Anne Koedt / En Ked, Andrea Dworkin / Andrea Dvorkin, Ann Forfreedom /En za Slobodu, Anonimous Realesbian /Anonimna prava lezbejka, Ann MacKinnon / En Makinon, Audre Lorde / Odri Lord, Barbara Deming / Barbara Deming, Barbara Love / Barbara Lav, Barbara Lipschutz / Barbara Lipšuc, Barbara Smith / Barbara Smit, Barbara Solomon / Barbara Solomon, Bernice Mennis / Bernis Menis, Betty Peters / Beti Piters, Catherine Tinker / Ketrin Tinker, Carol Adams / Kerol Adams, Cassandra George / Kasandra Džordž, Charlotte Bunch / Šarlot Banč, Christine Pierce / Kristina Pirs, Christine Mimichild / Kristina Mimičajld, The Combahee River Collective / Kolektiv reke Kombahi, The Class Workshop / Klasna radionica, Debra Curties / Debra Kertis, Diana Russell / Dajana Rasel, Del Martin / Del Martin, Dorothy Dean / Doroti Din, Donna Martin / Dona Martin, Donna Smith / Dona Smit, Ella Szekely / Ela Sekeli, Elana Dykewomon / Elana Dajkvomon, Elandria Henderson / Elandrija Henderson, Ellen Shumsky / Elen Šamski, Gay Liberation Front / Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, Guter Dyke Collective / Lezbejski kolektiv Šljam, Irene Nodel / Ajrin Nodel, Jeanne Cordova / Žana Kordova, Jean Hasler / Džin Hasler, Jill Johnston / Džil Džonston, Judith Grova / Džudit Grova, Julia Penelope Stanley / Džulija Penelopi Stenli, Karen Hagberg / Karen Hagberg, Karla Jay / Karla Džej, Lee Schwing / Li Šving, Leeds Revolutionary Feminist Group / Revolucionarna feministička grupa iz Lidsa, Lois Hart / Lois Hart, Lucia Valeska / Lusija Valeska, Mary / Meri, Mary Daly / Meri Dejli, Mary Jane Lupton / Meri Džejn Lapton, Marilyn Frye / Merilin Fraj, Martha Shelley / Marta Šeli, Michela Griffo / Mišela Grifo, Nancy Lehmann / Nensi Lejman, Nikki Dark / Niki Dark, Nova Clite / Nova Klit, Phyllis Lyon / Filis Lajon, Revolutionary Lesbians / Revolucionarne lezbejke, Rita Mae Brown / Rita Mej Braun, Robin Garrett / Robin Garet, Robin Morgan / Robin Morgan, Rosalie Nichols / Rozali Nikols, Sally Gearhart / Sali Girhart, Sara Ann Ketchum / Sara En Kečum, Sarah Begus / Sara Begus, Sidney Abbot / Sidni Abot, Sue Katz / Su Kac, Susan Edwards / Suzan Edvards, Susan Hawthorne / Suzan Hotorn, Susan Cavin / Suzan Kejvin, Susan Silverwoman / Suzan Silvervuman, Susan Williamson / Suzan Vilijamson, Sheila Jeffreys / Šila Džefriz, Those Women / Te žene, Ti-Grace Atkinson / Ti Grejs Etkinson, Yvette Laracuente / Ivet Larakuente

Oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi 1968–1980

priredila i priredio
Nela Pamuković i Miloš Urošević

oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi 1968 – 1980

Oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi (1968-1980)

Uredništvo:
Nela Pamuković
Miloš Urošević

Izdaje:
Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Štampa:
Artprint, Novi Sad

Tiraž:
500

Beograd, 2019.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

141.72"1968/1980"(082)
305-055.2"1968/1980"(082)

OSLOBOĐENJE lezbejki: feministički tekstovi : 1968 - 1980 / [uredništvo Nela Pamuković Miloš Urošević]. - Beograd : Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, 2019 (Novi Sad : Art print) . - 329 str. ; 21 cm

Tiraž 500. - Str. 7-8: Predgovor / Nela Pamuković i Miloš Urošević. - Prilog: str. 321-325. - Biografije urednice/ka: str. 329. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 326-328.

ISBN 978-86-86509-38-3

а) Феминизам -- 1968-1980 -- Зборници б) Лезбејке -- Дискриминација -- Спречавање -- 1968-1980 -- Зборници

COBISS.SR-ID 278448396

Sadržaj

Predgovor 7

Uvod 9

0 POGLAVLJE: LEZBEJKE UNUTAR POKRETA ZA OSLOBOĐENJE ŽENA I POKRETA ZA OSLOBOĐENJE HOMOSEKSUALNIH OSOBA 21

Suzan Silvervuman, Pronalaženje saveznika: lezbejska dilema 23

I Pokret za oslobođenje žena 25

1. Anonimna prava lezbijka, Političke lezbijke i pokret za oslobođenje žena 25
2. Meri, Mojim sestrama: pismo pokretu za oslobođenje žena 26
3. U pokretu za oslobođenje žena mi smo sve lezbijke 28
4. Marta Šeli, Subverzija u ženskom pokretu 29
5. Marta Šeli, Lezbejke u pokretu za oslobođenje žena 34
6. Kristina Mimičajld, Homoseksualke&heteroseksualke u pokretu 36
7. Žana Kordova, Lezbejski feminizam i četvrti zahtev 39
8. Filis Lajon, Govor na Konferenciji Nacionalne organizacije za žene, 1974. 41

II Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba 42

1. Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, Manifest 42
2. Elen Šamski, Radikalne lezbejke 43
3. Lois Hart, Crne pantere sazvale Ustavnu konvenciju revolucionara: reakcija lezbijke bjelkinje 46
4. Su Kac, Razbiti falusni imperijalizam: neka razmišljanja nakon sastanka za oslobođenje lezbejki 51
5. Del Martin, Šta možemo da učinimo? 53
7. Barbara Solomon, Uhvatiti se u koštac sa sranjem 55
8. Žana Kordova, Homoseksualne osobe u prvim redovima na antiratnoj konvenciji 58
9. Karla Džej, Pad i propadanje jedne idealistkinje ili zašto neću da marširam više nikada 60

I POGLAVLJE: LEZBEJSTVO I FEMINIZAM 65

1. Ti Grejs Etkinson, Lezbejstvo i feminizam 67
2. Ti Grejs Etkinson, Lezbejstvo i feminizam: pravda za žene kao „neprirodne“ 69
3. Ti Grejs Etkinson, Strategija i taktike: predstavljanje političkog lezbejstva 71
4. En Ked, Lezbejstvo i feminizam 82
5. Sidni Abot i Barbara Lav, Da li je oslobođenje žena lezbejska zavera? 87
6. Robin Morgan, Lezbejstvo i feminizam: sinonimi ili kontradikcije? 96

II POGLAVLJE: SEPARATIZAM 107

1. En Makinon i Robin Garet, Odvajanje 109
2. Revolucionarne lezbejke, Kako zaustaviti gušenje do smrti ili separatizam 110
3. Revolucionarne lezbejke, Zbogom Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba 111
4. Suzan Vilijamson, Živeti bez muškaraca 112
5. Lezbejke i Gorgone, Separatizam 114
6. Doroti Din, Ženski prostor 116

7. Mišela Grifo, Kloniranje: recikliranje? Ili odgovor na kopulaciju? 117
8. Džulija Penelopi Stenli, Lezbejski separatizam: lingistički i društveni izvor separatističkih politika 119
9. Sara En Kečum i Kristina Pirs, Separatizam i seksualne veze 124
10. Niki Dark, Moja utopija: lezbejska nacija 131
11. Džudit Grova, Ženski prostor i muški krstaši 134
12. Barbara Lipšuc, Niko nema potrebe da bude jeban 137
13. Lusija Valeska, Budućnost ženskog separatizma 138
14. Šarlot Banč, Ne samo za lezbejke 144
15. Suzan Hotorn, U odbranu separatizma 147
16. Šarlot Banč, Učiti iz lezbejskog separatizma 151
17. Merilin Fraj, Neke beleške o separatizmu i moći 155
18. Merilin Fraj, Lezbejski feminizam i pokret za prava homoseksualnih muškaraca: drugi pogled na mušku nadmoć, drugi separatizam 161
19. Elana Dajkvomon, Ućutkivanje separatistkinja 170
20. Revolucionarna feministička grupa iz Lidsa, Političko lezbijstvo: slučaj protiv heteroseksualnosti 172

III POGLAVLJE: LEZBEJSTVO 177

1. Del Martin i Filis Lajon, Realnost lezbejstva 179
2. Marta Šeli, Dobro je biti homoseksualna 183
3. Mi smo lezbejke 185
4. Rozali Nikols, Definirajući lezbejstvo 186
5. Rita Mej Braun, Živeti sa drugim ženama 188
6. Rita Mej Braun, Oblik onoga što dolazi 190
7. Rita Mej Braun, Izvedi lezbejku na ručak 193
8. Rita Mej Braun, Kap koja je prelila čašu 198
9. Ela Sekeli, Lezbejska superiornost – ili – ne možeš me gaziti ako sam na vrhu 202
10. En za slobodu, Labris 203
11. Džin Hasler, Govor održan na nedelji ponosa u Detroitu 204
12. Sali Girhart, Lezbejstvo kao politički iskaz 205
13. Karla Džej, Putovanje na kraj sastanaka: lična odiseja kroz lezbejski pokret 207
14. Suzan Kejvin, Teorija o omjeru spolnog porijekla lezbijki 209

IV POGLAVLJE: TEMATSKI TEKSTOVI 215

I Telo, ljubav i seksualnost

1. Klasna radionica, Plesna škola 217
2. Elandrija Henderson, Crnkinja i crna lezbejka 220
3. Dona Smit, I lezbejke su majke! 221
4. Dona Martin, Lezbejska ljubavna etika 222
5. Dona Martin, Kraj afere: neke refleksije lezbejske feministkinje 226
6. Kletva 228
7. Menopauza će promjeniti tvoj život 230
8. Nova Klit, Pička 233
9. Sara Begus i Meri Džejn Lapton, Masturbacija: voljeti sebe 234

II Ugnjetavanje i nasilje

1. Lezbejke i alkoholizam 239
2. Dajana Rasel, Femicid (ubijanje žena) 243
3. Ajrin Nodel, Misli mlade lezbejke radnice 244

4. Ejdžizam: kako mi to vidimo kao mlade lezbejke 245
5. Odri Lord, Kada će doći kraj neznanju? 246
6. Šarlot Banč, Lezbejstvo i erotika i pornografskoj Americi 249
7. Andrea Dvorkin, Lezbejka u pornografiji: danak muškoj moći 250

III Podizanje svesti, autovanje i zajednica

1. One žene, Vrtići: akcija Furija 252
2. Beti Piters, Beleške o kaming autu – to jest oni žele da nas sve pobiju 253
3. Rita Mej Braun, Trač 254
4. Suzan Edvards, Ljubičasta svest 256
5. Karla Džej, Ugnjetavanje je unosan posao 258
6. Andrea Dvorkin, Lezbejski ponos 260
7. Debra Kertis, Autovanje i lezbejska zajednica 261
8. Bernis Menis, Vrtovi, rast i zajednica 264
9. Ivet Larakuente, Nastajuća i večna lezbejska svest 267

IV (Ne)nasilje i samoodbrana

1. Li Šving, Žene: slabe ili jake 269
2. Li Šving, Dobro postavljen udarac 271
3. Nasilje i nasilne žene 272
4. Nensi Lejman, Tri faze u razvoju borkinje 274
5. Kasandra Džordž, Strah postoji da bi hranio sebe 275
6. Barbara Lipšuc, Ženski bes 277
7. Ketrin Tinker, Kada je samoobrana neobranjiva 278
8. Karen Hagberg, Zašto ženski pokret ne može da bude nenasilan 280

V Lezbejstvo i društveni pokreti

1. Meri Dejli, Duhovna dimenzija oslobođenja žena 282
2. Barbara Deming, O revoluciji i jednakosti 286
3. Barbara Deming, O bijesu 287
4. Vijetnam: feministička analiza 293
5. Džil Džonston, Mit o Boni bez Klajda: lezbejski feminizam i muška levica 296
6. Kerol Adams, (J)Edipov kompleks – feminizam i vegetarijanstvo 299
7. Lezbejke ljevičarke 303
8. Proglas Kolektiva reke Kombahi 305
9. Merilin Fraj, Govor o „Lezbejskim perspektivama ženskih studija“ 310
10. Barbara Smit, Rasizam i ženske studije 313

Dodatak

Šila Džefriz, Potreba za revolucionarnim feminizmom 316

Prilozi 319

1. Biografije autorki i kolektiva 321
2. Izvori i literatura 326

Rad na povraćaju lezbejskih života je izuzetno biofiličan[1]; to je deo našeg preživljavanja. Put vraćanja naše tradicije je put za početak isceljenja naših Sopstava. Zbog zaglušujuće tišine čak oko koncepta, lezbejka; zbog iskrivljavanja, pokopa, nasilja, koje su počinili muški istoričari; zbog naše sopstvene gotove smrti izgladnjivanjem u rukama falokratske učenosti, otkrivanje čak i jednog lezbejskog života, duboko je produhovljavajuće.
Mi znamo da će povezanost ženskih života, ostavljena u patrijarhalnom kontekstu, bez neoborivih dokaza o lezbejskoj povezanosti, biti bačena u heteroseksualni beton. To je priroda falokratskog heteroseksizma. Ali mi takođe moramo da se setimo da će čak i uz neoborive dokaze lezbejskog povezivanja, muški istoričari neurotično manipulisati, iskriviti i odbaciti te dokaze. To je takođe priroda falokratskog heteroseksizma. Čak iako smo za sebe prekinule tišinu koja okružuje neke lezbejke, mi još uvek živimo u svetu koji će što je pre moguće ponovo uspostaviti tu tišinu.

Sara Lusia Hogland, *Sećajući se lezbejskih života*, 1978.

---

1. Biofilija (od grčke reči *bios* – život i *philos* – ljubav) – Potreba za povezivanjem sa drugim oblicima života; ljubav prema životu ili živim sistemima; veze koje ljudska bića podsvesno traže sa ostatkom života.

Predgovor

Ženu kako spava vidjela sam. Svojim snom snila je Život postojan prije nje, u ruci svakoj držala darove je – u jednoj Ljubav, u drugoj Slobodu. I ona reče ženi, „Biraj!“
Žena čekaše dugo: i reče, „Slobodu!“
I život reče, „Dobro si izabrala. Da si Ljubav rekla, darovala bih ti što tražiš; otišla bih od tebe, ne bih se vraćala više tebi. Sada, dan će doći kad vratiću se. Dana tog nosiću oba dara u ruci jednoj.“
Čula sam ženu kako u snu se smije.

Olive Schreiner, *Životni darovi, 1892.*

Ove, 2019. godine navršava se 50 godina od kada je u noći između 27. na 28. jun 1969. godine u homoseksualnom baru Stonvol In/Stonewall In u Kristoferovoj ulici/Christopher Street, u Grinič vilidžu, u Njujork izbila pobuna protiv policijskog nasilja nad osobama neheteroseksualne egzistencije. Otada, svake godine, širom sveta 27. jun se obeležava kao Dan ponosa svih onih osoba čija egzistencija nije heteroseksualna.

Sve/i mi koje/i ne živimo egzistenciju koja je heteroseksualna, imamo odgovornost da pamtimo i da sebe upišemo u istoriju. Znamo da će zvanična istorija uvek da nas ili prećuti ili izbriše. Ova čitanka ima za cilj:
– da prekine patrijarhalnu tiraniju koja se ogleda u kontinuitetu prećutkivanja i brisanja žena i lezbejki,
– da bude intervencija u tkanje teksta istorije o životima žena i lezbejki,
– da svedoči ne samo njenu istoriju (*herstory*), nego njenu njenu istorije (kao istoriju druge);
– da prekine tišine i ispuni praznine koje postoje o životima žena i lezbejki,
– da bude čin otpora kao čina preživljavanja.

Čitanka ***Oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi (1968–1980)*** sadrži **100** tekstova koji su nastajali u periodu od **1968.** do **1980.** godine u Americi (osim dva teksta iz Velike Britanije i jednog iz Australije), a koji su razvrstani u četiri poglavlja. Tekstovi su prvo razvrstani tematski, a potom unutar svakog poglavlja, i hronološkim redosledom.

– Nulto poglavlje *Lezbejke u pokretu za oslobođenje žena i pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba (1969–1975)* sadrži **17** tekstova koji govore o iskustvima koje su lezbejke imale kao lezbejke unutar pokreta koji se borio za oslobođenje žena i oslobođenje svih onih osoba koje nisu heteroseksualne.
– Prvo poglavlje *Lezbejstvo i feminizam (1970–1973)* sadrži **6** tekstova koji govore o odnosu između lezbejstva i feminizma.
– Drugo poglavlje *Separatizam (1969–1979)* sadrži **20** tekstova koji govore o jednoj od centralnoj misli i praksi lezbejsko/feminističkog pokreta – odvajanju, prvo žena od muškaraca, a zatim lezbejki od heteroseksualnih žena.
– Treće poglavlje *Lezbejstvo (1969–1979)* sadrži **14** tekstova koji govore o politici i praksi lezbejstva.
– Četvrto poglavlje *Tematski tekstovi (1968–1980)* sadrži **43** teksta koji su podeljeni u **4** celine: *I Telo, ljubav i seksualnost* – sadrži **9** tekstova, *II Ugnjetavanje i nasilje* – sadrži **7** tekstova, *III Podizanje svesti, autovanje i zajednica* sadrži **9** tekstova, *IV (Ne)nasilje i samoodbrana* – sadrži **8** tekstova, *V Lezbejstvo i društveni pokreti* – sadrži **10** tekstova.

Čitanku otvara tekst *Susan Silverwoman/Suzan Silvervuman* o pitanju savezništva za lezbejke: da li su to heteroseksualne žene ili homoseksualni muškarci, a zatvara je tekst *Sheila Jeffreys/Šile Džefriz* o potrebi za revolucionarnim feminizmom.

Pored pomenutih poglavlja, ova čitanka nudi i priloge – biografije (na žalost ne) svih autorki i kolektiva, kao i korišćene izvore i literaturu.

U čitanci *Oslobođenje lezbejki* se nalazi izbor od **74** autorke (pojedinke i kolektivi) iz pokreta za oslobođenje lezbejki.

Čitanka *Oslobođenje lezbejki* ne bi bila moguća bez solidarne volonterske pomoći svih onih ljudi (ženskih i muških) koji su nam stavili na raspolaganje svoje vreme i umeće. Njihova odluka i njihova posvećenost dovele su do stvaranja čitanke koja je pred vama.

Prevodilački tim koji je činilo 39 osoba uglavnom nisu činile/i profesionalne/i prevoditeljke/oci, te se unapred izvinjavamo na eventualnim greškama koje postoje u prevodima.

Hvala vam: Adela Jušić, Aleksandra Vučković, Aleksandar Mona Macko Puhek, Ana Simona Zelenović, Ana Zorbić, Andrija Golubović, Anica Radan, Anđela Bolta, Anja Koprivšek, Aranđel Bojanović, Azra Ayyash, Borislav Prodanović, Danijela Ranković, Dea Cvetković, Dunja Nešović, Fahrudin Kladničanin, Ivana Četković, Ivana Kovačević, Jasmina Čaušević, Jelena Lalatović, Karlo Kralj, Katarina Vidović, Marijana Stojčić, Marta Jerković, Maša Malešević, Merima Omeragić, Mina Milošević, Mirko Medenica, Nevena Bojčić, Nikolina Zec, Slavica Stojanović, Smilja Brown, Tihana Smiljanić, Tijana Popivoda, Tomislav Perušić, Vanessa Janeković Vasić, Vedrana Lacmanović, Vera Kurtić, Zorica Mršević.

Hvala:
Ana Miškovska Kajevska, što nam je pomogla da nađemo dva teksta: *Separatizam i seksualne veze* i *Lezbejski separatizam: lingvistički i društveni izvor separatističkih politika*.
Bobana Macanović, što je uradila prelom i dizajn.
Carol Adams, što je dala dozvolu da se njen tekst *Feminizam i vegetarijanstvo* prevede i objavi.
Lepa Mlađenović, što je dala nekoliko korisnih saveta za izbor nekih autorki.
Aleksandra Vučković, Marjana Stevanović, Nevina Bojčić, Sanja Pavlović i *Stanislava Lazarević*, što su sve prevedene tekstove lektorisale.
Merima Omeragić, što nam je prevela stihove *Barbare Deming, Betsi Vorior* i *Olive Šrajner*
Nancy Hiemstra, što nam je poslala tekst *Političke lezbejke i pokret za oslobođenje žena*.
Saskia Scheffer iz Lezbejske arhive iz Njujorka, što je našla i poslala tekst *Pronalaženje saveznika: lezbejska dilema*.
Susan Howthorne, što nam je poslala svoj tekst *U odbranu separatizma*.
Susan Silverwuman, što je dala dozvolu da se njen nikada do sada objavljen tekst *Pronalaženje saveznika: lezbejska dilema* prevede i objavi.

Nela Pamuković i Miloš Urošević

Uvod

Barbara Deming
Za Barbaru Smit

Tvoje reči prve meni – „Bile
smo u istim borbama“ –
Reči velikodušne
Kradem za sebe, predahe koje ti ne možeš.
Ali da, naši životi se sjedinjuju.
Sanjam stalno poemu za tebe
Kojom slavimo.
Moj glas potresa, uprkos.
Umesto reči
U grlu mome suze nalazim.
Zaključane bejahu u meni
Sada prskavaju.
Tako mnogo beše oteto od nas.
Ali mi ćemo natrag uzeti.
Pored tebe sjedim ponovo –
Moje ruke u tvojim.
Uzeli su nam ovo: naše pravo na dodire.
Crne, bele
Žena, žene.
Mi to natrag uzimamo.
Mi to natrag uzimamo.

Puno je vremena prošlo, puno je vremena prošlo kroz živote mnogih lezbejki od devetog dana desetog meseca 1904. godine, kada je u Berlinu, nemačka novinarka *Anna Rüling/Ana Ruling* (15.08.1880.–08.05.1953.), koja se smatra prvom lezbejskom aktivistkinjom, održala svoj govor *What Interest does the Women's Movement have in Solving the Homosexual Problem/Kakve prednosti ima ženski pokret od rešavanja homoseksualnog pitanja* za koji se smatra da je to prvi politički govor koji se bavi pitanjem lezbejstva. U tom govoru, autorka je između ostalog rekla sledeće: *"Ja bih želela još jednom da naglasim da su lezbejke obavile svoju ulogu u većem ženskom pokretu, da su one te koje su uglavnom odgovorne za aktiviranje pokreta. Bez moći i saradnje lezbejki, ženski pokret danas ne bi bio tako uspešan, što svakako jeste – što lako može da se dokaže."*

Puno je tišina koje su trajale bez malo pola veka; puno je tišina koje su trajale više od pola života jedne lezbejke. Jednog dana u šestom mesecu 1947. godine, u Los Anđelesu, lezbejka po imenu *Edythe Eyde/Edit Ejdi* (07.11.1921.–22.12.2015.), pod pseudonimom *Lisa Ben*, objavljuje prvi broj časopisa *Vice versa*, prvog lezbejskog časopisa u istoriji sveta. Ona je uspela sama da objavi devet brojeva ovog časopisa. Poslednji je izašao osmog dana drugog meseca 1948. godine. U uvodniku, urednica je, između ostalog napisala sledeće: *"Ja sam bila sama sa sobom i htela sam da budem u mogućnosti da sretnem druge poput mene. Nisam mogla da idem niz ulicu govoreći da tražim prijateljice lezbejke. 'Vice versa' mi je dala način da doprem do drugih lezbejki – način da upoznam druge lezbejke."*

To je bilo vreme kada je ljubav između žena bila kriminalizovana. Da, ljubav je bila krivično delo! Lezbejstvo je bilo krivično delo. Žene koje vole žene su postojale oduvek, iako nam mnoge od njih nikada nisu ostavile tragove svog postojanja, iako je pregršt tragova o njihovim životima izbrisan, prećutan, zaboravljen, iako su ti tragovi rasuti ne samo od početka pisane istorije, nego i one nepisane. Uprkos jednoj ogromnoj zaglušujućoj tišini, na koju su naišle o svojim životima koju su kako stvorili, tako i održavali muškarci, lezbejke su se organizovale. Lezbejke su pokrenule lezbejski pokret deceniju pre nego što su žene (a među njima i lezbejke) pokrenule ženski pokret.

Lezbejke u homofilnom pokretu

Važno je da shvatimo savez nemosti i nemoći. Važno je za žene da shvatimo i razumemo uzroke naše nemosti. Nemost nije jednostavna mutavost - to je nemogućnost da govorimo. - Mišel Klif, Beleške o nemosti, 1978.

Jednog dana u desetom mesecu 1955. godine, u San Francisku, osam žena (četiti para) odlučilo je da osnuje prvu organizaciju za građanska i politička prava lezbejki u SAD. Organizacija je dobila ime po partnerki antičke pesnikinje *Sapfo* (630.-570.g.p.n.e.), koja se zvala *Bilitis, Daugters of Bilitis/Kćeri Bilitise*[2]. Upotrebljavale su i skraćene nazive Daugters/Kćeri ili DOB. Rane članice DOB imale su dva kontradiktorna pristupa: s jedne strane pokušaj da regrutiraju potencijalne članice, a s druge strane biti tajnovite. "Kćeri" su asocirale na druge tadašnje organizacije kao što je "Kćeri američke revolucije", a da ih je netko pitao mogle su prema imenu reći i da su poetsko društvo. Organizacija je imala za cilj *"promociju integracije homoseksualnih osoba u društvo"*. Lezbejska istoričarka *Lilliam Federman/Lilian Federman* (1940.), u svojoj knjizi *Odd Girls and Twilight Lovers: A History of Lesbian Life in Twentieth-Century America/Čudne devojke i ljubiteljke sumraka: istorija lezbejskog života u 20. veku u Americi* (1991.), vrednujući ovaj čin piše: *"Njeno osnivanje usred lova na veštice i policijskog uznemiravanja bio je čin hrabrosti, budući da su članice uvek morale da se plaše da su pod napadom, ne zbog onoga što su one radile, nego zbog onoga što su one bile."* U atmosferi Hladnog rata (1947.-1991.), koja je nastupila, zavladao je moralizam, koji dotadašnja američka istorija nije zabeležila. Kongres je počeo da zahteva registrovanje članova "subverzivnih grupa". Stejt Department je 1950. homoseksualne osobe proglasio bezbednosno riskantnim (zbog njihove ranjivosti na ucenu). Mnoge osobe iz američke administracije na svim nivoima su otpuštene zbog sumnje da su homoseksualne, širom homoseksualnih barova događale su se politički motivisane policijske racije. Bio je donešen zakon koji je zabranjivao nošenje odeće suprotnog pola.

Te pedesete godine su bile godine barova. Ali su barovi kao jedna od prvih javnih okupljališta za lebejke imali tu svrhu mnogo ranije. Barovi su, pored privatnih kuća bila jedina mesta, gde su "*lezbejke mogle da budu/postoje društveno i seksualno*", napisala je lezbejska spisateljica *Joan Nestle/Džoan Nestl* (1940.). Većina lezbejki, posebno lezbejki koje su dolazile iz radničke klase, okupljale su se po barovima. Policijski izveštaji beleže barove kao okupljališta lezbejki krajem 19. veka, u Njujorku. Policiji uprkos, bar kultura je cvetala dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog veka. Barovi su imali kratak život, bili su zatvorani, ali su se ponovo otvarali. U svom centru, barovi su imali "*bučfem, način življenja i voljenja, kao i način odevaljanja*", napisala je *Džoan Nestl*. Tokom šesdesetih godina dvadesetog veka, barovi su za neke lezbejke bile jedina zajednica, pod stalnim policijskim ugnjetavanjem. Neki od tih barova postali su mesta pobuna homoseksualnih osoba.

"Žene su imale potrebu za privatnošću... ne samo zbog budnog oka policije, nego iz zbog dosadnih turista u barovima i zbog radoznalih roditelja i porodica", sećale su se mnogo godina kasnije dve ključne figure u osnivanju *Kćeri Bilitise*, lezbejski par *Del Martin/Del Martin* (05.05.1921.-27.08.2008.) i *Phyllis Lyon/Filis Lajon* (1924.).

Istoričarka *Marcia Gallo/Marša Galo*, u svojoj knjizi *Different Daughters: A History of the Daughters of Bilitis and the Rise of the Lesbian Rights Movements/Drugačije ćerke: istorija Kćeri Bilitise i uspon pokreta za prava lezbejki* (2006.), piše: *"One su prepoznale da mnoge žene osećaju stid zbog svojih seksualnih želja i da su se bojale da ih priznaju. One su znale da... bez podrške da razviju samopouzdanje potrebno za odbranu svojih prava, nikakva društvena promena ne bi bila moguća za lezbejke."*

Zajedno sa organizacijom muških homoseksualaca (ali u kojoj je bilo i lezbejki) *Mattachine Society/Društvo Matašin*, koju je u Los Anđelesu 1950. godine, osnovao radnički aktivista *Harry Hay/Hari Haj* (1912.-2002.), *Kćeri Bilitise* bile su deo takozvanog *Homofilnog pokreta*, koji se borio za integraciju homoseksualnih osoba u postojeće društvo.

Eva Freund/Eva Frend, članica ogranka društva *Matašin* u Vašingtonu se sećala: *"Mi lezbejke nismo mogle da razumemo zašto su muškarci bili po kupatilima i bilo im je pre svega stalo do seksa."*

Jednog dana desetog meseca 1956. godine, *Del Martin* i *Filis Lajon* su pokrenule časopis *The Ladder/Merdevine*, koje su jednom mesečno izlazile sve do jednog dana u devetom mesecu 1972. godine. *Filis Lajon* je bila njihova prva urednica, koja je u uvodniku napisala da organizacija ima sledeću svrhu, koju je ona podelila u četiri dela: obrazovanje, obrazovanje javnosti, učestvovanje u istraživačkim projektima, istraživanje krivičnog zakona.

---

2. Po nekim izvorima, Bilitisa nikada nije postojala. Ona je književna junakinja francuskog pesnika Pjera Luisa, iz njegove zbirke pesama Pesme Bilitise (1894.)

Marša Galo je za *Merdevine* napisala: *"Za žene koje su dolazile do kopija u ranim danima, Merdevine su bile spas. To je bio način izražavanja i deljenja drugačijih misli i osećanja, povezivanja preko milja i različitog svakodnevnog života, probijanje izolovanosti i straha."*

Tokom 1959. godine nikli su ogranci *Kćeri Bilitise* u Njujorku, Los Anđelesu, Čikagu, Rod Ajlendu.

Na šestoj godišnjoj konvenciji društva *Matašin*, koja je održana u Denveru, 1959. godine, *Del Martin* i *Filis Lajon* su se obratile prisutnim homoseksualnim muškarcima: *"Šta vi mislite da znate o lezbejkama? Vi govorite o muškoj homoseksualnosti – a slučajno, ima nekih ženskih homoseksualaca, takođe, i zbog toga što su one homoseksualne, ovo bi trebalo da se odnosi i na njih takođe. Lezbejke su žene, a ovaj dvadeseti vek je doba emancipacije žena. Lezbejke nisu zadovoljne da budu pomoćne članice ili drugorazredni homoseksualci."*

Godine 1963. *Barbara Gittings/Barbara Gitings* (31.07.1932.–18.02.2007.) postaje urednica *Merdevina*. Lezbejska aktivistkinja koja je učestvovala u prvom javnom protestu protiv zatvaranja homoseksualnih osoba u radne logore na Kubi, ispred Bele kuće i Ujedinjenih nacija, 1965. godine, a o njemu rekla: *"To je bilo rizično, i mi smo bili preplašeni"*, napisala je 1967. godine u *Merdevinama*: *"Jednak tretman – ni više, ni manje – to je ono što mi želimo. A saosećanje koje mnoge homoseksualne osobe rado progutaju jer misle da to predstavlja poboljšanje stavova prema njima – nije jednako postupanje."*

Ona je vodila ogranak *Kćeri Bilitise* u Njujorku, pa je jednom prilikom rekla: *"Na početku, mi smo bile zahvalne samo zbog toga što je bilo ljudi – bilo ko – ko je obraćao pažnju na nas, da smo mi to slušale i prihvatale sve što bi oni rekli, bez obzira na to koliko je to bilo loše... sve što je pomoglo da se razbije tišina, bez obzira koliko bilo glupo i budalasto, i takvo može da nam se čini i danas, bilo je važno."*

Te 1966. nova urednica *Merdevina* postaje *Helen Sandoz/Helen Sandoz* (02.11.1920.–07.06.1987.), koja je vodila ogranak *Kćeri Bilitise* u Los Anđelesu, a koja je pisala pod pseudonimom *Helen Sanders*.

Godine 1968. urednica *Merdevina* postaje *Barbara Grier/Barbara Grir* (04.11.1933.–10.11.2011.), koja je pisala pod pseudonimom *Đina Damon*, svoju kolumnu pod imenom *"Lesbiana"*. U jednoj broju, 1968. godine, napisala je: *"Kao homoseksualne mi delimo sumnjivu čast sa muškarcima da smo "poslednje od manjinskih grupa". Kao lezbejke mi smo čak niže u rupi peska; mi smo žene (same većina/manjinskog statusa), i mi smo lezbejke: poslednja polovina najmanje primećenih, najnepovoljnija manjina. Ovde nema mesta za bilo koji drugi uzrok. Mi imamo najveću torbu da je nosimo i nama je potrebno mnogo dobrih ramena. Izvuci svoju glavu iz peščane rupe i pomozi sa ovom vrlo hitnom, vrlo potrebnom bitkom."*

Ruth Simpson/Rut Simson (15.03.1926.–08.05.2008.) je vodila ogranak *Kćeri Bilitise* u Njujorku, bila je više puta hapšena; učestvovala je u protestu protiv inauguracije Ričarda Niksona za predsednika SAD, zajedno sa svojom partnerkom *Ellen Povill/Elen Povil*, *Ti-Grace Atkinson/Ti Grejs Etkinson* (1938.) i *Flo Kennedy/Flo Kenedi* (11.02.1916.–21.12.2000.). Godine 1976. dokumentovala je istoriju pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba u svojoj knjizi *From the Closet to the Courts/Od ormara do suda*.

Lezbejke u pokretu za oslobođenje žena

Lezbejke sa pravom razvijaju gluvoću kao samoodbranu: podsticaji patrijarhata su smrtonosni. – Ketrin Nikolson, Beleške o gluvoći, 1977.

Lezbejke su uvek bile deo ženskog pokreta. I u ženskom pokretu se o lezbejkama uvek ćutalo.

National organization of women/Nacionalnu organizaciju za žene, osnovala je i bila njena prva predsednica u Vašingtonu, feministkinja *Betty Friedan/Beti Fridan* (04.02.1921.–04.02.2006.) koja je bila protiv učestvovanja lezbejki u ženskom pokretu i ignorisala je lezbejske zahteve za jednakim vremenom koje bi se posvetilo lezbejstvu. U godini njenog osnivanja, organizaciji se priključio lezbejski par *Del Martin* i *Phyllis Lyon/Filis Lajon* kao prve otvorene lezbejke.

Lezbejka po imenu *Ivy Bottini/Ejvi Botini* (1926.), koja je vodila ogranak *Nacionalne organizaciju za žene* u Njujorku, organizovala je 1969. godine na Kolumbija univerzitetu, javnu raspravu pod nazivom *Is Lesbianism a Feminist Issue?/Da li je lezbejstvo feminističko pitanje?* To je bio prvi put da se unutar organizacije razgovara o lezbejkama. Jedna od govornica bila je feministkinja i lezbejska aktivistkinja *Sidney Abbott/Sidni Abot* (11.07.1937.–15.04.2015.) koja je govorila o pravima lezbejki. Njena partkerka *Barbara Love/Barbara Lav* (1937.) je bila članica organizacije koja je organizovala i učestvovala u protestu protiv Njujork tajmsa, koji je rezultirao da novine počnu da objavljuju oglase

koji su promovisali jednaku platu za jednak rad. Unutar organizacije je radila na prihvatanju lezbejki i poboljšanju njihovog položaja. O tom vremenu je rekla: *"Moj život je postao bolji otkada sam se pridružila Nacionalnoj organizaciji za žene, a čak bolji kada sam se pridružila ženama koje su stvorile početke oslobođenja lezbejki."* Njih dve zajedno su pokrenule brojne grupe za podizanje svesti koje su se bavile lezbejkama. Njih dve su 1971. godine objavile knjigu *Sappho was a Right-on Woman/Sapfo je bila prava žena.*

Beti Fridan je 1969. godine počela o lezbejkama da govori kao "ljubičastim napastima". Te godine, ona je u februaru otpustila sa posla urednicu časopisa *Rita Mae Brown/Ritu Mej Braun* (1944.) dok je 1970. godine planirala da isključi sve lezbejke iz organizacije.

Jednog dana petog meseca 1970. godine, jedina žena koja je podnela ostavku zbog lezbofobije, na mesto izvršne direktorke organizacije bila je lezbejska aktivistkinja i novinarka *Dolores Alexander/Dolores Aleksander* (10.08.1931.-13.05.2008.), koja je 1972. godine otvorila prvi feministički restoran u SAD, *Majka hrabrost.* Kasnije je postala jedna od koordinatorki grupe *Women Against Pornography/Žene protiv pornografije. "Do tog vremena sam se uvek osećala kao čudakinja, jedina osoba koja se osećala da nije u koraku sa svetom oko sebe. Ja sam znala da nam je potreban ženski pokret. To je ono što sam ja čekala."*

A *Beti Fridan* je u knjizi svojih memoara *Life So Far/Život do sada*, 2001. godine napisala: *"Ženski pokret nije bio u vezi sa seksom, već u vezi sa jednakim šansama na poslu, i svim ostalim u vezi sa tim. Da, pretpostavljam da morate da kažete da je sloboda seksualnog izbora deo toga, ali to ne bi trebalo da bude glavno pitanje. Homoseksualnost nije, po mom mišljenju, sve ono o čemu jeste ženski pokret."*

U Njujork tajmsu, u tekstu pod imenom *Sisterhood is Powerful/Sestrinstvo je moćno*, 15.03.1970. godine, feministkinja *Susan Brownmiller/Suzan Braunmiler* (1935.) je o lezbejkama napisala: *"Crvene haringe*[3]*, možda, ali nema jasne i prisutne opasnosti."*

Zbog lezbofobije, iz radikalno feminističke grupe *Redstokings* sa sedištem u Njujorku, odlaze *Rita Mej Braun* i *Karla Jay/Karla Džej.* Iz grupe *Oslobođenje žena*, koja je delovala u Vašingtonu, zbog lezbofobije izlazi *Charlotte Bunch/Šarlot Banč.* Zbog svoje veze, *Joan Biren/Džoan Biren* i *Sharon Deevey/Šeron Divej* su bile zamoljene da napuste grupu za podizanje svesti. Iz feminističkih novina *Off Our Backs/Sjaši*, zbog toga što je kao lezbejka bila nepoželjna odlazi *Tasha Peterson/Taša Peterson.*

Ljubičasta napast je bila neformalna grupa lezbejskih radikalnih feministkinja koju su formirale lezbejke kao odgovor na lezbofobiju pokreta za oslobođenje žena. Na *Drugom kongresu za ujedinjenje žena*, koji je održan 01.05.1970. godine u Njujorku, a kome je prisustvovalo četiri stotine žena, grupa koju su činile: *Karla Džej, Martha Shelley/Marta Šeli, Rita Mej Braun, Lois Hart/Lois Hart, Michela Griffo/Mišela Grifo, Ellen Shumsky/Elen Šamski, Barbara Lav, Cynthia Funk/Sintija Fank i Artemis March/Artemisija Marč*, a koje su bile članice pokreta za oslobođenje žena i pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba, izvela je akciju *Ljubičasta napast.*

U knjizi svojih memoara *Tales of the Lavender Menace/Priče o Ljubičastoj napasti* (1999.), *Karla Džej* se seća događaja: *"Konačno, mi smo bile spremne... Baš kada se prva govornica popela na binu, Mišela Grifo je isključila svetlo i mikrofon.... Kada je Mišela ponovo uključila svetlo sedamnaest lezbejki koje su nosile majicu sa natpisom "ljubičasta napast" stajalo je na bini držeći transparent sa istim natpisom... Ja sam sedela u publici, kada sam ustala i rekla: 'Da, da, sestre! Ja sam umorna da budem u ormaru u ženskom pokretu."*

Tom prilikom podeljen je tekst *The Woman-identified Woman/Žena identifikovana ženom*, koji može da se smatra kamenom temeljcem rađanja samostalnog lezbejskog pokreta. U tom tekstu stoji da je *"lezbejka bes svih žena kondenzovan do tačke eksplozije."*

Posle *Drugog kongresa za ujedinjenje žena* grupa je preimenovana u *Oslobođenje lezbejki*, a zatim u *Radicalesbians/Radikalne lezbejke.*

Nacionalna organizacija žena je 1971. godine usvojila rezoluciju u kojoj je rečeno da *"pravo žene na svoju sopstvenu ličnost uključuje pravo da definiše i izražava svoju sopstvenu seksualnost i izabere sopstveni način života."*

---

3. "Red herring/crvene haringe" - je oznaka za neke ideje ili teme koje odvraćaju pažnju s centralne teme. Kasnije su lezbijke prisvojile izraz lavender menace/ljubičasta napast i pridale mu pozitvno značenje.

Feministkinja *Vivian Gornick/Vivijan Gornik* (1935.) je u svojoj kolumni u Vilidž vojsu, napisala da *"lezbejke imaju više da nauče feministkinje o feminizmu nego bilo koja druga pojedina kategorija ljudskih bića."*, dok je feministkinja *Ti Grejs Etkinson* tvrdila da su *"lezbejke vojnikinje na liniji fronta ženskog pokreta."*

Lezbejke u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba

„Ugnjetavanje lezbejki je potpuno drugačije od ugnjetavanja homoseksualnih muškaraca. Lezbejke su pretnja i heteroseksualnim i homoseskualnim muškarcima jer njihovi životi nisu organizovani oko penisa i penis ni na koji način nije potreban za postojanje lezbejki." – Liz Stenli, *O problemu muškaraca, 1971.*

Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba se rodio jedne tople junske noći ispred jednog bara u ulici Kristofer, u Grinič vilidžu u Njujorku. Bio je petak na subotu 27. na 28. šesti mesec 1969. godine, kada je policija upala u svoju redovnu raciju u homoseksualni bar koji se zvao Stonvol in. Taj bar, poput mnogih drugih njemu sličnih, bio je deo mreže barova koje je držala mafija. Da biste ušli u bar morali ste da platite 3 dolara. Sve prošle noći bile su drugačije, svaka prethodna policijska racija je bila drugačija. Ova noć je bila drugačija. Ove noći policijska racija se prvi put suočila sa otporom. Otpor je u prvi mah bio nenasilan. Prisutne osobe su protiv hapšenja bacale novčiće praveći buku. Otpor je u jednom trenutku postao nasilan, i prerastao je u pobunu. Ovaj događaj označen kao homoseksualna revolucija označio je rađanje pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba. Ljudi koji su protestvovali su vikali: '*homoseksualna moć*' i '*mi ćemo pobediti*'. Prva osoba koja je uzvratila na policijsku brutalnost bila je jedna žena, lezbejka, *Storme DeLarverie/Storm Delavrie* (24.12.1920.–24.05.2014.) koja će kasnije biti nazvana Roza Parks homoseksualne zajednice, o događaju od te noći je rekla: *"Bila je to pobuna, bio je to ustanak, bila je to građanska neposlušnost – ali to nije bio prokleti nemir."*

Za ovu pobunu, istoričarka *Lilian Federman* je u svojoj knjizi iz 1991. napisala,*"Bio je to pucanj koji se čuo u čitavom svetu. Stonvolska pobuna bila je presudna jer je zvučala kao skok za taj pokret. Ona je postala simbol za homoseksualnu moć. Pozivajući se na dramatičnu taktiku nasilnog protesta koju su koristile druge ugnjetene grupe, događaji u Stonvolu su nagovestili da homoseksualne osobe imaju toliko razloga da budu nezadovoljne kao i one."*

Sećajući se pobune, jedna od učesnica, *Mišela Grifo* je rekla: *"Od Stonvolskih nemira, u 1969. i naknadne Parade ponosa, diskurs o homoseksualnosti proširen je iz područja greha (religije), zločina (zakona) i patologije (medicine) u post-homoseksualni svet u kome mi danas živimo. Mi koje smo deo ove istorije od početka znamo da "druga cipela" još uvek odustaje u gradovima i gradovima kako u SAD, tako i širom sveta."*

A fotografkinja događaja, *Kay Lahusen /Kej Lahuzen* (1930.) je dodala: *"Do 1969. taj se pokret obično nazivao homoseskualnim ili homofilnim pokretom... Mnoge nove aktivistkinje smatraju da je Stonvolski ustanak rođenje pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba. Sigurno je to bilo rođenje homoseksualnog ponosa na masovnom nivou."*

Gay Liberation Front/Front za oslobođenje homoseksualnih osoba su uglavnom formirale mlađe osobe: homoseksualni muškarci i lezbejke, među kojima su bile: *Marta Šeli, Loiz Hart, Mišela Grifo, Karla Džej*, koje su bile među osnivačicama *Radikalnih lezbejki* godinu dana kasnije. Bila je to prva organizacija koja je koristila reč homoseksualno u svom imenu. Takođe, rečeno je da je ime izabrano kao provokativna aluzija na Nacionalni oslobodilački front Alžira i Nacionalni oslobodilački front Vijetnama. Grupa je objavila svoj manifest. Front je četrnaestog dana jedanaestog meseca 1969. izdao prvi broj časopisa *Come out/Izađi*. Izašlo je ukupno osam brojeva. Poslednji se pojavio u zimu 1972. godine.

Ustavna konvencija revolucionarnih ljudi je bio događaji koji je tokom četiri dana devetog meseca 1970. godine, u Filadelfiji, organizovala partija *Black Panthers/Crni panteri*. To je bilo jedno od najvećih okupljanja radikalnih aktivista i aktivistkinja, na kome su održane brojne radionice, i usvojeni brojni zahtevi sa ciljem pisanja novog Ustava SAD. 21. dana osmog meseca *Huey Newton/Hju Njuton*, ministar odbrane *Crnih pantera*, objavio je *"Pismo revolucionarnoj braći i sestrama u vezi sa pokretima za oslobođenje žena i homoseksualnih osoba."* Međutim, ono što se desilo bilo je da je radionica o lezbejskim zahtevima otkazana, odnosno nije se održala tokom glavnog programa. Lezbejke su odlučile da se zbog lezbofobije i mačizma povuku i izrade svoje sopstvene zahteve. Na tom skupu bile su buduće članice grupe *Those Women/ One žene*, koja se formirala jednog dana u petom mesecu 1971. godine, a koja je od prvog meseca 1972. postala *The Furies Collective/Kolektiv Furije*: *Džoan Biren, Šeron Divej, Helaine Harris/Helejn Heris, Suzan Hatavej* i *Ginny Berson/Đini Berson*.

Za mnoge lezbejke feministkinje problem je bio što radikalni homoseksualni muškarci nisu hteli da se bave pitanjem pola i polnih uloga. Homoseksualni muškarci su definisali pitanje homoseksualnosti kao privatne stvari ko sa kim spava, umesto da kao lezbejke dovedu u pitanje dominaciju i moć.

Godine 1972. lezbejska aktivistkinja *Jean O'Leary/Džin O'Liri* (04.03.1948.–04.06.2005.) u Njujorku je osnovala *Lesbian Feminist Liberation/Oslobođenje lezbejki feministkinja*, jednu od prvih lezbejskih aktivističkih grupa u ženskom pokretu. Ona je zbog lezbofobije i mačizma napustila *Gay Activists Alliance/Homoseksualnu aktivističku alijansu*. Na Paradi ponosa u Njujorku, 1973. je rekla: *"Mi podržavamo pravo svake osobe da se oblači na način kako to ona želi. Ali mi se protivimo iskorišćavanju žena od strane muškaraca za zabavu ili profit."*

O njoj je feministkinja *Gloria Steinem/Glorija Stejnem* (1934.) napisala: *"Ona je pomogla ženskom pokretu da prepozna univerzalnu cenu homofobije, a homoseksualnom pokretu da vidi da bi marginalizacija glasova lezbejki samo umanjila njegovu moć."*

Oslobođenje lezbejki feministkinja je organizovalo par protesta: protest za dodavanje seksualne orijentacije u gradski pravilnik protiv diskriminacije, protest protiv seksizma ispred Nacionalnog muzeja američke istorije, protest protiv prikazivanja filma R.V. Fasbindera Gorke suze Petre von Kant, zvog prikazivanja lezbejskog sadomazohizma.

Takođe, *Homoseksualnu aktivističku alijansu* napustila je grupa crnih lezbejki i osnovala grupu *Salsa Soul Sisters/Acosijacija žena lezbejki trećeg sveta*, 1971. godine. To je najstarija crna lezbejska grupa u SAD. One su napisale da su alternativa homoseksualnim barovima koji su *"istorijski ekploatatorski i diskriminatorski prema obojenim lezbejkama."* U vreme kada je grupa osnovana, kako je to rekla jedna od članica *Candice Boyce/Kendis Bojs*, *"nije bilo drugog mesta za obojene žene da odu i sednu dole i pričaju o tome šta znači biti crna lezbejka u Americi."* Jedna druga članica, *Luvenia Pinson/Luvenija Pinson* je rekla sledeće: *"Grupa je pružila geografski i psihološki prostor za žene da upoznaju druge lezbejke trećeg sveta. To je dalo prostor za ventiliranje; mesto da se dođe i podele ideje i iskustva i upoznaju ljudi."*

Godine 1977. lezbejke su organizovale Lezbejski sastanak na paradi ponosa, povodom koga je *Adrienne Rich/Edrijen Rič* (16.05.1929.–27.03.2012.) rekla: *"Ovo je alternativa nasilnom, samodestruktivnom svetu homoseksualnih barova."*

Lezbejke u lezbejskom pokretu

Sve žene su lezbejke, sem onih koje to ne znaju...

Dok sve žene ne budu bile lezbejke, neće biti istinske političke revolucije. – Džil Džonston, Lezbejska nacija: feminističko rešenje, 1973.

U pokretu za oslobođenje žena dominirale su heteroseksualne žene, baš kao što su u pokretu za oslobođenje homoseskualnih osoba dominirali muškarci. Lezbejke su bile drugorazredne i u jednom i u drugom pokretu. U pokretu za oslobođenje žena zato što su bile lezbejke, a u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba zato što su bile žene. Dakle, lezbejke su bile u manjini i u jednom i u drugom pokretu, koji su svaki za sebe, ali i jedan i drugi tvrdili da zahtevaju oslobođenje žena (ali ne svih žena) i oslobođenje svih homoseskualnih osoba (ali ne i homoseksualnih osoba ženskog pola). Lezbejke su izgleda morale da čekaju svoju sopstvenu revoluciju, odnosno da naprave pokret koji će osloboditi njih kao lezbejke.

Prvi talas pokreta za oslobođenje žena, koji je trajao od 1967. do 1969. prema mišljenju feministkinje *Ann Snitow/En Snitou* (1943.), obeležilo je uverenje *„mi smo jedna, mi smo žena"*. Feministička istoričarka *Alice Echols/Alis Eshol* (1951.), u svojoj knjizi *Daring to be bad: Radical Feminism in America/Usudi se da budeš bezobrazna: radikalni feminizam u Americi* (1989.), naziva tu tendenciju *„smrtonosnom metonimijom"*.

To je tendencija univerzalizacije iskustava – *„sve žene su jedan svemir"*, koja je dovedena u pitanje već 1970. godine za vreme drugog talasa pokreta za oslobođenje žena, kada žene postavljaju pitanja rase, klase i seksualnosti. Do erupcije razlika unutar pokreta dolazi te 1970. godine. Tada, u proleće, *Radikalne lezbejke* organizuju akciju *Ljubičasta napast*, koja u centar ženskog pokreta postavlja pitanje lezbejstva, u zimu, unutar radikalno feminističke grupe *The Feminists/Feministkinje*, *Barbara Mehrhof/Barbara Mehrof* i *Pamela Kieron/Pamela Kiron* osnivaju takozvanu *Klasnu radionicu*, uprkos tvrdnji da je klasa muška kategorija koja nije relevatna za žene, kako su tvrdile *Robin Morgan/Robin Morgan* (1941.) i *Kathleen Barry/Ketlin Beri* (1941.), odnosno da žena uvek pripada onoj klasi kojoj

pripada ili njen otac ili njen muž. Dve godine kasnije, dešava se treća erupcija, u Vašingtonu grupa žena radi na artikulaciji teorije lezbejskog feminizma. Bila je to grupa *Furije*.

Lezbejski feminizam je nastao kao posledica dva razvoja: lezbejke unutar pokreta za oslobođenje žena su počele da stvaraju novu, izrazito feminističku lezbejsku politiku i lezbejke unutar pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba napustile su ga i pridružile se svojim sestrama. Lezbejski feminizam polazi od razumevanja da su interesi lezbejki i homoseskualni muškaraca u mnogo čemu vrlo različiti, jer su lezbejke pripadnice političke klase žena. Oslobođenje lezbejki zahteva uništenje muške nadmoći nad ženama.

Homoseksualni muškarci su govorili „*Ja sam ponosan*", dok su lezbejske feministkinje otišle toliko daleko i rekle „*Ja sam izabrala*", napisala je u svojoj knjizi *The Lesbian Heresy: A Feminist Perspective on the Lesbian Sexual Revolution /Lezbejska jeres: feministička perspektiva lezbejske seksualne revolucije, Sheila Jeffreys/Šila Džefriz (1993.).*

Oslobođenje homoseksualnih osoba nakon početnog zalaganja za feministička načela, postalo je pokret za oslobođenje homoseksualnih muškaraca, uključujući načela koja su u potpunom sukobu sa konceptom oslobođenja žena.

Jednog dana trećeg meseca 1971. godine, u Los Anđelesu otvoren je prvi društveni centar za lezbejke, a jedne srede, desetog dana trećeg meseca 1971. godine, članica ogranka društva *Matašin* u Vašingtonu, *Lilli Vincenz/Lili Vincez* (1937.) otvorila vrata svoje kuće i rekla: *"Ja sam odlučila da pozovem žene da dođu u našu kuću svake nedelje tokom sedam godina... I to je bilo divno da one dođu... mnoge žene koje nisu znale gde da odu, one nisu htele da idu u barove, one su samo htele da budu na sigurnom mestu, tako da smo mi to obezbedile..."*

To je postala *Lezbejska otvorena kuća*. Kuća je trajala osam godina. 1979. godine, okupljanja su postala mesečna. To je bilo mesto okupljanja dvadesetak žena. Nekada ih je bilo pedesetak. Bile su to žene u svojim dvadesetim i tridesetim godinama, bilo je tu žena i u pedesetim godinama. Ova kuća je bila inspiracija za druge kuće, pa su se one otvarale kako širom grada, tako i širom zemlje. U pozivu, koji je uputila ženama, Lili je napisala: *"Ako si ti heteroseksualna, mi te ne ohrabrujemo da dođeš, jer mi želimo da ovo bude mesto gde lezbejke mogu da spuste svoju kosu bez da ih heteroseksualne žene procenjuju."*

Takođe u Vašingtonu, od drugog 1971. godine, postoje još dve ženske kuće/komune; jedno je ženska antiimperijalistička kuća, a drugo je ženska komuna *Amazing grace/Divna milost*. Žene iz ove dve kuće se međusobno sreću, nazivaju sebe *One žene*. One su u svojoj izjavi o nameri napisale:

"Lezbejke moraju da izađu iz heteroseksualnog ženskog pokreta i formiraju svoj sopstveni pokret kako bi bile ozbiljno shvaćene; da zaustavimo heteroseksualne žene da nas ugnjetavaju, i prisilimo heteroseksualne žene da se suoče sa svojim sopstvenim lezbejstvom. Lezbejke ne mogu da razviju zajedničku politiku sa ženama koje ne prihvataju lezbejstvo kao političko pitanje.

Revolucionarne lezbejke ne samo da se bore protiv institucija muške heteroseksualne moći i privilegija, već napadaju same temelje muškog pogleda na svet - pogled koji se temelji na konkurenciji, agresiji i gramzivosti. Lezbejke biraju da odbiju taj pogled na svet i da žive odvojeno od muškaraca koji te vrednosti perpetuiraju hiljadama godina. Mi smo slomile našu poslednju zavisnost o muškoj privilegiji koja nas je sprečavala da budemo revolucionarne."

Ima ih 12, starosti su od 18 do 28. godina; one su bele, dolaze iz srednje i radničke klase, neke su heteroseksualne, ali su većina njih lezbeje, imaju troje dece sa sobom, kada odlučuju da se ujedine; da počnu da žive zajedno u jednoj kući, koja je sagrađena daleke 1913. godine. Sve one imaju iskustva u drugim pokretima koja sa sobom nose:

Šarlot Banč, Džoan Biren i *Šeron Divej* su bile aktivne u Ženskom pokretu za oslobođenje, gde su bile nepoželjne kao lezbejke. *Biren* i *Divej* su bile zamoljene da napuste grupu za podizanje svesti zbog njihove veze. *Taša Peterson* je radila u feminističkim novinama *Off our backs/Sjaši* i bila je nepoželjna kao lezbejka. U novinama su takođe radile i *Coletta Reid/Koleta Rid* i *Lee Schwing/Li Šving*.

Đini Berson, Helejn Heris, Suzan Hatavej i *Taša Peterson* bile su članice feminističkog antiratnog kolektiva, dok su *Divej* i *Biren* bile u Pokretu za oslobođenje žena, gde su postale ljubavnice, a *Šarlot Banč* je bila članica kćeri *Lilit*, feminističkog kolektiva povezanog s Institutom za politikološka istraživanja gde je *Banč* bila jedna od dve žene.

One odlučuju da promene ime i uzmu ime *Furije*. Mesec je januar, godina je 1972. One odlučuju da daju život feminističkoj lezbejsko separatističkoj grupi koja će trajati sve do jednog dana četvrtog

meseca 1973. godine. One odlučuju da će međusobno deliti novac, da će spavati na dušecima na podu na spratu, sve zajedno u sobi, da će objavljivati novine pod imenom Furije. I najvažnije, one udaraju kamen temeljac lezbejskoj feminističkoj teoriji, koja će reći da je u *„društvu muške nadmoći heteroseksualnost politička institucija“*. To pre njih niko nikada nije rekao. To pre njih niko nikada nigde nije napisao. One su najpre objavile lezbejsko/feministički temat *Motive magazine/časopisa Motiv*, koji je izdavala Ujedinjena Metodistička crkva, u čijem su uvodniku napisale: *„Žene se kreću. Krećemo iz pasivnosti, iz ormara; mi se krećemo prema kontroli sopstvenog života i rušenju muške nadmoći.*

Počevši od tih različitih mesta, sve smo postale lezbijske-feministkinje. Lezbejski feminizam je ideologija koja nas ujedinjuje. To je način razmišljanja koji nam omogućuje da razumemo našu prošlost i skiciramo našu budućnost. Samo ako shvatimo kako i zašto smo bili ugnjetene, možemo da se uspešno borimo za našu slobodu.

Mi nismo profesionalne izdavačice ili urednice. Mi smo političke lezbejke koje žele da stvore časopis koji bi razmenjivao naše ideje sa tobom.

Lezbejke koje nikada nisu pisale tekstove pre pišu. Lezbejke koje nikada nisu slagala slog naučile su da sastavljaju. Žene koje nisu nikada objavljivale časopis pre uradile su to.

U ovo vreme, mi smo separatistkinje koje ne rade sa muškarcima, bili oni hetero ili homo, zato što muškarci ne rade da završe sa muškom nadmoći.“

Potom od prvog meseca 1972. do šestog meseca 1973, iako (od četvrtog 1973.) grupa više nije postojala, objavile su deset brojeva časopisa *Furije*.

Grupa je odigrala ključnu ulogu u skretanju pažnje na pitanje lezbejstva u ženskom pokretu, i legitimisanja lezbejskog feminizma kao političkog pitanja. Insistirale su na tome da je lezbejstvo više od pitanja seksa, kulture, građanskih prava. To je mogućnost da žene budu slobodne.

Lezbejske feministkinje prisilile su heteroseksualne feministkinje da priznaju da je seksualnost društveno, a ne biološki konstruisana, i razumeju centralnost institucionalne heteroseksualnosti prema ženskom ugnjetavanju.

Grupa je živela nešto više od godinu dana; raspala se oko sukoba u vezi sa pitanjem dece u grupi (*Koleta Rid* je bila majka sa dvoje dece), ali je zapravo stvarni uzrok smrti grupe bila izolovanost. Prve koje su napustile kolektiv bile su *Džoan Biren* i *Šeron Divej*, a šestog dana drugog meseca 1972. grupu je napustila *Rita Mej Braun*, koja je rekla: *„Mi smo čuvale jezik revolucije, ali i postupak inkvizicije“*. Mesec dana kasnije kolektiv je prestao da bude kolektiv. *Šarlot Banč* je napisala: *„Otišle smo toliko daleko, da bi sledeći korak bio kanibalizam.“*

Uprkos napetostima u kolektivu, *Furije* su nastavile da izdaju novine još jedinu godinu.

Ono što je postalo nasleđe, a koje su nam ostavile Furije, može da se vidi u sledećem:

1. Diana Press, jednu od prvih nezavisnih feminističkih izdavačkih kuća, pokrenule su *Koleta Rid* i *Nancy Myron/Nensi Miron*. Među prvima i najpopularnijim njihovim publikacijama bile su tri zbirke članaka iz *Furija*: *Žene se sećaju* (1974.), *Klasa i feminizam* (1974.), i *Lezbejstvo i Ženski pokret* (1975.), a sve su ih uredile *Šarlot Banč* i *Nensi Miron*.

2. Đini Berson i *Jennifer Woodul/Dženifer Vudul* su pomogle u osnivanju *Olivia Records*, prve nezavisne ženske muzičke produkcijske kuće.

3. Li Šving i *Helejn Heris* su pokrenule jednu od prvih feminističkih distribucijskih kuća za publikacije, *Women in Distribution/Žene u distribuciji*.

4. Džoan Biren je stvorila feminističku filmsku i distribucijsku kuću *Moonforce Media*.

5. Šarlot Banč i *Rita Mej Braun* su izdavale lezbejski časopis *Quest: A Feminist Quarterly/Traganje: feministički četvoromesečnik*, koji je izašao u 20 brojeva.

Koleta Rid je sumirala nasleđe: *„Furije bi trebale da budu zapamćene za razvijanje teorije lezbejskog feminizma – primarnog katalizatora za formiranje lezbejskih feminističkih grupa i kolektiva širom zemlje. Članice Furija donele su ovoj teoriji perspektivu razumevanja raznih pokreta u kojima smo bile uključene. Članice su bile aktivne u pokretu za građanska prava, anti ratnom/anti imperijalističkom pokretu, homoseksualnom i ženskom pokretu, kao i hipi pokretu. Kroz raspravu, sukob i interakciju, članice su uspele da dođu do celovitog razumevanja ugnjetavanja koje se sada*

naziva ukrštanje/intersekcionalnost. Mi smo integrisale perspektivu iz različitih pokreta u anti patrijarhalnu viziju s lezbejkama u njenom središtu.“

Neke od grupa koje su nastale po ugledu na *Furije*, bile su: *Gutter Dyke Collective/Lezbejski kolektiv Šljam, Revolutionary Lesbians/Revolucionarke lezbejke, Collective Lesbian International Terrors/Kolektiv međunarodnih lezbejskih teroristkinja. Lezbejski kolektiv Šljam* u svojoj prvoj i jedinoj publikaciji *Dyke and gorgons/Lezbejke i gorgone* koji se pojavio u Berkliju, u proleće 1973. godine, u uvodnom tekstu *Preko zidova* pišu: *“U ovom trenutku u istoriji mi moramo da naučimo da se povezujemo zajedno za naše sopstveno preživljavanje kako bismo mogle da učvrstimo naše snage da se borimo protiv društva muške nadmoći koje nas okružuje i nastavlja da siluje naš svet. Budući da su lezbejke bile izgnanice iz svake patrijarhalne kulture, mi smo bile odvojene i izolovane jedna od druge. Došlo je vreme za nas da izgradimo svoju sopstvenu kulturu, da pretvorimo to “vrelo usamljenosti”*[4] *u podzemnu reku snage.”*

Revolucionarne lezbejke od proleća 1971. do zime 1972. u Mičigenu, objavljuju časopis *Specter/Avet.*

Kolektiv međunarodnih lezbejskih teroristkinja, koje nastaju jednog dana u petom mesecu 1974. godine, izdao je četiri saopštenja (prvo se pojavilo u leto 1974. a poslednje u leto 1980.). One su u tim svojim saopštenjima kritikovale medije glavnog toka, zalagale su se za to da lezbejke počnu da bojkotuju te heteroseksualne medije, i da izgrade svoje alternativne, lezbejske medije.

Devetnaestogodišnja devojka po imenu *Lisa Vogel/Liza Vogel* je 1976. godine, u Mičigenu pokrenula *Ženski muzički festival*, koji se svakog avgusta održavao sve do 2015. godine. U svom pismu zajednici (jednom od više njih), koliko ih je tokom godina pisala i objavljivala, 2013. godine, osnivačica je u svojoj izjavi o nameri, napisala da je festival bio namenjen *„onima koje su rođene kao žene, odrasle kao devojčice, i koje se tako osećaju“.*

Lezbejke u feminističkom pokretu

„Lezbejke moraju da postanu feministkinje i bore se protiv ugnjetavanja žena, baš kao što feministkinje moraju da postanu lezbejke ako se nadaju da će okončati mušku nadmoć.“ – Đini Berson, *1972.*

Politička teorija koju su stvorile lezbejske feministkinje o lezbejskom feminizmu transformisala je lezbejstvo iz stigmatizovane seksualne prakse u ideju i praksu koje su dovodile u pitanje mušku nadmoć i njenu osnovu – instituciju heteroseksualnosti. Sve one stare ideje svih tih muškaraca, koji su toliko dugo, činilo se od početka vremena, tvrdili da je lezbejstvo urođena anomalija, da je lezbejstvo psihološki uslovljeno, da je lezbejstvo rezultat zavisti prema penisu, da je lezbejstvo seksualna izopačenost, lezbejske feministkinje su izbacile kroz prozor. Lezbejske feministkinje su gradile novi, alternativni – feministički svemir. Lezbejske feministkinje su tvrdile da je: lezbejstvo izbor za žene, koji žene mogu da naprave, samo ako vole sebe, druge žene i odbijaju muško ugnjetavanje. Bilo koja žena bi mogla da bude lezbejka. To je revolucionarni politički izbor koji bi, samo ako bi ga većina žena usvojila, mogao da dovede do destabilizacije muške nadmoći, jer bi žene političkim izborom: voljenje žena u društvu koje prezire žene, automatski povukle svaku vrstu podrške muškarcima: žene više ne bi obavljale neplaćeni kućni i emotivni rad za muškarce, žene više ne bi obavljale reproduktivni rad za muškarce; muškarci više ne bi imali seksualni pristup telima žena. Ovaj čin političke subverzije bi značio da su žene sve svoje energije usmerile na druge žene. Lezbejske feministkinje ni u jednom trenutku u vremenu nisu zaboravile na one svoje sestre koje još uvek sve svoje energije ulažu u muškarce, jer se uskraćivanje istih u društvu muške nadmoći smatra izdajom, zbog koje žene mogu da plate sopstvenim životom. U svojoj knjizi *Unpacking Queer Politics: A Lesbian Feminist Perspective /Raspakivanje kvir politika: lezbejska feministička perspektiva* (2003.) *Šila Džefriz* kaže: *„Lezbejske feministkinje su stvorile kampanje i institucije poput ženskih centara i skloništa, koji su bili za sve žene, ne samo za lezbejke. Činjenica je da su velike kampanje protiv muškog nasilja, a koje su vodile mnoge lezbejke, bile pre svega u korist, pretežno, heteroseksualnih žena.”*

Žene su oduvek volele jedna drugu i oduvek su postojale žene koje su volele žene, ali je ta, kao i svaka druga *„ženska tradicija u patrijarhatu raskomadana“*, kako je to u svojoj knjizi *Beyond Good the Father: Toward Women’s Liberation/Iza Boga oca: ka filozofiji oslobođenja žena* (1973.), tvrdila feministička filozofkinja *Mary Daly/Meri Dejli* (16.10.1928.–03.07.2010.) koja je napisala: *„Muška nadmoć sahranjuje žene u grobnicama tišine, kako bi pevala svoju sopstvenu večnu i bednu žalopojku u prošlosti u kojoj*

4. Vrelo usamljenosti/The Well of Loneliness – lezbejski roman engleske spisateljice Radclyffe Hall (1928.).

nikada nije bila. Ćutnja nametnuta ženama odražava strukture muških hijerarhija. Važno je da se slušaju strukture ove nametnute tišine kako bi se čuli tek novi zvukovi slobodne tišine koja je glas sestrinstva."

Žene su se povezivale, izgrađujući na taj način sestrinstvo kao političku kategoriju, nasuprot univerzalnoj kategoriji bratstva, koja je brisala žene i lezbejke. Međutim, žene su oduvek pružale otpor tiraniji muškaraca. Mi ne znamo, da li su one zaista postojale, ili je njihovo postojanje samo mit, ali do nas je do današnjih dana preživela priča o drevnim ženama ratnicama, koje su se zvale Amazonke. Muški istoričari koji su o njima pisali su nam ostavljali različite informacije o tragovima gde se nalazila njihova zemlja, ali su svi zaključili da su one izgubile rat koji su protiv njih poveli muškarci. Amazonke su nestale sa lica zemlje, ali je priča o njima nastavila da nadahnjuje brojne žene narednim milenijumima.

Neke žene su oduvek živele nezavisno od muškaraca. Neke žene su osnivale ženske kolektive nezavisne od muškaraca. Jedan takav ženski kolektiv bila je ženska komuna koja se zvala *Sisters of Sanctification/Politička zajednica žena/Posvećenice*, a koja je osnovana između 1870. i 1880. godine, u Beltonu, u Teksasu. Zajednicu je utemeljila žena po imenu *Martha McWhirter/Marta Mekvirter* zajedno sa svojom ženskom grupom za proučavanje Biblije, na zemlji koju je nasledila, kada joj je muž umro. Stanovnice komune bile su žene i njihova deca. Bilo je tu mnogih žena koje su pobegle iz svojih kuća jer su ih muževi zlostavljali. Sestre, kako su se zvale su prihvatile idelogiju feminizma prvog talasa; zahtevale su duhovnu, ekonomsku i društvenu jednakost za žene. One su praktikovale celibat kao način oslobođenja žena od duhovne degradacije heteroseksualnog seksualnog odnosa, ugnjetavanja podizanja dece i muškog nasilja. Ova grupa žena je ekonomski bila jako uspešna. One su vodile nekoliko pansiona, dva hotela, osnovale dve farme koje su ih snabdevale hranom. Najveći broj žena koji je tu živeo je bio pedesetak, uključujući i jednu Afroamerikanku, koja je bila odbegla robinja. Godine 1899. čitava komuna se preselila u Vašington, gde su otvorile pansion, hotel i učestvovale u feminističkim organizacijama. Osnivačica *Marta* je umrla 1904. godine, pa je komuna počela da se raspada. Šest preostalih članica kupile su farmu u Merilendu kako bi osigurale hranu za svoje javne kuhinje. Poslednja članica komune je umrla 1983. godine, u 101. godini.

Neke žene su oduvek sanjale svet bez muškaraca, svet žena, zemlju žena. Jedna od njih, američka spisateljica *Charlotte Perkins Gilman/Šarlot Perkins Gilman* (03.07.1860.-17.07.1935.) napisala je naučno-fantastični roman *Herland/Njena zemlja*, koji je prvo objavljen u nastavcima u jednim novinama 1915. godine, a kao knjiga tek 1979. godine koji govori o feminističkoj utopiji - društvu bez muškaraca. Trojica muškaraca koji su zalutali su pronašli izolovanu zajednicu žena u nekoj zabiti Južne Amerike. Ona predstavlja utopijski svet u kome su žene razvile sposobnost partenogeneze (razvitak jajne ćelije bez oplodnje) kao alternativni oblik reprodukcije, i u kome nema muškaraca. Roman je imao presudni uticaj na radikalni feminizam šezdesetih godina i lezbejski separatizam sedamdesetih godina.

U svojoj knjizi *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism/Gin/ekologija: metaetika radikalnog feminizma (1978.)*, *Meri Dejli* je definisala društvo u kome živimo kao sadističko. To je društvo *„mrešćenja falusne požude: zbir mesta/vremena gde su verovanja i prakse sadomazohizma pravilo."* Takvo društvo ima sado-ritualni sindrom, koji predstavlja ritualno zverstvo androkratije. U takvom jednom društvu, žene žive u onome što je ona nazvala *"stanje zverstva"*. Stanje zverstva je stanje u kome su žene vekovima u različitim delovima sveta preživele strašno nasilje i mučenje.

Da bi zaštitile sebe od takvog društva, lezbejske feministkinje su koristile i još uvek koriste dve taktike:

Jedna taktika je odvajanje i povlačenje. One se odvajaju, odnosno povlače iz dominantnog društva u lezbejsku zajednicu. Na taj način, one smatraju da odbijaju da nastavljaju da oslabljuju borbu protiv sopstvenog ugnjetavanja. Lezbejke donose odluku da se odvoje privatno i javno od muškaraca i/ili onih koji promovišu ili podržavaju mušku nadmoć (patrijarhat). Separatizam je politički aktivizam namenjen uništavanju patrijarhalnih institucija. Separatizam je politička strategija i način da se afirmiše lezbejstvo, podrška ženama u svim aspektima sopstvenog života. Separatistkinje su se takođe odvojile i od heteroseksualnih žena, jer su one i njih identifikovale kao one koje su takođe odgovorne za održavanje ugnjetavanja žena.

Druga taktika koju koriste jeste stvaranje sopstvene istorije, tradicije i kulture koje su sve utemeljene na novoj, lezbejskoj etici. U toj svojoj novoj političkoj zajednici žena koja je nastala na osnovu istorije ženskog iskustva dubokog razmišljanja, one praktikuju samoodbranu, kao veštinu koja pomaže pojedinkama da se zaštite. U društvu koje očekuje da žene ograničavaju svoju slobodu, da se oslanjaju na mušku zaštitu, a ne da se bore ako budu napadnute, kursevi samoobrane podučavaju žene i

devojke mentalnim, psihološkim i fizičkim sposobnostima i osnaživanju da bi osećale samopouzdanje. Samoodbrana uči asertivnosti, oslanjanju na intuiciju i znanje ranjivih područja na telima napadača. Oblici samoobrane nisu tehnike borilačkih veština. One koje praktikuju samoodbranu koriste svoje umove, svoje glasove. One takođe koriste vegetarijanstvo i/ili veganstvo kao oblik etičkog dijetalnog separatizma od modela muške dominacije. Jedenje mesa je pogrešno zbog svoje okrutnosti prema stvorenjima koja mogu da osete i dožive bol i pogrešno je jer doprinosi globalnom gladovanju, uglavnom žena i dece. One nastoje da podignu svest o povezanosti između objektivizacije, iskorišćavanje i zlostavljanje i žena i životinja u patrijarhalnom društvu. Lezbejke vegetarijanke odbacuju lov, eksperimente na životinjama, uzgoj fabričkih proizvoda, zoološke vrtove, cirkuse, nošenje životinjske kože i krzna. Lezbejske vegetarijanke su značajno doprinele razvoju ekofeminizma.

Za razliku od taktike povlačenja, verujući da feminizam zahteva sučeljavanje, mnoge lezbejke su otišle u svoj "dugi marš kroz institucije". Jedna od njih, *Šarlot Banč* pokrenula je međunarodnu kampanju 16 Dana aktivizma protiv nasilja prema ženama. Kampanju je pokrenula 1991. godine, kao osnivačica *Centra za globalno vođstvo žena*, na univerzitetu Rutgers (SAD). Druga, feministička pravnica, *Rhonda Copelon/Ronda Kopelon* (1944–2010), učestvovala je u izradi Rimskog statute Međunarodnog krivičnog suda, 1998. godine. Ona je zaslužna što su zločini seksualnog karaktera (i to: "silovanje, seksualno ropstvo, prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija, ali i svi drugi oblici seksualnog nasilja u ratu") ušli kao kriterijumi za podizanje optužnica u međunarodnom humanitarnom pravu.

Mnoge lezbejke otišle su na univerzitete gde su predavale, kako ženske studije, tako i druge predmete. *Meri Dejli* je 33 godine predavala na ženskim studijama teologiju, feminističku etiku i patrijarhat na univerzitetu u Bostonu, *Janice Raymond/Dženis Rejmond* je 24 godine predavala ženske studije i medicinsku etiku na univerzitetu Amherst, dok je četiri godine bila predsednica Koalicije protiv trgovine ženama, *Šila Džefriz* je nešto više od dvadeset godina bila profesorka političkih nauka na univerzitetu u Melburnu, *Marlyn Frye/Merilin Fraj* je 27 godina predavala filozofiju na univerzitetu u Mičigenu, dok *Barbara Smith/Barbara Smit* i dalje predaje na brojnim univerzitetima, *Cheryl Clarke/Čeril Klark* na univerzitetu Rutgers predaje ženske studije, i mnoge druge lezbejke na mnogim drugim univerzitetima.

Političko lezbejstvo

"Feminizam je teorija, lezbejstvo je praksa." – Ti Grejs Etkinson, *1971.*

Političko lezbejstvo je fenomen unutar feminizma, pre svega feminizma drugog talasa, odnosno radikalnog feminizma. Politička pozicija koja sebe zove političkim lezbejstvom tvrdi da je seksualna orijentacija izbor i zagovara lezbejstvo kao alternativu heteroseksualnosti za žene kao deo borbe protiv seksizma.

Šila Džefriz je pomogla u razvoju koncepta političkog lezbejstva, učestvujući zajedno sa drugim ženama koje su bile okupljene u *Leeds Revolutionary Feminist Group/Revolucionarnoj feminističkoj grupi u Lidsu* (Velika Britanija), u pisanju brošure *Love is your enemy: The debate between heterosexual feminism and political lesbianism/Ljubav je tvoj neprijatelj: debata između heteroseksualnog feminizma i političkog lezbejstva*, koja se pojavila 1981. godine. One su tu tvrdile da bi žene trebele da napuste heteroseksualnost, da prestanu da spavaju sa muškarcima, da "*oslobode svoje umove i krevete od muškaraca*". Iako je glavna ideja političkog lezbejstva bila odvajanje od muškaraca, to nije značilo da političke lezbejke moraju da spavaju sa ženama. Neke žene su se odlučivale za celibat ili se identifikovale kao aseksualne. One su definisale političke lezbejke kao "*žene koje se ne jebu sa muškarcima.*"

U svojim odgovorima na mnogo pisama žena koja su usledila posle konferencije na kojoj su prezentovale svoj rad, one su tvrdile da je „standardni, seksistički heteroseksualni seks sa penetracijom kao neupitnim vrhuncem ugnjetački za žene i prilagođen muškim interesima."

Jedna članica grupe, *Alexandra Stone/Aleksandra Ston* je napisala: *"I ja tražim od heteroseksualnih feministkinja da priznaju svoj izbor, da jesu i da su odabrale da budu heteroseksualne, da vide privilegije i prava koja im pripadaju kao članicama dominantne klase."*

Druga, *Maria Jastrzebska/Marija Jastrebska* je napisala: *"Verujem da je spavanje sa ženom politički čin. Nije da su sve lezbejke automatski revolucionarke. Spavanje sa muškarcem takođe ima političko značenje. To vas stavlja u poziciju uživanja u heteroseksualnim privilegijama, svidelo se vama to ili ne."*

Radikalna feministička grupa *Feministkinje* u Njujorku, je prva zagovarala ideju političkog lezbejstva, da bi onda uvela kvotu na članstvo udatih žena u grupi na 1/3. Osnivačica i neformalna liderka, *Ti Grejs Etkinson*, pozicionirala se tako što je prvo napustila svog muža, potom je odbijala da javno nastupa sa bilo kojim muškarcem. Napisala je: "*Za razliku od većine žena u pokretu, moj svet, vrlo rano, postao je ograničen na žene, po izboru.*" To odvajanje od muškaraca zvala je instinktom preživljavala, tvrdeći da je ono što su muškarci zvali borbom polova, sa ženske tačke gledišta, zapravo bio masakr. Svoju knjigu *Amazon Odyssey/Amazonska odiseja* (1974.) posvetila je "*svima onima koje su otišle i nikada se nisu vratile kući.*"

Ono što je važno kako da znamo, tako isto i da razumemo da političko lezbejstvo nije puka izjava. Naprotiv, to je pre svega životna praksa koja podrazumeva političku odluku koju donosi žena da se u što većoj meri distancira od muškaraca i lično i politički; kao partnera, prijatelja, ali i kao autoriteta.

Lezbejke znaju da stepen do kojeg su lezbejke bile i još uvek jesu progonjene, pokazuje stepen do kojeg se žene prisiljavaju da budu heteroseksualne. Međutim, kako to primećuje profesorka ženskih studija *Bonnie Zimmerman/Boni Zimerman* (1947.), *"bez politike i kulture ne bi smo imale lezbejke, već samo žene koje imaju seksualne odnose sa ženama."* U svojoj knjizi o istoriji lezbejskog aktivizma u Velikoj Britaniji u periodu od 1970. do 1990. *The Lesbian Revolution: Lesbian Feminism in UK/Lezbejska revolucija*, *Šila Džefriz* označila je upravo žensku kulturu kao onu koja je "osiguravala amnionsku tečnost u kojoj su lezbejke mogle da napreduju i izgrađuju lezbejski feminizam." Nasuprot tome, tri stvari koje su dovele do delimične propasti lezbejskog feminizma, bile su: sadomazohizam (kojim su se dovodile u pitanje politike polne jednakosti za koje su se lezbejke sve vreme borile i još uvek se bore), nagli povratak roda (kojim se vratilo igranje uloga buč/fem protiv čega su se lezbejke borile i još uvek se bore) i politike identiteta (preko teorije o ukrštanju ugnjetavanja).

Uprkos tome što, kako je to u svojoj knjizi *A Passion for friends: toward a philosophy of female affection/Strast za prijateljicama: prema filozofiji ženske ljubavi* (1986.), napisala američka radikalna feministkinja *Dženis Rejmond* (1943.), žene žive u "hetero stvarnosti", koja predstavlja pogled na svet koji nam kaže da žena uvek postoji u odnosu na muškarca, a u kome su kroz istoriju uvek bile progonjene, mnoge lezbejke su sakupile planine hrabrosti, ne bi li napustile temelje tog života i posvetile se ljubavi prema ženama.

Miloš Urošević uz podršku Nele Pamuković

nulto poglavlje – Lezbejke u pokretu za oslobođenje žena i pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba

Kada ljudi hoće da me diskredituju, zovu me lezbejkom.

Dakle, lezbejstvo je političko.

Ti Grejs Etkinson, februar 1968.

Suzan Silvervuman
(Susan Silverwoman)

Pronalaženje saveznika: lezbejska dilema

Ženski pokret je oduvek lišavao lezbejke prava na izbor. Istorija isključivanja od strane heteroseksualnih feministkinja potiče od rane umerene Nacionalne organizacije za žene, sa njihovim stavom „ovde nema nastranih", i radikalne Međunarodne veštičje zavere iz pakla „biseksualnost nakon revolucije", prema sadašnjoj terminologiji pokreta – „lezbejsko-feministički raskol." Uzimajući u obzir kako nas heteroseksualne feministkinje tretiraju kao druge, ne treba da nas iznenadi to što su one stvorile termine koji nas prisiljavaju da biramo da budemo lezbejke i budemo feministkinje. Niti, s obzirom na prošlost, treba da nas iznenade struje bolnog i destruktivnog naglog vraćanja ovih heteroseksualnih ljudi punih predrasuda – ali smo mi iznenađene i sigurno smo ljute.

U septembru 1972. godine, žensku panel diskusiju su optužili da je bila forum o mržnji prema muškarcima, a ružni i ženomrzački glasovi nekih heteroseksualnih feministkinja ponovo su došli do izražaja. Nakon što je jedna govornica veličala svoj „bračni" status (ovde čitaj heteroseksualnost) kao sredstvo spavanja sa neprijateljem kako bi se otkrile njegove tajne, druga heteroseksualna govornica zlobno je predvidela da će uglavnom lezbejska publika sva biti u braku sa nekim muškarcem u roku od deset godina. Mi nismo mogle da verujemo svojim ušima. Kako je naša ljutnja rasla, činilo se da je jedina logična i dosledna reakcija došla od Džil Džonston, koja je podsetila govornice da je tema bila mržnja prema muškarcima, a ne mržnja prema lezbejkama. Džil je takođe sugerisala, da s obzirom da su heteroseksualne govornice javno i lakomo priznale mržnju prema muškarcima, njihova samopravedna heteroseksualnost je izgledala mazohistično.

Međutim, ono što bi trebalo da nas zabrinjava nije samo okorela homofobija naših heteroseksualnih sestara, nego pre posledice njihovih stavova. Mi moramo da razumemo kako nas je njihov seksizam prisiljavao u prošlosti da napravimo destruktivne izbore, kao što je naša odluka da radimo sa homoseksualnim muškarcima, i kako njihov seksizam funkcioniše da nas razdvoji od našeg sopstvenog pokreta, držeći nas usredsređene na važno, ali jednodimenzionalno pitanje seksualne slobode.

Kada se u junu 1969. godine, pojavio Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba, mnoge lezbejke su videle priliku da se konačno autuju i budu prihvaćene. Neke od nas su se pridružile političkom životu po prvi put, prethodno imajući zdravo podozrenje u Pokret za oslobođenje žena. Druge su, poput mene, napustile organizovane feministkinje i njihovo seksualno/emotivno poricanje žena da uđu u ono što smo smatrale da je bio slobodni prostor. Ali mi nismo shvatile da napuštamo heteroseksualni ženski pokret za pokret homoseksualnih muškaraca. Još jednom, lezbejke bi bile otvoreno i prikriveno ignorisane.

Muškarci su tradicionalno održavali moć nad ženama ističući razlike među nama. Svaki bi muškarac govorio o pojedinki kao da je ona na neki način bolja od drugih. Muškarci imaju korist od toga što drže žene razdvojenim. Kada mi imamo manje moći i manje zahtevamo oni mogu bolje da manipulišu pomoću konstruisanja celokupnog društva oko njihovih interesa.

Homoseksualni muškarci su pretvorili u kapital raskol između feministkinja i lezbejki sugerišući i insistirajući na tome da smo mi bile nekako bolje, u osnovi različite od onih heteroseksualnih žena koje su ih, uostalom, takođe ugnjetavale. Homoseksualni muškarci su delovali kao sila koja je povećavala jaz između nas. Homoseksualni muškarci su više voleli da misle o nama ne kao o ženama, nego kao ženskim homoseksualnim muškarcima. Džim Furat je jednom rekao da ja nisam bila odgovarajuća predstavnica lezbejki Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba da govorim na sastanku sa Crnim panterima, jer sam previše sebe videla kao ženu, kao feministkinju. Štaviše, homoseksualnim muškarcima je potrebno da budu okruženi ženama da „dokažu" da su oni još uvek muškarci – i da nisu feminizirani – ili za one muške liberale koji osećaju krivicu da dokažu da oni nisu mrzitelji žena. Ben Smit je pojasnio odnose između homoseksualnih muškaraca i žena kada je rekao da, naravno, on i drugi homoseksualni muškarci mrze žene – oni su muškarci, a svi muškarci u ovoj pokvarenoj kulturi mrze žene. Mi smo se složile da je jedina stvarna razlika između heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca u tome što homoseksualni muškarci ne moraju da prikrivaju svoja osećanja zbog straha od gubitka potencijalnih seksualnih objekata.

Ali dosta muških problema. Pravo pitanje je zašto smo mi izabrale muškarce kao saveznike kada su nad nama dominirala i poricala nas oba pokreta, i da li je taj izbor bio, i za neke od nas, još uvek jeste ispravan.

Kako smo postajale sve svesnije i ljuće na ugnjetavanje nas kao žena u homoseksualnom pokretu, znale smo da je jedan stari, relativno formiran, mada dalek, bio ženski pokret iza nas. Kao lezbejke u oslobođenju žena, u velikoj meri bile smo same, odbijajući korumpirane pretpostavke koje je često mučila krivica koju smo sve imale, u jednom trenutku, morale da suzbijemo. Kao homoseksualne i kao žene, mi smo inferiorne, ali samo je naša seksualnost i potpuno odbacivanje muškaraca nazvano neprirodnim i perverznim. Posebno je teško čuti ovo sranje od žena, koje bi trebalo da imaju dublju svest o tome. Heteroseksualne žene koje vide lezbejstvo kao važno pitanje građanskih prava koje ne utiče na njihove živote, ponovo nas svrstavaju kao druge. U tekstu „Žena identifikovana ženama“ Radikalne lezbejke definišu lezbejstvo kao davanje prvenstva ženama koje se povezuju sa ženama. „Zločin“ lezbejstva je odbacivanje muškaraca, a ne ljubav prema ženama. Nije bilo slučajno da su prve govornice koje su napustile forum o mržnji prema muškarcima, kao što je iscrpljujuća noć odmicala, bile glasne heteroseksualne feministkinje, koje su verovatno otišle kući svojim muškarcima radije nego da se suoče sa bolom koji je njihova netrpeljivost izazvala kod žena.

Naša otvorenost prema našoj emocionalnoj/seksualnoj predanosti ženama obično postaje izvor dalje manipulacije pojedinih heteroseksualnih feministkinja sa kojima smo radile. Nas uvek koriste kao seksualne objekte. Žene koje kažu da se osećaju neugodno u vezi sa nama, i optužuju nas da im se približavamo, često projektuju svoja sopstvena nepriznata osećanja. Biti privučena heteroseksualnom ženom često stvara situacije u kojima kvalitet ne bi postojao. Žene su tako temeljno uslovljene da prihvate seksizam da u najboljem slučaju mi možemo da postignemo samo delimičnu svest o opsegu muške dominacije. Neophodno je da se identifikujemo sa celokupnim feminističkim pitanjem, a ipak smo dopustile heteroseksualnim feministkinjama da nas gurnu u gotovo histeričnu poziciju, očigledno percipirajući naše ugnjetavanje kao odvojeno od ugnjetavanja svih žena. Na maršu za Dan žena, 1972. godine, uzaludno sam pokušavala da nateram svoje lezbejske sestre da uzvikuju barem jednu žensku pesmu, ali se ni jedno pojedinačno „Žene, ujedinite se“ nije čulo.

Ako ikada dosegnemo taj veličanstveni dan kada sve žene budu slobodne, mi ćemo morati da preispitamo našu politiku i naše saveze, koji su ponekad bili, doslovno, reakcionarni. Novi lezbejski separatizam, koji definiše sve muškarce, uključujući i homoseksualne muškarce, kao neprijatelje, čini se da je zdrav nastavak lekcije Radikalnih lezbejki. Ako nastavimo da definišemo heteroseksualne žene kao deo neprijateljskog tabora, a ne kao naše sestre koje su ekstremno uplašene od posledica potpune seksualnosti, mi se same lišavamo pokreta koji mora da bude deo nas samih. Mi biramo lažne saveznike kada se svrstavamo sa homoseksualnim muškarcima, koji nikada ne mogu da razumeju žensko iskustvo, i koji, kao muškarci, imaju veliku privilegiju da izgube od potpunog oslobođenja žena. Bez obzira da li se ili ne heteroseksualne feministkinje autuju kao potencijalne lezbejke, mnogo je verovatnije da će one razumeti naše iskustvo. Štaviše, heteroseksualne žene imaju sve što mogu da dobiju i samo gorkoslatku heteroseksualnu privilegiju da izgube od oslobođenja lezbejki. Lezbejska nacija je, na kraju krajeva, seme Amazonske nacije.

1972.

Ovaj tekst nikada nije bio objavljen i sada se objavljuje prvi put.

Preveo Miloš Urošević

I Pokret za oslobođenje žena

Anonimna prava lezbijka

Političke lezbijke i pokret za oslobođenje žena

Među političkim lezbijkama nalaze se žene koje smatraju da su homoseksualni odnosi „ispravni" i politički korektni, ali koje se same uzdržavaju od njih. S ponešto osjećaja krivnje, one nude objašnjenja kao što su:

1) „Ne mogu, jer to bi značilo da sam 'samoidentificirana', da, u stvari, razumijem što bi moja vlastita priroda mogla biti kako bih se, na taj način, doista mogla odnositi prema drugoj osobi svoje vrste."

2) „Masturbacija je jednako dobra, a osim toga ne želim se emocionalno uključiti i izgubiti autonomiju." Prva izjava implicira da su samoidentifikacija i afirmacija isključivo „trip" u glavi, dok, zapravo, žena nikada ne može shvatiti sebe u senzualnoj izolaciji. Samo se može nadati da će putem senzualne komunikacije i asocijacije unutar svoje seksualne skupine to učiniti. Proces fizičke i psihičke samoafirmacije zahtijeva punu povezanost s onima poput sebe, to jest sa ženama. Što se druge tvrdnje tiče, masturbacija nije jednako dobra, a strah od emocionalne uključenosti, iako je dovoljno validan sam po sebi, ne može poslužiti kao razlog za neaktivnost. To je jednostavno ne-borba. Osobna autonomija se ne postiže poricanjem erotske uključenosti, samoćom niti sublimiranom udobnošću ravnomjernog „sestrinstva". Žene mogu postati autonomna bića samo kroz stalnu borbu sa sebi jednakima, a suzdržavanje od senzualnih odnosa je izgovor za nebavljenje seksualnom pasivnošću, pri čemu je ta pasivnost jedna od uloga koju im je ugnjetač dodijelio. Osnova ženske pasivnosti je suzbijanje ženske seksualnosti, koja je bila toliko potrebna za stvaranje sustava kasta muškarac/žena. Sve dok i dalje prihvaćaju (i svojim osobno-političkim životima promoviraju) to potiskivanje svoje erotske energije, žene se neće osloboditi.

Druga vrsta političkih lezbijki je heteroidentificirana žena koja je zainteresirana za Lezbijsko iskustvo. Nužna za to je Iskusna Lezbijka, kojoj je žena potencijalni seksualni objekt, pri čemu od Lezbijke očekuje da igra ulogu muškarca. To je za lezbijsku feministkinju najopresivnija od svih pojava u ženskom pokretu, budući da je na taj način njena osobnost svedena (na stanje „muškosti") i seksualno objektivizirana. U tom procesu, od Lezbijke se očekuje da funkcionira u ulozi servisa, da pruža uslugu *butch* lezbijke. Seksualna inicijativa na strani žene ne rezultira izravnim fizičkim zadovoljstvom, kao što biva kod muškarca. Prema tome, izjednačavanje *butch* lezbijke i muškarca je pogrešno. U tom odnosu, Lezbijku heterodefinirana žena ugnjetava na isti način na koji žene ugnjetavaju heteroseksualni muškarci. Vrlo često se, nakon tog lažnog Lezbijskog iskustva, žene vraćaju heteroseksualnim muškarcima i privilegijama, a da pritom nisu razvile samoodređenje niti lezbijski ponos.

Na kraju, za njih su žene alternativa muškarcima.

Izjašnjavanje biseksualnima uobičajeno je unutar pokreta i mi, premda biseksualnost nije fiziološki nemoguća, ne možemo koristiti taj izraz za karakterizaciju stabilne društveno-seksualne orijentacije. Budući da nijedan heteroseksualni odnos nije oslobođen politika moći ni drugih maskulinih mistifikacija, žene koje tvrde da su biseksualne zadržavaju određivanje sebe od strane muškaraca, kao i društvene prednosti koje proizlaze iz toga. Biseksualnost je prelazna faza, sredina, kroz koju žene iz ugnjetačkih odnosa prelaze na odnose jednakosti i uzajamnosti. To je borba s privilegijama i strahom, i ne prolaze sve žene kroz nju kako bi došle do svojih sestara na drugoj strani.

Ali što je s Lezbijskim ponašanjem koje heteroidentificirane žene karakteriziraju kao seksističko? U ženskom pokretu postoji tendencija prema puritanizmu, koja gotovo svu seksualnu aktivnost kvalificira kao seksizam. Očigledno, puritanizam je sam po sebi ukorijenjen u seksizmu, gdje su ženske seksualne i emocionalne potrebe potisnute za viši cilj podizanja djece, obitelji i servisiranja muškarca. Lezbijke su, s druge strane, neproduktivno senzualna i seksualna bića, koja su u velikoj mjeri obnovila erotski potencijal žene – potencijal uskraćen u procesu razvoja kastinskog sustava muškarac/žena.

Žensko „pravo kontrole nad vlastitim tijelom" ne može značiti samo kontracepciju i pobačaj, već treba da znači, što je najvažnije, erotsko oslobođenje.

1971.

Tekst je objavljen u knjizi Rozalin Baksandal i Linde Gordon, *Drage sestre: depeše iz pokreta za oslobođenje žena,* 2000, Njujork

Prevela Nela Pamuković

Mojim sestrama: pismo pokretu za oslobođenje žena

Sve smo to rekle u našim lecima, našim prijateljicama, u našim krikovima u noći: ono što želimo jesu odnosi utemeljeni na jednakosti, otvorenosti, ljubavi, u kojima svaka osoba može vidjeti drugu kao individualno ljudsko biće, a ne kao članicu neke mitske grupe, u kojoj svaka osoba voli i želi drugu umjesto da je treba zbog neke kvalitete koju ona ne posjeduje. Pa zašto me onda, kad ovo tvrdim, čudno gledaš? Zašto ti je nelagodno kad u potpunosti volim svoje sestre? Zašto, ako govorim o svojim osjećajima, gledaš u stranu ili, ako slušaš, na kraju se opustiš kao da kažeš: „Pa, pretpostavljam da tako treba biti... vjerojatno je vrlo zdravo da možeš iznijeti na svjetlo svoju tajnu... ali sad je gotovo s tim i mi ne moramo, hvala bogu, više o tome razgovarati." I, nakon toga, svaku primjedbu koju iznesem filtrira se kroz oznaku „lezbijka".

Svi mi shvaćamo kako je strašno biti fragmentiranima, kao što su to žene u ovom društvu, podijeljene na uloge, s tajnim identitetima, uma razdvojenog od tijela! Ja to znam. Ne bih mogla podnijeti biti razdirana u komadiće dok pokušavam voljeti svojim tijelom muškarce koji ne mogu niti čuti moj glas. I sada mi kažete da to moram? Sada mi kažete da moje tijelo treba biti organizirano oruđe, kojim ću odbiti muškarce od njihovog prezira spram mene i pridobiti ih, nagrada za razumijevanje opskurne točke u našoj literaturi?

Mogu voljeti svoje sestre svojim umom i srcem, ali moje tijelo još uvijek pripada muškarcima ili nikome? Ili kažete da pripada meni, ali ljubav koju izražavam njime mora biti ograničena, prešutnom zapovijedi. „Možeš 'voljeti' svoju sestru... ne možeš voditi ljubav s njom. Ukoliko doista nema pomoći, nećemo vas potpuno isključiti, ali, naravno, razumijete da ne možete više govoriti o pokretu za oslobođenje žena... vaši su osjećaji previše jedinstveno vaši, previše osobni. Ukratko, vi ste građanke drugog reda koje trebamo da nas spriječe da ne udarimo u samo dno, da nas spriječe od potpunog gubitka muškog odobravanja... vi ste naše žene, svaki pokret treba žene da bi bio politički."

Ironija svega toga u tome je što ja vjerojatno ne bih otkrila svoju homoseksualnost bez pokreta za oslobođenje žena. Pomogle ste stvoriti ono što sada prezirete ili čega se bojite, utjelovljenje sestrinstva koje treba biti divan ideal, osjećaj čistog djevojaštva. Zašto moje tijelo, za koje tvrdite da se ne mora otuđiti od mene, čini da moja ljubav prema mojim sestrama odjednom postane nešto skriveno, nešto niže, nešto što je nekako pogrešno? Bi li to bilo preveliko odvajanje od heteroseksualnog društva, od muškaraca? Ali zar nisu upravo to bila pitanja koja smo sebi postavljale kad smo prvi put razmišljale o ženskom pokretu i kad smo se bojale shvatiti sebe, svoje osjećaje, ugnjetavanje nad nama ozbiljno? Ili misliš da ću te napasti ili zavesti, da me ljubav prema drugim ženama nekako čini muškarcem ili jednim od onih „prekomjerno seksualiziranih crnaca i nastranih ljudi"?

Optužba da je zapravo riječ o pokretu lezbijki uvijek će biti moćna ako ne možemo reći: „Biti lezbijkom je dobro." Ništa manje od toga neće biti dovoljno kao odgovor.

Ovo nije zamišljeno da bude potpuno ogorčeno, jer sam barem dio toga kako se osjećaš; nakon svega, i ja sam odgajana da budem heteroseksualnom. Moja majka nikada nije ni spomenula homoseksualce sve do pre neki dan, kad je govorila o njima onako kako se na nedjeljnim propovijedima govorilo o gubavcima. Nisam ni znala da su mogući sve dok nisam otišla na fakultet. Sjećam se strašnog očaja koji sam osjetila kad sam počela shvaćati da neću biti u mogućnosti komunicirati s muškarcima. Moja neposredna reakcija je bila da izađem vani i dam se pojebati od prvog tipa koji naiđe. Dosta sam se trudila oko tog odnosa: valjda sam osjetila da je to moja posljednja šansa. Objašnjavala sam sebe satima, ponekad artikulirano, ponekad nesuvislo, ali uvijek s ljubaznošću i slatkim razlogom. Izluđivala sam se kad sam pokušavala voljeti nekoga tko želi Ženu, a ne mene. Počela sam ga izbjegavati, ne biti kod kuće nakon što sam mu rekla da navrati, spavati s njim da ga ušutkam, biti tiha od iscrpljenosti, uzimati sredstva za smirenje i vježbati jogu satima da se opustim. A nisam mogla ni vidjeti da ga utoliko više mrzim što me je natjerao da mrzim drugu osobu. I sve je to bilo nakon što sam bila u pokretu za oslobođenje žena već devet ili deset mjeseci. Prije pokreta za oslobođenje žena, uvijek sam s lakoćom nestajala nakon relativno kratkog vremena s tipom, čim bih shvatila da ne mogu niti prozrijeti igre koje sam igrala ili da samo žele jednu od tih mojih uloga. Ali naučila sam: i muškarci su ljudi. Ako želite da budu iskreni, volite ih kao prijatelje. Vau, jesam li naučila. Bila sam iskrena i puna ljubavi i ubrzo bih bila rastrgana u komadiće.

Nakon nekoliko takvih mjeseci, počela sam vjerovati da je celibat zauvijek jedina stvar koja će spasti ono što je ostalo od mene, što nije bilo mnogo. A onda sam se zatekla zaljubljenu u drugu ženu. I bila sam uplašena, toliko uplašena da

možda ne bih ništa mogla reći da mi nije dala do znanja da me voli. Ono čega sam se bojala nije bio društveni ostrakizam niti moć imenovanjem lezbijkom, jer sam tada već smatrala da je homoseksualnost nužna za naše oslobođenje. Jednostavno sam se bojala saznavanja da je i to prijevara i da ostanem bez ičega. Ali nekako je moja ljubav bila veća od mog straha.

Bila sam nespretna i neupućena kako voditi ljubav s drugom ženom, ali kad smo prvi put spavale zajedno, nije mi smetalo biti takvo što. Nikad se nisam osjećala tako potpuno radosna. Bila sam jedna cjelovita pojedinka i ona je bila druga cjelovita osoba i voljele smo bez pokušaja da uništimo taj integritet posjedovanjem ili kontrolom. Više nisam bila vanjska promatračica koja gleda kako moje tijelo prolazi kroz pokrete. Moj um je bio s mojim tijelom i s mojim srcem.

Naučila sam toliko stvari iz svoje ljubavi. Naučila sam da međusobna nježnost i osjetljivost nisu mitovi. Naučila sam biti ljubaznijom i otvorenijom prema sebi. Da se ne moram mrziti zbog činjenice da sam žena, jer sam suprotna od svega što smo naučene da volimo i što nisam bila u stanju komunicirati s ljudima za koje se podrazumijeva da ih trebam voljeti. Zato što volim drugu osobu i mnoge druge osobe koje su žene. Volim te osobe zbog onog što jesu i mogu ih voljeti jer me mogu vidjeti i čuti, kao što i ja njih mogu vidjeti i čuti. Ne moram se boriti da ne bih mrzila muškarce, jer ih ne mrzim. Više ne moram biti ogorčena zbog svoje potrebe za njima i mnogo sam slobodnija vidjeti ih kao osobe, a ne kao mučitelje/ljubavnike, pre svega ne kao procjenitelje moje vrijednosti. Ne posjedovati takvu ogorčenost daje mi više snage za borbu protiv muške nadmoći kao institucije. Očajnička potreba je neprijateljska, ogorčena. Iscrpljuje našu energiju i sprečava nas da znamo što želimo. Željeti drugu osobu kao cjelovitu pojedinku koju netko voli umjesto da ju treba kao predstavnicu vrijedne skupine ili posjednika stvari koje netko želi posjedovati znači afirmirati ljubav prema samoj sebi i početi stvarno voljeti druge ljude. To također znači da će muškarci, kako uče da nisu potrebni zbog svoje muškosti, nego umjesto toga željeni ako i samo ako su dobri ljudi, možda morati naučiti biti dobri ljudi. Ako se zakunemo vječnom odanošću i heteroseksualnošću. Možda nikada neće naučiti. Od moći se ne odustaje ukoliko nije očito šuplja i autodestruktivna.

Sve dok žene ne prihvaćaju kraj seksualnih odnosa s muškarcima kao stvarnu alternativu, kao stvarnu osobnu mogućnost, ta moć jača i mi smo zarobljene u negativizam. Afirmacija nove stvarnosti čini tu vrstu moći nevažnom... ona govori novim glasovima, novim riječima; to je oslobođenje od kategorija i mitova.

Teško je pisati o procesu, jer stignete do toga da govorite o ciljevima kao i o sredstvima, i možete zvučati stvarno vizionarski. Znam da homoseksualne veze mogu postati lošima uslijed dominantne kulture, tako što bivaju potiskivane, zbog igranja muškarca i žene. Ostalo mi je još tisuću milijuna zapreka, ali najvažnije je da bih ih imala i više da nisam lezbijka. Oslobođenje žena treba lezbijstvo. Lezbijkama je potrebno oslobođenje žena. Sve smo mi sestre.

Moja ljubav prema sestri, prema mojim sestrama, bila je i ostala dobra i lijepa.

Ne vidim kako se može zanemariti ako žene žele govoriti o oslobođenju. To ne znači da sve moramo skočiti u krevet jedna drugoj, ni sada ni bilo kada. To znači da ne možemo od homoseksualnosti učiniti onu jednu stvar o kojoj nećemo razgovarati iskreno. To znači da zaista moramo prihvatiti takvu ljubav kao nesumnjivo dobro, što, mislim, možemo učiniti tako što ćemo pošteno postupati s našim osjećajima o tome, i jedne s drugima. Ne možemo si priuštiti da se bojimo tih osjećaja ili naših sestara.

S ljubavlju,

Mary

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni plamen,* br. 5, 1970, Njujork

Prevela Nela Pamuković

U pokretu za oslobođenje žena mi smo sve lezbijke

Moj posljednji susret s bijesnim antilezbijstvom zbio se prije tri godine, kad sam parkirala svoj motor, a mladi pijani muškarac kojem se nije svidjelo kako ja izgledam došao je do mene i nazvao me nastranom; prije no sam mu uspjela odgovoriti, slomio mi je nos.

Takva prijetnja fizičkim napadom lebdi nada mnom godinama. Kao mlada lezbijka, kratke kose i defenzivna, pogrbljena sam lutala mnogim kišnim i polupijanim ulicama pokušavajući shvatiti tko sam. Tada su svaki zvižduk ili promrmljana uvreda zvučali kao prethodnica grupnom batinjanju – moj je svijet bio pun ljutih mladih muškaraca na uglovima ulica. I kasno noću ponekad sam fantazirala o armijama teško naoružanih lezbijki, spremnih da mi pomognu da im uzvratim napad u crnim vojničkim čizmama.

I tako, kad je naposljetku realna pesnica bijesa pijanog mladića pogodila moje lice, nije izgledalo kao da sam bila potpuno nepripremljena.

Ali u razdoblju između tih fantazija o nasilju i stvarnog udarca promijenila sam svoju frizuru i izgled do mjere da više nisam odmah bila prepoznatljiva kao lezbijka. Zapravo, izgledala sam kao svaka druga žena, osim što sam vozila motor. Ludi tip bio je već potpuno zastarjela stvar – bila sam potpuno pripremljena za njega osam godina prije tog događaja, pa zašto je onda čekao da postanem gotovo „pristojna građanka"?

Sad kad se prisjećam, vjerujem da on nije prebio toliko lezbijku koliko ženu koja je nosila motociklističku kacigu. Nije toliko mario koji je bio moj izbor seksualnih partnera niti da li sam radila zločeste stvari u krevetu; ono što ga je uzrujalo bio je moj upad u dva muška teritorija, a to su mašinerija i akcija. Ono što ga je naljutilo na meni nije bila perverzna žena, već donekle oslobođena – sposobna za samostalno djelovanje i mišljenje – i to je bilo ono protiv čega je bio naučen nasilno reagirati.

Heteroseksualne žene koje su bile uključene u pokret za oslobođenje žena počinju se suočavati s različitim stupnjevima takvog otvorenog šovinizma od strane muškaraca, neprijateljstva koji lezbijke poznaju već godinama. One također počimaju razumijevati ogromnu izolaciju kojoj su žene – sve žene – podvrgnute: izolaciju jedne od druge zbog toga što se trebaju natjecati za mušku pažnju (bio to muž ili šef); izolaciju od aktivnosti (muškarci djeluju dok žene sjede i gledaju); izolaciju od odluka (ženama se govori da su glupe i nepouzdane); izolaciju od znanja (muškarci rado govore drugim muškarcima kako automobilska mašinerija funkcionira i što drži viseće mostove).

Lezbijsko rješenje muški dominiranog društva tradicionalno je bilo „prelaženje preko toga", „pustiti da prođe", ili se skrivati – upariti s ljubavnicom (ukoliko imamo sreće), okružiti s nekoliko sigurnih prijateljstava, pustiti da ostane na tome. Taj dvostruki život toliko je očajnički šizofren i usamljen da je čudo što nismo sve poludjele već davno.

Heteroseksualne žene, kako počinju otkrivati razmjere do kojih su žene prevarene i proćerdane u ovom društvu, nalaze bolje rješenje – upravo suprotno izolaciji. Povezujući se u malim grupama, one otkrivaju da mogu razviti snažne glasove podrške za sebe i druge, kako bi pomogle promijeniti muške stavove prema njima. U tom procesu, jedan od problema s kojima će morati razmisliti jeste činjenica da će ih mnogi muškarci optužiti da su lezbijke već samo za sudjelovanje u pokretu za slobodu žena i za to što počinju misliti i djelovati za sebe.

Ako je ikada za grupu lezbijki bilo šanse da govore otvoreno, da nauče heteroseksualne žene i uče od njih te da započnu razbijati neke od tih mitova o nama, ta je šansa zasigurno u tim ženskim grupama.

Trebalo nam je mnogo vremena da do toga dođe, ali sad je vrijeme, ako će se promjena odigrati, da se s tom promjenom počne. Moje sadašnje fantazije tiču se armije lezbijki, teško naoružanih informacijama i podrškom jedne drugoj, koje pokreću pravi napad na muški šovinizam i antihomoseksualnost, razmjenjujući informacije i moralnu podršku s heteroseksualnim ženama.

Krenimo s tim.

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni oslobodilac Detroita,* br. 8, 1971, Detroit

Prevela Nela Pamuković

Marta Šeli
(Martha Shelley)

Subverzija u ženskom pokretu

Otvoreno pismo mojim sestrama u nadi da nećemo morati da čekamo još 5.000 godina na oslobođenje:

Ženski pokret biva prisvajan, eksploatisan, ogoljen, patroniziran, zaveden i silovan. Neke od nas počele su da uviđaju načine na koje se naš pokret ubija prividnom ljubaznošću; druge su zgrožene nad onim što se percipira kao vidljiva nezahvalnost naših sestara, usled pažnje koju ka njima usmeravaju različite muške grupe. Ono što sledi jesu moji utisci i analize; ukoliko se slažete, molim vas, podelite sa mnom svoja razmišljanja i informacije koje se tiču ovog lista.

Subverzija od strane desnice

Verujem da će, kad navijači Nacije broj jedan imenuju dve žene za generalice, to imenovanje uveriti nekoliko žena da su naši zahtevi ispunjeni. Nažalost, neke sestre slušaju glasne izjave muških političara, što se videlo u nedavnoj noći Nacionalne organizacije za žene, pod imenom „Upoznajte kandidate", na Univerzitetu Fordam (rimokatolička institucija, posvećena održavanju crkve, ukidanju abortusa i istrajavanju na patnji žena u veću slavu muškog boga).

Ušavši u petosoban stan u majici s natpisom „Ljubičasta napast", naišla sam na prostranu sobu punu dobro odevenih muškaraca i žena koji ispijaju sangriju i jedu kanapee. Bilo je tu dvadeset kandidata i jedna kandidatkinja. Ta žena bila je kandidatkinja Liberalne partije protiv marša, kandidovana na Staten Ajlandu – očigledna je žrtva kandidatkinje koja je priznala da se kandidovala jer joj je dosadio život domaćice i učiteljice, te stoga što nije mogla naći ništa bolje na Staten Ajlandu.

Muški kandidat je hodao okolo s bedžom „oslobođenje žena". Skinula sam ga s njegovog debelog revera pošto je neke aktivistkinje nazvao „devojkama". Još jedan muški kandidat, a nakon što je kupio primerak časopisa *Izađi* od mene, predložio je da sredim kosu i krenem pronaći zgodnog jevrejskog dečka.

Kanapei su bili inspirativni jednako kao kandidati, ali oni su makar ispunili izgladneli želudac. Sugerisala sam prisutnim ženama da rad na izboru samo muških kandidata nije baš najbolji put ka oslobođenju žena. „Da", reče jedna od njih, „ali oni su sve što zasad imamo."

Ah? Zar nemamo milione žena, ruku, nogu, umova, zuba, oružja, olovaka, štamparskih mašina, kamera, pluća, očiju i ušiju? Imamo sve te organe – ali izgleda da nam nedostaje srce. Svaka žena mora intelektualno znati da nijedan muškarac političar neće doprineti oslobođenju žena – ali vrlo malo ljudi, bilo muškaraca bilo žena, spremno je da se suoči sa činjenicom da to moraju učiniti sami. Lakše je zavaravati se tako što ćete postaviti Heroja, Oslobodioca, i pretvarati se da će vam taj Veliki Tatica dati ono što vama treba. Ali oslobođenje je stvar odraslih i kao takvo nam se ne može dati kao božićni poklon. Moramo to uzeti same, umesto da to dopustimo Džordžu.

Ili Džordžini. Džordžina je medijska zvezda za oslobođenje žena. Mnoge od nas su gledale njen uspon na nebo sa sve većom učestalošću čireva i migrena; za to vreme, mi se borimo da okupimo naše grupe, radeći tiho u dnevnim centrima, na mimeografu, u grupama za podizanje svesti.

Načelno govoreći, visokoobrazovana, bela, dobrostojeća žena, žena koja zna mnogo o publicitetu i izdavaštvu, ali koja nikad nije imala vremena za podizanje svesti, sklona je davanju apologetskih izjava muškoj štampi, sklona je da gubi vreme raspravljajući se s Hjuom Hefnerom[1] ili Dikom Kavetom[2], a za to vreme je mogla organizovati žene. „Imam divan odnos sa svojim mužem", kazala je u časopisu *Lajf* negirajući svoje lezbejske odnose – iako je samo nedelju dana ranije lezbejke dovela do suza pričajući o svojim nesretnim lezbejskim aferama.

Još jedna medijska zvezda na ženskom protestu 26. avgusta peva „Želimo da hodamo podruku s muškarcima". „Muškarci nisu neprijatelji – mi smo neprijateljice same sebi", reče ista žena koja je lezbejkama dala ime koje se tad smatralo pogrdnim, *Ljubičasta napast*, i koja nas je u bostonskoj televizijskoj emisiji nazvala „muškomrziteljskim rospijama". Mislim da dama protestuje previše.

Istini za volju, te bele medijske zvezde motivisane su delimično stavom „fem i bogatstvo", a delimično očajničkom potrebom da ih muškarci prihvate. One toliko preziru svoje sestre – i sebe – da ne mogu da zamisle ženski pokret koji bi bio toliko snažan da ne moraju da traže od očeva novac, slobodno vreme ili maženje po glavi. One nemaju vremena za podizanje svesti jer ne mogu da zamisle da uče išta korisno iz iskustava drugih žena.

1. Hju Hefner – osnivač i izdavač američkog pornografskog časopisa Plejboj (1953–2017).
2. Dik Kavet – televizijska ličnost u Americi.

Te medijske zvezde, pažljivo frizirane i natopljene šminkom, tvrde da predstavljaju sve žene. U stvari, one kidaju sve žene. Primer je slučaj u kojem je jedna žena tvrdila da organizuje prostitutke na području Tajms skvera. Jedini njen kontakt s njima bio je da snima neke intervjue koje namerava da koristi u svojoj sledećoj knjizi. Upravo će nas takve žene izdati kad kurac zakukuriče.

Margaret Mid[3], koja je tridesetih godina prošlog veka pisala knjige koje su prodrmale zemlju, nedavno su pitali da li će takav pokret za oslobođenje žena uspeti. „Ako ih mediji ne ubiju", odgovori ona. A ja se slažem s njom.

Vizije zločina na Aveniji Medison lebde mi kraj očiju: „Budite oslobođene – nosite novi *bori se* brushalter"; „Vozite *panteret* – seksi bez premca, zanjihan kao ljuljaška, automobil za oslobođenu ženu – od *Dženeral motorsa*"; „Oslobodi dah uz *listerin* – i uhvati oslobođenog muškarca".

Nemojte se iznenaditi ako uskoro budete videli Džordžinu u kompaniji *Proktor end Gambl*. Ukoliko mnogo žena bude pasivno zavisilo od nekoliko zvezda koje će ih osloboditi, umesto da se udruže da bi to učinile same, pokret će se sigurno raspasti.

... a od strane levice

Subverzija od strane levice je ozbiljnije pitanje. Na kraju će mnogo žena osetiti da ne mogu ostvariti oslobođenje u sadašnjoj društvenoj strukturi – da zahtev za slobodni abortus evoluira u besplatan zdravstveni centar i centar za brigu o deci, što nas dalje vodi do socijalističkih institucija. Kad se dođe do stvarnog saznanja da je značajan stepen socijalizma upravo oslobođenje, mora se skrenuti levo – stazom s mišolovkama koje su postavile dominantno muške levičarske grupe i žene orijentisane prema muškarcima koje se zalažu za te grupe.

Žene orijentisane prema muškarcima dugo su bile otuđene od Amerike, ali i dalje očajnički žude za odobrenjem muških levičara. One moraju da dokažu da su „revolucionarne" koliko i muškarci – osnovna pretpostavka je da su muškarci prirodno revolucionarni, posebno ako nisu beli. Mnoge od tih žena su školovane; žene koje su otkrile da su jedini muškarci koji bi im dopustili da koriste svoj intelekt muškarci levice, žene koje se ne mogu poistovećivati sa apolitičnim sestrama jer preziru „ženske razgovore". One ne mogu da shvate i prihvate ideju da žene mogu same sebe osloboditi, te se tako i sudbina oslobođenja žena prepušta većini muških političkih grupa u zemlji. Kakva dirljiva naivnost.

Nama trebaju te marljive žene, ali one troše svoju energiju na sve samo ne na oslobođenje žena, uz žestoko opravdanje svakog muškog šovinizma koji se pojavljuje u bilo kom muškarcu kojeg smatraju ugnjetenim. Ako ih muškarac iz radničke klase ili ne-beli muškarac napadne na ulici, mora se podrazumevati da on samo dela iz svog ugnjetavanja.

Ako se bela žena iz radničke ili srednje klase plaši da pošalje svoju decu u autobus u Harlem, ona je „reakcionarna", „rasistkinja" ili „glupa". Politička žena orijentisana prema muškarcima nema strpljenja s greškama vlastitog pola, ali ona je puna sažaljenja i liberalizma za najgore muške šoviniste. Nekoliko reči ljubaznosti, izjava o podršci oslobođenju žena u inače muško-šovinističkim partijskim redovima – to je dovoljno da izazove suze zahvalnosti u očima tih žena.

Žena može provesti ceo život sklanjajući stopalo jednog muškarca s grkljana drugog, a pritom i dalje ostati na dnu gomile.

Desno krilo govori: „Ako vi, žene, želite da se oslobodite, moraćete da se regrutujete."

Levo krilo govori: „Ako vi, žene, želite da se oslobodite, moraćete da se prihvatite oružja i da se borite uz nas."

Drugim rečima, jedino oslobođenje koje nam se nudi jeste pravo da budemo topovsko meso. Pravo da se borimo za ciljeve muškaraca i da prihvatamo muška naređenja u situacijama koje oni određuju i predvode. Mogle smo videti postere koji prikazuju revolucionarnu ženu s bebom na leđima i pištoljem u ruci. Mi moramo nositi bebe revolucionara. Nijedan revolucionar nije prikazan kako nosi bebu. To bi ga moglo usporiti u borbi. Pa, znate, mi oduvek radimo dva posla i bivamo plaćene za pola jednog, ako uopšte bivamo plaćene.

Mišljenja sam, i to govorim, da se, ukoliko želimo da se oslobodimo, moramo prihvatiti pištoljâ i uperiti ih ka muškarcima koji izdaju sva ta naređenja, upravo ka tim muškarcima koji nam govore da ih moramo pratiti i pokoravati im se kako bismo dobile svoje oslobođenje.

Ura za Avangardnu partiju

Partija *Crni panteri* je predvodnik revolucije. Partija *Crni panteri*, prema rečima Hjuija P. Njutna, njenog vrhovnog komandanta, teži da sravni zemlju kako bi je pripremila za cvetanje crnačke muškosti.

Partija *Crni panteri*, „narodna demokratska"

3. Margaret Mid – američka antropološkinja.

partija, nikad nije izglasala nekog od svojih oficira, niti je sazvala kongres kako bi se raspravljalo o politici, niti je pak dozvolila ikakvo odstupanje svojih članova od zvanične partijske linije.

Partija *Crni panteri* govori nam da je naša funkcija da nosimo bebe revolucionara. Njihova izjava na tzv. Ustavnoj konvenciji revolucionara, na kojoj su ozbiljno ugnjetavali prisutne sestre, glasila je da je oslobođenje žena „u toku" – da program mora biti institucionalizovan kako bi dao ženama kontrolu nad tehnologijom koja je u skladu s njihovim potrebama, to jest nad negom i podizanjem dece.

Očigledno ništa drugo nije relevantno za naše potrebe. Nakon revolucije, *Crni panteri* će verovatno zadržati kontrolu nad poljoprivredom, gazdinstvom, medicinom (izuzev ginekologije), saobraćajem, vojskom, proizvodnjom, obrazovanjem, komunikacijama i nad nekom novom verzijom Gulaga.

Svaka bela osoba koja kritikuje *Crne pantere* jeste rasistička svinja.

Pa zašto se *Crni panteri* smatraju „avangardom" revolucije? Zašto je snishodljiva izjava Hjuija Njutna o oslobođenju žena i homoseksualne populacije bila prihvaćena s toliko dirljivom zahvalnošću? Zašto su neki pripadnici homoseksualne populacije ponosno šetali nakon što su dobili pečat Dobrog Hjuija, kao da njihove potrebe ne mogu biti važeće ni revolucionarne ukoliko ih *Crni panteri* ne odobre? Na *Crne pantere* se pucalo. To, po sebi, nije dovoljno da se neko kvalifikuje kao revolucionaran. Oni pokušavaju da definišu sebe pištoljima. To, ponovo, nije dovoljno. Prerijski Indijanci su bili u istom položaju vekovima pre toga, a niko ih nije nazivao revolucionarima. Ljudi nisu revolucionarni zato što su napadnuti ili angažovani u samoodbrani; oni su revolucionarni samo ukoliko se stalno bore za oslobođenje svih ljudi.

Crni panteri mogu i biti revolucionarni u odnosu na crne muškarce. U odnosu na druge muškarce njihov stav je liberalan, a u odnosu na žene nije ih moguće razlikovati od stava nemačke nacističke partije, koja je takođe zahtevala više novorođenčadi.

Moje je ubeđenje da je razlog tome što su homoseksualni muškarci bili prihvaćeni na Konvenciji bilo to što su oni jednostavno tražili dozvolu da budu homoseksualni i da se bore uz *Pantere*. Žene su tražile „onaj stepen kontrole proizvodnje i industrije koji bi osigurao stoprocentnu kontrolu nad našim sudbinama". Ukratko, žene su zahtevale pravu moć i *Panteri* su se zaprepastili.

Da žene dopuste da se njihove energije (pre)usmere ka podržavanju grupe koja ih želi ograničiti na staru funkciju pravljenja beba – to je mazohistička, krivicom potaknuta liberalština. Te energije trebalo bi da se usmere ka projektima koji bi koristili ženskom pokretu: dnevnim centrima, klinikama, školama posvećenim oslobođenju žena, s kursevima tehnologije i samoodbrane, ženskim izdavačkim kućama. Sve to iziskuje radnike i novac. Ipak, najveći poticaj za prikupljanje sredstava koji sam videla u ženskom pokretu bio je pokušaj skupljanja novca za kauciju Džoan Berd[4]. Slogani su bili svuda: „Oslobodite našu sestru, oslobodite nas", „Niko nije slobodan dok svi nisu slobodni". Možda su ti slogani istiniti u nekom krajnjem smislu. Oni se u osnovi obraćaju liberalima koji žele da sakriju svoj liberalizam iza radikalne retorike.

Naši resursi su ograničeni. Potrošiti to vreme i energiju kako bismo skupile 100.000 dolara za jednu ženu koja bi trebalo da nas oslobodi kad iskorači iz zatvora u zamenu za naš doprinos dolarima, potrošiti sve to na ženu čija partijska pripadnost nameće neupitnu pokornost vrhovnom vođi (muškarcu) – da li je to način na koji bi trebalo stvoriti žensku revoluciju? Ne smemo biti plaćenice *Crnih pantera* – mi se moramo osloboditi i boriti se za sopstvene ciljeve.

Zašto ne priznati: svrha kampanje bila je u tome da se *Crnim panterima* dokaže da mi iz pokreta za oslobođenje žena nismo rasistkinje. Kao da bismo to ikad mogle dokazati, zato što smo mi u njihovim očima rasistkinje po definiciji. I, evo, uhvatili su nas – mi ćemo uvek davati novac, dokazivati svoju vrednost, šiti uniforme za vojnike, sve dok ne prestanemo da prihvatamo to sranje i dok ne organizujemo revolucionarni ženski pokret.

Socijalistička radnička partija

Socijalistička radnička partija je veoma atraktivna za žene orijentisane prema muškarcima, koje su „progutale priču" da će socijalistička revolucija automatski dovesti do oslobođenja žena. Svako pažljivo ispitivanje položaja žena u nacijama koje su već postale socijalističke ukazuje na neistinitost te ugodne fantazije. U takvim zemljama uloge žena određuju muškarci, a ograničavanje političke aktivnosti mnogo otežava oslobođenje žena. Kad stranka odluči da je povećanje populacije poželjno, dodeljuju se medalje majkama herojima. Kad su žene potrebne u fabrikama, kuju se medalje za ženu – heroja rada. Kad su žene potrebne za negu vojnika, kao u Sovjetskom Savezu nakon Drugog svetskog rata, ot-

4. Džoan Berd – pripadnica Crnih pantera osuđena na 15 meseci zatvora zbog bombaškog napada u Njujorku, 1970.

varaju im se profesije u zdravstvu - makar na nižim nivoima.

Socijalistička radnička partija, u kojoj 75% članstva čine muškarci i čije je rukovodstvo skoro u celosti muško, zastrašujuće uspešno se infiltrirala i preuzela delove ženskog pokreta. Oni su preselili radnike s punim radnim vremenom u ženske centre u Njujorku, Bostonu, Baltimoru i Los Anđelesu, pokušavajući da preuzmu poslove, zamenjujući feminističku literaturu partijskom.

Socijalistička radnička partija ima politiku infiltracije, koja je opisana u njihovom priručniku - priručniku koji se izdaje samo lojalnim članovima stranke. Pokušavam da dobijem taj priručnik, koji mi je opisala jedna žena što je, razočarana, istupila iz SRP-a, i objaviću ga što pre budem mogla. Uz to, SRP podržava Amandman o jednakim pravima, varljiv zakon koji će ukloniti zaštitu zaposlenih žena. To je, dakle, Socijalistička radnička partija?

Na Ženskom štrajku u Njujorku, kontrola platforme na kojoj su se nalazile govornice bila je u rukama Ruten Miler, dugogodišnje članice SRP-a. Lezbejka koja je pokušavala da sestrama u Brajant parku kaže o pandurskom zlostavljanju lezbejki na ulicama morala je dobiti dozvolu da govori od Ruten - pošto Socijalistička radnička partija ima dugogodišnju politiku da izbacuje homoseksualne osobe iz svog članstva, naša lezbejska sestra smatra da je to ponižavajuće iskustvo. Socijalistička radnička partija nalazi da su homoseksualni ljudi kontrarevolucionari i da predstavljaju „opasnost" za stranku. Kao da je dovoljno loše što ih nazivaju komunjarama - a kamoli crvenim, nastranim komunjarama. Neki od prognanih homoseksualnih osoba sad su u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba; nažalost, neki od njih čežnjivo pokušavaju da promene mišljenje članstva SRP-a kako bi ih opet prihvatili sad kad su dokazali da mogu biti revolucionarni. Možda će Hjuijev pečat izazvati tu promenu. Teško je verovati u takozvanu avangardu, bilo da je ona crna ili bela, kad članovi ne mogu da razmišljaju sami za sebe, kad ne mogu ni da primete da ste ugnjeteni dok se to krvlju ne ispiše po ulicama i dok Centralni komitet to ne počisti.

Usmerenost prema muškarcima u ženskom pokretu

Subverzija i kooptacija ženskog pokreta koje sprovodi muška levica ne bi bile moguće da toliko žena nije usmereno prema muškarcima i da levica nije puna liberalnih tendencija. Ženama je teško da se oslobode potrebe za traženjem dozvole od muškaraca, posebno ženama koje su heteroseksualne. Njima je gotovo nemoguće da stave svoje potrebe na prvo mesto, pa nastavljaju da delaju kao da su potrebe žena trivijalne. To dodatno naglašava tendencija da muškarce vide kao jake i slabe u isti mah - previše jake u odnosu na jadne, slabe žene da bi se one uspešno borile protiv njih, i suviše slabog ega da bismo ih ma kako kritikovale. Pošto muškarci stalno ulaze u borbe i svaku situaciju predstavljaju kao pitanje života ili smrti (ili pažljivo projektuju takvu krizu), bila bi čista sabotaža da ih kritikujemo ili tražimo da promene svoje ponašanje. Oni nemaju vremena za trivijalno čavrljanje o ženskim problemima. Naš posao je da se poistovetimo s njihovom mukom. Na primer, žene su preuzele novine u kojima dominiraju muškarci - RAT/pacov - i vode ih osam meseci. Pogled na skorašnji broj prikazuje (kao u ovom tekstu) primer kontinuirane nesposobnosti nekih žena da se povežu sa svojim potrebama. Radeći na RAT-u, stekla sam utisak da se mnoge žene, iako su sretne što rade s drugim ženama u novinama koje vode samostalno, ne mogu dozvati i objaviti nešto što nije u osnovi izveštaj o zbivanjima u muškom pokretu. Na prednjoj i zadnjoj strani tog broja su slike dveju žena koje su gerilske ratnice u muški orijentisanim pokretima, Anđele Dejvis[5] i Lejle Kaled[6]; ničeg novog u tome - žene koje se bore za muške ciljeve vode nas sve do Judite, koja je u Starom zavetu ušla u logor neprijatelja (bilo je to neko drugo semitsko pleme) i ubila njihovog generala u snu. Koliko se sećam, to nije učinilo mnogo za oslobođenje jevrejskih žena. Previše pažnje pridalo se *Panterima* i „Ustavnoj konvenciji revolucionara", a da se nije pominjalo kako su žene na toj konvenciji sjebane. *Panterima* se već automatski pruža podrška. Ženski štrajk 26. avgusta predstavljen je bez ikakvog pokušaja da se napravi razlika između liberalne i radikalne politike, bez ikakvog pokušaja da se zauzme feministički stav protiv kooptacije od strane različitih socijalističkih grupa i establišmenta. Sadržaj je umnogome posvećen pravu na bombardovanje, otimanje, razne vidove nasilja, bez ikakve analize o tome šta je nasumično nasilje, a šta revolucionarno nasilno delovanje. Naredno izdanje sadrži dugačak članak o Koreji. Već nekoliko meseci, *Panteri* su veličali Kim Il Sunga i Komunističku partiju Koreje; drago mi je što vidim da ih RAT konačno sustiže. Novinar RAT-a je pitao ljude koji su posetili Koreju šta se tamo dešava homoseksualcima. Ko zna? To nema veze s Korejom niti s korejskom kulturom. Nema homoseksualaca u Koreji. Uostalom, zašto bi neko želeo da posrami Korejce postavljajući takvo pitanje? Koja bi heteroseksualna osoba to i pomislila? Oni bi pretpostavljali da je nastrana?

---

5. Anđela Dejvis - američka komunistkinja, politička aktivistkinja; bila je aktivna u Crnim panterima.
6. Lejla Kaled - pripadnica Fronta za oslobođenje Palestine.

Liberalizam na levici

Nevoljnost levičarskih grupa, posebno ženskih grupa, da se uključe u kritiku i analizu političkih grupa i događaja proizlazi iz neke vrste liberalizma, koji kaže da je sve što je levo dobro, a da javna kritika levice može samo da naškodi pokretu. Nijedan uspešan muški revolucionar nije smatrao da je dužan da se uzdrži od kritike drugih levičarskih grupa čiji su principi ili postupci delovali suprotno interesima ugnjetenih ljudi. Strah da se kritikuju druge levičarske grupe dovodi do nerazumne, nejasne politike i nekritičkog prihvatanja ponašanja koje zapravo može biti kontrarevolucionarno. On uništava svaki pokušaj da se pokret organizuje oko zdravih ideoloških principa, dopušta da ugnjetavanje napreduje u pokretu, otuđuje potencijalne konvertite i iscrpljuje duh žena koje bi inače bile spremne za naše oslobođenje. Taj strah, bar među belcima, proizlazi iz politike krivice i mučeničkog stava, stava prema kojem, ako niste dobili udarac pendrekom, niste ubili policajca ili bombardovali zgradu, niste dovoljno dobri. Ako ste beli, vaše ideje su beskorisne, a najbolje što možete sa svojim životom jeste da ga žrtvujete u borbi za uništavanje *honky* kulture i omogućite pojavu crne nacije. Tu ideju mi je predstavila i strastveno branila i zastupala sestra koja je sada u ilegali. Druga bela sestra me je obavestila da sam, kao bela osoba, nužno rasistkinja (slažem se s tom definicijom), i da sam poput svih drugih belih ljudi, uključujući i nju. Svi mi mrzimo ne-bele ljude do iznemoglosti, pa ćemo svi počiniti svakakve zločine, uključujući mučenje i genocid, kako bismo branili naše belačke privilegije. Kao lezbejka radničke klase, generaciju udaljena od Dahaua, smatram da je takva politika neizrecivo smešna. Mogla bih da umrem od smeha.

Šta je revolucionarno?

Čini mi se da ljude koji se bore samo da bi okončali vlastito ugnjetavanje – bez obzira na to što se događa drugim ljudima – mešamo s pravim revolucionarima. Verujem da je pravi revolucionar osoba koja, u bilo kom svojstvu, kao vojnik, distributer letaka ili radnik u dnevnom boravku, radi na tome da okonča sve vidove ugnjetavanja. Ona se ne plaši kritike drugova jer ona prepoznaje ograničenja vlastitog iskustva i želi da proširi svoje razumevanje svih vidova ugnjetavanja kako bi se uspešnije borila. Ona se bori za razumevanje i obraća pažnju na ideju, a ne na izvor ideje. Ideja nije ispravna samo zato što izlazi iz usta Mao Cedunga, Čea ili bilo kog drugog vođe. Osoba nije revolucionar samim tim što je siromašna, žensko, crna, niti time što je okolnostima rođenja član bilo koje druge grupe. Kao revolucionara određuje je njeno ponašanje, način na koji se ophodi prema ljudima. Ako pokaže spremnost da oslobodi svoju grupu dok pokušava da ugnjetava druge grupe, ili ako sudi o politici neke osobe s obzirom na okolnosti njenog rođenja ili zanimanja, ona se jednostavno bavi borbom za vlast svoje frakcije, a ne revolucijom. U ovom trenutku su (skoro) svi muškarci previše spremni da ugnjetavaju žene, pri čemu tu i tamo izdaju snishodljivu izjavu o oslobođenju žena. Oni nemaju načela ljudskosti, već samo načela muškosti, a ta načela su kurac i pištolj. Ne pokazuju gotovo nikakvu spremnost da se nose sa sopstvenim seksizmom niti sa sopstvenim liberalizmom prema takozvanim radikalima koji sprovode seksizam, to jest ugnjetavaju žene i homoseksualne muškarce. Nisu ni posebno zainteresovani za ispitivanje autokratskih struktura vlastitih grupa i načina na koji se one međusobno ugnjetavaju.

Očigledno je neophodno – a uvek je bilo neophodno – da postoji snažan, odvojen ženski pokret čije su članice posvećene borbi za sopstveno oslobođenje i oslobođenje svih ljudi, žene koje će se samostalno i snažno udružiti, a ne pohrliti da se udruže s represivnim muškarcima, žene sa samopoštovanjem koje neće biti odvraćene ni preobraćene u pomoćnice i organizacije za prikupljanje sredstava za muške strukture moći. Neophodno je da takav pokret ima principijelnu, koherentnu ideologiju, i da izbaci iz svojih redova oportuniste koji traže odobrenje i usluge od establišmenta, kao i žene koje su spremne da se prodaju da bi dobile zasluge među muškim radikalima. Neophodno je da u takvom pokretu budu kvalifikovane političke ekonomistkinje, budući da su SAD u ekonomskoj situaciji koja je različita od situacije bilo koje druge nacije u prošlosti ili sadašnjosti, te nam ne treba revolucija oblikovana po uzoru na one koje su se zbile u agrarnim društvima. Treba mnogo da naučimo pre nego pametno nastavimo. Pošto se žene ugnjetavaju duže nego bilo koja druga grupa u istoriji, muškarci imaju veliki ulog u tome da nastave da nas ugnjetavaju. Njihov osećaj „muškosti" određen je time što nas oni nastavljaju ugnjetavati i stoga će ženski pokret biti napadan zlobno i s desnice i s levice, a pokušaja subverzije biće i ubuduće. Naša jedina nada biće jasno razumevanje onoga što se mora učiniti kako bi se sprovela ženska revolucija. Moramo imati kontrolu nad svim vidovima moći u skladu s našim brojevima – to znači 51% kontrole nad svime! Sva moć sestrama! Napred ka ženskoj svetskoj revoluciji!

Tekst je objavljen u časopisu Izađi, br. 7, Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, 1970/1971, Njujork

Prevela Ivana Četković

Marta Šeli
(Martha Shelley)

Lezbejke u pokretu za oslobođenje žena

Lezbejke su sastavni deo pokreta za oslobođenje žena. Mi smo pomogle da se pokret osnuje, mi smo pomagale osoblju ženskih centara, mi smo pomagale da se feministički tekstovi objave širom zemlje. Svest žena koje imaju najintimnije odnose s drugim ženama jednako je važna koliko i svest žena koje se još uvek bore s muškarcima. Muškarci su od početka znali da u pokretu ima lezbejki, i to su govorili u štampi muških šovinista. Naravno, u to vreme, svi su to poricali, pokušavajući da svakome ko je slušao dokažu da fine žene, s finim muževima i finom decom, mogu da budu angažovane u pokretu a da ne budu lezbače koje mrze muškarce.

Pokret duguje svoje početke *Mistici ženstvenosti*, što je bilo istinski radikalno delo za to vreme (1963). To delo nastojalo je da pokaže da žene mogu da imaju karijeru, održavaju kuću u savršenom redu i odgajaju dobro prilagođenu decu u isto vreme. U suštini, ta knjiga je napala mit da fine žene i dobre majke ne mogu imati karijeru, a ispalo je naprosto tako da su sve te fine žene bile srednjoklasne, fakultetski obrazovane i bele. One koje nisu bile visokoobrazovane očigledno nisu imale dovoljno mozga da bi im kućni poslovi dosadili, a one koje nisu bile bele trebalo je da budu zahvalne za dodatnu zaradu koju su mogle ostvariti čišćenjem kuća za fine žene s karijerom.

Ali muškarci su znali da smo i mi tu. Mi, lezbejke, bile smo subverzivni element, komunisti, neposlušni crnci, sušta suprotnost onome što su muškarci definisali kao ženstveno. Mi smo bile nezavisne od muškaraca, mrzele smo ih, uzimale smo im poslove i njihove žene, popravljale slavine koje cure i same menjale gume. Noću bismo skidale svoja odela i presvlačile se u kožne jakne. Umesto da obožavamo falus, mi smo razmišljale o tome da ga ulovimo satarom.

Mora da smo mi bile agitatorke koje stoje iza ženskog pokreta, te da su sve žene u pokretu imale lezbejske tendencije. Svako ponašanje žene koje ne odgovara interesima muškaraca jeste lezbejska tendencija, kao što je svako ponašanje koje ne odgovara Pentagonu podstaknuto komunizmom. Muškarci su znali da smo mi u pokretu i pre nego što smo zaista bile. Od početka, lezbejke koje su bile uključene u pokret iskusile su znatne predrasude. One su se borile za legalizaciju abortusa i produženi boravak za decu. S jedne strane, one su zahtevale jednaka prava za sve žene; s druge strane, poricale su sopstveno postojanje.

Takav aranžman, koji je odgovarao heteroseksualnim ženama, nije mogao trajati večno. Mnoge lezbejke nisu bile naklonjene žrtvovanju za pokret koji im je pružao toplu dobrodošlicu kakvu bi Spiro Egnju[1] pružio Mao Cedungu. Te žene ostajale su kod kuće sa svojim ljubavnicama i celu stvar gledale na televiziji. Naravno, poricanje da ima lezbejki u ženskom pokretu nije učinilo gotovo ništa da ubedi središnju Ameriku kako nas nema. Možda je omogućilo nekoj ženi da svom mužu opravda ženski sastanak četvrtkom uveče: „Sve one su fine udate žene, dragi, a oslobođenje žena svakako će osloboditi i muškarce." Ljudima je bilo lakše da tolerišu ideju fine devojke koja je napravila grešku i treba joj abortus ili fabričke radnice koja želi da zarađuje koliko i muškarac pored nje na pokretnoj traci nego da se nose sa slikom žene čiji krajnji ciljevi ne uključuju brak i decu. Nova feministkinja često pokušava da ispuni nečiju zamisao o njoj, pa nije spremna da izgubi posao niti da bude izopštena zato što brani prava lezbejki.

Autovanje u ženskom pokretu

Autovanje u homoseksualnom žargonu znači postati homoseksualan ili javno obznaniti da je neko homoseksualan. Lezbejke u pokretu odlučile su da sve pokvare tako što će izaći u javnost. Desetak lezbejki, besnih zbog javnog prozivanja, pojavilo se na Drugom kongresu za ujedinjenje žena u Njujorku, i insistirale su da se ponovo ujedine sa svojim sestrama. One su nosile dukseve s natpisom „Ljubičasta napast" i preuzele su mikrofon, pretvarajući pažljivo isplaniran program govornica u otvorenu raspravu o ugnjetenim grupama unutar ženskog pokreta. (Ljubičasta[2] je nezvanično boja homoseksualnog pokreta; „ljubičasta napast" je sintagma koju je skovala Beti Fridan da opiše subverzivne elemente.) Za to vreme, širom zemlje, neke žene u grupama za podizanje svesti ostvarile su duboku povezanost. Žene koje su delile najdublja osećanja i zajedno učestvovale u akcijama zavolele su jedna drugu kao ljudska bića i, za razliku od muškaraca, koji nalaze da je lako razdvojiti seks i ljubav, izražavale su ljubav jedna prema drugoj u fizičkim odnosima. Za mnoge žene, to je bilo traumatično;

1. Potpredsednik SAD u Niksonovoj izrazito antikomunističkoj administraciji.
2. U originalu stoji lavender, što je svetloljubičasta boja, boja lavande, premda je kod nas uobičajeno da se sintagma Beti Fridan, koja se odnosi na tu boju kao na specifično obeležje, prevodi kao „ljubičasta napast".

neke od njih su prestravljene sestre izbacile iz njihovih grupa.

Javila su se dva trenda u pokretu: prvi, nezadovoljstvo lezbejki koje više nisu želele da budu kosturi u ormaru, i drugi, razvoj odnosa sestrinske ljubavi, koji su naterali prethodno heteroseksualne žene da preispituju prirodu lezbejstva u sopstvenim umovima i telima. To je stvorilo ozbiljne probleme unutar pokreta, kao i u odnosu prema ženama izvan pokreta. Takođe, to je umanjilo gnev štampe muških šovinista.

Propagandni napad

Kako se o lezbejskom pitanju otvorenije raspravljalo u ženskom pokretu, muška štampa pripremala je kontranapad. Dale smo im dokaz koji su tražili. Prvi udarac koji sam primetila zadala je Harijet van Houm, braniteljka muške nadmoći u *Njujork postu*. Kritikovala je ženski pokret zbog toga što se bavi lezbejskim pitanjem te sugerisala da lezbejke treba da odu nekud drugo i da puste fine žene da se bore za „legitimne" ciljeve pokreta, koje ona definiše kao jednaku platu za isti rad i abortus za one koje ga sebi mogu priuštiti. Indirektno je sugerisala da se ženski pokret očisti od lezbejki, ludača i nedojebanih usedelica, kao i da je sve što je nekima od nas potrebno – Dobar Muškarac. Završila je pozivom na „jednakost za žene u muškom svetu". Podstanarke nikad nisu jednake gazdama.

Lezbejska zajednica Njujorka bila je ogorčena, te je nekoliko njenih predstavnica otišlo u kancelariju *Njujork posta* s predlogom da se njihov odgovor štampa ili „ćemo drugačije". „Drugačije" nije nikad precizirano, ali nekoliko dana kasnije pojavilo se pismo koje je srušilo premise argumenta gospođice Van Houm. Bilo je potpisano sa „Ema Goldman, Liga protiv klevetanja lezbejki". Nedelju dana kasnije, gospođica Van Houm ponovo je napala pokret iz istih razloga. Očigledno, ona je napadala ženski pokret od početka i nastavila je to da čini. Varnica koja je pokrenula tu baražnu vatru bila je javno istupanje nekih „liderki" u ženskom pokretu kao lezbejki ili biseksualki. Ostavljen nam je izbor da ih „očistimo" iz pokreta ili da zbijamo redove između njih protiv svih drugih feministkinja. Činilo mi se očiglednim da ćemo, ako sebi dozvolimo da nas štampa zastraši, dozvoliti muškarcima i njihovim agentima da podele pokret. Umesto da se bavimo lezbejstvom pod našim uslovima, i da ga definišemo u kontekstu vlastitih ličnih i političkih odnosa, dozvolićemo muškarcima da odlučuju ko može biti u pokretu za oslobođenje žena, da odlučuju koji su naši zahtevi i potrebe legitimni.

Povezivanje s drugim ženama

Lično mislim da bismo, ulažući ikakav veći napor da dopremo do muškaraca, posebno preko zvanične štampe, samo tračile energiju. Naši napori moraju biti usmereni na žene kako bismo izgradile jako uporište odakle možemo da pregovaramo iz pozicije moći. Pregovarati iz pozicije slabosti znači tražiti uslugu od grupe ljudi koja nema motiv da nam tu uslugu odobri.

Istorija ljudskog roda dovoljan je pokazatelj do koje mere će muškarci slušati razum i voditi se humanim obzirima. Istorija ugnjetavanja žena je bolja mera ljubavi koju muškarci imaju prema ženama nego količina novca koji potroše na čestitke za Dan zaljubljenih. Kad regrutujemo žene, kad objašnjavamo svoje akcije ili nedostatak tih akcija, moramo iskreno da kažemo da pokret nastoji da se poveže s potrebama svih žena, a ne samo onih koje se uklapaju u specifičnu sliku – tu izjavu moramo ponavljati koliko god da treba. Ako određena grupa žena oseća da je pokret izdaje ili ignoriše, naša je dužnost da saznamo kako i zašto, te da pokušamo da to ispravimo, a njihova dužnost jeste da se pridruže pokretu i bore za sopstvena prava, ne da sede sa strane i žale se kako se ne borimo dovoljno snažno za njihov interes.

Svaka žena ima više prava da se žali na američku vladu nego na ženski pokret. Ona plaća porez državi. Većinu vremena poriče joj se mogućnost da odlučuje o zbivanjima u većoj meri nego što se to poriče prosečnom muškarcu. Ženski pokret ne oporezuje žene niti ga kontrolišu interesne grupe, blokovi sila i korporacije. Svaka žena može da se pridruži i da agituje za ono što želi, zajedno s drugim ženama koje se isto osećaju. Neke od nas zaista su otuđile mnoge žene, pokušavajući da ih organizuju u tuđu revoluciju ili pokušavajući da drže partijsku liniju. Žena s troje dece, čiji je muž otišao iz grada, neće biti zahvalna na tome što joj se govori da „uzme pištolj" i izvadi *Pantere* iz zatvora. Neretko pokazujemo sklonost da ljude u pokretu procenjujemo na osnovu odeće ili šminke koju koriste, prema njihovim načinu života ili određenoj retorici, posebno na osnovu pitanja koja su udaljena od naše svakodnevice. Ili dopuštamo da nas ljudi tako procenjuju, ne pokušavajući da razgovaramo s njima kao s pojedinkama.

Nipodaštavanje sredovečne domaćice zbog toga što joj je zaista neobično da nosi gojzerice jednako je destruktivno kao kad njoj dozvolimo da nipodaštava nas jer ih nosimo. Jednog jutra, na putu do posla, udelili su mi dvostrane novine po imenu *Dnevne novosti narodne Amerike*, koje su mi govorile da sledim misao predsednika Maoa i druga Staljina, i koje su tvrdile da će svi dobri radni ljudi prozreti prevaru i revizionizam Brežnjeva, Lju Šaočija i ekipe. Zapitala sam se

kakav uticaj te novine imaju na fabričke radnike koji žive u mom kraju i putuju istim metroom. Možemo se baviti pitanjem lezbejstva i drugim pitanjima koja predstavljaju izazov ženskom pokretu onako kako nas pogađaju na svakodnevnom nivou. Ako pokušamo da izbegnemo neophodnost da radimo sa ženama na individualnom nivou, završićemo ne slušajući nikoga i prosipajući apstraktne teorije o „masama". Odveć je lako odreći se neophodnosti britke misli i postaviti traku koja ponavlja „partijsku liniju" na mestu gde bi trebalo da nam bude mozak. Ne nipodaštavam masovnu akciju – pedeset miliona žena na maršu je sila koja se ne može zanemariti, ali tih pedeset miliona neće se tamo pojaviti ako to nisu individue koje osećaju da se njihove individualne potrebe ostvaruju kroz pokret. Lično me ne zanima s kim druge žene spavaju sve dok ona koja mi se sviđa spava sa mnom, ali zanimaju me žene koje će biti lojalne pokretu kad postane teško. Treba da se bavimo lezbejstvom, kao što treba da se bavimo i rasom, i klasom, i trudnoćom, ali hajde da to radimo pod svojim uslovima, a ne pod uslovima koje postavlja Muškarac.

Tekst je objavljen u časopisu *Drugi talas*, br. 1, proleće 1971, Kembridž

Prevela Jelena Lalatović

Kristina Mimičajld
(Christine Mimichild)

Homoseksualke&heteroseksualke u pokretu

Kada sam prvi put čula za oslobođenje žena, nisam htela da imam ništa sa tim. Naglas sam rekla da sam oslobođena i da mi to nije potrebno, ali sam se u sebi bojala da bi ljudi mogli da pomisle da sam lezbejka ako me budu povezivali sa drugim ženama. Nisam imala načina da saznam o čemu su razmišljale druge žene, jer niko nije pričao o lezbejstvu. Od te tišine sam ludela i bila frustrirana. Oduvek sam gajila jaka osećanja prema ženama i, iako nisam nikada spavala sa ženom, bila sam već neko vreme sigurna da sam lezbejka. Ali, pokret za oslobođenje žena je u javnosti imao za cilj da dokaže da one nisu samo gomila lezbača, dok privatno nije mogao da se izbori sa tako opasnom temom. Kao žena koja je volela žene ostala sam izolovana u ovom pokretu. Tajnovitost je za lezbejke oduvek bila nužno zlo.

Neke nađu ljubavnicu ili uđu u lezbejski svet. Dok svoje živote i osećanja dele jedna sa drugom, sve vreme se bore sa realnim posledicama izlaganja svog stila života javnosti. Druge, poput mene, jesu onaj tip koji nazivam "glavna lezbejka". Razlog tome je što mi nikada nismo posmatrale žene seksualno, već smo držale veliki deo svog života pod ključem, štiteći ga od samih sebe, kao i od drugih. Nikada se nikome nisam autovala, jer se nikada nisam usudila da bilo kome priznam svoja osećanja, a ljudi od kojih sam krila osećanja bile su uglavnom devojke i žene koje su me privlačile.

Sećam se da sam se ložila na devojke na početku srednje škole. Čak i tada, pre nego što sam znala za reč „homoseksualka", tabu u vezi sa osećanjima prema sopstvenom polu bio je toliko jak da nikada nisam dopuštala bilo kome da sazna da su me one uopšte interesovale. Moja osećanja prema devojkama su bila prejaka da bih znala kako da se izborim sa njima. Dečaci su mi bili samo prijatelji, a nakon puberteta to više ne bi trebalo da budu. Zbog toga sam mnogo godina provela u izolaciji i samoći. U školi i na poslu sam bila druželjubiva i aktivna, ali sam imala tek nekolicinu bliskih prijatelja. Oduvek sam se uzdržavala od odnosa, bežeći od ljudi pre nego što bi mogli da me povrede. Dosta ljudi, bilo heteroseksualni ili homoseksualni, imaju neke mehanizme odbrane, ali su tabui društva o homoseksualnosti, udruženi sa mojim strahovima od odbacivanja, gotovo onemogućili da ostvarim

istinsku prisnost sa bilo kim. Ipak, bila sam svesna koliko sam želela da taj svoj tajni život podelim sa drugima.

Zaljubila sam se sa 23 godine. Prvi put sam zamišljala da držim ženu, vodim ljubav sa njom i provedem celi život. Kad pogledam unazad, sigurna sam da mi je i ona uzvratila istim osećanjem, ali smo obe tada pohađale obuku ugledne nevladine organizacije i plašile se da ćemo ugroziti šanse da budemo primljene na posao. Nikada ništa nije rekla, a ni ja. Što je najtužnije, da sam samo znala kako da probijem te zidove izolacije i straha, rekla bih „Volim te i nek se organizacija nosi đavola."

„Autuj se" da bi vodila ljubav sa ženom prvi put. U tradicionalnom homoseksualnom slengu, to takođe znači da bi čovek trebao prvo drugim ljudima pa tek onda ljubavnicima da otkrije da je homoseksualan.

Ali ja zapravo nikada nisam rekla „Volim te". I dugo mi je trebalo da naglas kažem „Volim žene".

U ženskim grupama smo pričale o orgazmima sa hiljadama prisutnih ljudi, ali diskusije o lezbejstvu nikada nisu išle dalje od same reči.

Konačno sam dospela u jednu malu grupu koja je radila na osvešćivanju i u kojoj su žene bile neobično solidarne. Nije bilo lako, ali sam konačno rekla „Mislim da sam homoseksualka". Njihove reakcije su bile zapanjujuće! Udata žena:

"Ne bih rekla da je to i u mom slučaju potpuno nemoguće."

Druga udata žena: "Celog života sam gajila osećanja prema ženama, čak sam imala i neku vrstu afere u srednjoj školi." Slobodna žena: „Ja sam lezbejka." (Ona se autovala samo nedelju dana pre toga.)

Te noći sve je krenulo uzbrdicom, na kojoj sam sad već više od godinu dana. Ubrzo nakon tog sastanka došle su dve radikalne lezbejke iz Njujorka da drže govor na kursu o ženama i našim telima. Prenoćile su kod mene i ja sam po prvi put nakon 29 godina pred tim ženama, koje me razumeju i koje su znale šta prolazim, oslobodila sva osećanja koja su ključala u meni. Sa jednom od njih sam delila krevet. Nakon dva sata okretanja i prevrtanja, konačno sam oborila sve zidove i pitala je da vodimo ljubav. Nisam bila zaljubljena u nju. Nikad je zapravo nisam više videla, ali ću uvek pamtiti tu noć kao jednu od magičnih interakcija između dve žene koje su otvorene i iskrene jedna prema drugoj.

Moj život se kompletno promenio otkad je „skriveno ja" postalo deo celokupne mene. Tokom prošle godine bila sam srećnija i sabranija nego što sam ikada i mogla da pomislim. Nadajući se da druge neće morati da prolaze izolaciju i usamljenost kroz koju sam ja prolazila, jedna prijateljica i ja smo sazvale sastanak lezbejki u Nju Hejvenu. Osam žena koje su došle bile su lezbejke koje nisu bile toliko aktivne u ženskom pokretu, kao i žene koje su razmišljale o vezama sa drugim ženama. To je bio početak Lezbejske grupe Nju Hejvena.

Jedna od stvari koje sam radila nekoliko meseci nakon što sam se autovala bio je pokušaj da ubedim žene da razmišljaju o lezbejstvu. Ono što je interesantno je da je među novim članicama ženskog pokreta postojala volja da razgovaraju o osećanjima koje žene međusobno gaje prema drugim ženama, ali one koje su bile duže vreme u pokretu i dalje su ćutale o tome. Na kraju u opuštenoj jedan-na-jedan situaciji, nekoliko od tih žena je izgovorilo par rečenica poput „Osećala sam se ugroženo", „Plašila sam se". Odjednom mi je postalo jasno. Nije bila stvar u tome da nisu želele da govore, već da nisu mogle da govore.

Uprkos svim poteškoćama prilikom otvaranja svake od njih o tako bolnoj temi, video se lagani, stabilni porast u razumevanju između homoseksualnih i heteroseksualnih žena u Nju Hejvenu. Kada god postanemo depresivne usled borbe sa problemima u ovakvoj vezi, pomislimo na mnogo različitih gradova u kojima su postojale ružne podele između homoseksualnih i heteroseksualnih žena u pokretu. Nikada nije postojao odvojeni pokret lezbejki u Nju Hejvenu. Za ovo zajedništvo je delimično zaslužno to što smo mali grad, odnosno što se većina nas lično zna. Imamo rok-bend Oslobođenje žena Nju Hejvena i žene iz Nju Hejvena su stalno zajedno išle na žurke i igrale. Gotovo sve žene jesu ili su bile u grupama za podizanje svesti, u kojima su razvile tradiciju međusobnog slušanja i iskrene sestrinske podrške. Nekoliko žena je od početka pozitivno reagovalo nakon otkrića da su im prijateljice lezbejke. Iako većina žena iz pokreta iz Nju Hejvena tek treba da se izbori sa problemom lezbejstva, one su gotovo neizbežno podržavale lezbejke kao pojedinke.

Vrhunac homoseksualne/heteroseksualne scene u Nju Hejvenu počeo je da jenjava u junu 1971. kada je 80 nas provelo vikend pričajući o našem pokretu. Naporno smo radile ceo dan i neumorno partijale noću. Jedne nedelje ujutru bio je red na Lezbejsku grupu da podnese izveštaj o svojim aktivnostima. Nakon kratkog izveštaja, nastupila je mrtva tišina. To sam i očekivala, jer iako smo bile otvorenije u manjim grupama, odgovor pokreta kao celine je ipak tišina.

Konačno je jedna žena rekla: „Zašto uvek postavimo Kris da bude glavna govornica? Zašto ne pričamo svaka za sebe?"

Tišina. Heteroseksualna žena: "Drago mi je da je puno lezbejki ovde. Mnogo je lakše ostalima da

izraze fizičku naklonost pred drugima." Potom smo krenule i nastavile da pričamo. Dva sata smo sve, stare članice, nove, lezbejke, heteroseksualne žene, pričale o svojim osećanjima. „Toliko je teško biti žena u ovom društvu da me je strah da prihvatim lezbejstvo." „Toliko su me sjebali muškarci da me je strah da se upustim u vezu sa ženama kojima sada verujem."

Razlozi za poteškoće žena da razgovaraju o lezbejstvu sada su postali očigledni. Međutim, moja povređenost od nevoljnosti ženskog pokreta da se bavi lezbejstvom sprečavala me je da priznam da su mnoge žene iskusile iste strahove kao i ja, iako su nivoi svesti bilo različiti. Sada sam shvatila da se ravnodušnost, neprijateljstvo i tenzija kod većine žena svodila na strah od sopstvenog lezbejstva.

Ne verujem da su sve žene lezbejke. Nisam čak ni sigurna da su sve žene potencijalno lezbejke, jer nijedna od nas nije pričala sa dovoljno žena da bi to saznala. Međutim, zasigurno je jasno da bi mnogo više žena bile lezbejke ako bi ova opcija bila otvorenija. To je moja filozofija i druge lezbejke se sigurno ne bi složile sa nekim njenim delovima, ali nikada nisam čula da bi bilo koja lezbejka davala značaj mitu ženskog pokreta da sve žene treba da postanu lezbejke. Dovoljno su nas vrtele i ne treba nam više zabluda koju svako može da nam servira.

Ono što treba da forsiramo je razgovor i analiza značenja lezbejstva za nas i naš pokret. To je bolna tema, ali upravo ta neugodnost treba da bude signal da se o ovom pitanju mora razgovarati. Pre svega heteroseksualne žene moraju da nauče da sa lezbejkama pričaju o lezbejstvu.

One moraju da nam pokažu da razumeju odakle smo, da prvo pokrenu temu sopstvenog lezbejstva, a ne da uvek očekuju da to urade lezbejke. Vaša tišina nas boli i ljuti. Boli zato što u nju projektujemo razlog društva za pritajeni prezir. Ljuti nas, jer smo mi vaše sestre. Mi smo deo ženskog pokreta, ali ste ipak u pokušajima da podržite naročito ugnjetavane manjine žena, previdele one koje sa vama žive i rade.

Mi sve, homoseksualne i heteroseksualne, moramo da razmotrimo lične implikacije lezbejstva. Moramo da budemo sposobne da razgovaramo o seksualnim osećanjima koja međusobno gajimo, o želji žena da dožive „lezbejsko iskustvo" i o lezbejkama koje se zaljubljuju u heteroseksualne žene.

Moramo da prebrodimo teške delove i nelagodnosti da bi heteroseksualne i homoseksualne žene bile prijateljice, da bi svaka mogla da priča o svojoj seksualnosti, a da se ne oseća poniženo od strane druge žene. Na kraju, moramo da dostignemo tačku u kojoj svaka od nas prihvata kao mogućnost, zarad svih nas, seksualno iskustvo sa ženom koju volimo.

U ženskom pokretu kao celini uticaj lezbejstva je bio eksplozivan. Rezultujuća sila nas gura u dva pravca. Svuda postoji tenzija između homoseksualnih i heteroseksualnih žena. U nekim gradovima postoji jasna grupna podela.

Očigledno smo u opasnosti upravo sada da postanemo ta dva pokreta. Ono što je najgore od svega je da ženski pokret može postati skroz lezbejski, jer ukupna uključenost lezbejki u ženski pokret daje im više vremena i energije da mu se posvete. To bi bila katastrofa za sve i ne smemo dozvoliti da se to dogodi.

Jedini način da sprečimo taj raskol je da se direktno bavimo lezbejstvom i svim njegovim implikacijama na nas i naš pokret. To se već dešava u izvesnoj meri. Daleko od toga da su te promene brze, ali kada razmotrimo da se za samo dve godine ženski pokret pomerio od aktivnog odbacivanja do formalnog podržavanja lezbejstva kao stila života, naš napredak je fenomenalan. Nije bilo lako ženama da se suočavaju sa prijateljicama koje su postale lezbejke niti sa mogućnošću da one same postanu lezbejke. Ali žene se bore.

U odbacivanju zabrane lezbejstva, mi odbacujemo jedan od najjačih tabua nametnutih od strane društva.

Ako to možemo da uradimo, možemo uraditi sve.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja*, br. 4, 1972, Baltimor

Preveo Fahrudin Kladničanin

Žana Kordova
(Jeanne Cordova)

Lezbejski feminizam i četvrti zahtev

(Govor održan na mitingu pod nazivom „Skup o abortusu“, 13. februara u Los Anđelesu.)

Ja sam ono što se obično naziva „lezbejska feministička aktivistkinja“. Biti lezbejka feministkinja je nešto nalik srednjem parčetu hleba u troduplom sendviču. Mi smo definitivno deo celine, ali nikada ne predstavljamo ni njen početak ni njen kraj. Biti lezbejka feministkinja znači živeti na ludačkoj granici između ženskog i homoseksualnog pokreta. To je kao da ste Shirley Chisholm, koja istovremeno pokušava da bude feministkinja i članica Demokratske partije.

Između seksističkih reklama u jednoj od retkih večeri provedenih kod kuće gledajući, odnosno pokušavajući da gledamo seksističku televiziju, mnoge od nas se zapitaju: „Da li smo mi lezbejke feministkinje? Feministkinje koje su lezbejke? Homoseksualne feministkinje? Feministkinje koje su homoseksualne?“

Najbolji odgovor koji sam čula vezan za ovu dilemu bio je odgovor Margaret Sloan[1] jednoj novinarki, koja je pokušala da joj oteža pitanjem: „Za šta sebe primarno smatrate, feministkinjom ili crnkinjom? “Margaret je odgovorila „To je tipično glupo pitanje kakvo bi uputio jedan beli muškarac. Ne radi se o tome da me od nedelje do srede muškarci zajebavaju jer sam žena, a da me od četvrtka do subote ugnjetavaju jer sam crnkinja.“ Pravi odgovor je taj da lezbejka feministkinja predstavlja sintezu ugnjetavanja prema ženama i ugnjetavanja prema homoseksualcima. To nas čini dvostruko ugnjetenim. Neke žene se možda pitaju zašto jedna lezbejka feministkinja govori na mitingu o abortusu.

„Gde je veza između abortusa i lezbejki? Jedna od očiglednijih konekcija je ona koju je jedna sestra napravila pre oko godinu dana. Kada ju je jedan muškarac iz publike upitao: „Kakve veze lezbejke imaju sa abortusom?“, ona je odgovorila: „Jedna od stvari koje muškarci uvek govore lezbejkama je ’Sve što ti treba je dobar seks, sa pravim muškarcem. Probaj, dopašće ti se.’ Pa, probala sam. Nije mi se dopalo, ali sada sam trudna.“

Iako je istina da su lezbejke u poslednjih nekoliko godina zajedno sa svojim heteroseksualnim sestrama iz Ženskog pokreta vodile borbu za povlačenje zakona o abortusu i iako je istina da večeras zajedno slavimo našu pobedu, smatram da postoji još jedna povezanost između lezbejki i abortusa. Sada je vreme da se naš pokret usmeri na tu povezanost i razmotri je. Ta povezanost se ogleda u tome da zahtev za „slobodu seksualnog izražavanja“, slobodu da biramo i živimo u skladu sa svojom seksualnošću, kao i zahtev za legalan abortus i zdravstvenu zaštitu kontrolisanu od strane zajednice predstavljaju fundamentalni zahtev našeg pokreta, a to je „pravo žene da ima kontrolu nad svojim telom“.

Realizacija žalbe na zakon o abortusu daje nam više kontrole nad našom reprodukcijom, ali mi još uvek nemamo kontrolu nad još fundamentalnijim pravom – pravom na sopstvenu seksualnost. Trenutno žene nemaju pravo da izaberu seksualnost koja ne uključuje muškarce.

Mnoge žene, koje su i večeras ovde, označavane su kao „kriminalke“ od strane onih koji su izvan ove prostorije. Ja sam kriminalka. Vi ste kriminalke. Nismo slobodne. Malo je razloga za slavlje. „Sloboda seksualnog izražavanja“ je na istom kontinuumu kao i ženska prava poput prava na abortus, prava na dobrovoljnu sterilizaciju i besplatan pristup kontraceptivnim sredstvima. Ona se nalazi dalje na kontinuumu koji vodi ka potpunom oslobođenju žena. To bi bilo prikladno shvatiti sada kada se ženski pokret priprema da se posveti jačim i dubljim problemima koji leže između nas i slobode u ovom društvu. Ako je ženski pokret ozbiljan po pitanju ljudskog oslobođenja, moraće da se pozabavi problemom seksualnosti. Moraće da shvati da nijedna žena nije slobodna dok sve žene nisu slobodne, a to uključuje i kriminalke.

One koje su pročitale „Politike pola“ Kejt Milet, upućene su u politiku seksualnosti i razumeju da je homoseksualnost, za mnoge od nas, kako politička, tako i seksualna preferencija. To je ono što se podrazumeva pod revolucionarnim potencijalom lezbejki. U februarskom izdanju „Motiva“, četiri sestre iz kolektiva Furije napisale su: „Danas lezbejska feministička politika poprima oblik, naša analiza se kristalizuje i započinjemo put efektivne akcije. Neke od nas do nedavno su bile srećne heteroseksualne domaćice. Neke od nas bile su ’lezbejke u ormaru’, igrajući uloge, skrivajući se od prijatelja, a takođe i od mržnje prema sebi. Lezbejski feminizam je ideologija koja nas ujedinjuje. Stigle smo tu gde jesmo iz ženskog pokreta, iz ormana i izrazočarenja i u levicu i u desnicu. Naše akti-

1. Margaret Sloan-Hanter – bila je američka crna feministkinja, lezbejka, jedna od urednica časopisa Gospođa.

vnosti, kako privatne, tako i političke, dolaze iz lezbejsko-feminističke analize uloga, nuklearne porodice i iz položaja žena u klasnom društvu.

Naša analiza je ta koja nam omogućava da razumemo našu prošlost, da počnemo da se odvajamo od nje i da se sa njome suočimo, kao i da se suočimo sa budućnošću."

Nećemo raditi sa muškarcima, bili oni homoseksualni ili heteroseksualni, ukoliko oni privatno i politički ne rade na okončanju muške nadmoći."

Ono što mnogi homoseksualci i mnoge žene, kako na levici tako i na desnici, ne razumeju jeste to da ugnjetavanje homoseksualaca i ugnjetavanje žena imaju identičan koren – seksističko društvo. Istovremeno smo definisane i ugnjetene, naša tela i naše živote kontroliše sistem polnih uloga: muškarac-žena-homoseksualno-heteroseksualno. Te uloge su fundamentalne za belo društvo, kojim rukovode muškarci koje je zasnovano na privatnoj svojini i privilegijama manjine u odnosu na većinu. Tu su oni ljudi i organizacije, u svim pokretima, koji se bore za socijalnu promenu, a čija politika „ne postiže oslobođenje zato što ne uspevaju da tačno razmotre uslove koji ih ugnjetavaju".

Homoseksualci ne mogu biti slobodni dok žene ne budu slobodne. Lezbejke ne mogu biti slobodne dok žene nisu slobodne, a žene ne mogu biti istinski slobodne dok lezbejke ne budu slobodne. „Reformacija, i od strane homoseksualnih muškaraca i od heteroseksualnih žena, potcenjuje lezbejke legitimišući mušku nadmoć i degradirajući žene time. Politika lezbejskog feminizma je takva da mi moramo i hoćemo da prestanemo da miniramo sopstveni cilj. Odbijamo da budemo deo pokreta koji se ograničava na „nasilje policije, odbranu seksa u klozetu i pornografskih filmova" i prava da se venčavamo kao i „normalni" ljudi. Takođe odbijamo da budemo povezivane sa pokretom koji se ograničava, da, ograničava, na zahteve za:

Legalan abortus – kada ne možemo imati ni legalan seks.

Jednaku platu za jednak posao – kada ne možemo čak ni zadržati poslove.

Centre za brigu o deci – kada ne možemo zadržati čak ni svoju decu.

Podjednaku raspodelu kućnih poslova – kada ne možemo otvoreno živeti zajedno.

Odbijamo da se potčinimo bilo kojem političaru koji pripada i veruje sistemu koji nas ugnjetava, jer on nikako ne može biti NAŠ kandidat. Usmeravanje i podržavanje naših energija na ovaj način značilo bi usvojiti „politiku nojeva".

Među nama postoje one koje kažu da je oslobođenje i revolucija, PRAVA revolucija, već počela. Mi smo feministkinje! Mi smo lezbejke feministkinje! Mi smo oslobođene homoseksualne osobe! Mi imamo svest! Sada kada smo „slobodne", hajde da idemo na selo i odgajamo feminističke pudle, ili da živimo u komuni gde više nikada nećemo morati da izlazimo u seksistički, ugnjetački svet. Primer ovakve politike je „The Comings Womanifesto" od Džil Džonston, koji se poziva na „ženska plemena [Amazonke, pretpostavljam] koja su sposobna za samoodržanje i koja su potpuno nezavisna od muške vrste." Kako divno! „Istina. Pravda. I sve to na ženski način!"

Kako nestvarno! Da, lično oslobođenje, kroz feminističku analizu, svest i stil života, već je stiglo do mnogih od nas. Ali gde dalje? Pitanje sa kojim se ženski pokret suočava je „Šta je sledeće nakon našeg osvešćivanja?" Koliko dugo možemo sedeti i diskutovati o našem ugnjetavanju – dok čak i nama ne dosadi njegova tragičnost i trošenje vremena? Koliko ćemo još dugo ostati slepe na to da još uvek postoje stotine hiljada žena van naših organizacija i ženskih centara? Žene koje su silovane na dnevnom nivou, koje nemaju pristup kontracepciji, informacijama o abortusu, niti normalnim poslovima, štaviše, bilo kakvim poslovima. Možemo li se podsetiti da još uvek postoje hiljade homoseksualnih osoba koje nikada nisu čule za Stonvol, koje nemaju decu ni poslove i koje su izopštene od strane porodice i crkve, koje bivaju hapšene nasred ulice zbog toga kako su obučene ili zato što su držale svog/svoju partnera/partnerku za ruku? Dokle se još možemo zavaravati? Postoji i politika otuđenih koji su izgubili svoj fokus i odustali od borbe. One, mi, umiru tamo negde ili u našim ženskim centrima zato što smo mi kao grane na drvetu koje ne dobijaju podršku od stabla (seksističkog, klasnog društva). Kako ženski i pokret homoseksualnih osoba podignu svest o postojanju takvih ljudi, pre nego što i stignemo da ih oslobodimo, u ovom društvu, koje se u suštini nije promenilo, iznedre se nove žene i muškarci seksisti. Osnovne institucije socijalizacije u našem društvu: crkva, porodica, škole, država – još uvek su veoma prisutne i još uvek su i te kako protiv nas. Kontrakultura, alternativne institucije (homoseksualne crkve, feminističke zajednice, centri, časovi itd.) neophodne su u društvu koje nam daje tako malo podrške. Neophodne su zato što predstavljaju oazu, raj. Ali pri krajnjoj analizi, one predstavljaju samo privremeno sredstvo.

Reći sebi i svojim sestrama „Sada kada sam oslobođena, ja sam zaista slobodna" ili je slepo ili neodgovorno, ili oba. Sama svest ne stvara promene. „Spoljašnji uzroci (npr. ugnjetavanje homoseksualnih osoba ili žena) jesu uslovi promene, a unutrašnji uzroci (npr. feministička ili homoseksualna svest) jesu osnova promene."

Nije dovoljno reći nekoj svinji na ulici „odjebi“. Nije dovoljno, ni nužno, čak ni reći: „Uloge su ugnjetačke, zbog toga ću ulaziti samo u one značajne, nemonogamne veze bez uloga. Tada ću biti slobodna.“

Niko od nas nije slobodan dok ne živimo u slobodnom društvu, a cena slobode je samo delanje i kontinuirano delanje. Delanje koje je direktno, koliko god je to moguće, suprotstavlja se našim stvarnim ugnjetačima – ovom ili bilo kom drugom društvu koje razdvaja muškarce naspram žena, homoseksualne naspram heteroseksualnih osoba i klase naspram klasa.

Nije slučajno to što se lezbejke feministkinje nalaze među avangardom kako ženskog, tako i homoseksualnog pokreta. Politika lezbejki feministkinja zadire dublje od homoseksualne politike, što često ostavlja homoseksualne muškarce sa svojim ulogama muške nadmoći. Ona zalazi dublje i od feminističke politike koja često postavlja „muškarca za primarnog neprijatelja [i] ne uspeva da uđe u trag pravom izvoru muške nadmoći“, radeći tako tek na dobijanju većeg parčeta onoga što se pogrešno naziva muška pita.

Da, skorašnja odluka Vrhovnog suda po pitanju abortusa jeste pobeda, možda čak i najfundamentalnija pobeda drugog talasa feminizma. Da, postoje veći izazovi. „Abortus na zahtev“ nije odgovor na rasizam, čak ni na seksizam. „Abortus na zahtev“ nije potpuni odgovor na oslobođenje žena.

Ni jedna od nas ništa ne može da postigne sama. Mnoge od nas su pokušale. Zato smo sada ovde. Što pre počnemo da shvatamo koje su to zajedničke osobine našeg ugnjetavanja, pre ćemo ukloniti politiku moći, kompetitivnosti i individualizma i početi da se fokusiramo na PRAVE ugnjetače. Politika lezbejki feministkinja podstiče našu najbližu braću i sestre, homoseksualni pokret i ženski pokret da nastave rad na oslobođenju.

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni oslobodilac Detroita,* br. 26, april/maj 1973, Detroit

Prevela Anđela Bolta

Filis Lion
(Phyllis Lyon)

Govor na Konferenciji Nacionalne organizacije za žene 1974.

Većina ljudi o drugom talasu feminizma misli kao da je započeo kasnih šezdesetih. Vrlo ih malo shvata da je već sredinom pedesetih postojala grupa žena koje su se organizovale povodom feminističkih pitanja. To su bile lezbejke koje su se udružile kako bi se borile za sopstvena prava. Kad se Nacionalna organizacija za žene pojavila 1966. godine, već je postojala armija žena – armija partnerki, ako hoćete – spremnih da se pridruže borbi za prava svih žena. Međutim, neznatan je broj onih među njima koje su se otvoreno identifikovale kao lezbejke, a uzrok tome je bojazan da će kompromitovati pokret.

Mediji su, naime, pokušali da na rane zagovornice oslobođenja žena primene stari metod „zavadi pa vladaj” tako što su ih nazivali „gomilom lezbača koje mrze muškarce”.

Na konferenciji u Los Anđelesu 1971. godine, sve one su došle da zajedno objave da Nacionalna organizacija za žene „prepoznaje dvostruko ugnjetavanje žena koje su lezbejke i lezbejstvo afirmiše kao pravo žene na vlastitu seksualnost i kao njeno pravo da bira sopstveni način života”.

Nacionalna organizacija za žene takođe je rešila da podrži majke lezbejke u njihovoj borbi za starateljstvo nad decom. Na konferenciji u Vašingtonu 1973. godine, Medijska radna grupa za reprezentaciju žena obavezala se da će pokrenuti aktivnu kampanju protiv medija koji su netačno informisali o pitanjima koja se tiču lezbejki, pogrešno ih predstavljali, manipulisali njima ili ih ignorisali.

Svi su se obradovali kad je „lezbejsko pitanje” najzad rešeno. Šta bi više lezbejke mogle da zatraže? Odgovor glasi: jednostavnu primenu i ličnost. Radna grupa za seksualnost i lezbejstvo konačno je osnovana, iako se to nije dogodilo bez borbe i sukoba.

U nekim ograncima Nacionalne organizacije za žene radi se na tome da se lezbejke osećaju dobrodošlima, da se osećaju dovoljno slobodno da se autuju, ako žele, kao i da budu sastavni deo organizacije. U nekim drugim ograncima namerno im se uskraćuje učešće u grupama zaduženim za javni

govor ili na konferencijama za štampu, pod pretpostavkom da bi one govorile o lezbejskim interesima – interesima kojima bi Nacionalna organizacija za žene trebalo da bude posvećena.

Samo nekoliko ogranaka aktivno radi na zakonodavstvu u vezi s građanskim pravima homoseksualnih osoba, iako se širom zemlje donose takvi zakoni, i na nivou država i na nivou gradova. Javljaju se optužbe na račun „partikularnih interesa" ogranaka jer se događa da lezbejka bude osnivačica novog ogranka. Međutim, nema zabrinutosti za „partikularne interese" kad se dogodi da je osnivačica ogranka belkinja, udata i iz srednje klase. Raspravlja se o uključivanju obrazovnog materijala o lezbejstvu u ogranskim biltenima, kao i o tome koliko je primereno da lezbejski/feministički rok bend nastupa u zabavnom programu na regionalnoj konferenciji.

Nekoliko stotina žena okupilo se na travnjaku i održalo neplaniranu radionicu za lezbejke zato što je to, usled nedostatka interesovanja, izostavljeno iz programa regionalne konferencije Nacionalne organizacije za žene. Neki ogranci istakli su da znaju da među njihovim članicama sigurno ima lezbejki, ali da nije poznato ko su te osobe. Da li je išta čudno u tome?

Nema izgovora za nedostatak znanja o lezbejstvu u današnjem feminističkom pokretu. Gde takvo neznanje postoji, to se može posmatrati samo kao heteroseksizam. A Nacionalna organizacija za žene sada se bavi eliminacijom seksizma. Lezbejstvo nije „samo jedan aspekt ljudske seksualnosti", a nije ni „alternativni način života". Lezbejstvo se, takođe, više ne može kategorizovati kao duševni poremećaj, što je utvrđeno dvotrećinskim brojem glasova Američkog udruženja psihijatara. A to je, nema sumnje, politički istup. Lezbejke žele da ih se razume zbog onoga što jesu: stvarne žene – žive, snažne, energične, brižne, pune ljubavi. Mi smo žene koje se bore za uvažavanje celokupnog sopstvenog postojanja. Mi smo lezbejke. To je suštinski način postojanja u svetu. To je identitet u sebi i identitet po sebi. Šta lezbejke žele? Mi hoćemo da budemo pretpostavka s kojom se računa. Hoćemo da jezik i ponašanje svake osobe izražavaju kako svest o nama, tako i afirmaciju lezbejske egzistencije kao lezbejske. To znači sada[1], u Nacionalnoj organizaciji za žene, i na svakom njenom nivou.

Tekst je objavljen u časopisu *Sestre: Kćeri Bilitise*, br. 1, 1975, San Francisko

Prevela Jelena Lalatović

1. Neprevodiva igra rečima: National Organization for Women (NOW) – Nacionalna organizacija za žene – kao skraćenica ima isto značenje kao i reč now, tj. „sada". (Prim. prev.)

II Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba

Front za oslobođenje homoseksualnih osoba (Gay Liberation Front)

Manifest

Izađi za slobodu! Izađi sada! Moć ljudima! Homoseksualna moć homoseksualnim ljudima! Izađi iz ormara pre nego što se vrata zatvore ekserima!

„Izađi", glasilo za homoseksualnu zajednicu, posvećen je radosti, humoru i dostojanstvu muških i ženskih homoseksualaca. „Izađi" je izašao da se bori za slobodu homoseksualaca; da da glas brzo rastućoj militantnosti unutar naše zajednice; da pruži javni forum za raspravu i pojašnjenje metoda i akcija potrebnih za okončanje našeg ugnjetavanja. „Izađi" je izašao zaista za život, slobodu i težnju za srećom.

Nemojte da pravite greške u vezi sa našim ugnjetavanjem: ono je stvarno, ono je vidljivo, ono je dokazivo. U Njujorku homoseksualac je zakonit kao pojedinac, ali je nezakonit kao učesnik u homoseksualnom činu. Đavola, svaki homoseksualni muškarac i lezbejka u ovoj zemlji preživljava isključivo patnjom, ne zakonom, niti čak hladnim stanjem milosti poznatim kao tolerancija. Naša čovečnost je dovedena u pitanje, naš izbor stanovanja je ograničen, naše zapošljavanje je slabo, naša prijateljska kafana u komšiluku je član mafije na školskoj obuci za posao budala sa kapuljačom. Upravo su takve uvrede izazvale revolucionarne pokrete istorije.

„Izađi" pozdravlja militantne ugnjetene grupe, pruža pomoć, ali shvata da su često i ostale ugnjetene grupe takođe naši ugnjetači. Kroz uzajamno poštovanje, podršku, akciju i obrazovanje „Izađi" se nada da će ujediniti i homoseksualnu zajednicu i druge ugnjetene grupe u kohezivno telo ljudi koji ne nalaze neprijatelja u onom drugom.

„Izađi" će ubrzati dan kada će to postati ne samo staromodno, nego stvarno političko samoubistvo da se govori o daljem ugnjetavanju homoseksualnih osoba. Mi izlazimo u zajednicu, zajednicu koja broji milione. Mi ćemo agresivno da promovišemo upotrebu veoma stvarne i snažne ekonomske moći homoseksualnih osoba širom ove zemlje

kako bi se unapredili interesi homoseksualne zajednice. Uverićemo društvo u celini u realnost homoseksualne političke moći aktivnim korišćenjem iste.

Mi nećemo da budemo homoseksualna buržoazija, probijajući se za sterilni "američki san" o brvnari prekrivenoj bršljanom i dobrom korporativnom poslu, ali nećemo ni da tolerišemo isključivanje homoseksualnih osoba iz bilo kog područja američkog života.

Budući da je naše ugnjetavanje utemeljeno na polu i polnim ulogama koje nas ugnjetavaju od ranog detinjstva, mi moramo da istražimo ove uloge i njihova značenja. Mi moramo da prepoznamo i nateramo druge da prepoznaju da biti homoseksualna osoba ukazuje samo na jednu stvar: vi emotivno više volite svoj sopstveni pol. To ne govori ništa o vašoj vrednosti, vašoj vrednosti kao ljudskog bića. Da li je društvo napravilo mesto za nas... kao muškarca? Žene? Homoseksualnog muškarca ili lezbejke? Kako porodična struktura utiče na nas? Šta je pol i šta to znači? Šta je ljubav? Kao homoseksualne osobe, mi smo u jedinstvenom položaju da istražimo ta pitanja iz novije perspektive. Bolje vam je da verujete da ćemo mi to da uradimo – da ćemo da transformišemo društvo u celini kroz otvorenu realizaciju naše sopstvene svesti.

*T*ekst je objavljen u časopisu *Izađi* br. 1, novembar 1969, Njujork

Preveo Miloš Urošević

Elen Šamski
(Ellen Shumsky)

Radikalne lezbejke

RADIKALNE LEZBEJKE nastale su tokom dosadnih meseci krajem zime 1970. godine. U jezgru Fronta za oslobođenje žena, s rastom ženske osvešćenosti, počela se osećati potreba za samo ženskim plesom u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba. One su ranije radile i prisustvovale plesovima Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba, kojima su većinom prisustvovali muškarci. Ugnjetačka atmosfera podsećala je na muški homoseksualni bar – pretrpana, slabo osvetljena soba u kojoj je većina ljudskog kontakta ograničena na pipanje i trljanje, nakrcana kao u špicu.

Raniji pokušaji žena i nekih muškaraca da stvore ambijent koji bi ohrabrio grupni ples i prostor za razgovor ukinuti su stavom „strpaj ih među" muškarce Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba koji su vodili plesove. Na svakom događaju bilo je toliko muškaraca da su se žene osećale kao da su izgubile jedna drugu. To je mnogima bilo nepodnošljivo, ali žene su to podnosile, nadajući se da će se to promeniti. Konačno, kada je postalo očigledno da se sve samo pogoršava kako vreme postaje toplije, žene iz Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba odlučile su da imaju samo ženski ples.

Taj prvi ples bio je veliki uspeh: okruženje žena – otvaranje, pijenje, plesanje, povezano s pokretljivošću i gracioznošću – bilo je nov i lep fenomen. Taj ples je pratilo još nekoliko. Osim uživanja u događajima, žene su se morale sastajati i raditi zajedno. Nedeljni sastanci žena u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba postali su rutina. To im je pružilo dobru priliku da zajednički rade i da se međusobno upoznaju. Istovremeno se događalo još nešto. Neke žene iz Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba, s feministkinjama iz Pokreta za oslobođenje žena, formirale su grupe za podizanje svesti. Tim sastancima su ostvarena dva glavna uspeha: napisan je lezbejski feministički manifest, *Žena identifikovana ženom*, i planirano je da se otvori pitanje lezbejstva na Drugom kongresu za ujedinjenje žena, koji je sponzorisala Nacionalna organizacija za žene.

Na tom kongresu, 1. maja 1970. godine, dvadeset žena u ljubičastim majicama s natpisom „Ljubičasta napast" preuzelo je mikrofon iz reda planiranih govornica i pokrenulo forum o tome zašto je lezbejstvo najveća pretnja i pitanje koje se najviše izbegava u ženskom pokretu. Celokupnoj publici od četiristo žena tema lezbejstva

predstavljena je njihovim ličnim iskustvima i osećanjima. To su pratila dva dana radionica kojima je prisustvovalo više od dvesta žena. Razdeljen je dokument *Žena identifikovana ženom*. Naša rezolucija (nadamo se) postala je deo izveštaja s konferencije: „Oslobođenje žena je lezbejska zavera. Sve smo mi lezbejke." Umesto izbacivanja lezbejki iz ženskog pokreta, mi ćemo ponosno posedovati i potvrditi ženu identifikovanu u svima nama.

Posledice kongresnog udara nisu baš dobro poznate. Mi smo pozvale žene u grupe za podizanje svesti i pedeset zainteresovanih žena je odgovorilo na poziv. Sačinjene su četiri grupe – s novim ženama sa Kongresa Nacionalne organizacije za žene i lezbejkama iz *Ljubičaste napasti* koje su učestvovale u svakoj grupi. Mnoge od žena u tim grupama bile su žene koje su se izjašnjavale kao heteroseksualne i koje su želele da se suoče s pitanjem lezbejstva i možda lezbejkama u njima samima. Ispostavilo se da veliku većinu čine aktivne lezbejke, prikrivene lezbejke, lezbejke iz ormara, lezbejke s jednim divnim iskustvom, isprepadane lezbejke, pogubljene lezbejke. Iz redova Pokreta za oslobođenje žena su odgovorile.

Nakon što su se mesecima i godinama prema širim ženskim pitanjima odnosile žrtvujući sopstvene seksualne identitete, ove žene sada su bile spremne da izađu – i da koriste svoju energiju da stvore lezbejsku zajednicu i da osiguraju to da koncepte primarne vrednosti i posvećenosti između žena, razvijene u dokumentu *Žena identifikovana ženom*, preuzme Pokret za oslobođenje žena.

U tom trenutku, različite grupe žena toliko su se spojile da se ime *Žene iz Pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba* činilo neprikladnim; bilo je očigledno da smo nezavisna, autonomna grupa i, iako su postojale neke žene koje su ostale povezane s Frontom za oslobođenje homoseksualnih osoba, bilo je mnogo feministkinja koje su osećale da se ne mogu povezati sa organizacijom kojom dominiraju muškarci i koja je umnogome seksistička. Mi smo odlučile da odbacimo ime *Žene iz Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba* i stvorimo riznicu koja se tiče naših potreba i potreba drugih lezbejki. Novac je uzet iz fonda zajednice Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba – onaj deo kojim su doprinele žene što su prisustvovale plesovima Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba. To je bilo dovoljno da finansiramo naš prvi nezavisni ples pod novim imenom: *Radikalne lezbejke*.

Tako se pokret radikalnih/revolucionarnih lezbejki jedinstveno sjedinio – ne veštački iz neke teorijske političke nužnosti, već iz prirodnog toka naših iskustava i promena svesti. Teškoće su bile očekivane jer su se prioriteti razlikovali. Neke žene su se osećale kao ruka Pokreta za oslobođenje žena. One su tu borbu doživljavale kao borbu koju žene vode protiv muške nadmoći. One su doživele svoj primarni identitet kao žene (sa razlikom). Druge su se osećale blisko povezanima s Frontom za oslobođenje homoseksualnih osoba; one su nastavile da se povezuju s Frontom za oslobođenje homoseksualnih osoba i na borbu su gledale kao prvenstveno na borbu između heteroseksualaca i homoseksualaca. Druge su smatrale da je njihova situacija jedinstvena – borba protiv seksizma kroz prizmu lezbejske svesti. Neke žene nisu oblikovale niti izrazile svoju politiku. One su znale jedino to da im se sviđa da budu sa svojim sestrama i želele su da pomognu. S tim razlikama, počele smo da se sastajemo i da radimo zajedno, a ako se i nismo volele, poštovale smo to.

Zbog naših prethodnih iskustva u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba i drugim grupama pokreta, zajedno smo se obavezale da ćemo pronaći organizacioni oblik koji će izbeći zamke ukorenjenih liderskih hijerarhija. Mi nismo želele situaciju u kojoj nekoliko liderki predstavlja i vodi jednu organizaciju u interesu jedne apatične zajednice i konačno u svom ličnom interesu, pošto je njihova zajednica napustila dosadnu situaciju bez rasta. Osmislile smo maratonski vikend, tokom kojeg bi nasumično odabrane grupice žena razgovarale o pitanjima za koja osećaju da njima treba da se bave lezbejske organizacije. Pedesetak tema koje su se pojavile na tom maratonskom vikendu ispisale smo na poster tablama koje su postale naši svici. Svečano smo ih razvijale svake sedmice i postale su poznate kao naša „agenda". Tokom razgovora o svakoj tački agende, nadale smo se da će se pojaviti oblik naše organizacije. To nije trebalo da bude unapred određeno, već da preuzme oblik naših kolektivnih potreba.

Odmah je usvojen sistem žreba za nasumičan izbor žena koje bi zapisivale minute, govorile na koledžima i pratile različite zadatke koji se obično dele izborom ili volonterskim sistemom. Sistem žreba bi, u idealnom slučaju, uključio svaku ženu u sve zadatke organizacije i štitio grupu od dominacije jakih žena s bolje razvijenim veštinama na štetu rasta svih ostalih. Naše diskusije pratila je procedura da svaka žena koja je govorila poziva sledeću ženu sa svoje leve strane koja želi da govori. Tako smo izbegle predsednicu i manipulacije koje su moguće kad jedna osoba postane centar organizacionog univerzuma.

Međutim, uprkos svim našim naporima da sprečimo da se pojavi sindrom vođstva, postalo je jasno da se jedna ističe. Žene sa organizacijskim iskustvom i jasno izraženim političkim idejama imale su tendenciju da uglavnom dominiraju u diskusijama. One su imale najviše da kažu i govorile su svaki put tokom kruga. Postale su

vrtlozi oko kojih su tekle nejasne, loše definisane ili jedva osetne političke sklonosti drugih žena. I, dok su nam njihove ideje bile neophodne, žene su postajale nezadovoljne jer se smatralo da su nekako odgovorne za taj neuspeli pokušaj da dođemo do istinski participativne forme.

Kad su neke od najposvećenijih i najartikulisanijih žena odlučile da napuste Njujork i prestale da dolaze na sastanke, shvatile smo koliko se mnogo grupne energije usredsređivalo na njihovu, reklo bi se, političku jasnoću. Njihovo organizaciono iskustvo, dobro razvijena feministička svest, odlučnost i posvećenost neophodnosti da se izgradi održiv politički forum velike grupe nahranili su i usmerili grupu. U njihovom odsustvu, grupa je lutala.

Neko vreme je jedna žena, očigledno posvećena politici velike grupe, dejstvovala kao nepriznata liderka, ali to je izazvalo sukob sa osnovnom pretpostavkom o neophodnosti forme bez liderke i bez hijerarhije. U oštrom fokusu bila je osnovna kontradikcija u toj situaciji. S jedne strane, grupa je preuzela odgovornost i razumela da se prepustila liderki usled strahova i slabosti. S druge strane, osećalo se da ta situacija suzbija naš rast i drži nas zaključane u starim ugnjetačkim formama.

Umesto da se bavi tim kontradikcijama, grupa je svoju frustraciju i ogorčenost počela da usmerava na najvidljiviju metu – na liderku. U to vreme, prisutnost na sastancima počela je rapidno da opada. Možda su neke žene bile zgađene onim što im se činilo očiglednim licemerjem. Možda su bile razočarane i nisu bile dovoljno posvećene da se bore. Možda one jednostavno nisu znale šta da rade. Ali činjenica je da su broj i energija opadali. Tada je liderka, žrtveni jarac, osećajući se frustrirano i otuđeno spram grupne ozlojeđenosti, verujući da je razjasnila svoje prioritete za sebe i da ih grupa nije podržala, otišla da započne nov posao.

Sastanci su izgubili na fokusu, postali su neugodni i nisu nas ispunjavali. *Radikalne lezbejke* su postepeno napuštale sve forme koje je agenda slavno veličala. Svake sedmice, umesto pedeset ili šezdeset žena, pojavilo bi se samo petnaest ili dvadeset, mnoge od tih novih žena dolazile su prvi put da ih nikad više ne vidimo – one su se verovatno pitale o čemu se radi na tom haotičnom sastanku, lišenom fokusa. Nije bilo moguće ponovo stvoriti istoriju grupe za te žene. Uvek je postojao neki posao koji je imao praktičnu valutu i činilo se nemogućim da se objasne svi obrisi našeg grupnog procesa, sve iznenadne promene u procesu naše grupe. To je bio proces koji je trebalo živeti, a ne opisivati ili propisivati.

U to vreme, neke članice su bile veoma zatvorene u potrebu za sedmičnim sastancima jer su videle *Radikalne lezbejke* kao organizaciju čije se članice sastaju jednom sedmično i na koje se može računati. Postojala je i empatija prema ženama koje su dolazile prvi put i pokušavale da se povežu – usamljene žene, žene s hitnim potrebama za zajednicom i napola oblikovanim vizijama novog načina života. Osećalo se da *Radikalne lezbejke* treba da obezbede tačku povezivanja, način otvaranja naše embrionalne zajednice. Mnogo se napora ulagalo da se organizacija održi zajedno uprkos očiglednom odsustvu kreativne spontanosti. Zarobljene u organizacionom načinu razmišljanja, nesposobne da vide ikakvu alternativu, neke žene su postale opsednute oživljavanjem sedmičnih sastanaka, koji su im se činili kao suština *Radikalnih lezbejki*. Potrudile su se da se one koje su „odustale" vrate na sastanke, a kad se u tome nije uspelo, bes, ozlojeđenost i osude pali su na te sestre zbog njihovog očiglednog napuštanja borbe.

Za to vreme, takozvane „odustale", obeshrabrene i devitalizirane otuđujućom atmosferom retorike velike grupe, nisu samo prestale da prisustvuju sastancima, već su se ponovo koncentrisale u svojim grupama za podizanje svesti, gde je bilo osećanja topline i poverenja. Te žene su počele i da se dele u druge grupe i aktivnosti koje su govorile o njihovim političkim potrebama: akcije skvotiranja, štamparije medijskih centara, ženski centar, *underground* list RAT/pacov, kojim su sad upravljale žene, novoformirana grupa *Radikalne lezbejke* u Filadelfiji i grupe u kampusima. Zbog svojih negativnih iskustava na sedmičnim sastancima *Radikalnih lezbejki*, one su imale svest da je dinamika angažovanja i afiniteta suštinska za njihov rad. Sve više i više, pored toga što su radile, grupe su počele da se fokusiraju na svoje odnose kao na oblast primarne brige za političku borbu.

Kad se ponovo uspostavio dijalog između onih koje su „odustale" i onih koje su „ostale", shvatile smo da su nas stare koncepcije organizacije zaslepile za evolutivni proces koji se kreće kroz nas. Nova celina se formirala u vidu naših potreba i veza koje smo uspostavile jedne s drugima, koje nijedna organizacija ne bi mogla da sadrži. *Radikalne lezbejke* pokušavale su da životnu snagu uklope u proizvoljnu formu. Postojalo je novo shvatanje da *Radikalne lezbejke* nisu stvar, već proces, tok, način gledanja na život iz sopstvenih centara i pokušaj da živimo u skladu s tim znanjem o sebi. Videle smo, svuda oko nas, uticaj promena koje smo izvele u našim životima: napuštanje poslova koji nas otuđuju, umrtvljuju i ponižavaju; pričanje roditeljima i prijateljima o našem lezbejskom identitetu; prelazak u kolektive da stvorimo izabrane porodice; rad na živim, smislenim projektima i aktivnostima. Možda je to putovanje počelo iz sedmičnih sastanaka, ali stvarnost je bila takva

da su žene počele da napuštaju domove i prelaze u nove grupe shodno svojim sklonostima i interesovanjima.

Ovo je njena priča o procesu kroz koji su *Radikalne lezbejke* prošle od 1970. do 1971. godine u Njujorku. Za to vreme, spontano, lezbejske feminističke grupe obrazovale su se širom zemlje, pri čemu je svaka prolazila kroz sopstveni evolutivni proces. Ta eksplozija potvrđuje da mi nismo bile organizacija, već pokret – svest koja nastavlja da živi i raste kad god se probudi u srcima i mislima lezbejki.

Tekst je, u dva nastavka, objavljen u časopisu *Izađi,* 1970. i 1972, Njujork

Prevela Vedrana Lacmanović

Lois Hart

(Lois Hart)

Crne pantere sazvale Ustavnu konvenciju revolucionara: reakcija lezbijke bjelkinje

Kada je Afeni Šakur[1] pozvala *Radikalne lezbijke* i Front za oslobođenje homoseksualnih osoba u Vašington radi planiranja pripremnog sastanka za Ustavnu konvenciju, bila sam ispunjena uzbuđenjem. Afeni Šakur – lijepa crnkinja, virilna, revolucionarna, s nadimkom Moć – seksualno uzbuđenje. USTAVNA KONVENCIJA REVOLUCIONARA – zvuči kao događaj koji će ući u povijest – vizionarsko uzbuđenje. Crne pantere iznose svoj stav o oslobođenju homoseksualnih osoba: pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba pozvan je na sudjelovanje. Svijest o seksizmu, heteroseksualno ugnjetavanje nad ženama i homoseksualcima napokon su povezani s borbom protiv rasizma. Javni revolucionarni dokument, vjerojatno prvi manifest Novog svijeta, sa upotpunjenom sviješću. Naivni entuzijazam koji je izazvalo ovo neočekivano priznanje. Ugnjetavanje nad ženama i homoseksualcima, tako dugo poricano, ismijavano, neshvaćeno – priča je koja jedva da se počela pričati. Dugotrajno ropstvo toliko je urezano u našu psihu da pretpostavljamo da je dio prirodnog poretka stvari. Unatoč cijelom ovom novom buđenju, glas mu je još uvijek slab, tinjajući bijes još uvijek zauzdan: znamo da shvaćanje i iskorjenjivanje seksizma znači kraj svih ugnjetavanja, svih igara moći – ključ koji predstavlja konačni udarac za ljudsko oslobođenje. Ovo priznanje od čini se najjače grupe ljudi koja se bavi rasizmom energiziralo je i inspiriralo svaku lezbijku i homoseksualnog muškarca koji su se uputili prema Vašingtonu na sastanak.

Kao grupa, predstavljali smo TREĆU SVJETSKU HOMOSEKSUALNU REVOLUCIJU, RADIKALNE LEZBIJKE i žene i muškarce Fronta za oslobođenje homoseksulnih osoba. Ipak, priča o ovome treba biti potpuno subjektivna. Bila sam žena bjelkinja koja je dolazila među Pantere – aktivna unutar pokreta malo više od godinu dana – svijest o ugnjetavanju nad ženama i homoseksualcima svježe probuđena

1. Afeni Šakur – američka aktivistkinja, pripadnica Crnih pantera.

i u porastu – osjećala sam gađenje i ljutnju prema skoro svima osim prema radikalnim sestrama lezbijkama, preispitivala sam validnost surađivanja s homoseksualnim muškarcima i njihovim nesvjesnim seksizmom koji je u meni izazivao bijes – isključivala sam heteroseksualne muškarce i kategorično ih etiketirala kao SUPER-SVINJE – a tu su bile Pantere, sinemaskop i tehnikolor putovanje heteroseksualnih muškaraca. Iznimno muževni Afroamerikanci, sa smeđim, mišićavim golim rukama i dubokim glasovima – s riječima prožetim bijesom i pravednošću. Vodili su sastanak prema svome unaprijed isplaniranom programu nesvjesni svih onih koji se s njima nisu slagali ili nisu bili od koristi. Vrijeđali su nas pričom o demokratskoj proceduri dok su nasilno provodili svoju agendu. Osjećala sam se prestrašeno, ljutito i obrambeno nastrojeno. „Došla sam ovamo da saznam zašto i bi li se uopće homoseksualni ljudi trebali povezati s ovom konvencijom. Postoji li otvorenost prema pokretu za oslobođenje žena i homoseksualnih osoba?"

„Tu ludu priču ćemo tolerirati trideset sekundi, a onda ćeš biti zamoljena da napustiš sastanak!" Prostorija je eksplodirala u žamoru dugačkih govora crnaca i crnkinja bijesnih na mene i moju tanku bijelu kožu, moj rasizam, moj gnusan nedostatak empatije i svijesti o ugnjetavanju crnih ljudi – to da preispitujem potrebu za novim ustavom! Dva muškarca iz pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba pokušala su me podržati objašnjavajući da nisam preispitivala potrebu za novim ustavom niti poricala ugnjetavanje crnih ljudi – da smo bili pod utiskom da smo pozvani na sastanak radi dijaloga. Džim je glasno obznanio svoju podršku Panterama kao avangardnoj stranci. „Budalo", pomislila sam, „ti ne govoriš u moje ime. Ovi fašisti bi nas uništili." Htjela sam otići.

Ljudi su se počeli prijavljivati u odbore. Neka homoseksualna braća i sestre lezbijke, koji su se osjećali kao ja, ostali su razočarani i bili su spremni napustiti sastanak. Impulzivno sam se prijavila za odbor dnevnog reda, vjerojatno u nastojanju da shvatim, ili u želji da se nastavim boriti malo duže – ili možda samo nisam mogla podnijeti osjećaj poraza i izopćenosti. Kip mi je u hodniku kazao: „Rekao sam ti da se prvo predstaviš kao revolucionarka, a konfrontaciju sa seksizmom sačuvaš za kasnije, pošto uspostaviš povezanost sa okolinom." En je rekla: „Zvučala si kao *Whitey*[2]. Obraćala si im se svisoka. Takav pristup predstavlja ugnjetavanje nad crncima i čini ih vrlo ljutima." Polako sam počela shvaćati. Dvije grupe ljudi, crnci i homoseksualci – i jedni i drugi zarobljeni unutar vlastite svijesti o svim groznim i suptilnim tonovima i ponašanju kojim ih se ugnjetava. Oni još nisu znali kako izgledaju u mojim očima, ali ja sam nakratko uspjela vidjeti kako izgledam u njihovim.

Odbor za dnevni red sačinjavala su tri crnca (jedna Pantera) i pet žena, jedna Španjolka i četiri bjelkinje. Prva rasprava vodila se povodom glavnog govornika koji je trebao biti Hjui P. Njutn, osjećala sam se kao na početku. „Gledajte", rekla sam, „jako mi je bolno raspravljati se ovako s vama, ali ja ovdje sjedim i ne znam trebam li se nastaviti identificirati s ovim ili ne. Crnačka svijest je vrlo dobro definirana, a zbog uloženog napora i borbe crnaca, njena prisutnost je izražena u ovoj prostoriji. Ugnjetavanje nad ženama i homoseksualcima jedva da je artikulirano. Neki ljudi koji ovdje sjede nisu je ni svjesni i misle da sam luda kad govorim. Ali ja sam i žena i lezbijka, a ako će ovaj kongres odbaciti moju svijest o tome, kako mogu prihvatiti mušku figuru heroja? Ma koliko da je on možda sjajna osoba, veličanje heteroseksualnog muškarca je moje ugnjetavanje. Trebam li se identificirati sa crnačkim pokretom u ovom trenutku u povijesti i reći 'jebiga' svojoj borbi? Ili da kažem 'jebiga' svemu što sprovodi ugnjetavanje nada mnom, pa makar to bili braća i sestre revolucionari?" A oglasila se sestra bjelkinja, Lezli. Razumjela je o čemu pričam, ali ipak je smatrala da je Hjui dobar izbor za govornika zbog svoje revolucionarne prakse i inspirativnih kvaliteta. Međutim, nastupiti bi također trebala i jaka govornica sa snažnom sviješću o ženama. Dag, Pantera, klimnuo je i napustio prostoriju. Kada se vratio, znala sam da smo skrenuli s puta i da smo mi ona grupa ljudi koja zapravo formira program. I muškarac i žena će biti govornici, a na sastancima će biti nazočna i predsjedavajuća. Radionice bi uključivale ženska prava, seksualno samoodređenje, ugnjetavanje djece, obitelji te samoodređenje za rasne manjine. Jedan od crnaca nas je počeo karakterizirati kao neozbiljne vrijeđajući seksualnost lezbijki. Dag je rekao: „O ne, brate, to više neće prolaziti." Sastanak je započeo. Bili smo zajedno.

Kada se najveća grupa ponovno sastala, očekivala sam da će se Pantere pobuniti oko probnog programa, ali nitko ga nije preispitivao. Završili smo planirajući još jedan sastanak za nekoliko dana. U ovom trenutku HOMOSEKSUALNA REVOLUCIJA TREĆEG SVIJETA prepustila je Panterama i cijeloj skupini svoju snažnu i lijepu izjavu UGNJETENI NEĆE POSTATI UGNJETAČI. Prišao mi je jedan Pantera, muškarac. Tijekom sastanka je bio posebno neprijateljski nastrojen prema problemu seksizma. Poslije sam saznala da mu je ime Dejvid Hilard[3]. „Želim da znaš da ono što sam rekao nema nikakve veze sa činjenicom da si lezbijka. Rekao

2. *Whitey* – pogrdan izraz za bijelca koji koriste ljudi crne rase.

3. *Dejvid Hilard – pripadnik Crnih pantera kome je bilo suđeno za pokušaj ubistva američkog predsednika R. Niksona.*

sam 'samo naprijed' oslobođenju lezbijki." Odgovorila sam da nisam dobila takav dojam. Došli smo jer smo pozvani, da testiramo otvorenost konvencije na prihvaćanje pokreta za oslobođenje žena i homoseksualnih osoba, a moj pokušaj ne samo da je bio zaustavljen već mi je rečeno i da sam luda i da sabotiram konvenciju. Rekla sam mu da su mi drugi dali do znanja da se moj pristup doimao kao ugnjetački, ali ni on ni ostali nisu me ni pokušali razumjeti. Ponovio je da nema ništa protiv toga da se lezbijke zalažu za svoja prava, ali on ne može podržavati muške homoseksualne osobe jer su u zatvoru oni bili „cinkaroši", uz to što je i on sam imao problema s vlastitom muškosti. Rekao je da će Pantere dati izjavu o oslobođenju homoseksualnih osoba idućeg tjedna, a da će on kao Pantera „stajati iza svoje riječi svojim životom". Dok sam ga gledala kako odlazi, osjećala sam se kao da sam razgovarala s ljudskim bićem - ostvarena je još jedna veza. Bombastična *Pantera u javnosti* popustila je pred crnim čovjekom ulovljenim u kontradikcijama tih vremena. Nadilazeći nevjerojatno ugnjetavanje, dokaz njegove čovječnosti zauzima oblik pravog muškarca i to je ono što je postao. Sada ga uvjeravaju da je to također ugnjetavanje i da mora to prestati. Možda uslijed discipline stranke i zbog vlastite opresiranosti, otvoren je prema ovoj novoj borbi. Mislim da i ja mogu biti dio te borbe. Sigurno sam na neki način osjetila da smo ostavili utisak na ljude prisutne na sastanku, ili ćemo ga tek ostaviti. Znam da su oni ostavili utisak na mene.

Ono što je doprlo do mene bila je ogromna predanost revolucionarnoj borbi koja se rodila iz ugnjetavanja koje je bilo preko onoga što sam sama iskusila. Zadatak je bio na neki način postići da se bol i ropstvo žena i homoseksualnih osoba doimaju kao siloviti i još uvijek prisutni.

Pri povratku u Njujork, shvatila sam da moja povezanost s borbom za transformaciju crnačkog oslobodilačkog pokreta zapravo leži u ljudima uključenim u homoseksualnu revoluciju Trećeg svijeta. Sjetila sam se da je dio razloga za to što sam otišla na sastanak dnevnog reda bila Frenči, koja mi je sa osmijehom rekla: „Što si očekivala? Pa tek smo počeli." Moje sudjelovanje je u velikoj mjeri bilo povezano s Kipovim i Eninim konfrontacijama i njihovim kontinuiranim prihvaćanjem mene kao sestre lezbijke i prijateljice.

Dok se veselim konvenciji i formiranju našeg novog ustava, ne sumnjam da je trenutna hijerarhijska, dogmatska struktura Pantera zapravo ugnjetačka sila i pitam se što će ova izrečena solidarnost zaista značiti. Međutim, ustav je nešto drugo. Ukoliko je zaista dopušteno da ovaj dokument bude proizvod ugnjetene skupine ljudi koja se sastala da ga napiše, tada će sva naša individualna ograničenja biti nadmašena. Za ovo mogu djelovati - da naša svijest u nastajanju, naši prvi pokušaji alternativnih obrazaca neće nositi karakteristike MUŠKARCA.

Zahtjevi lezbijki: Ustavna konvencija Pantera, 5. 9. 1970.

Žene su revolucija. Ne smije se aludirati da su žene produžetak ego igre muškaraca. Žene nisu strojevi za masovnu proizvodnju djece revolucionara. Cjelokupni uspjeh revolucije ne ovisi o tome hoće li muškarci 'dopustiti' ženi njeno oslobođenje, već o ženi koja sama sebe oslobađa osakaćenih muških identiteta i uviđa snagu koja leži u solidarnosti s njenim sestrama.

Muški mentalitet je dominirao u svim prijašnjim revolucijama. Zapravo, prijašnje revolucije nisu bile potpune. Iako su poslužile za potrebe muškaraca, nije bilo revolucionarnih promjena uvjeta za žene. Ženska revolucija biti će prva fundamentalna revolucija jer će učiniti ono što su sve revolucije do sada težile da naprave.

Zahtjevi sa Lezbijske radionice 5. septembra, povezani sa Ustavnom konvencijom revolucionara, traže da žene imaju potpunu kontrolu nad svim aspektima našeg društvenog sustava. Ono što se razvilo kada je dvadeset do dvadeset pet lezbijki napisalo te zahtjeve samo po sebi je dokaz njihove validnosti. Žene koje su se izborile za svoju autonomiju, žene koje su raskinule veze s muškom nadmoći (čak i u obliku jedan na jedan veze s muškarcem), žene koje već uče voljeti i surađivati jedna s drugom, žene koje ne rade tu pogrešku da se pokušavaju baviti muškarcima koji tako i onako uvijek imaju konačnu odluku jer žene nemaju bazu moći iz koje mogu govoriti.

Lezbijska radionica će u konačnici dovesti do izjednačavanja svih izvora moći, tako da se jednoga dana ljudska bića svih spolova mogu jedna prema drugima realističnije odnositi.

ZAHTJEVI S LEZBIJSKE RADIONICE

1. *Spolna/seksualna autonomija*

Zabraniti umno programiranje djece o spolnim/seksualnim ulogama.

2. *Razaranje nuklearne porodice*

Nuklearna porodica je mikrokozmos fašističke države, gdje su žene, djeca i njihove sudbine podređeni potrebama muškaraca u muškom svijetu.

3. *Javna skrb djece*

Djeci treba biti omogućeno da rastu u društvu svojih vršnjaka uz brigu odrasle osobe kojoj nije cilj izvršavati umno programiranje vezano za

muško-ženske uloge. Preporuča se da te odrasle osobe budu pod vodstvom ženski identificiranih žena.

4. *Reparacije*

a) Žene su raspršena manjina; stoga zahtijevamo onu količinu kontrole nad proizvodnjom i industrijom koja bi nam osigurala stopostotnu kontrolu nad vlastitim sudbinama. Ta kontrola uključuje trgovinu, industriju, zdravstvene ustanove, obrazovanje, transport, vojsku itd.

b) Pošto su ženama informacije i znanje te mogućnosti za njihovo stjecanje bili sustavno zanijekani, za sve žene zahtijevamo otvoreni upis u sve škole, financijsku pomoć onim ženama kojima je potrebna, obuku za posao s novčanom naknadom za sve žene koje pohađaju tehničke škole ili su pripravnice.

c) Žene zahtijevaju vrijeme i podršku da istražuju, prikupljaju i bilježe našu povijest i naš identitet.

d) Moć i tehnologija za obranu uložene su u muškarce. Kako su te mogućnosti korištene za zastrašivanje žena, zahtijevamo obuku iz samoobrane i korištenja strojeva za obranu. Vojska žena biti će organizirana da brani zahtjeve, prava i interese žena koje se bore za neugnjetački društveni sustav.

BEZ NAS REVOLUCIJE NEĆE BITI

Mi, skupina njujorških lezbijki, nakon dvodnevnog sudjelovanja na takozvanoj Ustavnoj konvenciji revolucionarnog naroda, otišle smo s jasnim razumijevanjem da žene, ako se nastave boriti za svoje oslobođenje unutar konteksta definiranog seksističkim muškim mentalitetom, nikada neće biti slobodne.

Lezbijke i žene pokreta bile su uzbuđene pisanom gestom solidarnosti Hjuija P. Njutna te su došle doprinijeti snazi i viziji da se poveže konvencija. Unutar naše grupe nastali su pomiješani osjećaji. One od nas koje su radile u Odboru dnevnog reda Konvencije uspostavile su format s kojim bi se svi ugnjeteni ljudi mogli povezati, kao i mehanizme kojima bi se uistinu mogao konstruirati ustav, za sve ljude i u ime svih. Do toga da su Pantere dozvolile da postoji takav odbor došlo je tek inzistiranjem žena koje su prisustvovale na sesiji planiranja u Vašingtonu. S Panterama je postignut sporazum da će se na konvenciji promišljati o svijesti ugnjetavanja žena: da će se organizirati radionice vezane za ugnjetavanje žena i seksualno samoodređenje, da će žena Trećeg svijeta s naglašenom ženskom svijesti biti glavna govornica i da će žena predsjedati sesijama. Odbor za dnevni red nastavio se sastajati u nastojanjima da se obezbijedi potrebna administracija za takav program, no komunikacija od strane Pantera postajala je sve slabija i slabija dok se na koncu nije posve ugasila. One od nas koje su imale to iskustvo na konvenciju su otišle s velikim rezervama, ali također i s nadom da su Pantere djelovale u dobroj vjeri. One druge, koje nisu bile povezane s Odborom za dnevni red, otišle su sa iskrenim iščekivanjem ustavne konvencije koja će ujediniti sve ugnjetene ljude. Evo sa čime smo se doista susrele.

Prema rasporedu, Majkl Tejbor[4] trebao je govoriti u devet sati ujutro, nakon čega bi uslijedile radionice vezane za društvene skupine, odnosno žene, lezbijke, žene Trećeg svijeta itd. sastale bi se u četrnaest sati. U jedanaest sati, Pantere su započele sigurnosni proces pretraživanja tisuća ljudi koji su čekali da čuju govor. Negdje nakon jedan po podne, govor je uistinu počeo. Većina nas ga je cijenila i bile smo zadovoljne učestalim referencama na žene i homoseksualne osobe; međutim, bile smo i uznemirene površnošću prezentacije, koja nije sezala iz stvarne svijesti o našem ugnjetavanju. Riječi „žene" i „homoseksualne osobe" bile su povezane s govorom poput posljednjeg vagona vlaka, koji se lako može odvojiti.

Dobivši suštinu poruke i željne da se bacimo na pravi posao pisanja ustava, otišle smo ranije kako bismo sudjelovale na Lezbijskoj radionici; stoga uopće nismo čule da su sve radionice otkazane. Dvije sestre iz pokreta koje su i dalje bile nazočne, i koje su razumjele važnost radionica i potrebe da žene međusobno razgovaraju, zamolile su Pantere da najave žensku radionicu za iduće jutro. Taj zahtjev je odbijen i ženama je rečeno da bi se bilo koji takav sastanak smatrao frakcijskim sastankom izvan okvira konvencije. U svjetlu činjenice da su Pantere tada najavile *Yippie* sastanak, sestre su shvatile da Pantere smatraju da su žene koje se usude identificirati s vlastitim ugnjetavanjem opasna prijetnja.

Tog poslijepodneva, Lezbijska radionica napisala je tekst o zahtjevima koji su proizašli iz svijesti o našem ugnjetavanju i koji su predstavljali temelje stjecanja naše slobode. Istovremeno, Odbor za dnevni red našao je govornicu, ženu Trećeg svijeta s potrebnom sviješću, koja je bila spremna govoriti s Hjuijem te večeri. Govornicu je tog poslijepodneva odobrilo vodstvo Pantera, no navečer joj je isto to vodstvo zabranilo da uđe u zgradu.

Njujorške lezbijke sjele su ispred *Makgonigl hola* i putem tranzistorskih radija slušale kako Hjui drži govor o proglasu neovisnosti za crne muškarce i obećava da će učiniti sve kako bi ost-

4. Majkl Tejbor – pripadnik Crnih pantera.

vario cilj dostojanstva, slave i procvata istih tih crnih muškaraca. Za njim je slijedila sestra iz Pantera čije je repanje bilo u potpunosti lišeno svijesti o ugnjetavanju žena, te je bilo tek puka jeka muške retorike Pantera. Šokirane, jasno smo uvidjele besmisao daljnjeg odnosa sa seksističkom i manipulativnom konvencijom Pantera. Odlučile smo naša iskustva i zaključke podijeliti na sastanku žena idućeg jutra.

Do nedjelje ujutro, žene se još uvijek nisu bile službeno sastale. (Iako su Pantere otkazale radionice u subotu, nekoliko stotina žena sastalo se iz vlastite potrebe i sastavilo tri liste zahtjeva.) Sastanak svih žena koji je bio zakazan za nedjelju u devet ujutro također su otkazale Pantere. U subotu navečer, sestre koje su pokušale sazvati sastanak dan ranije sastavile su letak na kojem su dokumentirana sva sranja koja su se događala te su sazvale sastanak u Ženskom centru. No, kao odgovor na prijetnju koju je predstavljao sastanak isključivo žena, Pantere su po ulicama podijelile letke na kojima je stajalo da će se radionica o samoodređenju za žene pretvoriti u odgođeni sastanak svih žena. To je rezultiralo situacijom da su žene morale birati između davanja svog doprinosa ženskoj radionici ili sudjelovanja na jednoj od tematskih radionica, primjerice radionici o podjeli zemlje, kontrole vlade itd. To preklapanje prisililo je mnoge žene da izađu iz matice konvencije kako bi sa sestrama porazgovarale o ugnjetavanju žena. I, ako vas ovo što se dogodilo zbunjuje, zamislite kako je tek bilo iskusiti tu stvarnost - stvarnost bivanja izigranima od strane Crnih pantera.

Lezbijke su otišle na sastanak koji su sazvale Pantere zato što je tamo otišla većina žena. Naša namjera i dalje je bila povezati naša iskustva, postaviti pitanje važnosti konvencije za žensku revoluciju u svjetlu očitog seksizma uvodnog dijela i ugnjetačkog tretiranja žena. Našim sastankom predsjedala je žena iz Pantera, sa stražarima koji su kružili po sobi i balkonima. Žene su se odmah počele boriti s pitanjem zastrašujuće prisutnosti muškaraca, ali u raspravi su izgubile jer im je rečeno kako su muškarci tu kako bi zaštitili ženu iz Pantera. Spomenimo samo da je na drugom dijelu grada u tijeku bio sastanak druge žene iz Pantera s homoseksualnim muškarcima - ona očito nije trebala zaštitu takve vrste.

Kako je radionica tekla, uočen je kontinuiran uzorak odgovora i represije. Kad su predstavljeni zahtjevi za postupcima koji bi vodili do stvarnog ujednačavanja moći između spolova, jasni i neoborivi od strane tradicionalno definiranih uloga žena (*Zahtjevi lezbijki*), entuzijastičan odgovor žena suočen je s optužbama za rasizam i buržujsko podilaženje. Da istaknemo apsurd toga, naš zahtjev za dokidanjem nuklearne obitelji, heteronormativnog programiranja i patrijarhata nazvan je buržujskim, a zahtjev za 24-satnim centrima za brigu o djeci ocijenjen je kao revolucionaran. Prisutne žene odlučile su da im je potrebno još vremena kako bi međusobno razgovarale i izglasale su to vrijeme kako bi se podijelile u manje grupe na temelju svojih različitih identifikacija. Muško identificirane Pantere i YAWF[5] žene htjeli su preskočiti detalje koji zahtijevaju više vremena i inzistirali su na brzom skiciranju dokumenta zahtjeva koji bi izglasala većina.

Unatoč očitom potčinjavanju i manipulacijama, veća grupa žena nastojala je djelovati u skladu sa svojim interesima, pri čemu su neke od njih prvi put shvatile da raspored Pantera nije dizajniran kako bi im ugodio. Ali čak je i njihov glas za manje grupe oboren kad su žene koje su vodile sastanak arbitrarno podijelile prostoriju na četvrtine, učinkovito uskraćujući bilo kakvu šansu za pravu komunikaciju.

Nakon što smo dale sve od sebe kako bismo ono što nam je na umu komunicirale ženama, istovremeno u potpunosti svjesne nevažnosti te muškodominirane, militarističke, hijerarhijske strukture za naše potrebe, lezbijke su održale sastanak među sobom i odlučile otići. Dio atmosfere koji je pridonio toj odluci bilo je zastrašivanje individualnim prijetnjama nasilja tijekom vikenda, obeshrabrujuća prisutnost stražarâ i prevladavajuća seksistička atmosfera. Važnije od toga bilo je naše shvaćanje da bi naš trud bio potraćen u pokušaju da se nosimo s muškarcima bez moći da se naši zahtjevi validiraju. Pokušale smo pregovarati na neprijateljskom teritoriju i zaključile da je to ugnjetačko i nefunkcionalno.

Priču koja se rasplela nakon što smo napustile Filadelfiju ispričala nam je u Njujorku prekrasna sestra lezbijka, koja je ostala i pratila proces. Seksistička neosjetljivost Pantera postala je očita čak i njima. Snimke ženske radionice, koje su napravili *Newsreel* i radio *Free People*, zaplijenile su Pantere na mjestu događaja.

Odlučeno je da će *Zahtjevi lezbijki*, koji su izazvali tako entuzijastičan odgovor, biti uključeni u studiju zahtjeva iako mi nismo bile prisutne. Naša sestra otišla je odabranom Odboru za zahtjeve i uvjerena je da je *Lezbijska izjava* uključena. Te večeri, na konvokaciji, tražilo se izvješće s radionice o samoodređenju za žene. Džoan Berd i Majka Makiver sudarile su se na sredini pozornice sa žutim papirima koji su letjeli okolo u borbi za mikrofon. Panterini stražari su ih razdvojili, ali Majka Makiver nekako je uspjela dobiti prostor. Sada znate tko je Džoan Berd, ali Majka Makiver je njena sušta suprotnost. Krupna sijeda crnkinja koja je cijeli dan provela

5. Ženska sekcija mladih protiv rata i fašizma.

u pokušajima da maltretira i sruši radionicu. Kada su žene govorile o vlastitim potrebama, njene optužbe za rasizam bile su najglasnije. Lezbijke je nazvala „muškarcima" i nastojala nas je diskreditirati koristeći stara seksistička poklapanja. Nakon poslijepodneva pritužbi i harangi, ta ista Majka Makiver predstavila se kao predstavnica radionice. Žene koje su pripremile stvarne zahtjeve napadane su do kraja programa.

Da skratimo, *Zahtjevi lezbijki* nisu uključeni ni u jedan izvještaj. Sestre koje su čekale da ih čuju požurile su naprijed kako bi vidjele što se dogodilo i kako bi zatražile da se pročitaju. Ispostavilo se da ih je netko izbrisao, a žene su pokušali udobrovoljiti obećanjima da će se *Zahtjevi* pojaviti u printanoj kopiji teksta o radionici. Tragikomičan kompromis koji su napravili s našim zahtjevima jest sljedeći:

Žene imaju pravo odabrati heteroseksualnost, biseksualnost ili homoseksualnost. Planovi programa koji se odnose na žene biti će dostupni poput planova vezanih za brigu o djeci.

Željele bismo da shvatite da su lezbijke i žene na tu konferenciju otišle bez svijesti o tome da predstavljaju određenu prijetnju. Histerična i paranoična reakcija Pantera pomogla nam je da shvatimo potencijal našeg položaja kao žena čija je primarna briga naša osobna revolucija.

Ovaj tekst rekonstrukcija je iskustva grupe bijelih lezbijki na Ustavnoj konvenciji revolucionarnog naroda i analiza ženskog pokreta u odnosu na Crne pantere. Iako prepoznajemo razliku između bjelačkih i crnačkih iskustava, nećemo se drznuti analizirati crnačka iskustva; međutim, ne možemo i nećemo obezvrijediti vlastita iskustva koja imamo kao žene. Govoreći iz dubine našeg ugnjetavanja, tvrdimo da su Crne pantere seksisti; to što nas Crni panteri, koji su nam navodno braća u revoluciji, potčinjavaju dvostruko je bolno. No nećemo trpjeti ničija sranja. Mi, revolucionarne žene (suprotno od ženskih revolucionarki), možemo djelovati samo iz naše osobne stvarnosti. Moramo, i hoćemo, napraviti našu žensku revoluciju. Nećemo više umirati uz muškarce koji definiraju naše mjesto i drže nas unutar postavljenih granica, koji našim najvećim ulogom smatraju naše revolucionarne maternice. Zajebite to. Mi, žene raspršene nacije, izgradit ćemo vlastitu zajednicu, govorit ćemo ženskim jezikom rođenim iz ugnjetavanja žena, ojačat ćemo zajedno, i eksplodirat ćemo u našoj ženskoj revoluciji.

Tekst je objavljen u časopisu *Izađi,* br. 5, Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, 1970, Njujork

Prevele Marta Jerković i Azra Ayyash

Su Kac
(Sue Katz)

Razbiti falusni imperijalizam: neka razmišljanja nakon sastanka za oslobođenje lezbejki

Seks je institucija. U ugnjetačkom društvu poput Amerike, seks reflektuje istu ideologiju kao i druge ključne institucije. Okrenut je ka ostvarivanju cilja, profita i produktivnosti. On predstavlja propisani sistem s nizom aktivnosti usmerenih na proizvodnju jednog jedinog cilja, a to je vrhunac.

Seks je takođe teret. Za žene, u kulturi osnovanoj na našem ugnjetavanju, heteroseksualni seks je proizvod koji smo morale da konzumiramo. Kako bi nas ohrabrili, dali su nam dva minuta ovoga, nekoliko minuta onoga, koji minut nečeg drugog... sve usmereno ka Velikoj penetraciji i Velikom svršavanju.

Postoji veliki pritisak da se doživi orgazam. Seks bez orgazma je neuspeh, on je dosadan, nepotpun, veoma tužan (kao što ni brak nije pravi brak pre seksa). Zbog faličkog imperijalizma izgrađenog na Frojdovom nepoznavanju ženskog tela, pretpostavlja se da orgazam treba da proizađe iz seksualnog čina. To je jednostavno sjajno za momke, ali pošto je naš organ za proizvodnju orgazma klitoris, koji se nalazi izvan vagine – što dovodi u pitanje kapitalističku seksističku fiziologiju – mnoge žene ne dožive adekvatan orgazam kroz heteroseksualnost. Po tom kriterijumu, one su frigidne.

Ja sam lezbejka. Mnogo ljudi ne može da shvati „šta mi radimo", kako vodimo ljubav bez penisa koji bi doveo do vrhunca seksa. Mnogi momci imaju te ideje o dildu i banani. Seks kao institucija sasvim je vezan za penis i njegovu svrhu, pa momci pretpostavljaju da mora postojati neki bedan supstitut za njihovu veličanstvenu stvar.

Oduvek sam mrzela seks s muškarcima. Pritisak cilja, rigidnost procesa i svršetaka uvek su bili krajnje nezadovoljavajući. Kad god bih čula reč „seks", sva ta bezvezna iskustva koja sam imala s muškarcima pala bi mi na pamet. Ne mogu da razdvojim „seks" i tiraniju falusa koju sam trpela toliko mnogo godina.

Za mene je autovanje značilo objavljivanje kraja

seksu. Mrtav je i nestao je iz mog života. Odbijam tu instituciju u potpunosti. Seks predstavlja ugnjetavanje, on predstavlja eksploataciju. Služi potrebama momaka. Ima vrlo malo veze sa zadovoljstvom velike mase žena pod ugnjetavanjem.

Fizički kontakt i emocije preuzeli su novu oslobodilačku formu i mi je zovemo SENZUALNOST. Ženski pokret uopšte, naročito na početku, a sada i lezbejski feminizam, za mene predstavlja fantastično senzualno iskustvo. Volim svoje telo i tela svojih sestara. Telesnost je sada kreativno, neinstitucionalizovano iskustvo. To je dodirivanje, trljanje, grljenje i privrženost. To je držanje, ljuljanje, ljubljenje i lizanje. Njen jedini cilj je bliskost i zadovoljstvo. Ona nije tu zarad velikog orgazma, već postoji da bismo se osećale lepo. Naša senzualnost može, a i ne mora, da sadrži dostizanje seksualnog vrhunca. Ako uključuje genitalno iskustvo, to može, a i ne mora, da bude početak kraja doživljaja. Ona može biti bilo gde i nigde. Ne želim da budem prinuđena da „stvaram" nešto da bih mogla dobro da vodim ljubav sa ženama. Osim zadovoljstva. A to se može ostvariti na bilo kom nivou ili u bilo kojoj formi. Senzualnost koju osećam transformisala je moju politiku, razrešila je kontradikciju između mog uma i mog tela, zato što je energija neophodna za feminističku revoluciju ista energija naše ljubavi prema ženama. Kad se osetimo dobro s nekim, možda ćemo spavati zajedno. To može da znači mnogo stvari, od zagrljaja, preko vrhunca, maženja, do bivanja veoma bliskim s nekim, ali bez dodira. Ako se osetimo dobro u grupi, možda napravimo pidžama žurku, koja bi se zvala „orgija" u okviru institucije seksa među odraslima. To može biti genitalna stvar ili ne. Slobodne smo da delamo bez pritiska. Odbijam da se osetim kao da moram da odlučim o tome da li da stupim u „seksualni odnos" ili ne. Nema toga među nama. Nema postavljenog fizičkog cilja naše senzualnosti. Nema seksa.

Celokupan jezik je ugnjetački. Beo je i muškocentričan i predstavlja način da se bude telesan koji za mnoge od nas jedino može da prizove veoma loše uspomene. Moramo ga koristiti jedino u govoru o toj ugnjetačkoj instituciji, ne za nove jezičke forme koje razvijamo. Imati seks znači prihvatiti skup kriterijuma za „uspeh" koje mi među nama nismo postavile ni razvile.

Senzualnost je bezoblična i amorfna. Ona može da raste i da se širi dok je doživljavamo. Dele je svi koji su uključeni. Ona nije nešto što neko stvara za nekog drugog. Seks s momcima je bio poput otuđenog rada, tako da je onaj koji ima moć mogao da napravi dobar profit na bazi viška mog rada. Senzualnost koja se doživi sa ženama jeste kolektivno iskustvo koje izrasta iz naše borbe.

Uništavanje pojma seksa, bežanje od tih koncepata koji su toliko intimno povezani s penisom, pomaže nam da uništimo uloge. Jedna stvar koju smo shvatile u mojoj zatvorenoj grupi lezbejskih feministkinja jeste da reč „ljubavnica" ne opisuje za nas više ništa. Veoma je teško reći ko je čija ljubavnica zato što je to stanje u našem društvu određeno genitalnim kontaktom. Ali mi, među nama, imamo vrlo besraman način funkcionisanja. Ne spavam sa istom ženom svake noći. Mogla bih da se mazim s jednom sestrom večeras zato što smo bile zajedno i osetile da smo bliske, a mogla bih da se srušim na neki dušek s gomilom žena sutra zato što smo plesale pola noći. Ako je tvoja ljubavnica neko prema kome osećaš emocionalnu i fizičku privlačnost i tu ima neke uzajamne posvećenosti, onda smo mi zaista najveća grupa drolja u gradu. Što je to divno! Bez te vrste ekskluzivnog seksa i bez ljubavnica, ljudi ne mogu da upadnu u tradicionalne uloge tako lako. Zato što, svaki put kad spavaš s nekim, moraš da odlučiš baš tad. Monogamija oduzima slobodnu volju. Ona postaje institucionalizovana navika da se spava s nekim redovno i obično se ne odlučuje iznova svaki put. Među nama, biti zajedno s nekim zavisi od realnosti sadašnjosti, a ne na obećanju iz prošlosti.

Senzualnost je nešto što može biti veoma kolektivno. Seks je privatna i napeta stvar. Senzualnost je nešto za šta želite da vaši najbliži prijatelji to osete i praktikuju s vašim drugim bliskim prijateljima. Seks je nešto nad čim želite da osvojite moć i teritoriju. Seks je lokalizovan u pantalonama i ograničen time. Senzualnost je svuda i uvek raste. Seks je tačno određen u okvirima pantalona zato što je tamo penis, a penis je, ako ne materijalni izvor, materijalni osnov za moć u Americi. Ako ne posedujete kapital, preći će vas oni koji ga imaju. Osim ako se ne vežete za nekog ko ga ima, tako da ga služite u zamenu za zaštitu (što je poznato kao brak). Sperma je novac i ceo taj sistem razmene obavezno isključuje nas kao lezbejke.

Ne možemo da se pretvaramo da tih nekoliko slojeva kože što čine muški alat jednostavno predstavlja objektivnu ektodermalnu činjenicu. Ta stvar je dokaz prava na pristup privilegiji. Neki momci odbacuju tu privilegiju, ali oni uvek imaju mogućnost da je iskoriste u stanju hitnosti.

Mi radimo na izgradnji revolucije koja nije zasnovana na takvoj besmislici. Moramo osmisliti nov jezik i estetiku kako bismo je opisale. Lezbejstvo nije seksualna perverzija: ono nema nikakve veze sa seksom. Ono ne predstavlja još jedan način da se praktikuje seks; ono predstavlja potpuno drugačiji način da se ostvari kontakt. Seks je falički termin, a mi smo uključene u izgradnju humanog sveta. To je kao kad ljudi govore o tome kako je biti biseksualan: raspametim se. Kao da kažete da, ako imate jabuku i pomorandžu, imate dve jabuke, zato što su i

jedno i drugo voće.

Heteroseksualnost i lezbejstvo su dve forme fizičkog kontakta. No sličnost se tu završava. Ja spavam sa ženama, vodim ljubav sa ženama i žena sam, lezbejka. Ali nemam seks ni sa kim. Kad bih imala seks, mogla bih ga imati s momkom, ali to bi bio trip sasvim drugačiji od onoga što osećam u vezi sa svojom lezbejskom senzualnošću. To bi bilo drugo iskustvo, a ne drugačija forma lezbejske senzualnosti. Ponovo bih ulazila u instituciju čija je struktura inherentno ugnjetačka prema meni, iako pojedinačna iskustva mogu biti umereno zabavna. Ali radikalna lezbejska senzualnost predstavlja formu u čijem stvaranju ja lično učestvujem. Ona nije institucija koja postoji izvan mene, kao što je to seks. Ta senzualnost sam ja, i mi, i proizlazi iz naše nove svesti.

Tekst je objavljen u časopisu *Izađi,* br. 7, Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, 1970/1971, Njujork

Preveo Andrija Golubović

Del Martin
(Del Martin)

Šta možemo da učinimo?

Raznolike su reakcije na moj tekst „Ako je to sve što postoji[1]“. Uz par izuzetaka, lezbejke su reagovale odmah i jednostavno sa „Tako je, sestro!“. Mnogi homoseksualci su bili iznenađeni, zbunjeni, ljuti ili povređeni.

Drugi su ispitali činjenice i svoju savest, iskreno priznajući da su optužbe bile tačne – da su, u stvari, njihovi životi i njihova razmišljanja gotovo u potpunosti muškocentrični i da se, osim praznih obećanja, nisu naročito brinuli o svojim sestrama lezbejkama u homofilnom pokretu.

Neki bi se tu zaustavili, rekli bi: „Tako je kako je. Uostalom, mi smo homoseksualci i sasvim je prirodno što tražimo zadovoljstvo i odnose sa muškarcima. Šta ste očekivale?“

Ali drugi (uglavnom mlađi muškarci) su rekli: „Okej, iznele ste problem – veoma jezgrovito i živopisno. Ali niste napravile sledeći logičan korak. Šta mi da učinimo povodom toga? Recite nam, šta možemo da učinimo?“

Svrha mog članka bila je, naravno, da podstakne pojedine homoseksualce na razmišljanje o statusu lezbejki u homofilnom pokretu, da ih natera da shvate da je razlog za tako malo istaknutih žena taj što su homoseksualni muškarci bili isto tako ugnjetački prema lezbejkama kao što su heteroseksualni muškarci prema ženama uopšte. Seksizam prožima kulturu i jednako je osion u subkulturi homoseksualaca. U oba društva žene su inferiorne, podređene – ili nevidljive.

Prema tome, mnoge lezbejke se nisu posvetile homofilnom pokretu, već lezbejskom – i, u skorije vreme, ženskom pokretu. Upozorenje je bilo tu i ranije. Ćerke Bilitise (Daughters of Bilitis, DOB), sa svojim ekskluzivnim lezbejskim članstvom, nastale su pre 15 godina kako bi odgovorile na potrebu koja nije do danas zadovoljena od strane homofilnih organizacija koje tvrde da su “otvorene” i za muškarce i za žene.

Nema podrške od strane muškaraca

Ipak, DOB se uvek udruživala sa drugim grupama

1. Prevod ovog teksta je objavljen u knjizi Oslobođenje žena: feministički tekstovi (1964–1975), 2017. godine.

u specifičnim projektima koji su bili usmereni ka poboljšanju položaja homoseksualaca uopšte. Podržavale smo svoju braću homoseksualce u pokušajima da se suprotstavimo zlodelima policije ispoljenim u zatvaranju i maltretiranju. Na DOB-ovoj konvenciji iz 1966. godine program je bio posvećen borbi sa administracijom grada San Franciska i njenom postupanju prema svojim homoseksualnim građanima/kama.

To je bio prvi put da je homofilna zajednica uspela da postigne stvar od velikog značaja - da pridobije zvaničnog predstavnika gradonačelnikovog ureda, direktora javnog zdravstva, policijskog oficira ovlašćenog od strane šefa policije, asistenta okružnog advokata, javnog branioca, sudiju i člana komisije supervizora da se sastanu sa nama javno, zajedno sa predstavnicima drugih civilnih organizacija i crkve. Program, koji je bio otvoren i za muškarce i za žene, bio je vrlo muškocentričan, pa ipak veoma slabo podržan od strane homoseksualaca. Zašto? Zato što je osnovan, isplaniran i sproveden od strane žena. Homoseksualci su bili zasenjeni od lezbejki.

Na konferenciji homofilnih organizacija Severne Amerike (North American Conference of Homophile Organizations), Širli Vilijer (Shirley Wilier), tadašnja nacionalna predsednica DOB-a, privodeći kraju „Deset dana avgusta" iz 1966. godine, pojasnila je kako stoje stvari. Ona je svojoj braći homoseksualcima ukazala da su im se lezbejke, tokom godina, pridruživale u zajedničkom poduhvatu, ali da ne postoje indikacije da je to bilo recipročno.

Niko je nije čuo. Ništa se nije dogodilo. Vođe, muškarci, nastavili su da se takmiče za pozicije moći u homofilnom pokretu sa vrlo malo poštovanja i razumevanja za lezbejke.

Sada, godinama kasnije, mučni uzvici „šta možemo da učinimo" su preslabi i prekasni. Lezbejke postaju sve posvećenije ženskom pokretu. To mora biti njihov primarni interes. One imaju malo ili nimalo vremena i energije za homofilnu zajednicu u kojoj dominiraju muškarci, gde moraju da viču da bi se njihov glas čuo. Prema tome, na muškarcima je da porade na saradnji.

Pre svega, za vas koji ste pitali za savet šta da radite, predložila bih da se okupite na sastancima koji su "isključivo za muškarce" i otkrijete kakav je zaista vaš stav. Koliko ste ozbiljni u ideji "zajedništva" između muškaraca i žena u homofilnom pokretu? Na primer, takav jedan sastanak, održan u okviru Društva za individualna prava (Society for Individual Rights), pokazao je da se barem polovina vas oseća neprijatno u društvu žena (čak i lezbejki), da ne želi da radi zajedno sa lezbejkama u odborima i da više voli "odvojene, ali jednake" prostore. Ako je to ono za šta se zalažete, onda su lezbejke budale što uopšte pokušavaju da rade sa vama.

Budite iskreni

Ali, ako ste takvog mišljenja, budite iskreni i prestanite da kamuflirate svoje organizacije politikama "otvorenog" članstva gde lezbejke mogu da doprinesu svojim novcem, a ne svojim umovima.

Ako je to ono za šta se zalažete, barem pošteno recite da postoji ženska tačka gledišta, da seminari o homoseksualnosti treba da imaju odvojene sesije o lezbejstvu organizovane od strane žena i da istraživače/ice treba uputiti ka ženskim grupama. Priznajte da postojimo i obelodanite da imamo nešto drugo da ponudimo opštem subjektu homoseksualnosti.

Zanimljivo je primetiti da su zastupnice homofilnog pokreta sposobne da govore jednako kompetentno o muškoj homoseksualnosti kao što govore o lezbejstvu. Ovo, međutim, ne važi za muškarce, koji su neuki da diskutuju o problemima, životnim stilovima i stavovima lezbejki. One su uradile svoj domaći zadatak; zanimalo ih je da nauče i razumeju celokupnu zajednicu, ali čini se da homoseksualci imaju suženi (falusni) pogled na stvari.

Zbog toga je politika Saveta za religiju i homoseksualce (Council on Religion and the Homosexual) takva da govornici koji se šalju na seminare, univerzitete, srednje škole i crkvene grupe moraju da budu i muškarci i žene. Na skorašnjem sastanku Foruma homoseksualne akcije (Homosexual Action Forum) prihvaćena je politika da gde god je moguće treba organizovati dve odvojene sesije - jednu o muškoj homoseksualnosti i drugu o lezbejstvu.

Drugo, vas koji još uvek tvrdite da želite da sarađujete sa sestrama lezbejkama, želela bih da upozorim da put neće biti lak, da će teret koji su lezbejke ranije nosile (prilagodljivost, strpljivost i razumevanje, posredovanje u sporovima, jačanje slomljenih ega) sada biti vaš. Na vama će biti da obnovite kontakt i održite komunikaciju onda kada bude ponovo uspostavljena. Jer je sada prioritet lezbejki ženski pokret.

Treće, i najteže, moraćete da promenite obrasce čitanja, govora i razmišljanja. Koliko vas čita lezbejske publikacije, lezbejske članke u vašim muškocentričnim novinama i časopisima? Koliko vas je ikad primetilo da većina knjiga o homoseksualnosti ukazuje da će tema biti posvećena muškarcu, jer se o ženi malo zna? Jeste li pročitali bilo koju knjigu koja je nastala iz ženskog pokreta?

Jeste li bili ponosni, ili čak svesni vaših

sestara lezbejki koje su stajale na govornicama, govorile i bile priznate na mitinzima u San Francisku i Njujorku, 26. avgusta, na dan Nacionalnog štrajka žena?

Da li još uvek lezbejke nazivate lezbačama, "devojčicama", muškaračama i femicama? Ako to činite, onda ste definitivno bez dodira sa stvarnošću. Niste obraćali pažnju ili niste shvatili poruku. Poput muške homoseksualne zajednice i lezbejska doživljava promenu. Ženama je dojadilo igranje uloga.

Ako ste zaista zabrinuti – kako su mnogi od vas to pokazali – onda bi bilo potrebno da sami malo istražite kako stoje stvari. Ako ne možete da pronađete lezbejke koje su spremne da pišu za vaše publikacije u ovom trenutku, onda muškarci mogu da počnu da objavljuju i pišu o vestima koje su važne a tiču se žena. U tom procesu naučićete mnogo.

Ali, prvo, mora da bude nekih indikacija da zaista to mislite, da ste ozbiljno zabrinuti oko otuđenja vaših sestara lezbejki.

Pitanje nije „Šta možemo da učinimo", već „Šta ste spremni da učinite?"

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni oslobodilac* Detroita, br. 8, januar 1971, Detroit

Preveo Andrija Golubović

Barbara Solomon
(Barbara Solomon)

Uhvatiti se u koštac sa sranjem

Čula sam da mnoge žene kritikuju članak Furija „Lezbejka u pobuni"[1]. Njihova kritika nije otišla dalje od označavanja članka elitističkim i arogantnim. Takva kritika se ne suočava sa političkim razlikama u tekstu koje ove žene osećaju. Sve što kažu je: „Čitanje teksta zahtevalo je od mene previše preteći politički odgovor." Takvu vrstu razmišljanja podstakao je heteroseksualni pokret za oslobođenje žena, kako je istaknuto u uvodu u Furije, a definisao je političku analizu kao muško područje i ostavio žene da deluju na emotivnom nivou. Budući da razmišljanje o članku neće biti dobro za mnoge žene, lakše je nazvati ga arogantnim i zanemariti ono što kaže.

Neke lezbejke koje poznajem a koje su pročitale članak rekle su: „Nema razlike između heteroseksualnosti i homoseksualnosti" ili „Ljudima su potrebni drugi ljudi da ih vole i ako žena može da dobije ljubav od muškarca, to je kul" i „Ja ne volim da spavam sa muškarcima, ali oni će se promeniti nakon revolucije, i nije me briga ako druga žena spava sa nekim muškarcem".

Te su lezbejke verovatno kristalisale svoju politiku u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba, koji je bio privezak novoj levici koju su vodili muškarci. Oslobođenje homoseksualnih osoba kao neprijatelja homoseksualnosti određuje javno mnjenje koje u homoseksualnosti vidi izopačenost, i nastoji da ukloni takvu predstavu. Tamo su se koristila dva standardna argumenta. Prema prvom, heteroseksualne osobe treba da se opuste i rade po svom. Ovaj argument izjednačava lezbejski način života i seksualnost s muškim homoseksualcima, među kojima zapravo postoje suštinske razlike.

Drugi argument je rekao: „Radi ono što čini da se osećaš dobro. Seks je divan. Homoseksualno je jednako dobro kao i heteroseksualno. Mene nije briga šta ti radiš u svom krevetu, tako da ti ne bi trebalo da brineš šta ja radim u mom." Ovaj argument pretpostavlja da lezbejke imaju isti način života i seksualnost kao heteroseksualne žene. Ali mi nemamo – heteroseksualne žene biraju da vole i da se jebu sa muškarcima. Lezbejke su posvećene ženama.

1. Prevod ovog teksta je objavljen u knjizi Oslobođenje žena: feministički tekstovi (1964–1975), 2017. godine.

Lezbejke se ne rađaju. Mi smo napravile svesni izbor da budemo lezbejke. Odbile smo sve što je tradicionalno i prihvaćeno i obavezale smo se načinu života koji svi - heteroseksualni muškarci, heteroseksualne žene, homoseksualni muškarci - kritikuju. Dakle, većina nas opet i iznova preispituje ovaj izbor, a mi smo i dalje lezbejke. Dakle, svaka lezbejka duboko u sebi zna da mi ne radimo isto što i homoseksualni muškarci - oni nas takođe ugnjetavaju - niti radimo isto što i heteroseksualne žene. Kad bi bilo tako, mi se ne bismo odlučile da budemo pre svega lezbejke.

Implicitni feministički politički princip

Ono što je implicitno u lezbejskom načinu života jeste feministički politički princip. To ne znači da su sve lezbejke feministkinje. To samo znači da smo mi odabrale da volimo žene i živimo sa njima, da smo odbile da živimo s muškarcima i volimo ih. Budući da heteroseksualne žene dobijaju neke nadoknade zato što su heteroseksualne, a koje smo mi izgubile, onda lezbejstvo dalje kaže da mi od žena dobijamo nešto bolje nego što bismo dobile od muškaraca, ili da dobijamo nešto lošije od povezivanja sa muškarcima nego što dobijamo povezujući se sa ženama. Ili i jedno i drugo.

Mi živimo u govnima muške nadmoći. U svom najosnovnijem nivou ta govna se temelje na jebanju, braku i razmnožavanju. Služeći svojim muškarcima, heteroseksualne žene služe ovom sistemu. Lezbejke ga odbacuju zauzimajući stav da mi nećemo da se jebemo, nećemo se udavati, i nećemo da se razmnožavamo, i radićemo prokleto dobro kako nam se sviđa.

I mi smo ugnjetene zbog toga. Naše najveće ugnjetavanje nije to što svako misli da smo izopačene. Žene misle da smo izopačene zato što su predane čitavom nizu moralnosti. Ali muškarci nikada ne seru o moralu i manje se brinu o perverziji. Muškarci kažu ženama da smo izopačene jer oni znaju da će im ono što mi radimo oduzeti moć tačno tamo gde ih boli. Muškarci kažu kako mi njih ne želimo u svojim krevetima, u svojim kućama, barovima. I oni znaju da smo vrlo blizu toga da kažemo da mi ne želimo muškarce koji žive na ulicama, ne želimo muškarce u našoj vladi, i zapravo bismo bile 100 posto bolje kad ne bismo morale da se nosimo s muškarcima.

Oni ne misle da postoji nešto izopačeno u vezi sa tim. Oni ga prepoznaju zbog onoga što ono jeste i ugnjetavaju nas, guraju nas u geta i govore svojim suprugama i ćerkama da smo odvratne. Sada svaka žena koju svakodnevno siluje njen suprug, koja mora da živi pod njegovom psihološkom i ekonomskom kontrolom, da puzi pred njim i skuplja govna koja su svuda oko nje, zna da je to prilično odvratno i izopačeno. Ona je samo presrećna kad čuje da postoji neko ko je niži u poretku od nje same.

Heteroseksualnost osigurava mušku nadmoć

Heteroseksualnost osigurava mušku nadmoć. Ako kažem „Svakom je potrebna ljubav, i manje me je briga ako se žena jebe sa muškarcem“, to je kao da kažem „Svakoj ugnjetenoj osobi je potrebna neka isplata kako bi je sačuvala od ugnjetavanja. Mogla bih manje da brinem ako je žena ugnjetavana i mogla bih manje da brinem ako to ugnjetavanje natera njenu bandu sa tom svinjom da me ponovo jebu“. Jedine lezbejke koje bi to mogle da kažu su lezbejke sa većim udelom u njihovom sopstvenom ugnjetavanju nego u našem oslobođenju; to jest lezbejke koje koriste svoje klasne i rasne privilegije, lezbejke u novom šiku nove levice, i tako dalje.

Lezbejke imaju potencijal da razbiju mušku nadmoć. Heteroseksualne žene to ne mogu, jer žive održavajući tu nadmoć. Članak Roksane Danbar u Furijama vrlo tačno sumira: *Dobro znam da postoje žene koje fizički privlače druge žene koje bi mogle da nas prodaju jednako brzo kao i bilo koji muškarac ili heteroseksualna žena, od kojih su neke rasistički, klasistički snobovi i apsolutne reakcionarke. Isto tako, nisu svi ljudi radničke klase predani uništavanju kapitalizma. Među radnicima ima dosta fašista i rasista. Bitna stvar je da radnici nose najveću pretnju kapitalizmu ako su organizovani baš kao što lezbejke nose najveću pretnju muškoj nadmoći ako su organizovane.*

Mi možemo da proširimo ovu analizu. Srednja klasa zavisi od kapitalizma zbog svojih privilegija, iako se neki ljudi srednje klase organizuju jer osećaju da ih kapitalizam ugnjetava. Budući da njihovi interesi leže u njihovim ugnjetačima, sposobni su da se organizuju kao snage kako bi kako bi se sitničavo oslobodili tlačenja na štetu radničke klase i proširili svoje privilegije.

Tako je i sa ženama. Muškarci ugnjetavaju heteroseksualne žene, ali njihov način života i privilegije ipak zavise od njihovih individualnih odnosa sa muškarcima. Kada se organizuju, nastoje da umanje to ugnjetavanje na račun drugih žena i dočepaju se više privilegija.

„Sestrinstvo je divno“

Heteroseksualno oslobođenje žena počelo je mitom da je sestrinstvo divno. Sestrinstvo je tako divno da ako ga koriste heteroseksualne, rasistkinje, klasističke žene može da im olakša održavanje lakejskih veza s muškarcima koji nas sve ugnjetavaju.

Pokret za oslobođenje žena potpuno je izbegao da stvori bilo kakvu ideologiju o našem ugnjetavanju, jer bi to otkrilo suprotstavljenost u kojoj žive. Tako su ostavile politiku velikim, jakim muškarcima i razvile filozofiju biti „osetljiva". Izrazile su svoja sestrinska osećanja tako što su nas učinile ropkinjama za njihovo lično oslobođenje. Kažu da su sve žene sestre, bez obzira na seksualnost, rasu ili klasu. Zatim nas organizuju i uprežu naše sestrinstvo da radi za reforme koje koriste samo belim, srednjoklasnim, heteroseksualnim ženama.

Pokret za abortus je dobar primer onoga što se događa kada se privilegovani ljudi organizuju. Abortus je reformska mera. Njena analiza je dobra kada kaže da žene treba da preuzmu kontrolu nad svojim sopstvenim telima, ali očito zanemaruje kontradiktornost da žene neće da imaju kontrolu nad svojim sopstvenim telima ako ih dobrovoljno daju muškarcima. Abortus, dakle, ne preti muškoj nadmoći. On pretpostavlja da će se žene i dalje jebati i razmnožavati, a nekima olakšati da pobede muškarce.

Heteroseksualne žene su pokušale da nas sve zajedno okupe pod sloganom „Sestrinstvo je divno" da bi se izborile za abortus. Heteroseksualne privilegovane žene izjavile su da bi nas pitanja seksa, klase ili rase razdvojila i oduzela pobedu. Zatim su nas koristile da dobiju abortus, koji je lezbejkama potpuno nebitan, može se koristiti kao genocid protiv žena Trećeg sveta, i preskup je za siromašne žene. Oh, sestrinstvo je tako divno.

Najveća prevara tog „divnog sestrinstva" je kad kaže da žene treba da se okupljaju i jačaju i samostalno brinu o međusobnim potrebama. Ovo je super. Ali ako su neke od tih žena u svojim ličnim životima zavisne od muškaraca, onda će one da zavise od žena da bi popunili te potrebe koje im ti muškarci stvaraju. Svaka žena koja očekuje da će druge žene da ispunjavaju njihove potrebe ima odgovornost da umanji te potrebe odmah eliminišući bilo koju od potreba uzrokovanih življenjem ili sisanjem ugnjetaču.

Heteroseksualne žene žele platu

Heteroseksualne žene ne žele da se mi borimo s muškarcima – samo žele nadoknadu od muškaraca i žena. Budući da su žene definisane kao one koje uvek daju, žene koje se definisane kroz žene treba uvek da daju – njima. One ne misle da su one dovoljno važne da zaslužuju bilo šta od muškaraca, ali kako su one „prave žene" koje jebu muškarci, misle da zaslužuju nešto od nas. Razlog zbog kojeg bi one radije da crpe našu energiju nego da nam se pridruže vrlo je jednostavno: muškarac koji je to dobio daje joj neke mrvice. Ona je uslovljena da misli da ne zaslužuje ništa više od mrvica, pa ako mi počnemo da uzimamo cele komade kolača, čini se da bi za nju moglo da bude manje mrvica. Sa druge strane, ako ona ostane u umerenom pokretu oslobođenja heteroseksualnih žena, ona može da nas izigra protiv svog muškarca i dobije najbolje od oba sveta. On će morati da počne da se ponaša drugačije – pere posuđe, brine o deci i dobro jebe – ili će ga ona ostavi i postati lezbejka koja mrzi muškarce. (On zna da je njeni prijatelji podrivaju.) U međuvremenu mi moramo da joj dokažemo da smo bolje od muškaraca – ako takođe peremo njeno posuđe, vodimo brigu o deci, pomognemo joj u pokušaju da promeni svog muškarca i usmeri ga na pravi put, držimo njenu ruku kad je on ponovo zajebe, ali je ne otuđujemo niti povređujemo njena osećanja govoreći joj da ga napusti, i da završi s tim, ako izgledamo kao poželjni seksualni objekti – onda bi ona mogla da ga ostavi da postane lezbejka koja mrzi muškarce i nagradi nas svojom ljubavlju. (Ako kasnije promeni svoje mišljenje, ona uvek može da kaže da smo je mi podrile.)

Svaka lezbejka zna kroz lično iskustvo kako nas heteroseksualne žene prodaju. Svaka od nas je neko vreme bila zadivljena heteroseksualnom ženom i same smo se nagodile, puzale da budemo dobre i pokušale da dokažemo da smo bolje od muškaraca, sve u nadi da će nas one voleti. U međuvremenu nas je ona feminizovala – držala nas je pasivnim u zastrašivanju, stidela se, lepa, vesela, koja ljubi samo nju, i vrlo, vrlo ranjiva. Kako god smo bile povređene, ona je bila prezauzeta sa muškarcima u njenom životu da bi nam pomogla. Ako bi je bilo koji muškarac pronašao van, rekla bi mu da smo bile prljave i odvratne i da smo joj učinile strašne stvari. Tada bi je on „spasio" a ona mu vratila dug pružajući mu celoživotni servis usluga i besplatan seks. Ona je morala nas da izda, jer su njeni interesi visili na njegovom kurcu.

„Lezbejka u pobuni" ne kaže da su sve lezbejke nužno feministkinje. Kaže da smo mi vrlo velika pretnja muškoj nadmoći, i ako smo zajedno, možemo da pokorimo tu zver. I uverena je da žena koja ima veze sa muškarcima ne može da bude feministkinja. Žene koje daju ljubav i energiju muškarcima, a ne ženama očigledno smatraju da su muškarci bolji od žena. Zbog toga će one hteti da ostanu u društvu koje kaže da su muškarci bolji od žena i pridružiće se svojim momcima u nameri da nas upoznaju.

Stvarno je tužno da svaki muškarac drži ženu ispred sebe kako bi mu ublažila stvarnost i bila mu štit. Neke žene su toliko dobro uvežbane da će same trčati kako bi ga zaštitile i umesto njega položile svoje glave. Kada se budemo odlučile za borbu sa nekim muškarcima, čini se da ne možemo ni prići da zadamo udarac ako prvo sve one žene da sklonimo s puta. Zato nam je oslobođenje heteroseksualnih žena govorilo „Sestrinstvo je

tako divno“. Držane smo dalje od borbe protiv našeg ugnjetavanja, jer naši neprijatelji svuda puze sa ženama koje hoće da ih zaštite i bore se sa ženama kojima to nije prihvatljivo.

Pa, neću da se trudim da preuzmem sve te žene ako ne moram. Ja samo kažem da ću se lično držati na distanci od muškaraca i heteroseksualnih žena. Možda možemo da trčimo okolo i ubodemo tu svinju u leđa. Svaka žena koja bi se isprečila pred njim kako bi ga zaštitila imala bi izbor da nam se pridruži ili da ga pusti da padne preko nje.

Tekst je objavljen u časopisu *Furije*, br. 3, mart/april 1972, Vašington

Preveo Miloš Urošević

Žana Kordova
(Jeanne Cordova)

Homoseksualne osobe u prvim redovima na antiratnoj konvenciji

Sledi govor održan na otvorenom godišnjem skupu pete antiratne konvencije, organizovane na Univerzitetu Kalifornija, od 23. do 25. jula. Govor je održala Žana Kordova (Jeanne Cordova), lezbejska aktivistkinja iz Los Anđelesa, postavljena od strane komiteta homoseksualne braće i sestara koji/e su pomogli/e da se uvede učešće homoseksualnih osoba na konvenciji.

Želim da pričam sa vama o još jednom ratu. O ratu koji je poput Vijetnamskog, jedino što za njega ne zna mnogo ljudi, a malo njih zna i gde se taj rat vodi ili zbog čega.

Veoma je sličan Vijetnamskom ratu po tome što su agresori, kreatori rata, isti. Isti ciljevi su svojstveni tom ratu. I isto je nazivan opravdanim i neophodnim zlom. Ovaj rat je, takođe, navodno vođen defanzivno, a isto tako predstavlja rat zasnovan na principu i zajedničkom dobru i na očuvanju ekonomskog sistema. Ovaj rat, takođe, proizvodi dnevne svireposti i, nažalost, nekoliko neizbežnih nepravdi. On je, isto tako, zasnovan na retorici i iluzijama o konceptima poput demokratije, ljudske jednakosti i humanosti. Na konceptima koji su iskrivljeni od strane kreatora rata u pokušaju da opravdaju svoj imperijalizam i nehumanost. Ovaj rat je manje očit i bliži je svakom od nas; možda ga i zbog toga neki od nasne vide. Ali ovaj rat, rat u Vijetnamu, španosko-američki rat, Drugi svetski rat i svi ostali ratovi predstavljaju RAT. Uništavanje i pokoravanje manjih od strane većih, siromašnih od strane bogatih, rat onih koji mogu da se izvuku iz toga protiv onih koji od toga ne mogu da pobegnu, ugnjetača protiv ljudi.

Ovde sam večeras da pričam o ratu.

O ratu sa kojim se ja, kao lezbejka, suočavam svaki dan svog života i o ratu u kojem je toliko Vijetnamaca i Amerikanaca okončalo svoj život. To su ISTI ratovi. Ratovi koji se vode na različitim bojnim poljima, kamuflirani različitim iluzijama i mitovima, ali održavani na istim principima.

Princip, društvo, koje propisuje, dopušta i podstiče vojna lica da nazivaju svoje muškarce

kukavicama, šonjama i pederima kada odbiju da se sukobe sa svojim bližnjim ljudskim bićima; takođe propisuje, oprašta i podstiče naše jedinice civilne odbrane, policiju, da hvata, progoni, ponižava i zatvara homoseksualne muškarce i žene koji odbiju da se saobraze i da perpetuiraju seksističke diktate našeg društva. Te žene i muškarci, poput Vijetnamaca/ki, krivi su što odbijaju da prihvate diktatorske i nepravedne vrednosti društva koje im odriče legitimitet i dostojanstvo.

Seksizam, represija nad ljudskim bićima da se uklope u strogo definisane obrasce ponašanja, premda zamagljen i legitimisan mitovima o zajedničkom dobru, poput puritanske etike i principa slobodnog preduzetništva, ima korene u pokvarenosti ekonomskog sistema koji je ubio, zarobio i eksploatisao Azijate, crnce, žene, homoseksualne osobe, Čikanose, Indijance i bezbroj drugih rasa i grupa koje su se usudile da ga nazovu POGREŠNIM IMENOM.

MI SMO DANAS JEDNI OD NAJJAČIH I JEDNI OD NAJLJUĆIH LJUDI KOJI SU UGNJETENI U OVOJ ZEMLJI.

Pre tri godine rođen je Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba, mada su ga homoseksualne osobe pogrešno nazvale. Mi smo danas jedni od najjačih i jedni od najljućih ljudi koji su ugnjeteni u ovoj zemlji.

Prilazimo vam večeras, kao što smo prilazili antiratnom pokretu u prethodne dve godine na demonstracijama i okupljanjima... Prilazimo vama i prilazimo našim ugnjetačima (i onima među vama koji se možda mogu svrstati u oba!) kao ljuti/e, jaki/e i ponosni/e homoseksualne žene i muškarci.

Nećemo više raditi isti bezvezni posao, niti govoriti na istoj govornici i dopustiti vam da nas nazivate "crnčugama", ili, još gore, dopustiti da uopšte ne budemo priznati za ono što jesmo. Radićemo zajedno, ali pod našom sopstvenom zastavom.

Hiljadama godina, države širom sveta, bile one paganske, feudalne, monarhističke, kapitalističke, komunističke ili socijalističke, sprovodile su ugnjetavanje nad homoseksualnim osobama. Pisana istorija, kako s levice tako i s desnice, poricala nam je naša prava, naše doprinose i naše postojanje. Ova istorija se neće ponoviti, zato što su po prvi put u istoriji žene i homoseksualne osobe postali/e svesni/e i organizovani/e oko pitanja korena ugnjetavanja.

MI SMO POLITIČKA PRETNJA!

Mi smo IZAŠLI IZ ORMARA. Odbili smo da internalizujemo ugnjetavanje, da budemo istovremeno ugnjetavani i ugnjetači.

Mi smo, takođe, došli do saznanja da naše ugnjetavanje nije individualizovana slučajnost vremena i istorije, već da je sistematska i smišljena strategija usmerena da kontroliše i potisne naše postojanje, zato što smo politička pretnja svakom i svim društvima koja nastoje da kontrolišu mase ukalupljivanjem njihovih vrednosti u naše najličnije živote i životne stilove.

Prošle godine, na skupštinskoj pozornici, senator Kalifornije kroz viku je izjavio da Kalifornija ne treba da prihvati (Vili Braunov) zakonski nacrt o konsenzualnoj seksualnosti odraslih zato što, kako je rekao, „mi ne želimo da Kalifornija postane još jedna Sodoma i Gomora".

Istorija od vremena Rimskog carstva težila je da kao očiglednu istinu nametne stav da dopuštanje ili legalizacija homoseksualnosti predstavlja jedan od grehova dekadentnog društva. Vašington, poput Rima, traži žrtvenog jarca.

Pravi znak dekadentnog društva je kada se ono fokusira na hapšenje individua za zločine bez žrtve, umesto da napadne široku mrežu organizovanog, uspostavljenog kriminala koji uništava našu okolinu i prodaje nam proizvode koji su napravljeni da se raspadnu.

Pravi znak dekadentnog društva je kada ono deset godina nalazi izgovore za rat koji je od početka bio greška, a onda pokuša da racionalizuje naša ubijanja, bombardovanja, sakaćenja i brutalno ophođenje prema ljudima u ime demokratije i slobode... društvo koje dopušta rat; koje izgladnjuje ljudska bića, istovremeno plaćajući poljoprivrednicima da ne proizvode hranu; društvo u kojem su jednakost i jednaka šansa namenjeni privilegovanoj klasi tog društva. Dekadentno društvo je društvo koje je, poput našeg, zarobljeno u fantazijama svoje sopstvene veličine.

Nas homoseksualnih ljudi ima 20 MILIONA i u tome je naša snaga.

I više ne prihvatamo simbolične znake poštovanja... simboličnost poput one koju nam je pružila Demokratska stranka prošle nedelje u Majamiju, istovremeno odbijajući da odobri homoseksualnu agendu tokom pohoda Mekgaverna (McGovern) na poziciju predsednika.

Tekst pod nazivom „Bes homoseksualnih osoba usmeren na Mekgaverna" sažima naša osećanja. Kako jedan aktivista homoseksualac piše, „početni udarac odluke skupa bio je ispoljen dubokom ozledom i osećam se kao žrtva obmane i manipulacije Demokratske stranke".

Osećajne reči i simboličnostpre izbora i kandidature predstavljaju taktiku... one nisu dovoljne! I nikada neće biti dovoljne. Svi smo mi, poput Vijetnamaca/ki, u ratu i oni koji ne

podignu naše zastave, otvoreno i bez obmane, ti ljudi su naši neprijatelji... i VAŠI neprijatelji... uprkos njihovoj retorici.

Tekst je objavljenu časopisu *Lezbejska struja, br. 2, septembar 1972, Los Anđeles*

Preveo Andrija Golubović

Karla Džej
(Karla Jay)

Pad i propadanje jedne idealistkinje ili zašto neću da marširam više nikada

Noć pred četvrti godišnji marš parade ponosa odlučila sam da ne marširam na paradi. Budući da sam marširala na svim prethodnim paradama, kako biste mogli da razumete moju odluku, navešću najpre svoje razloge za marširanje na prve tri parade.

Sećam se jasno svog prvog marša parade ponosa kada sam živela u Los Anđelesu. Bila sam jedna od 9 ili 10 žena u najboljem slučaju koje su imale hrabrost da marširaju uprkos činjenici da smo moja prijateljica Del i ja podelile letke u svim lezbejskim barovima. U to vreme ciljevi parade su se činili jasnim: oslobođenje homoseksulnih osoba je bilo u povoju i mi smo morale da proširimo vest među muškarcima i ženama koji su se držali po strani i putem medija da homoseksualni pokret doista postoji, da je bezbedno izaći iz ormana, da smo bili ponosni i neuplašeni i da niko nije pucao na nas. Nadali smo se da će ljudi nahrupiti iz svojih ormana i pridružiti nam se. Naravno, još uvek nije bilo potpuno sigurno autovati se i parada je isto tako bila i čin otpora protiv naših ugnjetača čije je prisustvo bilo oličeno u svinjama koje su se otvoreno vozile u patrolnim kolima i škljocale fotografije svih nas. Netrpeljivost heteroseksualnog društva je bila takođe prisutna kod heteroida ili neautovanih slučajeva koji su nas negodovali i ismevali.

Čak i tada iritiralo me je nekoliko stvari u vezi sa paradom. Maskarade su mi bile posebno odbojne jer sam snažno osećala da je Stonvol, događaj koji u stvari obeležavamo, rođen u krvi i revoluciji, dok smo se ovde pretvarali da je život ikebana i mislili da možemo da zaslepimo druge i verovatno i sebe same u vezi sa mizerijama ugnjetavanja homoseksualnih osoba sa svojim napirlitanim i blistavim paradama i našim zlatnim preplanulim momcima. Izgledalo mi je, takođe, ironično da to što su neki klubovi koji su me izbacili zbog deljenja letaka došli na marš. Međutim, ja sam bila neodlučna u pogledu kritike kulture grada u kojem sam bila nova (mislila sam: ovo je oslobođenje homoseksualnih osoba u holivudskom stilu) i poziv na autovanje sputao je sve moje nedoumice. Druge godine doputovala sam u Los

Anđeles neposredno pred paradu. Lezbejke, kroz pokret za oslobođenje žena su se konačno tamo organizovale i mnoge žene su dovodile u pitanje marš sa muškarcima zbog svoje feminističke orijentacije. Osećala sam da one previđaju zajedničku osnovu našeg ugnjetavanja sa homoseksualnim muškarcima: konačno, zakoni se odnose na nas takođe, to jest, instrumenti ugnjetavanja (zakoni o sodomiji, na primer) su postojali i činjenica da žene nisu bivale privođene i zatvarane zbog sodomije nije značila da i mi ne možemo biti zakonski ugnjetavane i u stvari mogle bismo biti u izvesnoj meri ako postanemo glasne i vidljive i time pretnja (i nažalost moje sumnje su se obistinile nedugo zatim, kada je lezbejka bila ubijena od strane svinja u homoseksualnom baru u dolini).

U vreme treće parade živela sam u Njujorku. Budući da nikada nisam marširala u rodnom mestu Stonvol nacije, želela sam da marširam delom iz radoznalosti a delom iz osećaja sestrinstva koji sam imala marširajući i bivajući zajedno sa svojim sestrama, da ne pominjem činjenicu da sam verovala iskreno u nacionalni praznik proslave parade ponosa i obeležavanja Stonvola.

Feministkinje su piketirale/bojkotovale paradu. Slagala sam se sa svim njihovim prigovorima maršu: da, homoseksualni oslobodioci su u suštini muški šovinisti i parada je 90% bila muška, neki od njih su vređali žene i feministkinje u njihovim supermuškim kostimima (od glave do pete kožna garderoba ili kauboji u stilu Džona Vejna) i oni koji su parodirali žene transvestitizmom (iako sam osećala tada, a i dalje to osećam, da ljudi treba da imaju pravo da nose ono što žele, da su transvestiti bili mučenici Stonvola i da oni mogu da pomognu onim ženama koje pokušavaju da raskrste sa polnim tipifikovanjem koje se pripisuje odeći).

Izgledalo mi da je parada degenerisala u jedan striktno društveni događaj, ali ja nisam imala nikakav uvid u njujorške parade. U Los Anđelesu, nakon prve parade mi smo štrajkovale glađu i zakampovale na stepeništu Federalne zgrade kako bismo primorale državu i predstavnike grada da čuju naše zahteve za liberalnijim zakonima i policijskim merama. To je bio duh u kojem je Stonvol nastao, iako smo mi bile nenasilne u svom protestu.

Sada protest više nije bio očigledan i baneri su bili šaljivi a ne ljutiti. Na ovoj paradi, muškarci, koje nisam videla od kada se Front za oslobođenje homoseksualnih osoba rasformirao, su dotrčali do mene sa velikim zagrljajima i poljupcima - izrazi emocija koji su bili beznačajni kao ledeni obrazi mojih starijih rođaka koji su uvek bili ritualno ponuđeni meni na poljubac i za predstavu ali bez ljubavi ili razmišljanja. Sedela sam raspravljajući se sa tim istim muškarcima (i nekim ženama takođe) na sastanku Fronta za oslobođenje homoseksulnih osoba mesecima, ali kada mi je bilo najteže i kada sam se oporavljala kod kuće od tako surovog slučaja bronhitisa da mi je rebro puklo kada sam se prejako zakašljala - bolest koju sam zaradila čisteći na igrankama Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba u 4 ujutru i učestvujući na nebrojenim sastancima pri tom radeći puno radno vreme. Kada se ovo dogodilo gde su tada bili moji ljubeći i grleći prijatelji? Moj telefon se ponašao kao da je umro na zidu. Bila sam izolovana, napuštena. Moram da priznam da je moja bolest bila deo razloga zašto sam prestala da odlazim na sastanke i napustila brisanje poda i lomljenje leda na igrankama za druge, ali bila sam izuzetno šokirana kada su svi ti bivši "drugovi" sjatili oko mene sa balonima homoseksualne ljubavi i tretirali me kao da sam najbolji davno izgubljeni prijatelj na 10 sekundi da bi se onda preusmerili na nekog drugog davno izgubljenog prijatelja koga su upravo ugledali. Bratstvo i sestrinstvo je postalo zabavna predstava namenjena za heteroseksualnu (ili ne baš sasvim heteroseksualnu) javnost i moguće da zavaramo sebe same, poverujemo u mit o homoseksualnoj ljubavi i pomislimo da mi zaista brinemo šta se dešava svakom od nas.

Negde na pola puta duž Šeste avenije, izašla sam sa parade kako bi je posmatrala, a ne ušestvovala, u predstavi za posmatrače i medije. Ugledala sam muškarca koji je izvodio krajnje skarednu imitaciju toga što su oni zamišljali o tome kako žena treba da izgleda, ljudi koji su, ja mislim, pokušali na jedan način ili neki drugi da kooptiraju homoseksulni pokret ili da nas slatkorečivo odvedu na stranputicu ljudi koji su anti-žena i neki protestanti po "službenoj dužnosti" koji nisu homoseksualni ili čak naklonjeni našem cilju ali koji su čuli za paradu u Glasu ili iz Informativnog servisa za skupove (to je bio marš dana). Najednom sam shvatila da ja ne mogu da biram s kim ću da marširam. Marš je javni događaj i ja ću biti shvaćena da podržavam šta god mediji odluče da glorifikuju. Drugim rečima, dok sam nevino marširala i razmišljala o oslobođenju sestara lezbejki i homoseksualne braće, ja sutra mogu da osvanem u novinama kao neko ko bi rekao da je homoseksualac zato što on nije želeo da ima seks sa inferiornima, to jest ženama. U redu, koliko homoseksualnih muškaraca razmišlja na taj način, zapitaćete se? Moguće više nego što su muškarci spremni da priznaju, ali poenta je u tome da kada marširaš moraš da prihvatiš sve ili ništa i ne možeš da biraš i misliš da podržavaš Homoseksualnu aktivističku alijansu ali ne i Socijalističku radničku partiju ili obrnuto. Ne možeš da zamišljaš da podržavaš samo lezbejke ali ne i muškarce, zato što marširanje u lezbejskom bloku

je neefektivno zato što su te godine muškarci i posebno transvestiti trčali da poziraju pred kamerama - gazeći preko žena pri tom.

Razočarana i depresivna, ja sam istupila sa paradne rute i otišla kući. Moram reći da sam, kao rezultat parade iz '72, razmišljala veoma mnogo o paradama poslednjih godina. Razmišljala sam o paradama koje su se javljale šezdesetih, uglavnom paradama ljudi trećeg sveta, paradama nastalim iz trvenja te decenije. Postojao je Dan oslobođenja crnaca, Dan Martina Lutera Kinga, Dan Porto Rika itd. I svaki od ovih dana doneo je paradu u kojoj su ljudi marširali razdragano i slavili nekoliko svojih ljudi koji su uspeli u Americi. Da, parade su postajale jedini svečani dan za deprivilegovane koji su na jedan dan zaboravili da oni slave svoj rasni ponos u zemlji koja je učinila malo kako bi im pomogla a mnogo kako bi ih prigušila. Mi homoseksualci smo bili još jedna grupa obespravljenih koji smo počeli marširati 1969. Šta zaista ima da slavimo? Homoseksualne muškarce na socijalnoj pomoći jer ne mogu da dobiju posao? Homoseksualne muškarce u zatvoru zbog optužbi za sodomiju? Decu oduzetu od majki lezbejki i očeva pedera? Ili treba li da budemo zadovoljni zbog malog broja sićušnih država u kojima su zakoni unekoliko promenjeni ali društveno ugnjetavanje i dalje postoji? Da, mi smo homoseksualni i ponosni, ali čak ni moje mačke ne mogu da žive od ponosa! Razmišljala sam i o tome kako me je otac vodio na parade Dana sećanja na Eastern Parkway autoputu u Bruklinu svake godine od kada sam imala 2 godine. Dođavola, ja nisam znala šta je Dan sećanja (mislim da se tada zvao Dan primirja ili Dan veterana, ali to nije ni važno). Mi još uvek nismo imali televiziju i ja nikad nisam bila u bioskopu niti sam bila svesna da je Korejski rat bio u toku. Ipak, išla sam na parade svake godine i obožavala orkestre i boje. Dok nisam napunila 8 ili 9 godina bila sam samo nejasno svesna toga o čemu je praznik i još uvek ne mogu da se povežem sa idejom rata, ali bila je to parada i mi smo odlazili iz škole (to je bilo važno) i odlazak na paradu je bio tradicija. Da, parada je bila tradicija za moju nereligioznu porodicu i ja sam odlazila na nju nerazmišlajući i ritualno, baš kao što neki ljudi kupuju božićne poklone. Parade su bile fantastične i živopisne, ali isprazne.

Povezivala sam ovu ideju sa Maršom Kristofer ulice. Mnogi učesnici parade nisu nikada čuli za Stonvol (ili zbog toga što su se tek autovali ili zato što su živeli kao izolovani pederi). Drugi su dolazili na paradu zato što su marširali svake druge godine. I za njih je to bila tradicija.

Oni su došli kako bi došli, baš kao što ljudi uvek kupuju božićnu jelku bez razmišljanja o Hristu.

Parada je postala društveni događaj - veseo i gala, ali isprazan.

Noć pred paradu, čula sam na radiju ženu koja je rekla da će doći na paradu zato što ona voli da sretne sve svoje prijateljice lezbejke iz svih delova zemlje. Kliknulo mi je tada i jasno sam sagledala paradu kao beznačajnu svetkovinu kakvom je postala. Ja volim da srećem svoje prijatelje takođe, ali šta se dogodilo sa Stonvolom, Morales proboden na ogradi sa šiljcima, Raf Šafer upucan i ubijen u homoseksualnoj second hand radnji, Lidija Frenč upucana u glavu, homoseksualni muškarac razčerečen u Vilidžu, pederi trunu u zatvoru - i šta ćemo sa 29 homoseksualaca koji su umrli/poginuli u homoseksualnom klubu u Nju Orleansu na dan parade ponosa?

Ja ne mogu da marširam, i kao što će se ispostaviti srećna sam zbog svoje odluke. Konačno, posmatrala sam čitavu paradu sa strane. Baneri su više zabavni nego istiniti, poput "Blumingdejls je poslodavac jednakih šansi." Nekoliko primernih roditelja marširalo je ponosno sa svojim sinovima i bilo mi je drago zbog te dece jer se sećam svih ljudi koje znam čiji roditelji bi ih se odrekli zauvek kada bi ovi izrazili svoju homoseksualnost, ali moguće je da se to menja. Videla sam u povorci pokretne barove i to je bila jedna od stvari kojoj sam striktno prigovarala kada sam odlučila da ne marširam. Čula sam da će biti takvih maskarada i osećala sam da je većina klubova u Njujorku u vlasništvu mafije i da su oni deo mog ugnjetavanja, a ne mog oslobođenja. Ne želim da ih otpišem odmah, ali želim da pronađem alternativu za svoje ljude - druga mesta za okupljanje u vlasništvu homoseksualnog establišmenta koji naplaćuje fer cene i vraćaju deo toga nazad u našu zajednicu (kao u slučaju fonda za kauciju itd). Ne mogu da marširam sa svojim ugnjetačima!

Drago mi je da nisam marširala posebno kada sam otišla na program događaja. Prvo, dva govornika, Moris Kight i Barbara Gittings, koji su izabrani zato jer su oni ljudi najmanje skloni da uvrede bilo koga od prisutnih (doduše ne želim da impliciram da oni nisu ljudi koje želimo da poštujemo). Program je trebalo da bude nepolitičan (šta god to značilo), ali bila sam srećna što je Moris, nakon izvesnih zahvalnica, uspeo da spomene nekoliko naših homoseksualnih mučenika.

Masa je bila nema jer nisu znali ko su bili ti ljudi. Barbara Gittings me je ozbiljno uvredila kada je rekla da momci napreduju toliko dobro da ćemo jednog dana možda imati grupu u najvećem sindikatu policije u Njujorku (Patrolmen's Benevolent Association). Da li je to poenta homoseksulnog oslobođenja da ima homoseksualne svinje koje prebijaju homoseksualne zatvorenike? Ja hoću da budem slobodna, ali me je Sappho spasila da postanem jedan od ugnjetača!

Valja napomenuti da pre govora, Sylvia (dregkvin) je bila uklanjana sa bine dva puta od strane četvorice krupnih muškaraca, dok je bend svirao rege muziku. Imala sam fleš kako protestanti bivaju prebijani na Hitlerovom skupu dok bend nastavlja sa svirkom. Ja i nekoliko drugih ljudi smo krenuli da skandiramo "Pustite ga da govori!" Ne, ovo uopšte nije trebalo da bude "politički" skup, već "zabava." Da, bila sam u pravu, obeležavanje Stonvola je bila samo zabava! Konačno, Sylvia je došla na red da govori i on (ja ne mogu da kažem "ona" za bilo koga ko može da obriše "svoje (žensko)" ugnjetavanje sa sredstvom za brisanje šminke) pomenuo homoseksualne zatvorenike. Zaista. Zato što je on govorio, Jean O'Leary iz Lezbejskog feminističkog oslobođenja je dobila dozvolu da govori. U blagoj izjavi, ona je napala transvestite koji imitiraju žene iz zabave ili zbog profita. June, moja voljena, imala je "petlju" da aplaudira i dreg kvin iza nas je uzeo svoju periku i udario je po sred glave sa njom. Nazvao nas je prljavim lezbačama i rekao da je on bolja žena od nas. (Prevod: "lezbača" je i dalje uvreda, lezbače su i dalje samo pola žene, dok je on to tričetvrtine i radi bolju imitaciju toga šta žena "zaista" jeste). Onda je on svukao svoje hulahopke i isukao svoj kurac (Prevod: ja sam još uvek muškarac, ja te mogu silovati, imam muda, prepoznaj moje ultimativno oružje). Očigledno, on je igrao obe uloge odjednom i bolesno stvorenje nas je ugrožavalo sa čistom ženstvenošću i čistom muškošću u istom pakovanju. Nisam želela da se tučem sa bolesnom osobom. U stvari, ja sam pacifistkinja i nisam želela da se sukobljavam uopšte (to je muški način nošenja sa situacijom), posebno pred medijima koji bi voleli "Lezbače udarile Kraljicu" sukob. Razmišljala sam o medijima i isto tako o tome kako najbolje da se odbranim ako me taj nasilni muškarac napadne (sedele smo u gužvi i on je bio visok 185cm i stajao je tu tako da su mi moji karate manevri pali na pamet). Isto sam tako najednom odlučila da ukoliko treba da se potučemo ta odluka treba da pripadne June. Konačno, on je napao nju, ne mene, a samo muškarci štite svoje žene. Nisam za igranje uloga, nisam "butch", ona je jednako sposobna da se odbrani, tako da nije bilo na meni da se tučem za nju – to je muška priča. Međutim, da je ona odlučila da se tuče sa njim, ja bi uskočila za nju. Pretpostavljam da sam znala njenu odluku pre nje – ona je za mir kao i ja – tako da smo mu se malo verbalno usprotivile i otišle.

Udaljila sam se daleko od programa događaja gde smo bile napadnute od strane muškarca u kojem je jedna govornica bila izviždana, u kojem su se muškarci oko nas žalili na prevelik broj "devojčica" (za razliku od transvestita) koje su nastupale, u kojem je bilo mnogo transvestita performera i heteroseksualnih žena performerki koji su uglavnom radili u homoseksualnim barovima u kojima je politika postala ružna reč.

Otišla sam. Volela bih da dodam "zauvek" ali zauvek je baš dugo. Znam da više neću marširati. Ne želim da rizikujem da me "brat" ponovo napadne i uverila sam se sada da ja ne mogu da biram sa kim ću marširati čak ni sa kim ću sedeti na programu događaja. Vreme marševa je završeno, posebno za žene, koje su ove godine marširale na kraju kolone, simbolički. Stigla sam kući i pročitala vest o tome da je 29 homoseksualnih muškaraca (samo homoseksualni mediji su ustanovili da su i lezbejke poginule, kada je u stvari samo jedna žena ubijena i pitala sam se da li je bila lezbejka budući da je bila u muškom klubu) i pitala sam se da li bi homoseksualni muški lideri pozvali na nacionalni dan žalosti da je 29 lezbejki spaljeno na smrt bilo gde. Verovatno razmišljate sada da je još jedna ostrašćena lezbača ovde na delu. Jesam, ostrašćena sam. Manje sam idealistična, ali još uvek radim za novo društvo koje sam uvek zamišljala. Međutim, sada sam opreznija. Radim samo sa ljudima kojima verujem, čija ljubav se neiscrpljuje u kratkim zagrljajima, koji brinu o pokretu koliko i ja. Radim i pišem koliko i uvek, ali ne marširam – nikad više!

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejska struja*, br. 1, avgust 1973, Los Anđeles

Preveo Aranđel Bojanović

prvo poglavlje – lezbejstvo i feminizam

Lezbejstvo je mesto gde feminizam ide ako ostane na pravom putu.

Alis Dobkin, 1972.

Ti Grejs Etkinson
(Ti-Grace Atkinson)

Lezbejstvo i feminizam[1]

Već dve godine mi se čini da postoji neka važna veza između lezbejstva i feminizma. Volela bih da mogu da tvrdim da sam na tu ideju došla bez ičije pomoći od vani. Međutim, to nije slučaj.

Od konzervativnih početaka ovog pokreta, muškarci su odbacivali sve optužbe za nepravdu prema ženama, uz izgovor da te optužbe iznosi „samo hrpa lezbejki". Tokom prve godine nisam mogla da razumem tu vezu. Oni bi je naglašavali (češće vikali), ali se to od mene odbijalo i bez razumevanja padalo na tlo.

Ali, nakon izvesnog ponavljanja, počela sam da se pitam kakva je bila veza koju su muškarci videli između lezbejstva i feminizma. Tada sam znala da je svaki muškarac shvatao šta njegova klasa jeste i šta je bila, daleko bolje od bilo koje žene koja je to ikada mogla da odgonetne. Odlučila sam da vredi razumeti ono što su muškarci pokušavali da kažu.

Još jedan faktor koji bih trebala da spomenem jeste činjenica da je naboj u sebi sadržao pretnju. „Želim jednaku platu za isti posao kao što muškarci dobijaju." „Mora da si lezbejka."

Pokušajmo da shvatimo značenje te veze.

Lezbejstvo i feminizam su u vezi sa ženama.

Oba su koncepta, u određenom smislu, isključiva za žene.

Ali, neko bi mogao da kaže da su značajnije razlike koje postoje između ta dva pojma nego sličnosti. Lezbejstvo je „seksualna" pozicija, dok je feminizam „politička" pozicija.

Početak ovog pokreta i njegovo, još uvek, konzervativno krilo bilo je i dosledno je prestrašeno takozvanim „seksualnim" pitanjima. To je bio jedan od primarnih razloga za oklevanje da se istupi o abortusu.

Ranije u pokretu nije bilo jasno kakve je veze seks imao sa ženama. Međutim, ako su žene time obeležene, šta bi moglo da bude relevantnije od seksa?

Kako se pokret razvijao, neka veza između koncepta žena i koncepta seksa bila je sve očiglednija. Ali na koji način su povezana ova dva pojma?

Mislim da je lezbejstvo muškarcima – krajnja politička pozicija za žene. To ne znači reći da lezbejstvo zapravo jeste. Ali razmislite kako bi to izgledalo iz ugla muškarca.

Ako se ženi zaista ne sviđa ono što bi joj muškarci radili, ona bi im mogla okrenuti leđa. Kako je muška dinamika prema ženama seks, on bi teško mogao videti bilo koju ženu bez toga.[2]

„Seks" je za muškarce polni kontakt. Dakle, ukoliko se žene bune, ta pobuna se u očima muškarca javlja u formi „žene". „Žena" je nešto što treba da bude jebano. Stoga, žene zajedno sa feministkinjama moraju da budu žene koje se jebu međusobno.

Mislim da imamo neku skicu povezanosti feminizma i lezbejstva kakvu vide muškarci. Ali, razmotrimo da li vidimo tu vezu. Ako da, kakva je ona?

Da li je lezbejstvo političko? Ako jeste, kakvi su njegova analiza i program?

Da li se feminizam, u svojoj suštini, određuje prema seksu? Da li je seks po sebi politički?[3]

Većina lezbejki poriče da lezbejstvo ima veze sa odbijanjem muškaraca.[4] „Neki od mojih najboljih prijatelja su muškarci", kažu.

Naizgled bi se moglo tvrditi da lezbejke jednostavno lažu kada kažu da ne mrze muškarce. Uostalom, u društvu u kome je heteroseksualnost militantna, homoseksualnost mora da bude, u nekom trenutku, svesni izbor.

Imajte na umu da su heteroseksualnost i homoseksualnost isključive u svojoj klasnoj dinamici: muškarci se odnose samo na žene, bilo prema njoj ili protiv nje; i obrnuto. Ponekad mislim da je lezbejstvo gotovo apolitično kao crni nacionalizam.

Istina je da sami pojmovi lezbejstva zavise od pozicioniranja te kontraklase, muškaraca. Ovde

1. 21.02.1970. – Juniata koledž, Hantington, Pensilvanija. Ovaj rad je pročitan isključivo ženskoj publici. Nisam ga javno predstavljala neko vreme, jer lezbejstvo nije bilo prepoznato kao legitimno feminističko pitanje. Verujem da je sada priznato kao takvo. Ovaj rad postavlja niz pitanja o feminističkim ideološkim teškoćama vezanim za lezbejstvo. Treba, međutim, da se čita kao spona sa Lezbejstvo i feminizam: pravda za žene kao „neprirodne" za razumevanje strateškog i tehničkog značenja lezbejstva za feminizam.

2. Videti Vaginalni orgazam kao odgovor na masovnu histeriju preživljavanja, Institucija seksualnog odnosa, Radikalni feminizam: objava rata, i Metafizički kanibalizam, Univerzitet Rod ajlend: Politike pokreta i druge ručne veštine.
3. Videti Institucija seksualnog odnosa, za više pitanja na ovoj liniji.
4. Zapamtite, ovo je napisano februara 1970. godine. Ova posebna izjava može da ne bude istinita danas. Svakako, može da ne bude, sada, u onoj meri u kojoj je to učinila, u vreme kada je to bilo napisano.

bi se možda tvrdilo da postoji određeno odbijanje, što bi bio jedini razlog da se lezbejstvo kvalifikuje kao politički čin.

Ipak, lezbejstvo je u potpunosti zavisno, i kao koncept i kao aktivnost, od muške nadmoći. Sama ta činjenica bi trebala da uznemiri feministkinje.

Svakako, sve politički ugnjetene grupe zasnivaju strukturu svog otpora na kontraklasi. Na primer, oružje se sreće sa oružjem.

Ali lezbejstvo je ideološki utemeljeno samo na pretpostavci muškog ugnjetavanja: dinamici seksualnog odnosa. Lezbejstvo, po definiciji, prihvata da su ljudska bića prvenstveno seksualna bića. Ako je to slučaj (da su ljudska bića pre svega seksualna), mora se priznati da su žene, u nekom smislu, inferiorne.

„Seks“ se temelji na razlikama među polovima.[5] Seksualni odnos je međusobna povezanost ove dve klase, a hladan seksualni odnos, i to ne treba da iznenađuje, nije u interesu žene.[6]

Institucija seksualnog odnosa je antifeministička, prvenstveno zbog toga što je izvor ženskog užitka i uzbuđenja u klitorisu, a ne u vagini. Drugo, ona je antifeministička jer je seksualni odnos veza između uloga supruge i majke.

Lezbejke i feministkinje pripadaju identifikacionoj klasi[7] žena. Obe su „političke“ u tome što su i jedne i druge odgovori na ugnjetavanje. Ipak, moglo bi se reći da je lezbejstvo, zapravo sav seks, reakcionarno, dok je feminizam revolucionaran.

Kao što se nadam da sam juče razjasnila, reakcija i revolucija, nažalost, nisu nužno veoma udaljene. Svakako se u lezbejstvu igraju određene uloge, bilo kao buč/fem ili kao majka/ćerka.

Moglo bi se nesporno tvrditi da je seks igranje polnih uloga, odnosno politika moći, dokle god se seks uzima kao posebna aktivnost.

Budući da lezbejstvo uključuje igranje uloga, i što je još važnije, zasniva se na pretpostavci muškog ugnjetavanja, to jest seksa, lezbejstvo pojačava sistem polne klase.

Feminizam, takođe, zahteva odbacivanje muškaraca. Većina feministkinja to prihvata olako, ne čineći ništa, i to će biti jedna od mojih tema ovog poslepodneva.[8]

Razlog postojanja feminizma jeste postojanje klasnih razlika između muškaraca i žena.

Razlog postojanja lezbejstva je pol, što je očigledno izbegavanje klasnih razlika.

U ovom trenutku možemo da pronađemo značajnu razliku između dva politička koncepta lezbejstva i feminizma, i to je tačka najveće političke napetosti među njima.

Nema sumnje da su lezbejke, kao i svi homoseksualci, pretrpele velika maltretiranja u društvu. Stoga, možemo da saosećamo sa njihovom defanzivnošću u izazivanju feminizma.[9] Tu je, takođe, praktična stvar za lezbejke da ne privuku pažnju vlade zagovarajući radikalne političke pozicije.

S druge strane, feministkinje moraju da budu iskrene prema sebi o tome zašto im lezbejstvo predstavlja toliku pretnju. Ne verujem da je to samo strah od osude. Na kraju, i tako su nas od početka sve zvali lezbejkama.

Jedan od centralnih problema za sve članice ugnjetene grupe je samoprezir. Lezbejstvo je za feministkinje neka vrsta samoidentifikacije. Ako neka provede veći deo svog vremena propitujući načine na koje su članice njene klase zlostavljane, malo je verovatno da će ona biti u stanju da zadrži pozitivan stav prema sebi ili prema drugim članicama svoje klase.

Jedna od nepovoljnijih posledica društva utemeljenog na ideologiji pola jeste da se gotovo svaki aspekt ljudskog kontakta određuje po klasnim principima.

Žene su, zbog jačanja njihove individualnosti[10], zavisne od svog klasnog neprijatelja. Ženski identitet mora da se traži u očima njenog ugnjetača. Ako se okrene drugim ženama za podršku ega, to je kao da pokušava da uhvati svoj odraz u zamračenom ogledalu.

Definitivno, lezbejke su po samoljublju u prednosti nad feministkinjama. Ali u toj prednosi postoji paradoks. Cena samopoštovanja za ugnjetene ljude je prihvatanje uloge ugnjetača, i tako, na kraju, prema sebi.

Lezbejke, u tom jednom paradoksalnom smislu, postaju svoje sopstvene ugnjetačice. Ali feministkinje su, do sada, morale pokušavati da izgrade identitet izvan odricanja.

Drugim rečima, to je nerešena stvar.

Tekst je objavljen u knjizi *Ti Grejs Etkinson, Amazonska odiseja;* 1974.

Preveo Miloš Urošević

5. Videti Univerzitet Rod ajlend: Politike pokreta i druge ručne veštine.
6. Videti Institucija seksualnog odnosa.
7. Videti Juniata II: Pitanje jednakosti.
8. Videti Juniata II: Politička žena

9. Kao što su februara 1973. godine mnoge lezbejke zagrlile feminizam.
10 Videti Bez naslova: neke beleške prema teoriji identiteta, za nekoliko ideja o pozitivnom konstruktu identiteta.

Ti Grejs Etkinson
(Ti-Grace Atkinson)

Lezbejstvo i feminizam: pravda za žene kao „neprirodne“[1]

Kada sam čula a potom i videla „otkrivanje“ biseksualnosti Kejt Milet/Kate Millett u *Tajmu*, pozvala sam je prvi put nakon više godina. Htela sam da joj čestitam na njenom iskupljenju unutar pokreta. Ta slika u *Lajfu* (avgust, 1970) kako Kejt ljubi svog muža, Fumija, napravila je farsu izvan feminizma (vidite, sve? Uprkos svemu što sam možda rekla, ja sam *dobri* crnja).

Neke članice ženskog pokreta odlučile su da iskoriste ovaj napad na Kejt kao priliku da se pokret pozicionira u odnosu na lezbejstvo. Konferencija za novine je bila zakazana za 17. decembar, a dve žene koje su pomogle u njenom planiranju zamolile su me da učestvujem – Rut Simson/Ruth Simpson i Barbara Lav/Barbara Love.

Uznemiravala su me izbegavanja predstavljena u saopštenju. Jedinstveno političko i taktičko značenje lezbejstva prema feminizmu ili nije shvatano (glupost se plaća u „politici“) ili je ignorisano. Previše je kratak korak od ugleda do saradnje.

Da je na ovoj konferenciji za novine bilo reči o bilo kom drugom aspektu feminizma, ne bih prisustvovala. Ali sam se plašila da će se moj izostanak pogrešno tumačiti kao osuda lezbejstva i/ili kao poricanje važnosti tog pitanja za feminizam.

Lezbejstvo obeležava feminističku aktivnost od samog početka ovog pokreta. Prvi put su me nazvali lezbejkom kad sam dospela u prve redove *Njujork tajmsa* – u redovima za desegregaciju oglasa za pomoć.

Opšte govoreći, pokret je zauzimao odbrambeni stav pred optužbama za lezbejstvo: „Ne, ja nisam!“, „Ti jesi!“ „Ne, nisam!“ „Dokaži“. Bila sam toliko zbunjena da sam postala znatiželjna.

Kada god neprijatelj drži bombe na nekom području koje smatrate nepovezanim sa vašom odbranom, uvek vredi ispitati[2]. Ugnjetač nikada nema „mehaničke neuspehe“. To je slabost koju trpe samo ugnjetene, a i tada samo u strateškim i prikladnim trenucima.

Zašto je lezbejstvo značajno za feminizam? Od početka pokreta, lezbejstvo je bilo neka vrsta šifrovane reči za ženski otpor. Lezbejstvo je, na mnogo načina, simbol feminizma kao političkog pokreta. Kako su optužbe za lezbejstvo uvek dolazile od antifeminista, ta činjenica ne diskvalifikuje relevantnost lezbejstva za feminizam. Paranoja neprijatelja često je edukativna i inspirativna.

Lezbejstvo, za feminizam, nije samo „još jedan“ problem ili „drugi“ primer ljudskog ugnjetavanja, kao što ukazuje objava crkve.[3] Niti se lezbejstvo odnosi na „autonomiju“, kako crkva sugeriše. Lezbejstvo se prilično očigledno odnosi na „grupu“, a ne na usamljenost. Ako bi se lezbejstvo vezivalo za usamljenost, teško da bi izašta bilo bitno u političkom smislu. „Politički“ pojmovi se, po definiciji, odnose na društvo. Ti pojmovi moraju da se odnose na najmanje dve ili više osoba u međusobnom odnosu.

Društvo koje biraju pojedinačne članice bilo koje ugrožene grupe gomila moć koja je od suštinske važnosti za otpor. To je posvećenost pojedinki zajedničkim ciljevima, čak i do smrti ako je potrebno, što određuje snagu vojske. U ratu, čak i u političkom ratovanju, ne postoji razlika između političkog i ličnog. (Možete li da zamislite Francuza koji je služio u francuskoj vojsci od 9h do 17h, a onda je odjahao „kući“ u Nemačku da večera i prenoći? To se zove igranje igre ili saradnja, a ne politička posvećenost.)

Ta dobrovoljna i punovremena posvećenost jedne žene drugima unutar iste klase zove se lezbejstvo. Upravo ta puna posvećenost, protiv bilo kakvih ličnih obzira, ako je neophodno, predstavlja politički značaj lezbejstva.

Tamo su žene u pokretu koje imaju seksualne odnose sa drugim ženama, ali koje su udate za muškarce. Ove žene nisu lezbejke u političkom smislu. Ove žene zahtevaju pravo na „privatne“ živote. One su saradnice/kolaboratorke[4].

Ima žena koje nikada nisu imale seksualne odnose sa drugim ženama, ali koje su ostvarile, i žive, potpunu posvećenost ovom pokretu. Ove žene su „lezbejke“ u političkom smislu.

1. 21.12.1970. – pripremljeno na zahtev Njujork tajmsa. Ovaj članak su odbili; pa ga je kasnije delimično objavila Džil Džonston u kolumni u Vilidž vojsu, 30.03.1972. godine

2. Videti Strategija i taktike: predstavljanje političkog lezbejstva. Videti posebno moju raspravu o političkoj „tampon“ zoni.

3. Saopštenje za javnost objavljeno 17.12.1970. godine, na konferenciji za novine na Vašingtonskom trgu u jujedinjenoj metodističkoj crkvi u Njujorku.

4. Videti O “nasilju u ženskom pokretu”: saradnice i samoobmana.

Lezbejstvo sadrži ključni princip uspešne feminističke revolucije – „krivicu“ grupe. Ovo obeležje otpora deli feministkinje od antifeminista, kako unutar pokreta, tako i izvan njega. Crkvena konferencija[5] nije bila relevantna za pitanja feminizma i lezbejstva, jer je ova politička suština lezbejstva kao sinonima za feminizam bila zataškavana.

Ključne prednosti lezbejstva, koje nisu bile apostrofirane na crkvenoj konferenciji, bile su politička i taktička značenja lezbejstva prema feminizmu. To uključuje i analize i strategiju[6].

Ugnjetavanje, kao fenomen, uključuje dve strane (ili klase) – ugnjetača i ugnjetenu. Ove strane su veštački stvorene i potom kombinovane u sisteme u kojima su ljudi sekvencijalno podeljeni na temelju različitih izgovora – pol, rasa, religija i tako dalje. Svaki sistem klase ili fenomen ugnjetavanja stabilizuju institucije (koje su sve, po definiciji, političke): u slučaju žena to je brak, majčinstvo, prostitucija, silovanje, pornografija.

Ali, sistem nije apsolutno savršen. Uvek postoji barem malena manjina unutar ugnjetenih koja jednostavno neće (koju kasnije ugnjetač ne može da preuzme) da igra podesnu političku ulogu u društvu. Ova manjina je obeležena, od onih koji su na pozicijama moći (ugnjetači), kao „kriminalni“ element.[7]

„Kriminalni“ element, kada je sadržan – tj. kad nije politizovan – ima nekoliko funkcija za ugnjetača. Taj element dopušta kupovinu od strane ugnjetača i plaćanje iz džepova ugnjetenih – zločin se plaća. Ali ugnjetač proverava ovaj element tako da uvek postoji dovoljan rizik (odvraćanje) da obeshrabri preveliki broj ugnjetenih da postanu „kriminalke“. (Razlika između „kriminalki“ i „revolucionarki“ je delimično kvantitativna.) Kriminalni element je „tampon“ između ugnjetača i ostalih ugnjetenih. „Kriminalitet“ je i sigurnosni ventil i predmetna lekcija.

„Kriminalni“ element je, međutim, ozbiljno opasan za ugnjetača samo u jednoj instanci. To može da bude izvor revolucionarnog vođstva.[8] Ako se ugnjetena klasa uznemiri, ta tampon zona mora da se ukloni – da se uništi. Ovo uklanja potencijalno vođstvo za pobunu i služi istovremeno kao žrtveno jagnje ili žrtva u suočavanju sa besom ugnjetenih. „Kriminalni“ element je predstavljen svim propagandnim mašinama kao *primarni* eksploatator ugnjetenih. Kako većina ljudi koji su već hiljadama godina u govnima zaudara, ugnjeteni će obično da prihvate ovo objašnjenje i pomognu u preokretanju njihovog sopstvenog naroda.

Lezbejstvo je jasna tampon zona između muške i ženske klase. „Prednosti“ su, prvenstveno, relativni stupanj nezavisnosti od institucionalnih arhiva dostupnih ženama: brak, majčinstvo, prostitucija.

Strateški značaj lezbejstva za feminizam verovatno najbolje može da se razume analogijom. I dalje je izuzetno teško da se razume feminizam *po sebi*, u političkom smislu.

Sindikalni pokret je nastao kao odgovor na očajne radne uslove. Kako je ovaj pokret rastao, razvijalo se razumevanje *uzroka* tih stanja. Glavni cilj ovog pokreta postalo je smanjenje jaza između prihoda ekonomskih klasa.

Razvijene su brojne i raznovrsne socijalističke *teorije*. Ali vlada je napravila primarnu razliku između socijalističke teorije, s relativno neusklađenim akcijama, i komunističke partije. Partija je bila „politička“, u smislu direktnog i javnog napada na klasnu strukturu. To je bio „militantni“ socijalizam.

Lov na veštice koji je usledio, na komunističku partiju naravno, bio je vladin terorizam usmeren na socijalističko načelo. I lov na veštice je radio. Uništio je mnoge živote. Mnogo više ljudi je pobeglo iz socijalističkog razmišljanja. Osim toga, bilo je i metamorfoza unutar sindikalnog pokreta.

Naša vlada sada ima volje da razgovara o radničkom ucenjivanju. Poslodavci su samo mali preduzetnici. Vlada je uništila načelo sindikalizma, a onda dozvolila da „kriminalni“ element vodi njenu kapitalističku predstavu, da bi potom nastavila da sprovodi provere kriminalaca pravovremenim izlaganjem. Kriminalitet je relativna stvar, u ovom trenutku i posebno u ovoj zemlji, i naša je vlada u najneugodnijem položaju da optužuje.

Lezbejstvo je za feminizam ono što je komunistička partija bila za sindikalni pokret. Taktički, bilo koja feministkinja bi trebala da se bori do

5. 17.12.1970, konferencija za novine je održana na Vašingtonskom trgu u ujedinjenoj metodističkoj crkvi, u Njujorku.
6. Videti Strategija i taktike: prezentovanje političkog lezbejstva.
7. Videti Strategija i taktike: prezentovanje političkog lezbejstva za moju teoriju o političkoj tampon zoni.
11. Videti O „nasilju u ženskom pokretu“: saradnice i samoobmana za moje reference na delove mafije kao primere za to. Razlikujem „političke“ mafijaše i kontrarevolucionarne mafijaše. Razlika nije utemeljena na taktikama nego na fokusu i aktivnosti. Na primer, kontrarevolucionarni mafijaši mogu da budu u drogama, prostituciji, pornografiji; „politički“ mafijaši mogu da budu u otmicama, falsifikovanju Vol strita, mogućem kockanju, i tako dalje.

smrti za lezbejstvo, jer je to strateški važno. Ako vlada sprovede lov na veštice lezbejstva (a sve su feministkinje oduvek svesne te mogućnosti) i ako u bilo kojoj meri uspe da izoluje lezbejke od feminizma, feminizam je izgubljen/ili gubi. Feminizam će, poput sindikalizma, biti potpuna prevara. Ugnjetač će preuzeti i apsorbovati feminizam.

Tekst je objavljen u knjizi *Ti Grejs Etkinson, Amazonska odiseja;* 1974.

Preveo Miloš Urošević

Ti Grejs Etkinson
(Ti-Grace Atkinson)

Strategija i taktike: predstavljanje političkog lezbejstva[1]

Danas želim nešto malo da demonstriram. Nešto o čemu sam uporno govorila tokom više od tri godine u ženskom pokretu.

PRVO, potrebna nam je „mapa“ našeg ugnjetavanja. Ova mapa bi trebalo da sadrži planove neprijateljske strategije.

DRUGO, kao feministkinje, i mi moramo da razvijemo taktike. Naše će taktike, danas, biti predstavljene za borbu:

Koja je suprotnost neprijateljskom strateškom sistemu, i

Na neprijateljskoj teritoriji.

Naše taktike moraju da zadovolje dve potrebe. Moramo da organizujemo neposredne akcije da bismo zamrzle svoju trenutnu poziciju (moramo da stvorimo privremenu pat poziciju neprijateljskog položaja). I, dodatno, moramo da organizujemo ofanzivu koja je namenjena uklanjanju neravnoteže u moći između muške i ženske klase.

Ovaj rad je, takođe, pokušaj analize ideološkog i taktičkog značenje šanse lezbejstva za sam feminizam. Pokušaću da analiziram ulogu lezbejstva u borbi za postizanje bespolnog društva. Društvo u kome pol nije ključan, niti na ličnom, niti na političkom planu.

Trenutno, većina ljudi prihvata feminizam kao politički pokret. Svakako, njegova je svrha da promeni uslove pod kojima žene moraju da žive. Međutim, verujem da se sam pokret do sada nije niti pokazao kao politički, niti se organizovao kako bi ostvario veliku promenu.

U kontekstu feminizma je pitanje lezbejstva počelo da me interesuje. To je bilo prve polovine 1968. godine. Tada, lezbejstvo se nije smatralo „političkim“ i o njemu se mislilo kao o prokletstvu ženskog pokreta. Lezbejstvo se smatralo

1. 4. januar 1971. – pripremljeno za i prezentovano na otvaranju prvog lezbejskog centra u Americi, Kćeri Bilitise, Njujork.
2. Videti Juniata II: Lezbejstvo i feminizam, za neke od mojih feminističkih pitanja u pogledu lezbejstva.

suprotnim feminizmu. I u nekim aspektima ono to zaista može da bude.[2] Ipak, veća je verovatnoća da i feministkinje i lezbejke mogu imati koristi i mnogo naučiti jedne od drugih.

Moj sopstveni interes za lezbejstvo je proizašao iz dva slaba i indirektna motiva. Ipak, ja ću ih navesti:

Od početka pokreta, većina muškaraca je automatski nazivala sve feministkinje „lezbejkama". Ta veza između feminizma i lezbejstva je bila toliko rasprostranjena i dosledna da sam ja počela da se u čuđenju pitam da li su možda muškarci opazili neku povezanost koju je pokret previ deo

Činilo se da feministička analiza vodi ka međuklasnom sukobu muškaraca/žena. Pokušala sam da održim razliku između muškaraca (kao bioloških entiteta) kao neprijatelja i ponašanja muškaraca kao neprijateljskog. Gubitak ove razlike doveo je do ozbiljnih strateških grešaka u jednom delu pokreta. Među ostalim ideološkim greškama, ovo urušavanje 1.) izvršitelja i 2.) čina izvršitelja, stavilo nas je u nesigurnu poziciju pri prepoznavanju prirode čina kada su te činove - ugnjetačke po karakteru - činile žene protiv žena[3]. I, u poslednje vreme sve više, u vidu treba imati i polnu varijablu. Dakle, ovo zamagljivanje linije između muškaraca kao neprijatelja i ponašanja muškaraca kao neprijateljskog takođe je povećalo moj interes za lezbejstvo kao potencijalni politički faktor unutar samog feminizma.

Moje razmišljanje, u to vreme, bilo je nekako ovako:

Ako su muškarci, kao biološki entiteti, neprijatelji, onda bi bilo koje žene koje odbacuju muškarce kao klasu mogle da budu potencijalne saveznice. Bila sam vrlo usamljena i izolovana kao radikalna feministkinja. Sada priznajem da sam prebrzo skočila u tu misao. Lezbejstvo nije bilo političko u to vreme, a ženska homofilna zajednica je odbila moje pokušaje saveza sa feministkinjama tako snažno kao što su feministkinje odbile savez sa lezbejkama.

Sada bih rekla da je 1968. godine lezbejstvo bilo „lično", a ne „političko" rešenje, slično kao što je brak sa muškarcem, za feministkinju, „lično" rešenje.

Lezbejstvo iz ranijih perioda vidim kao neku vrstu pre-revolucionarnog feminizma. Lezbejke su žene koje su u životu rano spoznale ulogu koja im je bila dodeljena kao ženama. Lezbejstvo zapravo predstavlja odbijanje ovakve uloge žene u svetu.

Kao pojedinke, žene ne mogu da „preuzmu" muški svet. Lezbejke okreću leđa svim muškarcima, ali ne mogu da okrenu leđa muškom svetu. Muškarci određuju i nameću ulogu žene, a lezbejstvo je pokušaj neprilagođavanja postojećoj kulturi. Lezbejstvo kao lično rešenje je pokušaj spasenja ljudskosti, onoliko koliko je to moguće.

Ali lezbejstvo previđa da se uloga žene još uvek može nametnuti lezbejkama kao grupi[4]. Osim toga, zbog njihovog jedinstvenog pokušaja pobune, uloga lezbejki unutar muško/žensko klasnog sistema postaje ključna. Lezbejstvo je 'kriminalna' zona, ono što ja zovem „tampon" zonom, između dve glavne klase koje čine sistem polnih klasa. Tampon ima jedinstvenu prirodu i funkciju unutar sistema. I presudno je da i lezbejke i feministkinje shvate strateški značaj lezbejstva za feminizam.

Da li je lezbejstvo, po sebi, „političko" u bilo kom smislu?

Neke lezbejke su sporile i izazivale moje pravo da imam bilo kakvo mišljenje o tom pitanju jer, po njihovoj definiciji, ja nisam „lezbejka". Međutim, budući da verujem da postoje barem veće i manje sličnosti samoj istini, i budući da takođe verujem u neki vid metodologije i pravila dokaza, verujem da svaka individua ima pravo da izrazi mišljenje o svim pitanjima. Prema sopstvenim standardima, međutim, mišljenje treba biti izraženo tek nakon što je postavljeno pitanje pomno razmotreno.

Kako razumem homofilnu definiciju „lezbejke", ona podrazumeva „ženu koja je uključena ili bi se radije uključila u seksualne odnose isključivo sa ženama". Većina „lezbejki" ili nisu odgovorile na pitanje „da li je lezbejstvo političko?" ili su žestoko poricale da je lezbejstvo bilo, jeste, ili treba da bude „političko".

Nedavni razvoj misli od strane nekih mlađih žena doveo je do toga da tvrde da su lezbejke superfeministkinje. To, međutim, ostaje da se vidi. Lezbejke su, barem do sada, bile vrlo očigledno odsutne iz avangarde ženskog pokreta.

Moglo bi se tvrditi da se ovo pitanje, da li je lezbejstvo „političko", zapravo sastoji iz dva pitanja:

Da li je lezbejstvo političko na homofilnom frontu? i/ili

Da li je lezbejstvo političko na feminističkom frontu?

Većina lezbejki bi verovatno odgovorila potvrdno na prvo pitanje. Ali imperativ je da žene koje učestvuju i u homofilnom i u feminističkom

3. Videti Juniata II: Pitanje jednakosti.

4. Referenca na moju teoriju političke tampon zone razvijena je kasnije u ovom radu.

pokretu razrađuju (makar u svrhe prosvećivanja ženskog pokreta) neke zadovoljavajuće odgovore o političkoj poziciji i/ili potencijalnim pozicijama muških homofila o feminizmu. Većina feministkinja je nepoverljiva prema muškim homofilima bez feminističkih stavova i životnih stilova, kao što je većina lezbejki nepoverljiva prema feministkinjama bez homofilnih stavova i životnim stilovima.

Mnogo je više neslaganja između lezbejki po drugom pitanju: da li je lezbejstvo političko na feminističkom frontu. Pre dve do tri godine odgovor je bio gotovo jednolično „ne". Međutim, ženski pokret je prisilio lezbejke na prvu liniju feminizma. Pokret je nesvesno prisilio da se lezbejstvo od ličnog rešenja pretvori u politički stav. Time kako i zašto se to desilo bavi se ovaj rad.

Ovo stajalište je podržano od strane najstarije lezbejske organizacije u ovoj zemlji, Kćeri Bilitise. Vidim to kao izraz ostvarenja sadašnje lezbejske političke situacije. Ovaj stav nije „odbrambeno" delovanje. Umesto toga, on govori – „nemoj samo da se autuješ – autuj se javno/na frontu!" Već postoji podela na lezbejstvo kao lično protiv političkog unutar D.O.B[5]. Ali politički potezi uvek stvaraju podele.

Želim da odgovorim, sada i ovde, na pritužbe da želim da postavim žene u ratnu poziciju. Bilo koja grupa u koju se puca odmah se suočava sa „dilemom". Može da umre. Ili može da se suprotstavi i eventualno, u najmanju ruku, pruži otpor. Ljudi koji okreću leđa agresiji često gube ratove. Feministkinje, te glupe kučke, koje su počele da se bune protiv muške nadmoći, same su prisilile ishod.

Trenutno, dok ne izložim svoju opštu političku analizu relevantnu za feminizam i lezbejstvo, razmotrite ovaj stav: ja sam izuzetno manje zainteresovana za to sa kim spavaš nego za to sa kim si spremna da umreš.

Predlažem stav da je lezbejstvo „tampon", tj. „kriminalna", zona između muške i ženske klase unutar sistema polnih klasa. Moji komentari o ovoj „zoni", kao i njenoj strateškoj funkciji, primenjivi su i na strukturu ostalih klasnih sistema.[6]

Priroda i funkcija tampona, ili kriminalne zone je raznolika i složena. Ne pretvaram se da sada nudim odgovarajuću analizu svih njenih delova, ili načina na koji se ti delovi integrišu.

Priroda tampona je da je male veličine i da se sastoji od pojedinki koje odbijaju da funkcionišu unutar „odgovarajućeg" identiteta (ugnjetene) klase. Njima nije dozvoljen prelaz u suprotnu klasu (klasu ugnjetača) u cilju održanja ravnoteže tog posebnog klasnog sistema.

Dok te pojedinke ne mogu u potpunosti da pobegnu od klase u kojoj su rođene, njihova pobuna ih postavlja u područje koje niti je u potpunosti izvan jedne klase (klase ugnjetenih), niti je u suprotstavljenoj (klasi ugnjetača). Te pojedinke insistiraju na kršenju „zakona" klase kojoj pripadaju (insistiraju da žive izvan tog zakona), te time postaju „kriminalke" unutar njega. Dakle, priroda ove pod-grupe ili klase je „kriminalna". Upravo dotle „samo-određenje" može izneti ugnjetena unutar tog sistema.

Funkcija ove grupe unutar sistema je funkcija tampona. Čak i ove „odmetnice" mogu biti tako strateški pozicionirane da postaju važni faktori u održanju tog istog sistema čije odmetnice su postale!

Pojedinkama unutar „kriminalnog" elementa dopušten je određeni stepen moći koji je za veći od stepena moći koji ima bilo koja pojedinka unutar izvorne klase (ugnjetene). Ovaj stepen daje veću slobodu kretanja, novca i opšte nezavisnosti. Međutim, ono što može da se čini kao bilo kakav ustupak, uspeh ili dodatna pogodnost je poništeno uslovima i „dopunskim klauzulama". Bilo koja dodatna pogodnost je neregulisana zakonom i, kao takva, može biti povučena u bilo kom trenutku. Dalje komplikovanje situacije tampon zone je u tome da su bilo koje dodatne pogodnosti koje se nagomilavaju na ovaj kriminalni element izvedene na štetu klase u kojoj su rođene, klasu ugnjetenih.[7]

Kriminalni element postaje tampon između suprotstavljenih klasa. Tampon prima potrese sa obe strane. Kriminalke postaju žrtveno jagnje za ugnjetača u momentima kada je potrebno da se primene posebno ugnjetačke mere. Kriminalni element takođe predstavlja prihvaćeno žrtvovanje i rastrgnutost od sopstvene klase.

Kriminalni element podupire interese ugnjetenih, ali ugnjetač je onaj koji to određuje. Politički odnos između dve glavne klase tampon zona ne menja, već samo zamagljuje. Kriminalke su prva žrtvena jagnjad kad god je to potrebno, tako da služe dvostrukoj funkciji – i kao sigurnosni ventil i kao žrtva. Ove dve suprotstavljene mogućnosti, uz slabo prebiranje za bilo koga nakon što je ugnjetač preuzeo svoj deo, ograničava i stabilizuje kriminalni element u male pokorne brojeve.

TAMPON JE, PRE SVEGA, GLAVNA MANIPULATIVNA MARGINA U BILO KOM DATOM KLASNOM SISTEMU.

5. D.O.B. – Daughters of Bilitis – Kćeri Bilitise su bile prva lezbejska organizacija u Americi. (prim.prev.)

6. Crni „kriminalci", latino-američki „kriminalci", i tako dalje.

7. Videti Juniata II: Lezbejstvo i feminizam.

Razlika između kriminalke i revolucionarke u jednom je prilično nebuloznom smislu kvalitativna, ali je najvećim delom ova razlika kvantitativna. Taj među-klasni tampon je primarni izvor revolucionarnog vođstva. Ali, potrebni su posebni uslovi da bi se ta transformacija dogodila: dobici moraju da budu smanjeni i rizici dovedeni do najviše tačke. Ili je celi kriminalni element gotovo zdrobljen, ili se neki njegov deo mora 1.) preobraziti u shvatanje sopstvene političke pozicije i 2.) transformisati kukavičluk ugnjetanih u delotvorni otpor ugnjetaču.

Funkcija kriminalnog elelmenta je ta tampon zona. Funkcije klasnog sistema preklapaju se sa strategijom klase ugnjetača. Razlika koju trenutno pravim jeste da funkcija održava organsku stabilnost za dati sistem. Strategija je dizajnirana ili planirana da održi stabilnosti klasnih odnosa u onim retkim slučajevima unutrašnjih pomeranja unutar klase ugnjetenih.

Strategija je dugoročni plan, razvijen pre bilo kakvog incidenta ili pobune. Njeni elementi ugrađeni su u sistem, kao u slučaju tampona. Strategija je svojevrsna druga linija odbrane od klasnih funkcija.

Moramo shvatiti strategiju ugnjetača pre nego što napravimo napadačke poteze. Ako zanemarimo njegovu strategiju, rizikujemo da upadnemo u njegove zamke. Moramo razumeti i blokirati njegov sistem odbrane kako bi naš sopstveni napad na njegovu klasnu prirodu, kao i sam sistem, bio efikasan.

Ovde imam tri skupa mapa. Jedan skup predstavlja funkciju tampona u strategiji ugnjetača protiv ugnjetenih. Drugi skup predlaže taktike stvorene za ugnjetene kako bi efikasno blokirale strategiju ugnjetača. Treći skup predlaže napadačku strategiju za ugnjetene protiv ugnjetača.

Strateška mapa #1 ukazuje na vezu između klase ugnjetača i tampon pod-klase, i klase ugnjetenih. Strateška mapa #1 predstavlja klasni sistem u „pre-revolucionarnoj" državi.

Strateška mapa #2 postavlja, vizuelno, uslove pod kojima se tampon pretvara iz funkcionalnog (statični klasni sistem) u strateški (faktor manevarske sposobnosti unutar ugnjetenih, pod zapovedništvom ugnjetača). Prikazano stanje je ono početne pobune među delom ugnjetenih (zona koja je obeležena „pro-pobunom") i opštom svešću ugnjetavanja među ostalim ugnjetenim (zona koja je obeležena, u suprotnosti sa „pro-pobunom", kao „neutralna" ili „anti-pobuna"). Strateška mapa #2 prikazuje preliminarnu fazu koju ugnjeteni privremeno koriste kako bi prekršili klasne odnose. Za razliku od strateške mape #1, koju sam nazvala „pre-revolucionarnom", stratešku mapu #2 nazivam „uvodom u revoluciju".

Ugnjetač, usled potrebe da ugnjetava i bude veran svojoj prirodi, dovoljno snažno želi da uguši pobunu. Prvo, nanosi kolektivni pritisak protiv ugnjetenih (videti stratešku mapu #3.) Tampon postaje prva linija fronta i to je najteži politički udarac (to, verujem, objašnjava početno neprijateljstvo prema lezbejkama u ženskom pokretu. Lezbejke su shvatile ono što feministkinje nisu: da je feminizam stavio tela lezbejki na prvu liniju napada).

Reakcija koja nastaje od strane ugnjetenih na ovaj pritisak ugnjetača zavisi od efikasnosti brzine ugnjetačeve upotrebe pritiska. Moja je teza da je ovaj pritisak[8] vrlo rano započet protiv ženskog pokreta. I bio je, i ostaje, efikasan[9].

Strateška mapa #4 pokazuje nameravane rezultate prvog poteza ugnjetača. Pojedinke unutar tampona, koje su još uvek u ugnjetenoj klasi i, dakle, s prolaznim akreditacijama, počinju da pritiskaju pojedinke unutar klase pobunjenica. Ovo baca pobunjenice, kao i one koje su neutralne u odnosu na pobunu, u stanje zbunjenosti. Ova početna strategija ugnjetača je konstruisana kako bi umanjila pobunu.

(Obično mislimo na smanjenje pobunjeničkog pokreta kroz kvantitativne podatke - kada pokret ima manje članica. Ali ako neko razume prirodu klase kroz pitanje identiteta[10], ugnjeteni se onda ne poistovećuju sa sopstvenom klasom).

Pojedinačne članice su postavljene za pojedinačne napade. Pokret može da raste brojčano dok je pod napadom, pogotovo kada je tampon još uvek funkcionalan unutar klasnog sistema. Ali kvalitet pobune može drastično da opadne. Kvalitet feminizma unutar ženskog pokreta je vrlo brzo počeo da zastrašuje. Najzarazniji izraz ovoga ogleda se u „podizanju svesti".

Kao rana svedokinja ženskog pokreta znam, i sada ovde moram izgovoriti činjenice[11] za koje sam svesna da će biti omražene. Sada znam da su najveća kontrarevolucionarna sila unutar ovog ranog ženskog pokreta bile lezbejke unutar njega. Ove žene se, tada, nisu identifikovale kao lezbejke, ali od tada do danas to jesu počele da čine. I ne mogu vam opisati koliko sam bila zaprepašćena kada sam to otkrila - umesto da

8. „Sve feministkinje su lezbejke" bio je jedan od snažnih slogana.
9. To je manje istinito u februaru, 1973. nego što je bilo u januaru 1971. godine.
10. Videti Bez naslova: Beleške prema teoriji identiteta.
11. Sada se čini da neke lezbejke misle da su jedine feministkinje, vreme je da se te stvari javno kažu. U interesu male ravnoteže.

budu za žene, najčešće su bile reakcionarne prema feminizmu. I u borbama unutar samog pokreta one su se borile – sasvim doslovno – uz muškarce i za njihove interese.

Nazivali su me lezbejkom mnogo češće nego bilo koju lezbejku unutar pokreta koju poznajem. To je zbog moje feminističke politike (ne govorim da lezbejke ne mogu da postanu dobre feministkinje, ali to kažem da bismo bolje razumele prošlost.)

Ova strategija je smanjila ošticu pobune. I najmanje je verovatno da će pobunjenice to shvatiti. Zašto bi ugnjetač otkrio šta su zapravo njegovi interesi? Radikalnost, stepen pobune ženskog pokreta, postala je bezopasna – sklona pregovorima.

Strateška mapa #5 ukazuje na ovu štetu, u kvalitativnom smislu. U terminima akcije – pobune – barem polovina postojećeg ženskog pokreta neutralisana je politički neutralnim aktivnostima, poput podizanja svesti. Anti-pobunjenička zona unutar ugnjetenih takođe se smanjila kada je opasnost od ugnjetača smanjena. Zupci pokreta su povučeni. Nije bitno koliko će se dugo desni bez zuba još osećati.

Dobre strateškinje prave nekoliko planova da bi imale strategiju za situacije kada neki plan ne funkcioniše kako se očekuje. Dogodilo se to da je ugnjetačev prvi potez bio je uspešan jer je ženski pokret ideološki bio nepripremljen. Ali da ovaj potez nije bio uspešan, pokušajmo da zamislimo makar jednu alternativu kojoj je ugnjetač mogao da se okrene.

Zamislimo da tampon nije jedinstveno reagovao na pritisak ugnjetača. I da je ova podela unutar tampona više od odnosa između onih koje podržavaju ugnjetača i onih koje su neutralne.

Zamislimo da je makar nekoliko osoba unutar tampona počelo da se identifikuje sa pobunjenicama. I, recimo, zamislimo da je ova identifikacija sa pobunjenicama barem jednako snažna kao i identifikacija sa originalnom kriminalnom tampon zonom.

Strateška mapa #6 ilustruje tu vrstu proporcionalne podele koju predlažem. Manjina je pro-pobunjenička, a većina je neutralna u odnosu na pobunu.

Strateška mapa #6 ne menja rizik od tampon zone: moguće neposredne prve linije. Mapa #6 podrazumeva otvorenu identifikaciju klasne grupe. Drugim rečima, tampon pojedinke ne mogu da budu pobunjenice i „tajne“ članice tampona, ali bi nužno bile otvorene članice oba (nije teško shvatiti zašto ovo dvostruko članstvo nije postojalo u ranom pokretu, iako je pokret skupo platio zbog tog odsustva).

Ne postoje „neutralne“ na prvoj liniji fronta. Pojedinke unutar tampon zone su prisiljene da odaberu stranu u borbi polnih klasa, a te pojedinke, razumljivo, imaju jači strah od ugnjetača nego od ugnjetenih. Tampon pojedinke imaju čak i jači strah od ugnjetača u odnosu na ostatak ugnjetenih. Tampon je glavna meta; to je kriminalna zona po definiciji. Tampon stoji van sistema zakona; pojedinke unutar njega su posebno ranjive.

Pojedinke unutar tampon zone su posebna kategorija u posebnom strateškom smislu. Tampon je, zapravo, neka vrsta ničije zemlje. Ugnjetene moraju da odluče da li će uzeti ove pojedinke pod svoju „zaštitu“ (slabu kao što bi ta „zaštita“ i mogla da bude), ili će patiti od posledica ako tampon pojedinke deluju kao agentkinje protiv vrste ugnjetenih. Tampon pojedinke, zbog svog kriminalnog karaktera, nužno su taoci u rukama neprijatelja. To je pitanje „otkupnine“.

Strateška mapa #7 ukazuje na to kako bi izgledala ta koalicija pojedinki iz tampon zone sa frakcijom pro-pobune iz celokupnog gledišta. To očigledno jača pro-pobunjeničke snage.

Teško se može očekivati da ugnjetač dozvoli takav otvoren savez. On bi morao da napadne jako, veoma jako. Ali očekivati da će ugnjetač odgovoriti samo silom bilo bi naivno. Ovaj složeni manevar ugnjetenih verovatno će privući reakciju sličnu samom potezu, kao i pojačanu upotrebu sile od strane ugnjetača.

Najočigledniji potez ugnjetača bio bi deneutralisati ostatak tampon zone.

One pojedinke unutar tampon zone koje nisu stupile u savez sa pro-pobunjeničkim snagama, bile bi u tom slučaju brojčano još slabije. Taj deo tampon zone koji je izbio na površinu i spremio se za borbu protiv sopstvene „nezakonite“ definicije, nužno je time izložio u različitim stepenima druge pojedinke unutar tampona. To čitavu tampon zonu čini ranjivijom. I one pojedinke, koje nemaju čak ni minimalnu zaštitu od političkog savezništva sa ugnjetenim, treba očekivati da će biti prisiljene na posebno opasno služenje od strane ugnjetača protiv ugnjetenih (videti stratešku mapu #8).

Najverovatnije je da bi te pojedinke bile iskorišćene u nekoj formi zadnje straže[12] – budući da

12. Koristim termin „zadnje straže“ ovde u terminima vojne nauke. Inače, strategija „zadnje straže“ je ona u kojoj se deo vojnika odvoji od glavnog tela vojske kako bi zaštitilo pozadinu vojske. Često, ova se strategija koristi u povlačenju. Međutim, sve se menja u Građanskom ratu. Govorim, ovde, o „ofanzivi zadnje straže“ (očito, u smislu kontradikcije). Ali, ako je tampon kriminalna zona, i stoga neke od njegovih članica mogu da budu pod pritiskom u infiltriranje za ugnjetača unutar redova ugnjetenih, tada, takva frakcija – u stvari – vojska ugnjetača služi kao

je njihova funkcija prve linije fronta zaokupljena i, stoga, uklonjena. Ta formacija zadnje straže se mora dogoditi iza pro-pobunjeničkih snaga i ispred neutralne zone. Dakle, još jednom, tampon je zadržao svoju prirodu i funkciju pokretne margine.

Strateška mapa #9 pokazuje pomeranje tampona ka funkciji zadnje straže. U nekom smislu, uspostavljen je rat na dva fronta. Ugnjetač se otvoreno kreće protiv pro-pobunjeničkih snaga. Ali on takođe pokušava da izdvoji ove snage umetanjem tampona između pobunjenica i nesvrstanih unutar ugnjetenih. To je jedna od funkcija ovog tampona zadnje straže.

Ali ovde postoji još jedna, važnija funkcija. Efekat tampon pritiska na pobunjenice mora biti manje delotvoran nego kad se slična sila primenjuje na ne-pobunjenice. Takav sukob sa nepobunjenicama predvidivo bi podstaknuo strah u onima koje nemaju mnogo toga da izgube, u smislu pobune. Ono što bi delovalo kao strah na „neutralne", moglo bi se očekivati da će delovati kao pretnja i razbesneti tu frakciju ugnjetenih koje su sve vreme bile protiv pobune.

Neutralne bi, u tom slučaju, bile u tesnom prostoru igre između tampona i besnih anti-pobunjenica.

Zauzvrat, neutralne bi mogle dobro da organizuju svoje snage protiv pobune. Ugnjetač bi postigao željeni izvorni cilj: uništiti pobunjenice. Pobunjenice će biti uhvaćene između ugnjetača i mase ugnjetenih (videti stratešku mapu #10).

Iz te situacije, pobunjenice mogu dobro da se razviju u novu tampon zonu između ugnjetača i ugnjetenih. I pobunjenice, takođe, mogu postati kriminalke. One, takođe, mogu da funcionišu u interesu ugnjetača (uz određenu cenu, naravno), skrivajući od ugnjetenih, barem delimično, ugnjetački karakter aktivnosti ugnjetača. To onda postaje doprinos održanju sistema ugnjetavanja.

Sve što tampon zadnje straže mora postići, kao što je prikazano na strateškoj mapi #9, jeste da stvori zid nepokretnog neprijateljstva iza pobunjeničke frakcije. Ugnjetač može, u tom slučaju, da povede pobunjenice u smrt protiv ovog zida odozgo i da uništi početnu pobunu. Ovo je neupitno unutar moći takvog tampona zadnje straže (videti stratešku mapu #10).

drugačija vrsta „zadnje straže". „Čuvanje straže" pobunjenika *za* ugnjetača, da spreči bilo kakav porast pobunjenih snaga. Ova zadnja straža služi za izolovanje pobunjenica. I zato što je, na bilo kom nivou efikasnosti, ova zadnja straža je aktivni dodatak ugnjetaču protiv ugnjetenih, u važnoj strateškoj funkciji, definišem ovaj potencijalni manevar kao „ofanzivu zadnje straže".

Tradicionalno postoji razlika između „strategije" i „taktike". Strategija je dugoročna ofanziva, stvorena za postizanje određenih uslova koji nisu trenutno na snazi. Taktike podrazumevaju aktivnosti kratkog dometa, koje podupiru, ali nisu nužno deo glavnog pravca napada.

Vojske se uglavnom kreću na temelju strategije. Strategija određuje raspored snaga, gde se one nalaze na neprijateljskom području, itd. Taktike su metode koje se koriste za iskrcavanje vojnika na određeno područje. Na primer, odluka da se „smekša opozicija" nekoliko dana pre preliminarnog granatiranja (a ne nužno sa naoružanjem) pre iskrcavanja vojnika za čišćenje, bila bi „taktika".

U ovom radu, predlažem još dublju razliku između strategije i taktika. Najpre moram istaći neke negativne aspekte čak i uobičajene razlike između strategije i taktika. Svakoj „strani" su potrebne i strategija i taktike. U ovom trenutku, ugnjetač ima strategiju bez mnogo potrebe za dopunskim taktikama. S druge strane, ugnjetene imaju, u najboljem slučaju, taktike – bez šire postavljene strategije.

Ugnjetene moraju imati potpunu mapu neprijateljske teritorije. Moramo da konstruišemo celokupnu strategiju zasnovanu na poznavanju njegove teritorije. I moramo, zatim, preseliti taktike na njihovo podesno naknadno mesto. Ali, za sada, taktike su zapravo strategija ugnjetenih.

Taktike, zbog toga što su kratke, vrlo su ograničene korisnosti i potencijala za dugoročne ciljeve. Taktike su sada sinonim za gerilski rat – strategiju „udari i beži".

Uslovi nužni za taktike su uvek isti. Snaga opozicije preovladava u datoj situaciji i napad se ne može izvršiti frontalno. Potreban je neki oblik napada, bilo u formi provere neprijateljske snage, ili zarad skretanja njegove pažnje od istinske strategije sopstvene strane.

Primarni resursi taktika su informacija, hrabrost i iznenađenje. Uspešni taktički napadi zahtevaju od svojih vojnikinja lojalnost, tajnovitost i maštu. Glavni cilj jeste izbaciti neprijatelja iz ravnoteže i zadržati ga u tom položaju onoliko koliko je potrebno da bi se strategija sprovela.

Taktike, kao i gerilski rat, nešto su poput karata. To je hitna mera koja ne donosi pobedu u ratu, ali možda može kupiti vreme. Unutar vojne strategije, taktike – kao karate – su „lično" rešenje.

Želim da isprobam sličan eksperiment u smislu taktika sa mojim mapama. Pokušajte da imate na

umu da ovu analizu i ove ilustracije smatram najgrubljim i najnižim predlogom stupnja na kome moramo razvijati „ratne igre“.

Prvi neophodni korak koji vidim za feministkinje jeste da se prebacimo iz pozicije povlačenja u pat poziciju. Trenutno gubimo tlo.

Naš prvi potez bi trebalo da bude akcija postavljanja kako bismo barem zadržale sadašnju poziciju. Uzimajući u obzir strateške mape #1 i #2, te predviđajući stratešku mapu #3, ugnjetene moraju da podupiru tampon zonu od pozadi.

Jedna mala sugestija, kao doprinos u tom smeru, bila bi ako bi sve feministkinje počele da nose bedževe sa natpisom „ja sam lezbejka“.[13] To bi mogao da bude način preuzimanja strategije neprijatelja. Slično je taktici danskog kralja protiv Nemaca za vreme Drugog svetskog rata. Kada je kralj izašao jednog jutra sa okačenom Davidovom zvezdom, i većina Danaca to sledila, proizveli su efekat ometanja nacističkog identifikovanje Jevreja na tom području.

Ako bi feministkinje pokušale da apsorbuju tampon, to bi moglo da umanji efikasnost ranijih pritisaka linije fronta. To bi takođe omogućilo veću fluidnost među pobunjenicama, i time, zbunjenost ugnjetača. Konačno, u suštini, takva apsorpcija bi poduprla tu liniju fronta.

Taktička mapa #1 ilustruje nešto od učinaka takvog manevra. Naravno, ne bi se sve pojedinke unutar tampona pridružile pobunjenicama. Ali, verujem da možemo predvideti da se razmera podele, viđena u strateškoj mapi #6, lako može preokrenuti.

Manjina u okviru tampona bi tada uključila ofanzivu zadnje straže. Ali početna taktička ofanziva, koju su započele ugnjetene, mogla bi da preokrene brojeve u takvoj meri da bilo koja ofanziva zadnje straže ne bi mogla da bude jednako efikasna, kao na strateškim mapama #6-#10.

Kroz razrađujuću taktičku ofanzivu (još jedan mali doprinos: ukidanje svih kriminalnih zakona protiv homoseksualnosti), pobunjenice bi mogle da otope tampon. Manevar zadnje straže koji je još uvek očekivan u nekom obliku bi mogao da se oslabi poput opisanog u taktičkoj mapi #2.

Iako je istina da uslovi opisani u strateškoj mapi #9 i oni u taktičkoj mapi #2 izgledaju isto, postoji jedna ključna razlika: zadnja straža pomaknutog tampona politički je neutralna. I premda je istina da se pomeranje dogodilo po zapovesti ugnjetača, podsticaj za raspad tampona pokrenula je ofanziva ugnjetenih. Pritisak ugnjetača prati to pomicanje, i time pretežno pada na pobunjenice. Pojedinke unutar pomerenog tampona propustile su presudno političko obrazovanje kroz strah i suočavanje sa istim. Dok se razlikuje od glavnog tela neutralnih, ovaj tampon ne može efikasno da drži svoje sopstvene kao neprijateljske vojnike.

Ukratko, ovaj premešten tampon, nema karakter ofanzive zadnje straže, ali u najboljem slučaju, može da pokrene odbrambenu akciju. Takav manevar ne može biti održiv unutar sopstvene teritorije. Mora da bude apsorbovan.

U suštini, zadnja straža postaje podmetač pomoću koga pobunjenice mogu da odskoče natrag ka ugnjetaču. I svaki odskok uzrokuje ozbiljne napade protiv anti-pobunjenica unutar ugnjetenih (uporedite razliku koju ovaj manevar može da postigne: uporedite stratešku mapu #10 i taktičku mapu #3).

Umesto da tampon koji deluje kao zid o koga ugnjetač može da razbije pobunu, ovaj tampon postaje indirektno regrutovanje za pobunjenice (mali primer taktičkog karatea).

Bivše pojedinke iz tampona unutar pobunjeničke grupe moraju da se sukobe sa tamponom. Bez mišića ugnjetača, neposredno iza, koji podržavaju tampon, ovaj sukob mora da osvoji mnoge neutralne ka pobunjeničkoj strani. Barem polovina tampona zadnje straže, može se predvideti, pridružiće se neutralnim kao rezultat ovog sukoba.

Ti bi prodori sigurni imali odjeka i među anti-pobunjenicama. Bar polovina njih bi bila neutralizovana. I šta god ostalo od pojedinki iz tampona zadnje straže, sada slomljene snažnom igrom unutar ugnjetenih, može se očekivati da će se pridružiti anti-pobunjenicama.

Možda bi taktička mapa #3 mogla da bude još optimističnija, ali neka bi trebala uvek da odoli da bude pohlepna.

Ali sve gore navedeno je bezvredno, ukoliko ugnjetene ne započnu ofanzivu. I ne samo u smislu prepada. Glavne ofanzive – one strateške – uvek podrazumevaju kretanje po neprijateljskim uporištima. Ukratko, moramo napasti neprijateljsku teritoriju.

Taktičke mape #1-#3 ne mogu se smatrati za više od samo zadržavanja akcija. Mapa neprijateljske teritorije mora da bude pažljivo konstruisana. Kako je tačno izgrađen sistem polnih klasa? Šta

13. Zanimljivo je (ili obeshrabrujuće, zavisno od tačke gledišta) da je ovaj predlog “bedža” najzanimljiviji deo celog mog govora. Zapravo, činilo se da štrajkuje ženska “svest”. Mnoge su bile šokirane u svesti o njihovom sopstvenom strahu od bilo kakve lezbejke, njihovom odbijanju na ideji takvog bedža. Iz nekog razloga, nije bilo oklevanja preko bedža na kome je pisalo “ja sam prostitutka”.
Do leta 1972. u ženskom maršu 26. avgusta, feministkinje su nosile lezbejski bedž solidarnosti.

ih drži na mestu? Šta ih održava? Takva mapa treba da otkrije uporišta nastanka moći ugnjetača. To su uporišta koja moraju da budu napadnuta.

Načini na koje se ugnjetač povezuje sa različitim frakcijama unutar ugnjetenih zavisi od posebne funkcije svake od tih frakcija unutar sistema. Različiti izrazi ugnjetavanja mogu da variraju, ali izvori ostaju isti. Na primer, frakcija tampona je deo opšte klase ugnjetenih, bez obzira na to kako individualke tampona mogu da maštaju o begu od klase ugnjetenih.

Kao što ovaj rad nastoji da predloži početke strateške mape naše sopstvene teritorije ugnjetenih, moramo da počnemo da pokušavamo da mapiramo i razumemo frakcije unutar ugnjetača. Ako ovaj rad ne daje nikakvo utemeljenje, treba bar da bude jasno da pojedinke tampona dele klasne lojalnosti, i da su te „lojalnosti" razumne s pre-revolucionarne tačke gledišta.

U odnosu na taktičku mapu #1, predložila sam da ugnjetene kooptiraju lojalnosti koje ima tampon za ugnjetača. Ova saradnja, u svom neprijatnom karakteru, prilično je sprečila strategiju ugnjetača da zaustavi barem jednu metodu razbijanja pobune.

Možda je rat na sopstvenom terenu uvek taktičan, jer pretpostavlja okupaciju, a time i kontrolu, od strane opozicije. Moramo da proučimo neprijateljsku teritoriju iz ugla svih stvarnih prednosti. Moramo da proučimo unutrašnjost klase ugnjetača (u sistemu polnih klasa to znači klasu „muškaraca") i potražimo frakcije sa podeljenim lojalnostima, nešto slično ugnjetenoj tampon zoni. Saradnja unutar klase ugnjetača sa ugnjetenima predvidljivo je teža nego što je navedeno u taktičkim mapama #1-#3.

Prvo moramo da pogledamo da frakcijama unutar klase ugnjetača budu osporena određena prava od strane drugih frakcija unutar klase ugnjetača. Ta osporena prava, na primer sloboda kretanja, ekonomska sloboda i sloboda života, trebalo bi da se u nekim slučajevima podudaraju sa presudnim osporavanjem prava članicama ugnjetenih u sistemu polnih klasa. Iako tačan stil problema može da se razlikuje, moglo bi da bude da slična rešenja mogu da doprinesu ispunjavanju svih ovih, inače različitih, problema. Na primer, problem ekonomskih nedostataka - bilo da proizilaze iz manje stope zaposlenosti ili nezaposlenosti - besplatne kuće, besplatna hrana, nacionalizacija Con Edisona[14] i telefonske usluge, besplatni prevoz, i ostali minimalni preduslovi za život, mogu da budu zajedničko rešenje.

Ako pogledamo čak i taktičko-stratešku mapu #1, koja pretpostavlja taktičke prednosti ugnjetenih (videti taktičke mape #1-#3), nije teško da se razume potreba ugnjetenih da ojačaju svoje snage. Najmanje dve trećine sistema polne klase otvoreno je neprijateljsko prema pobuni. Od onih koje nisu neprijateljske prema pobuni, još jedna trećina je neutralna. Dodajte tome da one koje su neprijateljske prema pobuni imaju gotovo sva materijalna dobra u društvu pod svojom kontrolom. Očigledno, ugnjetene moraju da pokušaju da prodru u snagu ugnjetača. I to je potrebno iz dva razloga, kao što verujem da će pokazati sledeće mape. Ne samo da takva ofanziva može da pobedi na teritoriji ugnjetača, već bi - čak i ako je to skromnog uspeha - imala pozitivne odjeke unutar ugnjetenih.

U taktičko-strateškoj mapi #1, ugnjetač je čvrsto protiv pobune. Bilo koja početna glavna ofanziva na ugnjetača preko frakcija barem bi neutralisala gotovo trećinu ugnjetača. To uzima u obzir da bi u nekoj uporedivoj tampon zoni unutar klase ugnjetača neke pojedinke postale otvoreno pro-pobune. Druge bi podržavale do određenog stepena. Neke se jednostavno više neće suprotstavljati pobuni.

Taktičko-strateška mapa #2 ilustruje uslove koji prethode takvoj promeni unutar ugnjetača.

Taktičko-strateška mapa #3 pokazuje rezultate infiltracije prikazane u mapi #2.

Taktičko-strateška mapa #4 daje celokupni sistemski prikaz novih uslova, nakon prve faze prve velike ofanzive ugnjetenih protiv ugnjetača.

Druga faza prve ofanzive bila je upućena ranije, kada su se desile pozitivne promene u odnosima moći unutar klase ugnjetača. Ugnjetač je oslabljen. Stoga je strah unutar neprilagođenog dela ugnjetenih unutar ugnjetača takođe smanjen. Mislim da bi ponovna akcija unutar ugnjetenih bila uklanjanje ograde. Neučestvovanje bi prestalo, a među simpatizerkama unutar ugnjetenih došlo bi do same pobune. Čini se da se lik antipobunjenice, unutar ugnjetenih, takođe transformiše. Ali to bi bilo pogrešno tumačenje promene.

Taktičko-strateška mapa #5 pokazuje proces odbijanja koji je gore naveden. Nazvaću ga ovde „operacija bumerang". Opet, kao u zadnjoj straži, bumerang ima negativnu konotaciju za one u poziciji moći. Ali u taktičkom karateu, bumerang može da se koristi za pozitivnu prednost. U taktičko-strateškoj mapi #5, inicijativa za ofanzivu dolazi iz redova pobunjenih snaga. Neutralna zona unutar ugnjetača deluje kao „provodnik" od ugnjetenih, a protiv pobunjeničkih snaga ugnjetača. Ovaj zamah, u kombinaciji

14. Con Edison - Consolidated Edison - jedna od najvećih energetskih kompanija u vlasništvu investitora, u Americi, osnovana 1823. godine, u Njujorku. (prim.prev.)

sa onim što kontra-ofanziva ugnjetačkih anti-pobunjenika, može da improvizuje, uzrokuje izvorni napad da sprovede početni korak ka ugnjetaču koji je tražen putem napada. To takođe uzrokuje „odbijajući efekat“ pobunjenica natrag prema njihovoj sopstvenoj zoni unutar ugnjetenih.

Uspostavljanje neutralne „baze“ unutar ugnjetača uklanja razlog postojanja neutralnih unutar ugnjetenih (taktičko-strateška mapa #7 pokazuje opštu ekspanziju granica u korist ugnjetenih pobunjenica).

Deo ugnjetača je neutralisan. Većina ugnjetenih-neutralnih „politizovana“ je u otvorenu pobunu. Neke od ugnjetenih-neutralnih otuđuje ofanziva, stvarajući savez sa ugnjetenim anti-pobunjenicama. Taktičko-strateška mapa #6 pokazuje ovo poravnanje unutar ugnjetenih.

Taktičko-strateška mapa #7 pokazuje celokupnu situaciju. Treba imati na umu da su neutralne zone uvek raj za agentkinje, kako za kontakte, tako i za izgradnju kredibiliteta. Deo naše glavne prve ofanzive bilo bi stvaranje uslova za infiltraciju unutar neprijateljskih granica i uklanjanje takvih opasnosti unutar ugnjetenih.

Taktičko-strateška mapa #8 pokazuje ponovo rat na dva fronta, samo su ovaj pokrenule ugnjetene. Na prvom frontu, ugnjetene mogu da napadnu ugnjetača sa ugnjetač-neutralnim kao tamponom. Ovi tamponi individualke su potencijalne agentkinje koje se dalje infiltriraju u područje ugnjetača.

Drugi front je protiv ugnjetenih-anti-pobunjenica. Trenutno su one barem izolovane i identifikovane.

Povoljni uslovi ilustrovani u taktičko-strateškoj mapi #8 mogu da se iskoriste za veliku drugu ofanzivu, ako bi naše prednosti mogle da se održe.

Ideološka ofanziva trebalo bi da, kada bi sve išlo svojim tokom, prethodi ofanzivama ugnjetenih. U slučaju ugnjetača to nije nužno, jer on ima mišiće koji bi podržali njegova iznenađenja. Međutim, u slučaju ugnjetenih, ideološka bombardovanja omekšavaju novu neprijateljsku teritoriju koja se stiče.

Ako su ugnjetene želele da nadgrađuju rad na temelju svoje prve ofanzive, čini se očiglednim narednih desetak ideoloških poteza. Ali to bi zavisilo od nalaza sa terena iz prve ofanzive.

Da li je koalicija funkcioniše po pitanju različitih tačaka (besplatno stanovanje, nacionalizacija Con Edisona, i tako dalje)? Čine li se različite frakcije, kroz sopstvene doprinose, jednako motivisanim?

Ukoliko je celokupno iskustvo zajedničkog rada bilo pozitivno tokom prve faze prve ofanzive, onda je dalje jačanje ove koalicije razumno. U tom smislu, pre nego što se usredsredimo na različite tačke, mogle bismo da ih spojimo u jednu, kao što je godišnja osnovica garantovana za nadolazeći period. Taj bi prihod bio iznad minimalnih uslova za život koji su nastali u prvoj fazi.

Ako su koraci preduzeti u tom smeru, bitka, unutar celokupnog sistema polnih klasa, u ovom će trenutku da se pomakne u našu korist.

U taktičko-strateškoj mapi #9 ponovo se prikazuju, sada najnoviji, uslovi prikazani u taktičko-strateškoj mapi #7. Ali u mapi, oni se prikazuju kao pozadina drugoj ofanzivi.

Svrha strateških ofanziva uvek podrazumeva invaziju neprijateljske teritorije i pokušava da okupira ovu prethodno neokupiranu (barem ne od strane vas!) teritoriju. Kao što se vidi u mapi #9, trećina ugnjetača je zapravo neutralna. Neutralna teritorija nije „dobra“ kao „domaća“ teritorija za pobunjenice. Ali to je, sledeća najbolja stvar, kada tako nešto postoji unutar neprijateljskog logora.

U taktičkoj mapi #2 neutralna teritorija unutar ugnjetenih delovala je u ulozi „uložaka“. Ta „neutralna“ teritorija bila je zadnja straža za tampon, konstruisana da deluje kao kamen, podupirući nesvrstane ugnjetene od ugnjetenih pobunjenica. Na kraju, tampon nije postao mnogo različit od „provodnika“ ugnjetača-neutralnih teritorije koji se vide u taktičko-strateškoj mapi #5.

U taktičko-strateškoj mapi #9, pritisak nanose ugnjetene-pobunjenice na ugnjetače-neutralne. To predstavlja ideološko bombardovanje koje prethodi fizičkom napadu. Mapa predstavlja „omekšavanje“ procesa.

Taktičko-strateška mapa #10 sledi pritisak ugnjetenih-pobunjenica na ugnjetače-neutralne. Taj proces je nešto poput obratnog korišćenja ugnjetene-tampon zone, vidiljive u strateškim mapama #3 i #4.

Ovo aktivno učestvovanje ugnjetača-neutralnih ima dve važne posledice. Prvo, ugnjetači-neutralni sada su otvoreno svrstani sa ugnjetenim-pobunjenicama. Drugo, ova bi ofanziva trebala da neutrališe drugu trećinu klase ugnjetača.

Taktičko-strateška mapa #11 ukazuje na prvu posledicu: otvoreni savez između ugnjetenih-pobunjenica i ugnjetača-pobunjenika. Prva očita opasnost, očigledna iz ovog slikovnog simbola, jeste da rat polnih klasa može da postane pomalo nejasan. Međutim, zahtevi, izabrani kao skup „testova“, trebalo bi da uklone ovu opasnost, a

ovaj slikovni simbol ilustruje, međutim, ekstremnu inteligenciju koju bi žene morale da iskoriste kako bi odabrale pitanja i borile se za i sa drugima.

Taktičko-strateška mapa #12 ilustruje drugu posledicu za ugnjetača. Premeštanjem ove ugnjetač-neutralne zone, dominantni kvalitet sada poseduje pobunjenik, a slike jasno pokazuju da se bitka promenila u našu korist.

Druga ofanziva takođe bi imala posledice unutar ugnjetenih. Moja je intuicija (i teško je spoznati tako dalekosežnu projekciju mnogo dalje) da bi druga ofanziva neutralisala deo anti-pobunjenica, recimo, oko jedne trećine. Za ovu poslednju grupu anti-feministkinja unutar ugnjetenih mora se pretpostaviti da se u znatnoj meri identifikuju sa vrednostima koje održavaju ugnjetavanje. Jedna trećina ove grupe koju prepoznajem kao neutralne, to bi uradila samo iz obazrivosti, ne uverenja. Ovo bi jednostavno bio rezultat pomaka u odnosima moći.

Taktičko-strateška mapa #13 pokazuje gore navedeno u terminima prvobitnog pritiska. „Pritisak“ potiče od nedavno neutralisanih muškaraca ugnjetača. Samo muškarci mogu da menjaju ove žene, jer se ženska identifikacija sa muškarcima provlači tako duboko kroz njihovu ličnost.

Taktičko-strateška mapa #14 pokazuje rezultate ovog pritiska.

Taktičko-strateška mapa #15 ilustruje sada najnovije stanje sukoba polnih klasa i novih saveza unutar obe strane. Sada pobunjenice imaju prednost.

Treća ofanziva bi bila produžetak i formalizacija prve dve ofanzive. Pobunjenice bi se spojile u zajedničku „partiju“, sa nekom vizijom čovečanstva i time kako bi društvo trebalo da podupre punu realizaciju ljudskosti svake pojedinke i pojedinca unutar tog društva. Puni program bi trebalo da sadrži detaljno objašnjenje o pravima i odgovornostima. Ovo bi, ponovo, bila ideološka pre-ofanziva.

Pritisak će, u početku, doći od pobunjenica do ugnjetača-neutralnih (videti taktičko-stratešku mapu #16). Ovo, dalje, motiviše pritisak ugnjetača-neutralnih ka ugnjetače-antipobunjenike. (videti taktičko-stratešku mapu #17).

Prva posledica unutar klase ugnjetača je transformacija neutralnih u pobunjenike usled njihovog učestvovanja u ofanzivi (videti taktičko-stratešku mapu #18).

Druga posledica unutar ugnjetača bi neutralisala ostajanje anti-feministkinja među ugnjetačima (videti taktičko-stratešku mapu #19).

Poslednja posledica treće ofanzive tiče se ugnjetenih. Proces koji uzrokuje promene među ugnjetenima nije različit od onog procesa koji je već bio skiciran u drugoj ofanzivi.

Uspeh treće ofanzive, koju pokreću ugnjetene unutar ugnjetača, ima posledice unutar ugnjetenih. Kao rezultat druge ofanzive, otprilike jedna trećina ugnjetenih je još uvek otuđena od pobunjenica. Trećina onih otuđenih je neutralna, a dve trećine su protiv pobunjenica (videti taktičko-stratešku mapu #14).

Inicijacija posledica unutar ugnjetenih usled treće ofanzive je, opet, neka vrsta uzvraćene paljbe, odnosno udaljavanje od glavnog kursa napada: napada na ugnjetača. Ova inicijacija, u okviru treće ofanzive, izgledala bi nešto kao ovo (videti taktičko-stratešku mapu #20) u preovlađujućim uslovima.

Učinak ovog drugog fronta treće ofanzive bio bi da pripoji neutralne u frakciju za pobunu i neutrališe bivše anti-pobunjenice. Zbog prirode i zavisnosti anti-pobunjenica unutar ugnjetenih, ako bi se ugnjetačka frakcija anti-pobunjenika srušila, ugnjetene nikada ne bi stale.

Mislim da je moguće da će se i polovina nekadašnjih ugnjetenih anti-pobunjenica pridružiti pobunjenicama, ali za trenutak ću se držati konzervativnije procene. Taktičko-strateška mapa #21 ukazuje na projektovane rezultate treće ofanzive, unutar ugnjetenih.

Taktičko-strateška mapa #22 predstavlja sveobuhvatne strateške slike, suočavanje sa polnim klasama i naknadne političke saveze i/ili sličnosti. Neutralne su dovoljno jake, unutar i ugnjetenih i ugnjetača, te bi pogrešno bilo da se one zanemare. U takvim uslovima, kao što se vidi na mapi #22, „neutralni“ moraju uvek da se smatraju uspavanim anti-pobunjenicama.

Ono što ostaje pobunjenicama da urade posle mape #22 je, u jednom smislu, operacija čišćenja. Ali, u nekom drugom smislu, ova faza je presudna. Kontrole i čuvanje „neutralnih“ u oba logora moralo bi da bude ugrađeno u bilo koji novoizgrađeni sistem. Unutar njihovih sopstvenih životnih perioda, preostale neutralne bi bile krajnje ili značajno promenjene iznutra.

Ono što ostaje, za moju publiku, jeste da se uporede taktička mapa #1 i taktička strategija #22. Trenutno smo, u najboljem slučaju, u mogućnosti da se nadamo uslovima ilustrovanim u taktičkoj mapi #1. Daleko smo odavde, u ovom trenutku[15]. Vrednost strategije i taktika treba da se vidi u neslaganju između te dve mape.

Postoje dve stvari koje želim da zapamtite.

15. Od novembra 1972, rekla bih da smo stigle u taktičku mapu #1.

Prvo, ovaj rad je jedan vrlo grubi predlog strategije za ugnjetene unutar sistema polnih klasa. Moj cilj je bio da uvedem ova dva koncepta, „strategiju“ i „taktike“, i da vas uverim u značenje tih ideja za sve nas.

Drugo, koncept „tampona“ nije ograničen na lezbejke. Reč je o konceptu koji obuhvata sve one koje su nekim razlikama uspele da izbegnu gvozdene granice institucija polne klase, braka i porodice. Prostitucija bi bila još jedna kandidatkinja za tampon.

Postoje značajne razlike između lezbejstva i prostitucije. Lezbejstvo izgleda više kao opcija za samo-određenje, dok je prostitucija više klasno određena, u ekonomskom smislu „klase“. Međutim, postoje mnoge primedbe koje mogu lako da se zamisle, na bilo kom od ovih karakterizacija. Nisam mogla tačno da predložim jasne političke i strateške razlike između njih. Ja samo stojim iza tvrdnje da se, površinski posmatrano, čini da postoji neka strateški značajna politička razlika između lezbejstva i prostitucije.

Koncept tampona može da se odnosi i na druge klasne sisteme, bilo da je određeni sistem utemeljen na rasi, nacionalnom poreklu, veri, starosti, ili nekom drugom izgovoru koji se koristi za pokušaj karakterizacije i ograničavanja.

Imam jedno poslednje pitanje. Ono je i političko i lično. Kako da sam ja ovo morala da uradim? I nemojte da mi odgovarate „pametnom rutinom“. Vi ste „pametne“ sedeći tamo dole, dok ja razbijam mozak odavde, vrišteći iz celih pluća.

Ovaj centar je jedan od retkih respektabilnih doprinosa ženskom pokretu u poslednje četiri godine ovog jebenog pokreta. I, u osnovi, samo su ga napravile četiri osobe: Rut Simson (Ruth Simpson), Elen Povil (Ellen Povill), Ajlin Veb (Eileen Webb) i Beki Ajrons (Becky Irons).

Sada, šta će da uradi ostatak vas? Ne zanima me zašto ili šta ne možete da uradite. Sve što znam je, ako ne nosiš sopstveni deo tereta, dodaješ ga meni. I ja sam bolesna od toga. Zato se rasterećujem. Čistim kuću.

Imamo centar. Nisam sigurna zašto, ali ovo je prvo žensko mesto gde sam osetila pozitivnu atmosferu i nadu, i mesto gde bismo mogle da uradimo stvari. Pogotovo Rut, Elen, Ajlin i Beki dokazale su vrednost lezbejstva koje je prilično doprinelo avangardi ženskog pokreta. Sada se brinem hoće li ova četvorka preživeti feminizam.[16]

U redu. Mi imamo mesto za susret, sada. Dakle susrećimo se, dovraga, I MRDNIMO SE ODAVDE!!

Tekst je objavljen u knjizi *Ti Grejs Etkinson, Amazonska odiseja; 1974.*

Preveo Miloš Urošević

Pomagala pri prevođenju i sređivanju teksta Sanja Pavlović

Dodatno pomogla oko razjašnjavanja nekih prevedenih rečenica u tekstu Nela Grahek

16. Ako je ta četvorka čak “preživela” D.O.B. Beki je napustila zemlju. A Rut Simson je bila isterana kao predsednica u maju 1971. godine. Elen, Ilejn i ja, zajedno sa ostalima, napustile smo D.O.B. sa Rut. Nakon poslednjeg sastanka opozicija Simsonovoj ostavila je iza sebe “mape” njihove strategije da je izbace. Mnogo od mog razočarenja, videla sam plodove moje “mape” posvećenog govora. Bila je to prva, i jedina, od ovih mapa, koje poznajem do sada.

En Ked
(Anne Koedt)

Lezbejstvo i feminizam

Ženska homoseksualnost postaje važan rastući problem. Mišljenje je nekih da žene brzo postaju defeminizirane uslijed njihove otvorene želje za emancipacijom i da ta „fizička maskulinizacija" američkih žena doprinosi frigidnosti... Neki seksolozi se plaše da taj trend defeminizacije može ozbiljno uticati na seksualnu sreću modernih žena. Oni tvrde da će više nego vjerovatno uticati na osjetljivost mnogih na homoseksualni način razmišljanja i življenja.
Frank S. Caprio M. D., Varijacije u seksualnom ponašanju

Feminizam je teorija, lezbejstvo je praksa. – *pripisuje se Ti-Grace Atkinson*

Kad je zabavljala prijatelje, Gertrude Stein je pričala samo s muškarcima i prepuštala je Alice Toklas dužnost razgovora s damama.
Simone de Beauvoir, Drugi spol

Samo žene jedna drugoj mogu dati novi smisao sebstva... Moramo biti dostupne i pune podrške za druge žene [i] pokazati našu posvećenost i našu ljubav.
Radikalne lezbejke, „Žena identifikovana ženama"

Volim njene grudi i ne razumijem njene noge. – *Jill Johnston, „Lezbejske provokacije"*

Feministkinje su nazivane „lezbejkama" mnogo prije nego što su, zapravo, razmišljale o primjeni na vlastite živote; to je bila uvreda namijenjena njima koja je redovno eskalirala od njihovih političkih početaka za oslobođenje žena. Njihove reakcije na peckanja o lezbejkama bila su pomiješane. S jedne strane, bilo je jasno da feminizam prijeti muškarcima i da muškarci čine odmazdu verbalnim oružjem koje je u njihovim rukama. Ali prijetnja da ćeš biti nazvana lezbejkom dosegla je ozbiljne strahove, do mjere da su se žene povezivale s muškarcima plašeći se da će biti smatrane nefemininima i neženstvenima, i prema tome biti odbijene. U stvari, također, postojala je veća prijetnja od straha od muškog odbijanja načelno.

Kako se posredstvom muža stiču ekonomska i socijalna sigurnost, posredstvom muških poslodavaca zarađuje za život, načelno preživljava posredstvom muške moći, gnjev muškaraca nije mala stvar. Žene su to znale i prije nego su to stavile u feminističke pojmove. Tako, nije stvar samo taštine i lične idiosinkrazije to što žene žele ostati u milosti muškaraca. U praksi, to je refleksija stvarnosti.

Za feministkinje je glavna obrazovna vrijednost lezbejske provokacije bilo to što se ogolila veoma jasna sprega u muškoj svijesti između biti „nefeminina" i biti nezavisna. Kad vas nazovu nefemininom, to je relativno blaga uvreda koja vas informira da počinjete da zabasavate; kad vas nazovu lezbejkom, to je opasan signal – finalno upozorenje da ste skoro sasvim napustile teritoriju ženstvenosti.

Postupci ženske transgresije mogu se javiti u različitim formama. Žene se tako mogu predstaviti kao samouvjerene i asertivne; one mogu biti političke u pogledu ženskih prava; mogu biti pametnije od svojih kolega; mogu imati važne prijateljice. Žene često lezbejkama nazivaju potpuni stranci jednostavno zato što sjede u kafićima zadubljene u vlastite razgovore, nezaintresovane za muškarce koji ih okružuju. (Zanimljivo je i dovoljno precizno reći da muškarci toj zloupotrebi najčešće podvrgavaju naizgled „feminine" žene, budući da je svrha preplašiti žene kako bi se vratile „na mjesto" prije nego ukazati na stvarno lezbejstvo.)

Shvatanje lezbejstva kao ličnog izbora naraslo je zahvaljujući različitim razlozima. Mnoge feministkinje su u tome vidjele logičnu, teorijsku vezu između eliminacije uloga spola i mogućnosti da se voli druga žena. Za neke je to postalo stvarnost kada su upoznale žene koje su ih privlačile. Za druge, lezbejstvo je značilo slobodu od veze s muškarcem uopće, napuštanje zadatka pronalaska tog ekskluzivnog „posebnog" muškarca koji nije muški šovinist. Druge feministkinje su ljubavnu vezu sa ženom vidjele kao pozitivnu stvar jer su osjećale da druge žene ne ohrabruju pasivnost i podređivanje koje su prethodno nalazile zaljubljujući se u muškarce. Najvažnije od svega, možda: žene su vjerovale da je voljeti drugu ženu njihovo pravo kao ljudskih bića.

DEFINICIJE

S povećanom interakcijom među lezbejkama i pokretima za oslobođenje žena, pojačana je svijest o lezbejstvu razvijena među feministkinjama – skupa sa odgovorajućim neslaganjima i konfuzijom povodom toga što zapravo znači biti lezbejka. Jasno je da pojam ima više implikacija nego što to predviđa rječnik heteroseksualnog definiranja žena koje spavaju s pripadnicama istog spola. Neke žene su sklone značenju ekskluzivnog

seksualnog kontakta sa ženama, što je definicija rigidnija od one koja je obično u upotrebi. Druge lezbejke vide u lezbejstvu više od definiranja pojma spola partnerice u krevetu; za njih je to „cjeloživotna posvećenost življenju sa ženom" i „cijeli sistem pogleda na svijet i načina života". Zaista, neke lezbejke zahtijevaju izjednačavanje njihovog lezbejstva s prethodnicom radikalnog feminizma jer „mi smo odbijale muškarce i spolne uloge mnogo prije nego što je to uopšte bilo dio pokreta za oslobođenje žena". U svrhu ove diskusije značenje riječi „lezbejstvo" ograničeno je na najjednostavniju definiciju „žena koje imaju seksualne odnose s drugim ženama", tako da razne argumente o „životnim stilovima" koji se ponekad dodaju na bazičnu definiciju možemo posmatrati odvojeno.

Mislim da je prvi korak definiranje radikalnog feminizma: za mene to znači propagiranje totalne eliminacije spolnih uloga. Radikalna feministkinja je u tom slučaju ona koja vjeruje u to i radi politički u tom smjeru. [Ona ne živi život po ovoj definiciji, neokrznut sponim ulogama; nema „oslobođenih" žena u tom smislu.] U osnovi, ova pozicija radikalnog feminizma je koncept da biologija nije sudbina, da su muške i ženske uloge naučene – zapravo, da su one muški politički konstrukti koji služe tome da osiguraju moć i superiorni status muškarcima. Tako je biološko muško ugnjetač ne zbog svojstava biološke muškosti, već zbog siline njegove racionalizacije vlastite nadmoći na bazi te biološke razlike. Argument da je „muškarac neprijatelj" istinit je do mjere u kojoj muškarac usvoji ulogu muške dominacije.

Kakva je onda veza između lezbejstva i radikalnog feminizma? Uzimajući osnovne definicije lezbejstva i feminizma, može se izvesti glavna tačka saglasnosti da biologija ne determinira spolne uloge te da, budući da su te uloge naučene, nema ničeg inherentno „maskulinog" ili „femininog" u ponašanju.

Iza ovih osnovnih pretpostavki, svakako, stoje važne razlike. Radikalni feminizam prirodno u sebe uključuje pojam lezbejstva – ali sa striktnim rezervama. [Reforma feminizma koja predviđa samo „jednako partnerstvo s muškarcima", jasno, pretpostavlja poboljšane muško-ženske odnose, a ne nove mogućnosti za ljubav ili seksualno povezivanje sa ženama.]

Uglavnom mislim da su mnoge radikalne feministkinje povrijeđene cijelim prtljagom pretpostavljenih implikacija koje neke lezbejke pridaju lezbejstvu. Često je to predstavljeno kao paket dogovora prema kojem ćeš, ako prihvataš ideju lezbejstva, nužno morati pristati na cijelu lezbejsku poziciju koja često ide nasuprot radikalnom feminizmu.

Neke od tačaka dogovora slijede:

HOMOSEKSUALNOST KAO „BOLEST" ILI „ZDRAVLJE"

Saglasnost povodom činjenice da nema ničeg urođeno bolesnog u osobama koje imaju seks s nekim ko pripada njihovom spolu ne znači da je, dakle, cjelokupno homoseksualno ponašanje zdravo u feminističkim pojmovima. To što se lezbejke ponašaju kao muškarci ili homoseksualni muškarci kao žene nije bolesnije nego igranje heteroseksualnih uloga, ali nije ni zdravo. Svako igranje uloga je bolesno, bilo „simulirano" ili „autentično" – prema društvenim pojmovima.

Činjenica da se odigrao transfer uloga i da se postupa po „pogrešnom" spolu ne mijenja prirodu djelovanja. Homoseksualni muškarac koji se odijeva u haljine i šminka pravi maliciozne opaske na račun žena, previše brine o odobrenju svog dečka, a u biti pokazuje nesigurnost i bespomoćnost koje su simptomi ugnjetavanja žena, tako da je daleko od toga da bude potpuna osoba koja može biti – isto kao žena koja igra istu ulogu. Poenta je u tome da se oboje kostimiraju.

S druge strane, dvije lezbejke koje su odlučile da ne upadnu u imitativne uloge istražuju, umjesto toga, pozitivnu stranu i „maskulinog" i femininog ponašanja iza uloga – formirajući nešto novo i jednako u tom procesu – što bi, po mom mišljenju, vjerovatno bilo zdravo.

HOMOSEKSUALNO KAO RADIKALNA FEMINISTIČKA AVANGARDA

Napredna pozicija nekih lezbejki jeste ideja da su lezbejke prethodnica/avangarda ženskog pokreta jer 1) one su prekinule sa spolnim ulogama prije nego je to bilo dio feminističkog pokreta i 2) one nemaju nikakvu potrebu za muškarcima uopće. (Nekako, one su revolucija.)

Sljedeće je primjer te pozicije:

Osjetite pravi sjaj koji dolazi od „našeg" sestrinstva a koji nagovještavamo kroz nježnost i ljubaznost jer se nikad nismo osjećale kao da se takmičimo. Sjeti se: MI smo mnogo prije VAS znale za nezadovoljstvo muškim društvom i MI smo mnogo prije VAS znale i cijenile puni potencijal svega ženskog. MI kažemo VAMA dobro došle, dugo zaslijepljivane i ugnjetavane sestre, mi se borimo protiv muške nadmoći već dugo. Pridružite NAM se! Mi nismo preplašene odnosnim razlikama jer se nikad nismo osjećale zaduženima od strane društva.

Brojne su tačke ignorirane ovom vrstom argumentacije. Jedno je konfuzija povodom ličnog i političkog rješenja. Spolne uloge i muška nadmoć

neće nestati jednostavno time što će žene postati lezbejke. Biće nam potrebna dobra pogodba ili sofisticirani politički mišić i kolektivna energija za žene kako bismo eliminirale seksizam. Tako lezbejska veza, u najboljem slučaju, može dati ženi više sreće i slobode u privatnom životu (pod pretpostavkom da nijedna žena ne igra ulogu). Ali radikalna feministkinja nije samo ona koja se trudi da živi dobar neseksistički život doma, ona je ta koja radi politički u društvu kako bi uništila institucije seksizma.

Druga pretpostavka implicirana u argumentu „lezbejke kao avangardne feministkinje" jeste da su lezbejke radikalne feministkinje samim tim što su stale na put jednom aspektu seksizma - naime, ekskluzivnoj heteroseksualnosti. Svaka žena koja prkosi svojoj ulozi - odbijanjem da bude majka, želeći da bude biohemičarka, ili jednostavno odbijajući da pruža usluge muškarčevom egu - protivi se sistemu spolnih uloga. To je čin pobune. U slučaju lezbejstva, čin pobune često za žene znači žestok društveni ostrakizam. Međutim, radikalnom se postaje tek onda kad se, nasuprot pukom odbijanju muškaraca, želi uništiti sistem u cjelosti. Zaista, reformizma može biti i s lezbejstvom; kad kaže: „Ja nemam ništa protiv muškaraca; samo ne želim da se petljam s njima", lezbejka zapravo opisuje prilagođavanje seksističkom sistemu iako je performirala buntovnički akt narušavanja sistema samim time što je lezbejka. Također, u ovom kontekstu je pogrešna izjava poput „feminizam je teorija; lezbejstvo je praksa". Ne samo da je spol ženine ljubavnice nedovoljna informacija za pozivanje na radikalni feminizam nego je lažna implikacija da nemati muškarca u ličnom životu znači da živiš život borbe za radikalne feminističke promjene.

Ideja da lezbejke nemaju potrebu za muškarcima također treba razjašnjenje. Prije svega, kako smo sve žene koje žive u muškom društvu, mi u pravilu zavisimo od muškaraca u mnogim krucijalnim stvarima, iako biramo da nemamo muškarca u privatnom odnosu. Upravo zbog toga nijedna žena ne može biti slobodna dok sve ne budu slobodne. Međutim, ako to shvatimo kao izjavu da se ne želi imati ništa s muškarcima u ličnom životu (što može biti važno dostignuće za ženu budući da ona očigledno želi osobu, a ne muškarca), ipak se mora postaviti pitanje: je li uloga muškarca odbačena? Prema tome, ključna poenta nije u spolu tvoje partnerice u krevetu, već uloga spola tvoje partnerice iz kreveta.

HOMOSEKSUALNI POKRET KAO POKRET LJUDSKIH PRAVA

Organizovani homoseksualni pokret traži da zaštiti slobodu svake homoseksualne osobe, ma šta njen ili njegov individualni stil homoseksualnosti mogao biti. To znači zaštitu transvestita, kraljice, „buč" lezbejke, para koji traži dozvolu za brak ili homoseksualca koji ne preferira nikakvu ulogu. Svi su ujedinjeni jednom stvari: pravom da imaju seks sa osobom istog spola (to jest „slobodu seksualnog izbora").

Jasno je, na osnovu širokog spektra homoseksualnog ponašanja, da svi načini ne odražavaju nužno odbojnost prema spolnim ulogama *per se*. Niti se izbor neophodno čini namjernim. Dječak koji je odrastao obučavan kao djevojčica ili djevojčica koja je nekako više socijalizovana kroz mušku ulogu - oni u djetinjstvu nisu izabrali obrnute spolne uloge. I jedno i drugo opterećeni su ulogom (kao što smo svi mi) i moraju uraditi najbolje u društvu u kojem su prezreni. Merle Miller, u članku objavljenom u *New York Timesu* (17. januar 1971), u kojem se autovao kao homoseksualac, napisao je: „Homoseksualno je dobro, Homoseksualno je ponosno. Dobro, da, pretpostavljam. Da mi je dat izbor (ali kome jeste?), preferirao bih da budem heteroseksualan." Poenta nije u tome da on misli da je bolesno biti homoseksualan, nego u tome da on nije birao svoju homoseksualnost. Osim toga, da je na njemu trenirana heteroseksualnost, bilo bi mu mnogo lakše u društvu. To je veoma razumljivo osjećanje budući da je određeno okrutnošću i diskriminacijom prema homoseksualcima. U takvim slučajevima hrabrost i pobunu treba tražiti pre u tome što se homoseksualnost sprovodi uprkos društvenom zlostavljanju.

Pišući da se promijene ugnjetački zakoni, birajući zvaničnike koji će ići ka tim ciljevima i mijenjajući društvena ponašanja koja diskriminiraju homoseksualce, homoseksualni pokret se obraća ljudskim pravima. Moj je osjećaj da je pitanje oslobođenja homoseksualaca u suštini pitanje ljudskih prava (nasuprot radikalnim pitanjima) jer je ujedinjeno oko drugostepenog pitanja „slobode seksualnih preferencija". A zapravo je seksizam u korijenu problema antihomoseksualnosti. Zato radikalne homoseksualne osobe moraju biti feministi. Potraga za korijenima ugnjetavanja homoseksualnih osoba u seksizmu također je izražena u radikalnolezbejskom tekstu „Žena identifikovana ženama":

Prvo treba shvatiti da je lezbejstvo, kao i muška homoseksualnost, kategorija ponašanja koja je moguća jedino u seksističkom društvu, koje karakteriziraju rigidne spolne uloge i muška nadmoć... U društvu u kojem muškarci ne bi ugnjetavali žene, gdje bi spolna ekspresija pratila osjećanja, kategorije homoseksualnosti i heteroseksualnosti bi nestale.

BISEKSUALNOST

Pozicija koju neke lezbejke zauzimaju jeste da je

biseksualnost izvrdavanje. To se obično argumentira izjavama „Sve dok svi heteroseksualci ne postanu homoseksualni, mi ćemo ostati homoseksualne" ili „Lezbejstvo je više od pukog seksa s drugom ženom; to je čitav životni stil i posvećenost ženama; biseksualnost je znak nesposobnosti da se ostave muškarci i postane slobodnima; mi smo žene identifikovane ženama (ne muškarcima)".

Pomenuta pozicija očigledno je taktički potez (iako je neki, mislim, koriste kako bi se obustavila diskusija o biseksualnosti) i to je slučaj političkog identificiranja s najdiskriminisanijim elementom – iako možda zaista vjerujete u biseksualnost.

Kad se taj argument uzme zdravo za gotovo (što ja ne činim u potpunosti), mislim da je opasno zagovarati to politički. Naime, promovisanjem ekskluzivne homoseksualnosti, u posljedici, pruža se politička podrška ideji da spol partnera može biti bitan. Priznajem apsolutnu potrebu homoseksualnog pokreta da se koncentrira na slobodu ljudi da spavaju sa članovima istog spola (kad jasno postoji diskriminacija), ali u isto vrijeme uvijek se referira na širu, radikalniju perspektivu: ugnjetački je čak i postaviti to pitanje. Zapravo, ako se zahtijeva „sloboda seksualnog izbora", rješenje je očigledno biseksualnost jer u njoj to pitanje postaje irelevantno.

Mislim, zapravo, da se razlozi tome što većina homoseksualaca biseksualnost smatra nepopularnom riječju ne mogu naći primarno u diskutovanim argumentima, već u homoseksualnoj privrženosti žestokoj homoseksualnosti pri definiranju pojma koji je razvijen.

To znači da je identitet – „životni stil" i „pogled na svijet" – kreiran oko činjenice njihove homoseksualnosti. Taj identitet je toliko jak da se ponekad čak zagovaranje i predviđanje biseksualnosti smatra „genocidnim". Evo primjera: na izjavu Dotsona Radera da „kako je u porastu shvatanje biseksualnosti kao norme, time pozicija homoseksualaca u svojstvu homoseksualnosti biva promašena", odgovor jednog homoseksualca je bio: „Homoseksualcima, kao i Jevrejima, nudi se ili integracija ili gasna komora".3

Spor se ne tiče aktuelne homoseksualne kontrakulture; mislim da je reakcija na netolerantno isključivanje homoseksualaca iz društva sasvim shvatljiva. Budući da im se uskraćuju svakodnevne dobrobiti i interakcija s drugim ljudima, da su lišeni svog identiteta u društvu koje priznaje ljude isključivo ako se „valjano" podudaraju spolna uloga i biološki spol – jasno je što im je potrebno novo uspostavljanje identiteta. Kako su homoseksualci odbijeni na bazi njihove homoseksualnosti, nije neobično to što je homoseksualnost postala jezgro njihovog novog identiteta.

Neslaganja s feminizmom u pokušaju da se načini revolucionarna politička pozicija potiču od tog usaglašavanja. Često čujemo žalbu feministkinja „da smo ponovo definirane onim s kim spavamo", i mislim da je to tačno. Lekcija koju treba naučiti iz feminističkih analiza spolnih uloga jeste da nema ponašanja uslovljenog našom biologijom, kao što je primijetila Wilma Scott Heide, izuzev uloga donora sperme i dojilje. 4

Žena je istorijski, na bazi njene biologije, definirana kao nepotpuna bez muškarca. Feministkinje su odbile tu ideju i samim tim moraju odbiti bilo koju novu definiciju koja daje ženi njen identitet na osnovu toga što ona može voljeti drugu ženu ili spavati s njom.

Zbog toga se, takođe, ne slažem s radikalnim lezbejskim konceptom „žena identifikovana ženama". Za nas ne bi trebalo biti „identifikacije" na osnovu toga s kim smo u vezi. I ovdje postoji konfuzija u vezi s tim terminom; čini se da miješa biološku ženu s političkom ženom. Mislim da je često korištena feministička definicija „žena identifikovana ženama" korisnija kad znači identificiranje sa ženskom ulogom u društvu; odnosi se na specifični politički fenomen ili internalizaciju. Dok govorimo o pojmu koji opisuje žensku solidarnost ili sestrinstvo na bazi naše zajedničke ugnjetenosti, taj pojam je feminizam. Sve mimo toga je biološki žensko – autonomno biće koje zadobija svoj identitet zahvaljujući svojim dostignućima i osobinama, a ne time s kim je u vezi.

Kad jednom počnemo diskutovati međusobno (riječ koja ne traži spol individue), čak i riječ „biseksualnost" može najzad biti napuštena, budući da se njome implicitno želi saopštiti da su tu oba spola. Možda ćemo se napokon vratiti jednostavnijoj riječi, poput riječi „seksualnost", gdje je relevantna informacija jednostavno „seks među ljudima".

AKO NE SPAVAŠ SA ŽENOM...

Ako si feministkinja koja ne spava s drugim ženama, rizikuješ da čuješ sljedeće optužbe: „Ti me ugnjetavaš ako ne spavaš sa ženom", „Ti nisi radikalna feministkinja ako ne spavaš s drugim ženama" i „Ti ne voliš žene ako ne spavaš s njima". Čak sam vidjela i da se argument jedne žene o sasvim drugom aspektu feminizma odbacuje zbog toga što ta žena ne spava s drugim ženama. Ako ostavimo po strani motive takvih optužbi, nešto je zaista strašno u tim pritiscima na žene povodom njihovih ličnih života.

Tu perverziju argumenta „lično je političko",

treba to reći, nisu izmislile lezbejke koje je koriste sada; u ženskom pokretu bivalo je talasa ličnih napada na žene - uvijek pod maskom radikalizma (i obično od strane manjine žena). Vidjela sam da se ženama govori da im se ne može vjerovati kao feministkinjama jer nose minisuknje, jer su bile udate (u jednoj grupi su postavljene kvote da se kvalitet grupe ne bi narušio zbog „neoslobođenih žena"), ili jer su htjele da imaju djecu. To odbijanje žena koje ne žive „slobodne živote" predvidljivo uključuje odbijanje na osnovu „neoslobođenog" seksualnog života.

Originalna genijalnost fraze „lično je političko" bilo je to što je otvorila prostor za političku analizu ženskih ličnih života. Prije toga, izolacija žena od drugih žena ostvarivana je etiketiranjem ženskog iskustva kao „ličnog". Žene su zato bile sprečavane da sagledaju zajedničko stanje njih kao žena i ugnjetavanje od strane muškaraca.

Bilo kako bilo, otvaranje ženskog iskustva političkoj analizi rezultiralo je i zlotpotrebom te fraze. Iako jeste istina da ima političkih implikacija u svemu što je iskustvo žene kao žene, ženski život nije zbog toga političko vlasništvo ženskog pokreta. I čini mi se da je izraz nepoštovanja prema drugoj ženi sama pretpostavka da bilo koja grupa (ili osoba) ima isključivo pravo da izriče revolucionarni sud o progresu njenog života.

Postoji tu još nešto: čak ni najradikalnija feministkinja nije oslobođena žena. Sve puzimo iz ženstvenosti u novi smisao ličnosti u kojem sama žena može odlučiti šta će biti njen sljedeći korak. Mislim da žene nemaju političku obavezu prema pokretu da se promijene; trebaju raditi tako samo ako je to u njihovom ličnom interesu. Ako ženski pokret vjeruje da je feminizam u ženskom interesu, onda je prevashodni zadatak da se to objasni dijeljenjem uvida, analiza i iskustava. Zato feminizam nudi, a ne naređuje, i zato u privatni život žene ulazi isključivo na njen poziv.

Izjave poput „Ti ne voliš žene ako ne spavaš s njima" iznad svega moraju biti napuštene na temelju toga što pravo feminizma na diskusiju ne razlikuju od prava da nepozvani diskutujemo o ženinom privatnom životu i pravimo političke sudove o tome.

Međutim, ako se pozabavimo pitanjem prezentiranim u ovoj optužbi (izvan konteksta izazivanja krivnje povodom ličnog života - izazivanje krivnje je taktika ne toliko informiranja koliko kontrole drugih), treba razmotriti nekoliko tačaka. Jedan element istine je da neke žene nisu u stanju da se seksualno povežu s drugim ženama zbog jake mržnje prema sebi (i prema svim ženama) uslijed toga što su žene, ali tu može biti mnogo drugih razloga. Žena može biti nezainteresovana da spava s bilo kime - sloboda se dodijeljuje ženi čak manje često nego pravo da spava s drugim ženama. Ona možda nije upoznala ženu koja je privlači. Ili može biti u vezi s muškarcem koji joj se sviđa kao osoba, a da to nužno ne odbije druge žene. Također, trebamo primijetiti da žene koje pate od jake samomržnje ne mogu nužno naći za shodno da se seksualno povežu s drugim ženama. One mogu, umjesto toga, naći da ih muška uloga u lezbejskoj vezi može simbolički skloniti od ženske uloge. Takva žena može postati ona s „mudima", žena koja nije to.

Sve u svemu, kako je primijećeno ranije, nema magije koja će učiniti lezbejstvo dokazom uzvišenih feminističkih motiva. Pre će napuštanje spolnih uloga u vezi, mislim, govoriti o dometima ljubavi jedne žene prema drugoj.

ZAKLJUČAK

Homoseksualnost, sa očiglednim prezirom prema „pravilima" biologije, izaziva temelje seksističke ideologije i posljedično čini većinu muškaraca nervoznim. Ovog puta, ovdje je strah od ženske homoseksualnosti manji nego strah od muške homoseksualnosti, možda zbog toga što izolirani lezbejski primjeri neće dovesti u iskušenje većinu žena da napuste propisane ženske uloge, i možda, također, zbog toga što muškarci često vide lezbejstvo kao nešto erotično (čini se, jao meni, da možemo ostati seksualni objekti u muškim očima čak i kad vodimo ljubav jedna s drugom).

Muška homoseksualnost, međutim, ličnija je prijetnja muškarcima (i muškom društvu). Ironija muške nadmoći u tome je što se sistem racionalizira na bazi biologije, ali se ostvaruje kroz socijalizaciju. Devijantni koji su omaškom drugačije socijalizirani, ili oni koji biraju drugačije, jesu oni koji prijete pretpostavkama da je biologija sudbina. Stoga je, kad jedan nije u vrsti, to prijetnja samoj muškoj nadmoći. Također, muškarci koji napuste „superiornu" grupu idu dole - postaju „inferiorni" ili „femININI". Često homoseksualni muškarci mogu u mnogim muškarcima dodirnuti neizgovorene strahove da nisu svemoćni ni dovoljno muževni da ispune svoju sudbinsku nadmoć i zato homoseksualni muškarci time postaju simbol totalnog promašaja muškosti. Još uvijek drugi muškarci prikazuju robusno prijateljstvo (à la Mailer) u kojem „trpanje" drugih muškaraca očigledno znači da jedan mora igrati ženu, a dobra družina neće dozvoliti drugu muškarcu takvu degradaciju.

Kako bismo razumjeli muški strah od homoseksualnosti, tu je iznad svega shvatanje muškog

straha od gubitka njihovog mjesta moći u društvu sa ženama. Da bi zadržali tu moć, muškarci moraju sačuvati i „apsolutnost" ideologija i grupno jedinstvo svih članova.

Moramo imati na umu da je homoseksualnost, iako sadrži i implicira prijetnju seksističkoj ideologiji, u najboljem slučaju samo mali dio čitave borbe da se sruši sistem seksualnih uloga. (Zaista, ako se homoseksualni pokret posmatra samo kroz zahtjev za pravo mijenjanja uloga u društvu, na primjer, radiće protiv feminizma podupirući reformiranu verziju sistema spolnih uloga.)

To je jedina i najradikalnija interpretacija u kojoj lezbejstvo postaje organski dio šire feminističke borbe. U ovom kontekstu pridružuje se mnoštvu drugih pobunjenih žena protiv propisanih uloga – na poslu, u zakonu ili u ličnoj vezi. Kod svih takvih pobuna, riječ je samo o ličnom prilagođavanju seksističkom društvu sve dok se to ne shvati politički u zajedničkoj borbi. Veća je politička istina da mi žene živimo u muškom društvu gdje muškarci imaju moć, a mi nemamo, i da je „ženska uloga" kreacija koja nije ništa više od političke ekspeditivnosti da se ta moć održi, i da, dok ženski pokret ne zaprijeti tim drevnim političkim činjenicama, mi ne možemo govoriti o oslobođenju – ni kolektivnom ni individualnom.

Tekst je objavljen u *Bilješkama iz treće godine*, 1971, Njujork

Prevela Merima Omeragić

Sidni Abot, Barbara Lav
(Abbott Sidney, Love Barbara)

Da li je oslobođenje žena lezbejska zavera?

Oni koji se osećaju ugroženo ili razdraženo oslobođenjem žena često otpisuju taj pokret govoreći: „Ma to je obična gomila lezbača." Odgovor pokreta za oslobođenje žena na tu optužbu od presudnog je značaja za feministkinje, lezbejke, mnoge koje prihvataju oba identiteta, kao i za život i značenje samog pokreta.

Reči „lezbača" i „lezbejka", naročito kad ih koriste muškarci, nabijene su značenjem i sračunate da od njih podiđe jeza žene koje žele da vode nezavisniji život. Muškarci koji se diče svojom sposobnošću da na sve odgovaraju racionalno kod te teme ne uspevaju da ostanu hladne glave. Uznemiruju ih i zbunjuju žene koje se ne uklapaju u kategorije s kojima su oni kadri da se nose: neudate i u potrazi za dominacijom, udate i podvrgnute dominaciji, frustrirane karijeristkinje, neostvarene babadevojke ili usedelice. Ali lezbejka? „Suočimo se sa istinom", kaže jedna feministkinja, „najveća pretnja muškarcima jeste solidarnost među ženama, a lezbejstvo je upravo otelovljuje." Malo je reči koje, nezavisno od konteksta, nose toliko emocionalnog značenja kao reč „lezbača". Ta reč je opterećena predrasudama i zaprečuje svaku nijansiranu misao, sprečavajući svakoga – uključujući i feministkinje – da raspravlja o stvarnim pitanjima koja se nameću. Kad se upotrebi ta reč, žene obično odgovaraju neprijatnom tišinom.

Žene o lezbejkama treba da promišljaju tako da se takvo vređanje ne može iskoristiti za razdor među ženama koje treba da se udruže u zajedničkoj borbi. U svom tekstu, „Žena identifikovana ženom", pripadnice nove grupe pokreta za oslobođenje žena, Radikalne lezbejke, vrlo su jasne: „Sve dok se reč 'lezbača' može iskoristiti da se žene zastraše i navedu na manje militantno stanovište, da se žene odvoje od svojih sestara, te da ih se spreči da daju prednost ma čemu što nisu muškarci i porodica – sve dotad će ženama vladati muška kultura."

Lezbejke su oduvek povezane sa oslobođenjem žena. Članci u masovnim medijima posvećeni pokretu aludirali su na njih mnogo pre nego su feministkinje uopšte bile voljne da priznaju njihovo postojanje. Ali feministkinje su se zavaravale. Znaci su bili jasni. Trebalo je samo

da ispitaju životni stil drugih žena u pokretu ili da oslušnu svoje prijateljice da bi uvidele da negde mora postojati spona. Feministkinje koje su smatrale da lezbejke nisu tu iz ispravnih pobuda i da će ubrzo otići dosad su se razuverile. Konzervativni elementi u pokretu i dalje pokušavaju da lezbejke ostave u ormaru govoreći da lezbejstvo nije važno i da je, u isti mah, odveć opasno da bi se njime bavili. Sa razloga bezbednosti, nečasnog osećanja, feministkinje koje se oglašavaju u masovnim medijima i dalje poriču da u pokretu za oslobođenje žena ima lezbejki. Radikalne feministkinje, međutim, od kojih većina ne sarađuje s medijima, nikad se nisu ustručavale da govore o ciljevima koje dele s lezbejkama, a sad kad je lezbejsko osećanje sopstva počelo da cveta u ženskom pokretu i u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba, ne ustručavaju se ni da marširaju s njima, da ih podržavaju u javnosti, čak ni da nastoje da iskreno istraže lezbejski način života.

Ko su lezbejke? Kakve su one žene? Kako njihovo iskustvo, u pokretu i van njega, baca svetlost na oslobođenje žena? Šta one dodaju pokretu? Istraživanju seksizma? Zamisli kulturne revolucije kakvu imaju feministkinje? Ideji samosvojnosti?

Lezbejke su žene koje preživljavaju bez muškaraca finansijski i emocionalno, predstavljajući vrhunac nezavisnog životnog stila. Lezbejke su žene koje se iz dana u dan bore da pokažu da su žene punopravna ljudska bića, a ne tek dodaci muškarcima. Lezbejke su žene čije su veze pokušaj da se istinski raskine sa starim seksualno-emocionalnim podelama. Lezbejke su žene koje se zbog svoje seksualnosti kažnjavaju više od svih drugih žena na svetu. Stoga nije neobično to što lezbejke privlači pokret za oslobođenje žena, što su u njemu aktivne i što se u njemu osećaju predvodnicama. Ako oslobođenje žena znači oslobođenje od dominacije muškaraca, onda aktivno treba posezati za lezbejskim mišljenjima, budući da su se lezbejke na mnogo načina oslobodile muške dominacije.

Lezbejke su žene koje su izabrale da vole druge žene. Njihov stav prema ženama je pozitivan i one o svojim životima ne razmišljaju kao o alternativi niti kao o agresivnom odbacivanju muškaraca. Pošto su slabo zainteresovane za udovoljavanje muškarcima, lezbejke obično nisu njihove mrziteljke, kako ih stereotip odveć često prikazuje. One ne vide muškarce kao pretnju njima lično, za razliku od feministkinja, koje ih često upravo tako vide.

Svaka žena može biti lezbejka, čak i dok je istovremeno u braku i s decom. Lezbejke mogu biti bogate, siromašne, zgodne, neprivlačne. Ukratko, one su kao svi drugi, sa izuzetkom seksualne preferencije. Istraživanja još od Kinsijevog vremena ukazuju na to da ima više žena koje su lezbejke nego muškaraca koji su homoseksualci. Prema jednom istraživanju, 50% ispitanih žena imalo je snažnu emocionalnu vezu s drugom ženom u odrasloj dobi, što se prema nekim mišljenjima određuje kao homoseksualnost – dok je 27% priznalo otvoreno lezbejsko iskustvo. [1] Drugi stručnjaci procenjuju da među udatim ženama ima mnogo skrivenih lezbejki. Verovatno ima više lezbejki nego muških homoseksualaca.

Neke feministkinje imaju rezerve prema podršci militantnih lezbejskih feministkinja i o njihovim razlozima za to treba raspravljati. Neke insistiraju na tome da je lezbejstvo tek praksa, a ne politička stvar. Međutim, Selestina Ver u knjizi Ženska moć ističe da „radikalne feministkinje veruju da je radikalni feminizam trenutno jedini istinski politički cilj. ... Da bi se eliminisala dominacija u odnosima među ljudima, polne uloge, to jest stereotipni muški i ženski identitet, moraju se iskoreniti". [2] Piter Koen kaže da „živeti alternativu koja je sasvim izvan alternative kulture duboko je politički čin". [3]

Na ugnjetavanje nad lezbejkama mora se gledati kao na deo ugnjetavanja nad ženama. Mora se imati u vidu lezbejska želja da se umakne strukturi muške moći i postigne nezavisno biće. Kazne s kojima će se feministkinje suočavati zbog toga što otvoreno poriču svoju polnu ulogu nalikovaće kaznama s kojima se lezbejke suočavaju danas zbog toga što otvoreno iskazuju naklonost svom polu. Biti lezbejka je neprirodno – u očima muškaraca. Biti feministkinja je neprirodno – u očima muškaraca. Cena pobune protiv muškog autoriteta jeste život otpadnice lišen odobrenja i podrške muškaraca.

Zajednički neprijatelj feministkinja i lezbejki jeste seksizam. Seksizam nije tek prednost koju društvo daje jednom polu te pridavanje tom polu raznih poželjnih svojstava i stavova na račun drugog pola. Seksizam se javlja kad se reprodukcija, a ne lično zadovoljstvo ili lični razvoj, proizvede u svrhu seksualnog čina. To da društvo dozvoljava seks jedino radi reprodukcije jasno se vidi u različitim zakonima o seksu koji seksualne činove čiji ishod nije reprodukcija proglašavaju ilegalnim, bilo da u njima učestvuju dva muškarca, dve žene, ili pak muškarac i žena – u braku ili van braka. Ti zakoni se, jasno, obraćaju našim najdubljim strahovima o sopstvenoj seksualnosti. Jasno je i da su ti zakoni prevaziđeni, posebno s obzirom na naše probleme s prenaseljenošću i na sve rasprostranjenije uverenje da je seks prihvatljiv i kad služi samo zadovoljstvu (čemu svedoče raširena upotreba pilule i zahtev za ukidanje zabrane abortusa). To novo prihvatanje seksualnog oslobođenja pre svega pogoduje tradicionalnom muško-ženskom seksu. Homoseksualci se i

dalje smatraju nastranima, iako homoseksualni parovi nisu izmislili ništa što sami heteroseksualci već ne rade ili ne mogu da rade. Pa ipak samo homoseksualci još nose sav teret seksističkih strahova.

Iako se u pokretu za oslobođenje žena insistira na pravu svake žene da upravlja svojim telom, o tome se razgovara samo kad je reč o abortusu. U liberacionističkom razmišljanju, koncept prava na sopstveno telo ne uključuje slobodu seksualnih aktivnosti niti slobodu seksualne preferencije, što se, logički posmatrano, nameće kao deo samosvojnosti i samoodređenja u srcu feminističkih zahteva. Tome je uzrok verovatno to što bi takva tačka gledišta, po svemu sudeći, delovala zastrašujuće blizu otvorenog zagovaranja lezbejstva. Jasno, seksualna sloboda svake vrste oslobodila bi žene krivice izazvane seksualnom aktivnošću (heteroseksualnom ili homoseksualnom), izvođenja na zahtev i one seksualne razočaranosti koja potiče od nametnute odgovornosti za pružanje seksualnog zadovoljstva, kao i za začeće, održavanje trudnoće i podizanje deteta.

Ljudi izvan pokreta preispituju seksističke navike i stavove u okviru oslobođenja žena, naročito u pogledu istopolnih brakova. Božji blagoslovi namenjeni homoseksualnim zajednicama sada se daju u nekim crkvama, a mnoge pojedinke i pojedinci zalažu se za to da istopolni brakovi jednom postanu prihvatljiviji i uobičajeniji. Rita Hauzer, predstavnica Sjedinjenih Američkih Država u Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija, obraćajući se Američkoj advokatskoj komori povodom „oslobođenja žena i zakona", ustvrdila je da su zakoni koji zabranjuju brakove među osobama istog pola neustavni i zasnovani na prevaziđenom verovanju da seks služi reprodukciji. Margaret Mid, poznata autorka i antropološkinja, dugo zagovara dvokarijerne brakove, brakove bez dece, istopolne brakove i komune odraslih u kojima seks nije stožerni činilac organizacije. Samo se jedna priznata feministkinja zauzela za to: Kerolajn Berd, autorka knjige Rođena kao žensko, govoreći Kćerima Bilitise, lezbejskoj grupi, predvidela je da ćemo „u budućnosti svedočiti tome da je stisak kojim reprodukcija davi odnose među ljudima razvrgnut, a brojni životni stilovi mogući".

Velika važnost oslobođenja žena u tome je što ono pruža priliku za ponovno ispitivanje vidova ljudskog ponašanja; u to treba uključiti i ideju da su heteroseksualne veze jedini prihvatljiv životni stil. Ako bi, kao što ističu neki tumači novog Amandmana o jednakim pravima, to novo zakonodavstvo legalizovalo homoseksualne brakove, tu činjenicu trebalo bi analizirati i prihvatiti, čak promovisati, ali nikako ne skrivati.

Borba svih žena protiv seksizma nije jedino zajedničko bojno polje feministkinja i lezbejki. Obe grupe deo su šire borbe protiv ugnjetavanja koju vode sve grupe što odbijaju da njima vlada hijerarhijski sistem u kojem se određene grupe smatraju prirodno superiornim, a druge prirodno inferiornim. U toj borbi, asimilacija je karakteristično obeležje. Lezbejke koje skrivaju svoje seksualne preferencije niko ne goni; feministkinje koje ostaju domaćice i majke niko ne odbacuje; prostitutke koje kriju svoje zanimanje niko ne kori; crne koji mogu proći kao beli niko ne diskriminiše. Tek kad ugnjeteni ustanu i otvoreno objave ko su i šta su – tek tad ih se ili pritiska da prisvoje svoje ispravne uloge i položaje u društvu, ili pak razapinje.

Feministkinje koje nastavljaju da žive od muževljevih prihoda i obavljaju tradicionalne dužnosti supruge i majke na račun sopstvenog razvoja kriju se i samo spolja podržavaju svoju borbu, kao i lezbejke koje flertuju s muškarcima na poslu. One pokušavaju da izbegnu diskriminaciju pretvarajući se da perpetuiraju sistem. Ali kad feministkinja istinski pristupi pokretu i siđe s pijedestala, privremeno napuštajući muškarce ili im se suprotstavljajući, ona tad iz priznatog i vrednovanog položaja s privilegijama određene vrste prelazi na novo, samotno mesto, na kojem je može dočekati otvoreno neprijateljstvo.

Današnja kulturna revolucija sačinjena je od grupa koje jedna za drugom govore: „Nećemo to više trpeti. Želimo da budemo ljudska bića." Lezbejke danas podražavaju neke taktike i prakse oslobođenja žena, pri čemu je taj pokret primao signale od pokreta za oslobođenje crnaca. Ono što se ovde događa jeste opšta pobuna lišenih na svetu; kao takve, feministkinje i lezbejke duboko su povezane, jedna za drugu. Nije bila slučajnost što je jedan sastanak revolucionarnih grupa 1970. okupio Crne pantere, homoseksualce i feministkinje.

Iz aktivizma u feminističkom pokretu obično se pojavljuje nova vrsta lezbejke, lezbejka koja sebe naziva lezbejskom aktivistkinjom ili radikalnom lezbejkom i koja je upravo pojmila koliko je ogromna moć i sloboda kad otvoreno ustvrdiš ko si i šta si. Ne samo što se radikalne lezbejke više ne srame svoje posvećenosti lezbejskom načinu života već su posle izvesnog istraživanja i proučavanja sebe shvatile da većina njihovih problema ne potiče ni od kakvih njihovih nužno nezdravih osobina, nego pre od društvenog ugnjetavanja.

Emocionalni razvoj koji lezbejkama omogućuje da odbace polne uloge i polna ograničenja, opšteprihvaćene u našem društvu, obično se opisuje kao psihopatologija: mentalna bolest. Pretpostavlja se da je nešto u porodičnom okruženju

dovelo do toga da razvoj deteta krene u pogrešnom pravcu. Međutim, izvesni progresivni psihijatri i socijalni radnici počeli su da govore o konceptu zvanom sociopatologija: bolest u društvu. Otkrili su da pojedinke i pojedinci koje su tretirali zbog takozvanih ličnih problema imaju stvarne probleme koje im nije dato da kontrolišu. Okruženje im preti, čak i fizički. To kontinualno stanje pretnje izaziva napetost, koja zatim izaziva razne emocionalne probleme, koji se pak ne mogu rešiti medicinskim tretmanom pošto ih perpetuiraju stvarni pritisci neprijateljskog društva. Koncept sociopatologije podstiče potrebu za sistematskom analizom ponašanja svih žena i naročito osvetljava krutost društva i njegovu nespremnost da toleriše mnoštvo životnih stilova za žene. To ukazuje na vanjske razloge za uznemirenost i emocionalne probleme lezbejki. Problemi lezbejki – krivica, strah, mržnja prema sebi – stoga se mogu posmatrati kao deo sociopatologije, deo onoga što ne valja s našim društvom, koje čitave kategorije ljudi sprečava da budu srećni i produktivni.

Ako ženama u svim fazama njihovih života, od rođenja do smrti, upravljaju muškarci – i ako je ta dominacija neprirodna – onda je svako žensko ponašanje neki vid izbegavanja ili prilagođavanja kako bi se ta dominacija preživela. Sve su to načini da se živi u okruženju koje je u biti preteće. Shodno tome, prilepak, negovateljica-domaćica i dete-žena jesu žene koje su se prepustile muškoj dominaciji; žena od karijere, feministkinja i lezbejka jesu žene koje su se pomučile da odbace mušku dominaciju. Lezbejstvo je jedan od odgovora žene koja odrasta na emocionalno razumevanje, a to razumevanje je zajedničko svim ženama, šta znači postati ženom u našem društvu. Prema Radikalnim lezbejkama, lezbejka je gnev svih žena, kondenzovan do tačke eksplozije. Ona je žena koja, često u ranoj dobi, postupa u skladu sa unutrašnjom prinudom da bude potpunije biće nego što će joj društvo dozvoliti [da bude]. Te potrebe i konflikti, tokom godina, bolno je sukobljavaju s ljudima, situacijama i prihvaćenim načinom razmišljanja, sve dok se ne nađe u kontinualnom stanju rata sa svime oko sebe, a obično i sa sobom. Ona možda nije do kraja svesna političkih implikacija onoga što je za nju počelo kao lična potreba, ali, na izvesnom nivou, ona ne može da prihvati ograničenja i ugnjetavanje koje joj je društvo nametnulo najosnovnijom ulogom u društvu – ženskom ulogom. Lezbejka je često odbijala da učestvuje u toj igri odbacujući lutke, kuhinjice, seksualne varke, i umesto toga se zanimala za mentalne i fizičke razonode rezervisane za dečake – a kasnije za muškarce. Znala je ovo: kad su dečaci podrugljivo govorili da ne žele da se igraju igara za devojčice, a ona ih oponašala govoreći da ne želi da se igra igara za dečake – lagala je. Želela je da se igra igara za dečake. To je bilo teško pojmiti. Kao dete, bila je prirodna; u pubertetu, kad je odbila da se promeni, odjednom su je smatrali neprirodnom. Kad se njena zanimanja i osećanja nisu podudarila sa zahtevima društva, počeli su bol, gorčina i odbacivanje. Pritisak je tu i ostaće tu sve dok neka sila veća od pojedinca – oslobođenje ili smrt – to ne promeni.

Žene koje su pokušale da usvoje ma koje od ljudskih svojstava i stavova koji se kod žena ne smatraju prirodnim oduvek su obeležavane kao da se identifikuju s muškarcima ili kao lezbejke. To se čini nepoštenim budući da se muškarcu dozvoljava status mužjaka dok on u isti mah potražuje sva ta ista ljudska svojstva. Povezivati ženu ili lezbejku s muškim svojstvima kad ona prosto pokušava da se razvije u neupitno ljudskom smislu znači da se i feministkinja i lezbejka smatraju neautentičnim. Hoće se reći: ako se žena nikad ne može smatrati ničim do manje hrabrom, manje inteligentnom, manje kreativnom i manje nezavisnom, imaćemo samo prihvatljive žene koje su manje od mužjaka. Svaka žena koja je jednaka muškarcu ili bolja od njega smatraće se aberacijom – ne-ženom.

Načelno se uviđa da je igranje karijernih uloga neoprostivo i za feministkinje i za lezbejke. Pa ipak, neke feministkinje kažu da su nekada želele da budu generali, piloti, advokati ili senatori. Žene koje je društveni pritisak primorao da odustanu od tih snova razgnevljene su. Naučiti koje bi poslove ili dužnosti žena mogla odabrati bila je samo jedna lekcija u psihosocijalnom obrazovanju žene. Takođe su je učili kako da voli muškarce. Zaljubljenost u drugu devojčicu u predtinejdžerskom uzrastu smatrala se prirodnom, umnogome kao što su „nezrele" težnje ka „muškim" karijerama smatrane prirodnim. Devojčice će prerasti i jedno i drugo. Ali danas nam se, sve više, čini da se žene socijalizuju u polne uloge kao i u karijerne uloge; ničim se ne može dokazati da je heteroseksualnost iole normalnija nego homoseksualnost. Oslobođenje žena još se nije pozabavilo igranjem uloga u pogledu seksualne orijentacije.

Igranjem uloga, i u težnjama u karijeri i u ljubavnim vezama, žena svakako ne živi istinski. Ona proživljava život umnogome kao glumica koja prima na sebe ulogu ili prihvata dodeljenu. Ona ne živi do kraja svesnim životom, praveći sopstvene izbore. Igranje uloga mora se posmatrati kao bekstvo od stvarnosti, u dobroj meri poput posezanja za alkoholom, drogom ili hipnozom. To su vidovi delimične smrti ili delimične svesnosti. Činu odbacivanja uloge implicitna je potreba da se živi do kraja svesnim životom.

U Drugom polu Simon de Bovoar iskazuje svoju zamisao prirodnog odgovora žena: „Ako treba zazivati prirodu, možemo reći da su sve žene

prirodno homoseksualne. Lezbejka se, zapravo, razlikuje po tome što odbija muškarca i po tome što joj se dopada ženska telesnost; no svaka odrasla žena strahuje od penetracije i muške dominacije i oseća izvesnu odbojnost prema muškom telu; s druge strane, žensko telo je za nju, kao i za muškarca, predmet žudnje."

Ljudi moraju da shvate i da otvoreno priznaju da postoje varijeteti seksualnosti, te da je heteroseksualnost od njih slučajno najpopularnija, a ne nužno i najpunopravnija. Pokret za oslobođenje žena tu temu mora promovisati kao nevažnu jednako koliko je nevažno da li neko više voli švajcarski ili američki sir.

Povratak tih prirodnih osećanja za druge žene je fenomen koji je svakako ženski pokret oslobodio za istraživanje. Izrazile su to dve žene iz Klasne radionice koje su prisustvovale sveženskom plesu koji je priredio Front za oslobođenje homoseksualnih osoba. Te feministkinje – ne lezbejke – objavile su svoje reakcije u andergraund novinama Rat/pacov: „Videla sam mogućnost da doživim iskustvo koje bi se suprotstavilo ograničenoj definiciji plesa ... bile bi tu samo žene, u takvom društvenom kontekstu da žele da se povežu sa ženama. Ono što sam doživela bilo je osećanje lišeno ikakvih sprega, za žene. Dok sam plesala uz drugu ženu, bila sam svesna toga koliko osećanja imamo jedna za drugu, a da nam je pritom rečeno da ih ne izražavamo – i koliko to sputava naše međusobne lične odnose." Druga reakcija: „Bila sam dirnuta, ali nisam iskusila nikakav silan potres. Nije to bilo nikakvo religijsko preobraćenje. Zamisao da žena voli drugu ženu prosto mi je postala opipljivija i prirodnija."

Pošto i feministkinje i lezbejke vode nezavisne živote, feministkinje su sklonije da razumeju lezbejsku tačku gledišta i da prihvate svoja homoseksualna osećanja bez histerije kakva se često viđa kod drugih žena. Zanimljivo je primetiti i da je jedna od ono malo žena koje su bile prepoznate kao pesnikinje i učiteljice u ranoj grčkoj kulturi, kad su žene bile zatvorene u svojim domovima, bila „izvorna" lezbejka Sapfo, sa ostrva Lezbosa.

Lezbejka je prisvojila krajnju slobodu koja heteroseksualnim ženama nije dozvoljena: da živi i voli upravo kako njoj godi. Ona ne pravi emocionalne pogodbe zarad privilegija koje se stiču kad si dama. Zbog toga je žestoko mrze i muče. Lezbejstvo je onaj odgovor na mušku dominaciju koji je neoprostiv. Lezbejka je obeležena kao neprirodna i prinuđena da živi neprirodno. Simon de Bovoar je u Drugom polu otvoreno ustvrdila: „Ako u stavu lezbejki ima dosta agresivnosti i naklonosti, one nikako ne mogu živeti prirodno u svojoj situaciji; biti prirodan znači ne biti svestan sebe kao drugog, ne prikazivati svoje postupke sebi. Lezbejka može raditi po svom s mirnom ravnodušnošću tek kad je dovoljno stara ili kad je podupire znatan društveni ugled."

Lezbejke su dvostruke otpadnice, kao žene i kao homoseksualke. Lezbejke, kao ni žene uopšte, ne dobijaju podstrek da budu nezavisne niti da se obrazuju; kao žene, uvek su tretirane kao inferiorne. S druge strane, uskraćuju im se prednosti seksističkog sistema: finansijska sigurnost, priznanje kod kuće, majčinska moć. Dok se heteroseksualne žene iz položaja koji u društvu pruža privilegije – položaja žene i majke – pomeraju u položaj slobodniji od tog, lezbejke su manjina koja se bori za pravo da postoji. Lezbejke trpe ugnjetavanje koje trpe sve žene – i veće. Žene su na poslu plaćene slabije nego muškarci, a lezbejke dobijaju otkaz kad se njihova seksualna preferencija otkrije. (Lezbejke još nisu dostigle nivo tokenizma.) Na koledžu se žena bori za ocene jednake ocenama muškaraca, ali lezbejka se nosi sa strahovima i teskobom zbog mogućnosti da je izbace. Pravo razvedene žene na njenu decu gotovo da se ne preispituje; lezbejki se pak njena deca oduzimaju nasilno. Muškarci su zadovoljni ako žena ćuti, a lezbejka pobuđuje bes i neprijateljstvo. Silnu tužbu treba podneti protiv škola, industrije i psihijatara zbog ozbiljne psihičke štete nanete homoseksualcima, baš kao i ženama. Saveznike je teško naći. Lezbejke nemaju prednost da se mogu osloniti na podršku heteroseksualnih sestara ili homoseksualne braće. Žene – čak i one u pokretu za oslobođenje žena – često su seksistički nastrojene, u smislu da ne prihvataju lezbejsku seksualnu preferenciju; muškarci homoseksualci često su seksisti, u smislu da često otpisuju žene ili ih prenebregavaju.

Muškarci homoseksualci koji žele jedinstvo s lezbejkama bivaju suočeni sa svojim seksizmom, ali neke druge razlike ih sprečavaju da se sasvim identifikuju s lezbejkama. Homoseksualci su izloženi progonu i zakonskim kaznama. Oni trpe prilično neposredno ugnjetavanje, osmišljenu da ograniči njihov broj ili da ih čak eliminiše. Lezbejke su umnogome pošteđene takvog zlostavljanja, ali njih umesto toga ismevaju. Pošto se na njih gleda kao na imitacije muškaraca, one su predmet poruge za oba pola. Iako ih u društvu ne smatraju dovoljno važnim da bi ih svaki čas zlostavljali i progonili, one žive u ekstremnom vidu psihološke cenzure. Žene koje se jedva, ili nikako, osećaju ugroženim od strane homoseksualaca plaše se lezbejki i osećaju snažnu odbojnost prema njima, a muškarci koji se ne osećaju ugroženim od homoseksualaca neobično se plaše lezbejki.

Lezbejke se, više nego muškarci homoseksualci, shvataju kao pretnja čitavom sistemu zasnovanom na seksualnim vezama. Homoseksualac zadržava svoj muški životni stil. On, zapravo, sebe često

vidi kao supermužjaka, oslobođenog potrebe za ženom i aktivnog u svemuškom svetu koji se ne razlikuje značajno od kluba probranih muškaraca ili sportskog tima. On je promiskuitetan, a njegov promiskuitet je muška privilegija. Ponekad se oseća superiornim spram skućenog, pripitomljenog muškarca iz predgrađa. Lezbejke pokušavaju da žive stabilnim životom, češće nastoje da stvore dom bez muškaraca. To se, jasno, ne dozvoljava u muškom seksističkom sistemu. Prihvatljivo je da muškarac bude bez žena, na primer u muškim klubovima, u sportu ili vojsci, ali nikad nije prihvatljivo da žena bude bez muškarca. Žena se određuje u odnosu prema muškarcu i porodici. Žena bez muškarca i porodice ne smatra se potpunom ženom, već neuspelom. Muškarac samac je neženja; žena koja živi sama usedelica je – ili lezbejka.

Mnoge žene skrivaju delove sebe od muškaraca, ali lezbejka, kao homoseksualka, podnosi patnju života u potpunoj skrovitosti. U članku naslovljenom „Dobro je biti homoseksualna", Marta Šeli objašnjava:

„Shvatite ovo – kad ste homoseksualni, najgore je što morate to da krijete. Nije najgore što vas tu i tamo ubijaju policajci ili homofobni tinejdžeri, niti gubitak posla ili izbacivanje iz škole, a ni otpust iz vojske po kazni – već svakodnevna spoznaja da je to što jesi toliko strašno da se ne sme otkriti. Nasilje prema nama je sporadično. Većina nas nije njime pogođena. Ali unutrašnje nasilje, to što si prisiljen, ili što si pak odabrao, da nosiš breme nesvesne krivice heteroseksualnog društva – to nas razdire, zbog toga poželimo da ustanemo u kancelariji, u fabrici, u školi i povičemo ko smo zapravo."

Neke posledice življenja lažnim životom vide se u sledećim odlomcima Dnevnika dveju ljubavnica, priče o jednoj lezbejskoj vezi. U prvom unosu govori se o tome šta se zbiva kad se pokuša živeti bez skrivanja: „Jedini način na koji možemo zamisliti da živimo zajedno kao lezbejke jeste da imamo brz automobil i mnogo novca – da postavimo privremen život na nekoliko nedelja, pre nego krenemo dalje – živeći tako između dva otkrića. U bekstvu, kao begunci. Bez načina da se skrasimo i vodimo plodonosan život, ma koliko to snažno želele, jer znamo da će se to što sazdamo, šta god to bilo, urušiti čim se naša ljubav otkrije." Drugi unos otkriva cenu ćutanja: „Sedela sam za večerom sa svojom porodicom, spremna da uživam u divnom obedu – pravoj gozbi. Slavili smo porodično okupljanje. Moji roditelji tek što se behu vratili iz Evrope. Toplina nam je prožela srca kad je tata ustao da održi svoju tradicionalnu zdravicu: 'Kad smo tvoja majka i ja bili u Evropi, za stolom do nas sedela su dva momka koja žive zajedno. Žalosno je to bilo. Njihovi roditelji sigurno strašno pate. Pomislili smo kako nas je sreća pogledala pa su sva naša deca zdrava. Živeli.' Grlo mi se steglo i celo telo mi se uzbunilo. Taj obed izvesno nije bio za mene – za lezbejku. Bio je za nekoga u mojoj porodici ko ne postoji."

Svakoj dobronamernoj osobi, uključujući i lezbejke, treba samopoštovanje da bi na svet gledala s dobre strane. Samopoštovanje zahteva iskrenost. Kad mora da poriče ko je – izravno ili automatski – to je za lezbejku neiskreno i destruktivno. Krivica povezana s laganjem ogromna je, naročito kad se laže doživotno. Lezbejka živi u laži zato što iskrenost znači da će se sasvim sama suočiti s mržnjom društva. Izjasniti se kao lezbejka i dalje je gotovo isto što i izjasniti se kao Jevrejin u nacističkoj Nemačkoj. Lezbejku možda neće ubiti, ali ona će time rizikovati da izgubi sve i svakoga ko joj je važan, a da svako ko je prihvati ponese breme sumnje ili krivice.

Lezbejku društvo svakodnevno bombarduje porukama koje joj uporno ponavljaju da je sam njen život zločin, jednako kao što heteroseksualna žena upija hiljade poruka da nije ravna muškarcu. Lezbejka može nositi krivicu kao kriminalac; u periodu zvanom „autovanje", kad počinje da prihvata svoje lezbejstvo, ona može veoma nalikovati Raskoljnikovu iz Zločina i kazne: želi da poviče svetu, ali se ne usuđuje. Kako je objasnio Teodor Rajk: „Nešto od potrebe za kaznom nalazi izvesno zadovoljenje u prinudi da se ispovedi. Strah od kazne izaziva silnu teskobu iako do kazne uopšte ne mora doći."

Lezbejke izvršavaju samoubistvo radije nego da priznaju ono što bi trebalo da bude radosna i slavljena ljubav. I dalje to rade. To što se svaki dan ne bacaju sa zgrada dokaz je individualne hrabrosti svake lezbejke.

Zaštita koja se nudi mnogim lezbejkama jeste mogućnost skrivanja. Relativno je lako za otprilike 90% njih da „prođu kao bele". Očigledne lezbejke, one koje izgledaju dečački i koje se obično prepoznaju kao lezbejke, manjina su unutar manjine. Pokret homoseksualaca drugačiji je od ostalih pokreta usled lakoće skrivanja. Kao pripadnice i pripadnici društvenog pokreta koji se bori za prihvaćenost, lezbejke i homoseksualni muškarci moraće da pronađu način da mobilišu mnoštvo homoseksualaca koji i dalje osećaju da ne mogu sebi da priušte da se autuju.

Lezbejke su isprva u oslobođenju žena videle spas – pokret koji prepoznaje žene na nov način i koji, po svemu sudeći, zagovara nezavisan životni stil sličan lezbejskom. Nije da su lezbejkama samo trebali bolji poslovi, bolje obrazovanje i bolje plate te prednosti zakona protiv diskriminacije na javnom mestu, već su osećale naklonost prema ljutitim feministkinjama koje se upinju da steknu sopstveni iden-

titet. Lezbejke su, zapravo, imale deža vi: dobro su znale frustraciju, rascepljeno stanje uma kod feministkinja. Njihovi životni stilovi i gledišta imali su, reklo bi se, mnogo zajedničkog. Za lezbejke, koje su i dalje bile veoma usamljene i podeljene, bilo je zamamno da odjednom postanu deo širokog društvenog pokreta za ljudska prava koji bi mogao izazvati trajnu društvenu promenu i prepoznavanje jednakosti i nezavisnosti žena. Bio je to snažan zamah. Otpor je bio u tome što Kćeri Bilitise, lezbejska organizacija s petnaestogodišnjim stažom, nisu bile aktivistička grupa u vreme kad je akcija postala imperativ. Kćeri Bilitise su se uvek predstavljale kao „drugi dom"; to iziskuje da se pojedinka prilagodi društvu. Kad je pokret za oslobođenje žena otvorio vrata aktivističkoj ulozi u spoljnom svetu, lezbejke nisu oklevale da pređu taj prag, odmah se pridruživši Nacionalnoj organizaciji za žene i drugim grupama.

Ali bila je tu jedna kvaka. Iako su bile aktivne u pokretu koji se ticao svega što su živele i za šta su se borile, lezbejke su i dalje morale da ćute. Isprva je ta ćutnja poticala iz navike, tradicije i osećaja za opstanak, kao i iz ljubaznosti prema heteroseksualnim feministkinjama, koje su već bile dovoljno napete zbog optužbi da su „lezbače". Kasnije su se lezbejke krile jer su javno omalovažavane i zato što se strahovalo da će se mnogo lezbejki pridružiti pokretu. Zvali su ih Ahilovom petom pokreta, a ovenčana zvaničnica Nacionalne organizacije za žene rekla je za njih da su ljubičasta napast, što je etiketa koju je prvi dobio Oskar Vajld. Pa ipak, konačni udarac bio je otvoreni čin diskriminacije. Zvaničnica Nacionalne organizacije za žene dala je sebi slobodu da izmeni zvanični dopis za štampu sa Prvog kongresa ujedinjenih žena, održanog u jesen 1969. Sa spiska od oko petnaest organizacija, ona je izbrisala nazive dveju lezbejskih grupa. Potom su, u izveštaju o kongresu, ona i još jedna žena iz Nacionalne organizacije za žene predlog za prolezbejsku radionicu opisale kao „odložen". Druge žene su se setile da je predlog za radionicu usvojen.

Diskriminacija se dala prepoznati i u drugim feminističkim grupama. Lezbejka u grupi Redstokings, na primer, u to vreme je prijavila da nema zainteresovanosti za bavljenje problemima lezbejki, ma koliko da su se često ili žustro lezbejke borile za ukidanje zabrane abortusa i centre za brigu o deci. Lezbejke su postale svesne da su samo određeni životni stilovi prihvatljivi pokretu i da će se razmatrati samo problemi tih životnih stilova.

Tri žustre mlade žene istupile su iz Nacionalne organizacije za žene početkom sedamdesetih. One su svima u organizaciji stavile do znanja zašto odlaze i objavile su prilog brošuri organizacije na svoj račun, optužujući Nacionalnu organizaciju za žene po nekoliko osnova, uključujući i seksizam. Deo te objave glasio je: „Protestujemo protiv seksističkog stanovišta Nacionalne organizacije za žene u Njujorku. Vođstvo uporno podvrgava ugnjetavanju druge žene u pogledu seksualne preferencije – ili, prosto rečeno, ogromne predrasude upravljene su protiv lezbejki. 'Lezbejka' je reč od koje izvršni odbor dobija kolektivni infarkt... preovladava stav 'zamisli da nam se sjate u gomili, strašno'. Dozvolite da vas podsetimo da je to muška predstava lezbejstva."

Jedna od njih tri potom je u svom stanu sazvala sastanak da bi se raspravljalo o diskriminaciji lezbejki u pokretu za oslobođenje žena. Sastanku je prisustvovalo tridesetak žena koje su bile aktivne u oslobođenju žena i Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba. Obrazovane su tri grupe za podizanje svesti. Žene iz Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba predložile su da se pripremi izveštaj sa stavom o lezbejstvu za pokret oslobođenja žena. Dok se radilo na tom izveštaju, autorke i druge žene počele su da planiraju njegovu prezentaciju. Ništa nije delovalo prirodnije do da se taj izveštaj predstavi na Drugom kongresu ujedinjenih žena (ovog puta, kongres nije organizovala Nacionalna organizacija za žene, već koalicija radikalnijih feministkinja). Grupa koja je izveštaj planirala i pisala prozvala se Radikalne lezbejke. Kako su postajale brojnije i preobražavale se u akcionu grupu, počele su sebe da zovu Ljubičasta napast, u znak sećanja na optužbu zvaničnice Nacionalne organizacije za žene.

U petak, na uvodnoj večernjoj sednici kongresa, svetla su se u sali odjednom isključila. Kad su se ponovo uključila, u sali se obrelo trideset pripadnica Napasti u ljubičastim majicama, sa upadljivo ispisanim podrugljivim nazivom koji su prihvatile kao svoj. Kao što su crnci usvojili „Crno je lepo" kao slogan kojim će izvrnuti sliku o sebi, lezbejke su sad govorile „Dobro je homoseksualno" i reči „lezbejka" i lezbača" koristile s pozitivnom i vedrom konotacijom. Nosile su natpise „Izvedi lezbejku na ručak" i „Voli te superlezbača". Pripadnice Pretnje preuzele su mikrofon te večeri i vodile otvoreni forum o seksizmu u pokretu. Jedna od prvih govornica bila je sedokosa feministkinja Rut Gejdž Kolbi. Polako je rekla: „Ovo je istorijski trenutak. Prvi put u hiljadu i hiljadu godina, još od Sapfinog vremena, ove žene, od kojih su mnoge inteligentne i talentovane, i koje imaju mnogo da ponude, izašle su iz skrovitosti." Čak ni pripadnice Pretnje nisu očekivale takvu reakciju. Sutradan su lezbejke održale radionice o seksizmu u pokretu, a uz to su i pozvale feministkinje na ples posle kongresa.

Očekivano, reakcije na aktivnosti tokom vikenda bile su različite, ali mnoge žene su duboko u

sebi osetile (a neke su to i verbalizovale) da je lezbejska otvorenost bila hrabrost od one vrste koja pruža mogućnost da se ponovo procene sopstvena mišljenja o lezbejstvu i stvarni problemi sa seksizmom unutar feminizma. To što su feministkinje prihvatile lezbejsku akciju bilo je prvi ... korak prema oslobađanju od seksističkog... i premoćne... nastupajuće... borbe, pri čemu se žene – i heteroseksualne i homoseksualne – zajedno i otvoreno bore za društvenu revoluciju koja zahteva rastakanje tradicionalnih polnih uloga i uspostavljanje novog sveta samosvojnosti, čime se homoseksualnima mora priznati emotivni život i svim ženama dozvoliti da svoj život žive onako kako ga same definišu.

Novi lezbejski stavovi i akcije vrsta su paradigme pokreta za oslobođenje žena: lezbejke su odlučile da ustanu s gomile ljudskog otpada i odu odatle. Kao što su učinili crnci i kao što su učinile žene, izašle su na ulice i marširale za svoja prava. Dvadeset osmog juna 1970, između pet i deset hiljada homoseksualaca (prema procenama masovnih medija) marširalo je Šestom avenijom do Central parka u Njujorku, objavljujući svoj novi ponos i solidarnost i protestujući protiv zakona koji voljne homoseksualne odnose između odraslih osoba proglašavaju ilegalnim te društvenih uslova koji sprečavaju homoseksualce da iskazuju međusobnu naklonost u javnosti, zadržavaju poslove ili iznajmljuju stanove. Bilo je marševa i u Los Anđelesu i Čikagu, i Gay-in u Boston komonsu. Velečasni Troj Peri, pastor Crkve metropolitanske zajednice u Los Anđelesu, i dve lezbejke počeli su post.

Lezbejke u Njujorku protestovale su noseći baner „Lezbejke, ujedinite se". Jedna visoka plavokosa devojka, koja je marširala uspravnih ramena i spremnog osmeha, nosila je ogroman transparent „Ja sam lezbejka i prelepa sam"; njenu sliku prenele su stotine novina širom zemlje. Iako poziv nije bio upućen grupama za oslobođenja žena, nekoliko feministkinja – čak pripadnica Nacionalne organizacije za žene – pridružilo se lezbejkama bez prednosti upadljivih banera ili transparenata. Jednu ženu iz Ženske međunarodne terorističke zavere iz pakla (WITCH) u njenoj su zgradi ispitivali o njenom učešću. Odbila je da svoje postupke opravda time što će reći da nije lezbejka, već feministkinja, jer je shvatila da bi takva distinkcija ponizila njene sestre lezbejke.

Pokret za oslobođenje žena trebalo bi da smatra lezbejstvo potpunim životnim stilom koji je validan sam po sebi, dakle, ne tek pitanjem seksualne zajednice. U pogledu svog iskustva, lezbejke imaju mnogo da ponude pokretu za oslobođenje žena budući da žive nezavisno od muškaraca i stvaraju veze zasnovane na mnogo jednakijim ... Takođe, nekoliko lezbejki je... imaju decu i tako dvostruko razumeju ... samotnu ženu. [1] kako ona želi i ište da živi, što ukazuje na to da su polne uloge i atributi naučeni ili proizvoljni, a ne prirodni. Lezbejke navešćuju vreme kad će pojedinke i pojedinci stvarati sebe iz čitavog opsega ljudskih svojstava, umesto da se ograničavaju na ona koja im se pripisuju kad se kulturom čita njihova biologija.

Kad se suoče s razvojem osobina koje se prepoznaju kao muške, a koje su neophodne za nezavisno preživljavanje, mnoge žene su prema tome ambivalentne; osećaju se ugroženo; nemaju predstavu kako da krenu ka sticanju nezavisnosti. Lezbejke su to naučile na teži način. Sad feministkinje moraju početi da uče. Lezbejke razviju svest o realnosti nezavisnosti u ranoj dobi. Kad si u sukobu s društvom, potrebna su ti sva raspoloživa sredstva. Nezavisnost od muškaraca znači potpunu odgovornost za sebe, za ljubavnu vezu, čak i za decu.

Žene koje se suprotstavljaju osnovnoj društvenoj pretpostavci da žena treba da ima muškarca moraju shvatiti da to zapravo znači sledeće: ako nemaš muškarca kraj sebe, moraš biti spremna da preuzmeš punu odgovornost za svoj život. Žene moraju postaviti sopstvene ciljeve jer više neće biti samo one koje podržavaju odluke muškaraca. Stoga, na primer, žena iz srednje klase mora razmotriti više obrazovanje, proučiti mogućnosti za unapređenje i penziju, i steći znanje o nekretninama, osiguranju, politici, bankarstvu i akcijama. Takođe će morati da se suoči s manjim izazovima poput održavanja automobila, razumevanja jednostavnih mehaničkih i električnih sprava, krečenja, stolarije i upravljanja budžetom. I, prirodno, moraće sama sebi da otvara vrata i pali cigaretu. Život se veoma širi. Odgovornosti, sitne i krupne, umnožavaju se. Lezbejka, budući da se nije trudila da zainteresuje muškarce i da je verovatno odbacila mnoge savete koji škode i sputavaju, u prednosti je spram feministkinje. Ona zna kako da preživi kao samotnica. Jednakost u emotivno-seksualnim vezama drugi je feministički ideal zbog kojeg je istraživanje lezbejskih veza važno za oslobođenje žena. Muškarcima je zbilja teško da prihvate žene kao jednake njima. Iza svakog muškarca stoji žena, kažu muškarci, i tako je oduvek. Proći će mnogo vremena, izgleda, pre nego muškarci budu voljni da se odreknu svojih pozicija moći, ugleda, znanja i privilegovanosti. Vrlo malo njih pokušava i bavi se oslobođenjem, ali često ih ismevaju drugi muškarci, koji ih smatraju nedoraslima. Muškarci žele da budu prihvaćeni u muškom klupskom društvu; važno je za muškarca da među muškarcima bude svoj na svome. To znači kontrolisati sopstvenu porodicu, a ne biti jednak u partnerstvu. Tako je, u prosečnoj heteroseksualnoj vezi, žena i dalje prisiljena da se odrekne mnogih mogućnosti u karijeri i obrazovanju da bi podržavala svog muža i bila dobra žena. Od nje se takođe očekuje da odustane

od svojih prijateljica i da se poveže sa ženama muževljevih prijatelja, čime se ona lišava znatnog podstreka u oblastima koje bi je mogle zanimati.

Feministkinje koje imaju muškarce u životu i slobodne su da protestuju i bore se za jednakost žale se kako divna osećanja nezavisnosti, samosvojnosti i samoodređenosti koja imaju kraj drugih žena bivaju ugušena kad se vrate kući i kad ih u krevetu podvlaste muškarci. Šta god da feministkinja radi, fizički čin i ženu i muškarca vraća u igranje uloga: muškarac kao osvajač potvrđuje svoju muškost, a od žene se očekuje da pasivno prima. Sva njena politika namah se raspada.

Ljubav se tek odnedavno proučava sa stanovišta moći, kao vrsta masovne dominacije nad ženama putem lične dominacije u heteroseksualnim ljubavnim vezama. Nema nade da će žene, sve dok čekaju, prihvataju dominaciju i potčinjavaju joj se fizički, biti emocionalno slobodne.

Budući da je trenutno veoma malo muškaraca voljno da radi na istinski jednakim odnosima, neke radikalne ženske grupe su se sa gotovo religijskom posvećenošću okrenule celibatu ili masturbaciji. Neke su donele svesnu ili političku odluku da budu lezbejke.

Sloboda od seksualne dominacije muškaraca pružila je lezbejkama priliku da se bave drugim oblastima interesovanja, ma koliko da ih krivica i strah na mnogo načina sputavaju da postignu svoje ciljeve u tome. Stoga se, kad muškarci sve uspešne žene nazivaju lezbejkama, u tome ogleda nesvesno prepoznavanje da te žene ne ulažu svoj stoprocentni trud u svoju dužnost da služe muškarcima. Muškarac može bez ljubavi, postavlja je na drugo mesto, ili je pak shvata nehajno jer je njegov život mnogo širi od doma. Prostire se na zajednicu, naciju, svet, univerzum. On ne samo što donosi hleb na sto već donosi i spoljni svet u kuću da ga žena iskusi preko njega. On ima ljubav mnogo veću od one za svoju ženu. Žena, s druge strane, može i nemati drugu ljubav.

Ljubav među jednakima omogućava vezu koja najviše ispunjava. Sve manje od jednakosti u ljubavnoj vezi destruktivno je, jer jedna osoba obično uvek daje i nije ispunjena. Ta osoba gotovo je uvek žena. Potpuna ljubav je potpuna ranjivost i nesebičnost i trebalo bi da obema stranama dozvoli da prime najviše zadovoljstva. Uzajamno davanje i uzimanje omogućava uzajamnu obnovu. Ako žena uvek pruža emocionalno, što je njena prihvaćena uloga – u vođenju ljubavi i mimo njega – njene emocije se ne nadoknađuju, svakako ne materijalnim dobrima, što nam sistem kazuje. Jednako iskustvo obogaćuje i ljubavnici ga dele; to mogu biti dve žene koje instinktivno znaju i uvažavaju potrebe one druge.

Lezbejka i proširuje i sažima svoje aktivnosti da bi udesila stvari tako da obe ljubavnice imaju što više mogućnosti. Ona veoma jasno vidi da nema specifičnih uloga, da sva ta popevka o muškim poslovima često samo drži žene podalje od obavljanja zadataka koji su im podsticajni i zanimljivi. Lezbejke su otkrile da jednakost iziskuje mnogo iskrenosti i razumevanja. U odsustvu uloga nema propisanog načina razmišljanja ili glumljenja. Sve je otvoreno za ponovno razmatranje, od toga ko će oprati sudove do toga ko će napadati u ljubavi, ko će se za koga izmestiti. Nema tradicionalnih, društvenih, zakonskih niti moralnih propisa na kojima bi se odluke zasnovale. Kao i svaka sloboda, i sloboda od igranja uloga iziskuje rad. Svaki par mora da pronađe svoj put i za to ne postoji nikakav priručnik.

Bez sumnje, odluke koje se donose s razumevanjem dveju osoba teže su nego one koje donosi jedna – muškarac. Odluke među jednakima uvek su teške i mogu izazvati novu vrstu stresa. No to je obično stres koji dovodi do zdravih odluka, a ne do uvežbanih reakcija. Jednakost nas može odvesti do fleksibilnosti, promene i rasta.

Šta se događa kad naiđu krupne odluke, na primer, kad jedna žena prihvati unapređenje koje zahteva selidbu? Usled jednostavnosti heteroseksualne uloge, a ta uloga sada je tako strukturirana, žena će prosto pratiti muškarca. U homoseksualnoj vezi, međutim, u kojoj obično obe žene imaju karijeru, druga žena nije nužno obavezna da prati; bez braka, dece, zajedničke imovine i zakonskih sprega, bez društvenog pritiska ili podrške da ih održi zajedno, lezbejke mogu i da se rastave, i često to i čine. Ono što se ovde događa jeste nešto što feministkinje treba pažljivo da posmatraju, konkretna lekcija za buduće poteškoće koje će doći sa osmišljavanjem veze s najviše izazova od svih.

Budući da je jednakost u vezama s muškarcima toliko teško ostvarljiva, mnoge žene sada razmatraju separatizam – u celosti ili delimičan – kao privremen način života. To bi značilo da, tokom borbe, muškarci i žene ostaju odvojeni jedni od drugih da bi otkrili ko su i za šta su kadri. Ta ideja možda zastrašuje, ali separatizam može biti zdrav na neko vreme. U aktivnim vezama s muškarcima, žene često troše mnogo vremena i energije boreći se sa starim načinima povezivanja i određivanja sebe, pre nego da stvaraju nove.

Vitalna veza lezbejki i pokreta za oslobođenje žena u njihovom je obostranom interesu u vremenu kad se veze menjaju. Lezbejke su žene koje potencijalno mogu pokazati život izvan strukture muške moći koja dominira brakom, a i svakim drugim aspektom naše kulture. Shodno tome, lezbejski pokret nije samo povezan s pokretom za

oslobođenje žena, već je u samoj njegovoj srži. Stav prema lezbejkama upravo je pokazatelj kojim se meri dokle seže stvarno oslobođenje žena. S druge strane, oslobođenje žena nesumnjivo se obraća najdubljim interesima lezbejki, koje imaju najveći ulog u društvenom, ekonomskom i kulturnom napretku žena, budući da one nikad neće imati koristi od nagrada i privilegija koje se dobijaju jedino vezama s muškarcima.

Del Martin, osnivačica Kćeri Bilitise, definiše zajedničke interese lezbejki i oslobođenja žena:

„Samom svojom prirodom, lezbejka je izabrana za ulogu hraniteljke i biće pripadnica društvene radne snage do kraja života. Usled (ženskog) tradicionalno slabo plaćenog rada, lezbejka je veoma zainteresovana za jednake mogućnosti zapošljavanja i jednaku zaradu za jednak rad. Usled njene predviđene dugovečnosti u radnoj snazi, zanimaju je jednake mogućnosti i profesionalne karijere za žene. Pošto je oporezovana kao samica po najvišoj stopi, bez obzira na njenu obavezanost, takođe je se tiču odbici od poreza na ime glave domaćinstva. Kako može biti zaposlena majka i sama, svakako je se tiču predlozi za centre za brigu o deci. Zbog toga što su manifestacije lezbejstva izložene društvenim pritiscima, možda joj čak trebaju informacije o merama kontracepcije i/ili abortusu. U pogledu ekonomije i porodice, lezbejke su čvrsto skopčane sa ženskim pokretom."

Kraj toliko mnogo snažnih zajedničkih pritužbi, žene u pokretu za oslobođenje treba da očekuju da će im se lezbejke pridružiti u većem broju nego drugim organizacijama i u omeru većem od onog u opštoj populaciji. I biće glasne, čak i kad je reč o onim establišmentu relativno bliskim zahtevima koji ih se tiču. Ukoliko se odnosom između oslobođenja žena i lezbejstva možemo baviti intelektualno i bez emocionalnog straha i predrasuda, lezbejke bi mogle postati bedem pokreta, umesto da budu njegova Ahilova peta.

Prepoznavanje punopravnosti lezbejskog životnog stila i prihvatanje lezbejskog aktivizma u oslobođenju žena presudno je za krajnji cilj ženskog pokreta – za novo, skladno, kooperativno, neautoritarno društvo u kojem su muškarci i žene slobodni da budu oni sami. Okončati ugnjetavanje lezbejki znači dopustiti širi opseg bivanja i činjenja pod generičkim imenom „žena". Pokret za oslobođenje žena mora uzeti na sebe taj cilj ukoliko žene zaista nameravaju da se oslobode same.

1972.

*T*ekst je objavljen na:
https://arsfemina.de/woman-sexist-society/womens-liberation-lesbian-plot

Prevela Nevena Bojičić

Robin Morgan
(Robin Morgan)

Lezbejstvo i feminizam: sinonimi ili kontradikcije?

Ovaj esej je, za razliku od moje uobičajene prakse da govorim spontano ili iz bilježaka, napisan. Pročitan je kao uvodni tekst na Lezbijskoj feminističkoj konferenciji u Los Angelesu 1973. godine. Podjela u feminističkom pokretu između lezbijki s jedne strane i heteroseksualnih i biseksualnih žena s druge već je neko vrijeme rasla i intenzivirala se, a te je godine dosegla svoj vrhunac. Znala sam da postoji zbilja samo jedno časno mjesto da se potegne to pitanje, da se izgovore istine za koje sam osjećala da se trebaju izgovoriti. To nisu mogli biti mediji; to je trebalo biti baš na toj konferenciji. Iako me je, priznajem, pomisao na glasno izražavanje tako kompleksnih, a opet teških, ideja u jednoj atmosferi koju čine grupe, sukobi i svečanosti političke konvencije u kombinaciji sa spletom ispravnih linija koje bi pristajale jednom tepihu čupavcu, ponešto alarmirala.

Bilo je to sve čemu sam se nadala i čega sam se bojala. Tisuću i petsto žena okupljenih u kampusu UCLA, većinom bijelih, većinom mladih, većinom furioznih i u slavljeničkom raspoloženju. Došle su iz daleke Floride, Massachussetsa, Kanade pa čak i iz Francuske, jer se, iako je konferencija strogo govoreći bila regionalni događaj, proširio glas da će to u stvari biti onaj veliki događaj. To je značilo da je svaka koja je imala za izreći politički stav, feministički projekt, magazin, za prodati privjesak ili majicu, *morala* biti tamo. Jednako tako, svaka koja je umirala da vidi svoju davno izgubljenu ljubavnicu, prijateljicu, rođakinju, suparnicu ili političku neprijateljicu spremala se punim gasom za taj dramatični trenutak. Vijeća su vijećala po cijelom L.A., smišljajući ružna imena za druga vijeća. Čak se i sam pomodni, napadni, stari L.A. malo poljuljao pa su žene koje su hodale ruku pod ruku bile napastovane i prijetilo im se više nego obično. Dva dana prije konferencije, u homoseksualnoj zajednici L.A. dogodilo se misteriozno ubojstvo s religijskim obilježjima (znak križa urezan u tijelo), a fanatici imena "Isusovi čudaci" posvuda su ostavljali letke protiv "sodomitske invazije" Organizatorice konferencije očito danima nisu spavale, a uz pomoć nužnih pilula radile su tako ubrzano da se iza njihovih upalih očnih duplji sjajilo. Pronalaženje smještaja, parkirnih mjesta, brige za djecu, prostora

za radionice, zabavu, vijeća i plenarna zasjedanja, raspoređivanje i preraspoređivanje događaja u tri dana za gotovo dvije tisuće militantnih žena vidno ih je činilo ponosnima i toliko umornima da će se do ponedjeljka navečer tijelo i duh jedva držati zajedno.

Petak navečer bio je rezerviran za dolazak i registraciju uz nešto zabave za upoznavanja koju su priredile izvođačice lezbijke feministkinje. (Muzičarke i pjevačice stizale su cijeli dan u uspuhanim VW kombijima punih pojačala). Ipak sve je puknulo upravo te prve noći zbog upada muškog transvestita koji je inzistirao da je (1) pozvani sudionik, (2) stvarno žena i (3) lezbijka u srcu. (To je, jamačno, jedan ingeniozni, novi, muški pristup pokušaju zavođenja žena). Konferencija se protpuno podijelila oko ovog muškarca. Te večeri u petak više od pola žena zahtijevalo je da ga se prisilno udalji sa ženske konferencije; druge, u "bratstvu kempa" – što god to značilo – su ga branile kao svoju "sestru". Neke su žene definitivno napustile konferenciju i s osjećajem gađenja se vratile u svoje države. Situacija se pogoršala kad je inzistirao da izvede točku tokom zabave. Očigledno se htio angažirati u karijeri noćnog klubovanja i pomislio da je to bilo fino mjesto za njezin početak, imajući pri ruci i kontroverznost i press. Ali prisutne zabavljačice – genuine, prave žene i lezbijke – nisu bile oduševljene da svoje mjesto na programu prepuste tom muškarcu u ženskoj odjeći. Do mog dolaska to je bila tema konferencije i oko nje su se magnetizirala sva neprijateljstva i podjele. Bilo je nevjerojatno da je jedan samodopadni muškarac u bakinim naočalama i hipi haljini (ako po ičemu, onda ga se moglo lako prepoznati po tomu što je bio jedina osoba u suknji) uspio podijeliti toliko mnogo ljutitih žena.

Prosjedila sam pola noći mijenjajući svoj govor tako da uključi i tu stvar, nastojeći ju dovesti u vezu s točkama koje sam se već potrudila istaknuti u pokušaju da pokažem kako muški "stil" može iznutra uništavati.

Sljedeći dan je bio nezaboravan. Sva ta vibrirajuća moć i bijes u okruženju studenata koji su bacali frizbije po svom UCLA kampusu zasađenom blijedim naradžama. Nije bilo dovoljno velikog auditorijuma da se posjedne tolika gomila, tako da se uvodna adresa premjestila van, na podij postavljen na sredinu širokih stepenica, okrenut prema travnjaku na kojem su ljudi mogli sjediti i slušati. Kad sam to vidjela, srce mi je potonulo. Sjećam se razmjene pogleda s Margaret Sloan; i ona i ja znale smo za taktičke nedostatke od puke neudobnosti i smetanja (buka aviona iznad glava, sirene koje tule iz obližnjih ulica) do ozbiljnije nevolje (nije bilo načina da se publika ograniči na žene – muškarci su mogli šetati po travnjaku kako im se htjelo, samo da bi pjevali, dobacivali, ili na bilo koji drugi način ometali govornice i publiku). Osim toga, scena je bila okružena s nekoliko niskih zgrada na krovovima kojih su se muškarci već skupljali – i to u grupama. Policiju se nigdje nije moglo vidjeti (bili su manje nego dobrodošli), ali na konferenciji niti nije bilo ikakvog formalog osiguranja, iako se petnaestak dobrih žena dobrovoljno pozicioniralo blizu podija, a Margaret je stajala blizu, sa, za tu priliku, namrštenim licem opake militantkinje. Sjećam se osjećaja čudne nestvarnosti, kao da je cijela scena bila san ili predstava – radnja, već "napeta poput opruge", trebala se samo odvinuti u tragediju.

Započele smo. Ne mogu se sjetiti koliko sam odmakla u govoru, mada su mi druge rekle da sam bila otprilike na polovici – kad se to dogodilo. Usmjerena na dramu koja se preda mnom odvijala u koncentraciji publike na moje kontroverzne riječi, teško da sam mogla primijetiti kad su neke žene koje su čučale ispred podija skočile na noge, gledajući ne u mene, nego iza mene. Onda je sve bilo mutež pokreta i ljudi koji su vikali i sjećam se kovitlanja, mada se činilo da se moje tijelo vrti u usporenom kretanju. A onda sam ga ugledala. Stajao je na vrhu stepenica, visok, očajno mršav, mlad muškarac, s bradom i dugom tamnom kosom, odjeven u prljave halje Isusova čudaka. U jednoj ruci nosio je znak osude svih žena pred njim na vječni pakao, a u drugoj, sunce je hvatalo njegove odsjaje kako se pokazivao i skrivao kroz nabore haljine, nož.

Polako, o, kako polako se svatko kretao. Kao kroz stroboskopsko svjetlo. Plesao je prema meni tako polako, iako je njegova suknja letjela unatrag brzinom kojom se stuštio niz stepenice. *Anđeo smrti,* pomislila sam, pogleda ukočenog na njegovim dementnim očima punih mržnje i straha prema ženama.

Što sam ti učinila, sine moj, da me mrziš tako?

Dala si mi život. Učinila da živim i to ne mogu podnijeti.

Je li život onda tako strašan, sine, moj sine?

Strašan je, jer sam negdje izgubio tebe, izgubio put. Ti si meni *dala život.* Tvoja krivnja, tvoja krivnja.

Cijelu sam vječnost nepomično stajala dok se kretao prema meni, a njegovo gađenje prema meni i ženama na travnjaku tjeralo je suze niz to ispijeno lice.

Bio je udaljen samo tri stepenice, kažu, kad su ga zaustavile. Žene. Žene koje su se sa svih strana kretale uz stepenice, okupljajući se na toj visokoj konstrukciji poput Bakhi na penthousu. Kasnije sam čula da mu je Kate Millett vjerojatno spasila život, bacajući plašt svog pacifizma preko scene dovoljno dugo da mu omogući bijeg,

sa samo dvije ili tri Erinije u potjeri za njim. Nekako, sjećam se da sam tražila da ljudi ne paničare, nego da se vrate na svoja mjesta. Nekako, svatko je poslušao. Nekako, uvodni govor je nastavljen i završen.

Ostatak dana stresovi su se gomilali jedan na drugog, u ono što bih jedino mogla nazvati emocionalnim preopterećenjem. Bilo je žena, tog i sljedećeg dana, koje su se odbijale odvojiti od mene. Bilo je žena koje nikad prije nisam ni srela niti s njima razgovarala niti ih vidjela, koje su dolazile ni otkuda i uguravale mi pune ruke cvijeća; jedna mi je dala mali srebrni prsten, druga skicu koju je napravila. Bilo je i drugih žena, onih koje su prijetile da će me pretući, jer se nisam svrstala uz našu transvestitsku "sestru", pretpostavila sam, ili zato što sam odbila potaknuti lezbijke feministkinje da potraže spas u Alijansi mladih socijalista. Bili su to plimni valovi intenzivne ljubavi i jednako intenzivne mržnje, nijedan nije bio namijenjen meni, nego prema ženi koja se upustila u iznošenje određenih ideja protivnih trenutnoj struji, i (i većinom zato) koja je umalo poginula pred njihovim očima.

Dobro. Poznata nam je mističnost mučeništva. Bilo je onih koje su napadale ili branile sadržaj mojeg obraćanja ne iz političkih, nego jedino iz emocionalnih razloga. Nisam mogla odlučiti što je bilo gore – da me preziru ili da me obožavaju. Znala sam da je biti shvaćenom bilo bolje od obojeg.

Također sam znala, u svakom trenutku tog vikenda i u danima potrebne "rekuperacije" koji su uslijedili, da bez sretnih otkrića prije mog leta u L.A., ne bih mogla preživjeti. Jer tog su me jutra prije leta žene iz Rochestera N.Y. odvele u posjetu kući Susan B. Anthony i u avionu sam napisala pismo Blakeu (autoričin sin op.p.) koje počinje na stranici 55. ove knjige[1].

VEOMA DRAGE SESTRE:

Čini se važnim započeti afirmacijom onog tko, kako i zašto jesmo. Sve znamo za muški masmedijski stereotip o Ženskom pokretu: "Ako si vidio jednu osloboditeljicu žena, vidio si ih sve – svaka ima dvije glave, par rogova, sve rigaju vatru, mrze muškarce, neurotične su, lude, frigidne, kastrirajuće kuje, agresivne, lezbijke, vještice koje jašu na metlama". Zato hoću započeti tako da kažem da je taj šokantni stereotip apsolutno *istinit*. Dani kad su žene pristojno tražile mrvice ljudskog dostojanstva su završili. Većina muškaraca kaže: "Ali postale ste tako neprijateljski nastrojene", na što je dobar odgovor citat jedne feministkinje iz XIX stoljeća koja je rekla: "Muškarci nas prvo stave u lance, a kad se previjamo u agoniji, onda se žale što se lijepo ne ponašamo."[2] Sad dosta o tomu. Mi *jesmo* žene na koje su nas muškarci upozoravali.

Kad smo to riješile, želim govoriti o teškim i opasnim temama koje se odnose na ono što su druge različito zvale "raskol između lezbijki i heteroseksualnih žena", "separatizam lezbijki od heteroseksualnih žena" pa čak i "raskol između lezbijki i feministkinja". Ovo je prvi govor, izlaganje, kako hoćete, koji sam ikad napisala, a onda *pročitala*, a mogao bi biti i posljednji. Učinila sam tako zato što se sadržaj tako lako krivo razumije ili namjerno izvitoperi, zato što su pogrešni citati uobičajena praksa, zato što je rizik kojeg ću danas preuzeti za mene previtalan da bih ostavila mogućnost takve krive reprezentacije.

Prije no što krenem dalje, osjećam da je također nužno pozabaviti se time tko, kako i zašto sam *ja* ovdje. Još unatrag mjesec dana, počela sam čuti nekolicinu rogoborećih kritika mog "uvodničarenja" na ovoj konferenciji, sve od predvidljivih ljudi, i nijedna mi, naravno, nije izrečena direktno u lice. "Je li ona ili nije?", bio je njihov glavni element. "Znate li neku koja je nedavno bila s njom u krevetu? Pa dobro, ako ne možemo *dokazati* da je lezbijka, otkud joj pravo da se obrati lezbijskoj feminističkoj konferenciji?" Teško da me takve optužbe mogu devastirati, jer sam i prije bila prozivana zbog heteroseksualnosti. Tako znači. Opet je vrijeme za predaju vjerodajnice.

Ja sam žena. Ja sam feministkinja, radikalna feministkinja, da, militantna feministkinja. Ja sam vještica. Identificiram se kao lezbijka, jer volim ljude žene i određene pojedinačne žene krvlju svog života. Da, živim s muškarcem, kao i moja sestra Kate Millett. Da, majka sam, kao i moja sestra Del Martin. Muškarac je peder-efeminist[3] i zajedno smo biološki i odgajajući roditelji našeg djeteta. To zbunjuje mnoge ljude, a nerijetko zbunjuje i nas. Ali tako je kako je. Najviše od svega, "ja sam čudovište – i ponosna sam".[4]

1. misli se na knjigu Robin Morgan, u kojoj je objavljen ovaj tekst Going too far.

2. Zapravo, citat je od Olive Chancellor, devetnaestovekovnog feminističkog lika iz "Bostonci" vrhunskog romana Henry James-a o borbi za pravo glasa za žene. U ovom sam trenutku još uvijek bila bliska James-u, a previše kukavica da priznam (posebice pred takvom publikom) da je ovaj besprjekorni protuudarac došao iz mozga muškarca, čak iako je on bio dovoljno sretan da bude brat Alice James, dovoljno mudar da shvati stanje žena, i dovoljno genij da ga iznimno prenosi iz knjige u knjigu u kojima žive neki od najvećih ženskih likova u čitavoj fikciji.

3. Samo-opisni pojam koji su razvili oni radikalni homoseksualni muškarci, koji su, nakon što su pomogli u osnivanju Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba, prekinuli sa njim zbog ugnjetavanja žena i ženstvenih muškaraca.

4. Iz naslova poeme Čudovište.

Sve navedeno u gornjoj vjerodajnici me, osjećam, kvalificira da govorim iz konkretnog iskustva o: feminizmu, lezbijstvu, majčinstvu, muškom homoseksualnom pokretu *versus* pedersko-feminističkoj svijesti o ženama, taktici ženske revolucije i viziji ženskog kozmosa. Ja sam stručnjakinja, s ožiljcima koji to dokazuju, bivajući, za svog vijeka, prozivana ne samo za heteroseksualnost, nego i za lezbijstvo, za to da sam crvena, da sam nasilna, zbog majčinstva i kao umjetnica. Kao što možete vidjeti, gore navedene kvalifikacije me čine odličnom metom, na raspolaganju ne samo muškim vladarima, nego i bilo kojoj ženi koja baš umire za vježbanjem gađanja – čak i sestre.

Ali, konačno, na predmet. Da bi se inteligentno govorilo o takozvanom "raskolu", nužno je malo rekapitulirati povijest. U ranim danima ovog što je sad ženski pokret, mnoge od nas su bile malo šizoidne. Prva grupa za osvještavanja na koju sam ikad otišla, na primjer, bila mi je upozorenje. Pričale smo o seksualnosti, i ja sam sebe opisala kao biseksualku (to je bilo čak prije pojave prve organizacije za oslobođenje homoseksualnih osoba i mnogo prije nego je biseksualno postala prosta riječ ili karta koja se izvlači svaki put kad se nema što drugo reći – pored toga, činilo se zaista da ona točno opisuje moju situaciju). Svaka žena u prostoriji se, gotovo neprimjetno, od mene odmaknula za oko pet centimetara. "Vau", pomislila sam. I nije to bilo posljednji put da sam dobila tako artikuliranu reakciju.

Kasnije, kad je nastao Front za oslobođenje homoseskualnih osoba, nekolicina nas, tipa židovskih majki, potrošile smo mnogo vremena trčeći amo-tamo između dva pokreta, govoreći heteroseksualnim ženama da lezbijke nisu ljuđožderke, lezbijkama da heteroseksualne žene nisu nakaze. Istovremeno je intenzivna mizoginija koja je prema lezbijkama dolazila od strane homoseksualnih muškaraca odvela mnoge žene iz "homoseksualnog pokreta" u ženski pokret. Postojalo je jedno kratko i slavno razdoblje medenog mjeseca sa glazurom sestrinstva između svih žena u našem pokretu. A onda su počele te kontradikcije. Primjerice, jedna osobna: Svoju lezbijsku identifikaciju sam javno iznijela 1968. – prije osnivanja prvog Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba – u New York Timesu (što je, napokon, jedno prilično javno mjesto). Onda mi je 1970. jedna grupa radikalnih lezbijki iz New Yorka rekla: "Da se nisi usudila sebe zvati lezbijkom – živiš s muškarcem i imaš dijete." Iako sam mogla (obranaški) tvrditi da se tu radi o logici niske osviještenosti, budući da je statistički većina lezbijki vjenčana za muškarce i ima djecu, ipak sam iz svih svojih prijašnjih godina na ljevici naučila jednu važnu stvar: *krivnju*. Zato su se aktivirali svi moji refleksi i ja sam se povinovala. Šest mjeseci kasnije konfrontirala me druga grupa radikalnih lezbijki. "Primijetile smo da si se prestala zvati lezbijkom", rekle su, "O čemu se radi? Vraćaš se u skrivanje? Prestrašila si se?" Za to vrijeme su se mono-heteroseksualne žene i dalje odmicale od moje prisutnosti. "Vau", mislila sam, opetovano.

Počele su se povlačiti crte, debele i teške. Friedan je pripremala svoj kanon o "lezbijskoj opasnosti". (U šou konzistentnog terora i mržnje prema lezbijkama, a moglo bi se reći zapravo prema ženama, ona je još nedavno, marta 1973., u New York Timesu objavila da su lezbijke i radikalne feministkinje u pokretu Cijine (CIA) infiltratorice. Dočekale smo njezin napad čvrstim *političkim* kontra-napadom u tisku, ne spuštajući se nikad na razinu osobnog ozloglašavanja ili čerupanja žena koje su mediji pokušali isprovocirati.) Uzvratni udarac (backlash) je počeo 1970., a početak je bio u Nacionalnoj organizaciji za žene[5] pa se proširio i u radkalnim feminističkim grupama. Zadrtost je bila intenzivna i imala mnoga lica: izravna mržnja i zazor prema lezbijakama; "eksperimentiranje" – iskorištavanje lezbijke za neki zanimljiv eksperiment da bi ju se poslije odbacilo; znatiželja za čudakinje; prelaženje preko posebne boli žene ako se nije uklapala u "zajedničko" iskustvo i mnogi drugi primjeri.

U međuvremenu su se lezbijke, teturajući od mržnje izražene u muškom homoseksualnom pokretu i straha izraženog u pokretu za oslobođenje žena, počele odvojeno organizirati. Naravno, jako mnogo lezbijki je bilo u ženskom pokretu od njegova početka – jako mnogo lezbijki ga je, u stvari, i pokrenulo. To (odvojeno organiziranje op. p.) je uključivalo mnoge žene koje su bile aktivne u organizaciji Kćeri Bilitise[6] pod drugim imenima, ne samo za očuvanje zaposlenja, doma i skrbništva nad djecom, već također i da ne bi "osramotile" Nacionalne organizacije za žene, koju su izgradile. Osim toga, jako mnogo žena koje su prije bile heteroseksualne ili aseksualne deklarirale su se kao lezbijke, jer su bile podržane da "izađu" iz svojih kuhinja, komuna, jednako kao i iz svojih ormara. Neke žene su bile pod pritiskom, ne nužno, ali ponekad sigurno, od strane lezbijki. Pritisak je uglavnom dolazio iz konfuzije, kontradikcija, povlačenja u različitim smjerovima, a to su sve putovi koji su mogli voditi prema ujedinjenom feminizmu, ali ih je Muškarac iskorištavo kao pozicije ratovanja; pomoglo mu je, naravno, autodestruktivno neprijateljstvo u svih ugnjetenih ljudi – međusobno razdiranje je bolno, ali je naposljetku sigurnije od razdiranja stvarnog neprijatelja. Oh, ljudi se *jesu* borili iskreno, sat za satom borbe da se razumije i poveže – ali se napuklina ipak širila

5. Nacionalna organizacija za žene.
6. Grupa za građanska prava lezbijki počela je pedesetih godina, a postala je nacionalna organizacija.

do procijepa, a onda do raskola, kojeg je stvorila naša kolektivna pogrešna svijest. Mi se sad njišemo na rubu provalije, ali vrlo različite od one koju smo očekivale.

Sada, navodno, postoje dvije frakcije. Na jednoj strani su one označene kao heteroseksualne, biseksualne, aseksualne i žene u celibatu. Na drugoj, one označene kao lezbijke. Druga grupa nije monolitna – daleko od toga, mada mono-heteroseksualne žene mogu, u svom strahu, iza takvog uvjerenja skrivati svoju zadrtost. Ne, ima lezbijki koje politički rade s homoseksualnim muškarcima; neke politički rade s heteroseksualnim muškarcima; neke politički rade s drugim lezbijkama; neke politički rade samo s *određenim* drugim lezbijkama (prema razlikama u dobi, rasi i klasi); neke politički rade sa *svim* feministkinjama (lezbijkama, heteroseksualnim itd.); a neke, naravno, uopće politički ne rade. Kako je to Laurel istaknula u jednom preciznom i domišljatom članku u *Amazonski tromesečnik*, postoje pod-pod-pod-podjele na homoseksualne žene, lezbijke, lezbijke-feministkinje, lezbejke-separatistkinje, "stare" lezbejke, buč lezbejke, lezbejke iz barova i lezbejke ubice. U New Yorku su bile podjele na političke lezbijke, prave lezbijke i nouveau lezbijke. Ovde je potrebno pomoći ženi koja nije svjesna ovih finih političkih distinkcija i koja prvi put zađe na sastanak misleći da možda ima pravo biti tamo jer joj se sviđaju žene. [7]

Ipak, ista energija koja je kreirala *Merdevine*[8] prije gotovo dvadeset godina sad je evidentna u dinamizmu *Lezbejski talas*, u posvećenosti finim točkama borbe i proturječju u *Zar ja nisam žena*?, u analitičkim pokušajima *Furije*, i u estetičkoj izvrsnosti i ozbiljnom političkom propitivanju nove *Amazonski tromesečnik*, da imenujemo samo nekoliko takvih publikacija.[9] Ta energija koja je tako dugo bila izvitoperena u skrivanju i lažnom predstavljanju, eksplodirala je u divnu i organiziranu ljutnju grupa poput Sindikata majki lezbijki (koja je počela u San Franciscu i sad se širi po cijeloj zemlji) za obranu i zaštitu lezbijke i njezine djece i da, nadalje, stoji kao čuvarica svih žena koje smo suočene s opasnošću da nam patrijarhat koji svakodnevno pokušava kidnapirati naše umove i duše, fizički otme našu djecu, u trenutku kad prigrlimo naš vlastiti gnjev, snagu i politiku. Energični razvoj te svijesti, tako povezane sa starim majčinskim pravom, je, mislim, od duboke važnosti za lezbijke majke, sve majke, sve žene, zapravo – to je jedan od osnovnih kamena temeljaca u našem stvaranju feminističke revolucije. I opet, ta energija, u radikalnom lezbijsko-feminističkm tisku. *Po postojanju feminističkog pokreta,* ta energija ljubavi žene za ženu, oslobođena u otvoreni izražaj pa, u stvari, u potpuno nove oblike odnosa, eksplodirala je u marševima i demonstracijama i plesovima i filmovima i kazališnim grupama i kriznim centrima i tako dalje i tako dalje – jedan čitav novi afirmativni svijet unutar svijeta žena.

Pa ipak.

Smiješna stvar mi se dogodila na putu do feminističke revolucije: i Betty Friedan i Rita Mae Brown osudile su me za to što sam "mrziteljica muškaraca". I magazin *Gospođa* i *Furije* počele su pozivati na političko savezništvo s muškarcima. *Furije*, u jednom trenutku, implicirajući da lezbijke trebaju ući u koaliciju zajedno s homoseksualnim *i* heteroseksualnim muškima (po mogućnosti iz radničke klase) protiv neprijatelja: heteroseksualnih žena. I zaista, u jednoj sad već neslavnoj izjavi, Rita Mae je obznanila da su lezbijke jedine žene sposobne stvarno voljeti muškarce. Naravno da je to šokiralo mnogu lezbijku koja je očito bila pod pogrešnim dojmom da se lezbijkom postaje tako što joj se, u stvari, sviđaju *žene* i koja je prema predmetu "muškarci" bila od-nezainteresirana-do-razjarena. Ali sad kad je "ispravna linija" pala s neba, trebalo je skrušeno zanemariti takve kontrarevolucionarne stavove i naučiti se gledati s prezirom na njih *i* na žene koje su još uvijek visile na njima. Trebalo se također na put staviti pitanja kao što su rat u Vijetnamu, politička koalicija s muškarcima, zagrijavajuća marksovska klasna analiza, razlike u životnim stilovima, i druge takve nelavandinoljubičaste lažne tragove, da bi se žene podijelile i polarizirale. I dok se sve to radilo, trebalo je podići novu zastavu avangarde. (Znate, avangarda – ono kad Lenjin vodi budalaše.)

Prije nego prijeđemo na avangarditis, moramo se malo vratiti, uzeti pilule protiv mučnine i popričati o muškarcima i njihovom utjecaju i muškim pokušajima da unište ujedinjeni ženski pokret. Ovo je tako stara tema, da mi je dosadno i deprimira me što moram još jednom gaziti kroz nju. Ja osjećam da je "mrziti muškarce" častan i održiv *politički* čin, da ugnjetene imaju pravo na klasnu mržnju prema *klasi* koja ih ugnjetava.

---

7. Sama definicija "lezbijka" ovisila je o strogosti vlastita tumačenja. Bilo je raznih krutih duša čiji su zahtevi bili dovoljno strogi da bi ih se moglo pomiješati s pravilima za natjecatelje u izboru za Mis Amerike. Primjerice, kao što su feminističke novine objavile u petom mjesecu 1976. godine, izbor je dodao novu odredbu u svoj ustav koji određuje da natjecateljica ne sme biti trudna i nikada nije bila trudna. To je stavljeno u pravilo u kome se navodi da mora biti sama i da nikada nije bila u braku, ili da je njen brak poništen. Niti je ikada mogla imati abortus. Moglo bi se pretpostaviti da su redatelji izbora posudili svoje standarde od od nekih lezbejsko-separatističkih čistunica.
8. Pionirski časopis o lezbejskim pravima i kulturi, koji je uređivala Gene Damon.
9. Lezbejska struja, se dok ovo pišem, još uvek objavljuje. Svi ostali su, na žalost, mrtvi.

I mada ima iznimaka (kao u svemu) tj. muškaraca koji pokušavaju biti izdajice svoje vlastite muške klase, većina muškaraca veselo afirmiraju svoje pogubne klasne privilegije i moć. A ja *mrzim* tu *klasu*. Napisala sam svoje "Zbogom svemu tome"[10] muškoj ljevici 1970. – i mislila da sam s tim završila. Ubrzo poslije, Del Martin je napisala svoj sad klasični članak "Ako je to sve što postoji"[11] kao oproštaj od muškog homoseksualnog pokreta – i sve rekla još jednom. Obje smo bile dirljivo naivne vjerujući da će to biti dovoljno.

Stoga što nas sad čeka još jedan masivni val muškog umješavajućeg utjecaja, a ovaj put on dolazi *i* od homoseksualnih muškaraca *i* od njihove heteroseksualne braće. Dečki su dečki, ide stara izreka – i dečki se *hoće* prepustiti jednoj maloj stvari pod imenom muško savezništvo – i svi dečki u patrijarhalnoj kulturi imaju više opcija i moći, nego što imaju bilo koje žene.

Prvo homoseksualni muškarci, budući da su oni bili ti za koje smo mislile da su saveznici žena otpočetka, zbog njihove vlastite ugnjetenosti pod seksizmom. Neću ići u činjenice ili običaje pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba kojim dominiraju muškarci, jer je Del sve to učinila vrhunski i jer su mnoge žene već davno napustile "homoseksualni pokret". Ali ću, zbog onih sestri koje su tamo još uvijek u položaju sluškinja, protrčati kroz nekoliko recentnijih primjera "nove promijenjene svijesti o muškoj nadmoći" među homoseksualnim organizacijama i muških homoseksualnih anti-junaka. Hoćemo li zaboraviti i oprostiti plesove Alijanse homoseksualnih aktivista (GAA) od prije samo nekoliko mjeseci (po običaju, s deset postotnom simboličkom prisutnošću žena) gdje je njujorška GAA prikazivala mužjačke filmove s golim muškarcima koji siluju gole žene? Hoćemo li zaboraviti i oprostiti opasku jednog muškog homoseksualnog lidera koji je rekao Susan Silverwoman, feministkinji godinama aktivnoj u ženskom pokretu i osnivačici njujorškog Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba, da ne može predstavljati Front za oslobođenje homoseksualnih osoba na pres konferenciji, jer sebe previše vidi kao ženu, kao feministkinju? Hoćemo li urednicima muškog homoseksualnog izdanja magazina *Motive* oprostiti namjerno postavljanje žena jednih protiv drugih, namjernog pokušaja da se uveća ono što oni vide kao raskol između lezbijki i heteroseksualnih žena, namjernog pokušaja da podijele i zavladaju? Hoćemo li zaboraviti sljedeće?

Jedanput, kad sam jednom od vas urednika *Motive*-*a* govorila o procijenjenih devet milijuna vještica spaljenih tokom srednjeg vijeka – činilo se da vam to nije bilo poznato – za trenutak ste zastali i onda me upitali, "Ali koliko je od tih devet milijuna žena zapravo bilo lezbijki?" Za trenutak sam promašila što ste time mislili reći, dok su mi kroz glavu jurile varijante bolesnih šala: Koliko je cionista bilo među šest milijuna Židova; koliko je napalmiranih indokineskih beba živjelo izvan nuklerane obitelji?

Onda mi je sinulo: vi ste zapravo izrazili česticu svoje intenzivne mržnje spram *svih* žena pitajući koliko je od devet milijuna bilo lezbijki, *da biste znali koliko od tih žrtvi da žalite, jer* NISTE IMALI PRIMJEDBI NA TO ŠTO JE UČINJENO DRUGIM ŽENAMA! To je najbliže što sam ikad čula da je jedan muškarac, u toliko riječi, došao do toga da kaže da mu ne smeta što su muškarci mučili i spalili milijune žena (pod jedinim uvjetom da su dosegle njegov standard zapaljivosti).

Ovo je citat iz drugog izdanja *Double-F, A Magazine for Effeminism*,[12] u kojem su čak i muški peder-feministi proklamirali *njihovu* Deklaraciju neovisnosti od oslobođenja homoseksualnih osoba i svih drugih muških ideologija.

Ili ćemo, iz suosjećanja u koje smo se kao žene bezuvjetno bile prisiljene *utopiti*, i opet braniti mušku nadmoć, da, opscenost muškog transvetizma? Koliko nas će pokušati objasniti ili čak dopustiti u našim organizacijama – muškarce koji namjerno iznova naglašavaju polne uloge i koji parodiraju žensku ugnjetenost i stradanje kao "kemp"? Možda se čini da se nama u našim "oslobođenim" vojničkim čizmama i džinsu ne rugaju. Ne? Jesu li onda "samo" naše majke i *njihove* majke koje nisu imale drugi izbor, te koje su nosile paralizirajuće haljine i mrcvareće visoke pete da bi preživjele, da bi zadržale poslove, ili zadržale muževe jer *one* nisu mogle *dobiti* nikakav posao? Ne, ja neću muškog zvati "ona"; za trideset dvije godine stradanja u ovom androcentričnom društvu, i preživljavanja, zaradila sam naslov "žena"; muški transvestit se jednom prošeće ulicom, pet minuta gnjavaže (u kojoj *on* možda čak i uživa) i onda se usudi, on *se usudi* pomisliti da razumije našu bol? Ne, u ime naših majki i u naše vlastito, ne smijemo ga zvati sestrom. *Sve znamo što je na djelu kad bijelci nose blackface; ista je stvar na djelu kad muškarac nosi drag.*

Sinoć, na prvoj sesiji ove konferencije, žene su dopustile muškarcu da nas podijeli, ženu suprotstavi ženi i u procesu iskoristi cijelu lezbijsku konferenciju da bi sebe stavio u centar pažnje i pogurao svoju oportunističku karijeru.

10. Prevod ovog teksta je objavljen u knjizi Oslobođenje žena: feministički tekstovi (1964-1975), 2017. godine.

11. Prevod ovog teksta je objavljen u knjizi Oslobođenje žena: feministički tekstovi (1964-1975), 2017. godine.

12. Zima/proljeće 1973., objavio Templar Press, P.O. Box 98, FDR Station, N.Y., N.Y. 10022.

Isti muškarac koji je prije četiri godine pokušao izvršiti pritisak na lezbijku iz San Francisca da mu pusti da ju siluje; isti muškarac koji je sam podijelio i gotovo uništio ogranak organizacije Kćeri Bilitise u San Francisku; isti muškarac koji je, kad su ga žene molile da ne dođe na konferenciju, odgovorio da će, ako ga ne puste unutra, podići federalnu tužbu protiv tih žena zbog "diskriminacije i kriminalnog udruživanja za diskriminaciju" - to je isti muškarac kojeg su neke žene sinoć branile.

Kate Millett je apelirala za mir. A što sa ženama koje su imale pravo na mirnu konferenciju za *žene*, Kate, bez prošlih i sadašnjih muškaraca ovdje? Prava pacifistkinja bi trebala biti dosljedna i po mogućnosti na strani svojih ljudi.

Organizatorice konferencije su se pozvale na neznanje: da nisu mislile da će ta stvar "izazvati podjelu" žena kad su ga *pozvale*! Pa ipak, znale su za njegovu povijest u San Franciscu. I prekasno je za takvo neznanje. Iste divne sestre koje su mjesecima dan i noć radile da kreiraju i organiziraju ovaj događaj su u jednom potezu - pozvavši tog muškarca - *direktno* uvrijedile svoje sestre iz San Francisca koje je on pokušao uništiti, a indirektno svaku ženu ovdje. Bojim se da nam duguju javnu ispriku samo na temelju podijeljenosti.

Moja poanta je u tome da je trebalo biti dosta i da je samo *jedna* žena sinoć osjetila da treba otići. Kad se radi o Muškarcu, mi ne smijemo biti odvojeni prsti, već jedna pesnica.

Ako su muški trasvestiti ili transeksualci ugnjeteni, onda neka se skupe zajedno i organiziraju protiv ugnjetavanja, umjesto da kao pijavice sišu na ženama koje su čitave svoje živote provele *kao žene* u ženskim tijelima.

I neću imenovati tog muškarca koji tvrdi da je feminist, a onda ženama prijeti federalnim kriminalnim tužbama; neću mu dati publicitet za kojim su on i njegov heteroseksualni muški menadžer tako pohlepni, na naš račun. Ali ga optužujem kao oportunista, infiltratora i razarača - s mentalitetom silovatelja. A vi žene na ovoj konferenciji znate tko je on. E, sad, vi ga možete pustiti na svoje radionice - ili se *pozabaviti* njime.

A što s heteroseksualnim muškarcima, vladarima, silovateljima, pravim radikalima? Što s muškarcima iz Socijalističke radničke partije, primjerice, koji su prije jedva dvije godine odbili članstvo svim homoseksualnim ljudima na temelju stava da je homoseksualnost dekadentna bolest, zlo kapitalizma, perverzija koja se mora iskorijeniti iz "korektnog socijalističkog mišljenja" - koji sad, kad su oportunistički uočili veliki pokret s mnogo tijela koja bi mogli organizirati kao pijune za svoje svrhe, ubrzano mijenjaju svoju službenu liniju (ali ne i stav njihovog centralnog komiteta o homoseksualnosti) i šalju "svoje" žene da te jadne ovce uče pravu politiku? Hoćemo li oprostiti, zaboraviti, ignorirati? Ili se beskonačno, satima kroz koje ćemo biti lišene dragocjene energije, boriti s tim ženama, jer one *jesu*, naposljetku, *žene*, čak i ako kolaboriraju s politikom i partijom koje se temelje na heteroseksualnoj bijeloj muškoj vladavini. Moramo štedjeti našu borbu za negdje drugdje. Ali to boli - *zbog* toga što su žene.

I to je tragedija. Da su se heteroseksualni i homoseksualni muškarci, muški transvestiti, muška *politika*, muški stilovi, muški stavovi o seksualnosti, još jednom postrojili protiv nas, a svoj novi napredak ovaj put, zapravo, ostvaruju iskorištavanjem žena kao njegovih glavnih nositelja.

Svaka žena ovdje u svojoj utrobi zna za neizmjerne razlike između njezine seksualnosti i seksualnosti patrijarhalno treniranih muškaraca - homoseksualnih ili heteroseksualnih. To je, zapravo, uvijek bio izvor *ponosa* u lezbijskoj zajednici, čak i kad je najviše trpjela. Da je naglasak na genitalnoj seksualnosti, objektifikaciji, promiskuitetu, emocionalnoj ne-uključenosti, surovoj neranjivosti, bio *muški stil*, a da smo se mi, kao žene, više uzdavale u ljubav, senzualnost, humor, nježnost, predanosti. Pa što se onda drugo događa, nego muški stil, kad prihvaćamo muškog transvestita koji odluči nositi žensku odjeću i šminku, ali se podsmjehuju ženi koja ih je još uvijek prisiljena nositi da bi preživljavala. Što se događa kad "Street Fighting Woman", ženski bend iz New Yorka, odjene crnu kožu i motociklističke lance pa pjeva i svira Rolling Stones-e, uključujući i takvu jednu rasistički i seksističku pjesmu kao što je Brown Sugar od onog visokog svećenika sadističkog cock-rocka (igra riječi, cock je izraz za penis op.p.) Micka Jaggera. Što se događa kad u jednom sjeverozapadnom gradu snažne lezbijsko-feminističke zajednice, muškarac siluje ženu u sveučilišnom dormitoriju i usmrti ju nabijanjem drške metle u njezinu vaginu toliko dugo dok nije umrla od masivnog unutarnjeg krvarenja - a lezbijske aktivistkinje tamo ne mogu naći "razlog" da poduzmu ikakvu političku akciju koja se odnosi na zločin, jer, prema jednoj od njih, nema dokaza da je žrtva bila lezbijka? Ali ista ta zajednica može, na plesu održanom manje od tjedan dana poslije, puštati snimljen Jaggerov glas koji pjeva "Midnight Rambler" - pjesmu koja slavi bostonskog davitelja. Što se dogodilo kad žene bježeći od prisilne uloge ubitačne ženstvenosti u patrijarhatu, umjesto toga usvoje patrijarhov *vlastiti* stil, da se opijaju i razmeću baš kao jedan od dečkiju, da pišu o cicama i guzici kao da sestra nije ništa drugo nego skup kokošjih dijelova, da pljunu na životno partnerstvo drugih lezbijskih parova, nazivajući ih prezirno "monogsima"? Da se zna: anti-monogamijska lin-

ija potekla je od muškaraca, ljevičara, posebno Weathermena[13], da bi se žene osjetile krivima zbog svoje "alternativne kulture" i postale dostupnije žrtve za seksualnost baziranu na grupnom silovanju i dominaciji. A tko nas je, ako ne muška ljevica, muška "hip" kultura zarazila opsesijom anti-intelektualizmom i mobilnošću prema dolje? Stvarno siromašni ljudi ne vide ništa romantično u svojem siromaštvu; ljudi koji su zbilja bili prisiljeni ostati nepismeni ne glorificiraju svoje stanje. Ugnjeteni hoće *van* iz tog stanja – izraz prezira prema boli stvarnih ljudi je parazitsko imitiranje tog stanja, a licemjerno igrati igru više-ugnjeten-od-tebe umjesto da naše živote upravljamo prema zadovoljavanju osnovnih i pravih potreba, tako da možemo nastaviti važniji i često zaboravljeni posao pravljenja Feminističke Revolucije.

Što s kartom životnog stila? Onom koju su izmislili dvojica heteroseksualnih bijelih mladih muškaraca, Jerry Rubin i Andy Hoffman, za dobrobit drugih neugnjetenih heteroseksualnih bijelih mladih muškaraca? Što s elitnom izolacijom, incestuoznom preokupacijom vlastiom klikom, grupom, komunom, vlastitim barom/plesanjem/tripanjem, što je jednu lezbijku ponukalo da obznani da je feministička revolucija već dobijena, da ona više nije, poput ostalih nas, prinuđena živjeti u svijetu muškarca? Kako je Jeanne Cordova napisala u *Lezbejski talas*, "Jedan primjer tih politika je poziv Jill Johnston na formiranje plemena žena sposobnih da se održe nezavisne od muške vrste. Kako je to samo divno! Istina, pravda na ženski način! Kako samo nerealno!" I Cordova je u pravu kad ističe da je to greška "osobnog rješenja" – pogubna stupica u koju je upalo tako mnogo heteroseksualnih žena. Očito je koliko bolno jako svaka hoće barem malo sreće, mira, radosti u svom životu – i treba imati to pravo! Ali ostati u uvjerenju da je tvoja vlastita opsjena stvarna oaza dok se u pustinji diže pješčana oluja je sebično *i* suicidalno. Traje rat, sestre! Ubijaju žene! Silovatelj ne čeka da sazna je li njegova žrtva heteroseksualna ili lezbijka.

Ali epidemija muškog stila među ženama se ne zaustavlja ovdje. On svoj *reformistički* klin zabada i u naše redove: žene koje lome leđa radeći za McGoverna (samo da bi im se on u lice smijao[14]); žene u lezbijskoj zajednici posebno lome svoja leđa za izbor gotovo isključivo *muških homoseksualnih* zakonodavaca; ili lobirajući za zakone koji će u stvarnosti koristiti primarno *muškarcima*[15] Mene osobno izbor alibi žena nikad nije uzbuđivao, bilo da se radilo o Margaret Chase Smith u Senatu ili Bernardine Dohrn u Weather Underground-u, a kamoli o nekolicini žena koje su trebale biti dobra fasada za GAA (usput, sad su se žene konačno opametile i napuštaju tu organizaciju), ili da periodično služe kao "dobre niggerice" za jeftine porno reportaže u magazinima *Advocate, Gay, Gay Sunshine* i sličnima.

Susan Silverwoman napisala je hrabri tekst pod naslovom "Pronalaženje saveznika: Lezbijska dilema". U njemu ona piše: "Muškarci su tradicionalno održavali moć nad ženama tako da su nas držali odvojenima jedne od drugih. Homoseksualni muškarci kapitalizirali su rascjep između feministkinja i lezbijki sugerirajući i ustrajući na tome da smo mi (lezbijke) nekako bolje i bazično različite od heteroseksualnih žena... Homoseksualni muškarci preferirali su gledati na nas ne kao žene, nego kao ženske homoseksualne muškarce." Ona dalje kaže da je "imperativ da se poistovjetimo s feminističkom stvari u totalitetu... ako nastavimo određivati heteroseksualne žene kao neprijateljice, a ne kao sestre, oduzimamo si pokret koji mora biti dio nas samih. Odabiremo krive saveznike kad se politički svrstavamo uz homoseksualne muškarce koji nikad ne mogu shvatiti žensko iskustvo i koji, kao muškarci, imaju za izgubiti veliki dio privilegija s potpunim oslobođenjem žena. Bilo da heteroseksualne žene izađu kao potencijalne lezbijke ili ne, daleko je više vjerojatno da će one razumjeti naše iskustvo."

Jezik sam je jedan moćni barometar utjecaja. Kad se opisuju, žene sve više ponosno koriste "lezbijka", pozivajući se na povijest te riječi koja datira iz jednog doba i jednog otoka gdje su žene bile velike umjetnice i političke figure. Zašto *ijedna* od nas više uopće koristi "gej" da sebe opiše – taj trivijalizirajući pojam kojeg su izmislili muškarci i koji definira muškarce? Ako smo ozbiljne u našoj politici, onda moramo biti odgovorne za načine kako ju komuniciramo drugima, kreirajući novi jezik kad je nužno izraziti nove koncepte. Ali traljavo mišljenje i lijena retorika heteroseksualnog i homoseksualnog muškog pokreta zagađuje naš govor, pa kad Jill Johnston u jednoj kolumni prisvoji Betty Friedan kao lezbijku, a onda, nekoliko mjeseci kasnije, nakon napada od Friedan u *New York Timesu*, nazove Friedan muškarcem, ja sam istinski zbunjena. I ljuta. Jer gnjecava sentimentalnost prve izjave i vulgarna glupost druge *politički ne znače ništa*. Poanta je da Friedan,

13. Ljudi vremena – radikalna leva militantna organizacija u Americi šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka.

14. U procesu osvajanja predsjedničke nominacije na konvenciji Demokratske stranke, 1972. godine, kandidat George McGovern, otarasio se određenih feminističkih pitanja, uključujući stavove o seksualnoj i reproduktivnoj slobodi, te povukao potporu ženama koje su bile uključene u delegaciju Južne Karoline.

15. Predloženo "homoseksualno" zakonodavstvo često naglašava područja od velike važnosti uglavnom za homoseksualne muškarce: gluvarenje, transvestitizam, sado-mazohističke prakse, pa čak i sodomiju kada je definirana kao čin koji zahtjeva prisutnost penisa.

na žalost, *jest* žena. I može stajati kao jedan od mnogih primjera podmuklog i devastirajućeg učinka muške *politike*.

Rat *traje*. A ljudi u ratu stradavaju, teško stradavaju. Broj naših unesrećenih raste. Reći da je ikoja žena izbjegla – ili da može izbjeći – oštećenje na današnji dan i na ovoj planeti, znači marširati, samozadovoljno, pod zastavom umišljene lažne svijesti. I svejedno biti upucana zbog svojih boli.

Osobno, gnušam se avangarditisa. Nije mi se nikad sviđao na ljevici, a smatram posebno gnjusnim kad se pokvareno uvlači u ženski pokret. Mislim da, ako nešto kao "avangarda" uopće postoji, ona se kontinuirano premješta i mijenja od grupe do grupe unutar pokreta, ovisno o specifičnim strategijama i proturječnostima koje se pojavljuju u datom vremenu i o tome koje su grupe najbolje ekipirane i locirane da se s njima nose – kad i ako su pozvane od pokreta *u cjelini*. Odgovornost avangarde, usput budi rečeno, je da govori iz *svih* onih, za *sve* one i *svima* koje su je rodile. "Lezbijska nacija" ne može biti feminističko rješenje, još mnogo manje avangarda, kad ignorira ove činjenice. I neće proći okrivljavanje heteroseksualnih žena koje nisu surađivale – naposljetku, odgovornost je *avangarde* kao vodstva da čuje poruke, izgovorene u tišini, ili čak u neprijateljstvu, *svih* svojih ljudi i da na njih odgovori kreativno, bez obzira koliko dug i bolan bio taj dijalog. Voljnost da se to učini – i da se djeluje po tim porukama – jest ono što avangardu čini avangardom.

Ne sviđaju mi se radikalnija-od-tebe igre ništa više od ugnjetenija-od-tebe igre. Ne sviđaju mi se igre vjerodajnica, igre zastrašivanje-međuženama, igre "s-kim-spavaš-to-jesi". Ne sviđa mi se prosuđivanje ljudi prema njihovom klasnom porijeklu, njihovom seksualnom opredjeljenju, njihovoj rasi, izboru religije, bračnom statusu, majčinstvu ili odbijanju majčinstva, ili bilo kojem opakom standardu kategorizacije. Mrzim takva prosuđivanja u muškom sistemu moći i mrzim ih u ženskom pokretu. Ako uopće moraju postojati takve prosudbe, neka budu ne prema tome *odakle* žena dolazi, nego *prema čemu* se žena kreće; neka budu bazirane na njezinoj ozbiljnosti, na razini rizika koji uzima, njezinoj predanosti i njezinoj izdržljivost.

I po tim standardima, da, mogla bi postojati lezbijska avangarda. Mislim da bi to bile žene poput Barbare Grier i Phyllis Lyon i Del Martin i Sten Russell i druge kao one koje su, na vrhuncu makartizma pedesetih, ustale i oformile pokret za građanska prava lezbijki, a čiju hrabrost i ustrajnu moć ignoriraju vulgarni umovi određenih mlađih žena, novih lezbijki od prije dva mjeseca ili dvije godine, koje preuzetno otpisuju takve žene kao "starkice" ili kao one koje žive u "hetero stilu" ili, opet, "beznadne monoge".

Postoji jedan novi miris straha u ženskom pokretu. On je u zraku kad grupe koje sebe zovu killerdyke-separatistkinje ruže lezbijke-feministkinje koje rade zajedno s tom anatemom, heteroseksualnim ženama, – ruže lezbijske lezbijke-feministkinje da su "pijunke, bene, ulizice neprijatelju". On je u zraku kad Peggy Allegro piše u *Amazonskom četvoromesečniku* da "na određenoj točki, ljudima počnu dominirati zastave. Na primjer, žene ugnjetava zastava čudačke lezbejke feministkinje. Postoje svakakve vrste pravila, što treba i što ne treba, koja su rezultat moći imidža. Moramo se paziti tendencije pukog nametanja nove hijerarhije... novog idealnog ego imidža za progonjenje ljudi." On je u zraku kad ultra-egalitarizam uzurpira organički kolektivitet, ili kad se jedna žena istinski boji konfrontirati drugu kad ova njezinu ljubavnicu opisuje kao "kokicu". On je u zraku kad sam, na ženskom plesu, drhtala da iščupam iz gramofona ploču Stonesa i kad sam bila optužena da sam uštogljena, puritanka, mrtvo puhalo i, naravno, poremećena, "hetero" mrziteljica muškaraca, *zato što sam to učinila*. Riječi su poznate, ali su glasovi prije obično bili muški. I miris straha bio je u mojoj utrobi, kad sam pisala ovo izlaganje, i u mojim je nosnicama sada, kad riskiram govoreći ove stvari, u ludoj vjeri da će nas naše zajedničko i potencijalno ekstatičko ženstvo povezati preko svake kritike i da će mnogo više feministkinja u lezbijskom pokretu danas izaći iz ormara.

Jer polarizacija postoji. Već. A kad sam prvi put pomislila na ovo izlaganje, htjela sam pozvati na jedinstvo. Ali ne mogu. Nijema sam od šoka pred mrtvim tijelom drškom metle silovane i ubijene žene, a moj glas ionako ne bi probio silovateljski zvuk Rolling Stonesa. Zato je, umjesto toga, svrha mojeg izlaganja ovdje danas, pozvati na daljnju polarizaciju, ali na drugim temeljima.

Ne raskol među lezbijkama i heteroseksualnim, niti raskol među lezbijkama i feministkinjama, nego raskol na feministkinje *versus* kolaboratorice.

Rat vani, između žena i muške moći, postaje ubilački; pokušavaju nas ubiti doslovno, spiritualno, infiltrirajući se. Vrijeme je, davno vrijeme, da smo povukle nove linije i znale koje su žene bile ozbiljne, koje su zbilja bile predane voljeti žene (bilo da je to uključivalo seksualne vjerodajnice ili ne) i, na drugoj strani, koje žene su mislile da je feminizam čista zabava ili prilika da svojim muškim trockističkim partijskim vođama vrate natrag žene kao brojeve ili one koje su feminističku revoluciju vidjele kao neki posebni stil života, ispravnu klasnu liniju, pacifistički-promijeni-svoju-glavu-ljubavni-

tratinčica-lanac ili laku ševu. Mi znamo da je osobno političko. Ali ako je političko *jedino* osobno, onda će one od nas na barikadama biti u velikoj nevolji. A ako žena nije tamo kad dođe krah – a on dolazi – onda mene zbilja neće biti briga je li ona doma u krevetu sa ženom, muškarcem ili svojim mudrim prstima. Ako je ona u tom trenutku uopće doma, mi druge smo u našim lijesovima. Cijenila bih polarizaciju sad, umjesto tada.

Govorim o napredovanju pokušaja ginocida. Govorim o preživljavanju. Kao što je jedna lezbijka-feministkinja vična kovanju aforizama rekla, "Lezbijstvo je u opasnosti da bude kooptirano od lezbijki". Lezbijke su manjina. Žene su većina. A budući da je strašno teško biti lezbijka, a ne biti prvo žena, izbor mi se čini dosta jasnim.

Ima mnogo žena koje su uključene u taj rat, većina njih nisu još čak ni aktivne u ženskom pokretu. One uključuju stotine tisuća kućanica koje su stvorile i održale bojkot mesa, u najdojmljivijoj predstavi ženske snage posljednjih godina. Većinom su heteroseksualne, ali ima tamo i aseksualnih i žena u celibatu, koje su umorne od toga da im govore da su bolesne. Jer je ovo društvo reklo da se svatko treba puno jebati, a previše ljudi u ženskom pokretu je odjeknulo, "Da, jebi se sa ženama ili čak s muškarcima, ali u ime boga, *jebi se* ili si stvarno *pervertirana*. A ima tamo i istinskih biseksualnih žena. Ne govorim o ljudima koji su koristili tu riječ kao kukavički način da se izbjegnu pozabaviti homoseksualnošću ili izbjeći obvezu. Sve znamo *tu* smicalicu. Slažem se s Kate (Millett) kad ona kaže da vjeruje "da su svi ljudi inherentno biseksualni" – također znam i da se treba usuditi identificirati s *najviše* ranjivim aspektom vlastitog ugnjetavanja, da bi se borilo protiv sistema – a žene se stavlja u zatvor zato što su lezbijke, a ne biseksualne ili heteroseksualne per se. Eto zato sam se identificira tako kako jesam – u *Times-u* 1968. i ovdje danas, iako će me Muškarac vjerojatno htjeti uhvatiti za to što mrzim muškarce prije nego me uhvati za to što volim žene.

Dovoljno nevolje nas je zapalo. Nije li krajnje vrijeme da se prestanemo miriti s okrivljavanjem jedne druge, da prestanemo kriviti heteroseksualne žene i žene srednje klase i udate žene i lezbijke i bijele žene i *bilo koje druge* žene za strukturu seksizma, rasizma, klasizma, diskriminacije starih, za koje nijedna žena nije kriva zato što nijedna od nas nema i nije imala moć kreirati takve strukture? To su patrijarhalne tvorevine, ne naše. I ako kolaboriramo s *ikojom* od nji iz *bilo kojeg* razloga, moramo početi prestajati s tim. Vrijeme je kratko i samozadovoljstvo postaje opasno. Moramo se prestati miriti s ičim manjim od onog što zaslužujemo.

Sve žene imaju pravo jedna na drugu kao žene. Sve žene imaju pravo da sebe osjećaju kao ljude. Sve žene imaju pravo živjeti i voljeti s *kim to odaberemo i kad odaberemo*. Imamo pravo rađati i/ili podizati djecu ako to odaberemo i ne rađati i/ili podizati djecu ako to ne odaberemo. Imamo pravo na slobodu i, da, na moć. Moć promijeniti cijelu našu vrstu u nešto što bi se prvi put približilo bivanju ljudima. Imamo pravo, svaka od nas, na veliku ljubav.

I ovo je završni rizik koji ću ovdje danas preuzeti. Pod pravom na veliku ljubav ne mislim na romantiku u holivudskom smislu, i ne mislim na jeftinu šalu ili ciničnu satiru. *Mislim na veliku ljubav* – predanu, sigurnu, njegujuću, senzualnu, estetsku, revolucionarnu, svetu, ekstatičnu ljubav. Ta potreba, to *pravo* je u središtu naše revolucije. To je u srcu žene koju drugi stereotipiziraju kao lezbejka koja koja krstari butch barovima u potrazi za zgodnim komadom, ma koliko se ona sama smijala paru lezbijki koje žive zajedno desetljećima. To je i u njihovim srcima. To je u srcu žene koja jetsetira od jedne očajne heteroseksualne afere do druge. To je u srcu žene koja hoće naći – ili ostati s – muškarca kojeg može voljeti i koju će on voljeti na ne-ugnjetačke načine koje ona ima pravo zahtijevati. To je u srcu svake žene ovdje danas, ako se usudimo sebi priznati i prepoznati jedna u drugoj i u svim ženama. To je pravo nje svake. Neka se nitko, žensko ili muško biće, bilo kojeg seksualnog ili političkog izbora, to ne usudi poreći, jer poreći to znači *pomiriti se*. To poreći znači govoriti riječima stvarnog neprijatelja.

Ako se možemo otvoriti sebi samima i jedna drugoj, samo se tada možemo početi boriti za i kreirati, zapravo povratiti, ne "lezbijsku naciju", ne "amazonsku naciju" – a kamo li neko lažno stanje jednakosti – već zbiljsku feminističku revoluciju, ponosni ginokratski *svijet* kojeg pokreće moć žena. Ne u muškom smislu moći, već u smislu elektrane koja proizvodi energiju. A svima, tu težnja za, to pravo na, veliku ljubav ispunjenu u zbilji, za sve žene i djecu i muškarce i životinje i drveće i vodu i sav život, jednu prekrasnu raznolikost u jedinstvu. Taj svijet koji je prodisao i prokliktao prije nekih dvanaest tisuća godina, prije nego se razvio patrijarhat i skršio ga.

Ako preuzmemo rizik ovog zadatka, onda naš ponos, naša povijest, naša kultura, naša prošlost, naša budućnost, sve pred nama vibrira. Neka one koje se usude, počnu.

U duhu tog zadatka, hoću završiti ovo izlaganje na čudan i nov, mada od ne-pamtivjeka star, način. Ranije u ovom izlaganju sam "izašla" kao Vještica i nisam to mislila jedino kao političku pripadnost. Ja potvrđujem prošli i sadašnji duh vještice ili mudre žene, potvrđujem ga ne samo u dimu naših devet milijuna mučenica, nego također i u niti zbiljske ženske moći i zbiljskog

štovanja Boginje koje datira od prije Krete do u zoru naših života. U vladajućoj muškoj kulturi, oni su degradirali naš ritual započinjući konferencije i konvencije muškarcem ogrnutim u crno, ponekad u punoj svečenićkoj haljini, koji okupljenima mumlja svoje zaglupljujuće proglase. Preuzmimo, onda, naš vlastiti za sebe i u tom procesu također prigrlimo one lezbijke koje su, zbog toga što idu u crkvu, među kontra-kulturnim lezbijkama došle na loš glas. I na one žene *bilo koje* seksualne identifikacije koje kleče za devetnica ili, u tihim trenucima, mrmore, o, ironije li, muškom bogu za ublaženje agonije prouzročene muškom nadmoći.

Kratki odlomak koji ću pročitati je iz "Providenja Boginje" koje se još uvijek štuje u živućim okupljanjima vještica, a obično ga izgovara Visoka Svećenica prilikom inicijacije nove članice. Molim da svaka žena uhvati za ruku ženu pokraj sebe.

Molim vaše poštovanje za najstariju ljudskim bićima poznatu vjeru, i za ekstatičnu viziju slobode koja leži skrivena u dragocjenim i čudesnim mozgovima svake od vas.

Poslušajte riječi Velike Majke. Ona kaže:

"Kadgod imate potrebu za bilo čime, okupite se, jednom mjesečno, a bolje da to bude za punog mjeseca, na nekom tajnom mjestu... nje ću naučiti stvari dosad nepoznate. I bit ćete slobodne od svakog ropstva... Čuvajte čistim vaš najviši ideal; uvijek prema njemu stremite. Neka vas ništa ne zaustavi niti okrene na stranu... Moja je šalica vina života i Cerridwenin kotao... Ja sam majka svega živućeg, i moja se ljubav prolijeva Zemljom... Ja sam ljepota Zelene Zemlje i Bijelog Mjeseca među zvijezdama i Misterij Voda i žudnja u srcu žene... Pred mojim licem, neka tvoje najdublje sebstvo bude obavijeno zanosom Beskrajnog... Znaj Misterij, da ono što ti najblistavija ti tražiš i ne nađeš u sebi, nikad nećeš naći bez sebe... Jer pazi, ja sam bila s tobom otpočetka. I ja te sada čekam."

Drage sestre, kako mi u Obrtu kažemo, budite blagoslovljene.

14. april, 1973.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonski četvoromesečnik* broj 3, maj 1973., Okland

Prevela Katarina Vidović

drugo poglavlje – separatizam

Ja ne tražim od vas... da prekinete sve lične i emotivne veze sa muškarcima koji su vam važni. Ja znam da te veze nikada ne proizilaze iz jednostavne političke odluke, već samo ako i kada ih svest o ugnjetavanju učini tako neusklađenim sa samopoštovanjem da više ne mogu da se nose. Čak i tada je reč o ogromnoj boli i žalosti i uprkos uvek neodlučnom delu sebe.

Džejn Alpert, Pravo majke: nova feministička teorija, 1974.

En Makinon i Robin Garet
(Ann MacKinnon, Robin Garrett)

Odvajanje

Za svoje sopstveno spasenje i dobro pokreta, žene moraju da formiraju svoje sopstvene grupe i rade za oslobođenje žena. – Džudit Braun

Beli muški „radikalni“ pokret preuzima na sebe odgovornost za liberalni „teret belog muškarca“ i uzdizanje podjarmljenih naroda. Kada su liberali pokrenuli pokret za građanska prava kako bi pomogli crncima, crnci su shvatili da je beli gospodar pokušavao da dobije nešto za svog crnog roba. Oni su se odvojili da bi stvorili crni pokret, crni identitet. Liberali nikada nisu pokušali da „pomognu“ ženama; žene su uvidele svoje ropstvo i počele su da se bore protiv toga pre nego što su im muškarci ponudili „ruku spasa“.

Sada kada su pokreti za oslobođenje žena aktivni u čitavoj zemlji, beli muški radikali nude svoju pomoć. Oni zahtevaju da mi postanemo klubovi u njihovim organizacijama, da učestvujemo u njihovim projektima i da radimo.

Oni nude liberalne argumente integrisanja muškog i ženskog „da pomognu jedni drugima“. Umesto da sednu i pokušaju da analiziraju svoje stavove o seksizmu, oni nastoje da „pomognu“ svojim „sestrama“ razdvajajući ih i uključujući ih u mušku organizaciju.

Umesto da pokušaju da shvate šta je oslobođenje žena, kroz punu analizu društvene i političke revolucije – oni nastoje da asimiluju žene i ženska pitanja u svoj program mišljenja i delovanja.

Poput kapitalističkog društva, beli muški pokret, umesto da se menja i raste sa novim idejama, pokušava da ih preuzme i uklopi ih u već postojeći okvir.

Žene su, međutim, naučile lekciju iz crne borbe. Mi ne nameravamo da izgubimo godine dozvoljavajući muškarcima da rade za nas ili da pokušavaju da rade isto što bi i od nas hteli da radimo. To smo radile predugo.

Beli muškarci ne žele da budemo jednaki. Oni će previše izgubiti ako im se otme kontrola nad nelogičnim, bespomoćnim, iracionalnim ženama.

Oni ne žele da izgube ovaj oblik moći. Crnci su saznali da belcima nije zaista stalo do crnaca, nego samo do toga „da rade nešto za nekoga ko je manje srećan“, i samo dok to „nešto“ ne lišava belce kontrole nad „nekim manje srećnim“.

Beli gospodari se nisu suočili sa rasizmom sve dok crnci nisu odbili da urade ono što im je rečeno. Žene moraju da odbiju da se klanjaju i životare pred svemoćnim belim muškarcem ili mi nikada nećemo stajati uspravno. Beli muškarci nas dele tako što nam dodeljuju simboličke pozicije unutar njihovog pokreta, ali samo dok ne postanemo previše „uobražene“. Sve dok „znamo svoje mesto“ i pomažemo u neometanom funkcionisanju muške organizacije, tolerišu nas, čak i podstiču.

Beli muški radikali nikada nisu dovodili u pitanje društvene uloge muškaraca i žena. Oni su izmenili ove uloge u korist svojih, muških ciljeva.

Kako se „oslobađa“ ženska seksualnost, time se povećava njegov pristup većem broju „guzica“. Ove uloge su korisne za muškarca, ali one dovode do ugnjetavanja žena. Muškarci odbijaju da odustanu od onoga što im koristi osim ako na to nisu prisiljeni. Ove uloge su središte ugnjetavanja žena. One su takođe temelj na kome je pokret strukturiran. Ova igra uloga uzrokovala je uništenje našeg društva, našeg sveta. Muška dominantna, moćna uloga bila je osnova za njegov pokušaj da kontroliše i siluje svoje okruženje. On mora biti „gospodar“ svega što susreće, on mora da vlada. Da bi iko uspeo u takvom svetu, on/ona mora da radi u uslovima belog muškarca. Kraljice u Evropi i žene na visokim položajima danas funkcionišu u muškoj ulozi. Crnci moraju da preuzmu belu mušku ulogu da bi uspeli. Nema druge ponuđene mere, samo bela muškost.

Žene proglašavaju sebe nezavisnim. Muškarac je previše suptilan i pametan da bi se suočio sa svojim sopstvenim uslovima; osim toga, mi smo se predugo bavile njegovim uslovima. Mi se u ljudskom smislu suočavamo sa jednakim uslovima. Mi više ne prihvatamo svoje ropstvo. Mi ne možemo da uđemo u organizaciju koja nam nudi paternalističku ruku vodiča da nam pokaže put.

Tekst je objavljen u časopisu *Nema više zabave i igre: dnevnik oslobođenja,* br. 1, oktobar 1969, Boston

Preveo Miloš Urošević

Revolucionarne lezbejke
(Revolutionary Lesbians)

Kako zaustaviti gušenje do smrti ili SEPARATIZAM

Od nas se stalno traži da objasnimo (zapravo opravdamo) našu „viziju“ društva. Čini se da separatizam smeta neverovatnom broju ljudi... posebno muškarcima. Neki muškarci su saosećajni – ali zabrinuti. Drugi su besno ogorčeni – i to sa pravom; osećaju da postoji pretnja po njihovu kontrolu. Mi separatizam vidimo kroz direktni rad isključivo sa ženama. Svaki kontakt sa muškarcima (a posebno sa grupama u kojima dominiraju muškarci) je posredan – pre svega pisanim putem. Mi ne učestvujemo u diskusionim grupama sa muškarcima.

Sva naša energija i vreme uloženi su u žene i rad na stvarima koje će uticati na naše oslobođenje. Za nas je separatizam značio da se ne stvaraju nikakvi novi odnosi sa muškarcima, a da stara prijateljstva sa njima polako odumiru (jer aktivna prijateljstva zahtevaju vreme i energiju).

Separatizam je ključno mesto za nas iz više razloga, a naša iskustva ojačavaju ovu poziciju iznova i iznova.

Znamo da se žene stalno rukovode „potrebama“ muškaraca – služeći njihovim beskrajnim zahtevima. Znamo da, kad god je muškarac član grupe – naš rast i osećanja su podređeni zahtevima muškaraca.

Sa drugim ženama imamo više slobode da otkrijemo i ojačamo sopstvene sposobnosti – više nas ne definišu muškarci, već definišemo same sebe.

Jedan od najčešćih problema žena jeste taj što smo prisiljene da budemo definisane (tj. da živimo KROZ) porodicom, partnerom, suprugom.

Kada se žena nađe bez muške „zaštite“, iznenada se suočava sa shvatanjem da ona sama nema nikakav identitet. Ona ne zna „ko je“.

Muškarci će nastaviti to da rade ženama, držeći nas zavisnim, finansijski i emotivno, kako bi se žene dodvoravale muškarcima i podržavale NJIH.

Međutim, sa drugim ženama možemo ojačati i postići iskreni užitak u nama samima, što nije moguće u heteroseksualnim vezama.

Dva populaciona istraživanja na Stenfordu nedavno su „otkrila“ da muškarci u uslovima gužve (dovoljno mesta u sobi da se sedne, ali ne i da se legne) postaju neprijatni, takmičarski nastrojeni i sve manje ljubazni jedni prema drugima. U istim tim uslovima, žene bi postale popustljivije, ležernije I bile bi ljubaznije jedna prema drugoj.

Rešenje koje su predložila dvojica muških istraživača za ovaj problem? „Stavite devojku u gomilu“!!! Osnovna pretpostavka od koje se pošlo je da je ovo muški problem – a ne zašto se žene đavola moraju nositi sa muškarcima i njihovim mačističkim vrednostima... nakon svega, istorija je MUŠKA; žene su tu da uteše muškarce – nakon svih sranja koja rade jedan drugom.

Svaki put kada radimo u mešovitim grupama, žene se najčešće boje pre svega da pričaju pred muškarcima, tako da se mi stvarno osećamo ugodnije i bolje komuniciramo sa drugim ženama. Međutim, na kraju, žene se uvek odluče za odvajanje u samo-ženske grupe. Te su grupe gotovo uvek bile uzbudljive i razotkrivajuće, a većina žena ne želi da se vrati u prvobitne mešane grupe.

Kada bismo se vratile da razgovaramo „sa“ muškarcima, nikada ne bismo bile u stanju da kažemo jednu reč. Muškarci će uvek dominirati u svemu. To su uvek NJIHOVI problemi, NJIHOVE „potrebe“, NJIHOVI egoi, NJIHOVA rasprava i NJIHOVI ŽIVOTI.

U jednoj grupi (sastanak osoblja savetnika, psihologa i drugog osoblja na Univerzitetu Mičigen sa lezbejkama i pederima) i žensko osoblje i lezbejke su se razbesnele.

Kada smo se vratile iz naše ženske grupe, muškarci nisu mogli da shvate zašto žene treba da budu BEZ NJIH. Posle svega, njima se nije svidelo da budu samo jedni sa drugima. Iako su žene objasnile da ne mogu da razgovaraju sve dok su muškarci prisutni, oni su nastavili jedini da govore. Činilo se da su svi muškarci brinuli da „zadrže“ svoje žene. Rekli su: „Ako se moramo promeniti, VI nam morate pomoći.“ Ali iz nekog razloga žene nisu izgledale zainteresovane da ostanu sa muškarcima kao što su muškarci bili zainteresovani da ostanu sa ženama... Što se tiče „pomaganja“ muškarcima – TO JE ONO ŠTO SMO RADILE ČITAVOG NAŠEG ŽIVOTA! Činilo se da muškarci nikada ne misle da bi trebalo da rade sa drugim muškarcima – ali hajde da se podsetimo, oni zapravo ne vole jedni druge... Ali muškarci su ti koji treba da vežbaju, svi muškarci; jer samo muškarci, a NE ŽENE, mogu da prodru u taj muški process socijalizacije i počnu da ga lome. Na kraju, muškarci moraju da promene način na koji se odnose prema drugim muškarcima. Ali, dokle god muškarci privlače

pažnju ženske energije, oni se neće suočiti sa svojim seksizmom. Separatizam nije nužan samo za žene – on je nužan za muškarce, takođe.

Tekst je obljavljen u časopisu *Sablast*, br. 2, maj/juni 1971., Mičigen

Preveo Miloš Urošević

Revolucionarne lezbejke (Revolutionary Lesbians)

Zbogom Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba

U redu momci, gospodo, „braćo“... napokon odlazim. Ne idem kući u svoju kuhinju da se dosađujem. I ne idem da protraćim ono što je ostalo od moje mladosti u barovima. (Zašto bih trebala? Oni su muški orijentisani, gotovo uvek u vlasništvu muškaraca.). Upravo odlazim.

Odlazim jer mi ova organizacija i ovaj pokret ništa ne nude. (Zašto bi me zanimala prava homoseksualaca – ona se temelje na (muškim) homoseksualnim problemima: hapšenju, policijskom maltretiranju, ucenjivanju, „malim“ sastancima u sobama za čaj, veneričnim bolestima.

Isuse, ne mogu da se dovodim u vezu sa takvom vrstom sranja; to meni ništa ne znači.

Odlazim jer sam zgrožena. Ne mogu da se dovodim u vezu sa ljudima (čitaj muškarcima) kojima su potrebni ljudi (čitaj objekti za fetiše). Snežne kraljice, kraljica matica, kraljica pilića, kraljica mišića, kraljica kraljica... popis ide dalje i dalje. Odaberi svoj omiljeni ili dodaj svoj sopstveni popis. Vidim ovu stvar u vezi sa fetišom u svakom muškom homoseksualcu. Znam, ne vidim to kod žena. Hvala Bogu, MI vidimo ljude kao ljude, a ne kao objekte.

Odlazim jer sam umorna od suočavanja sa masivnim muškim egoima, egoima koji ne mogu da shvate kako bi neko mogao da neće da ima ništa sa pokretom u kome dominiraju muškarci. Ako ne možeš da razumeš zašto želim da se povučem, onda moj „oslobođeni“ brate, ti si deo problema.

Kud god se okrenem, moji osećaji su bombardovani najstrašnijim okrutnostima. Muka mi je od gledanja, neprivlačni dregovi paradiraju gore dole, šepajući i plešući u njihovom „ukrasu“ i rugajući se meni i mom polu na svakom koraku. Umorna sam od toga da čujem kako neko nekoga oslovljava sa „gospođica“ kada on uradi ne ne: „Gospođice Teri, ona uvek kasni.“, „Gospođice Čak, čini se da se ne može sakupiti.“, „Začepi svoja usta, gospođice Ked.“

Sranje! Neverovatno jasan seksizam Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba mogao bi da se ispriča u mnogo tomova.

Umorna sam od toga da me nazivaju „devojkom.“

Ne mogu se čak ni povući u homofilnu literaturu a da ne budem uvređena. Goli „klinovi“ na svakoj stranici. A ti oglasi! „Tražim – trostruku amputaciju za razmenu fotografija“, „Želim muški klub – preko osam inča, za grčka zadovoljstva“, „Crni štap potreban je kao gospodar za spremnog belog roba.“ I na i na. Oglasi trunu u fetišizmu. Šta se dogodilo sa ljudima, ha?

DA LI TO IKOGA BRINE ZAŠTO JE BILO NEKOLICINA ŽENA U POKRETU? I ZAŠTO JE BROJ ŽENA OPAO?

Oh, ali u našem Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba u Vašingtonu je bilo žena. Da, one su bile i one su otišle, takođe.

Koliko ih možete izbrojati koje su prisustvovale na više od dva ili tri sastanka? (Nije da stvarno očekujem da ćete to moći da uradite. Zašto bih od vas očekivala da se sećate samo žena? Na kraju krajeva, ako ne možete da idete u krevet sa njima, one uopšte nisu od koristi.)

Vaši PENISI! I ja koristim tu reč sa svakom uncom zlobe koju posedujem, mogla bih manje da brinem o ženama.

Oslobođenje? Oslobođenje homoseksualaca? Oslobodite sebe.

Meni niste potrebni.

Tekst je objavljen u časopisu *Sablast*, br. 4, septembar/oktobar 1971., Mičigen

Preveo Miloš Urošević

Suzan Vilijamson
(Susan Williamson)

Živeti bez muškaraca

Kad se razmatra ugnjetavanje lezbejki, nemoguće je odvojiti naše ugnjetavanje kao žena od ugnjetavanja kao homoseksualnih osoba. Ta dva ugnjetavanja potpuno su međusobno povezana i preklapaju se na mnogo načina. Feministkinje su počele to da shvataju. Dovodeći u pitanje tradicionalne uloge žene, suočavale su se s prezirom, ismevanjem, podsmehom, mržnjom, a ponekad i s fizičkim nasiljem. To nije više od onoga sa čim su se lezbejke uvek suočavale. I nije slučajno to što je jedan od najčešćih atributa ispunjenih mržnjom kojima se feministkinje zasipaju upravo „lezbejka”.

Lezbejke, kao i sve ostale, odgojene su u autoritarnoj, represivnoj, heteroseksualnoj porodici muške nadmoći. Mlada lezbejka, koja tek počinje da otkriva svoje seksualne preferencije, automatski se nalazi u poziciji pobune protiv tradicionalne ženske uloge supruge i majke, te protiv stavova koji odgovaraju toj ulozi: protiv pasivnosti, slabosti, požrtvovanosti; njeno postojanje predstavlja pretnju tradicionalnom uređenju. To je možda jedan od razloga za to što društvo zahteva od lezbejki da skrivaju svoj identitet: bilo bi opasno kad bi se saznalo da postoje milioni žena koje mogu da žive bez muškaraca i izvan porodične strukture.

Tako se razvila zavera ćutnje i laži u odnosu na lezbejke. Crkva lezbejku naziva grešnicom, zakon je čini kriminalkom, a psihijatrija joj kaže da je bolesna. U školi, naravno, lezbejka je nepoznata osoba. Nju neće spominjati na njenim takozvanim časovima seksualnog obrazovanja, zdravlja ili porodičnog života. Jedini modeli ponašanja koji su joj dostupni jesu tradicionalni polni stereotipi: muškarci su jaki, inteligentni, hladni, agresivni; žene su slabe, smešne, emotivne i pasivne. Biće, stoga, sasvim razumljivo ako ona odbije ulogu žene i identifikuje se s muškarcima. Mogla bi, takođe, pasti u ulogu bučice pod uticajem pogrešne ideje da će je to učiniti privlačnom za žene, ne shvatajući da lezbejke vole žene, a ne parodije muškaraca.

Budući da je odgajana kao svi drugi, lezbejka će imati duboko ukorenjene predrasude prema homoseksualnim osobama. To će joj biti prva prepreka dok se bude borila da ostvari svoj identitet. Često postoji razdoblje poricanja, kad ona očajnički pokušava da se uveri da nije „poput njih”. Posežući za tim kao za odbrambenim mehanizmom, ona može biti izuzetno neprijateljski nastrojena prema ljudima koji su otvoreno homoseksualni,

zbog pretnje koju predstavljaju za nju. Treba da prođe nekoliko godina da bi se to prevladalo; neke nikad ne uspeju. Za one koje konačno prihvate svoje lezbejstvo postoji nasleđe mržnje prema sebi koje se nikad ne može sasvim iskoreniti.

To je jedna od najgorih stvari koje ovo društvo čini homoseksualnim ljudima. Ono razvija krivicu, mržnju prema sebi i nedostatak poverenja. U borbi s tim stvarima daje se ogroman danak u ljudskom potencijalu i kreativnoj energiji. Pravo je čudo to što mnoge lezbejke pobegnu od toga manje-više nepovređene.

U tome je značenje naglaska na homoseksualnom ponosu u pokretu za oslobođenje homoseksualnih ljudi. To proces izlaženja preobražava iz mučnog, zastrašujućeg, individualnog iskustva u prekrasan, samoafirmativni, društveni proces. I pokret za oslobođenje žena ima snažan učinak, budući da postavlja pitanja o tome kako se žene ophode jedna prema drugoj te pruža podršku ženama koje preispituju tradicionalne polne uloge na razne načine, uključujući i seksualne.

Ugnjetavanje lezbejke ne prestaje nakon što ona izađe. Društvo postavlja ogromne prepreke uspešnim lezbejskim odnosima. Mi vodimo shizofrenu egzistenciju, skrivamo svoje lezbejstvo na poslu ili s našim porodicama, pateći tiho dok saradnici pričaju „nastrane" viceve, pod pritiskom možda izmišljene priče o muškim prijateljima. Ako ima sreće, lezbejka može da nađe ljubavnicu. Ako se to dogodi, problemi tog para biće višestruki. One mogu pokušati da oponašaju heteroseksualne odnose, ali to će biti neuspešno jer su sami heteroseksualni odnosi iskrivljeni, bolesni i ugnjetački, a imitacije takvih odnosa naglašavaju njihovu apsurdnost. Tako će se suočiti sa odnosom bez koristi od zaštitnih uloga, odnosom u kome se moraju suočiti jedna s drugom kao stvarni ljudi; društvo im uskraćuje zdrave primere koje treba slediti, a uz to im uskraćuje podršku i pojačanje koje nudi heteroseksualnim parovima. Neće biti rođaka niti suseda koji bi ih ohrabrili dok prolaze kroz teškoće.

Takođe, kao lezbejke, kao žene koje žive bez muškaraca, imaće praktičnih problema. Kako popraviti slavinu koja curi? Promeniti svećicu? Ispuniti poresku prijavu?

Lezbejka se, pored tih poteškoća, suočava sa istim ugnjetavanjem kome se druge žene odupiru.

Ženska borba za samoodređenje, za kontrolu nad sopstvenim životima i telima, direktno je relevantna za lezbejke. Pokret za pravo na abortus bori se za pravo žena da odluče hoće li imati dete ili neće. Lezbejkama je to pravo uskraćeno isto kao i našim heteroseksualnim sestrama. Osim toga, ako suprug, u slučaju razvoda braka, može da dokaže da je njegova supruga lezbejka, staratelјstvo nad decom biće joj uskraćeno na temelju toga što je ona nepodobna majka.

Zahtev „jednaka plata za jednak rad" posebno je važan lezbejkama. Gotovo sve lezbejke moraju da rade. Osim toga, racionalizacija koja se često poteže zbog uskraćivanja jednake plate ženama glasi da one samo dopunjuju dohodak svog muža. Lezbejke mahom žive same ili s ljubavnicama. U potonjem slučaju, ako je to odnos buč-fem, obe žene mogu da žive od plate jedne žene. Udata lezbejka s decom može da se oseća pritisnutom da ostane sa svojim suprugom, jer ona ne bi mogla da izdržava svoju decu sa ženskom nadnicom.

Lezbejke, kao i sve žene u ovom društvu, tretiraju se kao seksualni objekti. Jednako smo ranjive kao naše heteroseksualne sestre na dobacivanje, zvižduke i uvrede muškaraca na ulici, na pokroviteljske stavove i seksualno uznemiravanje muškaraca na poslu, i na silovanje. A ugnjetavanjem lezbejki nikako se ne možemo baviti a da ne spomenemo pornografiju. Pornografija: knjige, časopisi, filmovi, koje su stvorili muškarci za muškarce. Jedna od najčešćih tema je lezbejstvo, ali to je lezbejstvo bez ikakvog odnosa prema stvarnosti. Lica učesnica su iskrivljena u grotesknim karikaturama seksualne ekstaze, dok njihova tela leže mlitavo i nepomično. Često dve žene vode ljubav pred muškarcem koji može da uskoči u poslednji čas kako bi ih doveo do konačnog zadovoljstva. Ili će se, ako nema muškarca, naći zamena: dildo, bilijarski štap, sveća. Muški ego ne može da prihvati da se žene međusobno mogu ispuniti bez ikakvog doprinosa svemogućeg penisa.

Lezbejke, toliko dugo ućutkivane, više nisu zadovoljne prihvatanjem tih stvari. Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba i pokret za oslobođenje žena zajedno obnavljaju ponos i poverenje miliona žena. To je prvi korak prema našem oslobođenju. Ne treba da očekujemo da će se borba završiti dok se ovo društvo sasvim ne transformiše.

*T*ekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni oslobodilac Detroita,* br. 15, februar 1972, Detroit

Preveo Miloš Urošević

Separatizam

Budući da se mi uopšte ne poistovećujemo sa muškarcima i nikada nećemo, ovo nije usmereno na njih, nego na određene lezbejke i žene.

Separatizam, kao pozicija, je način na koji se mi odnosimo prema drugim lezbejkama, ženama i neprijateljima.

Jedino što ću reći o heteroseksualnim ženama koje se odnose prema muškarcima na bliskom seksualnom nivou jeste da je na heteroseksualnim feministkinjama da ih reformišu. Heteroseksualnim ženama se ne može verovati ni u kakvoj stvarnoj situaciji, jer će vas izneveriti ako im postane preteško – muškarci su fokusna tačka njihovih života.

Biseksualne žene imaju sličan problem sa muškarcima. Iako su delimično prihvatile svoja osećanja da vole žene, one se nisu odrekle svoje heteroseksualne privilegije. Muško odobravanje i identifikacija su još uvek primarni za njihovo postojanje. Budući da su dovoljno „oslobođene" da mogu da se seksualno odnose prema ženama, one stvaraju muškarcima dodatnu količinu zebnje. Svaka žena koja je ikada pokušala da objasni svoje lezbejstvo muškarcu, uviđa kako mu ona time postaje uzbudljiva i izazovna. To je još opasnije kada se žene koje su u odnosima samo sa ženama dovode u kontakt sa muškarcima kroz njihove odnose sa biseksualnima. Lezbejka je na ovaj ili onaj način pod pritiskom da održi fasadu ljubaznosti kurcu kako ne bi ugrozila odnos sa biseksualkom. Da ne spominjem to da ona tu ženu deli sa muškarcem.

Što se tiče heteroseksualnih žena, ili onih koje su sada u celibatu, ali prisilno troše svoju energiju na muškarce, nakon što su oni navodno prevladali svoj seksizam, otkrile smo da je vrlo teško održavati jednak odnos sa njima. Ako imaju snažnu feminističku pozadinu i prihvatau činjenicu da bi pravi feminizam trebalo da na kraju dovede do lezbejstva, onda one vide nas, lezbejke, kao savršenije, jače osobe od sebe. Zbog toga se pridaje veliki značaj našem delovanju i odlukama, što nam nameće veći teret odgovornosti. Heteroseksualna feministkinja će nam reći koliko bi želela da voli žene, ali da se još uvek plaši, i tako dalje.

Tako se heteroseksualna žena oslobađa brojnih ugnjetavanja time što se ne identifikuje kao lezbejka. Ona obično ne želi da čuje o našim depresijama ili gnjavaži sa drugim ženama, jer bi to uništilo njenu lezbejsku fantaziju.

Tako nam ostaju njene tužne priče i nesreće, ali, ne daj boginjo, da je utešimo toplim zagrljajem. Kako god da se okrenemo, od nas se očekuje da održimo sliku i živimo u skladu sa njom, zarad lezbejstva. Ne možemo da budemo istinski iskrene i poštene sa heteroseksualnom ženom. Ako izuzmemo određene feministkinje, većina heteroseksualnih još uvek gaji stare stereotipe o lezbejkama. Nešto nije u redu ili čudno u vezi sa tobom.

Ti imaš „probleme". Drugi način na koji heteroseksualne žene tretiraju lezbejke je u ulozi posmatračica. Umesto da učestvuju u iskustvu, one sednu pozadi i gledaju. Mi smatramo da je neophodno razviti bliske, povezujuće odnose sa onim lezbejkama čiji su motivi i osećanja slični našima.

Iako smatramo da je lezbejstvo jedini prirodni način na koji žene mogu da budu povezane s obzirom na to da smo i fizička i emotivna bića, shvatamo da su za mnoge žene sada, u ovom sranju od muške nadmoći, intenzivne emotivne i seksualne veze teške i mogu da budu i destruktivne.

Stoga su žene koje za sebe smatraju da su u celibatu, a ne lezbejke, i koje se bore za nežni ženski svet i priznaju da sa muškarcima nema pomirenja, naše saveznice.

Neke lezbejke osećaju distancu prema ženi u celibatu, jer vide da im se ona neće u potpunosti otvoriti. Ali to je valjana opcija za svaku od nas. Takođe nastojimo da budemo selektivne u našim seksualnim i emotivnim odnosima, a mnoge od nas koje sebe zovemo lezbejkama, veći deo naših života provodi kao da smo zapravo u celibatu.

Ako žena u celibatu smatra lezbejstvo dobrim i održivim izborom za svoju budućnost, i ne oseća se otuđeno od nas, onda poštujemo njeno mišljenje da se identifikuje kao da je u celibatu, i cenimo njeno prijateljstvo.

ZBOG TOGA ŠTO ŽELIMO DA IZGRADIMO ODNOSE NA MNOGO VIŠEM MEĐULJUDSKOM NIVOU I DA RASTEMO, SMATRAMO DA JE NEOPHODNO DA SE ODVOJIMO OD ODREĐENIH LEZBEJKI.

Ovo odvajanje nije otuđujuće kao što zvuči. Obično se ophodimo prijateljski prema većini lezbejki koje poznajemo.

Međutim, ne postoji želja za razvijanjem bliskih, povezujućih odnosa sa onim lezbejkama sa kojima imamo velike sukobe. Uglavnom želimo da se povučemo iz veoma ugnjetačkih, negativnih situacija i pređemo u pozitivnije. To je temelj naše politike. Kada sa nekim imate malo ili nimalo zajedničkog, obično raspravljate o onome što smatrate očiglednim i elementarnim stvarima, te uglavnom ne ostaje mnogo prostora za bilo kakvu drugu interakciju. Mi bismo radije izbegle velike sukobe i počele da se bavimo „finim" razlikama među nama, kao i međusobnom podrškom

u našim sporazumima. Mi još uvek ne gradimo masovni pokret. Vidimo da je u ovom trenutku to uzaludan i nestvaran san.

Previše se moramo izboriti same sa sobom pre nego što budemo u stanju da se nosimo sa drugim ženama.

Velike razlike počinju sa nivoom nečijeg feminizma. Sa lezbejkama koje ne vide sve žene kao snažnu motivišuću silu u stvaranju promena, vrlo je teško izgraditi stvarne odnose.

Uveriti lezbejku da su žene „prvi pol" i da su zaslužne za svu tehnologiju, izume i strukture prošlosti može biti gotovo nemoguće, s obzirom na to da je većina ljudi skeptična prema malobrojnim knjigama koje upućuju na ove činjenice. Mnoge lezbejke se takođe plaše da veruju u to da među svim muškarcima postoji zavera da se žene podjarme, da nam se neprestano govore laži o našoj baštini i kulturi, te da se potiskuju naše sposobnosti (talenti, veštine i znanje). Nažalost, postoje i one lezbejke koje imaju nisko mišljenje o ženama uopšte, i ne vide da nas muškarci koriste kao domaćice, proizvođačice beba i proizvođačice seksa. Smatramo da je takođe vrlo važno da se na sve muškarce gleda kao na deo zavere, jer svi oni dobijaju povlastice iz sistema i svi bi se oni borili da ga održe. Zbog toga je takođe izazovno biti i sa onim lezbejkama koje podržavaju njihova „specijalna" muška prijateljstva. Neke lezbejke čak idu toliko daleko da preslišavaju jedna drugu o prošlim muškim poznantstvima. Za one lezbejke koje su prestale da budu povezane sa bilo kojim muškarcima, ova vrsta prisilne interakcije stvara opasnu ranjivost.

Očigledno je teško povezati se sa onim lezbejkama čije se političke ideologije svode na smenu jedne muške hijerarhije drugom. Seksizam vidimo kao temelj svih drugih ugnjetavanja – svih ostalih „izama" koji se i dalje održavaju (kapitalizam, nacionalistički socijalizam, imperijalizam, rasizam, klasizam, i tako dalje). Kao što je seksizam koren svih naših ostalih ugnjetavanja, tako je i muškost izvor seksizma. Da bismo oslobodile svet od seksizma, najpre ga moramo osloboditi od muškaraca. Ali očigledno moramo početi i da rešavamo rasne, nacionalističke i klasne podele koje su muškarci stvorili među nama. Moramo da uzvratimo udarac kancerogenom rastu njihovih muški definisanih struktura, posebno podmukloj infiltraciji u naše lezbejske zajednice putem njihovih raznih „oslobodilačkih" pokreta, socijalističkih partija i grupa, te socijalističke muške „revolucionarne" politike.

Kao feministkinje, verujemo da su žene inherentno kolektivistički orijentisane. Istinski socijalizam je sastavni deo naše vizije feminizma; „socijalistički feminizam" je stoga suvišan:

Kroz vekove patrijarhalne vladavine, žene su bile uslovljene da reaguju na popustljiv i podržavajuć način na mnoštvo antiženskih institucija.

Naši životi bivaju protraćeni suptilnim preusmeravanjem naše energije ka muškim alternativama, kao što su „revolucionarne" grupe, koje su osmišljene kako bi promenile hijerarhiju muške moći, ali koje nastavljaju ugnjetavanje nad ženama. Neke lezbejke čak upadaju u zamku druge krajnosti pridružujući se ženskom delu američkog vojnog jezgra.

Iako uviđaju alternativu u odnosu na „heteroseksualni" svet, one postaju sastavni deo postojećeg sistema koji nam neprestano uskraćuje sva prava i privilegije. Feministički pokret širom sveta biva izdat zarad nejasne i prazne „moći" glasanja.

Nastavak poverenja u muške političare i muške borbe za moć je podjednako destruktivan za naš lezbejski/feministički pokret.

To važi čak i ako ove grupe uključuju intenzivno ugnjetavane žene.

Druga stvarna razlika koja postoji je „klasa". Ako se lezbejka ne bori protiv nametnutog klasnog položaja i to na način koji ne povređuje druge lezbejke niže i radničke klase, onda ne želim da joj se previše približim. Ako se moji maniri stalno procenjuju, onda i ja takođe počinjem da proveravam. Budući da su muškarci postavili standarde o tome šta je prihvatljivo u društvu, a šta nije, ja kažem, „odbacite sve to i budite prirodne." Vredi reći da su stavovi srednje i više klase izdanak destruktivnog sistema koji zarobljava žene svih rasa i koji bi u potpunosti eliminisao lezbejstvo ukoliko bi to bilo moguće. Klasna privilegija je zaštita u konkurentskom muškom svetu. Lezbejska zajednica nema koristi od toga.

Separatizam nije cilj sam po sebi. To je sredstvo kojim stičemo snažnu sliku o sebi kako bismo na kraju mogle da sarađujemo sa svim lezbejkama. A onda bismo bile moćni odred za napad na ugnjetačke elemente u ovom društvu.

Lezbejski kolektiv Šljam

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejke i Gorgone*, br. 1, maj/jun 1973., Berkli

Preveo Miloš Urošević

Doroti Din
(Dorothy Dean)

Ženski prostor

U davnim danima, kada se nije bilo poznato da postoje neposlušne žene, žene su živele, radile i spavale sa muškarcima. (Ako su radile suprotno, to su morale da rade u tajnosti).

Ustvari, reč *sa* ovde nije adekvatna. Živele smo *pod* muškarcima, radile *pod* muškarcima i spavale *pod* muškarcima. Sada su se stvari malo i promenile. Neke od nas žive, rade i spavaju bez muškaraca. Vrednost postojanja prostora, bez obzira koliko malog, ali slobodnog od uticaja muškaraca je za nas velika. To nam daje potrebnu slobodu da bismo mogle da definišemo šta znači biti žena za sebe, umesto da se podvrgavamo ograničenim definicijama od strane muškaraca.

Postoji još jedna stvar koju moramo da zapamtimo. To je da, ma koliko dugo bivale isključene iz muškog društva, kad mi isključujemo njih to traje samo onoliko dugo koliko oni to mogu da tolerišu. Mi nemamo moć da nametnemo prostore slobodne od muškaraca koji su samo za žene. Mi nemamo zakone, jer su te zakone oni doneli i još uvek ih donose. Najbitnije, mi nemamo sirovu snagu za nametanje sopstvene volje nekome drugom. Stvarnost je obrnuta. Muškarci su koristili i nastavljaju da koriste silu nad nama. Ekstremni primer je, naravno, silovanje.

Ali, postoji i bezbroj drugih, ne tako ekstremnih primera. Setite se samo situacija kada ste šetale ulicom ili vozile bicikl, kada ste prošle pored grupe muškaraca (čak i pored samo jednog ili dvojice), ili onda kada ste same u automobilu sa spuštenim prozorom stajale na semaforu a pored vas vozili neki glasni muškarci. Sećate se kada vas je neko *slučajno*, ali ne baš stvarno slučajno, pipao u prepunom autobusu ili prodavnici? Ili scene u liftu?

Na *Porodici ženskih koncerata*, koju je 25. avgusta organizovala Nacionalan organizacija za žene, ponovo smo mogle da vidimo da nemamo načine da sprečimo muškarce da upadaju na naše događaje. Kao da nemamo prava da naše lične prostore smatramo za naše slobodne prostore. Hajde da razmotrimo šta muškarac može da radi na jednom lezbejskom i feminističkom koncertu. On očigledno ne može da učestvuje, jer nije ni lezbejka ni feministkinja. Može da sluša žensku muziku jer razume seksističko ugnjetavanje i da oseti energiju i vibracije žena koje pišu i izvode muziku za žene. U tom slučaju on nije onaj koji se tu nameće. Ali postoje *muškarci* koji dolaze zato što su znatiželjni da nas vide. Stoje i zure u nas, i odbijaju da se pomere pozadi dok mi gledamo jedna u drugu.

Oni su ti koji ne mogu da shvate kako možemo da ih ne želimo u svojoj blizini i da nećemo da nas gledaju – ni u prolazu ni sa gradilišta, i što želimo da nas ostave na miru ako sedimo same u kafiću. Nisu dovoljno sposobni da to shvate i zato mi trpimo. Naše pravo da branimo svoje lične prostore zavisi od snage njihovih mišića da tolerišu naša osećanja.

Kada god odluče da je njihovo zadovoljstvo najbitnije ne postoji ništa šta mi tu možemo da uradimo. Možemo da opet prihvatamo njihovo nametanje dok se u nama gomila bes.

Kada se sledećeg puta bude održavao lezbejski feministički događaj, moramo da budemo jasne da su samo žene dobrodošle. Imamo pravo na svoju privatnost, čak i ako to traje samo malo vremena i samo u ograničenom prostoru. Možda će tada, ukoliko se pojave, muškarci shvatiti da to što radimo i zbog čega smo tu ne služi za zadovoljavanje njihove znatiželje.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonka,* br. 4, oktobar 1973., Milvoki

Prevela Vera Kurtić

Mišela Grifo
(Michela Griffo)

Kloniranje: recikliranje? Ili odgovor na kopulaciju?

Kloniranje je reč koja se često pojavljuje u literaturi o pokretu, ali celovito objašnjenje procesa, njegove istorije i njegove budućnosti kao političkog alata nikada nije predstavljeno.

Lezbejstvo, kontrola rađanja i abortus smatraju se sredstvom kontrole sopstvene sudbine, naših života i tela. Lezbejstvo i pobačaj stari su koliko i sama istorija. Uprkos ogromnom, društvenom, pravnom i političkom pritisku protiv njih, za njima su uvek posezale žene koje su bile svesne svog ugnjetavanja.

Kontrola rađanja i kloniranje proizvodi su dvadesetog veka. Kada su žene postale svesne postojanja kontrole rađanja, ona je postala jedan od njihovih političkih zahteva. Reprodukciju i brigu o deci je uvek koristila seksistička muška kultura kao način vezivanja žena za svoje uloge. Pojavom ženskih kolektiva i nastajanjem Lezbejske nacije, mi pronalazimo načine povezivanja izvan heteroseksističke kulture. Centri za brigu o deci i kolektivna odgovornost za decu oslobodile su mnogo majki. Međutim, društvo se još uvek drži zastarele ideje da bi dete trebalo da ima oca i da se odgaja u strukturi nuklearne porodice.

Do sada je jedini način na koji je žena mogla da ima dete bio da se pridruži muškarcu, a zatim da rodi muško ili žensko dete koje će kroz hromozomsko poravnanje imati neke karakteristike oca. Što se tiče rađanja dece, mi nismo imale opcije. Mogle smo da odgajamo dete u ženskom kolektivu, ali je uvek bilo prisutno ponižavanje što se moram sjediniti s muškarcem. Žena koja je živela i volela druge žene nije mogla da podiže decu tih žena. Mi ne možemo same da se reprodukujemo.

Kloniranje (reč koja ima svoje korene u grčkoj reči klon, koja znači komad ili rez) se obično definiše kao bespolno razmnožavanje. Kloniranje omogućuje ženi da nosi dete bez sjedinjenja jajne ćelije i spermatozoida.

Da bismo razumele kloniranje, moramo da razumemo nekoliko stvari o ćelijama. Postoje polne ćelije (gameti) i telesne ćelije. Polna ćelija kod žena je jajna ćelija, a kod muškaraca je to spermatozoid. Svaka polna ćelija ima po 23 hromozoma. Hromozomi sadrže gene koji su spremište genetskih informacija. Jednostavno rečeno, to ste vi u sebi, vaša boja kose i očiju, boja kože, nivo inteligencije, telesne karakteristike, i tako dalje.

U polnoj reprodukciji dva gameta se spajaju zajedno kao roditeljske ćelije da bi formirale zigot od 46 ćelija.

Svaka ćelija u vašem telu nosi sve informacije potrebne za formiranje vašeg dvojnika. Međutim, za razliku od polnih ćelija, vaše telesne ćelije imaju ograničene i specijalizovane kreativne sposobnosti. One se mogu koristiti za reprodukciju samo putem kloniranja. U sadašnjem stanju čine samo kožu, mišiće, kosti, i tako dalje.

Takođe je važno razumeti istoriju kloniranja. To je proizvod dugogodišnjeg istraživanja veštačke oplodnje. Prvi od tih eksperimenata izveden je na Univerzitetu Mičigen 1958. godine.

Jajne ćelije su uzete iz jajnika nekoliko vrsta sisara u svrhu njihovog veštačkog osemenjavanja, a zatim ponovnog umetanja oplođenih jajnih ćelija u drugog sisara iste vrste. Drugim rečima, uzmite kravu koja može da nosi samo sedam ili osam potomaka, uzmite jajnu ćeliju iz nje, oplodite je spermatozoidom od bika i ponovo ubacite jajnu ćeliju u matericu manje kvalitetnih krava. Te će krave nositi telad koja zaista potiču od nagrađivane krave.

Tako je genetičar otkrio da je moguće uzeti jajne ćelije jednog sisara, izvesti mikrohirurgija ili veštačka oplodnja, ponovo ubaciti jajnu ćeliju u majku ili u potpuno drugog sisara iste vrste, i fetus će izrasti u potpunu jedinku.

Istovremeno su drugi genetičari proučavali proces oplodnje pod elektronskim mikroskopom. Ranije se verovalo da je spermatozoid prodirao u jajnu ćeliju i da bi se njegovim ulaskom 23 ženska hromozoma spojila sa 23 muška hromozoma, čime bi započela reprodukcija. Ali su otkrili da „suprotnom širokom uverenju, spermatozoid ne prodire u jajnu ćeliju, nego jajna ćelija proguta spermatozoid. Žene su agresorke u reprodukciji. Spermatozoid samo deluje kao podsticaj za pokretanje razvoja. Stoga je moguće osigurati zamenski stimulans kao što je ubod igle i dobiti isti rezultat, kao u veštačkoj partenogenezi.“ Došlo se i do još jednog novog otkrića: citoplazma (bistra stvar oko jezgra jajne ćelije) deluje kao kontrolni centar koji govori jezgru kada mora da se uključi i počne da deli, stvarajući tako nove ćelije, i konačno novo ljudsko biće. Čim se uvede još jedan set od 23 hromozoma, citoplazma je hemijski programirana da započne podelu jezgra.

Mikroskopsko ispitivanje je takođe pokazalo da

se u tačnom trenutku oplodnje u slučaju hromozomske kombinacije XX (žensko dete) gameti stapaju i postaju identični. Nije bilo moguće uočiti razliku između majke gameta (ženske polne ćelije) i muškog gameta (spermatozoid), budući da su se obe spojile u 46 hromozomska zigota.

Tu je nastala potencijalno opasna situacija (barem za mušku vrstu). Kao što smo videle, spermatozoid nije nužan za početak reprodukcije kao što se verovalo od početka patrijarhata. Ženska vrsta - i samo ženska - u plemenu koje se više reprodukuje polno nego bespolno, ima potrebnu fizičku i fiziološku strukturu kako bi negovala zigot (prvi stupanj razvoja embriona) do završetka razvića. Jajna ćelija je temelj života i ne može se veštački reprodukovati.

Tada možemo da vidimo da je ono što je potrebno za reprodukciju jajna ćelija, još jedan polni gamet (ne nužno muški, osim ako ne želite muško dete) i ubod iglom.

U tom trenutku američki naučnici su poludeli i trčali okolo držeći se za svoja jaja.

Dok su Amerikanci još bili u šoku, tim genetičara sa Oksforda je preuzeo istraživanje. Nešto je moralo da se uradi kako bi se spasio muški ego, a kloniranje je bilo odgovor.

Kloniranje su razvili muškarci za muškarce. Svaki papir, svaka knjiga, časopis ili novina, koji sam pročitala bio je usmeren na reprodukciju vladajuće muške rase. Ovo je direktni citat: „Ako je Anštajn mogao da uspostavi ceo temelj moderne fizike, šta bi onda moglo 1.000 Anštajnovih dvojnika. Razmislite o talentima Mocarta ili Betovena. Zamislite moć i disciplinu svake vojske čiji su svi članovi kopije pobednika Kongresne medalje časti, i koje sve ujedinjuju isti stavovi i ciljevi. Ono (kloniranje) obećava da će izvući evoluciju iz ruku prirode i staviti je u ruke muškaraca - čineći ga po prvi put gospodarem sopstvene sudbine."

Procesom kloniranja muškarci bi uzimali jedinu stvar koju veštački ne mogu da reprodukuju - naše jajne ćelije i naše utrobe - te ih koristili kao posude za svoju sopstvenu reprodukciju.

Za sada, naučnici znaju nekoliko stvari. Oni znaju da će jajna ćelija automatski početi da se duplira ako je ubodena iglom. Čekićem možete da udarite spermatozoida po glavi i nećete ništa da uradite. Kako ćete onda spasiti mušku vrstu? Odgovor je bio tipičan!

ISKORIŠĆAVATE ŽENU.

U procesu kloniranja jajna ćelija se vadi iz ženskog jajnika. Da bi muškarac reprodukovao muškarca, proces je sledeći: on uklanja jezgro (deo ženske jajne ćelije koja sadrži 23 ženska hromozoma). Sada imamo jajnu ćeliju bez hromozoma. Zatim uzima ćeliju iz bilo kog dela tela (telesne ćelije sadrže kompletnih 46 hromozoma) i usađuje jezgro iz ove ćelije u citoplazmu jajne ćelije. Na taj način se kontrolni centar u jajnoj ćeliji, shvatajući da sada ima 46 hromozoma, prebacuje i počinje da se deli. Budući da je jezgro jajne ćelije uklonjeno, nema mešanja gena tako da dete nikada ne može da bude žensko, niti će imati bilo kakve osobine majke. Stoga se koristi reč klon, komad ili rez. Dete je tačan duplikat jednog roditelja i ima genetski status identičan njegovom.

Žena ima tri mogućnosti da reprodukuje žene.

Ona može da prođe kroz isti proces koristeći bilo koju od svojih telesnih ćelija. Može da koristi telesne ćelije druge žene. Ona može da ima polni gamet druge žene usađen u jezgro, bez da joj se uklone njenih sopstvenih 23 hromozoma. Treći izbor bio bi oblik veštačke oplodnje, ili bolje rečeno tokom ovulacije, a ne stvarno kloniranje.

Naučnici ne žele nikakvo međusobno razmnožavanje; oni žele tačno da znaju šta će biti konačni proizvod; oni žele tačan duplikat sebe i drugih muškaraca.

Tako su razvili kloniranje. Kloniranje, kako ga vide muškarci, je korišćenje ženskih reproduktivnih ćelija donatora (muškaraca). Drugim rečima:

1. Samo ženska polna ćelija može da započne reprodukciju.

2. Samo se citoplazma jajne ćelije može aktivirati kako bi se podelila nakon što se u njenom jezgru nalazi 46 hromozoma. (Ono će se podeliti ako ga ubode igla, ali bez drugog gameta (23 hromozoma, ne nužno spermatozoida - druga jajna ćelija će to uraditi) rezultirajući zigot bi bio diploidan ili bi sadržao samo polovinu broja hromozoma za normalnu telesnu ćeliju.) To znači da se dve žene mogu reprodukovati bez muškog gameta.

3. Muškarci žele istu mogućnost koju imaju žene, naravno sa konačnim ciljem da uspostave rasu muških gospodara.

Ako ovo zvuči kao naučna fantastika, uveravam vas da to nije. Jedan doktor sa univerziteta Oksford već godinama izvodi kloniranje na životinjama. Jedan drugi doktor, šef odeljenja za genetiku na Medicinskom fakultetu u Njujorku veruje da će se „kloniranje primeniti na muškarca mnogo pre nego što to ljudi misle." Neki naučnici koji su odbili da budu imenovani sugerišu da neki od njihovih kolega vrlo tajno pokušavaju da kloniraju sisare upravo sada.

Tekst je objavljen u časopisu *Furije*, br. 4, maj 1972., Vašington

Preveo Miloš Urošević

Džulija Penelopi Stenli
(Julia Penelope Stanley)

Lezbejski separatizam: lingvistički i društveni izvori separatističkih politika

(Ovo poglavlje je pripremljeno kao radionica o lezbejskom separatizmu za Četvrtu godišnju konferenciju Homofilne studentske lige Rutgersa na Univerzitetu Rutgers, od 19. do 21. aprila 1974.)

Separatizam kao politički stav svakako nije novija pojava, niti je to pitanje ograničeno na pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba. Za grupu ljudi čija je istorija istorija negativnog identiteta, to je verovatno neophodan prvi korak ka samopoštovanju i samopoimanju. Možda zato što su lezbejke i homoseksualni muškarci tek počeli da istražuju sebe, lezbejski separatizam je bio i ostao jedan od najtežih problema u organizacijama za oslobođenje homoseksualnih osoba. Kažem „bolno" zato što je lezbejki teško da ostavi po strani svoj neohumanistički ideal da „mi smo ipak svi ljudska bića", i zato što homoseksualni muškarci prečesto tumače lezbejski separatizam kao lično odbacivanje, a ne posmatraju ga kao deo opšteg ženskog gneva zbog toga što moraju da žive u kulturi u kojoj dominiraju muškarci. U nastojanju da pobliže objasnim političku potrebu za lezbejskim separatizmom, predstaviću neke lingvističke i lične dokaze koji su me doveli u separatističku političku poziciju. Razumevanje izvora separatizma može taj bolan proces učiniti manje bolnim za sve nas. Ako se možemo eksplicitno pozabaviti kulturnim stvarnostima koje čine separatizam nužnošću, možda možemo brže da se krećemo kako bismo ostvarile društvene promene.

Lezbejski separatizam je tema koja mora da izazove ljutnju i neprijateljstvo ne samo kod muškaraca već i kod žena. Svi se plašimo toga, ali iz različitih razloga. Homoseksualni muškarci se, iz nekog razloga, uvrede kad lezbejke napuste njihove organizacije, a meni je takođe za žaljenje, mada mi nije nerazumljivo, to što se separatizam smatra antagonističkim i od strane lezbejki. Slušala sam da homoseksualni muškarci traže „razloge" za povlačenje lezbejki iz redova homoseksualnog oslobođenja i postaju još ljući kad lezbejke odbijaju da odgovore na njihove zahteve. Izgleda da homoseksualni muškarci, kao i muškarci uopšte, veruju da im dugujemo objašnjenje, a naše odbijanje da ponudimo detaljna opravdanja jedan je od aspekata naše odluke da ne trošimo svoju energiju na odnose s muškarcima. I, kao posledica toga, javljaju se ljutnja, frustracija i neprijateljstvo sa svih strana. Kako lezbejke shvataju da je „oslobođenje homoseksualnih osoba" zapravo „oslobođenje homoseksualnih muškaraca", sve više i više lezbejki postepeno će odlaziti iz pretežno muških organizacija, tako da je važno da razumemo neke od temeljnih motivacija i tenzija koje čine separatizam logičnim korakom za lezbejke u smislu sopstvenog napretka.

Povlačenje lezbejki iz dominantno muških homoseksualnih organizacija jeste čin neophodan za naš opstanak. Ne, to ide u stvari još dalje od običnog preživljavanja. Povlačenje iz muških homoseksualnih organizacija je prvi, najvažniji korak koji moramo preduzeti u pravcu uspostavljanja našeg lezbejskog identiteta. Nadamo se da će to biti naš prvi korak ka lezbejskoj zajednici. Ne mogu da počnem da definišem šta mislim kad kažem „lezbejska zajednica", ali želim da ona nastane. Ne mogu da zamislim kakav bi bio takav osećaj zajednice. Prerano je. Mi smo daleko od lezbejske nacije. Mi ne znamo ko smo, a naša kultura je nekako zanemarila da lezbejkama pruži identitet, izvan tradicionalno nametnutih karakteristika grešnosti, bolesti i nezakonitosti. Naravno, postoje važni razlozi za taj nesretni previd naše kulture: imenovanje nečega, naime, znači da se tome prizna dostojanstvo priznanja. Mi smo „puke opscenosti". Jedina imena koja imamo jesu ona koja su ti ljudi napravili za nas, a čak se ni ta imena nikad ne čuju. Na primer, rečnik *Rendom hausa* navodi termin „mržnja prema ženama", ali ne i njegov antonim, mržnju prema muškarcima. Takvo isključivanje je jedna od onih nesvesnih, neplaniranih „slučajnosti" koje toliko otkrivaju.

Mržnja prema muškarcima je neprihvatljiva u patrijarhalnom društvu, mržnja prema ženama je prepoznata aktivnost. Pošto su lezbejke, prema popularnoj definiciji, mrziteljke muškaraca, a pošto takva mržnja ne postoji, ni lezbejke ne postoje. Silogistički smo svedene na nulu. Niko ne želi da veruje da lezbejke postoje; niko ne želi da veruje da je moguće da se žene vole. Mi smo jedini ljudi koji veruju u naše postojanje i na nama je da definišemo to postojanje. Niko drugi nema interes da to uradi. U nekim trenucima, tišina koja okružuje naše živote možda je naša prednost.

Budući da nas je kultura ignorisala, imamo jedinstvenu priliku koju malo ljudi ima: mi

možemo početi da gradimo svoje živote i odlučujemo ko smo. Znamo da postojimo, ali čak ni mi nismo sigurne šta to znači. Ne možemo se međusobno saglasiti o tome šta određuje ženu kao lezbejku, iako počinjemo da pričamo o tome. Saglasne smo da biti lezbejka uključuje ljubav prema drugim ženama, ali kada pokušamo da definišemo šta ta ljubav uključuje, naš dogovor se završava.

Može li biti lezbejka ona koja kaže da je njena primarna ljubav ljubav za druge žene, ili da li naziv lezbejka zavisi od seksualnog iskustva s drugom ženom? Ne raspravljamo samo o oznakama, već i o konceptima koji stoje iza naziva i njihovoj primeni na sebe i druge žene. Pritom, da zakomplikujemo ove diskusije, ni ti nazivi nisu naši. Nismo ih izmislile, tako da ni originalni koncept koji zahteva naziv nije naš.

Kao žene, posebno kao najviše prezrene žene, nemamo identitet, tradiciju niti istoriju. Moramo početi da stvaramo vlastitu tradiciju i, da bismo to učinile, moramo se odvojiti od homoseksualnih muškaraca i njihovih aktivnosti. Predugo smo bile mala podređena podgrupa homoseksualnosti. Bez tog razdvajanja, nikada nećemo znati ko smo ni što bismo mogle postati. Moramo otkriti naše značenje da smo lezbejke; ne možemo više prihvatati definicije koje su nam dali muškarci. To je jasno.

Postoji mit koji moramo uništiti. Mit, koji su stvorili psiholozi i psihijatri, po kome se tvrdi da postoji nešto kao „homoseksualnost". Oni koji žele da održe taj mit promovišu homoseksualnost kao „generički" izraz za istopolnu ljubav, kao da nema kvalitativnih razlika. Na primer, Šeldon Kešden, u knjizi *Psihologija abnormalnosti* (*Abnormal Psychology*), definiše pojam ovako:

Homoseksualnost je generički izraz koji se koristi za označavanje seksualne reakcije na pripadnike istog pola. Iako se češće koristi za opisivanje erotskih vezanosti među muškarcima, ona takođe tehnički obuhvaća žensko-ženske ili lezbejske odnose (str. 44). Na naredne dve strane, Kešden navodi jednog homoseksualnog muškarca, on citira Hamfrizovu studiju o prostituciji u čajdžinicama, a zatim govori o voajerima. Pošto ste pričali o tim aktivnostima u čajdžinicama, bilo kakvi suptilni prelazi u lezbejski život su teški. Odlomak iz Kešdena ilustruje tradicionalni tretman lezbejstva, posebno u društvenim naukama. Lezbejke ne žele da budu „tehnički obuhvaćene" terminima koji se odnose na živote muškaraca. Želimo sopstveni identitet. Možda će sličan citat iz druge oblasti još više razjasniti moje prigovore. Riktor Norton, u broju *Koledž ingliša* od marta 1974. godine, objavio je članak pod naslovom „Homoseksualna književna tradicija". Od početka je jasno da „homoseksualna književna tradicija" pripada homoseksualnim muškarcima. Nakon što je opisao prva dva od četiri poglavlja, on predlaže da se treće poglavlje posveti lezbejskoj književnosti. Takav izbor opravdava na sledeći način:

Dosad su neki studenti bili iritirani time što se raspravljalo samo o muškoj homoseksualnoj literaturi, pa bih treće poglavlje posvetio lezbejskoj književnosti (str. 689). Nortonov primarni razlog za uključivanje lezbejske literature u kurs koji opisuje jeste moguća „iritacija" studenata. (Primetite i da će ti studenti možda biti samo „iritirani", ali ne i ljutiti.) Zatim predlaže moguća uključivanja, kao što su Sapfo, priča o Ruti i Nojemini, i Pesme o Bilitisi Pjera Luisa. Norton dalje pominje više savremenih pisaca, En Oldrič i Džudi Gran, i daje sledeći komentar: Možda ćete želeti da ispitate kako su muški pisci kao što su Henri Džejms, D. H. Lorens i Balzak tretirali lezbejske teme.

Lezbejke su svedene na jedno poglavlje u okviru kursa o homoseksualnoj književnoj tradiciji, a naši životi postaju „lezbejske teme" u delima muških pisaca. U bilo kojoj studiji koja pretpostavlja da su lezbejke „obuhvaćene" „homoseksualnošću", mi smo uključene samo kao podređena rečenica na kraju paragrafa, ili smo ostavljene kao nešto što tek treba obraditi u jednoj jedinici ili jednom poglavlju, uvek na kraju.

Kurs koji je opisao Riktor Norton nije onaj koji bi mogao da zainteresuje mnoge lezbejke. Iskreno govoreći, koliko ja vidim, „gej studije", ako bi i stekle neko malo mesto u akademskom nastavnom planu i programu, nužno će ostati u rukama homoseksualnih muškaraca. Kad god su lezbejke podvrgnute generičkom pojmu, bilo da je to „gej" ili „homoseksualac", taj pojam ima malo veze s našim životima, ili pak nema nimalo. Mi smo trivijalne marginalije, digresije.

Dosad sam navela dva autora koja podržavaju moju tvrdnju da lezbejke moraju aktivno odbiti da budu uključene u bilo koju diskusiju koja pretpostavlja da su životi lezbejki obuhvaćeni terminom „homoseksualnost". Ako nastavimo da budemo neudobno obuhvaćene bilo kojim krovnim pojmom, „gej" ili „homoseksualac", to će značiti da poričemo valjanost naših odvojenih iskustava. Što je još gore, biti lezbejka zahteva ostajanje u neugodnom položaju u senci života homoseksualnih muškaraca. Više nisam zainteresovana da budem definisana poređenjem s muškarcima ili u kontrastu s njima. Ono što ja tvrdim jeste nešto što je već dugo bilo očigledno lezbejkama i homoseksualnim muškarcima, mojim poznanicima: lezbejstvo i homoseksualnost nisu ista stvar. Reč je o dve veoma različite pojave. Ta dva načina života nisu identična, kako god se tumačila ta činjenica. Postoje lezbejke, a postoje i homoseksualci, i potrebna nam je terminološka distinkcija da bi se opravdale dve različite

vrste iskustva. Takođe treba da zapamtimo da lezbejke i homoseksualci nisu sami sebe stavili u istu kategoriju – zakon je to učinio, psihijatri i psiholozi. To je način na koji se klasificiraju u heteroseksualnom svetu, što se bolje generalizuje i analizira njihova statistika, to se bolje zamagljuje stvarni strah koji motivše njihove klasifikacije i sudove.

Da li ste se ikada zapitali o izvoru tabua koji zabranjuje ljubav osoba istog pola? Da li ste se ikada zapitali zašto bi se heteroseksualnost, ako je u stvari „prirodna", morala institucionalizovati? Da su svi prirodno heteroseksualni, da li bi bilo neophodno podržati tu definiciju ljudske seksualnosti svim religijskim, filozofskim, političkim i pravnim sankcijama koje je naše društvo formulisalo? Džordž Vajnberg, u delu *Društvo i i zdrav homoseksualac* (*Society and the Healthy Homosexual*), ukazao je na to da tabu proizlazi iz homofobije, straha od homoseksualaca. Ali on ne postavlja sledeće, logično pitanje: šta je izvor tog straha? Htela bih da sugerišem da strah ima veoma stvaran uzrok: ako bi ljudi mogli biti ono što su hteli da budu, bez sveg tog intenzivnog društvenog uslovljavanja, svi bi bili lezbejke i homoseksualci. Ko god da je uspostavio civilizaciju, shvatio je, vrlo rano, nešto važno: ne možeš imati društvo, bar ne društvo kao ovo naše, ako je ljudima dozvoljeno da budu oni koji žele da budu. I, ako bi svi bili lezbejke i homoseksualci, mi ne bismo bili ovde, kao što heteroseksualci vole da nas podsećaju. Ukratko, tabui protiv lezbejki i homoseksualaca neophodni su da bi se održalo društvo, kao što znamo. Iz te nužde proizlaze institucionalizovana heteroseksualnost, nuklearna porodica i stereotipi o polnoj ulozi koji garantuju nastavak postojanja naše društvene i ekonomske strukture.

Ovde se ne trudim da pratim istorijski razvoj, hronologiju ili nametanje krivice. Ne bavim se pitanjem da li je patrijarhat ili matrijarhat prvi uspostavio seksualne tabue. Svi moramo da se suočimo s kvalitetom naših životnih iskustava sada, danas i sutra. Mi smo odrasli u društvu čije održanje zavisi od stereotipizacije polnih uloga. Budući da smo svi bili izloženi, i stalno smo izloženi, tim stereotipima o polnim ulogama, lezbejstvo i homoseksualnost ne mogu biti isti fenomen. Psihologije žena i muškaraca previše su različite, jer ih je naše društvo stvorilo.

Da bi specifičnosti ženskih i muških uloga bile eksplicitnije kako ih je definisala naša kultura, kopirala sam neke definicije termina iz rečnika *Rendom hausa*. Izabrala sam taj rečnik kao svoj izvor zato što je skorašnjeg datuma, a definicije odražavaju sistem kulturnih verovanja kojim smo bili indoktrinirani. Pojmovi su „ženski", „muški", „ženstven", „muževan", „muškarača", „sekapersa", a definicija feminiziranosti data je kod ženskog. Dok čitate ove definicije, imajte na umu još dva termina, nasilna lezbejka i dreg kraljica, jer će se moja kasnija diskusija fokusirati na te pojmove kao na reprezentativne za osnovnu tenziju, stvorenu stereotipima o polnoj ulozi, koja motiviše lezbejski separatizam.

Definicije

Muževan – onaj koji poseduje osobine koje se obično smatraju poželjnim kod muškarca; jak, hrabar; častan; odlučan; muškost. **Muževan** podrazumeva posedovanje najvrednijih ili poželjnijih kvaliteta koje muškarac može imati, kao što su dostojanstvo, poštenje, direktnost itd., što je u suprotnosti sa servilnošću, neiskrenošću, podređenošću itd... Takođe označava snagu, hrabrost i čvrstinu.

Muškarački – odnosi se na ono što podseća na muškarca; primenjen na ženu, termin je pogrdan, što sugeriše neprirodno posedovanje muških karakteristika. (Za **muževan** su navedena tri antonima: feminiziran; slabić; kukavica.)

Ženstvena – osobina koja odgovara ili pristaje ženi; nije muško ni devojačko. **Ženstvenost** implicira sličnost po prikladnosti, u prilagođavanju: ženstven ukras, skromnost. **Ženskast** može ukazivati na blago neodobravanje ili, ređe, na gađenje. Biti ženskast znači moći rasplakati se. **Ženskost** obično podrazumeva neprikladnu sličnost i sugerira slabost ili feminiziranost; ženska ćudljivost.

(Ispod **žene**, rečnik daje sledeću izjavu o feminiziranosti.)

Feminiziranost se primenjuje optuživački ili prezrivo na osobine koje se, iako prirodne kod žena, retko primenjuju na žene i označavaju nemuževnost i slabost kada ih poseduju muškarci: feminizirani gestovi; feminiziran govor.

„Ženski", čiji je pandan „muški", odnosi se na atribute koji su posebno prikladni za žene, na primer na mekše i delikatnije osobine. Ako se primenjuje na muškarce, ukazuje na krhkost i žensku slabost: ženska figura, gledište, osobine.

Ženski – 1. u vezi sa ženom ili devojkom: ženska lepota, ženska haljina. 2. kao žena; slab; nežan.

Muški – 1. s kvalitetima ili karakteristikama muškarca; muževan; jak; odvažan; dubok, muški glas. 2. u vezi s muškarcima ili karakteristično za muškarce: muška odeća.

Muškarača (*tomboy*) – neuredna, divlja, bučna devojka.

Sekapersa – 1. ženstven dečak ili muškarac. 2. stidljiva ili kukavička osoba.

Ako ste pažljivo pročitali ove definicije, ne možete propustiti obrazloženje koje u pozadini isključuje postojanje mržnje prema muškarcima iz ovog rečnika, dok u isti mah zahteva mržnju prema ženama. Postojanje ovih termina samo po sebi pokazuje osnovnu dihotomiju ličnosti koju naša kultura pretpostavlja i održava. Definicije, kako u tonu, tako i po izboru reči, odražavaju kulturnu vrednost koja se pripisuje kulturnim ulogama žena i muškaraca, te jasno i nepogrešivo ocrtavaju stereotipe o polnoj ulozi s kojima smo odrasli. Muškarci mogu biti jaki, muževni, iskreni, pošteni i dostojanstveni. Žene su „prirodno" slabe, nežne, delikatne, kukavičke, stidljive i skromne. Žene se, kad su poštene, dostojanstvene, otvorene itd., smatraju „neprirodnim". Uloga žena kao što je naša kultura definiše svakako je manje nego potpuno ljudska i opterećena je negativnim vrednostima, dok je uloga muškaraca prikazana s pozitivnom vrednošću.

Pošto su karakteristike i vrednosti koje se pripisuju stereotipima o polnoj ulozi eksplicitne, sada mogu da pokažem razlike između lezbejki i homoseksualaca koje zahtevaju lezbejski separatizam. Otkako se rodimo, uslovljeni smo u smislu očekivanja naše kulture od nas. Naše uslovljavanje je određeno našim biološkim polom. Nekako, ipak, neke od nas izbegnu to potpuno uslovljavanje i, u različitim stepenima, neke žene odluče da mogu biti jake, a neki muškarci odlučuju da mogu biti slabi. (Na kraju, moramo napustiti takve prideve.)

Lezbejka odbacuje sliku i definiciju sebe kao jedne takve žene, a homoseksualac odbacuje definiciju naše kulture kao jednog takvog muškarca. I unutar tog odbijanja možemo pronaći poreklo nasilnih lezbejki i dreg kraljica, kao i osnovne razlike koje odvajaju lezbejke od homoseksualaca, u smislu današnjeg razumevanja tih termina.

Lezbejka odbacuje definiciju sebe kao slabe, pasivne, stidljive, zavisne osobe i umesto toga teži ka muškoj ulozi, što joj dozvoljava slobodu izražavanja i nezavisnosti koja se inače uskraćuje ženama. Ta muška uloga ujedno omogućava lezbejkama da imaju osnov za gnev i da se u tom smislu politički ponašaju gnevno. Homoseksualac, odbacujući muški stereotip, kreće se prema ženskoj ulozi, uzimajući u obzir one osobine koje se smatraju svojstvenim ženama - pasivnost, stidljivost i nedostatak samopouzdanja. (Za empirijsku podršku ove opservacije vidi studiju koju je objavio Fred Mirik, „Razlike u stavovima između heteroseksualno i homoseksualno orijentisanih muškaraca i između prikrivenih i otvorenih muških homoseksualaca", *Journal of Abnormal Psychology*, 1974, 83, 81-86). Pored zaključka da su homoseksualci niži u samopoštovanju, ličnoj kompetenciji i prihvatanju sebe nego heteroseksualni muškarci, Mirik je otkrio da tajni homoseksualci imaju više samopoštovanja i samopouzdanja nego otvoreni homoseksualci. Ta opservacija ima političke implikacije; o njima ću govoriti uskoro. Nasilna lezbejka predstavlja krajnost lezbejske zamene uloga, jer ona može da preuzme i neželjene karakteristike muške uloge, nasilje, mržnju prema ženama (koja, za nju, podrazumeva mržnju prema samoj sebi), i brutalnu bezosećajnost, odbijanje da se priznaju emocije koje se pripisuju ženama. Nasuprot tome, dreg kraljica odbacuje mušku ulogu i stiče ekstremne karakteristike ženske uloge, trivijalizaciju sebe, površnost i odbijanje da prihvati odgovornost za svoje postupke. Suština kempa je u odbijanju da samog sebe ozbiljno shvatiš.

Kao što sam navela, nasilne lezbejke i dreg kraljice su krajnosti, i postoje varijacije u svakom smeru. (Na primer, muški homoseksualci koji idu u drugu krajnost s muškim stereotipom.) Ali mislim da su posledice dihotomije uloga vidljive u svima nama u određenoj meri, posebno kod nas koje smo bile uključene u pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba. I lezbejke i homoseksualci su zarobljeni u nekom trenutku između ženske i muške uloge naše kulture. Prema tome, ja se mogu razlikovati od druge žene samo po stepenu u kojem me muškarac može uznemiravati. Ipak, tendencija da dopustim da budem uznemiravana uvek je tu i ja, koliko god agresivna i nezavisna bila, moram stalno da nadgledam svoje ponašanje. Slično tome, homoseksualni muškarac se od heteroseksualnog razlikuje samo u stepenu svoje volje da dominira ili manipuliše drugima, posebno ženama. Zbog toga je lezbejkama izuzetno teško da politički rade s homoseksualnim muškarcima. Koliko god pasivan, budalast i trivijalan postao, homoseksualan muškarac uvek zadržava pravo da se vrati u ulogu muške nadmoći.

Možda će jedan primer ilustrovati moje mišljenje. Jedne noći sam s još dve lezbejke otišla u homoseksualni bar koji je imao dreg predstavu. Jedna od tih dreg kraljica, odevena u usku, crvenu, baršunastu haljinu, s dubokim prorezima sa strane, izašla je pred publiku kao deo tog programa, izvodeći uobičajenu „vamp" predstavu. Ponašao se u skladu sa imidžom ponašanja zavodljivih žena toliko popularnih u našoj kulturi. Nažalost, izabrao me je za jednog od svojih partnera u toj fantaziji. Kad se okrenuo prema meni i naslonio se na mene, pozivajući me s „hajde sad", okrenula sam glavu i odbila da prihvatim tu igru. Zatim se nagnuo i rekao: „Nismo li mi samo jedna uobražena bučica!" I dalje sam okretala glavu, sve dok me nije uhvatio za bradu i privukao mi glavu, terajući me da ga pogledam. U odgovor, pljunula sam ga. Odjurio je, vratio se na pozornicu, zgrabio mikrofon i počeo da me vređa. Njegove uvrede otkrivale su prepreke zasnovane na stereotipima o polnim ulogama. On me je

obavestio da sam ja, ma koliko *butch* mislim da jesam, i dalje „samo" žena, i da nikad neću biti „muškarac". Na kraju svoje tirade, imao je jednu klasičnu izjavu koja zavređuje da se doslovno ponovi: „Slušaj, dušo! Možda ti misliš da si pravi muškarac u tim pantalonama, ali dozvolićeš mi da ti kažem jednu stvar. To što imam haljinu i štikle ne znači da nisam muškarac i, ako želiš da saznaš koliko sam muškarac, hajdemo napolje! Pa da vidimo ko je ovde stvarno muškarac!"

To je bio muškarac koji je dobrovoljno obukao žensku odeću, muškarac koji je zarađivao nešto novca u toj odeći koja simbolizuje žensku podređenost muškarcu, u odeći koja je dizajnirana da žene učini dostupnijim muškarcima. Naravno, nije imao šta da izgubi noseći žensku odeću; biološki, on je i dalje muškarac i time ima pravo na muške prerogative u našem društvu. Taj susret ukazuje na razloge za to što se feministkinje protive oponašanju žena. Uz to, stavlja u prvi plan psihološke razlike između homoseksualaca i lezbejki koje i u najboljem slučaju čine naše političke saveze slabim. Budući da su ženske i muške uloge polarizovane u našoj kulturi te da smo svi mi, kao članovi ovog društva, i sami polarizovani, politički ciljevi i procesi koji vode ka samorealizaciji lezbejki i homoseksualaca ne mogu biti zajednički.

Mnogi homoseksualci usvojili su feminističku temu stereotipa o polnim ulogama kao zajednički problem. Oni su koristili to pitanje kako bi opravdali oponašanje žena kao muški način da se krše muške polne uloge. U ograničenom smislu, to je svakako istina. Ali ja se, kao lezbejka, ne mogu boriti za pravo muškarca da preuzme sve funkcije koje su dodeljene ženama, na primer, pasivnost i trivijalnost. Ne mogu da podržim homoseksualce koji bi veličali one karakteristike moje polne uloge koje prezirem. Iako ne mogu da poreknem drugom ljudskom biću pravo na samodegradaciju i samožrtvovanje, ne može se od mene očekivati da ja takvo ponašanje i usvojim. Kako ja to vidim, lični pravci za homoseksualce i lezbejke odvijaju se odvojeno.

Dok se lezbejska borba kreće u pravcu samopouzdanja, samopotvrđivanja, nezavisnosti i sposobnosti da se izrazi svoj gnev spolja, borba homoseksualaca u tome je da ostvare svoj potencijal za nežnost, u povratku emocija koje inače moraju da poriču kao „muškarci", u odricanju od političke moći koja je inherentna njihovoj biologiji i u razvijanju sposobnosti saosećanja. Ali postoje ozbiljni problemi za sve nas dok se krećemo prema samointegraciji. Lezbejka, iako stiče snagu, dostojanstvo i samosvojnost, ne može pasti u zamku i prihvatiti nasilnost, brutalnost i bezosećajnost za druge ljude, što su svojstva muške polne uloge. Isto tako, homoseksualac ne može napraviti grešku da postane slab, neefikasan i besmislen pion u rukama drugih ljudi.

Možda će primer posledica zarobljenosti u tim ulogama učiniti opasnosti eksplicitnim. Nedavno sam otišla na zabavu koju je priredio homoseksualni kolektiv. Došla sam kasno, a većina ostalih lezbejki već beše otišla, mada sam ipak srela nekoliko onih koje su odlazile dok sam ulazila na prednja vrata. Savetovale su me da se ne trudim da ulazim. Kad sam ušla, postala sam svesna napetosti svuda oko mene, jedva prikrivenog neprijateljstva. Mogla sam da osetim nasilje oko sebe. Žene koje su još bile na zabavi došle su do mene i ispričale mi neke priče koje su potvrdile moje početne utiske o atmosferi. Daću vam jedan primer otvorenog nasilja koje su iskusile neke žene. Jedna žena je nosila ljubičast šešir s feminističkim simbolom oslikanim spreda i natpisom „Sestrinstvo je moćno!" pozadi. Neki muškarac ju je pitao zašto nosi taj šešir. Zatim ju je udario po glavi, govoreći: „Zbog ovoga ga nosiš, zar ne?" Pošto sam se osvrnula oko sebe, videla sam sve heteroseksualne muškarce kako se tiskaju na plesnom podijumu, naslanjaju na zidove, zure u nas žene i drpaju nas u prolazu. Otišla sam da porazgovaram s jednim od homoseksualnih muškaraca da bih saznala zašto su svi ti muškarci na zabavi za koju sam verovala da je za homoseksualne osobe. Rekao mi je da su upali na zabavu, ali da ne može učiniti ništa da odu odatle. Drugi homoseksualan muškarac mi je rekao da ih je neki treći homoseksualac pozvao, ali ni on ih nije naterao da odu. Iako je zabava bila u njihovom domu, nijedan od homoseksualnih muškaraca, kao što su mi kasnije rekli, nije želeo „da uđe u to tripovanje mačo moći". Za mnoge homoseksualne muškarce, potvrđivanje svojih prava, preuzimanje kontrole nad sopstvenim okruženjem, nad svojim domom, samo je „tripovanje mačo moći". Prevedeno meni, ipak, ti homoseksualci su govorili da nisu ljuti zbog ponašanja onih drugih, nisu imali ništa protiv njihovog otvoreno agresivnog i neprijateljskog ponašanja, i nisu hteli ništa da učine povodom toga. Kao što mi je jedan homoseksualan muškarac kasnije objasnio: „Nismo želeli da ih diskriminiramo jer su heteroseksualci." Ali drugi homoseksualac je priznao da, u stvari, niko od njih nije ni bio svestan da nešto nije u redu na zabavi sve dok ja to nisam spomenula.

Sve se svodi na činjenicu da homoseksualni muškarci, svojom pasivnošću, odobravaju ponašanje drugih muškaraca umesto da ga ospore. Kad su neke lezbejke preuzele plesni podijum u nastojanju da istisnu heteroseksualne muškarce, homoseksualni muškarci su bili „šokirani" našim „neprijateljskim" ponašanjem i obavestili su me da smo bile nepotrebno grube i agresivne. Konačno smo odlučile da krenemo i, dok sam izlazila, jedan homoseksualan muškarac mi je prišao i svojim najdubljim glasom rekao: „Zašto, Džulija? Zašto odlaziš?" Za mene je to bilo zatvaranje kruga. U tome je takođe osnovni razlog lezbejskog

separatizma. Ako su homoseksualni muškarci bili zaprepašćeni mojim samopotvrđivanjem i mojom agresivnošću, ja sam bila jednako zatečena njihovom ravnodušnošću, nedostatkom brige, nedostatkom gneva. Homoseksualni muškarci nisu ljutiti na način na koji sam ljutita ja, a ako su ljuti, uopšte se ne ljute iz istih razloga, jer su izvori naše ljutnje različiti. Usled toga, različiti su i naši politički ciljevi.

Psihološka distanca, i prateća politička otuđenost, između lezbejki i homoseksualaca potiče od seksualnih stereotipa koji se održavaju u našoj kulturi. Homoseksualci, dok pokušavaju da odbace muški stereotip, imaju tendenciju da, zajedno s lošim, odbace neke od njegovih dobrih osobina. U procesu odbacivanja privilegija muške nadmoći, nije neophodno odustati od kontrole nad svojim životom, svoje nezavisnosti i svoje volje da se zahtevaju svoja prava. Odbacujući negativne karakteristike ženske uloge, lezbejke ne bi trebalo da odustanu od pozitivnih atributa kao što su nežnost i saosećanje.

To su problemi kojima će lezbejke i homoseksualci morati da se bave u odvojenim grupama koje same sebe identifikuju. Mi ne dolazimo sa istog mesta; ignorisati stvarne teškoće koje nas odvajaju jedne od drugih značilo bi da omogućavamo tim razlikama da i dalje postoje. Pretpostavljam da bi nam stereotipi o polnoj ulozi, ako bi se spojili, pružili predstavu o tome kako bi se moglo biti celovito ljudsko biće. Ne postoji nikakav inherentan razlog za to da se u isti mah ne može biti nezavisan i nežan, intuitivan i samouveren, ljut i saosećajan. Te osobine ličnosti, po definiciji, nikako se međusobno ne isključuju. Ali lezbejke i homoseksualci ipak će morati da rastu prema celovitosti na različite načine, i jedni drugima najbolje možemo pomoći razumevanjem i sučeljavanjem naših razlika, umesto da ih minimiziramo.

Tekst je objavljen u knjizi *Louie Crew (ur.), Homoseksualna akademija,* Palm Springs, 1978.

Prevela Zorica Mršević

Sara En Kečum i Kristina Pirs (Sara Ann Ketchum, Christine Pierce)

Separatizam i seksualni odnosi

Drugi talas feminističkog pokreta uvek je bio separatistički. Od samog početka, postojale su političke grupe koje su organizovale žene i za žene, grupe za podizanje svesti i podršku ženama, novine i časopisi od žena i za žene. Iako postoje radikalne feminističke separatističke pozicije, neki oblici separatizma su zajednički i konzervativnim i radikalnim krilima pokreta. U novijoj filozofskoj literaturi, različite vrste feminističkog separatizma bile su slupane zajedno, tretirane sve kao radikalni rubovi, i smatrane su seksističkim i kontrarevolucionarnim bez adekvatnog prikazivanja feminističkog argumenta ili s mnogo napora u prikazivanju protivargumenta. Naročito Virdžinija Held i Mihailo Marković, u svojim radovima „Marks, seks i transformacija društva"[1] i „Oslobođenje žena i ljudska emancipacija"[2], konstruišu separatističku poziciju na čisto negativan način. Na primer, Marković ga obeležava kao „specifičan oblik seksizma, ženski šovinizam koji se sastoji u izražavanju ljutnje, neprijateljstva, pa čak i mržnje prema suprotnom polu"[3]. On ne pokazuje svest o separatizmu kao afirmaciji sestrinstva, već ga vidi jedino kao odbacivanje muškaraca.

U ovom radu, prvo ćemo objasniti šta je separatizam i zašto nije seksistički. Zatim ćemo razgovarati o odnosu između feminističkog separatizma i seksualnih odnosa, idući protiv tvrdnje Virdžinije Held da „separatizam nije odgovor"[4].

Separatizam

Politička teorija ili pokret separatistički su u meri u kojoj zahtevaju poseban značaj i važnost odnosa između organizacija i pripadnika relevantne ugnjetene (diskriminisane, s manje moći) grupe. Glavni ideali separatizma su solidarnost,

1. Virginia Held, "Marks, seks, i transformacija društva", *Filozofski forum 5* (1975): 171–181; ponovo štampano u *Žene i filozofija: prema teoriji oslobođenja* (New York: G. P. Putnam, 1976), 171–181. Vidi prethodni članak, ovaj tom, pp. 159–163 – eds.
2. Mihailo Marković, "Oslobođenje žena i ljudska emancipacija," *Filozofski forum 5* (1975); ponovo štampano u *Žene i filozofija: prema teoriji oslobođenja* (New York: G. P. Putnam, 1976).
3. Mihailo Marković, "Oslobođenje žena", p. 165.
4. Held, "Marks, seks", p. 179. (str. 162, ovaj tom – eds.)

ponos i razvoj nezavisne kulture ili kulture lišene ikakve kontingentne kulture.[5] Solidarnost se uglavnom vezuje za organizovanje moćne osnove: „Dok smo ujedinjeni, stojimo; ako smo podeljeni, padamo", ili može da bude ocrtan brigom za grupni identitet žena, crnaca, radnika, homoseksualaca i tako dalje. Potreba za nezavisnom kulturom delom leži u pretpostavci da je priznata kultura jednog društva dominantna. Dakle, crno iskustvo se, u onoj meri u kojoj se vidi u dominantnoj kulturi, odražava u percepcijama i potrebama belaca; slika žena u dominantnoj kulturi je ona koju stvaraju muškarci, i tako dalje. Tradicionalna dominantna kultura posebno je očigledna u određivanju ženskih interesa u smislu odnosa s muškarcima. Dobra žena je žena koja služi interesima muškaraca s kojima je povezana. Ženine potrebe su identične s potrebama njenog muškarca, jer ona može (po svojoj prirodi) biti sretna samo kad je njen muškarac sretan. Prema tome, izvan nezavisne ženske kulture, ženi se ne nudi nikakav sadržajan koncept da je žena – nikakav koncept žene kao bića s vlastitim potrebama, vlastitim interesima, vlastitim brigama – a ne skup interesa, potreba i briga koje može imati isključivo na osnovu svog odnosa s nekom drugom osobom. Dominantna kultura oslikava članove ugnjetene grupe s tendencijom da budu negativni i omalovaženi. Štaviše, nijedan pripadnik nijedne nedominantne grupe ne živi u dominantnoj kulturi; na primer, većina američkih crnaca živi u crnoj kulturi i deo je nje, dok u isti mah živi u beloj kulturi ali nije deo te dominantne bele kulture. Pošto većina članova datog društva razmišlja u smislu koncepata i pretpostavki dominantne kulture, ta situacija će podstaći osećaj inferiornosti u pripadnicima ugnjetene grupe. Tako separatistički pokret koji uspeva da stvori nezavisnu kulturu služi kao zaštita od prezira, mržnje i predrasuda dominantne grupe, i pruža društveni fokus za pokušaj prevazilaženja društveno zavisnog osećanja inferiornosti.

Emocionalno i političko odbacivanje takvog osećanja inferiornosti glavni je element u pojmu ponosa koji se koristi u pokretima oslobođenja. Ako rasizam ohrabruje crnce da se stide da budu crni, ako seksizam podstiče žene da se osećaju inferiorno kao žene, i ako heteroseksizam navodi homoseksualne osobe da mrze svoju sposobnost da vole, onda je stvaranje ponosa i afirmacije sebe kao člana ranije prezrene grupe presudno. Žena koja mrzi žene – a samim tim mrzi i sebe kao ženu – ugnjetavaće i sebe i druge žene. U ovom trenutku, trebalo bi da bude jasno zašto definicija „separatizma" koju smo naveli određuje odnos između pripadnika ugnjetene grupe kao ključan za separatizam. Poziv za organizacijom dominantnih grupa pretpostavlja potpuno drugačiju vrstu političke teorije, s različitim konceptima i vrednostima. U onoj meri u kojoj je bilo koja grupa dominantna, priznata kultura je njena kultura, a svaki pokušaj svesnog negovanja ponosa verovatno je proces razvoja arogancije, a ne prevladavanja društveno ukorenjene inferiornosti.

Trebalo bi, takođe, da bude jasno zašto separatizam nije seksizam. Sastanak sindikata koji isključuje šefove bio bi prikladnija paralela iz mejnstrim politike nego isključivanje žena i crnaca iz Odbora *Dženeral motorsa*. Odbor *Dženeral motorsa* ima odgovornost da ne diskriminira jer je prijem u tu grupu prijem u vlast; ako bi isključili crnce i žene, bili bi krivi jer oni odlučuju o raspodeli koristi. Ne postoji poseban moralni prigovor da je grupa *Boueri vajnos* (*Bowery winos*) diskriminatorna; oni nemaju moć da odlučuju o koristima, ni pravedno ni nepravedno. Između organizovanja da se sadašnji obezvlašćeni i dalje drže u tom položaju i organizovanja obezvlašćenih postoji moralna razlika. Tako Markovićeva optužba da je feministički separatizam samo još jedan vid seksizma ignoriše moralni značaj moći i može se uporediti s tvrdnjom da je sindikalizam jednostavno vid klasne diskriminacije (klasizma).

Neobično je to za rad marksističkog teoretičara Markovićevog kalibra, za koga se razumno može očekivati da bude osetljiv u pogledu pokreta zasnovanog na principima i pretpostavkama sličnim onima na kojima se zasniva marksistički naglasak na klasnoj svesti i solidarnosti radničke klase.

Važno je zapamtiti da se feminističke separatistkinje okupljaju ne samo kao žene već kao ljudska bića koja trpe određeni oblik ugnjetavanja. Feminističke separatistkinje ne isključuju muškarce jer ih mrze ništa više nego što sindikati isključuju upravu jer mrze upravu. Pojedinačni članovi sindikata, svakako, mrze ili pojedinačne šefove ili celu upravu kao takvu; bilo bi, ipak, apsurdno tvrditi da se princip sindikalizma sastoji u izražavanju mržnje i ogorčenosti prema upravi. Crnci i homoseksualni muškarci, na primer, nisu isključeni iz nekih feminističkih sastanaka zato što su biološki muškarci, niti zato što nisu ugnjeteni, već zato što su, u odnosu na žene, ugnjeteni na drugačiji način i različitim aspektima društvene strukture. Moguće je da postoje odgovarajuće koalicije ugnjetenih grupa udruženih u borbi za zajednička pitanja ili jednostavno u svrhu solidarnosti protiv ugnjetavanja. Međutim, važno je da pripadnici ugnjetene grupe shvate specifičnost ugnjetavanja koje doživljavaju, da pronađu svoje potrebe, da razviju sopstvenu kulturu i sopstveni ponos.

5. Za raspravu o nezavisnoj kulturi pogledati: Joan Roberts, *Izvan intelektualnog seksizma: nova žena, nova stvarnost* (New York: David McKay, 1976) pp. 3-60.

Feministički separatizam

Feministički separatizam smatra da žene treba da svoje napore i emocionalnu energiju posvete odnosima s drugim ženama i organizacijama i grupama žena – što je u suprotnosti s tradicionalnim gledištem, prema kojem se određuje da ženska prevashodna emocionalna posvećenost jeste, i treba da bude, muškarac; da muškarci jesu, i treba da budu, najvažniji ljudi u životu žene, i da su odnosi između žena nevažni i trivijalni. Pitanje separatizma u ženskom pokretu posebno je osetljivo jer se za žene tradicionalno pretpostavlja da imaju bližu vezu s pripadnicima odgovarajuće dominantne grupe – to jest, s muškarcima – nego crnci s belcima. Pokušaji žena da se udruže radi ostvarivanja svojih političkih interesa – a posebno bilo kakve tvrdnje da žene treba da posebno vrednuju odnose s drugim ženama – tradicionalno se doživljavaju kao da predstavljaju pretnju dobro utvrđenim vrednostima heteroseksualne ljubavi i nuklearnoj porodici, što se ne događa s crnačkim separatizmom. Sledi shema najistaknutijih verzija feminističkog separatizma, od minimalnog do više-manje radikalnog:

1. *Separatizam interesne grupe:* Prema ovoj verziji, žene treba da se organizuju kao interesna grupa, kao i svaka druga interesna grupa. Svrha organizacije koja se sastoji samo od žena jeste da se ženama omogući da razumeju svoje političke interese i osnovu za zaštitu i unapređenje tih interesa putem zakonodavstva i političkih reformi. Po svojoj formi, ova teorija predstavlja nastavak standardnog američkog pluralizma. Jedini radikalni aspekt ove teorije je pretpostavka da žene imaju političke interese kao žene, a ne samo kao supruge i kćeri članova sindikata ili fabričkih radnika, kao Jevrejke ili katolikinje, i tako dalje.

2. *Model podizanja svesti:* Jedna od glavnih političkih inovacija feminističkog pokreta jeste grupa za podizanje svesti. Najupečatljivija karakteristika takvih grupa jeste to što one ne ciljaju toliko na javnu političku akciju koliko na promenu društvene strukture iznutra, počevši od načina na koji razmišljamo o društvenim strukturama i ličnim odnosima. Takva grupa ima najmanje dve svrhe: prvo, rasprava i upoređivanje osnovnih iskustava služe kao osnovni proces za razvijanje teorije i ličnog razumevanja da su problemi s kojima se suočavaju pojedinačne žene deo društvene strukture seksizma – to jest, kako je lično političko. Taj proces se takođe smatra ključnim za razvoj ponosa i samopouzdanja i za razvoj načina razmišljanja različitih od dominantne seksističke kulture. Drugo, razumevanje razvijeno iz prvog procesa, kao i iskustvo učešća u grupi jednakih bez autoritarne strukture, može poslužiti kao model za društvenu promenu. Jedna od važnih stvari ovde je to da će, ako je lično političko, jedan od ciljeva društvene promene biti odnosi koji se inače smatraju ličnim ili apolitičnim – kao što su bračni i ljubavni odnosi.

3. *Lezbejski feminizam:* Prema toj poziciji, feministkinja svoju emocionalnu energiju mora da posveti prvenstveno (ili čak isključivo) drugim ženama i ženskoj kulturi, i ona treba da svoje interese, potrebe i ženskost definiše kroz sebe i druge žene. Lezbejske veze imaju poseban značaj jer je odnos seksualne ljubavi paradigmatski jedna od glavnih emocionalnih predanosti drugoj osobi; zato se smatra da takvi odnosi imaju poseban potencijal za razvijanje jednakih i ljubavnih odnosa u kojima se lično i političko spajaju. Pod pretpostavkom da ljubav podrazumeva određeni stupanj zavisnosti, lezbejka se doživljava kao model žene identifikovane ženom (ženski identifikovane)[6] – to je žena koja ne oseća potrebu da se pretvori u sliku onoga što muškarci žele od nje.

Teorija interesnih grupa bi promene u seksualnim odnosima ili brakovima tretirala kao slučajne u odnosu na separatističku svrhu. Druge dve verzije, međutim, direktno se bave takvim odnosima. Model grupe podizanja svesti ukazuje na to da žene treba da modeliraju strukturu svojih brakova i drugih odnosa s muškarcima tek pošto ostvare ravnopravnije odnose sa ženama. Lezbejsko-feministički model podrazumeva da žene ne bi trebalo da održavaju bliske emocionalne veze s muškarcima ili bar da takve veze ne bi trebalo da imaju prednost nad feminističkom predanošću i odnosima sa ženama.

Čista verzija bilo kojeg od ovih stanovišta, u organizaciji ili kod pojedinačne feministkinje, retka je; ta stanovišta su više ili manje proizvoljne selekcije iz trajnih procesa. Ona se međusobno ne isključuju niti su nužno povezana sa stilom seksualnog života. Postoje lezbejke čije su jedine veze s feminističkim pokretom u politici interesnih grupa; uz to, prema jednom viđenju lezbejskog feminizma, neka osoba može biti tehnički heteroseksualna dok istovremeno održava emocionalnu i političku posvećenost lezbejskom feminizmu.

Ne samo što postoje moguća stanovišta koja su između ova tri i/ili ih kombinuju već postoje i neka stanovišta koja su ili konzervativnija ili radikalnija. Na konzervativnom kraju bi bila feministkinja kojoj nije prioritet stvaranje posebnih interesnih grupa za žene, bilo na osnovu toga što žene ne čine legitimnu interesnu grupu – na primer, one koji uzimaju feminizam kao prigovor u pogledu polnih uloga koje jednako ugnjetavaju muškarce i žene – ili iz pra-

6. Vidi Radikalne lezbejke, "Žena identifikovana ženom," u *Oslobođenje sada: Pisanje iz pokreta za oslobođenje žena* (New York: Deli, 1971), pp. 287–93.

ktičnih političkih razloga. Dva oblika separatizma koja se mogu smatrati ekstremnijim od bilo kog od pomenutih oblika mogu se nazvati „seksualni nacionalizam" i „aseksualnost". Seksualni nacionalizam je pozicija da žene treba da formiraju potpuno odvojenu političku i geografsku jedinicu – doslovno lezbejsku naciju. Aseksualnost je teorija da su ljubav i seksualni odnosi kao takvi inherentno ugnjetački i da ih treba ukinuti. U aseksualnosti, samoj po sebi, ne postoji ništa što je čini separatističkom teorijom; savršeno je u skladu ili sa separatizmom ili sa integracionizmom. Međutim, neke feminističke separatistkinje – na primer, Ti Grejs Etkinson[7] – zagovarale su aseksualnost. Druge separatistkinje su one koje tvrde da su heteroseksualni odnosi u seksističkom društvu ugnjetački, pa preporučuju celibat, u kombinaciji sa snažnim prijateljstvima i/ili političkim vezama sa ženama, kao poželjniji – bar za one žene kojima ne odgovaraju eksplicitno lezbejske veze.

Novija filozofska diskusija o feminističkom separatizmu

O pitanju ličnih odnosa, Virdžinija Held u tekstu „Marks, seks i transformacija društva" ("Marx, Sex, and the Transformation of Society") zauzima stav suprotan takvom separatističkom. Ona, drugim rečima, tvrdi da su odnosi između žena i muškaraca, a ne odnosi između žena, od primarne važnosti i vrednosti. Njen argument, načelno, glasi da razvoj odnosa uzajamnosti (to jest, odnosa uzajamnog interesa i poštovanja) treba da bude glavni društveni cilj i da je naš sadašnji zadatak da konstruišemo modele uzajamnosti koji će se koristiti u transformaciji društva. Taj argument ima dve faze. Prvo, ona objašnjava kako odnosi između muškaraca i žena mogu biti primeri ili modeli uzajamnosti. Drugo, ona se protivi separatizmu i zalaže se za stanovište da žene treba da kao modele uzimaju odnose s muškarcima, a ne odnose sa ženama, kao i za to da se feministkinje posvete seksualnim odnosima između muškaraca i žena. Glavna teza prve faze jeste to da uzajamnost postoji u seksualnim odnosima između muškaraca i žena i da takve odnose treba koristiti kao proširenje uzajamnosti na neseksualne odnose muškaraca i žena:

Odnos uzajamne brižnosti i poštovanja kao neposredan i čisto seksualan odnos nije nimalo redak. Međutim, kad se iste karakteristike istinske obostrane brižnosti traže u drugim aspektima odnosa između seksualnih partnera, što je više drugih aspekata uključeno, takav odnos je ređi...[8] *Da bi se omogućio odnos uzajamne brižnosti i poštovanja između muškarca i žene, a posebno da bi se proširio izvan kratkotrajnog trenutka u ograničenom delu života na šire, udaljenije aspekte odnosa između ljudskih bića, militantne feministkinje mahom preporučuju da neosporno ljupke žene imaju dovoljno ekonomske, socijalne, političke i psihološke nezavisnosti da mogu zadovoljiti svoje potrebe bez tog odnosa uzajamnosti.*[9] Dva aspekta ovog ideala dokazuju odnose između muškaraca i žena u seksističkom društvu: poštovanje i jednakost (ravnopravnost). Svako od nas polazi od jednakosti (ravnopravnost). Strogo govoreći, jednakost (ravnopravnost) nije deo uzajamnosti, ali je „uopšteno to preduslov za odnos uzajamne brižnosti muškarca i žene"[10]. Ova tvrdnja u najmanju ruku podrazumeva da je uzajamnost verovatnija u odnosima između jednakih (ravnopravnost). Međutim, uprkos njenoj tvrdnji da je količina moći koju imaju muškarci i žene trenutno izrazito nejednaka, jedini odnosi koje ona smatra mogućim modelima uzajamnosti jesu upravo oni između muškaraca i žena.

Virdžinija Held predlaže dva moguća razloga za tvrdnju da društvene i fizičke razlike u moći između muškaraca i žena ne isključuju mogućnost uzajamnosti u individualnim seksualnim odnosima: 1) muškarci i žene imaju jednaku moć u odnosu na „sposobnost da utiču na seksualne odnose pošto se muškarac odrekne silovanja"[11] i 2) muškarci mogu da koriste silu u seksualnim odnosima, a ponekad to i rade.[12]

Prva tvrdnja je nejasna. Možda je sve u tome da su muškarci seksualno privlačni ženama isto kao i žene muškarcima. To može biti istina, ali ne ukazuje na jednakost (ravnopravnost) moći. Ako Held tvrdi da su muškarci i žene jednako sposobni da zavedu one kojima su seksualno privlačni, manje je verovatno da će njena tvrdnja biti istinita. Od muškaraca se i dalje očekuje da naprave prvi korak i često im je neugodno ako to uradi žena. Isto tako, bogatstvo i društvena moć daju prednosti koje muškarci imaju u takvim odnosima, budući da seksualna veza s muškarcem i dalje omogućuje ženama neseksualne ekonomske i društvene koristi, dok je obrnuta situacija retkost.

Čak i ako su muškarci i žene jednaki (ravnopravnost) u svojoj moći da se međusobno zavode, to je ograničena vrsta jednakosti (ravnopravnost) koja nije dovoljna za uzajamnost. Ona vrsta jednakosti (ravnopravnost) koja je potrebna za održavanje uzajamnosti zahtevala bi društvene, ekonomske, političke i psihološke reforme. U odsustvu tih reformi, Held traži od nas da prihvatimo odricanje od upotrebe moći – kao verovatno najbliže što možemo dobiti.

7. Vidi Ti Grejs Etkinson, Amazonska odiseja (New York: Links, 1974), pp. 13–23, 83–88.
8. Held, "Marks, seks," p. 174. (str. 160, ovaj tom.)
9. Held, "Marks, seks," pp. 176, 177. (str. 162, ovaj tom.)
10. Held, "Marks, seks," p. 172. (str. 160, ovaj tom.)
11. Held, "Marks, seks," pp. 175, 176. (str. 161, ovaj tom.)
12. Held, "Marks, seks," p. 177. (str. 162, ovaj tom.)

Takav odnos... odlikuje se uzajamnim odricanjem od upotrebe moći. Jednakost (ravnopravnost) moći može biti preduslov za svako zadovoljavajuće, dobrovoljno, produženo odricanje; u suprotnom, prekid odnosa ostavlja žene, kao i obično, u poziciji da budu nadjačane. Međutim, istraživanje odnosa ne mora da čeka potpuno ostvarenje takve jednakosti (ravnopravnost).[13]

U stvari, Held traži od nas da prihvatimo, kao modele za jednake (ravnopravne) odnose, odnose između ljudi koji su nejednaki ali koji su se odrekli upotrebe moći. Međutim, odricanje od upotrebe moći ne rešava problem ranjivosti žena od nesrazmerne društvene i fizičke moći muškaraca.

Pretpostavimo da feministički par, Meri i Džon, ima iskrene namere da izgradi međusobni odnos unutar seksističkog društva. Čak i ako se odrekao upotrebe viška moći koju poseduje kao muškarac, Džon još uvek ima više moći od Meri. Otuda je sve što stoji između Meri i preteće upotrebe sile Džonova dobra volja, dok Džon nije slično zavisan od Merine dobre volje. Kao što su branioci demokratije često isticali, oslanjanje na dobru volju vladara ne može da zameni kontrolu nad njim. Iz istih razloga, dobra volja moćnijih prema manje moćnima ne može se prihvatiti kao potpuna zamena za jednakost (ravnopravnost) moći.[14]

Pretpostavimo da se Džon pokušava odreći ne samo upotrebe svoje moći već i same moći. On se može odreći viška novca koji zarađuje kao muškarac i odbiti da zauzme viši položaj ako je na raspolaganju kvalifikovanija žena. Međutim, sve to eliminiše opet samo upotrebu moći; jer on ipak uvek može da promeni mišljenje i prednosti će ga i dalje čekati - ali ne i Meri.

On se moći koju ima kao muškarac u seksističkom društvu ne može odreći efikasnije od belog liberala koji bi se odrekao svoje prednosti u odnosu na crnce. Ma koliko iskren taj belac bio, seksizam i rasizam će delovati u njegovu korist s njegovim pristankom ili bez njega, tako da i one prednosti koje je on u poziciji da odbije ipak čekaju na njega ako se predomisli. Stoga odricanje pojedinca od upotrebe nejednake moći nije dovoljno za stvaranje jednakosti (ravnopravnosti) moći; i, osim ako ne pretpostavimo da su seksualni odnosi nezavisni od društvenih i političkih struktura - onako kako su to, na primer, neseksualna prijateljstva između muškaraca i žena - Held nije potvrdila svoju pretpostavku da je seksualna politika posebno pogodna za lična rešenja.

Nedostatak ove pretpostavke ostavlja nepotkrepljenu njenu tvrdnju da stepan uzajamnosti koji je moguć u muško-ženskim seksualnim vezama nije moguć, ili je blizu nemogućnosti, u, na primer, muško-ženskom prijateljstvu, kolegijalnim odnosima i neseksualnim porodičnim vezama: „Tvrdnja da uzajamnost može biti moguća i nakon nekoliko posebnih trenutaka između vrlo malo ljudi u bliskom kontaktu, kao što biva s muškarcem i ženom koji vode ljubav, možda je vrlo utopijska tvrdnja."[15]

Pretpostavka Virdžinije Held da je poštovanje između muškaraca i žena verovatnije u seksualnom nego u neseksualnom odnosu znači samo da su seksizam i seksualna politika manje očigledni u spavaćoj sobi nego izvan nje. Njen ekstremni pesimizam u pogledu primene ideala uzajamne brižnosti i poštovanja na neseksualne odnose između muškaraca i žena pretpostavlja da između muškaraca i žena postoji malo poštovanja. Ako je neseksualna situacija tako strašna, kao što ona navodi, odakle dolazi poštovanje koje se pojavljuje u spavaćoj sobi? Štaviše, opis poštovanja kao osećanja koje može biti trenutno i ničim nepovezano sa ostatkom života date osobe donekle je čudno shvatanje poštovanja. Dakle, iako je koncept poštovanja kome Held želi da stremimo savršeno koherentan (poštovanje znači da ne koristimo jedno drugo, svako vrednuje drugu stranu zbog nje same i tako dalje), to se ne može reći za njenu polaznu tačku, prema kojoj muškarac koji ne poštuje žene odjednom dobija nalete poštovanja prema ženi kao osobi tokom seksualnih aktivnosti s njom.

S obzirom na rasprostranjenost silovanja, silovanja kao seksualnih odnosa i premlaćivanja žena, neke feministkinje su razumljivo sumnjičave prema tvrdnji da postoji verovatnoća da se muškarci češće odriču upotrebe svoje moći i da više poštuju žene u seksualnim i ljubavnim odnosima nego u drugim odnosima sa ženama. Štaviše, ne može se zanemariti činjenica da u seksističkoj kulturi muškarci dobijaju poštovanje drugih muškaraca zbog ženstvenosti i lepote žena koje su njihove seksualne partnerke. Stoga se može tvrditi da je lični interes zapravo mnogo verovatniji u seksualnim odnosima između muškaraca i žena nego u prijateljstvu između njih.

Argumenti Virdžinije Held o oba pitanja - poštovanju i moći - pretpostavljaju da se ljubav i seksualni odnosi odvijaju u socijalnom vakuumu, odnosno da takvi odnosi mogu biti znatno slobodniji od društvenog konteksta nego drugi odnosi. Separatistkinje iz grupa za podizanje svesti preporučuju da žene treba da koriste odnose s feminističkim ženama i kao model i kao alternativni društveni kontekst u okviru kojeg će se provoditi eksperimenti, dok Held preporučuje ženama da se izoluju od takvih kontakata. Prema tome, primarna neslaganja između analize

13. Held, "Marks, seks," p. 177. (str. 162, ovaj tom.)
14. Virginia Held je predložila tu analogiju u odnosu na raniji nacrt ovog rada

15. Held, "Marks, seks," p. 176. (str. 162, ovaj tom.)

Virdžinije Held i teorije podizanja svesti su: 1) Held preporučuje da seksualne odnose između muškaraca i žena smatramo našim modelima jednakih (ravnopravnih) i uzajamnih odnosa, dok separatistkinje iz grupa za podizanje svesti preporučuju da uzmemo odnose između feminističkih žena kao naše modele ravnopravnosti i uzajamnosti; 2) izgleda da Held preporučuje individualan pristup problemu, dok separatistkinje iz grupa za podizanje svesti preporučuju stvaranje alternativnog društvenog konteksta u kojem žene mogu funkcionisati kao autonomni i ravnopravni učesnici.

Budući da Virdžinija Held podrazumeva da veća nejednakost između seksualnih partnera obično dovodi do većih poteškoća u postizanju uzajamnosti, moglo bi se očekivati da ona odobri bar one oblike separatizma grupa za podizanje svesti koji naglašavaju nužnost razvoja ličnog osnaživanja kod žena. Možda njeno izostavljanje relevantnosti odnosa između žena i feminističkih organizacija nije ništa više od propusta i možda to ne bi trebalo tumačiti kao poricanje njihove važnosti. Međutim, s obzirom na široko prihvatanje tog modela u mejnstrim feminističkoj praksi i teoriji, taj propust je prilično radikalan. Štaviše, njena diskusija o separatizmu sugeriše da se taj propust zaista mora shvatiti kao poricanje.

Ako isključimo da postoji skrivena pretpostavka da seksualne veze imaju neku posebnu relativnu nezavisnost od društvene strukture i karaktera uključenih pojedinaca, pretpostavke Virdžinije Held vode nas do zaključka da je u seksističkom društvu uzajamnost malo verovatna u heteroseksualnoj ljubavi i seksualnim odnosima, jednako kao i u drugim odnosima između muškaraca i žena, te da se mora čekati na razvoj društvene i ekonomske jednakosti (ravnopravnosti). Ali ako je jednakost moći i poštovanja neophodna za uzajamnost, onda je u seksističkom društvu mnogo verovatnije da istopolni odnos bude uzajaman nego da to bude odnos suprotnih polova.

Jedino objašnjenje koje Held nudi za ono što ona podrazumeva pod separatizmom, a što ujedno i kritikuje kao separatističku poziciju, glasi:

U ispunjavanju uslova ekonomske, političke, društvene i psihološke jednakosti (ravnopravnosti) za žene, separatizam – u najmanju ruku, separatizam osećanja – tim je koji se često sam po sebi preporučuje. Žene se moraju međusobno podržavati i moraju se zajedno boriti protiv vekovne tradicije i iskustva koji čine muškarce tako dobro obučenim da budu egoisti i vođe.[16]

Ona dalje kaže da „separatizam nije samo jedan negativan odgovor, nego nas lišava izvora iskustva koji najviše obećava".

16. Held, "Marks, seks," p. 179. (str. 162, ovaj tom.)

Izgleda da se Held obavezala na fundamentalno antiseparatističku poziciju i da su odnosi između muškaraca i žena vredniji od odnosa između žena: „Odnosi između žene i žene, ili muškarca i muškarca, ponekad mogu ponuditi i iskustvo u obostranoj brižnosti i poštovanju, ali nisu uporedivo dostignuće i ne pružaju uporedivu nadu za društvenu transformaciju."[17]

Njen argument za ovu tvrdnju je:

Muškarac i žena... donose u vezu svoju pripadnost dvema grupama koje poseduju izuzetan disparitet moći u društvu, i poseduju po čitav arsenal sukobljenih interesa svojih grupa. Pretvoriti te antagonizme u odnos obostrane brižnosti i poštovanja mnogo je značajnije nego postizanje takvog odnosa između pripadnika istog pola.[18]

Treba primetiti da u ovom argumentu nema ničega što bi objasnilo odbacivanje odnosa između žena kao modela. Žena može biti posvećena izazovu pretvaranja heteroseksualnih odnosa u nešto što je gotovo slično uzajamnosti, ali insistirati na upotrebi odnosa između žena, čak i lezbejskih odnosa, kao modela prema kojem pokušava da transformiše heteroseksualni odnos.

Argument Virdžinije Held da su heteroseksualni odnosi vredniji jer su izazovniji pomalo je zagonetan. Moglo bi se obrnuto pitati zašto bismo dali prednost takvim odnosima uprkos teškoćama koje je Held tako elokventno opisala:

Pokušavajući da žive s priznanjem Važnosti i borbe i ljubavi, žene će morati da prihvate neku vrstu shizofrenog postojanja.[19]

U sadašnjoj istorijskoj fazi, žene imaju vekovno iskustvo odnosa s muškarcima. Ono što nam nedostaje, i što separatistkinje tvrde da nam je potrebno, jesu odnosi sa ženama u kojima su žene glavni fokus emocionalne posvećenosti. Nasuprot tome, istorija nam već može ponuditi najbolje modele heteroseksualnih odnosa koji se mogu dobiti u seksističkom društvu – na primer, Džon Stjuart Mil i Harijet Tejlor Mil. Virdžinija Held preporučuje, umesto toga, upotrebu te istorije kako bi omogućila ženama da izdrže patnju koju prihvataju pri izboru primarne emocionalne posvećenosti odnosima s muškarcima:

Žene imaju čitavu istoriju na koju mogu da se pozivaju kao na poduku da ne budu izdvojene, budući rastrzane sukobljenim voljama u njima samima kao što su oduvek bile; ako postoji išta na šta imaju pravo, to je njihova istorija ugnjetavanja i veštine koje im je to ugnjetavanje dalo. Žene već znaju kako da žive podeljene.[20]

17. Held, "Marks, seks," p. 179. (str. 162, ovaj tom.)
18. Held, "Marks, seks," p. 170. (str. 162, ovaj tom.)
19. Held, "Marks, seks," p. 182. (str. 163, ovaj tom.)
20. Held, "Marks, seks," p. 182. (str. 163, ovaj tom.)

Štaviše, Held izgleda sugerira da žene treba da preuzmu primarnu odgovornost u pokušaju transformacije heteroseksualnih odnosa u odnose uzajamnosti:

Žene koje ma i na mahove iskuse uzajamnu brižnost i poštovanje mogu pokušati da pronađu načine da prošire tu alternativu egoizmu i nadmetanju.

Možda Held sugeriše da su odnosi između muškaraca i žena poželjniji nego odnosi među ženama utoliko što muško-ženski odnosi nude mogućnost oslobođenja i muškaraca i žena. Postoji sugestija da je posvećenost feminističke žene da pomaže drugim ženama sebična na način na koji slična briga za pomoć muškarcima nije. Međutim, ako je separatistkinja u pravu kad pretpostavlja da je suštinska karakteristika oslobođenja društveno samoodređenje organizovano oko zajedničkog ugnjetavanja, onda i muškarci moraju da se oslobode jedni od drugih. Shodno tome, takva briga za muškarce od strane feminističke žene može, bar donekle, izraziti samoporažavajući paternalizam, dok je separatistkinja ta koja poštuje autonomiju muškaraca.

Uprkos činjenici da zaključak Virdžinije Held pretpostavlja odbacivanje lezbejskog feminizma (čak i u najmanje radikalnoj formi) i nekih verzija separatizma grupa za podizanje svesti, njene kritike separatizma uglavnom su usmerene na aseksualni separatizam:

Integrisani stav prema svetu je udaljeni cilj koji treba tražiti, luksuz koji one [žene] još ne mogu da priušte sebi. Ali mislim da bi bila greška misliti da je ljubav luksuz koji one sebi ne mogu da priušte...[21]

Ovaj poslednji komentar je jednostavno izvan konteksta rasprave, osim ako ne pretpostavimo da Held govori o aseksualnom separatizmu. Ni lezbejski feminizam ni separatizam grupa za podizanje svesti ne preporučuju da feministkinje odustanu od ljubavi. Kako cela njena rasprava do ovog trenutka samo razmatra da li žene treba da vole muškarce – pre nego da li žene uopšte treba da vole – ova napomena sugeriše da je njeno izostavljanje lezbejskog feminizma jasan izraz heteroseksizma. Tokom rasprave o seksualnim odnosima, Held „seksualni odnos" i druge načelne opise tretira kao ekvivalentne „odnosu između muškarca i žene" i drugim specifično heteroseksualnim opisima. Ta praksa je heteroseksistička isto onako kako je seksistički smatrati da su „ljudsko biće" i „muško ljudsko biće" međusobno zamenljivi, i to je nepoželjno iz sličnih razloga.

Poslednji deo argumenta Virdžinije Held tiče se ciljeva i sredstava:

Ako neko traži transformaciju društva u zajednicu jednakih, a ne samo zaraćenu skupinu osoba ili grupa s jednakom moći, onda separatizam... nije odgovor...[22]

Ako je naš cilj zajednica jednakih (ravnopravnih), odgovarajući model za izgradnju, čini se, jeste onaj najbliži zajednici jednakih (ravnopravnih). Prema separatistkinjama, taj model se u seksističkom društvu najbolje može ostvariti razvojem nezavisne ženske kulture i negovanjem ponosa, uzajamnog poštovanja i pažnje među ženama.

Ali, kaže Held,

žene, ako odbijaju da dopuste sebi da vole muškarce, izdaju cilj društva u kojem moć nije presudna.[23]

Separatistkinje tvrde da je u sadašnjem društvu žena koja daje prednost svojoj posvećenosti odnosima s muškarcima, a ne sa ženama, zapravo posvećena odnosima nejednakosti moći. To odbijanje da se dozvoli da nejednakost moći korumpira ljubav jeste ono što motiviše lezbejski feminizam. Razumnije je kao odbacivanje moći tumačiti opštu separatističku posvećenost onima koji nemaju moć, a ne posvećenost ljubavi prema onima koji imaju moć.

Rasprava Virdžinije Held o separatizmu jasno se fokusira na činjenicu da feminističke separatistkinje možda ne cene vrednost ljubavnih odnosa između muškaraca i žena, a zanemaruje činjenicu da separatizam zahteva posvećenost ženama. Marković je još ekstremniji u svom predstavljanju separatizma kao primarnog izraza mržnje prema muškarcima. U onoj meri u kojoj razmatraju feministički separatizam samo kroz odnos prema muškarcima, i jedno i drugo uzimaju kao dokazano ono što nije bilo dokazano; oni, naime, pretpostavljaju da uticaj na ugnjetača ili na odnose između ugnjetenih i ugnjetača ovde treba da bude presudan. Pošto se do te mere bave takvim aspektima teorije i ne uspevaju da se nose s glavnim načelima sestrinstva, solidarnosti, samosvojne ženske kulture i ponosa, oni kritikuju marginalne aspekte i žene od slame. Prema tome, iako se separatizmu mogu staviti ozbiljni prigovori, sa stanovišta bilo morala, bilo pragmatičnosti, ni Held ni Marković takve prigovore ne nude.

Ipak, njihova prividna zaokupljenost pretpostavljenom pretnjom heteroseksualnoj ljubavi može ukazivati na to gde leže neki od političkih problema, a može ukazivati i na neke od načina na koje se feministička analiza mora razlikovati

21. Held, "Marks, seks," pp. 182, 183. (str. 163, ovaj tom.)

22. Held, "Marks, seks," p. 179. (str. 162, ovaj tom.)

23. Held, "Marks, seks," p. 180. (str. 163, ovaj tom.)

od, na primer, analize rasizma. Rasistički seksualni tabui brane ljubav prema osobama druge rase. Dakle, crnački separatistički stav o ljubavi – prema kojem bi crnci trebalo da vole samo pripadnike svoje rase i da se samo s njima venčavaju – u skladu je s rasističkom doktrinom; svaki rasista bi mogao biti savršeno zadovoljan takvim ličnim separatizmom – za razliku od ostvarivanja samopotvrđivanja i moći putem crnačke militantnosti. Feministički problem je upravo suprotan. Za razliku od crnaca, žene bi trebalo da budu individualno zavisne od članova vladajuće kaste, a osnovne usluge koje se traže od žena jesu ljubav i seks. Tako feminizam poziva na preispitivanje strukture i vrednosti heteroseksualnih odnosa, braka i porodice; to može dovesti u pitanje vrednosti i pretpostavke koje su u kulturi ukorenjene dublje nego bilo koja pretpostavka rasizma.

Analiza seksualne politike ključna je za feminizam, budući da je to oblast u kojoj je jasno da se analiza ugnjetavanja razvijena u pogledu rasizma ne može adekvatno preneti na seksizam; možda će se sad, kad se ta pitanja pokrenu, više filozofskog rada zasnivati na značajnom doprinosu koji su ovi članci pružili, uz više svesti o feminističkoj separatističkoj literaturi i spremnosti da se feminizam shvata kao nezavisna politička teorija, a ne samo kao primena tradicionalnog liberalizma ili marksizma na probleme žena.

Tekst je objavljen u knjizi *Šeron Bišop i Marjori Vajncvajg, Filozofija i žene,* 1979.

Prevela Zorica Mršević

Niki Dark
(Nikki Dark)

Moja utopija: lezbejska nacija

Lezbejska nacija: kakva uzbudljiva ideja! I koliko sam zahvalna Džil Džonston što je to sugerisala.

Lezbejska nacija! Žene žive, rade, vole, uživaju – oslobođene okova heteroseksističkog društva u kome dominiraju muškarci!

Lezbejska nacija! Žene svih oblika i veličina, svih rasa iz svih mesta – ćudljive žene, srećne žene, muzikalne žene, visoke žene, tihe žene, društvene žene, niske žene, obične žene, nežne žene, žilave žene – izvanredne žene!

Lezbejska nacija! Usuđujem li se? Usuđujem li se da u to verujem? Usuđujem li se raditi za to? Usuđujem li se u to ulagati nadu? Može li se to ostvariti? Hoću li ja biti tamo kada se to desi? Hoće li to biti ono što želim?

Zamislite mesto gde je svaka žena svoja i slobodna! Ne... slobodna da postane svoja... slobodna da postane njeno NAJBOLJE ja... slobodna da postane ono što je uvek bila samo u svojim najludim, najuzvišenijim snovima... slobodna da ponovo otkrije i sledi sopstveni osećaj sudbine!

Zamislite, mesto gde se dostojanstvo, vrednost i individualnost svake žene u potpunosti poštuju! Da – gde se otkrivanje i izražavanje njene lične jedinstvenosti zapravo podstiče, vrednuje i nagrađuje.

Iz ovog poštovanja prema svakoj pojedinki prirodno proizilaze ne-požrtvovane, ne-iskorišćavajuće, ne-represivne veze – ali to zvuči tako negativno! – Ono što mislim, naravno, je da su u Lezbejskoj naciji odnosi radosni i kooperativni.

U Lezbejskoj naciji poštuju se pojedinačna prava svake žene – jer kako ona može da živi u slobodi i dostojanstvu bez ljudskih prava!

Svaka žena kojoj su osigurana prava i slobode, slobodna je da razvija i koristi svoje sposobnosti, mrlje i energije u svim poduhvatima koji joj se čine vrednim i zanimljivim. Ona je produktivnija i bolje se oseća, jer ne gubi svoj život osećajući se ugnjetenom, depresivnom, frustriranom i uzaludnom. Žene prvi put otkrivaju koliko energije zaista imaju!

Interesi žena prirodno variraju, što dovodi do podele rada koja se temelji na pojedinačnim raz-

likama, a ne na polu, rasi, klasi, ili bilo kojim drugim irelevantnim faktorima, žene priznaju da je sav produktivni rad vredan, a radnice su vrednovane i poštovane na bilo kom nivou sposobnosti.

U Lezbejskoj naciji nema gradske kuće i sindikalne dvorane. Žene su slobodne da same biraju svoja zanimanja, bez plaćanja licence ili sindikalne kartice i bez potrebe da dobiju bilo čije dopuštenje ili da plaćaju proviziju u obliku poreza, desetine ili članarine - ono što zarade je njihovo - svaki cent tog novca.

Neke se žene odlučuju da pođu u biznis i industriju. Druge više vole zanatska zanimanja. Neke žene imaju prodavnice gde samo one same rade. Druge rade u velikim, komplikovanim preduzećima. Ali gde god radile, pojmovi „poslodavac" i „zaposlena" su izgubili svoje značenje - jer je svaka žena nezavisna ugovarateljica i nema „šefa" osim sebe i svoje želje da uspe.

U Lezbejskoj naciji postoji konkurencija - u smislu da su različiti proizvodi i usluge dostupne za potrošačice... može se silom zadržati monopol budući da su sve slobodne ući u bilo koje polje rada. Žene su čak slobodne započeti sopstvenu telefonsku ili poštansku uslugu bez odlaska u zatvor!

Međutim, ne postoji konkurentnost - u smislu da bilo ko pokušava da potkopa tuđe napore, ili da bilo čiji ego visi u poređenju sa uspehom drugih. Žene se u osnovi „takmiče" sa sobom u razvijanju svojih veština i stvaranja svojih dela. One ne doživljavaju postignuće druge žene kao pretnju, već kao inspiraciju. Postoji duh međusobnog poštovanja i divljenja među onima koje se bave istom vrstom aktivnosti, kao što dobra sportistkinja može da poštuje i uživa u svojim sopstvenim aktivnostima, a i dalje da bude uzbuđena od divljenja prema performansima neke druge žene, žene rade u duhu drugarstva i imaju tendenciju da slobodno koriste svoje znanje, jer ne postoji ružna, otežavajuća konkurentnost.

Novac, u Lezbejskoj naciji, je medij razmene, ništa više i ništa manje. Sve se može koristiti za novac, a novac se može koristiti kao sredstvo razmene. Lezbejska nacija ne štampa bezvrednu, napumpanu papirnu novčanicu i prisiljava žene da je prihvate kao „zakonsko sredstvo plaćanja." Mnogobrojna trgovina licem u lice se obavlja trampom - žene međusobno trampe usluge i robu.

Novac nije instrument moći i društvenog statusa u Lezbejskoj naciji. Umesto toga, ženama se poštuju i cene se zbog svojih ličnih osobina - za talenat i sposobnost, za iskrenost i dubinu razumevanja, za njihovu živost, entuzijazam, smisao za humor, duhovnost, ili kakve god atraktivne osobine mogle da karakterišu i izraze suštinu svake pojedinke kao osobe. Svako ko pokuša da trguje razmetljivošću i društvenom moći posmatra se sa sažaljenjem i prezirom.

Neizbežno je da su neke žene sposobnije, inteligentnije, talentovanije ili privlačnije od drugih. Ove su žene voljene i predmet divljenja. Inteligencija, postignuća i lepota nisu progonjene. Naučnice i umetnice nisu prezrene, ismevane i društveno odbačene. Kult ličnog morona je gotov.

Obrazovanje je visoko cenjeno, traženo i poštovano u Lezbejskoj naciji - kako zbog ličnog rasta, tako i zbog toga što su znanje i mudrost sredstva koja čine život prijatnijim i radosnijim.

Svaki komadić znanja otvara nove mogućnosti, a time i život. Obrazovanje u Lezbejskoj naciji, međutim, nije izopšteno, institucionalizovano, razdvojeno, fragmentarno, ritualizovano, mitizirano, monopolizovano, pedantno i iscrpljeno od svih odnosa prema stvarnosti. Lezbejska nacija ne dodeljuje bodove za sedenje kroz x broj sati predavanja. Priznanje se daje samo stvarnom učenju, a ne moralnoj čvrstini u tolerisanju dosade. U Lezbejskoj naciji biramo svoje sopstvene učiteljice.

Tražimo one koje imaju znanja i veštine koje mi želimo da steknemo.

Čitamo, slušamo i gledamo, eksperimentišemo, raspravljamo - učimo.

Mi, zauzvrat, delimo svoje znanje i iskustvo sa drugima.

Žene imaju prijateljski i poverljivi odnos prema Majci Prirodi.

One prepoznaju da sve dobre stvari dolaze iz prirode i od svih stvari koje mogu biti napravljene od nje. Prepoznaju i shvataju da se „da bismo komandovale prirodi, moramo biti poslušne u odnosu na nju". Stoga one proučavaju prirodu i nastoje da razumeju kako prirodni procesi deluju i kako mogu da se koriste za dobre ciljeve, umesto nasilnog puta u prirodu sa stavom kakvog osvajača.

To ne znači da žene u Lezbejskoj naciji žive primitivnim, rustičnim ili asketskim životom. To znači da one imaju osećaj poštovanja i sklonosti prema prirodi koja je izvor njihovih sopstvenih života i svih stvari koje podržavaju njihove živote i čine ih ugodnijima. One zadržavaju dalekosežni pogled na prirodu i njene resurse. Budući da život cene više nego ikada, one žele da sačuvaju svoj izvor i ne unište svoje okruženje.

Ovo poštovanje prema životu najbliže je „religiji" u Lezbejskoj naciji. Lezbejska nacija nema državnu religiju. Nema dogme, jer dogma može da opstane samo institucionalizovanom silom i

ispiranjem mozga. Svaka je žena slobodna da veruje ili ne veruje u bilo koju specifičnu veru, sistem vrednosti ili pogled na svemir. Ateistkinje se ne progone, a religija razuma slobodna je da napreduje. Prema tome, religija se ne shvata više kao vera u superprirodno, prostiranje pre zamene, pridržavanje veri organizovane crkve, moralni autoritarizam, institucionalizovanu ljubav, oproštaj greha, spasenje i sveti duh. Umesto toga, religija se razume u širokom, pravom smislu, kao izraz ženinog odnosa prema stvarnosti (svemir, kosmos, život) i njenim nastojanjima da shvati značenje svog života i poštovanja prema sopstvenim najvišim težnjama i vrednostima. Religiozni osećaj postaje prepoznat i dočekan u mnogim životnim iskustvima, a ne ograničen na formalizovani, dogmatizovani ritual.

Jedini zakon u Lezbejskoj naciji mora da bude poštovanje integriteta pojedinke. To uključuje posebna prava na život, slobodu, vlasništvo, potragu za srećom, i sve druge derivate koji se primenjuju na specifične situacije. Napisane su nove knjige koje se bave specifičnim pitanjima i tumačenjima, a zakoni se čak mogu menjati, ali se uvek vraćaju na pojedinku, tako da se ništa ne prihvata kao zakon koji krši prava bilo koje pojedinke.

Zakon se sprovodi ponajpre poštovanjem života, željom za pravim životom i uzajamnim poštovanjem koje postoji među ženama u Lezbejskoj naciji. Neizbežno je, međutim, da postoje žene koje su grube, nemaju razumevanja, pohlepne su, inadžijke, slabe, nemaju samopoštovanje, pogrešnih ideja ili u emotivnom stresu, ometaju svoje sestre kradući, napadajući, klevetajući, varajući, ponašajući se vandalski, ili radeći druge nepravilnosti. Kada se to dogodi, naša prva briga je uvek za žrtvu. Trudimo se da joj štetu učinimo što je moguće manjom, nudeći joj našu pomoć i podršku. Dopuštamo joj da zna da nam je stalo do greške koja joj je učinjena i da je želimo ispraviti. Pokazujemo joj da razumemo da svaki fizički gubitak ili nasilje koje je pretrpela može da bude nadmašeno emotivnom ili psihičkom štetom i da se mora učiniti više od materijalnog ili finansijskog obeštećenja. Njena radost u život i njeno poverenje u žensko biće moraju da budu obnovljeni. Ako podložna zločinu, ona se sa tim može suočiti raspravom, razumom, i nežnim uveravanjem da je pogrešno delovanje i da se žrtvi vrati dostojanstvo. Ako je razumna može joj se pokazati da njeno ponašanje nije samo štetno za druge, već je i samoporažavajuće i samodestruktivno. Prestupnica mora da iskusi iskreno kajanje i pomiri se sa žrtvom, tada je harmonija obnovljena. Ali ako prestupnica ne može da se natera da se pokaje i učini dobrovoljnu restituciju, ne preostaje nikakva alternativa nego da se protiv nje upotrebe krivične mere ili mere odmazde. Zapravo, to je ono što ona sama odabere kada koristi silu ili prevaru protiv sestre, i stoga mora trpeti posledice sopstvene filozofije. Kada se to dogodi, kada se prestupnice zaista moraju kazniti, na to nas ne motiviše „osveta“ – nego spoznaja da nikada ne smemo da budemo ravnodušne prema nepravdi, nikada ne smemo da ostavimo žrtvu da trpi teskobu dok sedimo nepomično i neprobojno prema njenom bolu – i nikada ne smemo, zbog nedelovanja i ravnodušnosti, zločincu dati dozvolu za buduće činjenje grešaka.

Budući da žene u Lezbejskoj naciji prepoznaju da se ništa dobro ne može steći iniciranjem brutalne sile protiv druge, malo je grešaka urađeno namerno. Žene žive zajedno u saradnji. U saradnji, ne mislim kolektivno – iako one koje žele da žive u kolektivima mogu to da urade. U saradnji, mislim da se stvari koje žene rade zajedno čine uzajamnim pristankom – niko nema institucionalizovanu moć da prisilu drugu, kao što se to radi u heteroseksističkom društvu sa svojom pravom moći, većinskim pravom i žrtvovanjem – vlada dobre volje. Lezbejska nacija nema vladu kao takvu.

Žene su slobodne da se udružuju ili da se ne udružuju, kako to svaka za sebe izabere. Žene mogu formirati bilo koje grupe, odnose, veze, organizacije, klanove, komune, plemena, kolektive, korporacije, klubove koje žele. A usamljena proždrljivica je takođe poštovana. Niko nije prisiljen da pripada bilo čemu. Ponajmanje od svega, nijedna nikada nije prisiljena da pripada Lezbejskoj naciji.

Žene koje su u Lezbejskoj naciji su tamo jer žele da budu. One su tu jer veruju u njegove ideale i žele ih do kraja ostvariti i zauvek živeti u svojoj lepoti. One su tu jer vole žene i žele da svaka žena bude jaka, zdrava i da raste. One su tu jer se vole. I one su tu jer vole sebe. Ovo je moja utopija. Hoćeš li mi reći svoju?

Tekst je objavljen u časopisu Lezbejski glasovi, br. 2, 1975., Santa Klara

Preveo Miloš Urošević

Džudit Grova
(Judith Grova)

Ženski prostor i muški krstaši

Živimo u kulturi koja, od trenutka svog osnivanja, insistira na neophodnosti slobodnog prostora, oduševljena je idejom otvorenih granica (uključujući i savremeni fokus na svemirski prostor), i koja je tokom svoje istorije izjednačavala širinu fizičkog i psihološkog prostora s muškim avanturizmom i postignućima. Muškarci, sa svojim „velikim" snovima o falusnoj moći i širokim osvajačkim ciljevima, vlasnici su svih prostora. Prostor, kako ga definišu maskulinisti, patrijarhalan je, muški je (sa svim perverznim seksualnim implikacijama muškosti). Pristup istom tom prostoru, za koji psiholozi, antropolozi i biolozi tvrde da je neophodan, ženama je zabranjen. S jedne strane, muška priroda se podstiče na konstantnu ekspanziju, kako individualnu, tako i kolektivnu, dok, s druge, muške institucije zahtevaju zauzdavanje ženske psihe i sprečavaju ženski pristup slobodnom prostoru.

Slobodni prostor je značajan ne samo za razvoj mentalno-emotivno-duhovnog potencijala već i za uspostavljanje sopstva i ličnog identiteta. U kulturi koja namerno nameće ne-postojanje žena, eksplicitna i implicitna zabrana ženskih prostora ima široke implikacije. U svom najrudimentarnijem obliku, takav stav dolazi do izražaja u bajatoj frazi „Ženi je mesto u kući". U svojim manje očiglednim formama, on je prisutan u muškim poslovnim i profesionalnim bratstvima, tajnim društvima koja predstavljaju sastavni deo muške interakcije, iz kojih su sve žene (čak i žene-tokeni) isključene. Da navedem primer. Moja doktorka, žena koja je inače na samoj periferiji feminističke samosvesti, nedavno je izabrana za članicu državne medicinske komisije u čijem sastavu su, izuzev nje, sve muškarci. Na sopstveni šok i nevericu, ubrzo je shvatila da „momci" odbijaju da s njom raspravljaju o važnim pitanjima, da se tema menja čim ona pokuša da se pridruži grupnom razgovoru, da se njene ideje ili paternalistički tolerišu ili kolektivno odbacuju. Muškarci glasaju u bloku, po očigledno prethodnom dogovoru, a ona nije bila pozvana da učestvuje u tom dogovaranju. Nakon nekoliko sastanaka, došla je do zaključka koji ne iznenađuje – muškarci mrze žene.

Ono što tek počinje da shvata jeste razlog za to što je prezrena; izvršila je invaziju na svetinju muškog prostora i prerogativa. Samo njeno prisustvo postaje pretnja ekskluzivno muškim bastionima moći.

To je samo jedan od stotine primera koje bih mogla navesti kako iz ličnog iskustva, tako i iz iskustva mojih prijateljica, ali smisao je jasan. U ovoj kulturi, ženama je zabranjeno da u potpunosti ostvare svoje pravo Prisustva (kao moć sopstva, postojanja). To je sastavni deo ranije pomenutog procesa negacije; mi nemamo pravo da postojimo niti da funkcionišemo u muškim prostorima. Ograničavanje našeg prava na privatnost prateći je efekat kulturološki determinisanog ne-postojanja i nedostatka slobodnog prostora u patrijarhatu. Privatnost podrazumeva psihički prostor i time je privilegija muškarca, a ne žene, koja večito mora biti spremna da neguje muškarca, da ga sluša i da empatiše s njim.

Ti napadi na žensko sopstvo odvijaju se kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi. Još jedan primer: predajem na „hrišćanskom" univerzitetskom kampusu na kojem je, bar u teoriji, fakultetsko osoblje grupa intelektualno i profesionalno jednakih. To je, naravno, mit. Jednakost postoji samo među muškim članovima, koji se jedan prema drugom ophode veselo, drugarski, poštujući međusobnu privatnost i prostor. Ženama jednostavno nije dat jednak legitimitet postojanja. Koliko puta sam videla kako moju koleginicu – u trenucima kad ona piše važan rad, čita članak od profesionalnog značaja ili naprosto tiho razmišlja – bez izvinjenja prekida muškarac koji je došao u njenu kancelariju da proćaska? Njemu ne pada na pamet da se njoj možda ne razgovara, da je zauzeta, da razmatra sopstvene dragocene misli. Ista scena odigrava se hiljadu puta dnevno u svim delovima poslovnih i javnih sfera. Ono što žena radi ili misli po pravilu je inferiorna aktivnost, dok je ono što muškarac radi ili misli aktivnost superiorna i njoj se mora dodeliti apsolutni prioritet (prioritet penisa). Ženama nije dopušteno posedovanje psihološko-emotivno-spiritualnog prostora, a budući da žene nemaju pravo na sopstveni prostor (kao da smo vakuumi koji čekaju da budu ispunjeni muškim prisustvom, muškim umom, muškom spermom), takvi upadi se ne smatraju nikakvim kršenjem naše psihološke ili fizičke privatnosti.

Ranije sam upotrebila prostu frazu – „ženi je mesto u kući". (Taj slogan inače često naglašavaju „hrišćanski" muškarci, koji mu dodaju: „Prema Postanju, Bog je stvorio muškarce i žene da ispune različite uloge." Jasno je da je hrišćanstvo sudbina.) Žene čak ni u kući nemaju sopstveni prostor ni privatnost. Njihovo vreme i energija, prema potražnji i očekivanju, posvećeni su udobnosti i potrebama njihovih muževa i dece. One nisu u mogućnosti da zadovolje svoje, apsolutno suštinske, ljudske potrebe – za tišinom, za vremenom za samootkrivanje. Čak i ako je ona kreativna osoba koja pokušava ukrasti nekoliko

trenutaka za pisanje ili slikanje, njene želje zauzimaju poslednje mesto u hijerarhiji porodičnih potreba. Pitam se koliko je sindrom umorne domaćice zapravo posledica toga što žene nemaju pravo na zadovoljavanje vlastitih potreba (ili na vreme u kom bi mogle otkriti te potrebe), nedostatka privatnosti i prostora za obnavljanje sopstvene duše i bića. Tako nas neprekidno bombarduju jednom te istom porukom. Ceo prostor pripada patrijarhatu, on služi za njihovu upotrebu moći, za razvoj i jačanje njihovih ega, za njihovu manipulaciju i kontrolu. Gde god se okrenule, u javnom ili privatnom svetu, mi smo vanzemaljke, autsajderke. Čak ni pravo ličnog prostora nije naše. To izaziva vrtoglave psihičke posledice. Ne iznenađuje, dakle, to što su žene bojažljive, pasivne, što nisu usmerene na sebe, budući da nemamo slobodni prostor, u muškim strukturama, u kojem bismo mogle uposliti sopstvene mozgove, emocije i duhovnost. Prema tome, pokušaji žena da osvoje prostor (čak i na granicama patrijarhata) predstavljaju ekstremnu pretnju muškom establišmentu, muškom egu i muškoj seksualnosti. Kad imaju sopstveni prostor u kojem mogu da se kreću, dišu i razmišljaju, žene se oslobađaju faličke kontrole.

Uvidevši to, mnoge žene su počele da primenjuju drugačiju vrstu moći kao sastavni deo oslobođenja sopstvenih bića. To je pozitivna ženska sila „moći Odsutnosti", kako je Meri Dejli naziva. To jednostavno znači da, budući da znamo da ne posedujemo patrijarhalni prostor, odlučujemo da se distanciramo od podržavanja, negovanja i jačanja maskulinista. Upravo taj čin odsustvovanja je snažan, jer on podrazumeva zauzimanje vlastitog ženskog prostora na granicama patrijarhata i usmeravanje svoje energije prema ženama, a ne prema muškarcima. Takvo delovanje je, naravno, jeres u očima muškaraca koji očekuju neupitnu odanost žena muškim „misijama" i koji zaista ne mogu da funkcionišu bez opsežnih ženskih sistema podrške koji parazitiraju na majkama, kćerkama, sestrama, sekretaricama itd. Ekonomska i lična dobrobit muškaraca utemeljena je na takvom iskorišćavanju žena i poricanju ženskog prostora. Feministkinje, pogotovo lezbejske feministkinje, odvajaju se i biraju da promovišu sopstvene prostore, lišene muškaraca i muških struktura, dok muškarci čak i njih bahato pokušavaju da kontrolišu i osvoje. Kad žene zauzmu čak i marginalni prostor, kad se povežu u sestrinstvo, kad usmeravaju svoje kosmičke energije ka drugim ženama, kad deluju samostalno i kad, u tom odsustvu, odbijaju da podrže patrijarhat, reč je o ženskoj afirmaciji koja nije ništa drugo do anatema za muškarce. Više od toga, ona se percipira kao pretnja muškoj dominaciji (kao što zaista i jeste), i otud je nepodnošljiva. Poslednjih meseci sa zanimanjem pratim muške pokušaje uzurpacije ženskih prostora, negacije njihovog učinka i nametanja autoriteta nad slobodnim ženama invazijom na njihove prostore i njihovo vreme. Dopustite mi da izdvojim neke skorije incidente, prikupljene opsežnim čitanjem feminističkih publikacija. One bacaju svetlost na mušku želju za sprečavanjem ženskog prodora u slobodan prostor i zadržavanjem žena kao faličkih zatvorenika.

Prošlog januara, Portugalski pokret za oslobođenje žena planirao je protest u čast Međunarodne godine žena. Žene su, po dolasku u Park Edvarda Sedmog, dočekale hiljada posmatrača koji su smesta reagovali na njihovo prisustvo. Muškarci su vikali: „Zajebi ih, žene nisu dobre ni za šta osim za krevet. Žene u kuhinje!" Oni su fizički nasrnuli na žene, bacali predmete i, kad su se feministkinje sklonile u obližnju zgradu, pokušali da obiju vrata. U krajnje adolescentskom gestu muške dominacije, neki su se skinuli i masturbirali pred ženama. (*Big mama rag*, april 1975) Tako se uspostavlja rekurentan obrazac. U primerima koji slede videće se kako muškarci, kad osećaju da poseduju moć i autoritet, sprovode invaziju na ženske prostore, a ukoliko ne uspeju da izazovu strah svojim superiornim muškim prisustvom, pribegavaju verbalnom i fizičkom nasilju.

Postoji još slučajeva sličnih ovome, kad govorimo o muškoj agresiji. Naime, na konferenciji u Meksiko Sitiju pre nekoliko nedelja, prostor navodno odvojen za žene kooptirali su muškarci, budući da su sačinjavali gotovo polovinu delegacije. Oni su, u dogovoru s medijima pod muškom kontrolom, pokušali da preusmere temu konferencije sa ženskih pitanja na međunarodnu politiku, istovremeno propagirajući nesposobnost žena da se dogovore o ciljevima. Time je ženski prostor, po običaju, postao muški. To se dogodilo na glavnoj konferenciji, ali ono što se dogodilo na Tribunalu (alternativnoj konferenciji) bilo je jednako indikativno. Prema rečima Beti Fridan, izgovorenim u nedavnom intervjuu za emisiju *Tudej*, žene su do poslednjeg dana konferencije već uspele da uspostave solidarnost. Taj savez je bio takva pretnja da je grupa muškaraca izvela invaziju na Tribunal, sabotirala mikrofone i drugu opremu, prekinula postupak kako bi preuzela podijum i, u napadu militantnog muškog besa, zahtevala da se čuju njihove „pritužbe". Pređimo na druge primere.

U martu je Lezbejska organizacija Ostina (Teksas) održala igranku u ženskom centru u Ostinu. Nakon nekog vremena, grupa napetih muškaraca, koji su dotad bili na heteroseksualnoj igranci u drugom delu zgrade, ratoborno je prekinula lezbejke. Dok su žene pokušavale da ih spreče, jedan od tih muškaraca je viknuo: „Niko mi ne može zabraniti da u ovom gradu idem na žurku na koju ja hoću!" Neminovno je došlo do vikanja i zasipanja žena uvredljivim izrazima. Nakon što su, po odlasku „krstaša", vrata zaključana, oni su po-

kušali da ih provale. (*Lesbian Connection*, jul 1975) Bili oni Portugalci, Amerikanci ili nešto treće, muškarci su svuda isti.

Krajem maja, Velika jugoistočna lezbejska konferencija sastala se u Atlanti. Grupa lezbejki doručkovala je u restoranu koji su preporučili organizatori konferencije. Uživale su, opuštene jer su, kao lezbejke, uspostavile pravo na svoj slobodni prostor. Dva prisutna heteroseksualna muškarca odmah su postala neprijateljski raspoložena. Kad je došlo do svađe povodom previsokog računa, policajac koji nije bio na dužnosti nametnuo je svoj autoritet hapšenjem žena, pritom im i ne rekavši da su uhapšene. Zatim je, u napadu nekontrolisanog besa, bacio jednu ženu na zid i počeo da je guši, jer se usudila da izgovori reč „jebeni". (Trebalo bi naglasiti da slobodni prostor podrazumeva slobodu korišćenja faličkog jezika onako kako žene nalaze za shodno.) Naravno, četiri žene su kasnije osuđene zbog uznemiravanja, bile su primorane da plate odštetu i, konačno, dobile su uslovnu kaznu zatvora.

U maju su teksaške lezbejke organizovale i Kamp posvećenja proleća. Vikend, koji je privukao više od sto žena, bio je radosna interakcija sestrinstva unutar ženskog prostora – dok na grupu nisu nasrnula četiri pijana muškarca koja su zahtevala prijem u kamp (svi znamo da lezbejke samo treba pošteno izjebati, zar ne?). Pošto su ih žene odbacile, muškarci su otišli, da bi se tokom noći nekoliko puta vraćali kako bi uznemiravali lezbejke (urlajući uobičajene uvrede), kamenujući ih, preteći da će se vratiti s još ljudi, s pištoljem, i da će pucati u njih. Jednu su čak snažno šutnuli u prepone. Policija, koju su pozvale žene, isprva je odbijala da učini bilo šta s muškim agresorima, optuživala je žene za okrutno ponašanje (nijedna se nije svetila muškarcima) i naredila (ženama) da napuste kamp. Iako je problem kasnije rešen, a žene ostale tu, zanimljivo je videti još jedan slučaj u kom se muški zakon koristi za podupiranje muškog nasilja nad ženama i prava muškaraca da siluju ženski prostor. (*Pointblank Times*, jun 1975)

U Čikagu je grupa feministkinja uspostavila službeni slobodni prostor za žene pri Klinici za žensko zdravlje „Ema Goldman". Tokom proteklih nekoliko meseci, tinejdžeri/krstaši nekoliko su puta razbili skupe staklene prozore. Iako policija tvrdi da ne zna identitet tih dečaka, jedan je policajac preneo poruku od bande: „Žele da izađete odavde." (*Lavender Woman*, jun 1975) Slične invazije na ženske prostore mogu se videti i u skorijim destruktivnim nastupima protiv ženskih centara, kakvi su januarsko bombardovanje ženskog centra u Sent Luisu, decembarski požar u *Dajana presu* (feministička izdavačka kuća iz Baltimora) i pljačka i vandalizam kancelarija *Mejdžoriti riporta* u februaru. Obrazac muškog nasilja nad ženskim prostorom (njihova silovanja uma i duha samo su tankim velom zaklonjena zamena za fizičko silovanje) prisutan je širom zemlje i između ostalog se manifestuje muškim upadima u lezbejske barove, gde muškarci verbalno maltretiraju žene i fizički im prete.

Z. Budapest, feministkinja i vika, u Los Anđelesu radi na stvaranju duhovnih slobodnih prostora za žene inkorporacijom ženske religioznosti, „sestrinstva vike", s naglaskom na služenju boginji. Ovog proleća sudilo joj se i osuđena je za proricanje sudbine (etablirani deo hiljadugodišnje tradicije vike) u političkom pokušaju zastrašivanja, kako bi prestala sa svojim religijskim i feminističkim aktivnostima. (*Velika mama*, mart i jun 1975; *Lezbejski talas*, maj/jun 1975; *Lezbejska veza*, jul 1975) Kako to obično biva, policija ju je, kako pre procesa, tako i tokom njega, osuđivala i ismevala. Ponavljam, jasno je kako se lako događa zakonsko zadiranje u ženski prostor, budući da čitav pravni sistem (*sistem jurispenis*) radi na tome da se podređenost i zatočenost žena unutar faličkog prostora perpetuiraju.

Rano u istoriji čovečanstva, dok su žene bile civilizatorke, muškarci su bili pljačkaši. Milenijumima kasnije, muški umovi jedva da su malo sofisticiraniji. Oni su i dalje „krstaši" koji usmeravaju svoje bezobzirno nasilje ka ženskom prostoru, ženskoj kulturi i ženskom biću. Neobuzdana arogancija prožima svaku njihovu akciju, a njihove kastracijsko-impotencijske anksioznosti nigde ne izbijaju na videlo toliko jasno kao kad napadaju, prete i pokušavaju zastrašiti žene koje bi da postignu nezavisno postojanje. (Kao što ističe Rita Draun, kad žene postaju slobodnije i opštenije u sopstvenim telima – što naročito važi za lezbejke – i kad traže više fizičkog prostora za sebe, incidenti otvorenog muškog nasilja protiv njih su u porastu.) Očigledno je da žensko zauzimanje slobodnog prostora i slobodnog sopstva ugrožava mušku nadmoć. Očigledno je da se muškarci osećaju slobodnima da sprovode verbalno i fizičko nasilje nad ženama koje se ne pokoravaju religijsko-kulturološkim naredbama da ostanu na svom mestu. Međutim, što je više žena koje stvaraju slobodne prostore za sebe na granicama patrijarhalnog prostora, to ćemo biti jače, imaćemo više ženske moći da odredimo sebe i, konačno, više energije za sopstvenu revoluciju.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejski glasovi*, br. 1, 1975, Santa Klara

Prevela Anja Koprivšek

Barbara Lipšuc
(Barbara Lipschutz)

Niko nema potrebe da bude jeban

Muškarci u velikoj meri ne mogu otvoreno da pokažu svoju međusobnu naklonost.

Budući da ne mogu jednostavno da zagrle jedni druge, oni se upuštaju u lažnu bitku kako bi dobili fizički kontakt za kojim žude. Ponekad se oni međusobno jebu, a ponekad se ujedine kako bi jebali ženu. Potonje je poznato kao drugarstvo. To je mnogo veličano u dvadesetovekovnoj američkoj književnosti.

Kada se muškarci i žene dodiruju, to je struktuirano u genitalnu, penetrativnu interakciju. Ukratko, neko je jeban. A mi znamo ko je neko...

Čak i kao lezbejka, ja sam svoju seksualnost naučila od muškarca – u smislu parova, orgazama, orijentacije cilja. I to me odvaja od senzualnosti celog mog tela, kao i od mogućnosti da ga istražim u grupama većim od dve žene. Ukratko, previše često neko ponovo bude jeban.

Lezbejstvo je, između ostalih stvari, dodirivanje druge žene – kroz plesanje, igranje fudbala, grljenje, držanje za ruke i ljubljenje.

Jedan aspekt seksualnog oslobođenja je lišiti libido tiranije traženja orgazma.

Ponekad je grljenje lepše. Muškarci su nas toliko otuđili od naših tela da mi još moramo da učimo šta je seksualnost žena. Žene koje su ostavile muškarce zbog ljubavi prema ženama često i dalje nose sa sobom muški model „skinuti je“.

Ako hoćemo da spoznamo svoju seksualnu prirodu, moramo da se rešimo muškog modela penetracije i orgazma kao vrhunca vođenja ljubavi.

Držanje za ruke je vođenje ljubavi.

Dodirivanje usana je vođenje ljubavi.

Trljanje grudi je vođenje ljubavi.

Zatvaranje duša sa ženama gledajući duboko u njihove oči je vođenje ljubavi.

Što ne znači da genitalni kontakt sam po sebi nije lep. Ja volim penetraciju, volim da pružam i da primam oralni seks sa ženama. Imam klitoralni orgazam od druge godine, i ja sigurno ne nameravam da odustanem od njega. Ali moj klitoris nije moje telo, i moji orgazmi nisu moja seksualnost.

Budući da sam odrasla u heteroseksualnom, monogamnom, patrijarhalnom društvu, to su vrednosti koje su me oblikovale, i nije mi jednostavno da se oslobodim od njih proglašavajući sebe lezbejkom, poligamnom, matrijarhalnom i tako dalje. Moram da se odučim svega što je antiženskо u mom odgoju da bih otkrila ženu u sebi. Ako se ja osećam dobro dok plešem sa ženom, i taj dobar osećaj prepoznajem kao seksualni, onda ću verovatno misliti da želim da imam genitalni orgazmički seks sa njom. Ovaj model sam naučila od muškarca. Ako je to ono što ja stvarno želim i što ona stvarno želi, sjajno.

Ali možda ono što stvarno želimo jeste da jedna drugoj ljubimo ili milujemo grudi ili ruke ili samo da nastavimo da plešemo.

Orgazmički, penetrativni seks otuđuje ukoliko smanjuje svestrani kontakt uma, tela i duše. Ja počinjem da učim da prepoznam šta moje telo i moja duša zaista žele da učine. Gledati kosu druge žene je ekstaza...

Ono što je jako lepo u bivanju lezbejkom jeste da niko nema potrebe da bude jeban.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejski glasovi* br. 1, septembar 1975., Santa Klara

Preveo Miloš Urošević

Lusija Valeska

(Lucia Valeska)

Budućnost ženskog separatizma

Svaka žena na zemlji može crpsti snagu i hrabrost iz separatističke parole „Moć ženama" zato što je svaka žena iskusila mjeru uzaludnosti i bespomoćnosti određenu upravo činjenicom da je žena. Žena koja svoje ljude naziva „Crnima" osjetit će to. Jednako tako i žena iz radničke klase, južnjakinja [s juga SAD] baptističke vjere, Betty Ford ili kraljica Elizabeta. Tako govori kolektivna biološki zasnovana povijest majki, sestara, kćeri, ujni, baka, nećakinja, gospođica, gospođa, gospođica, kraljica i dama, mljekarica, kurvi i lezbi. Gdje god bila ili si bila, „moć ženama" do tebe prodire.

Dalje od toga, ulazimo u poteškoće. Do ove je točke biologija sudbina, no to su i razne druge stvari. Iako prožima društvo ne mareći za klasne i rasne granice, seksizam na nas ipak utječe diferencijalno – pogotovo u našem povijesnom, političkom i ekonomskom razvoju. Ukoliko je temeljno tkivo društva paternalističko (obično povezano s feudalnom ekonomijom), intimnost – emocionalna, tjelesna, psihološka – može se održati između vladara i onih kojima oni vladaju. S industrijalizacijom je uspon natjecateljskog političko-ekonomskog poretka s vremenom utomio prethodni paternalistički odnos.

Uzmimo za primjer crnu i bijelu Ameriku. Jedna od primarnih posebnih karakteristika odnosâ među rasama u paternalističkom sustavu jest istovremeno uspostavljanje velike društvene distance između rasa u kombinaciji s visokim stupnjem intimnosti. Crne „mamice" doje, odvikavaju od pelena i podučavaju bjelačku djecu, dok crni „ujaci" pričaju priče, podučavaju manuelnim vještinama, štite i poslušni su čitavoj obitelji gospodara. Djeca, crna i bijela, igraju se i rastu zajedno od ranog djetinjstva do odrasle dobi. U dnevnim odnosima svake obitelji, kako u svađama tako i u proslavama, drugi održava blisko budnu prisutnost. Seksualni kontakt između rasa nikada se u potpunosti ne odobrava, ali relativno je učestao i praktično neizbježan – pogotovo između gospodara i ropkinje.

Masovna migracija siromašnih crnaca u industrijske centre duboko mijenja tkivo međusobne ovisnosti i intimnih veza između bijelaca i crnaca. Uz pojavu novog potencijala za masovni crnački identitet i organiziranje, uspostavlja se i drugačiji oblik rasizma.[1]

Učinak industrijalizacije na spolne uloge, međutim, drugačiji je i varira prema rasi i klasi. Crne su žene prošle kroz ekonomsku tranziciju sličnu onoj crnih muškaraca u smislu izlaska iz paternalističkog okvira. Činjenica da su mnoge crne žene ostale ili postale kućne radnice u bjelačkim domaćinstvima donekle je ublažila tu tranziciju, no ne utoliko da paternalističke veze s bijelcima ostanu netaknute. Crna žena, kućna radnica, vidi geto kao svoj dom, a svoju primarnu političku svijest crpe iz te segregirane zajednice. Posljedica je toga da su crne žene rijetko bile paternalistički podložne crnim muškarcima – to je rezultat ovdašnje povijesti rasizma.

Bijela žena radničke klase također je prešla iz potpuno paternalističke (često unutar proširene ruralne obitelji) u natjecateljsku, industrijsku radnu snagu. Primarna je razlika između njezine situacije i situacije crne žene u smislu industrijalizacije to što je bijela žena privremeno izbjegla novi natjecateljski poredak. Tranzicijom se našla jednom nogom u novom poretku, dok joj je druga još uvijek čvrsto zaklonjena u tradicionalnoj obitelji. Tradicionalna je obitelj (proširena ili nuklearna) po definiciji paternalistička institucija.

Zaglavljene u toj posebnoj instituciji, bijele su žene srednje klase prošle drugačiju tranziciju. Donedavno, one su bile u paternalističkom okruženju u odnosu na spolnu ulogu: njihov su klasni identitet, ekonomska mobilnost, kao i njihovo emocionalno i psihološko postojanje, bili u potpunosti utopljeni u, prvo, obitelji njihovog oca, a potom u muževljevoj. Njih se nije smatralo primarnim izvorom prihoda. Njihovim obiteljima nije bio potreban njihov (nadničarski) ekonomski doprinos za preživljavanje. Tek su odnedavno, s nestankom srednjoklasne nuklearne obitelji, žene iz srednje klase gurnute odreda u natjecateljski, industrijski svijet. Kako one nisu getoizirane u tradicionalnom smislu, te nemaju potencijal za masovnu mobilizaciju na osnovu prostorne konsolidacije, one su počele promatrati izoliranu paternalističku egzistenciju u obitelji, te unutar pojedinačnih odnosa s muškarcima, kao jedinstveno podmuklu.

Kad analiziramo kako različite realnosti klase, rase i spolnosti utječu na naše živote i na smjer naših borbi, ključno je napomenuti ekonomske korijene ženskog separatizma. Naše će pojedinačne reakcije na to varirati u odnosu na te različitosti porijekla. Međutim, naš kolektivni uvid

1. Vidi Pierre L. van den Berghe, Rasa i rasizam – usporedna perspektiva, John Wiley & Sons, New York, 1967. Van den Berghe proširuje i daje pojedinosti odnosa između ekonomskog oblika i pratećih posebnih izražaja rasizma.

mora uroditi konkretnim razumijevanjem toga zašto u konačnici lezbijski feminizam predstavlja jedinstvenu prijetnju složenoj povijesti ljudske ugnjetenosti. Nadalje, iako je potencijalan udarac muškoj nadmoći danas jednako stvaran kao i prije šest godina, to strašno dijete feminističke revolucije još se uvijek tek pomalja.

Prvi je val izrugivanja lezbama prestao. Riječ „lezbijka" moguće je izgovoriti u širim krugovima, a da se pri tome podiže manje obrva nego ranije. Veliko se približavanje lezbijstva i feminizma danas gleda i doživljava u običnoj crnobijeloj varijanti, umjesto toksične ljubičaste.

Početni se militantan ženski separatizam, kao i rano žensko oslobođenje, najvećim dijelom rastrijeznio. Sestrinstvo je još uvijek moćno, ali je „vojska ljubavnica" svoja koplja stavila u stranu kako bi pravila glazbu, poeziju, radio-mreže, knjižare, škole, kreditne unije, tiskare, časopise, farme, zadruge, romane, političku teoriju, centre zdravstvene njege i glazbeno izdavaštvo. Povrh toga, one te projekte zakuhavaju s vrlo izmiješanim - neki vele: čudnim - asortimanom žena. Virulentna sorta strogog separatizma i čak i ranije silovito antiljevičarstvo, čini se, blijede u virtuelnom moru projektnih aktivnosti.

Posljedično, neke tvrde da je pitanje separatizma iscijeđeno - imalo je svoj veseo, samoubojički flert, te umrlo jednom začuđujuće ranom, no jedva izvanrednom smrću. Sa Zapadne obale prijateljica piše da sama riječ izaziva bezlično neprijateljstvo ili aktivne psovke. No ona dodaje: „I dok ih je toliko na van protiv separatizma, one ga nastavljaju živjeti." Nedavno, tri žene iz *Radikalnih žena Seattlea* projedrile su gradom na povratku sa socijalističko-feminističkog događaja na koledžu Antioch. Pitanje o separatizmu izbavilo je iz njih jednoglasno: „Mrtav je u Seattleu". „Ali", brzo su dodale, „tri četvrtine našeg članstva su lezbijke, a mi smo autonomna ženska organizacija."

U međuvremenu, na Istočnoj obali, sporadični naleti optužbi i protuoptužbi muče feministički tisak. Neseparatistička lezbijka izbačena je sa separatističke radionice.[2] Organiziranje brige o djeci za vrijeme Konferencije lezbijske povijesti na Zapadnoj obali zabrljano je u fazi planiranja zbog relativne dobi muške djece. U Antiochu tinja svađa o tome da li muškarcima valja dozvoliti da paze na djecu. A feministica iz Kanade nasrnula je na feministički imperativ vičući: „... moja je stvar što radim sa svojom pičkom!"[3] Slutnje i glasine obiluju.

Osim činjenice da je pomalo bizarno biti proglašena mrtvom na dolasku kada su ti oči širom otvorene, a krv toplo struji, što ovo sve znači? Gdje nas ostavljaju proturječnosti? Možemo li prebrojati plijen iz prve kampanje da vidimo dokle smo stigle? Nesporno je da je određena separatistička ideologija i praksa neopozivo, organski obuzela feministički pokret u cjelini.

Više se ne argumentira u korist isključivo ženskih projekata, već se samo razgovara o tome da li pustiti ponekad pojedinačnog uljeza i pod kojim uvjetima. Lezbijke se više ne dočekuje sestrinskom tolerancijom, već jasnim (iako neprijateljskim) poštovanjem. Iako su mnogi militantni, isključivo lezbijski kolektivi bili kratkog vijeka, kulturna revolucija koju su započeli i održali još uvijek cvjeta. Svakog proljeća najnovija serija *novih feministica koje su lezbijke* navali na barove po rasporedu. Čak i ako se njihove politike doimaju razvodnjeno, same brojke u kojima se pojavljuju brišu nesrazmjer. Radi se o uistinu zapanjujućoj pojavi. No kakve to veze ima s revolucijom?

Revolucionarni potencijal

Feministički pokret obuhvaća skoro beskrajan niz političkih opredjeljenja. Čak i unutar pojedinačnih organizacija, velikih i malenih, članstvo povjerava ogromnu raznovrsnost političkog razvoja. Razlog našoj čudovišnoj raznovrsnosti je jednostavan: kako bi postala dio pokreta, potrebna ti je samo jedna kvalifikacija - biti ženom; nije toliko važno što inače misliš, jer je dominantni impuls udruživanja isključivo ugnjetenost žena. I dok naša snaga može ležati u našoj raznovrsnosti, istina je i da u njoj možemo naći i svoju najveću revolucionarnu slabost.

Revolucionarni rast ovisi o konkretnoj analizi, dobro artikuliranoj svijesti, specifičnim kratkoročnim i dugoročnim strategijama, te organizaciji koja će primijeniti izrečene kolektivne ciljeve. Popratni učinak dobro razvijenog revolucionarnog rasta je progresivna polarizacija koja prirodno i logično razdvaja nas od njih, nagoni ljude da odaberu stranu i pripreme se za borbu. U revolucionarnoj situaciji nemamo opciju neutralnosti, čak ni raznovrsnosti. U tom smislu revolucionarnog, feministički pokret očito posustaje. Uzroci naših nedostataka složeni su i brojni. Ja bih se ovdje željela usredotočiti na revolucionarne nedostatke u odnosu na separatizam.

Prvo, što znači separatizam? Akademski govoreći, separatizam je jednostavno riječ za segregaciju. Glavna je razlika među njima to kako ih se rabi, tko ih rabi i u koje svrhe. Segregaciju koristi ekonomski dominantna grupa kao vid društvene kontrole, to jest radi održavanja i perpetuiranja određenog sustava ekonomske, političke i društvene stratifikacije. Separatizam, međutim, ko-

2. Carol Edelson i Marlene Schmitz, „velike jugoistočne lezbijke", *Off Our Backs*, V: 6, srpanj, 1975, p. 25.
3. "Ne saradnica", pismo uredništvu, *Off Our Backs*, V: 5, svibanj/lipanj, 1975, p. 27.

riste grupe u ekonomski nepovoljnom položaju kako bi radikalno promijenile postojeće političko, društveno i ekonomsko uređenje.

Kvalitativno se i separatizam i segregaciju provodi u stupnjevima, te s velikom varijacijom u naglasku ovisno o specifičnoj situaciji. Nadalje, politike obaju pristupa mogu koristiti pojedinci ili grupe koje se definiraju nužno kao separatističke.

Uspoređujem separatizam sa segregacijom jer njihove akademske sličnosti imaju tendenciju prikrivanja temeljnih praktičnih, povijesnih i političkih razlika među njima. Separatizam izaziva bijes liberala jer je, u liberalnom umu, netom izjednačen sa segregacijom i njenom ulogom. Primjer te konfuzije nalazimo u trenutnoj debati na državnom nivou povodom „kvota nasuprot afirmativnoj akciji". Pravno (i akademski) nema razlike između odvajanja određenog broja mjesta za bijele muškarce (te time isključivanja drugih) i odvajanja određenog broja mjesta za etničke manjine i žene (te time isključivanja bijelih muškaraca). Razlika je u našim kolektivnim političkim povijestima. Preostaje nam vidjeti kako će Vrhovni sud riješiti dilemu. Upravo je pravljenje razlika (legalno i ilegalno) stvorilo tu situaciju i upravo će, iz nužde, pravljenje razlika biti izlaz iz te situacije. Pravljenje razlike je ilegalno, ali je svuda isto. Ukoliko biste da pola vaših profesora budu žene, imate dvije mogućnosti: 1) udvostručiti broj profesora (usred recesije i dugo nakon *baby booma*) ili 2) otpustiti pola muškaraca. Zato je „afirmativna akcija" besmislena reforma u smislu njenog potencijala za društvenu promjenu.

No sličnost između segregacije i separatizma nije samo akademska. I jedno i drugo su moćne političke alatke. Iako ih moramo kontinuirano razlikovati u okviru pitanja tko radi što (odvajanje i u koju svrhu), moramo također uvidjeti da je odvajanje oružje prema kojem u nuždi instinktivno gravitiramo. Ne dopuštati muškarcima pristup ženskim grupama podizanja svijesti (blag separatizam) možemo definirati eufemistički; možemo reći „Nama pomaže biti bez muškaraca, samo na ovom jednom mjestu", ili „Ženama je potreban njihov vlastiti prostor", itd. No činjenica je da se radi o diskriminaciji na osnovu spola jer muškarcima ne dopuštamo pristup zato što su muškarci. To se, kao i bilo koji drugi oblik ženskog separatizma, može ispravno označiti kao „seksizam u obrnutom smjeru". Sve kako bismo opet naglasile ono što je očito, a to je da je feminizam suštinski separatistički. Istina je, naravno, da vrsta i stupanj separatizma u praksi znatno variraju unutar pokreta.

Lezbijski feminizam

Široko je prihvaćen stav da je lezbijski feminizam najmilitantniji oblik separatizma. Iako su žene i organizacije koje sebe označavaju kao „separatističke" većinom lezbijske, obrnuta situacija više nije takva. Ovo je primjetan rezultat prethodnih pet godina. Od približavanja lezbijstva i feminizma, lezbijstvo sve više preuzima na sebe dimenzije nacionalnog lijeka za ono što vas muči. Nema više prvih lezbijskih feministica koje su mukotrpno izlazile iz ormara kroz postepenu analizu korijena i glavnih uporišta muške nadmoći. Umjesto njih nalazimo sve veći broj žena koje jednostavno nalaze odnose sa ženama boljim. Mnoge od tih žena također su feministice – zapravo su prvotno „lezbijskoj alternativi" izložene kroz feministički pokret (ili kroz prijateljicu koja je bila aktivna u...). Ali njihove politike su jednako beskrajno raznolike kao i u općem ženskom pokretu. Ima socijalistica, reformistica, lezbi ženskih studija, domaćica, sestara iz ženskih studentskih udruženja i razvedenih šogorica. Ovih dana bilo koja heteroseksualna žena može slučajno ušetati u lezbijski bar, na tulum, u razred, na piknik ili tekmu i tu ostati zauvijek.

S jedne strane, dokaz leži u nagradi. Reklo bi se da to nije bila tako loša ideja. S druge strane, niste nikada vidjeli tako smutljivu gomilu. Posljedice naše fenomenalne demografske eksplozije tek valja pobrojati, što ja svakako ne kanim pokušati. No jedan je od rezultata to da sam termin „lezbijska feministica" više ne znači isto. Neke su militantne lezbijske feministice našle zaklon pod oznakom „lezbijska separatistica". No i to je problematično jer je sam lezbijski feministički tabor podijeljen na nešto što bismo ugrubo mogle opisati kao kulturalne nacionalistice nasuprot političkim lezbijskim feministicama. Nemojte se onesvijestiti ako ne pripadate niti jednoj od tih grupa. Oznake predstavljaju aproksimativne konstelacije u nastajanju. Niti jedna pojedinka ili organizacija ne ispoljava sve odlike jedne, već radije općenitu orijentaciju prema jednoj u odnosu na drugu.

Obje zagovaraju razdvajanje spolova organizacijski, politički i osobno – utoliko ukoliko je razdvajanje moguće. Mogućnost odvajanja uvijek je pretjerana jer, suočimo se s time, muškarci su svuda. Slično tome, obje konstelacije zagovaraju kolektivnu i pojedinačnu ekonomsku neovisnost žena kao primarnu strategiju za postizanje željene autonomije. Često su razlike među njima sadržane u stupnju prije nego u sadržaju: one mnogo što razmjenjuju, a ima i sukoba; no, kako se razvijaju, tako i razlike postaju jasnije.

Kulturalne nacionalistice

Kada govore o revoluciji, kulturalne nacionalistice misle na matrijarhalnu revoluciju; to jest, da žene odlučuju o svemu što je važno – od podizanja djece do vladanja. Ili, recimo, one gov-

ore o vraćanju žena na moć koju su jednom imale pod velikim matrijarhatima pretpovijesnih civilizacija. One naginju pogledu na separatizam kao na strateško sredstvo – jedini način reorganiziranja čitavog društva u istinski pravičan, pravedan, kreativni poredak pun ljubavi. Nije jasno kako ćemo odavde stići tamo, samo postoji vjera da hoćemo. Zasad samo naglašavaju izgradnju snažne ženske kulture sa svim neophodnim sastojcima: glazba, umjetnost, poezija, film, vjera, znanost i medicina – sve zasnovane na ženskome. Pritisnete li ih za podrobniji opis njihove politike, one se opisuju kao anarhistice ili komunalistice. Često su otvoreno protiv autoritarnosti, protiv vođenja i protiv struktura.

Njihova je generalna strategija „istupanje", nasuprot orijentaciji „zamiješajmo" njihovih više politički utemeljenih sestara. U stvari, kulturalne nacionalistice gledaju poprijeko na samu riječ „političko" (muška kompartmentalizacija), koja za njih podrazumijeva rigidnost, autoritarnost i ugnjetačke oblike kontrole. Što smatraju ispravnim ili neispravnim, razlikuje se u odnosu na pojedinačnu inklinaciju prije nego u odnosu na političku analizu ili organizaciju.

Povodom separatizma, one pokrivaju širok raspon militantnosti. Neke su virulentno protiv muškaraca, neke sebe uopće ne opisuju kao „separatističke". One su donekle zadovoljne primjenom „živi i pusti da žive" filozofije prema muškarcima, a ta je filozofija više u skladu s njihovim općim političkim stavom neprisilne tolerancije prema svim živim bićima. No njihovo je poimanje muškaraca općenito da su neodgovorni i da im se ne može povjeriti nikakav stupanj moći.

Političke lezbijske feministice

Ova je konstelacija urbana. One koje gravitiraju prema njoj često su otvoreno netrpeljive prema muškarcima i vide separatizam kao neophodan za revolucionarni rast žena. Sebe vide kao one koje rade prema revolucionarnoj promjeni; no, za razliku od kulturalnih nacionalistica, one povratak matrijarhatu vide više poželjnim nego izglednim. Te se dvije konstelacije mogu razlikovati u odnosu na separatizam, ali ne u smislu militantnosti. Politička lezbijska feministica naginje pogledu na separatizam kao na jednu primarnu strategiju. Druge strategije uključuju izgradnju klasne svijesti, razvoj kolektivnih organizacijskih struktura (tako je i kod nacionalistica), borbu protiv kapitalizma, nagovaranje žena na socijalističku bazu i analizu i razvijanje institucionalne ekonomske nezavisnosti.

Teško je napraviti jasnu razliku između političkih [lezbijki] i nacionalistica. I jedne i druge imaju slične stavove o ženama, muškarcima i separatizmu i jednako pate od nedostatka sveobuhvatne teorije i organizacije. Temeljna bi razlika mogla biti to da političkim lezbijkama ne smetaju toliko strukture, moć, vođenje i politička analiza. One zapravo naglasak stavljaju na to kako odavde dalje; njihova je namjera preuzeti moć.

Lezbijska feministička analiza

Znajući da je ugnjetenost sama po sebi klimav temelj revolucionarnog rasta i uvidjevši da seksizam, koliko god destruktivan bio, sačinjava put ka preživljavanju svih žena, početni lezbijski feministički pokret prionuo je na izgradnju analize i platforme koja bi pružila revolucionarni smjer kojeg trenutno nema. Kada samo preživljavanje ovisi o ugnjetenosti, prvi posao mora biti stvaranje alternativnih načina preživljavanja. Feministički je pokret omogućio prvi pomak kada je pristojno artikulirao naše pravo na razdvojen, održiv identitet. Ali sam politički skok iz javne arene u privatnu sferu – gdje su žene proživjele najveći dio svoje ukupne političke povijesti – postignut je u lezbijskoj analizi i praksi.

To je bila prirodna progresija analize i događajâ. Nakon što je ideja privatne politike – očevi, braća, ljubavnici, muževi, obiteljski dom, seksualnost i djeca – spojena s jednostavnim starim feminističkim zahtjevom za odvojenim identitetom, to je bilo samo pitanje vremena. Spavaća soba nije baš tako daleko od kuhinje. Ali analiza doseže mnogo dalje.

„Najvažniji uvid koji je lezbijski feminizam donio svijetu jest da su institucije i ideologija heteroseksualnosti (u svom povijesnom razvoju) temelj muške nadmoći. Nadalje, bilo koja strategija oslobođenja koja zanemaruje ovaj uvid može postići čudesnu društvenu promjenu za milione ljudi, ali neće uspjeti okončati mušku nadmoć. Logičkom (praktičnom, osobnom i političkom) ekstenzijom, lezbijstvo zauzima ključnu ulogu u feminističkoj revoluciji. Nije mi namjera argumentirati legitimnost tog uvida. To je već učinjeno i mnoge to nastavljaju činiti još temeljitije."[4]

Lezbijska se feministička analiza standardnom građaninu može doimati kao čista pomahnitalost. No ta reakcija nije univerzalna. Na primjer, 1973. nalazimo jednog trezvenog, muškog marksističkog sociologa kako zaključuje: „Sve dok odrasle žene u ogromnoj većini... dopuštaju sebi da budu vezane ženidbenim ili ljubavnim odnosima uz odrasle muškarce, bit će im teško pridružiti se drugim ženama u borbi... Do trenutka kada militantne feministice ne predlože način (zadovoljavajući većini žena) na koji se riješiti

4. Vidi pogotovo Margaret Small, "Lezbejke i klasni položaj žena", *Lezbejstvo i ženski pokret,* Myron and Bunch (eds.), Baltimore: Diana Press, 1975, p. 49.

muškaraca, može se predvidjeti da će se većina sestara prodati neprijatelju... [i] strategija oslobođenja žena [bit će] razdvojena od revolucionarnog modela klasne borbe."[5]

Izraz „zadovoljavajući većini žena" upada u oči, jer, ako ništa drugo, izgleda da lezbijska zajednica omogućava zadovoljštinu jednom prilično jakom broju žena. Međutim, Van den Berghe svoj zaključak koristi kako bi dokazao da je feminizam neizbježno i beznadežno reformistički, dakle, nije revolucionaran. Činjenica da on spremno vidi heteroseksualnost kao glavnu prepreku feminističkoj revoluciji više je nego zanimljiva.

Institucija heteroseksualnosti i ideologija koja ju primjenjuje glavni je dirigent kvalitete ljudskog življenja i najveći svjetski distributer privatnih, javnih, psihičkih i ekonomskih resursa, te ju stoga nikada ne smijemo uzeti olako. Istina je također da je jedina institucionalna i ideološka alternativa lezbijski feminizam. Ne zato što je čin ljubavi žena prema ženama sam po sebi revolucionaran (jest potencijalno, ali ne u stvarnosti), već stoga što pruža tlo za revolucionarni rast. Revolucija nikada nije automatska. Ispočetka je lezbijski feminizam miješao mogućnost i neizbježnost. Kada teško i dugo radite na zapanjujućem prvom koraku, ponekad uvjerite same sebe da ono što slijedi mora zasigurno biti lakše. To nije bilo tako, a nije tako ni sada.

Odbiti biti privatnom svojinom muškaraca suštinsko je i više nego „osobno rješenje". Heteroseksualnost je mnogo više od privatne stvari između žene i muškarca; ona zapravo nalaže da sve žene zauvijek budu podijeljene kroz nesavladivu odanost jednom muškarcu u domu i svim muškarcima van doma. Dok je moguće odbiti biti privatnom svojinom, odbiti javnu dominaciju muškaraca skoro je nemoguće. Muškarac je svuda, iza svakog ugla u našoj egzistenciji, drži uzde, stalno naglašava što smo – ekonomski, politički i seksualno. Kako bi se podigla iz gliba ženske ugnjetenosti, žena je konstantno prisiljena pristupati muškoj vlasti na način koji dovodi u pitanje lezbijske feminističke politike. Posljedica je da je veći dio same egzistencije lezbijke feministice – pogotovo na poslu – živuća izdaja onoga što voli i u što vjeruje.

Kad se ova stvarnost prepoznala, sljedeći je logičan korak bilo razvijanje strogo lezbijskih kolektiva za rad i život. Ali bez obuhvatne teorije da usmjerava njihov razvoj i bez ekonomske baze koja bi ih održala, mnogi su napori u tom smjeru propali zbog nestabilnosti i političke i ekonomske izolacije. Kako bi se popravilo situaciju, modificiran se pristup učinio prikladnim. Jasno je da je došlo do promjene brzina – pokretanje na van u javnu sferu. Pitanje treba li raditi s heteroseksualnim ženama utišalo se i zamijenjeno je pitanjem: s kime možemo raditi kako bismo razvile ekonomsku i političku autonomiju izvan privatne sfere?

Istodobno je došlo do realizacije da nije heteroseksualnost sama po sebi to što valja oboriti, već je to ideološka i materijalna baza podrške koju ona pruža muškoj nadmoći. Lezbijska je feministička analiza prijeko potrebna procesu uništenja muške nadmoći, ali ne i ona kao krajnji cilj. Iz lezbijske feminističke analize proizlazi temeljna opozicija hegemoniji heteroseksualnosti i njezinoj ulozi u održavanju muške nadmoći; ali ta analiza ne zahtijeva da sve žene postanu lezbijke.

Izabrati modificiran smjer ne znači priznati poraz. U svojem najčistijem obliku, separatizam ne funkcionira jer se ne možete odrezati od svih izvora moći i preživjeti. To je nešto čemu valja pristupiti u stupnjevima: što više izgradite na novom terenu, to se više udaljavate od starog. Jednako je, međutim, opasno zanijekati snagu početne analize i krenuti u suprotnom smjeru – u antiseparatistički položaj.

Proturječnosti koje zaovijaju separatizam dolaze iz kompleksa izvora, od kojih činjenica da ugrožava mušku nadmoć i sve one što kroz nju preživljavaju nije nikako najmanje važan. Ali da pogledamo na neke od problema:

Nalet uzbudljivih očekivanja koja budi lezbijski feminizam ponekad udari u stvarnost uz strašan tup zvuk. Ne znam zašto očekujemo da će življenje i rad samo sa ženama ispasti savršeno, ali mi to u pravilu očekujemo. Mi smo ljudi u nastajanju, u svakom smislu. Stoljeća ugnjetavanja, iako su ostavila svoj trag, trebala bi barem utjecati na smjer kojim se krećemo. Rad koji nam još preostaje dovoljno je nepregledan da bi omalodušio i one najpostojanijeg srca – a kako ne šarenu ekipu koja nam je na raspolaganju.

Izađi! Autaj se! – rječit imperativ i veličanstvena početna strategija koju su vrlo ozbiljno shvatile tisuće žena. Sada su mnoge od njih potpuno vani – bez brige za djecu, poslova, vještina i svih tih spona s muškom privilegijom koje sputavaju. Ta početna strategija ne stvara neophodne alternativne vidove preživljavanja.

Jedan od potresnijih elemenata teškog antiseparatizma jeste to da on mnoge od nas navodi na umanjivanje razmjera sopstvene psihološke i emocionalne ovisnosti o muškoj moći na pojedinačnom nivou, kao i svojih egzistencijalnih veza s muškom moći na pojedinačnom i masovnom nivou. Bilo da to razdjeljuje ili ne, moramo razviti i artikulirati praksu sustavne kritike

5. Pierre van den Berghe, *Dob i pol u ljudskim društvima: biodruštvena perspektiva,* Belmont, Ca.: Wadsworth Publishing Co., 1973, p. 102.

svoje psihološke i materijalne zavisnosti od muškaraca i heteroseksualnosti.

Jedna od najtežih lekcija za lezbijku feministicu jest prihvatiti da postoje neke heteroseksualne feministice koje proizvode vitalniji doprinos za žene nego neke lezbijke. Ali strukturalna je razlika između njih još uvijek stvarna: heteroseksualne žene su vezane uz mušku nadmoć na način na koji lezbijke to nisu. Međutim, iako lezbijke imaju veći potencijal samom svojom odvojenošću od muškaraca, nije važno odakle dolazi dostignuće; najvažniji je sam doprinos.

Neprikladno je reći da je jedna – heteroseksualna ili lezbijka – bolja od druge, ali ključno je provesti analizu i razumjeti razlike u revolucionarnom potencijalu, te ih podložiti sustavnoj kritici. U konačnici, naša sposobnost da oborimo mušku nadmoć počiva na izgradnji alternative prevlasti. Ta alternativa može proizaći samo iz razvijanja teorije, organizacijskih struktura i ekonomske autonomije.

Podijeljene lojalnosti utjecat će na duh svake borbe, ali njima se ne možemo baviti samo na pojedinačnoj osnovi. Hrabrost i snagu da prihvatimo neophodne promjene naći ćemo samo putem kolektivne organizacione podrške.

Koalicija u budućnosti

Onakav kakav je danas, lezbijski feministički separatizam unapređuje djelomičnu analizu ljudske ugnjetenosti. Daje nam početke jednog opozicionog ideološkog okvira, te situira niz taktika koje tom okviru daju solidnu materijalnu bazu. On nam, međutim, ne pruža revolucionarnu teoriju, dugoročnu strategiju niti organizaciona sredstva za primjenu revolucionarnog cilja. No to nisu – barem što se žena tiče – dale niti druge revolucionarne ideologije.

Druge revolucije ne samo što nisu dotakle heteroseksualnost – one su ju, štoviše, iznova ojačavale. To nije sitan problem koji možemo riješiti manjim prilagodbama. Na primjer, svaki put kada maoist govori o čudu moderne Kine, ja se sjetim kako se „neizlječivu" lezbijku u toj zemlji proizvoljno pogubljuje. Taj primjer i njegove nepodnošljive implikacije nagone nas da se usredotočimo na čvrste, neproblematizirane korijene seksizma u nefeminističkim revolucijama.

S druge strane, feministice mnogo duguju onima koji su se borili prije nas. Posudile smo mnogo njihovih ideja, analiza, retorike i metodologije. To posuđivanje svakako nije gotovo. No, dok lezbijske feministice moraju ovladati klasnom analizom i socijalističkom revolucionarnom teorijom, socijalisti se moraju pozabaviti našim prijeko potrebnim doprinosom. U ovom smo trenutku vrlo daleko, temeljito smo podijeljeni i u stanju smo poslušnosti našim zajedničkim ugnjetačima – heteroseksualnosti i kapitalizmu.

Prva stvar koju socijalisti moraju zaboraviti jest da nas uglavljuju u svoje teorije. Teoriju se mora promijeniti. A prva stvar koju lezbijske feministice moraju učiniti jest stvoriti državnu, radikalnu feminističku organizaciju. Nitko nas neće slušati – niti socijalisti, nitko – dok suprotno ne postane nešto što si više ne mogu priuštiti. To malo veze ima s time da li nas vole, mrze, mogu li se identificirati s našim principima ili ne. To je prije stoga što je muška nadmoć, gdje ju god nalazimo, još uvijek održiv sustav koji svima (uključujući socijaliste) omogućuje ne samo privilegije već preživljavanje samo.

Kako bismo okončale separatizam, moramo okončati njegove uzroke. Jedinstvo je neophodno, no stupanj razdijeljenosti također je neophodan i neizbježan sve dok ne budemo imale sredstva proširiti našu analizu da uključi i potrebe drugih – praktično i ideološki. Kolektivno, žene će koristiti separatizam u svojoj borbi za oslobođenje ne zato što je ispravan ili pogrešan, realističan ili fantazija, težak ili otkačen, već zato što nemamo izbora. Kraljevi ne sjedaju sa seljacima, Amerikanci ne piju čaj s Kinezima, a bijelci se neće pozabaviti rasizmom sve dok zbog kolektivne snage opozicije ne budu imali drugog izbora.

Nažalost, kolektivna je snaga rijetko potomak 100% humanističke, demokratske procedure. Moć proizvodi pravo i slabija opozicija mora naći načina da sebe učini moćnijom. Čin izgradnje odvojene, nezavisne, kolektivne teritorije (prostorne, ekonomske, političke i seksualne) i moćan nov identitet neprocjenjivi su u ovom procesu; stoga obje konstelacije u lezbijskoj zajednici daju vitalan doprinos.

Ženski separatizam, što god o njemu mislile, ima budućnost jednako dugu i održivu kao i muška nadmoć. Prostire se nadaleko ispred nas. U međuvremenu, bez obzira na strateške uspjehe feminizma, pojedinačne će žene nastaviti nalaziti obnovljiv izvor slobode, afirmacije, snage i radosti u lezbijstvu. Čak i svedeno na svoj najmanji zamisliv doprinos, lezbijstvo je moćna politička sila.

Tekst je objavljen u časopisu *Traganje: feministički četvoromesečnik*, br. 2, 1975, Vašington

Prevela Vanessa Janeković Vasić

Šarlot Banč
(Charlotte Bunch)

Ne samo za lezbejke

Sledi proširena i revidirana verzija govora održanog na socijalističko-feminističkoj konferenciji, na koledžu Antiohija, Jelou springs, Ohajo, 05.07.1975. Mnoge od ovde iznesenih ideja o lezbejsko-feminističkoj politici razvile su se pre nekoliko godina u Furijama. Ipak, neprestano otkrivam da većina feministkinja, uključujući i mnoge lezbejke, ima malo ideja o tome šta je lezbejsko-feministička politika. Ovaj govor uzima te temeljne političke ideje i dalje ih razvija, posebno u odnosu na socijalistički feminizam.

Navedena sam u vašem programu kao Šarlot Banč Viks – prilično zlokobna omaška u jeziku (ili omaška u istorijskom vremenu). Ona odražava problem koji se dosad na ovoj konferenciji izbegavao, a o kome sada želim da govorim.

Pre pet godina, kada sam bila Šarlot Banč Viks, i heteroseksualna, i udata za muškarca, takođe sam bila socijalistička feministkinja. Kada sam napustila muškarca i brak, napustila sam i novi socijalističko-feministički pokret u razvoju – zato, iz jednog razloga, što je moja politika tada, kao i sada, bila neraskidivo povezana sa načinom na koji sam živela sopstveni svakodnevni život. Sa muškarcima, sa muškim politikama, bila sam socijalistkinja; sa ženama, angažovanim u artikulaciji ženske politike, postala sam lezbejska feministkinja i, u homoseksualnom/heteroseksualnom rascepu, lezbejsko-feministička separatistkinja.

To je taj homoseksualno/heteroseksualni rascep kojeg ovde niko ne želi da se seća – a koji ja sada spominjem, ne zato što želim da ponovo doživim bolnu prošlost za sve kojih se ona tiče, već zato što je to bitan deo naše političke istorije. Ukoliko to ignorišemo, lezbejke će na kraju biti prisiljene da se ponovo odvoje od drugih politički angažovanih žena. Postojali su važni politički razlozi za tu podelu, i oni su se eksplicitno odnosili na egzistenciju lezbejki. Ti razlozi i problemi koji ih uzrokuju još uvek postoje. Važno je – posebno za političke grupe koje žele da daju poverenje i prioritet lezbejskim pitanjima – setiti se zašto se separatizam dogodio, zašto on nije istorijski relikt, nego je ipak vitalan za tekuću raspravu o lezbejstvu i feminizmu.

Prema mom ličnom iskustvu, ja i druge žene kolektiva Furije napustile smo ženski pokret jer nam je bilo jasno da nema prostora za razvoj lezbejsko-feminističke politike i životnog stila bez konstantnog i neproduktivnog sukoba sa heteroseksualnim strahom, protivljenjem i neosetljivošću. To je u suštini isto iskustvo koje su mnoge lezbejske feministkinje širom zemlje delile otprilike u isto vreme. Ono što ženski pokret tada nije mogao da prihvati – i još uvek mu je teško da prihvati – jeste da je lezbejstvo političko, a to je suština lezbejsko-feminističke politike. Zvuči jednostavno. Ipak, većina feministkinja još uvek smatra lezbejstvo ličnom odlukom ili, u najboljem slučaju, pitanjem građanskih prava, ili kulturnim fenomenom. Iako je svakodnevna diskriminacija lezbejki stvarna, zbog čega je veoma važno njeno ublažavanje kroz reforme građanskih sloboda, lezbejstvo je više od pitanja građanskih prava i kulture. Lezbejstvo je i osnovna snaga u nastanku dinamične ženske kulture, ali i mnogo više od toga. Lezbejsko-feministička politika je politička kritika institucije i ideologije heteroseksualnosti kao kamena temeljca muške nadmoći. To je proširenje analize polne politike na analizu same seksualnosti kao institucije. To je privrženost ženama kao političkoj grupi koja je temelj političke/ekonomske strategije za uspostavljanje moći za žene, a ne samo „alternativna zajednica“.

Postoje mnoge lezbejke koje još uvek osećaju da u socijalističko-feminističkim organizacijama, a posebno u ženskom pokretu, uopšte nema mesta za razvoj te politike ili za takav način života. Zbog toga sam i dalje delom separatistkinja, ali ne želim ponovo da budem totalna separatistkinja: neke od onih koje su iskusile takvu izolaciju veruju da je to krajnji cilj oslobođenja. Kako su jedinstvo i koalicija neophodni, za mene je pitanje pod kojim uslovima se to jedinstvo ostvaruje. Sa kime? I u vezi sa kojom politikom? Na primer, za ujedinjenje lezbejsko-feminističke politike razvijene u protekle četiri godine sa socijalističkim feminizmom, potrebno je više od simboličkog osvrta na nastrano. To zahteva priznanje lezbejsko-feminističke analize kao osnovu za razumevanje i okončanje ugnjetavanja žena.

Srce lezbejsko-feminističke politike, dozvolite mi da ponovim, jeste spoznaja da je heteroseksualnost kao institucija i ideologija temelj muške nadmoći. Stoga se žene koje žele da unište mušku nadmoć, patrijarhat i kapitalizam, moraju, jednako kao i lezbejke, boriti protiv heteroseksualne dominacije – ili nikada nećemo okončati ugnjetavanje žena. To je ono što ja nazivam „heteroseksualnim pitanjem“ – to nije lezbejsko pitanje.

Iako su lezbejke najbrže shvatile da je dovođenje u pitanje heteroseksualnosti nužno za opstanak feministkinja, heteroseksualne feministkinje nisu isključene iz ispitivanja i borbe protiv

heteroseksualnosti. Problem je što se malo njih tome odazvalo. To samo održava strahove lezbejki da žene koje ostaju vezane za muškarce teško uviđaju funkciju heteroseksualnosti, što ih sprečava da deluju kako bi je zaustavile. Nije lezbejstvo (ženske veze sa ženama), nego je heteroseksualnost (ženske veze sa muškarcima), a time i sami muškarci, ta koja politički i lično deli žene. Ta „podeljenost" je lezbejsko pitanje u ženskom pokretu. Mi to nećemo prevazići tako što ćemo da zahtevamo da se lezbejke povuku sa svojim politikama natrag u ormar. Mi ćemo to prevazići samo ako se borimo sa institucionalnom i ideološkom analizom lezbejskog feminizma. Mi moramo da otkrijemo šta lezbejska svest znači za svaku ženu, baš kao što se trudimo da razumemo šta klasna ili rasna svest znači za žene bilo koje rase ili klase. I moramo da razvijemo strategije koje će da unište političke institucije koje nas ugnjetavaju.

Posebno je važno za učesnice na ovoj konferenciji da shvate da heteroseksualnost – kao ideologija i kao institucija – podupire sve one aspekte ugnjetavanja žena o kojima se ovde raspravljalo. Na primer, heteroseksualnost je temelj našeg ugnjetavanja na radnom mestu. Kada pogledamo kako su žene definisane i iskorišćavane kao drugorazredne, marginalne radnice, prepoznajemo da ova definicija pretpostavlja da su sve žene vezane za muškarce. Spominjem radno mesto jer me je juče na panelu o ekonomiji uznemirilo to što niko nije pomenuo tu vezu; nadalje, niko nije priznao da je visok procenat žena radnica lezbejki i da se stoga njihov odnos, kao i stavovi prema radu temeljno razlikuju od onih koje pretpostavljaju heteroseksualni radnici. Jasno je da heteroseksualnost staje u odbranu doma, kućnog rada, porodice kao osnovne ekonomske jedinice. Očigledno nije tako vidljivo da čitav okvir heteroseksualnosti definiše naše živote, da je on u osnovi negativne slike koju imamo o sebi i mržnje prema ženama u ovom društvu. Lezbejski feminizam se temelji na odbacivanju muških definicija naših života i stoga je ključan za razvoj pozitivnog identiteta identifikovanog ženom, redefinisanje onoga što bismo trebale da budemo u svakoj situaciji, uključujući radno mesto.

Koja je to definicija? Heteroseksualnost u suštini podrazumeva najpre muškarce. O tome se radi. Pretpostavlja se da je svaka žena heteroseksualna; da svaku ženu definiše muškarac i da je ona vlasništvo muškaraca. Njeno telo, njene usluge, njena deca, pripadaju muškarcima. Ako ne prihvatite tu definiciju, vi ste nastrane – bez obzira sa kim spavate; ako ne prihvatite tu definiciju u ovom društvu, vi ste nastrane. Prvobitno imperijalističko preuzimanje prava muškaraca na tela i usluge žena prevedeno je na čitav niz oblika dominacije u ovom društvu. I dok god ljudi prihvataju tu početnu pretpostavku – i dovode u pitanje sve osim te pretpostavke – nemoguće je osporiti druge oblike dominacije.

Ono što čini da heteroseksualnost funkcioniše jeste heteroseksualna privilegija – i ako vi nemate osećaj šta je to privilegija, predlažem da odete kući i objavite svima koje znate – cimerki, vašoj porodici, ljudima sa kojima radite – svuda gde idete – da ste nastrana. Pokušajte da budete nastrana nedelju dana. Ne izlazite na ulicu sa muškarcima; šetajte samo sa ženama, posebno noću, na primer. Čitavu nedelju živite život kao da ste lezbejka i mislim da ćete vrlo brzo shvatiti šta je heteroseksualna privilegija. Naučićete, nadajmo se, i da je heteroseksualna privilegija metoda kojom žene dobijaju udeo u muškoj nadmoći. Stoga, tom metodom se ženama daje udeo i u njihovom sopstvenom ugnjetavanju. Jednostavno rečeno, žene koje ostaju na istom – ostajući heteroseksualne ili odbijajući da se odupru heteroseksualnim privilegijama – posredno dobijaju neke od dobrobiti muške privilegije, koje tako podupiru i održavaju svoj izvor – mušku nadmoć.

Heteroseksualne žene moraju da shvate – bez obzira na njihovu ličnu povezanost sa muškarcima – da će dobrobiti koje dobijaju od muškaraca uvek biti u razređenom obliku i na kraju će rezultirati njihovim sopstvenim samouništenjem. Kada je individualni opstanak žene vezan za muškarce, ona je na nekom unutrašnjem mestu odvojena od drugih žena i njihovih egzistencijalnih potreba. Pitanje – da li je žena lično odana drugim ženama – postavlja se ne zbog retoričke nužnosti, nego zato što moramo da ispitamo kakav ulog svako od nas ima u obnavljanju muške nadmoći. Na primer, ako primate heteroseksualne dobrobiti kroz muškarca (ili kroz njegove društvene, kulturne ili političke sisteme), da li vam je jasno šta te dobrobiti vama lično i drugim ženama pružaju? Poznajem žene koje su vrlo snažne u borbi protiv diskriminacije žena na radnom mestu, ali kada se ta bitka odvija nad radnim mestom njihovih muškaraca, one napuštaju tu poziciju. Na univerzitetima, naime, kada feministički zahtevi za zapošljavanje prete muževljevom poslu, videla sam da feministkinje odustaju od svoje političke pozicije kako bi zadržale privilegije koje dobijaju od posla svog muškarca.

Ova analiza funkcije heteroseksualnosti u ugnjetavanju žena dostupna je svakoj ženi, bilo da je lezbejka ili heteroseksualne žene. Lezbejski feminizam nije politička analiza samo za lezbejke. To je politička perspektiva i borba protiv jedne od glavnih institucija našeg ugnjetavanja – borbe u kojoj heteroseksualne žene mogu da učestvuju. Problem je u tome što se malo njih tome odaziva. Budući da su lezbejke svakodnevno materijalno ugnjetavane hetero-

seksualnošću, nije iznenađujuće što smo prve videle i razumele njen uticaj – ne zato što smo moralnije, nego zato što je naša stvarnost drugačija – ona je materijalno drugačija. Mi pokušavamo da vam saopštimo tu činjenicu našeg ugnjetavanja jer, bilo da je osećamo direktno ili ne, ona ugnjetava i vas; a ako želimo da promenimo društvo i preživimo, sve mi moramo da napadnemo heteroseksualnu dominaciju.

Klasa i lezbejstvo

Postoji još jedan važan aspekt lezbejskog feminizma koji bi trebalo da bude zanimljiv socijalističko-feminističkoj konferenciji – povezanost lezbejstva i klase. Jedan od načina na koji je lezbejstvo uticalo na pokret je u menjanju života pojedinih žena. Mi koje smo se autovale posebno smo naučile da moramo da stvorimo svoj sopstveni svet – nismo imale nijedan drugi izbor, jer u ovom društvu ne postoji institucija koja je stvorena za nas. Jednom kada istupimo, ne postoji mesto koje nas svesrdno prihvata. A autovanje je važno, delom zato što nas stavlja u stvarnost materijalno različitu u kojoj shvatamo šta nam je činiti. Uticaj stvarnosti nas tera (ili bilo koga) na razumevanje i promenu. Ne verujem da je idealizam primarna sila koja pokreće ljude; nužnost pokreće ljude. Lezbejke koje su se autovale potaknute su nužnošću – a ne izborom – da stvore svoj sopstveni svet. Često (i pogrešno) taj zadatak je okarakterisan kao kulturni. Dok nam kultura daje snagu, poticaj je uvek ekonomski: izraz nužnosti je uvek materijalan. Za žene srednje klase to je lično iskustvo – lezbejstvo znači otkriće da mi moramo da se podržavamo do kraja života, nešto što su žene niže i radničke klase oduvek znale. Ovo otkriće nas tera da shvatimo šta žene niže i radničke klase pokušavaju sve vreme da nam kažu: „Šta vi znate o preživljavanju?“

Puno sam slušala o klasnoj analizi kada sam bila na levici, i nešto je od toga bilo od pomoći. Ali tek kada sam se autovala kao lezbejka i morala da se suočim sa sopstvenim preživljavanjem na toj osnovi – kao odmetnica, kao sama žena – ja sam naučila o klasi u svom sopstvenom životu. Tada sam saznala ono što me levica nikada nije naučila – šta su bile moje pretpostavke srednje klase i kako me je moje okruženje osakatila kao ženu. Počela sam da shvatam kako me je moja sopstvena srednjoklasnost vraćala unatrag i na koje načine pretpostavke srednje klase sprečavaju razvoj našeg pokreta. Klasa utiče na način na koji svakodnevno delujemo – što se ogleda i u znatnom delu ove konferencije. A teorija klase bi trebala da nam pomogne da to shvatimo. Jedini način da shvatimo funkciju klase u društvu, što se mene tiče, jeste razumeti kako ona funkcioniše upravo ovde, na licu mesta, iz dana u dan, u našim životima.

Još jedan vid klasne svesti koja se dogodila u lezbejskoj zajednici – a ja to želim da priznam jer je to jedna od stvari koje su obično zaključane u ormaru u spavaćoj sobi – jeste međuklasna intimnost koja se javlja među lezbejkama. Ta intimnost obično vodi direktnoj analizi klasnog ugnjetavanja i konflikta koji se zasniva na iskustvu u kome nam se to neprestano obija o glavu. Shvatite da ja ne savetujem svaku ženu srednje klase da se autuje i nađe sebi lezbejku niže klase da je doslovno podučava o klasi; ali kažem da ne postoji brži način da se nauči kako klasa funkcioniše u našem svetu.

Međuklasni kontakt se stalno događa u lezbejskoj zajednici, uglavnom bez ikakve samosvesne politike. Na primer, u lezbejskim barovima, politički proces koji se često pogrešno tumači kao čisto društveni proces odvija se u životima žena. Budući da u tom okruženju nema muškaraca, sukobi oko klase i rase – kao osnovnih pitanja za preživljavanje žena – postaju kristalno jasni, ako ih ne razumete retorički ili teoretski, nego kroz načine na koje žene međusobno deluju. To je jedan od razloga zašto je veći deo klasne analize, posebno praktične, proizašla iz analize lezbejsko-feminističkog pokreta utemeljenog na našem iskustvu klasnog kontakta i sukoba, našem prepoznavanju i integraciji njegovih značenja u način na koji mi živimo svoje živote. Ovo materijalno iskustvo klasne stvarnosti proizvodi stvarno opredeljenje za borbu i za klasno pitanje ne iz idealizma, nego kao sastavni deo našeg preživljavanja. Idealizam može da se napusti u bilo kom trenutku. Preživljavanje ne može.

Želim da bude jasno da ja ne kažem da su sve lezbejke feministkinje; kažem da nisu sve lezbejke politički svesne. Kažem da određena materijalna stvarnost lezbejskog života čini političku svest verovatnijom; mi možemo da gradimo na činjenici da nije u interesu lezbejki da održavaju i brane sistem kakav jeste.

Takođe ne kažem da je takva politička analiza moguća jedino ako ste lezbejka. Ali kažem da su do sada ljudi s lezbejsko-feminističkom politikom koji su doveli u pitanje heteroseksualnost većinom bile lezbejke. Ali naš način nije jedini, i mi moramo da omogućimo da to ne bude jedini način. Mi, kao lezbejke, smo manjina. Mi ne možemo da preživimo same. Mi nećemo preživeti same, ali ako ne preživimo, čitav ženski pokret će biti poražen i ugnjetavanje žena će se ponavljati u drugim oblicima. Kako mi jasnije razumemo preživljavanje, vidimo da politike i analize ugnjetavanja žena koje proizilaze iz iskustva lezbejskog života moraju da budu integrisane u politiku socijalističkog feminizma i ostatka ženskog pokreta.

Nije OK biti nastrana pod okriljem patrijarhata – i poslednje što treba da uradimo jeste da

nastranost učinimo OK u tom kontekstu. Ništa u kapitalističko-patrijarhalnoj Americi ne funkcioniše u našu korist i ne želim da nas vidim da išta radimo na integraciji u taj poredak. Ne kažem da treba da zanemarimo rad na reformama – mi moramo da imamo svoj posao, stanovanje i ostalo. Ali ne smemo pritom izgubiti iz vida naš krajnji cilj. Naša snaga kao lezbejki leži u činjenici da smo mi izvan patrijarhata; naše postojanje dovodi u pitanje njegov život. Raditi za „prihvatanje" znači raditi na sopstvenoj dezintegraciji i na potpunom urušavanju vedrine i energije koju mi donosimo ženskom pokretu.

Nije OK, niti ja želim da moja nastranost u patrijarhatu ikad bude OK. Celi sistem kapitalizma i patrijarhata mora da se promeni. Od suštinske važnosti za tu promenu je kraj heteroseksualne dominacije. Lezbejke ne mogu da rade u pokretima koji ne priznaju da je heteroseksualnost ključna za ugnjetavanje svih žena: to bi bilo kao raditi za sopstveno samouništenje. Ali mi možemo da se udružimo sa grupama koje dele lezbejsko-feminističku analizu i posvećene su promenama bitnim za naše preživljavanje. To je temelj na kome možemo da počnemo da gradimo veće jedinstvo i jači, snažniji feministički pokret.

Tekst je objavljen u časopisu *Traganje: feministički četvoromesečnik;* jesen, 1975, Vašington

Preveo Miloš Urošević

Suzan Hotorn
(Susan Hawthorne)

U odbranu separatizma

Separatizam

Separatizam je politički[1] motivisana strategija za osnaživanje žena i potkopavanje patrijarhata. On varira u svojim manifestacijama unutar života žena, i uključuje sledeće:

1. Vrednovanje dijaloga sa drugim ženama, na primer u grupama za podizanje svesti, studijskim grupama, ili grupama za političko delovanje.

2. Angažovanje u političkom ili društvenom delovanju sa drugim ženama, na primer, grupe za abortus, krizne grupe za preživele silovanja, kolektivi za biltene.

3. Učestvovanje u društvenim okupljanjima u kojima učestvuju samo žene, na primer, zabave, ženski plesovi. (Setite se kako su ženski plesovi dovodili u pitanje naše ideje o tome šta je to bilo imati dobro vreme – i da je to bilo moguće učiniti bez muškaraca okolo?)

4. Rad u okruženju koje vode žene i za žene, na primer, ženski zdravstveni centri, ženske izdavačke kuće, centri za nezaposlene mlade žene.

5. Postajanje žena identifikovana ženama, davanje emotivne podrške ženama i uključivanje u seksualne odnose sa ženama (i šta više odbijanje podržavanja muškaraca na bilo koji od gore navedenih načina), na primer, lezbejstvo ili celibat.

6. Učestvovanje u grupama sa drugim ženama koje se bave kreativnošću žena, na primer, pozorišne grupe, radionice pisanja, umetničke izložbe, i muzičke grupe.

7. Živeti u samo ženskom okruženju i bez kontakata sa bilo kojim muškarcem. To se obično smatra za standardnu separatističku poziciju. Zapravo, to je prilično ekstremna pozicija i moguća je samo za ograničeni broj žena. One kojima je to najizvodljivije su one koje žive u samo ženskim komunama u zemlji. Ipak, mnoge urbane žene uspevaju da ograniče svoje kontakte sa muškarcima kako bi omogućile sebi da žive snažni separatistički način života. Iako to nije

1. Politička osnova separatističkih strategija je ekstremno važna, jer bez njene strane, „ženske saveznicke vojske" bi bile uključene kao separatistički činovi. Oni očigledno ne igraju ulogu u oslobođenju žena.

pozicija koju će da izaberu sve žene, važno je da feministkinje to podrže. Važnost separatističkih zajednica ili domaćinstava leži u vidljivom dokazu koji se daje drugim ženama da ženama nisu potrebni muškarci za društvenu, finansijsku i fizičku podršku.

8. Lezbejske separatistkinje takođe mogu da odluče da neće imati kontakte sa heteroseksualnim ženama u jednom ili u više gore navedenih područja. Navedeni oblici separatizma se ne moraju pojaviti u ovom redosledu, to nije hijerarhijski popis kojim se može meriti nivo feminističke predanosti. Ali, važno je prepoznati da je separatizam strategija u koju je angažovana svaka feministkinja. To je temeljni element svake feminističke filozofije. Ključni faktor u separatističkoj filozofiji je da ženama nisu potrebni muškarci i da to može da se pokaže na bilo koji ili na sve gore navedene načine. Mi, kao žene, možemo da pokažemo da smo sposobne da budemo samo-dovoljne, bilo u političkoj, emotivnoj, fizičkoj, kulturnoj ili duhovnoj sferi. Separatizam je takođe opravdan na temelju toga što osporava strukture u ovom društvu koje održavaju ugnjetavanje žena.

Moć

Separatizam je primer kada žene preuzimaju moć u svoje sopstvene ruke, ali se to ponekad meša sa ugnjetačkim sredstvom, segregacijom.

Glavna razlika između njih je način na koji se koriste, i ko ih koristi i za koje svrhe. Ekonomski dominantna grupa koristi segregaciju kao sredstvo kontrole, to jest, za održavanje i perpetuiranje određenog ekonomskog, političkog, i društvenog sistema raslojavanja. Dok se ekonomski ugrožene žene koriste separatizmom kako bi radikalno promenile postojeće političke, društvene i ekonomske aranžmane.[2]

Segregacija je primer prisilne moći, manifestacija dominacije. Separatizam je sredstvo borbe protiv ugnjetavanja, povlačenja podrške ili delovanja, i potencijalno strategija oslobođenja. Oba su moćna politička sredstva. Razlika je u tome ko pokreće odvajanje i za koju svrhu. Sa stanovišta ugnjetenih, separatizam je dobrovoljan, segregacija je nedobrovoljna. Kao što Lusija Valeska piše: „To je različito postupanje (legalno i ilegalno) koje je stvorilo situaciju i to će nužno, biti različito postupanje koje će nas iz nje izvući.“[3] Živeći sav ili deo naših života odvojeno od muškaraca, u mogućnosti smo da izgradimo naše snage u okruženju koje nije seksističko[4], i u kome ne postoji sistemska prednost ili nedostatak u odnosu na moć, za bilo koju grupu. Ne tvrdim da su sva ženska okruženja uvek pozitivna i podržavajuća, već da odnosi moći nisu institucionalizovani i neizbežni, ili na milost i nemilost „dobre volje“ muškarca.

Ugnjetavanje

Identifikacija sa ugnjetačem može da stvori iluziju moći. Da bi se ta iluzija slomila potrebno je najpre da se prepozna naša sopstvena vrednost, a drugo, da počnu da se vrednuju druge žene. Verovatnije je da će se to desiti ako delujemo u separatističkim strukturama.

Dok eksperimentišemo sa različitim nivoima separatizma koji su gore navedeni, u mogućnosti smo, barem potencijalno, da odbacimo internalizovani i ugnjetački muški sistem vrednosti. Na primer, grupe za podizanje svesti omogućile su nam da vrednujemo i svoja i iskustva drugih žena iz sveta. To je zauzvrat omogućilo mnogim ženama da javno govore protiv muškog vrednosnog sistema koji ne uzima za ozbiljno stavove žena o pitanjima kao što su silovanje, premlaćivanje žena, i pornografija.

Ekstremniji separatistički stav, prema kome žene odlučuju da žive u okruženju u kome muškarci nikada ne upadaju, dovodi u pitanje mnoge pretpostavke o zavisnosti žena o muškarcima. Žene dokazuju da im nisu potrebni muškarci u bilo kom aspektu svog života i da su sposobne da budu samo-dovoljne. To je radikalno odstupanje iz patrijarhalnog mišljenja, i, mislim, bitno je ukoliko želimo da zahtevamo oslobođenje za sebe kao stvarnu mogućnost.

Tvrdi se da je separatizam nerealan i kontraproduktivan za oslobođenje žena na temelju toga što je svet sastavljen od muškaraca i žena (i tim redosledom), te da ako će žene da budu oslobođene, muškarci će morati takođe da budu. Virdžinija Held, na primer, odbacuje separatizam na temelju toga:

Ako neko traži preobražaj društva u zajednicu jednakih... separatizam nije... odgovor... ako žene odbiju da dozvole sebi da vole muškarce, one izdaju cilj društva u kome moć nije krajnji arbitar.[5]

---

2. Lusija Valeska, Budućnost ženskog separatizma, Traganje, br.1., str. 6.
3. Ibid. str. 6.

4. Margaret Smol, Lezbejke i klasni položaj žena, u Nensi Miron i Šarlot Banč (ur.) Lezbejstvo i ženski pokret (Baltimor, Dijana pres, 1975.), str. 58.
5. Virdžinija Held, Marks, seks i transformacija društva, Filozofski forum, br. ½ (1973-4), citirana u Sara En Kečum i Kristina Pirs, Separatizam i seksualni odnosi, članak je pročitan u avgustu 1975, na sastanku o filozofskim aspektima feminizma na godišnjoj konferenciji australijsko nacionalnog univerzitetskog filozofskog društva, Kambera, str. 11.

Optužba da je separatizam kontraproduktivan dolazi od onih, poput Held, koji tvrde da će muškarci da se promene ukoliko su žene dobre prema njima; ili od onih koji smatraju da separatizam uzrokuje podele između žena, jer će žene nesaparatistkinje da budu otuđene od feminizma, i stoga će naša efikasnost kao političkog pokreta biti smanjena.

Prethodna tvrdnja, koju je iznela Held, prati sugestiju da žene treba da se uključe u „eksperimente u ljubavi" sa muškarcima, kako bi ubrzale aktuelizaciju ljubavi između žena i muškaraca. I iako priznaje da takvi pokušaji mogu da koštaju žene, pokušaj i neuspeh su bolji nego ne pokušavati uopšte.

Uprkos preporuci Held, ona ipak priznaje da će „žene na taj način morati da prihvate neku vrstu šizofrenog postojanja"[6], kako bi istovremeno volele i borile se protiv ugnjetača. Ona ne vidi da bi propitivanje romantične ljubavi između muškaraca i žena, te razmatranje drugih načina povezivanja, moglo da izbegne ovo „šizofreno postojanje." Štaviše, kako kažu Sara En Kečum i Kristin Pirs, muškarci „mogu da rade brže, ukoliko se žene povuku od njih."[7] Potonja preporuka je politički i strateški verovatnija da će da bude uspešna s obzirom na sadašnju neravnopravnu raspodelu moći. Tvrdnja da separatizam uzrokuje podele između žena je, pretpostavljam, zbog internalizovanja vrednosti ugnjetača.

Internalizovanje dovodi do toga da ugnjeteni ponižavaju bilo kakve sopstvene akcije koje ne podržavaju postojeće društvene strukture. Malo je verovatno da će muškarci ili patrijarhalne institucije podržati separatizam. Na primer, Mihailo Marković to naziva „specifičnom formom seksizma, ženskim šovinizmom, koji se sastoji od izražavanja ljutnje, neprijateljstva, pa čak i mržnje prema suprotnom polu."[8] On ne primećuje institucionalizovanu mizoginiju patrijarhata, koju manifestuju muškarci u delima mržnje kao što su premlaćivanje žena, silovanje i pornografija, da ne spominjemo podvezivanje stopala, klitoridektomiju ili sati.[9] Marković dalje kaže da „svaki pojedinac mora da bude slobodan da odabere najprikladniji oblik svog seksualnog života."[10] I istovremeo mora da poštuje slobodu drugih. Prisilna heteroseksualnost uspešno je sprečila žena da imaju upravo tu slobodu izbora.[11] Neke žene će takođe da odbiju da podrže separatizam. Na primer, jedan kolektiv spisateljica izrazio je mišljenje da:

Separatizam nije politička stvarnost jer žene moraju da jedu, i rade i imaju sklonište, i imaju decu. Nadalje, to je inherentno romantična ili idealistička crvena haringa, jer sve žene nikada neće da napuste sistem ili prestanu da se povezuju sa muškarcima...[12]

Oslobođenje žena je uvek podsticalo minimalni separatizam, koji, međutim, nije tako delotvoran kao radikalni separatizam, jer se mnogo vremena i energije i dalje troši na podršku muškarcima, muškim vrednostima i patrijarhalnim institucijama. Međutim, nisam se zalagala za potpuni separatizam za sve žene, nego predlažem da feministkinje prepoznaju nivo separatizma u kojem su spremne da učestvuju. Takođe preporučujem da većina žena, i sve feministkinje, budu svesno separatistkinje u nekim aspektima svojih života koji su relevatni za ciljeve oslobođenja žena. Nijedna grupa koja traži oslobođenje nije imala primarnu obavezu da „oslobodi" ugnjetača - njihovo oslobođenje je posledica koja sledi ako i samo ako ugnjeteni prvo oslobode sebe. Žene koje rade zajedno mogu bolje da ostvare te ciljeve nego ako radimo sa ugnjetačima, jer „oslobođenje" muškaraca od njihove dominacije nije naša odgovornost.

Dominacija

Separatizam dovodi do preispitivanja nekih temeljnih apsekata naših života, uključujući romantičnu ljubav, heteroseksualnost, mušku dominaciju, i na kraju sam patrijarhat.

Separatizam preti onima koji prihvataju ovo kao valjano ili dato, jer jasno dovodi u pitanje stvarnost muške dominacije. Separatistkinje odbacuju strukturu moći svojstvenu patrijarhalnom društvu. Odbacujemo ne samo činjenicu da je u muškim rukama, već i formalizovan i hijerarhijski oblik koji ta moć ima. U interesu muškaraca je da zadrže sadašnju strukturu moći, a zbog učinka pripitomljavanja, internalizovanja muških vrednosti i identifikacije sa muškarcima, neke će žene i dalje verovati u održavanje tih struktura.

U našem je interesu da promenimo ravnotežu moći i promenimo oblik moći u društvu. To jest, nismo zadovoljne reformama koje omogućavaju većem broju žena da postanu ugnjetavačice kroz ulazak u strukture muške moći.

6. Ibid, str. 176.
7. Kečum i Pirs, op. cit. (1975.), str. 15.
8. Mihailo Marković, Oslobođenje žena i ljudska emancipacija, Filozofski forum, br. ½ (1973-4), str.165.
9. Vidi Meri Dejli, Gin/Ekologija: metaetika radikalnog feminizma (Boston, Masačusets, Bejkon pres, 1978.)
10. Marković, op. cit. (1973-4), str. 165.
11. Vidi Edrijen Rič, Prisilna heteroseksualnost i lezbejska egzistencija, (London, Onlywomen pres, 1981.)
12. Barbara V, Zelda D, Džoan R i Ana K, Oslobođenje žena: problemi i potencijal, (Melburn, 1976.), str.

Lezbejski feminizam

Edrijen Rič piše:

Lezbijska egzistencija istovremeno obuhvaća i razbijanje tabua i odbacivanje prisilnog načina života. To je ujedno i direktan i indirektan napad na muško pravo pristupa ženama. Ali ona je i više od toga, mada je u početku možemo shvatiti kao oblik suprostavljanja partijarhatu, to je čin otpora.[13]

I:

U prilog tomu možemo reći da se feminističko političko zadovoljstvo rađa u činu izabiranja ljubavnice ili životne partnerice usprkos institucionaliziranoj heteroseksualnosti. Ali da bi lezbijska egzistencija ostvarila ovo političko zadovoljstvo u krajnje oslobađajućem obliku, erotski izbor se mora produbiti i proširiti u svjesnu žensku identifikaciju - u lezbijski feminizam.[14]

Lezbejska feministička analiza dovodi u pitanje instituciju heteroseksualnosti kao ključnu potporu patrijarhatu. To čini tako što dovodi u pitanje valjanost heteroseksualnog modela. Pristalice analize prepoznaju važnost identifikacije žena i potencijal da žene moraju da deluju kao kohezivna politička grupa u menjanju prirode i strukture našeg društva. Osporavajući valjanost heteroseksualnog modela, lezbejske feministkinje dovode u pitanje distribuciju moći i identifikuju instituciju heteroseksualnosti kao ugnjetačku. Priznavanje žene kao jasno identifikovane žene je ključno u odbacivanju dugoročnih efekata ugnjetavanja žena.

Dugoročni efekti institucije heteroseksualnosti uključuju dominaciju određenog pogleda na svet nad našim umom: onaj koji su razvili muškarci i koji sprečava žene da razvijemo našu sopstvenu viziju onoga što je moguće. Rezultat toga je ograničena koncepcija kako funkcionišu odnosi. Norma u heteroseksualnim odnosima je u tome što oni funkcionišu na način da koriste muškom partneru. Konačno, lezbejska feministička analiza prepoznaje važnost žena kao sile za političku i društvenu promenu.

Lezbejski feminizam i separatizam se susreću u mnogim tačkama. Međutim, kao što je već spomenuto, postoje nivoi separatizma, a mnoge lezbejske feministkinje, zapravo, inkorporiraju separatizam u svoj svakodnevni život. Odbacivanjem heteroseksualnosti isključujemo muškarce iz važnih delova naših života. Isključivanjem muškaraca menjamo oblike odnosa, budući da raspodela moći nije sistemski procenjena u korist jedne strane.

Rezultat takvih odnosa je obogaćivanje u slobodi, slobodi da se voli, slobodi misli koje prelaze granice patrijarhata[15], slobodi da se izgrade nove budućnosti i slobodi da se sanja. Jer kao što piše Suzan Grifin: „Kada neko sanja o novom svetu, taj svet odmah postaje moguć.“[16]

Separatizam nam dopušta ne samo da sanjamo nove svetove, već i da eksperimentišemo u njihovom svakodnevnom postojanju.

1976.

Tekst je objavljen u knjizi *Sneja Gunew, Čitanka kroz feminističko znanje*, 1991.

Preveo Miloš Urošević

Lektorisala Olivera Simić

13. Rič, op.cit. (1981.), str. 21. (prevod Suzana i Sanja Kovačević, prim.prev.)
14. Ibid. str. 31. (prevod Suzana i Sanja Kovačević, prim.prev.)

15. Vidi Dale Spender, Muškarci su napravili jezik, (London, Routlidž, 1981.), poglavlje 3. i Dale Spender, Modifikovane muške studije (Oksford, Pergamon pres, 1981.)
16. Suzan Grifin, Silovanje: moć svesti, (Njujork, Harper i Rau, 1979.), str. 25.

Šarlot Banč
(Charlotte Bunch)

Učiti iz lezbejskog separatizma

Bio je decembar kada sam prvi put spavala sa ženom: bila sam udata, napolju je padao sneg, a moji su dani bili ispunjeni neprekidnim događajima iz pokreta za oslobođenje žena. Šest meseci kasnije, moj četvorogodišnji brak je bio završen, moj život sa ženama je bio potpun, a sparnu vrelinu leta u Vašingtonu zamenio je sneg. Sedela sam na krevetu u zadnjoj sobi sa jedanaest drugih žena smišljajući šta ćemo sada da radimo: upravo smo sebe proglasile lezbejsko-feminističkim separatistkinjama i odvojile se od svih aktivnosti ženskog pokreta. Bilo je to 1971. godine. Poput sličnih grupa u drugim gradovima tokom tog ubrzanog širenja lezbejstva kroz ženski pokret, samo smo uvidele da smo shvatile šta nam se dogodilo i zašto. Nekoliko članica naše grupe su godinama bile lezbejke, imale su prethodno iskustvo u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba; ali većina nas – iz različitih razloga – autovala se u kontekstu feminizma. Pokret je bio naša porodica – naša majka i naše dete. Kada smo počele da objavljujemo našu ljubav jedna drugoj na način koji je nadilazio granice „porodične ljubavi“, većina nas nije shvatila koliko ćemo divlje rasrditi naše „sestre“.

Morale smo da postavimo teško pitanje: zašto? Zašto se pokret posvećen slobodi izbora za žene toliko bojao žena koje su odlučile da vole žene – umesto muškaraca? Mogle bismo da kažemo da su se takve organizacije, kao što je Nacionalna organizacija za žene, bojale da će izgubiti svoje prihvatanje u muškom svetu, ali se to nije činilo potpunim odgovorom. Nadalje, većina našeg ličnog iskustva nije bila u reformističkim strukturama kao što je Nacionalna organizacija za žene, nego u radikalno feminističkom pokretu: ta labava mreža podizanja svesti, teorijske i aktivističke grupe, govori o dubokoj i revolucionarnoj promeni u svakom delu društva, a ne samo reforme koje su osnovni patrijarhat ostavile netaknutim. Ipak, naša iskustva kao lezbejki u radikalno feminističkim grupama nisu bila ništa manje unosna od iskustava drugih lezbejki u Nacionalnoj organizaciji za žene.

Koleta Rid je bila feministkinja koja je takođe nedavno napustila muža, pronašla svoj identitet lezbejke, a zatim izabrala lezbejsko-feminističku poziciju. U članku pod nazivom „Autovanje u ženskom pokretu“ (Lezbejstvo i ženski pokret, Baltimor: Dajana pres, 1975, str. 94–95), ona opisuje početak koji objašnjava zašto smo postale separatistkinje:

Čitav raspon stavova i predrasuda izašao je tokom sastanaka u vrtiću, čije sam osnivanje pomagala i u kome sam radila devet meseci. Otkako sam lezbejka, jedna žena je počela da izražava sumnje u vezi sa mnom ili mojim prijateljicama koje bi bile oko njene ćerke. Očito je mislila da ću ja nju zapravo zlostavljati; nije imala sličnih sumnji dok sam bila uz njenog sina kao heteroseksualna. Nije sumnjala ni u heteroseksualce koji su bili u društvu njene ćerke, što je čudno jer su 100 odsto prijavljenih slučajeva zlostavljanja dece u okrugu Kolumbija počinili muškarci. Druga žena je rekla kako misli da su lezbejke previše neprijateljske, ljute i da suviše mrze muškarce da bi bile u blizini dece, kojima su potrebni ljubav i dobre vibracije... Neki muškarci u vrtiću bili su veoma prisni prema deci, ali oni na sastancima nikad nisu bili na tapetu ili stavljeni u poziciju da moraju da se brane kao što sam ja bila.

Lezbejke koje su bile homoseksualne pre postojanja feminističkog pokreta bile su manje iznenađene tim odbacivanjem nego mi koje smo odnedavno homoseksualne i pune entuzijazma usled našeg nedavnog samootkrića. „Starije“ lezbejke su znale nešto što smo mi tek počele da učimo: lezbejstvo nije pretnja samo muškarcima, nego i mnogim heteroseksualnim ženama. To sugeriše da žene ne moraju nužno da vole muškarce, ili da ih vole po svaku cenu.

Naravno, dovođenje u pitanje heteroseksualnosti u bilo kom obliku neke žene doživljavaju kao pretnju. Ponekad nas „heteroseksualne“ feministkinje optužuju da im namećemo osećaj krivice zbog njihovih ličnih života; da im sugerišemo da ih je seksualna zavisnost od muškaraca učinila manje feministkinjama. Zapravo, bile smo manje zabrinute za lični izbor pojedinke nego za institucije heteroseksualnosti; manje zabrinute zbog polnih uloga nego zbog polne moći! Nadalje, otvaranje gotovo svakog pitanja koje utiče na žene – brak, majčinstvo i tako dalje – nužno dovodi do propitivanja samih života žena. Ne možemo da napustimo sopstveno viđenje institucija muške nadmoći kako ne bismo uznemiravale jedna drugu.

Kao separatistkinje, prestale smo da opravdavamo svoje živote heteroseksualnom društvu i umesto toga smo se usredsredile na sebe. Počele smo da analiziramo naša iskustva i percepciju sveta u relativnoj izolaciji kolektiva od dvanaest belih lezbejki različitih klasnih pripadnosti. U januaru 1972. godine pokrenule smo novine Furije, posvećene lezbejsko-feminističkoj političkoj analizi i ideologiji.

Prvi put je naša stvarnost bila dominantna i mogle smo da shvatimo kako se ona razlikovala od heteroseksualne stvarnosti koja je svugde dominirala. Postale smo separatistkinje iz mnogo razloga, ali jedan je bio da učimo o sebi kao o ljudima – i naučile smo. Otkrile smo snage žena koje su morale da žive samostalno. Heteroseksualnost, koja je nekima od nas stvarala tampon zonu u muškom svetu, zaustavila je naš razvoj. Takođe smo se srele sa akutnim klasnim i rasnim sukobima u svojoj sredini, što je sve postalo jasno u odsustvu muškaraca i muškog uticaja. Doživele smo bol i uzbuđenje razvijajući odnose za koje nam društvo nije dalo nikakve modele; odnose među jednakima, a ne na temelju unapred definisanih muških i ženskih uloga. Jasnije od svega smo uvidele da su lezbejke zaista ljudi, slične drugim ženama, ali takođe različite: naša jedinstvenost uz feminističku perspektivu uslovila je razvoj politike zvane lezbejsko-feministička.

Separatizam je bio jedini način na koji smo mogle da stvorimo lezbejsko-feminističku politiku i izgradimo sopstvenu zajednicu u neprijateljskom okruženju ranih sedamdesetih. Mnoge lezbejke izabrale su separatističku strategiju kako bi izgradile sopstveni ponos, snagu i jedinstvo, razvile analizu našeg specifičnog ugnjetavanja i stvorile političku ideologiju i strategiju koja bi primorala pokret da nas prepozna i ujedno okončala mušku nadmoć.

Delimično zahvaljujući ovom vremenu separatizma lezbejskih grupa u mnogim gradovima, lezbejske zajednice sada mogu da postoje otvoreno i ponosno kao okosnica mnogih političkih, kulturnih i ekonomskih aktivnosti. Većina ženskih grupa sada prepoznaje „legitimnost“ građanskih prava lezbejki u društvu, kao i naše pravo na otvoreno postojanje u njihovoj sredini.

Lezbejski feminizam je, međutim, daleko više od građanskih prava za nastrane ili lezbejske zajednice i kulturu. To je politička perspektiva ključnog aspekta muške nadmoći – heteroseksizma, biološke i institucionalne dominacije heteroseksualnosti. Razvoj ove političke perspektive bio je jedan od najvažnijih rezultata lezbejskog separatizma.

Prva javna izjava o lezbejsko-feminističkoj politici, barem simbolički, beleži se u članku „Žena identifikovana ženom“, koju su objavile Radikalne lezbejke, u Njujorku, 1. maja 1970. godine. Tekst počinje ovako:

Šta je lezbejka? Lezbejka je bes svih žena koncentrisan do tačke ključanja. Ona je žena koja se, već i od malih nogu, ponaša po svojim unutrašnjim porivima kako bi bila kompletnije i slobodnije ljudsko biće nego što to njeno društvo – tada možda, ali kasnije sigurno – želi da joj dozvoli... Na nekom nivou ona ne može da prihvati ograničenja i ugnjetavanje najosnovnije uloge njenog društva – ženske uloge.

U radu se analizira nastajuća politička moć i svest u ličnom činu bivanja lezbejkom u društvu muške nadmoći; stavljajući žene na prvo mesto uprkos kulturi koja je život žene formirala oko muškarca. U njemu se raspravlja o tome kako se reč, etiketa, „lezbejka“ koristi s namerom da se održi podeljenost među ženama.

Kada se ženi upućuje ta reč, ona zna da odstupa od normativnog ponašanja... to za ženu koja bi da bude nezavisna znači da ona zapravo ne može da bude žena – ona mora da bude lezbejka... Sve dok etiketa „lezbača“ može da se upotrebi da je zaplaši i spreči da zauzme militantniji stav, da je drži odvojenu od svojih sestara, da je sprečava da daje prednost bilo čemu drugom sem muškarcu i porodici – ona će biti pod kontrolom muške kulture.

Ta izjava je proširila definiciju lezbejstva razvijajući ideju o identifikovanju žena kao činu samopotvrđivanja i ljubavi prema svim ženama; primarna identifikacija sa ženama koja daje energiju kroz pozitivan osećaj sebe, razvijen s obzirom na nas same, a ne u odnosu na muškarce. Kao što je Rita Mej Braun, jedna od osnivačica i Radikalnih lezbejki i Furija, objasnila u tekstu „Oblik onoga što dolazi“ (Lezbejstvo i ženski pokret, Baltimor: Dijana pres, 1975, str. 69–77):

Žene koje vole žene su lezbejke. Muškarci, koji o ženama mogu da razmišljaju samo u seksualnom smislu, definišu lezbejku kao seks između žena. Međutim, lezbejke znaju da je lezbejstvo mnogo više od toga, to je to drugačiji način života. To je život koji žena određuje za sopstvenu korist i dobrobit drugih žena. To je život koji svoju snagu, potporu i smer crpi od žena... Ti odbijaš da ograničiš sebe muškom definicijom žene. Oslobodi sebe muških pojmova „ženstvenog“ ponašanja.

Budući da se nisu sve tradicionalno definisane lezbejke identifikovale kao žene u svojoj glavi i srcu, ova definicija se možda ne odnosi na neke od njih. Ipak, potencijalno, svaka žena može da postane ženom identifikovana. Tekst na kraju upućuje poziv ženama na identifikaciju, sugerišući da je taj čin od ključnog značaja za lezbejstvo u ženskom pokretu. Srž izjave žene identifikovane ženom i svake lezbejsko-feminističke politike je spoznaja da je u društvu muške nadmoći heteroseksualnost politička institucija. I lezbejstvo i heteroseksualnost su stoga političke sile, kao i lični stilovi života. Isprva smo videle taj uvid kao prirodni ishod feminizma i očekivale da bude uključen u njihovu teoriju i delovanje ženskog pokreta. Među-

tim, kako su mnoge feministkinje ignorisale politički značaj lezbejstva, tu politiku su uglavnom razvile separatistkinje, izvan formalnih ograničenja pokreta.

Prepoznavanje političkog značaja lezbejstva dovelo nas je do analize načina na koji funkcioniše heteroseksualnost kao potpora muškoj nadmoći. Svaka institucija za koju su feministkinje pokazale da je ugnjetačka prema ženama - radno mesto, škola, porodica, mediji, organizovana religija - takođe se temelji na heteroseksizmu, pod pretpostavkom da svaka žena ili jeste ili želi da bude vezana, i ekonomski i emotivno, za muškarca. Kako bismo efikasno dovele u pitanje naše ugnjetavanje u tim institucijama, mi takođe moramo da dovedemo u pitanje ideologiju heteroseksizma.

Zapravo, taj izazov se isprva mora činiti težak ženama čiji je seksualni život povezan sa muškarcima; ali manje težak ako razumemo da je heteroseksualnost više od seksa. U našem društvu, heteroseksualnost ide ruku pod ruku sa seksističkom pretpostavkom da svaka žena postoji za muškarca - njeno telo, njena deca, i njene usluge su njihova imovina. Ako žena ne prihvata definiciju heteroseksualnosti i sebe, ona je nastrana - bez obzira sa kim spava. Heteroseksizam se zasniva na ideji da je heteroseksualnost i jedina prirodna i superiorna forma ljudske seksualnosti, čime se pruža ideološka potpora muškoj nadmoći. Heteroseksizam je temelj ugnjetavanja žena u porodici i diskriminacije pojedinki ili žena koje žive izvan nuklearne porodice. Heteroseksizam takođe podržava mušku nadmoć na radnom mestu.

Žene su definisane i iskorišćavane kao drugorazredne i marginalne radnice, pod pretpostavkom da rad nije naš primarni zadatak; čak i ako radimo ceo svoj život, pretpostavlja se da smo primarno predane domu i da nas drugi (glavni) hranitelj podržava. Bez obzira na to koliko je to lažno za većinu žena, pogotovo homoseksualnu, crnu, ženu niže klase, ideologija heteroseksualnosti i dalje opravdava mitologiju, a time i diskriminaciju žena na poslu.

Jedna od stvari koje održavaju heteroseksualnu dominaciju je heteroseksualna privilegija; one stvarne ili obećane koristi za ženu koja ostaje u podređenoj ulozi: legitimnost, ekonomska sigurnost, društveno prihvatanje, pravna i fizička zaštita. Kroz te privilegije, žena ostvaruje udeo u pravilnom ponašanju i održavanju svog sopstvenog ugnjetavanja. Ona radi protiv sopstvenog interesa tako što ostaje zavisna od muškarca i muških privilegija, potkopavajući tako svoje samopoštovanje. Ona se takođe odvaja od svojih sestara - posebno svojih lezbejskih sestara - koje nemaju takve povlastice. Ukoliko žena, bez obzira na njenu ličnu povezanost sa muškarcima, ne shvati da je njeno sopstveno preživljavanje više vezano za žene nego za jednog muškarca, „privilegije“ koje ona dobija nisu trajne koristi, nego karike u lancu ugnjetavanja.

Feministkinje, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju, moraju da shvate da je heteroseksualna privilegija mali i kratkoročni mito u zamenu za odustajanje od trajne samospoznaje i kolektivne moći. Heteroseksualne feministkinje ponekad pitaju kako mogu da se bore protiv heteroseksizma ako ne odluče da žive lezbejskim životnim stilom. To je ključno pitanje u premošćavanju homoseksualnog/heteroseksualnog jaza. Heteroseksualne žene mogu, na primer, da dovode u pitanje pretpostavke i privilegije heteroseksualnosti kako ih svakodnevno susreću, u svakom području, od uskraćivanja supružničkih nadoknada za lezbejke u različitim zdravstvenim, životnim i penzionim politikama do društvenih stavova o ispravnom ponašanju na zabavi. (Na primer, zašto ljudi u parovima moraju da sede naizmenično „dečak/devojčica“ bez obzira koji su njihovi interesi?)

Jedan od načina za bolje razumevanje onoga što govorim - a što svako može da uradi - jeste misliti „nastrano“, bez obzira na seksualnost. Zamislite život kao lezbejka nedelju dana. Objavite svima - porodici, cimerki, na poslu, gde god idete - da ste lezbejka. Hodajte ulicom i izlazite samo sa ženama, posebno noću. Zamislite svoj život, ekonomski i emotivno, sa ženama umesto sa muškarcima. Čitavu nedelju živite život kao da ste lezbejka i brzo ćete naučiti koje su heteroseksualne privilegije i pretpostavke, te kako funkcionišu kako bi zadržale mušku nadmoć.

Takođe ćete videti, kao što su lezbejke morale da nauče, da nije okej biti lezbejka u Americi. I to nije u redu iz razloga koji nadilaze individualne stavove ili netrpeljivost. Nije okej jer nezavisne žene koje vole sebe dovode u pitanje ideju da su muškarci superiorni, ideju koju društvene institucije jačaju i čuvaju. Što više izlazi izvan društvenih pretpostavki, ona postaje „lezbejka“ i jasnije vidi kako te heteroseksualne pretpostavke ograničavaju i nju kao pojedinku i žene kao grupu.

Nedelju dana pretvaranja pokazaće vam zašto životi žena nisu isti kao životi heteroseksualnih žena. To ne mora nužno lezbejke da učini boljim ili lošijim feministkinjama; to samo čini našu perspektivu prema muškom društvu drugačijom. Ta razlika, kao i razlike u klasi i rasi, može da bude temelj podele među ženama, ali i prilika za širu feminističku analizu i delovanje. Poricati te razlike znači odbaciti i naše pojedinačno ugnjetavanje i našu pojedinačnu snagu. Istinsko jedinstvo se ne

temelji na lažnom pojmu istovetnosti, nego na razumevanju i korišćenju različitosti kako bi se dobili najveći mogući opseg i moć.

Lezbejska stvarnost i perspektiva nisu ni kao kod homoseksualnih muškaraca. To je bila jedna od prvih i najtežih lekcija koje smo naučile u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba. Društvo kažnjava homoseksualne muškarce jer često dovode u pitanje stereotipe o polnim ulogama: izgledati kao „žena" kada neko može da bude „muškarac" znači izdati mušku nadmoć. Ali homoseksualni muškarci su i dalje muškarci. I retko direktno dovode u pitanje muške privilegije i moć. Zapravo, oni homoseksualni muškarci koji žele jednako da dele muške privilegije sa heteroseksualnim muškarcima nisu ništa manje naši ugnjetači nego njihovi heteroseksualni pandani. Iz tog razloga, mnoge lezbejske feministkinje se nisu osećale ugodnije u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba nego u pokretu za oslobođenje žena.

Ipak, naša iskustva su nam pokazala blisku vezu između muške nadmoći i heteroseksualne dominacije: homofobija i ugnjetavanje homoseksualnih osoba temelje se na seksizmu i institucionalnoj moći muške nadmoći. Dok homoseksualni muškarci imaju neke muške privilegije, pogotovo kada ostanu zatvoreni, biće prezreni dokle god se žene budu prezirale. Njihovi dugoročni interesi ne leže u pokušaju da steknu heteroseksulno prihvatanje kao „pravi" muškarci, nego u osporavanju seksizma i heteroseksizma. Homoseksualni muškarci su pred izborom - ili će zahtevati muške privilegije, ili će odbaciti patrijarhalne osnove tih privilegija i raditi na dugoročnoj eliminaciji celog sistema polnog ugnjetavanja.

U poslednjih nekoliko godina, mnoge lezbejsko-feminističke separatistkinje su počele ponovo da rade sa heteroseksualnim feministkinjama i homoseksualnim muškarcima. Moje sopstveno udaljavanje od potpunog separatizma počelo je 1973. godine. Učila sam, menjala se i razvijala tokom tih godina kao separatistkinja, ali sam osećala da sam postajala previše izolovana. Kako je jezgro lezbejko-feminističke politike i zajednice bilo razvijeno, činilo se važnim da se uključimo u druge feminističke projekte i analitičke razvoje. (Govoreći o svom ličnom iskustvu, ne želim da kažem da je separatizam mrtav. Na nekim mestima on još uvek obavlja taj prvi zadatak ujedinjavanja lezbejki. Separatizam je dinamična strategija u koju treba ući i iz koje treba izaći kad god manjina smatra da većina zanemaruje njene interese, ili kad joj je potrebno više prostora za razvoj.)

Lusija Valeska je sažeto analizirala separatističku situaciju u članku za časopis *Traganje: feministički četvoromesečnik* pod naslovom „Budućnost ženskog separatizma", gde je napisala: „Kakvo god da je vaše mišljenje o tome, ženski separatizam ima jednako dugu i održivu budućnost kao i muška nadmoć." Tako će se i lezbejsko-feminističko odvajanje bez sumnje nastaviti u nekim oblicima sve dok postoji heteroseksualna dominacija. I, kako je Valeska zaključila: „U međuvremenu, bez obzira na strateški uspeh feminizma, pojedine žene će i dalje pronalaziti trajni izvor slobode, afirmacije, snage i radosti u lezbejstvu. To jest, svedeno na najmanji mogući doprinos, lezbejstvo ostaje snažna politička sila." (str. 2.-16.)

Mi na prvom mestu ne smemo da zaboravimo zašto je uopšte došlo do separatizma. On se dogodio zato što heteroseksualne feministkinje nisu bile u stanju da dopuste lezbejkama da se razvijaju - da razvijamo svoje lične živote i svoju političku perspektivu. Ako se lezbejsko-feministička politika ne uključi u feminističku analizu i delovanje, ponovo ćemo doživeti stari i destruktivni homoseksualno/heteroseksualni rascep. Nadalje, na kraju ćemo izgubiti bitku protiv muške nadmoći, jer nijedna žena nije zaista slobodna da bude bilo šta dok ne bude slobodna da bude i lezbejka.

Lezbejsko-feministički separatizam proizveo je ne samo političku analizu vitalnu za sve žene, nego i strukturne inovacije. Na kraju, lezbejke moraju da stvore nove institucije za preživljavanje, posebno kada javno izađemo, jer se nigde ne uklapamo, bilo da je reč o porodici ili crkvi, školama ili noćnim klubovima. Nužno je da mi te strukture podvrgnemo promenama ili stvorimo alternative.

Lezbejke su odigrale vodeću ulogu u stvaranju ženske umetnosti, medija i drugih kulturnih institucija, kao i u feminističkim ekonomskim poduhvatima kao što su kreditni savezi, knjižare i restorani. Naša nametnuta ekonomska nezavisnost dovela je do podizanja klasne svesti i isticanja ekonomskih problema žena. Kada se lezbejke autuju i aktivno slede značenje žene identifikovane ženama, moraju se odmah suočiti sa pitanjem preživljavanja.

Ako se, na primer, vratimo ženama čijom pričom je započeo ovaj članak, ženama koje su formirale kolektiv Furije, životna snaga lezbejskog feminizma postaje vrlo jasna. Većina žena u toj grupi je i dalje uključena u razvoj feminističke teorije, komunikacijskih, ekonomskih i kulturnih strategija. Furije su prestale sa objavljivanjem 1973. godine, a mnoge od nas su otišle da pronađu i podrže različite projekte, sve nacionalne u opsegu. Rita Mej Braun i ja smo postale deo grupe koja je osnovala časopis *Traganje: feministički četvoromesečnik*; Koleta Rid i Nensi Miron su pomogle da se razvije i proširi *Dijana pres* u jednu od najvećih feminističkih izdavačkih kuća; Džoan Biren je bila jedna od osnivačica

Munfors medije, nacionalne ženske filmske kompanije. Nekoliko drugih članica Furija pomogle su da se osmisli i razvije *Olivija rekords*, ženska kompanija za snimanje, a kasnije *Žene u distribuciji*, nacionalnu distribucijsku službu za ženske medije.

Naše vreme kao lezbejsko-feminističkih separatistkinja, a isti je slučaj i sa lezbejkama u drugim gradovima, bilo je manje vreme bivanja „izvan" ženskog pokreta nego duboko „u" samoj njegovoj srži. Bilo je to vreme koje nam je omogućilo da razvijemo i političke uvide i konkretne projekte koji sada pomažu egzistenciju žena i podstiču njihovu snagu. Ta promena je proces. I u tom procesu, postati žena identifikovana ženom može se jedino ako žene, koje god seksualnosti, počnu da uviđaju naš potencijal za promenu.

Tekst je objavljen u časopisu *Gospođa*, novembar 1976.

Preveo Miloš Urošević

Merilin Fraj
(Marilyn Frye)

Neka razmišljanja o separatizmu i moći[1]

Pokušavala sam da napišem nešto o separatizmu još skoro od rađanja prve pojave feminističke svesti kod mene, ali mi je to nekako uvek bila sasvim neuhvatljiva tema koja bi se, kad god bih pokušala da je zgrabim, lagano razbijala u mnoge druge teme kao što su seksualnost, muškarci, mržnja, takozvana obrnuta diskriminacija, apokaliptični utopizam i tako dalje. Ono što danas moram podeliti s vama je moj poslednji pokušaj da dođem do suštine te stvari.

U mom životu, i unutar feminizma, po mom shvatanju, separatizam nije ni teorija a ni doktrina, niti je zahtev za određenim specifičnim ponašanjima feministkinja, iako je nesporno povezan s lezbejstvom. Čini mi se da je feminizam kaleidoskopske prirode – nešto čiji se oblici, strukture i obrasci menjaju sa svakim zaokretom feminističke kreativnosti; ali jedan element koji je prisutan kroz sve promene je element razdvajanja. Ovaj element ima različite uloge i odnose kroz različito okretanje stakla – on podrazumeva različita značenja, različito je upadljiv, različito je određen ili određuje, zavisno od toga kako se slože pojedini elementi i ko to posmatra. Tema razdvajanja, u svojim brojnim varijacijama, postoji u svemu, od razvoda do isključivih lezbejskih separatističkih zajednica, od skloništa za pretučene žene do veštica, od programa ženskih studija do ženskih barova, od širenja dnevnog boravka do abortusa na zahtev. Prisustvo ove teme je snažno zamagljivano, trivijalizovano, mistifikovano i otvoreno demantovano od strane mnogih feminističkih apologetkinja, koje izgleda da je smatraju neugodnom, dok je većina, više onih inspirativnih teoretičarki i aktivistkinja, prihvata, istražuje, proširuje i razgranava. Tema razdvajanja je očigledno odsutna ili rđavo kvalifikovana u većini stvari za koje smatram da su slična rešenja i projekti vezani za humanitarnu pomoć, kao što su legalizacija prostitucije, liberalni bračni ugovori, poboljšanje tretmana žrtava silovanja i afirmativna akcija. Jasno mi

1. Ovaj rad je prvi put predstavljen na sastanku Društva za žene u filozofiji, Istočna divizija, u decembru 1977. godine. Prvi put je štampan u časopisu Grešna mudrost br. 6, leto, 1978. Pre nego što je objavljen, dobila sam mnogo korisnih komentara od onih koji su čuli ili pročitali taj rad. Ugradila sam neke beleške drugih. Dobila sam pomoc od Carolin Shafer u sagledavanju strukture svega toga, posebno veza između parazitizma, pristupa i definicije.

je, barem u mom vlastitom slučaju, da je suprotnost asimilacije i razdvajanja jedna od glavnih stvari koja vodi ili određuje ocenjivanje različitih teorija, akcija i praksi kao reformističkih ili radikalnih, da li se bave suštinom stvari ili su relativno površnog karaktera. Zato moje aktuelno pitanje dolazi do ovoga: šta je to u odvajanju, u bilo kojim ili svim njegovim brojnim oblicima i stepenima, što ga čini tako osnovnim a tako zlokobnim, tako uzbudljivim, a tako odbojnim?

Feminističko odvajanje predstavlja, naravno, različite načine ili vrste odvajanja od muškaraca i od institucija, odnosa, uloga i aktivnosti koje su muški definisane, u kojima dominiraju muškarci i koje deluju u korist muškaraca i održavanju privilegija muškaraca - ovo izdvajanje pokreću ili održavaju, po svojoj volji, žene. (Maskulinistički separatizam je delimična segregacija žena od muškaraca i muških domena po volji muškaraca. Ova razlika je ključna.) Feminističko odvajanje može imati različite oblike. Razbijanje ili izbegavanje bliskih odnosa ili radnih odnosa; zabrana nekome da uđe u vašu kuću; isključivanje nekoga iz vaše kompanije ili sa vašeg sastanka; povlačenje iz učešća u nekoj aktivnosti ili instituciji ili izbegavanje tog učešća; izbegavanje komunikacija i uticaja iz određenih prostorija (neslušanje muzike sa seksističkim tekstovima, negledanje televizije); uskraćivanje posvećenosti ili podrške; odbacivanje ili grubost prema neprijatnim osobama.[2] Neka odvajanja su suptilna usaglašavanja identifikacije, prioriteta i obaveza, ili rad sa programima koji se samo slučajno poklapaju sa dnevnim rasporedom institucije u kojoj se radi.[3] Prestanak lojalnosti nečemu ili nekome je razdvajanje; i prestanak da se voli. Feministička odvajanja se retko kada traže ili održavaju direktno kao krajnji lični ili politički ciljevi. Mislim da je najbliže tome razdvajanje koje je instinktivno i samoodrživo od sistematske mizoginije koja nas okružuje.[4] Uopšteno rečeno, razdvajanja se ostvaruju i održavaju radi nečeg drugog kao što je nezavisnost, sloboda, rast, pronalazaštvo, sestrinstvo, bezbednost, zdravlje, ili praksa novih ili jeretičkih običaja.[5] Razdvajanje koje je u pitanju često se razvija bez prethodnog promišljanja, kao da je neko išao svojim putem, pa odlučio da su na njemu različite osobe, institucije ili odnosi beskorisni, opstruktivni ili bučni, pa ih sklonio u stranu ili iza. Ponekad su razdvajanja svesno planirana i kultivisana kao neophodni preduslovi ili uslovi za nastavak posla. Ponekad se razdvajanja postižu ili održavaju lako, ili sa osećajem olakšanja, ili čak radosti; ponekad se oni postižu ili održavaju sa poteškoćama, uz konstantnu budnost, ili uznemirenost, bol ili tugu.

Većina feministkinja, verovatno sve, praktikuju odvajanje od muškaraca i institucija u kojima dominiraju muškarci. Separatistička praksa razdvaja svesno, sistematski i verovatno uopštenije od drugih, i zalaže se za temeljno i „široko spektralno" odvajanje kao deo svesne strategije oslobođenja. I, suprotno slici separatistkinje kao kukavičke eskapistkinje,[6] njen život i program su ti koji inspirišu najveće neprijateljstvo, omalovažavanje, uvrede i konfrontacije i generalno ona je ta protiv koje ekonomske sankcije konačno deluju najviše. Kazna za odbijanje rada sa muškarcima ili za muškarce je obično gladovanje (ili barem rad bez zdravstvenog osiguranja[7]; pa i onda ako je politika ne-saradnje suptilnija, život je i dalje stalno na ivici, jer ona nije lojalna saveznica, prava članica tima ili već čega god. Kazne za lezbejku su ostracizam, maltretiranje i nesigurnost posla ili nezaposlenost. Kazna za odbijanje muške seksualne inicijative je često silovanje i, možda čak i češće, odustajanje od takvih vrednosti kao što su profesionalne ili radne prilike. A separatistkinja živi sa dodatnim teretom da je mnogi određuju kao moralno iskvarenu fanatiskinju koji mrzi muškarce. Ali tu je i drugi ključ razumevanja: ako radite nešto što patrijarhat tako strogo zabranjenuje, mora biti da radite nešto dobro.

Postoji ideja koja lebdi u feminističkoj i antifeminističkoj literaturi da žene i muškarci uglavnom žive u odnosu parazitizma[8], parazitizam muškarca od žene... da je, generalno govoreći, snaga, energija, inspiracija i briga žena ono što

2. Adrienne Rich: "... dovodim u pitanje celu ideju „uljudnosti" ili „grubosti" - sigurno njihove konstrukcije, jer žene postaju „nepristojne" kada zanemarimo ili odbacimo muške odvratnosti, dok je muška 'nepristojnost' obično isprekidana sa 'Imate li vi uopšte smisla za humor'. Da, i ja. Prihvatam grubost; naša kompulzivna/obavezna uljudnost tako često nas prisiljava u njihovo „zajedništvo."

3. Pomoć od Claudie Card.

4. Ti-Grace Atkinson: Ovde treba posvetiti više pažnje našoj ranjivosti na napad i degradaciju, i na razdvajanje (separatizam) kao zaštitu. Dobro, ali onda moramo ponovo naglasiti da to mora biti razdvajanje na našu molbu - dovoljno nam je njihovo nametnuto razdvajanje (separatizam) potreban za našu „zaštitu." (Ne može se poreci da su u mom stvarnom životu zaštita i održavanje mesta za isceljenje glavni motivi za odvajanje (separatizam)).

5. Pomoć od Christine Pierce i Sare Ann Ketchum. Vidi „Separatizam i seksualne veze", u Filozofski pristup oslobođenju žena, ur. S. Hill i M. Weinzweig (Wadsworth, Belmont, California, 1978).

6. Odgovor Claudii Card.

7. Obaveza za Carolyn Shafer.

8. Ja sam to prvo primetila kada sam čitala Iza Boga Oca Mary Daly (Beacon Press, Boston, 1973.) Vidi takođe i Evolucija žena Evelyn Reed (Pathfinder Press, New York, 1975) za bogate savete o muškom kanibalizmu i muškoj zavisnosti.

omogućava muškarcima da idu dalje, a ne snaga, agresivnost, duhovnost i lov na muškarce ono što tera žene da idu dalje.

Ponekad se kaže da parazitizam funkciniše obrnutim pravcem, da je žena parazit. Međutim, izgled žene kao parazita može se dočarati samo ako se uzme usko gledanje na ljudsko življenje – istorijski parohijalno, usko u odnosu na klasu i rasu, i ograničeno u koncepciji onoga što je neophodno. Generalno, doprinos žena u sopstvenom materijalnom izdržavanju je uvek je bio značajan; u mnogim vremenima i mestima bio je dovoljan da budu samodovoljne. Moguće je i treba razlikovati parcijalnu i uslovnu materijalnu zavisnost koju stvara određena vrsta ekonomije novca i klasna struktura, i gotovo sveprisutna duhovna, emocionalna i materijalna zavisnost muškaraca od žena. Muškarci trenutno pružaju, van i na, deo materijalnog izdržavanja žena, u okolnostima koje su očigledno osmišljene kako bi otežale ženama da je same obezbede. Međutim, žene obezbeđuju i uglavnom su oduvek obezbeđivale, muškarcima energiju i duh potrebne za život; žene neguju muškarce. A ovo muškarci očigledno ne mogu da učine za sebe, čak ni delimično.

Muško parazitiranje na ženama je, kako ja to vidim, iskazano u panici, besu i histeriji nastaloj u mnogim od njih, na samu pomisao da ih žene napuste. Ali to je demonstrirano na način koji je možda uopšteno uverljiv i literarnim i sociološkim dokazima. Dokazi citirani u radu Jesse Bernarda u knjizi Budućnost braka (The Future of Marriage) i Georgea Gildera u Seksualnom samoubistvu i muškarcima samcima (Sexual Suicide and Men Alone) uverljivo pokazuju da su muškarci skloni šokantno značajnom broju i u alarmantnom stepenu padanju u mentalne bolesti, sitne zločine, alkoholizam, fizičku slabost, hroničnu nezaposlenost, zavisnost o drogama i neurozama kada su lišeni ženske brige i ženskog društva partnerke ili čuvarice. (S druge strane, žene bez muškog partnera su znatno zdravije i srećnije od žena sa muškim partnerima.) Maskulinistička literatura obiluje indikacijama o postojanju muškog kanibalizma, muškaraca koji dobijaju suštinsku izdržljivost od žena. Kanibalističke slike, vizuelne i verbalne, uobičajene su u pornografiji: slike koje upoređuju žene sa hranom, a seks sa jelom. I, kao što je dokumentovano u Politikama pola (Sexual politics) Kejt Milet i mnogim drugim feminističkim analizama maskulističke literature, tema muškaraca koji se ushićuju premlaćivanjem, silovanjem ili ubijanjem žena (ili „samo" maltretiranjem) je uobičajena. Ove interakcije sa ženama, ili bolje rečeno, ove akcije nad ženama, čine da se muškarci osećaju dobro, da postižu visoke domete, osećaju se osveženi, osnaženi. Muškarci su iscrpljeni i osiromašeni ako žive sami ili sa muškarcima i među njima, te su oživljeni i osveženi, i kao ponovno stvoreni, kada odlaze kući i budu posluženi večerom, presvlače se u čistu odeću, i imaju seksualni odnos sa ženom; ili tako što će posetiti stan neke prijateljice gde će biti posluženi kafom ili pićem i ugađanjem na ovaj ili onaj način; ili tako što će pokupiti prostitutku za jedan kviki (brz seksualni odnos) ili za uranjanje u omiljene seksualne fantazije; ili silovanjem izbeglica iz njihovih ratova (stranih i domaćih). Usluge žena, bilo da su voljne ili nevoljne, slobodne pružene ili plaćene, su ono što muškarcima vraća snagu, volju i samopouzdanje da nastave sa onim što nazivaju životom.

Ako je tačno da je fundamentalni aspekt odnosa između polova muški parazitizam, to bi moglo pomoći da se objasni zašto su određena pitanja posebno uzbudljiva patrijarhalnim lojalistima. Na primer, s obzirom na očigledne prednosti jednostavnog pobačaja kada je u pitanju kontrola stanovništva, kontrola socijalne pomoći, i za osiguravanje seksualne dostupnosti žena muškarcima, malo je iznenađujuće da su lojalisti tako nepopustljivi i uznemireni u svom prigovoru na to. Ali pogledaj.

Fetus živi parazitski. To je posebna životinja koja preživljava na životu (i krvi) drugog životinjskog stvorenja. Ono nije u stanju da preživi sopstvenim resursima, samostalnom ishranom; nesposobno je čak i za simbiozu. Ako je istina da muškarci žive parazitno nad ženama, čini se razumnim pretpostaviti da su mnogi od njih i oni koji su im odani na neki način, osetljivi na paralelizam između njihove situacije i situacije fetusa. Mogli bi se lako identifikovati sa fetusom. Žena koja je slobodna da vidi fetus kao parazit[9] može biti slobodna da vidi muškarca kao parazita. Ženska spremnost da odseče liniju života jednom parazitu sugeriše spremnost da se odseče linija života drugom parazitu. Žena koja je sposobna (legalno, psihološki, fizički) odlučno, samoinicijativno, nezavisno da odbaci jednog parazita, u stanju je i da odbaci, sa istom odlučnošću i nezavisnošću kao teret, drugog parazita. U očima drugog parazita, slika potpuno samoodređenog abortusa, koja ne uključuje čak ni ritualno podvrgavanje moći veta muškaraca, je odraz slike smrti u ogledalu.

Drugi zaključak je da ako se fetusi slobodno odbacuju, starije osobe će biti sledeće, što je jedan klizav argument protiv slobodnog i lakog abortusa. Stariji ljudi? Zašto su stariji ljudi sledeći? I zašto je velika briga za njih? Većina starijih ljudi su žene, i patrijarhalni lojalisti

9. Caroline Whitbeck: Međukulturni dokazi sugerišu da fetus nije odbačen u kulturama u kojima je abortus uobičajen, nego je u pitanju teret uloge majčinstva, posebno, „nelegitimnosti"; tamo gde institucija nelegitimnosti ne postoji, stope abortusa su prilično niske. To mi govori da je odbacivanje fetusa od strane žene još više direktno odbacivanje muškog i njegovog sveta nego što sam mislila.

uopšte nisu nimalo skloni dobrobiti za bilo koje žene. Zašto stariji ljudi? Jer, mislim, u modernim patrijarhalnim podelama rada, i stariji ljudi su paraziti na ženama. Čini se da ljudi koji se bore protiv pobačaja ne brinu zbog premlaćivanja žene i ubistva žene - ne postoji široka ili emocionalna podrška javnosti za zaustavljanje ovog nasilja. Ne brinu se o ubistvima i prisilnoj sterilizaciji u zatvorima, niti o ubistvima u ratu, niti o ubistvima zagađenjem i industrijskim nesrećama. Ili im one nisu stvarne ili se ne mogu identifikovati sa žrtvama; u svakom slučaju, ubijanje uopšte nije ono čemu se oni protive. Zabrinuti su zbog odbacivanja od strane žena, po odluci žena, nečega što živi parazitno na ženama. Pretpostavljam da se ne brinu zato što su stariji ljudi sledeći, već zato što su muškarci sledeći.

Postoje i drugi razlozi, naravno, zašto bi se patrijarhalni lojalisti trebalo uznemiravati zbog abortusa na zahtev; jedan od glavnih je da bi to bio značajan oblik ženske kontrole reprodukcije, a bar iz određenih uglova izgleda da je napredak patrijarhata napredak prema muškoj kontroli reprodukcije, počevši od posedovanja žena i nastavljajući se kroz pronalazak akušerstva i tehnologija vanmaterične oplodnje. Odustajanjem od te kontrole je odustajanje od patrijarhata. Ali takav prigovor na abortus je previše apstraktan, i previše zahteva istorijsku viziju, da bi se dobila histerija koja se sada odvija kao reakcija protiv abortusa. Histerija je, čini mi se, više objašnjena u smislu mnogo neposrednijeg i ličnijeg predskazanja u vidu izbacivanja od strane ženske utrobe.[10]

Ja ovde raspravljam o abortusu, jer mi se čini da je to najizrazitiji i fizički najdramatičniji teren na kome se trenutno odvija tema razdvajanja i muškog parazitizma. Ali postoje i druge lokacije za ovu predstavu. Na primer[11], žene sa novonastalom svešću imaju tendenciju da napuste brakove i porodice, bilo potpuno razvodom, ili delimično, u vidu odustajanja od kuvanja, obavljanja kućnih poslova i davanja seksualnih usluga. A univerzitetske žene teže da se emancipuju od svojih kolega i muških mentora i više ne služe kao oglasna tabla, ego pojačivač, urednica, ljubavnica ili lektorka. Mnoge probuđene žene žive u celibatu ili kao lezbejke, a ostale postaju mnogo više izbirljive u pogledu pitanja kada, gde i u kojim odnosima će imati seks sa muškarcima. A muškarci pogođeni ovim razdvajanjima generalno reaguju sa odbrambenim neprijateljstvom, anksioznošću i nametanjem krivice, da ne spominjemo spuštanja u nelogičnu argumentaciju koja se podudara i prevazilazi njihove sopstvene najlepše predstave ženske iracionalnosti. Moja tvrdnja je da su oni veoma uplašeni jer jako zavise od dobara koje dobijaju od žena, a ta razdvajanja ih odvajaju od tih dobara.

Muški parazitizam znači da muškarci moraju imati pristup ženama; to je patrijarhalni imperativ. No, feminističko ne je više od suštinskog uklanjanja (preusmeravanja, preraspodele) dobara i usluga, jer je taj Pristup jedno od lica moći. Žensko odbijanje pristupa muškaracima ženama značajno im smanjuje dotok dobara, ali ima i oblik i potpuni potencijal preuzimanja vlasti.

Razlike u moći se uvek ispoljavaju u asimetričnom pristupu. Predsednik Sjedinjenih Država ima pristup gotovo svima za gotovo sve što bi od njih mogao poželeti, a gotovo niko nema pristup njemu. Super-bogati imaju pristup skoro svima; skoro niko nema pristup tim bogatima. Resursi zaposlenog su na raspolaganju šefu dok resursi šefa nisu na raspolaganju zaposlenom. Roditelj ima bezuslovan pristup dečjoj sobi; dete nema sličan pristup roditeljskoj sobi. Studenti se prilagođavaju radnom vremenu profesora; profesori se ne prilagođavaju studentskim terminima. Od deteta se zahteva da ne laže; roditelj je slobodan da zavara dete lažima po svom nahođenju. Rob je bezuslovno dostupan gospodaru. Totalna snaga je bezuslovni pristup; totalna bespomoćnost je bezuslovna dostupnost. Stvaranje i manipulacija moći se sastoji od manipulacije i kontrole pristupa.

Ženske grupe, sastanci, projekti izgleda da su velike stvari koje izazivaju kontroverze i konfrontacije. Mnoge žene su ih uvredile; mnoge se plaše da budu one koje će objaviti isključenje muškaraca; to se smatra uređajem čija upotreba zahteva mnogo razrađenog opravdanja. Mislim da je to zato što je svesno i namerno isključivanje muškaraca od strane žena, iz bilo čega, očigledna neposlušnost, i kod žena izaziva strah od kazne i odmazde (strah koji je često sasvim opravdan). Naša vlastita bojažljivost i želja da se izbegnu konfrontacije nas generalno sprečavaju da učinimo mnogo kroz ženske grupe i na sastancima sa ženama. Ali kada to uradimo, mi uvek naletimo na muškog šampiona koji osporava naše pravo da to uradimo. Samo mala manjina muškaraca poludi kada se reklamira neki događaj samo za žene - samo jedan muškarac je pokušao da uđe na našu tribinu „Samo za žene otvoreno o silovanju", a samo se neki sakrili ispod sedišta gledališta kako bi pokušali da špijuniraju žene na sastanku samo za žene na NOW[12] konvenciji u Filadelfiji. Ali ovih nekoliko muškaraca prisustvuje nečemu što njihovim manje besnim sunarodnicima nedostaje. Sastanak samo za žene je osnovni izazov

10. Claudia Card.

11. Navedeni primeri su odabrani zbog njihove važnosti za živote pojedinih žena koje su učestvovale u ovom razgovoru. Postoje mnoge druge vrste slučajeva koje treba izvući iz drugih vrsta života žena.

12. Nacionalan organizacija za žene. *Prim.prev.*

za strukturu moći. Uvek je privilegija gospodara da uđe u kolibu robinja. Robinja koja odluči da isključi gospodara iz svoje kolibe proglasila se nerobinjom. Isključivanje muškaraca sa sastanka ne samo da ih lišava određenih dobrobiti (one bez kojih bi mogli preživeti); to je kontrola pristupa, dakle preuzimanja vlasti. To nije samo zlo, nego arogantno.

Sada postaje jasnije zašto uvek postoji aura negativnosti o separatizmu – onom koji vređa žensku Polianu[13] u nama i smrdi nam na čisto odbrambenog političkog teoretičara u nama. To je: Prvo: pošto su nas oni koji imaju kontrolu pristupa učinili potpuno pristupačnim, naš prvi čin preuzimanja kontrole mora biti uskraćivanje pristupa ili mora imati uskraćivanje pristupa kao jedan od njegovih aspekata. To nije zbog toga da budete optuženi za negativnost (žensku ili političku nekorektnost); to je zbog logike situacije. Kada krenemo od pozicije totalne pristupačnosti, mora postojati jedan aspekt neizgovorenog (koji je početak kontrole) u svakom efektivnom aktu i strategiji, a efektivne su upravo oni koji uklanjaju moć, tj. onih koji imaju mogućnost manipulacije i kontrole pristupa. Drugo: da li neko može ili ne može da kaže „ne", ili da uskraćuje ili zatvara ili odbacuje, u ovoj situaciji, i kapacitet i sposobnost da se kaže „ne" (efektivno) je logično neophodno radi sticanja kontrole. Kada budemo kontrolisali pristup sebi, imaćemo mogućnost da kažemo „ne", i kada to postane sve uobičajeniji, redovni deo života, neće se činiti tako istaknutim, očiglednim ili napetim... nećemo više ni sebi niti drugima izgledati kao posebno negativne. U ovom aspektu nas samih i naših života, izgledaćemo lako i udobno kao aktivna bića sa sopstvenim stavom, sa dovoljno oblikovanim likom i strukturom – sa dovoljnim integritetom – da stvorimo otpor. Naše iskustvo našeg izgovaranja „ne" biće jedan aspekt našeg iskustva naše sopstvene definicije.

Kada naše feminističke radnje ili prakse imaju jedan aspekt odvajanja, mi preuzimamo vlast kontrolisanjem pristupa i istovremeno preuzimanjem definicije. Rob koji isključuje gospodara iz svoje kolibe time se izjašnjava kao ne-rob. A definisanje je drugo lice moći.

Moćni obično određuju i šta će se kazati i šta je uopšte kazivo. Kada moćni nešto označe ili prozivaju ili krste, stvar postaje ono kako su ih oni nazivali. Kada, na primer, ministar odbrane nazove nešto mirovnim pregovorima, onda je sve što je on nazvao mirovnim pregovorima primer pregovaranja o miru. Ako je reč o aktivnostima koje se odnose na razradu uslova razmene nuklearnih reaktora i teritorijalne preraspodele, zajedno sa aranžmanima za izbeglice koje su rezultat toga, to je mirotvorstvo. Ljudi ga hvale, a pregovarači dobijaju Nobelovu nagradu za mir zbog toga. S druge strane, kada ja neki čin nazovem silovanjem, to moje „imenovanje" to ne čini onim čime sam ga imenovala. U najboljem slučaju, moram da objasnim i opravdam i preciziram tačno o čemu se radi u ovom govornom činu koji je uvredljiv na opravdan način, a onda ostali pristaju na to da je taj čin bio silovanje ili da se figurativno može nazvati silovanjem. Moj kontra-napad se neće smatrati kao jednostavan slučaj samoodbrane. I ono što sam nazvala odbacivanjem parazitizma, oni nazivaju gubitak ženskih vrlina saosećanja i „brižnosti". I generalno, kada oslobođene žene nazivaju nešto što patrijarhalni lojalisti nazivaju drugačije, prihvata se ono što kažu lojalisti.[14]

Žene generalno nisu oni ljudi koji određuju definicije, i mi ne možemo iz naše izolacije i

13. Pollyanna je roman za decu američke književnice Eleanor H. Porter objavljen 1913. godine. Glavni lik je Pollyanna Whittier, devojčica koja nakon očeve smrti ostaje siroče i odlazi živeti kod svoje stroge tetke Polly u Vermontu. Radnja prikazuje kako u najgorim situacijama pokušava primeniti načelo koje naziva „igra radosti" (*glad game*), odnosno pronaći razlog za radovanje. *Pollyanna* je doživela veliki uspeh pa je u američkom svakodnevnom govoru postala sinonim za optimizam. *Prim.prev.*

14. Ovaj paragraf i sledeci pasus je pasus koji je izazvao najznačajnija pitanja od žena koje su ga pročitale. Jedna stvar koja uzrokuje nevolje je to što govorim iz stava ili pozicije koja je dvosmislena – on se nalazi u dva različita i nepovezujuca sistema misli. Što se tiče patrijarhata i engleskog jezika, postoji opšta upotreba nad kojom ja/mi nemamo kontrolu koju imaju elitni muškarci (uz saradnju svih običnih patrijarhalnih lojalista). Što se tiče novog bica i značenja koje sada stvaraju lezbejke-feministkinje, mi imamo semantički autoritet, i zajedno možemo definisati sa efektom. Mislim da je samo održavanjem naših granica kroz kontrolu konkretnog pristupa nama, koje možemo primeniti na one koji nisu – mi naše definicije nas samih, stoga prisiliti na činjenicu našeg postojanja što otvara mogucnost da imamo naše značenje njih. (Napisala sam neke stvari koje su relevantne za ovo u poslednjem delu mog rada „Muški šovinizam: konceptualna analiza.") (8) Naša nerazumljivost patrijarhalnim lojalistima je izvor ponosa i oduševljenja, u nekim kontekstima; ali ako ne utičemo na njihovo konitinuirano korišcenje, hteli ne hteli, biti potpuno nerazumljiv za njih može biti fatalan. (Moj prijatelj je imao san u kojem su se žene sastajale u kolibi na rubu grada, i imale su neku vrstu inspiracije kroz viziju jednog od njih da bi trebali staviti znak na vrata koja bi se povezala na sistem patrijarhova značenja, jer bi inače ljudi bili previše znatiželjni/uplašeni time i slomili bi vrata da bi ušli. Stavili su sliku ribe na vrata.) Naravno, mogli biste reci da je biti njima razumljiv moguće fatalno. Pa, možda je najbolje da budemo u poziciji da donosimo taktičke odluke o tome kada i kako da budemo razumljivi i nerazumljivi. U (neverovatno dovoljnoj) Filozofiji i seksu ur. Robert Baker i Frederick Elliston (Prometheus Books, Buffalo, New York, 1976).

nemoći jednostavno početi da govorimo drugačije nego što drugi govore i učiniti da se to primi. U tome postoji humpty-dumpty[15] problem. Ali, mi smo u mogućnosti da sebi prisvojimo definiciju kada imamo pristup ponavljanju. Pod pretpostavkom kontrole pristupa, crtamo nove granice i stvaramo nove uloge i odnose. Ovo, iako izaziva određenu napetost, zbunjenost i neprijateljstvo, u velikoj meri spada u domen mogućnosti pojedinaca i malih grupa, budući da direktna verbalna redefinicija to još uvek nije, barem ne na početku. Pristup se može videti kao nešto što se stiče na dva načina, kao stečeno "prirodno" ili kao dobijeno od ljudi. Grizli medved ima ono što biste mogli nazvati prirodnim pristupom izletničkoj korpi sa hranom nenaoružanih ljudi. Pristup šefa ličnim uslugama sekretara je ljudski uređen pristup; šef ima institucionalnu moć. Izgleda mi, gledajući iz određenog ugla, da su institucije ljudski osmišljeni obrasci pristupa osobama i njihovim uslugama. Ali institucije su artefakti definicije. U slučaju namerno i formalno osmišljenih institucija, ovo je vrlo jasno. Relevantne definicije su izričito navedene u podzakonskim aktima i ustavima, propisima i pravilima. Kada se definiše termin „predsednik", definiše se predsednik u smislu onoga što on može učiniti i što mu duguju druge službe, a „ono što oni mogu učiniti" je pitanje njihovog pristupa uslugama drugih. Slično tome, definicije dekana, studenta, sudije i policajca utvrdile su obrasce pristupa i definicije pisca, deteta, vlasnika i, naravno, muža, žene i muškarca i devojke. Kada se promeni obrazac pristupa, prigušuje se nova upotreba riječi. Termin 'muškarac' se mora promeniti u značenju onda kada silovanje više nije moguće. Kada preuzmemo kontrolu nad seksualnim pristupom nama, pristupom našoj brizi i našoj reproduktivnoj funkciji, pristupu majčinstvu i oblikovanju, redefinišemo reč „žena". Promena upotrebe utiskuje značenje na druge promenom društvene stvarnosti; ona ne čeka na njihovo priznavanje od strane naše moći da definišemo.

Kada se žene odvoje (povuku, provale, pregrupišu se, transcendiraju, zauzmu drugu stranu, iskorače, migriraju i kažu ne), mi istovremeno kontrolišemo pristup i definisanje. Mi smo dvostruko neposlušne, jer nijedno od toga nije dozvoljeno. A moć pristupa i moć definisanja su osnovni sastojci u alhemiji moći, tako da smo dvostruko i radikalno nepokorne.

Ako su, dakle, neki od načina na koje je razdvajanje u srcu naše borbe, to pomaže da se objasni zašto je razdvajanje takva opasna tema. Ako postoji jedna stvar, zbog koje su žene osetljive to je zapravo preuzimanje moći. Dokle god se zaustavimo samo na tome, patrijarsi će najvećim delom zauzeti popustljiv stav. Bojimo se šta će nam se dogoditi kada ih zaista uplašimo. To nije iracionalan strah.

Naše iskustvo u pokretu generalno je da se defanzivnost, ljutnja, nasilje, neprijateljstvo i iracionalnost reakcije na feminizam nalaze u korelaciji sa očiglednim elementom razdvajanja u strategiji ili projektu koji izaziva reakciju. Razdvajanje žena koje napuštaju domove, brakove i momke, odvajanje od fetusa i odvajanje lezbejstva su prilično dramatični. To jest, oni su dramatični i očigledni kada se percipiraju iz okvira koji pruža patrijarhalni pogled na svet i muški parazitizam. Pitanja koja se tiču braka i razvoda, lezbejstva i abortusa utiču na pojedine muškarce (i njihove simpatizere) jer mogu osetiti njihov značaj i za svoje živote – mogu osetiti pretnju da bi mogli biti sledeći. Dakle, heteroseksualnost, brak i materinstvo, koje su institucije koje najočiglednije i individualno održavaju pristupačnost žena muškarcima, čine jezgro trijade antifeminističke ideologije; i svi prostori namenjeni samo za žene, organizacije samo za žene, samo ženski sastanci, isključivo ženski razredi, zabranjeni su, potisnuti, izloženi maltretiranju, ismevani i kažnjeni – u ime jedne druge fine i trajne patrijarhalne institucije, ravnopravnosti polova.

Za neke od nas ova pitanja mogu se činiti gotovo stranim... čudnim da bi zauzeli središnju poziciju. Užurbano smo angažovane u onome što nam se čini očiglednim neposlušnostima: živeći svoje živote, brinući se o sebi i jedni drugima, radeći svoj posao, a posebno, nazivajući ga onako kako ga mi vidimo. Ipak, prvobitni greh je odvajanje koje ovi pretpostavljaju, i to je to, ne naša umetnost ili filozofija, ne naše govorno izlaganje, niti naše „seksualne aktivnosti" (ili apstinencija), za koje ćemo biti progonjene, kada se stanje pogorša.

Tekst je objavljen u knjizi Merilin Fraj, *Politike stvarnosti: eseji u feminističkoj teoriji,* 1983.

Prevela Zorica Mršević

15. Odnosi se posebno na osobu/e u nesigurnoj poziciji. *Prim.prev.*

Merilin Fraj
(Marilyn Frye)

Lezbejski feminizam i pokret za prava homoseksualnih muškaraca: drugačiji osvrt na mušku nadmoć – drugačiji separatizam[1]

Mnogi homoseksualni muškarci, neke lezbejke i feministkinje pretpostavljaju da je razumno očekivati podršku ili učešće lezbejki i feministkinja u homoseksualnim političkim i kulturnim organizacijama i projektima. Takođe, mnogi misle da je razumno očekivati da će homoseksualni muškarci razumeti i podržavati feminističke i lezbejske ciljeve. Međutim, oba ta očekivanja jesu, uopšteno govoreći, upadljivo neispunjena.

Lezbejke, a naročito lezbejke feministkinje – uz pokoji izuzetak – nisu prepoznale prava homoseksualnih osoba kao relevantan cilj niti su sopstveno učešće u homoseksualnim organizacijama prepoznale kao dovoljno korisno da bi se u njima duže zadržale. Verovatno je još manje izuzetaka u kojima su homoseksualni muškarci pronašli feministička i lezbejska pitanja dovoljno bliskim sebi, te samim tim i pružili bezuslovnu podršku i ozbiljno i pažljivo promišljanje o feminističko-lezbejskim političkim akcijama. Homoseksualne političke i kulturne organizacije koje su navodno otvorene i delaju kako za homoseksualne muškarce tako i za lezbejke uglavnom imaju malo članica lezbejki – ili nemaju nijednu. Isto tako, lezbejske i feminističke političke i kulturne organizacije – bilo da traže ili prihvataju muške članove – imaju malo, ili nemaju nimalo, podrške homoseksualnih muškaraca.

Svi mi koji smo zastranili bolno osećamo činjenicu da je dominantna kultura, bar javno, netolerantna na odstupanje od onoga što bih mogla nazvati „misionarska seksualnost": to je seksualnost koja se vrti oko genitalnog odnosa u kojem je muškarac dominantan, a žena submisivna. Lezbejke i homoseksualni muškarci izvrgnuti su ruglu i izopštavanju, nasilju i teroru – u oba slučaja iz pobuda koje potiču od društvenih i političkih struktura pola i roda. Popularne slike lezbejki i homoseksualnih muškaraca jesu prikazi ljudi koji se ne uklapaju u rodne sheme nametnute polom. Ona je viđena kao žena koja nije ženstvena, dok je on muškarac koji nije muževan. U većini država i okruga, lezbejke i homoseksualci se ujedinjuju usled zajedničke političke potrebe za borbom da uspostave *zakon taj i taj* kojim bi se legalno kažnjavale povrede njihovih prava, ili ih sve napadaju iste grupe, na primer *Moralna većina* ili *Kju kluks klan*. Većini žena se čini da su homoseksualni muškarci seksisti u manjoj meri nego heteroseksualni jer valjda homoseksualni muškarci nisu seksualno zainteresovani za žene. I feministička posvećenost ostvarivanju prava na individualno seksualno samoopredeljenje, za većinu feministkinja, uključuje posvećenost borbi za prava homoseksualnih osoba. To nas može navesti da pretpostavimo da postoji kulturni i politički afinitet između homoseksualnih muškaraca i žena, odnosno lezbejki i/ili feministkinja, i da dalje zaključimo da se nedostatak čvrstog i opšteg saveništva, ukoliko postoji, može objasniti postojanjem nekakve smetnje ili prepreke, nekakvog slučajnog uticaja usled nerazumevanja stila, jezika, ili pak usled pogrešnih informacija – što iz fokusa uklanja zajedničke interese ili otežava saradnju. Nisam saglasna s tom pretpostavkom.

Kultura koja je neprijateljski nastrojena prema bilo kakvoj seksualnosti osim one misionarske neprijateljski je nastrojena i prema ženama: ta kultura je seksistička, mizogina, kultura muške nadmoći. Upravo zbog te kulturne stvarnosti, svetovi, što bi rekli zdravstveni radnici, „homoseksualnih" žena i muškaraca jesu veoma različiti: zastranjujemo u odnosu na veoma različite norme, naša zastranjivanja su smeštena na drugačijim mestima u okviru svetonazora muške nadmoći i političke strukture – mi nismo objekti jednakih fobija i gađenja. Ukoliko neke i neki od nas osećaju mrve simpatije koje bi nas povezale i usled toga žele da budu prijateljice i prijatelji u ostvarivanju prava ovih drugih, prvo što treba da uradimo jeste da potražimo potpuno razumevanje razlika koje nas razdvajaju. Međutim, te se razlike čine toliko dubokima da to baca sumnju na pretpostavku da postoje bilo kakve osnovne kulturne i političke bliskosti koje bi služile kao osnov za izgradnju saveništva. Kratak pregled nekih od principa i vrednosti društva i kulture muške nadmoći veoma

1. Ovaj esej predstavlja revidiran tekst govora koji sam održala na događaju u proleće 1980. u Grand Rapidsu, u Mičiganu. Tamo je održan skup koji je priredio lokalni odeljak organizacije homoseksualaca pri katoličkoj crkvi *Digniti*, koji je kosponzorisala *Aradija*. Zahvalna sam Lariju Magnetiziju i Kaninu Lusu na tome što su prepoznali potrebu i organizovali se.

brzo ukazuje na to da su pokret za prava homoseksualnih muškaraca i kultura homoseksualnih muškaraca – onako kako se može videti u javnim manifestacijama – značajnije u skladu nego u raskolu s tom falokratijom. S falokratijom koja je toliko neprijateljska prema ženama i prema ljubavi za žene kojoj su lezbejke posvećene da se među njenim osnovnim principima i vrednostima nalazi sledeće:

1. nametanje muškog građanskog prava;
2. obožavanje penisa;
3. muška homoerotičnost, to jest ljubav prema muškarcima;
4. prezir prema ženama, odnosno mržnja prema ženama;
5. obavezna muška heteroseksualnost;
6. pravilo univerzalnog falusnog pristupa.

Prilično je zagonetno zašto heteroseksualni muškarci ne priznaju svoju homoseksualnu braću jer, dok istražujemo značenja ovih principa i vrednosti, homoseksualna i heteroseksualna muška kultura počinju znatno da liče jedna na drugu. A jasno je da heteroseksualni muškarci u potpunosti odbacuju homoseksualne, nanoseći im ogromnu fizičku i psihičku štetu.

1. Nametanje muškog građanskog prava jeste princip da neko, ako i samo ako je muškarac, poseduje *prima facie* pravo na određeni korpus prava, među kojima su: pravo na vlasništvo i raspolaganje imovinom, pravo na fizički integritet i slobodu kretanja, pravo na ženu i očinstvo, pravo na pristup sredstvima za život, i tako dalje.[2] Iako dominantni muškarci među sobom prihvataju određena opravdanja za ograničavanje ili uskraćivanje tih prava drugim muškarcima (npr. usled potrebe za vojnom mobilizacijom), podrazumeva se da dominantnima ostaju sva prava. Ukoliko se nekom muškarcu ta prava uskrate proizvoljno, to jest tako da se ne prepozna da se takvo uskraćivanje prava mora opravdati, onda se implicira da taj muškarac zapravo i nije pravi ili potpuni muškarac, ili pak muškog pola. Dalje, ono što se naziva „diskriminacija" – arbitrarno ograničavanje muških prava bez ikakvog dodatnog objašnjenja – tumači se kao „kastracija", i oni kojima su prava uskraćena teže da u svom odgovoru brane svoju muškost. Najrazličitiji pokreti za građanska prava u ovoj zemlji koje predvode muškarci pokušali su da preuzmu takav pristup, koji očigledno ne preispituje podrazumevanje muškog građanskog prava, nego se upravo oslanja na njega. Feminizam u okviru građanskih prava, čak i onaj kojem je namera umerena, biva gurnut u izazivanje takve pretpostavke, pa samim tim i shvaćen kao radikalan izazov vladajućem poretku samom činjenicom da su feminizmu interesna grupa žene.[3]

Jedina alternativa ženama u odnosu na radikalniji izazov jeste preuzimanje maskuliniteta za žene, što se i pokušalo, a moja je procena da to nije toliko apsurdno koliko se čini – ali takvo preuzimanje nije lako objasniti ili uključiti u ubedljivu političku retoriku.

Kako su pripadnici pokreta za prava homoseksualnih muškaraca otvoreno i definitivno klasifikovani i degradirani kao „ženskasti" ili „ženstveni", može se učiniti logičnom i ponosnom homoseksualnom političkom strategijom da se zatraže građanska prava „žena" – odnosno poslužiti se strategijom izazivanja pretpostavke muškog građanskog prava. Određeni homoseksualni pojedinci jesu tome naklonjeni i otud politički savezi sa ženama, ali pokret za prava homoseksualnih muškaraca odabrao je smer u kojem od svojih članova zahteva muževnost pod pretpostavkom da će time prava homoseksualnih muškaraca uslediti sama po sebi. Takvim činjenjem oni pristaju na predubeđenje da su puna građanska prava rezervisana za muškarce i podržavaju ga, te se tako priklanjaju političkim neprijateljima feminizma.

Zapravo je istina da homoseksualni muškarci, uopšteno govoreći, jesu zaista muškarci, pa bi, prema logici falokratskog mišljenja, i trebalo da budu uključeni u pretpostavku muških građanskih prava. Činjenica je, kako su je neki homoseksualni muškarci razumeli (iako to još nije sasvim shvaćeno u javnosti) da homoseksualni muškarci jesu na značajne načine, možda i na sve važne načine, lojalniji muškosti i muškoj nadmoći u poređenju sa ostalim muškarcima.[4]

2. U falokratskoj kulturi penis se posmatra kao božanstvo, fetišizuje se, mistifikuje i obožava. Muška literatura ubedljivo i sa obiljem nepotrebnih pojedinosti dokazuje da se heteroseksualni muškarci identifikuju sa svojim penisom dok su istovremeno neobično otuđeni od njega.[5] U takvoj kulturi se muškarcima obično ne

2. Ono što posmatramo kao muško građansko pravo očigledno se razlikuje među narodima i muškarci iz različitih naroda su među sobom uspostavili više od jedne klase građanskog prava.

3. Opravdani su politički razlozi za to što su prošle 72 godine od prvog javnog zahteva da žene dobiju pravo glasa do ratifikacije zakona o pravu žena da biraju i budu birane i za to što je Amandman o jednakim pravima, prvi put predstavljen Kongresu 1920, i dalje van zakona – 64 godina kasnije. Princip muškog (a ne ženskog) građanskog prava osnov je falokratskom društvu.

4. Homoerotičnost koju Platon slavi u *Gozbi*, a koju neki savremeni homoseksualni krugovi srdačno pozdravljaju, jasno je načelno elitistička, a specifično je reč o homoerotičnosti muške nadmoći.

5. C. Šejfer (Shafer) skrenula mi je pažnju na to da u ovakvoj upotrebi izraza „identifikovati se sa..." identifikacija podrazumeva i otuđenje jer se možemo identifikovati samo s nečim što je drugačije od nas samih.

smeju kad predstavljaju žene kao kastrirane muškarce. To je kultura u kojoj identifikacija s penisom koji poseduje snagu, prisutnost i kreativnost jeste uverljiva – ne identifikacija s mozgom, očima, ustima ili šakom, već s penisom. U takvoj kulturi će svakom predmetu ili slici iole nalik na penis u erekciji biti dodeljene ili pretpostavljene naročite mitske, semantičke, psihološke ili natprirodne moći. Ni u kulturi ni u politici homoseksualnih muškaraca koje vidimo na ulici, u barovima, medijima namenjenim homoseksualcima nema ničega što bi protivrečilo tom verovanju u magiju penisa. U heteroseksualnoj kulturi je obožavanje penisa u simboličkim predstavama otvoreno i uobičajeno, ali muškarčeva ljubav prema pravim penisima ima tendenciju da bude skrivena, izražavana u privatnosti ili tajno, prikrivena humorom ili grubijanskim ponašanjem. Načelno, homoseksualni muškarci su jedini koji su otvoreniji kad je to posredi: manje dvosmisleni, manje uzdržani i otvoreniji.

Ukoliko je obožavanje falusa centralna tačka falokratske kulture, onda su homoseksualni muškarci, u ogromnoj većini, više nalik na odane sveštenike nego na nevernice – i pokret za prava homoseksualnih muškaraca je vrlo moguće fundamentalistička frakcija globalne religije koju nazivamo patrijarhat. Kad je to posredi, usklađenost kulture homoseksualnih muškaraca s kulturom heteroseksualnih muškaraca ogromna je kao i jaz između tih kultura i ženskih kultura.

Uopšte uzev, žene imaju dobar razlog, stečen iskustvom, za negativne asocijacije povodom vrednosti i osećanja o penisima – jer penisi su u velikoj meri penisi povezani sa ženskom degradacijom, strahom i bolom. Strah i užasnutost koje penis može izazvati možda mogu biti u tesnoj vezi sa obožavanjem, ali tu se neretko naiđe i na iskustvo dosade, frustracije i nekakve otuđenosti u susretima s penisima koji se reklamiraju kao sredstva za uzbuđenje, ispunjenje i transcendenciju. U situaciji življenja pod pretnjom silovanja stavovi mnogih žena o penisima lelujaju od ravnodušnosti do prezira – svakako su suprotni obožavanju. Lezbejke i feministkinje, koje imaju mnogo stabilnije znanje o tome koliko su penisi nepotrebni za žensko fizičko zadovoljstvo i uopšte ženski identitet i autoritet, mogu biti čak i sklonije tim stavovima neobožavanja nego većina žena. Upravo se među ženama, naročito među feministkinjama i lezbejkama, mogu naći te nevernice. Mi i homoseksualni muškarci nalazimo se, u tom delu, na suprotnim stranama falofilične ortodoksije. Dozvolite mi i da napomenem da ja, iako krnjim i ismevam obožavanje penisa, ne prezirem uživanje u njemu. Uverena sam da bismo, kad bi se u penisima mnogo više uživalo, a znatno ih se manje obožavalo, svi sasvim drugačije i daleko bolje razumeli kako mušku tako i žensku seksualnost, moć i ljubav. Ali ja ne tumačim kulturu homoseksualnih muškaraca kao radikalnu kulturu užitaka – uprkos njenoj hedonističkoj retorici i broju odličnih kuvara koje proizvodi. Nagoveštaji navedene jeresi mogu se pronaći isključivo na krajnjim marginama homoseksualne kulture – ali vratiću se na to nešto kasnije.

3. Kao treći princip muške nadmoći navela sam princip muške homoerotičnosti. Ovde neću objašnjavati nikakvu „potisnutu" homoseksualnost prema kojoj je intenzivna heteroseksualnost ogromnog broja muškaraca navodna reakcija. Ovde ne govorim ni o homoseksualnosti, već o homoerotičnosti za koju smatram da uopšte nije potisnuta.

U dominantnom jeziku heteroseksualnih muškaraca i njihovom pogledu na svet, „seks" se izjednačava sa onim što sam nazvala „misionarski seks". Uprkos raznolikim aktivnostima koje ljudi čine međusobno ili jedni drugima u privatnosti, a koje se označavaju kao „seksualni odnos" ili „seksualnost", kulturne slike seksa i „činova seksa" u ogromnoj meri se tiču genitalnog odnosa, to jest jebanja, u kojem je muškarac dominantan, a žena potčinjena. Kako se često beleži, većina muškaraca tvrdi – zapravo insistira – da ne postoji suštinska povezanost između seksa (odnosno jebanja) i ljubavi, naklonosti, emotivne veze, divljenja, poštovanja ili bilo koje druge emocije strasti i privrženosti. Reći da su heteroseksualni muškarci heteroseksualni znači reći da se oni upuštaju u seks (jebanje) isključivo s drugim polom (ili na njemu, ili prema njemu) – to jest, sa ženama.[6] Sve ili skoro sve što se tiče ljubavi većina heteroseksualnih muškaraca ekskluzivno čuva za druge muškarce. Ljudi kojima se oni dive, koje poštuju, obožavaju, kojima se klanjaju, koje slave, oponašaju, idolizuju i s kojima stvaraju duboke veze, ljudi od kojih žele da uče i čije poštovanje, divljenje, priznanje, slavljenje, klanjanje i ljubav žele... svi oni su, u ogromnom broju slučajeva, drugi muškarci. U njihovim odnosima sa ženama, ono što se priznaje kao poštovanje jeste ljubaznost, velikodušnost ili paternalizam, a ono što se smatra priznanjem jeste stavljanje na pijedestal. Od žena oni traže odanost, službu i seks.

Heteroseksualna muška kultura je homoerotska, ona voli muškarca. I to je u savršenom skladu s tim što je ona hetero-seks-ualna jer u toj shemi seks i ljubav nemaju nikakvu suštinski dodirnu tačku, a veoma malo imaju slučajnih. Kultura homoseksualnih muškaraca takođe je homoerotska. U njoj skoro da ne postoji ništa što bi ukazalo i na mrvu ljubavi prema ženama, a svi elementi strasti i privrženosti, uključujući sve oblike senzualnog zadovoljstva i žudnje, ot-

6. Muškarac koji sebe čvrsto smatra heteroseksualcem, kad jebe dečaka ili drugog muškarca, obično smatra da je taj drugi žena ili da ga tim činom čini ženom.

voreno su okrenuti ka muško-muškim odnosima. Ljubav prema muškarcima tu je jednostavno transparentnija kod ljubavnika i kompletnija za homoseksualne muškarce u odnosu na heteroseksualne.

Lezbejke i lezbejska feministička kultura takođe su, naravno, načelno homoerotske. Lezbejke/feministkinje imaju običaj da čuvaju emocije, privrženost i žudnju za žene i da žele isto zauzvrat. Mi smo relativno ravnodušne, erotski, prema muškarcima – onoliko koliko nam to dopuštaju socijalizacija i preživljavanje u kulturi muške nadmoći. Ne voleti muškarce, u kulturi muške nadmoći, predstavlja verovatno najgnusniji greh. To se, verujem, i potvrđuje kad se ravnodušnost lezbejki ili feministkinja prema muškarcima izravno tumači kao mržnja prema muškarcima. Ne voleti muškarce toliko je loše u ovakvoj postavci vrednosti da se ne može razumeti kao obična negacija – jednostavno odsustvo zainteresovanosti – već se tumači kao potpuno prisustvo neprijateljstva.

Ukoliko je ljubav prema muškarcima pravilo falokratske kulture, kao što ja mislim da jeste, i ukoliko je, dakle, muška homoerotičnost obavezna, onda homoseksualni muškarci treba da se ubroje među vernike, ili lojalne i poslušne građane, dok su lezbejke feministkinje grešnice i kriminalke, ili pak, politički gledano, pobunjenice i izdajnice.

4. Oštro razgrančeni dualizam falokratske misli u muško/žensko i muževno/ženstveno nužno vodi do očiglednog zaključka da mržnja prema ženama logično dolazi od ljubavi prema muškarcima.

Prezir prema ženama toliko je uobičajen u ovoj kulturi da ga je ponekad teško uočiti. Često se izražava nečim što se shvata kao humor i u okviru najpopularnijih zabavnih sadržaja. Feminističke autorke u svim oblastima podrobno su dokumentovale prisustvo tog prezira u visokoj kulturi i akademiji. On se promoviše u marketingu i modnoj industriji. Sva heteroseksualna pornografija, uključujući i onu tzv. lezbejsku pornografiju koju su muškarci napravili za muškarce, prikazuje apsolutnu i beskompromisnu mržnju prema ženama.[7] Sportski i vojni treneri izražavaju gađenje kad njihovi štićenici neadekvatno postižu rezultate tako što ih nazivaju ženama, damama, devojkama i drugim pogrdnijim nazivima za osobe ženskog pola.

Mržnja prema ženama predstavlja osnovu podrške muškoj nadmoći – njene funkcije u falokratskom društvu su brojne. Između ostalog, njome se podržava muška solidarnost tako što se žene odvajaju od muškaraca i postavljaju ispod njih. Njome se održava jasna i precizna granica između muškog „mi" i suprotnog „one" i njome se potpomaže održavanje iluzije superiornosti, čime se motiviše lojalnost. Muškarci neretko ritualno izražavaju prezir prema ženama kako bi iskazali i time ponovo potvrdili i sebi i ostalima u takvoj muškosti da njihova lojalnost pripada muškom „mi" i da time stiču prava i privilegije koje to članstvo donosi. To je jedna od funkcija razmene „osvajačkih" priča, usputnog ponižavanja, grupnog silovanja i drugih malih i većih zločina.[8]

U kulturi u kojoj se mrze žene, jedna od velikih neprijatnosti za muškarca može biti da se prema njemu ophode kao prema ženi ili da ga vide kao ženu, ili kao sličnog ženi. Takva degradacija čini ga pravim objektom za silovanje ili ponižavanje i ukidaju mu se pretpostavljena građanska prava. Homoseksualni muškarci doživljavaju tu strašnu sudbinu. Muškarac, ako se u širem društvu zna da je homoseksualac, biva podvrgnut posmatranju njegovog seksualnog statusa, ličnog autoriteta i građanskih prava koja su za žene hipotetička. To je, naravno, veoma nepravedno jer su homoseksualni muškarci većinom u potpunosti muškarci kao i svi ostali: biti homoseksualan nije nimalo u raskoraku s biti lojalan muškosti i posvećen preziru žena. Neke od stvari koje navode heteroseksualne ljude da posumnjaju u muškost homoseksualnih muškaraca upravo su dokazi za to.

Jedna od stvari koje navode heteroseksualni svet na ideju da homoseksualci nisu pravi muškarci jeste feminiziran stil nekih homoseksualaca u okviru homoseksualne institucije oponašanja žena – što je u uobičajenom mišljenju povezano s muškom homoseksualnošću. Ali ja to ovako razumem: ženstvenost homoseksualnih muškaraca i navlačenje ženske garderobe ne ukazuju na ljubav niti na identifikaciju sa ženama, a ni na identifikaciju sa ženskošću.

U većini slučajeva, ta feminiziranost dolazi iz preteranosti i glumatanja i ima ta svojstva. Ona je relaksirano i cinično podsmevanje ženama za koje je ženstvenost zatočeništvo potčinjenosti, ali istovremeno je vrsta predstave, igranje zabranjenim, nestašnost u kojoj – podozrevam – više uživaju oni koji su uvereni u svoj imunitet nego oni koji imaju ikakvih nedoumica i stra-

7. Vidi: *Pornografija: muškarci poseduju žene*, Andrea Dvorkin (Perigee Books, Putnam, 1981). I „Sadomazohizam: erotizovano nasilje, erotizovana nemoć", u *Protiv sadomazohizma: radikalna feministička analiza*, ur. Robin Ruth Linden, Darlene R. Pagano, Diana E. H. Russell i Susan Leigh Star (Frog In The Well, 430 Oakdale Road, East Palo Alto, California 94302, 1982), str. 125 i dalje.

8. Vidi *Mržnja prema ženi*, Andrea Dvorkin (E. P. Dutton, 1974), i *Gin/Ekologija: metaetika radikalnog feminizma*, Meri Dejli (Beacon Press, Boston, 1978), naročito prvi i drugi deo za detaljnu razradu simptoma i funkcije mržnje prema ženama.

hova. Samouvereni momci, sigurni u sopstvenu besmrtnost, jesu oni koji izvode akrobacije pet spratova iznad pločnika. Čini mi se da je ta sklonost ka ženstvenosti u homoseksualnih muškaraca nekakav vid ozbiljnog sporta u kojem muškarci mogu prikazivati svoju moć i kontrolu nad ženskošću kao u svakom drugom sportu u kojem se prikazuju fizička snaga i kontrola nad elementima fizičkog okruženja. Neki homoseksualci zaista vrhunski ovladavaju ženskošću i često im se to priznaje kao herojstvo, čime zasluže poštovanje.[9] Ali ovladati ženskošću nije ženskost. To je muškost. To nije manifestacija ljubavi prema ženama, već mržnje prema ženama. I neko ko je ovladao tom veštinom stiče pravo da traži da bude prvi među muškarcima. Sve nas to navodi na to da je uobičajena tvrdnja kako homofobija pogađa najnesigurnije u muškosti zapravo veoma istinita. Razmetljiva i očita feminiziranost homoseksualnih muškaraca ismeva plašljivo i sujeverno izbegavanje ženskog kod heteroseksualnih muškaraca.[10] A postoje i homoseksualni muškarci skloni da pozdrave takvo tumačenje, da budu zadovoljni sobom i oduševljeni analizom koja pokazuje da jesu superiorni u odnosu na ostale muškarce, to jest superiorni u svojoj muževnosti. Time jasno otkrivaju da su položili ispit muškosti u preziru prema ženama.[11] (Postoji i blaža politika u pozadini te izveštačene ženstvenosti kod nekih homoseksualnih muškaraca. Ona može biti vrsta zabave u kojoj se ismevaju ne samo žene i heteroseksualni muškarci već čitava institucija roda – promišljeno nevernička zezancija povodom jedne od najsvetijih besmislica falokratske kulture. I to bi mogla biti neophodna bezbrižna politička akcija buntovnika protiv roda pre nego ispoljavanje muževnosti. Ukoliko se s tim, a to pre svega predstavlja pomoćno sredstvo ženske potčinjenosti, neoprezno postupa, to se može pretvoriti u loš vic. Ali kad se u neozbiljnosti ostane na nivou dobre šale na račun patrijarhata, otkriva se potencijalno revolucionarna nepostojanost ozbiljne stvari kao što je muškost i time se onda može izraziti politička pripadnost feminizmu mnogo više nego većini ostalih homoseksualnih politika.) Mogle smo se ponadati da to što sami homoseksualni muškarci, na neki način, mogu biti žrtve mržnje usmerene prema ženama može dovesti do neobične identifikacije sa ženama i, samim tim, do političke saradnje. To jeste politička mogućnost koju su i aktualizovali neki homoseksualni muškarci, ali za većinu je takva identifikacija potpuno nemoguća. Oni znaju, čak i ako to ne artikulišu, da je njihova klasifikacija sa ženama zasnovana na dubokom nerazumevanju. Poput većine drugih muškaraca koji iz ovog ili onog razloga okuse kako je biti žena u kulturi koja mrzi žene, oni osećaju potrebu da protestuju ne protiv nepravde što je iko ikad bio tretiran na tako loš način, već protiv nepravde što se oni tako tretiraju – a nisu žene. Identifikacija homoseksualnih muškaraca sa ženama u heteroseksualnoj kulturi obično služi jedino tome da pojača ulaganje homoseksualnih muškaraca u sopstvenu različitost i razgraničavanje s drugošću žena. Kao rezultat ne dobijamo saveništvo sa ženama, već strategije koje su osmišljene da javno demonstriraju poistovećivanje homoseksualnih muškaraca s muškarcima, a preko leđa žena i protiv njih. Takve strategije moraju nekako uključivati javno ispoljavanje muške dominacije i ženske potčinjenosti. Nije jednostavno naći način za organizaciju javnih akcija i nastupa koji istovremeno predstavljaju homoseksualnost homoseksualnih muškaraca i njihovu tačnu nadmoćnu mržnju prema ženama. Prenaglašena feminiziranost to prikazuje, ali se u javnosti najčešće pogrešno razume. Bilo bi savršeno kad bi se neki od mnoštva oženjenih homoseksualnih muškaraca pojavili sa svojim suprugama u televizijskim emisijama gde bi muškarci elokventno govorili o radostima ljubavi prema muškarcima, dok bi njihove žene, osmehnute, prikladno pružale podršku izjavama da je sreća sve što žele svojim muževima. Ali nema baš volonterki za taj posao. Ko su, dakle, žene koje će se pojaviti uz homoseksualne muškarce i iza njih i predstaviti drugost žena na odgovarajući način i u suprotnosti s njihovom muškošću? Lezbejke, naravno. Homoseksualni muškarci mogu sebe uverljivo predstavljati kao muškarce, to jest kao bića koja su definisana superiornošću u odnosu na žene ukoliko postoje lezbejke u pokretu za prava homoseksualaca – pod uslovom da su muškarci uvek ili gotovo uvek na vidljivim vodećim položajima. Kad imaju žene oko sebe – vidljive, ali na podređenim položajima – homoseksualni muškarci mogu javno demonstrirati svoje odvajanje i razlikovanje od žena i svoj „prikladni" stav prema ženama koji je, u osnovi, ženomrzački.[12]

Kultura homoseksualnih muškaraca i pokret za prava homoseksualnih muškaraca, u svojim vidljivim manifestacijama, sasvim se lepo uklapaju u fundamentalni ženomrzački princip muške nadmoći. Svako ko se našao u blizini homoseksualnog bara mogao je to primetiti: homoseksualni muškarci, poput drugih muškaraca, često i s

9. Imitatori žena predstavljaju osnov zabave u homoseksualnim barovima i klubovima, u kojima nastupaju pred veoma zahvalnom publikom. Njihova veština je prepoznata i obožavana. Najbolji od njih putuju, poput ostalih zabavljača, i poznati su širom zemlje. Oni predstavljaju neku vrstu idola.

10. Zahvaljujući C. S., razumela sam da feminiziranost homoseksualnih muškaraca toliko nije povezana sa ženama da primarno ne predstavlja ni ismevanje žena – kako sam isprva mislila.

11. Ovo je primetila C. S.

12. Ovaj uvid dugujem Džonu Stoltenbergu. Vidi „Prema rodnoj pravdi", *WIN Magazine*, 20. 3. 1975, str. 6–9.

lakoćom i s radošću zbijaju šale kojima se ponižavaju i napadaju žene, ženska tela, ženske genitalije.[13] I zaista, u nekim krugovima, prezir prema ženama i fizička zgroženost ženskim telima otvoreno se prihvataju, jednostavno, kao druga strana medalje privlačnosti koju homoseksualci osećaju prema muškarcima.

5. Peti od principa muške nadmoći jeste obavezna heteroseksualnost. To je pravilo u seksualnoj praksi, to jest u „misionarskom" jebanju. U ovoj kulturi, ta aktivnost je načelno obavezna za muškarce. Jebanje predstavlja ogroman deo sistema u kojem se žene drže potčinjene muškarcima. Ono je ritualno prikazivanje potčinjenosti kojim se iznova potvrđuje činjenica potčinjenosti i na nju privikavaju i muškarci i žene, kako telesno tako i u mašti. Ona je takođe jedna od komponenata sistema ponašanja i vrednosti kojim se uspostavlja obavezno majčinstvo za žene. Jebanje je umnogome važno i kako bi žene sačuvale i očuvale svoje verovanje u sopstvenu izvornu heteroseksualnost, što zauzvrat (ženama, ne i muškarcima) povezuje i osnažuje žensku heteroerotičnost, to jest voljenje muškaraca od strane žena. Za održavanje muške nadmoći veoma je značajno da muškarci jebu žene, i to često. Stoga se to zahteva i predstavlja obavezu. Činjenjem se istovremeno obavlja dužnost i izražava solidarnost. Muškarac koji ne jebe ili ne želi da jebe žene nije potegao svoj deo tereta. On, dakle, nije odan i pouzdan član tima.

U tom smislu, neki homoseksualni muškarci jesu pravi otpadnici koji i zagovaraju toleranciju za svoje zastranjivanje, a da pritom ne budu kažnjeni adekvatno. Oni krše pravilo falokratije, ali u mnogim slučajevima žale zbog toga što ne ispunjavaju svoju dužnost jer su odlično naučili lekcije iz mržnje prema ženama. Takva nevoljnost da se ispuni ta uloga u muškosti potiče iz disbalansa u kojem je obavezna mržnja prema ženama preuzela takav oblik i dostigla takav intenzitet da ne može da ispuni taj drugi zahtev muškosti. Takvo odstupanje homoseksualnim životom iz kulture muške nadmoći, jasno, ne predstavlja zaokret od osnovnih vrednosti muške nadmoći, već je pre manifestacija nelogičnosti u osnovi tih vrednosti.

To što neki homoseksualni muškarci nisu voljni da učestvuju u jebanju žena nije, izgleda, u središtu muške homoseksualnosti, u središtu toga da se „bude homoseksualan", kako to predstavlja i brani pokret za prava homoseksualaca.

Takva „homoseksualnost", izgleda, uglavnom toleriše zahtev za heteroseksualnošću i njeni glasnogovornici, izgleda, samo traže da muškarci ne budu ograničeni na heteroseksualnost, to jest da genitalni kontakt i odnos bude dozvoljen kao deo njihovih homoerotskih odnosa s drugim muškarcima. Oni ističu da je veliki deo homoseksualnih muškaraca oženjen i da mnogi muškarci koji učestvuju u onome što nazivaju homoseksualnošću jebu i žene – to jest da oni jesu „normalni" muškarci koji obavljaju svoju dužnost. Takođe se ističe veliki broj homoseksualaca koji su očevi. Neću se pretvarati da poznajem ovu statistiku: koliko homoseksualnih muškaraca spava sa ženama ili su žene s njima zatrudnele, niti čak koliko njih je posvećeno ovoj liniji ubeđivanja u njihovim ulogama poput aktivista za prava homoseksualnih osoba. Ali to je jedna od tema u retorici prava homoseksualnih osoba i muškarci koji zauzimaju taj stav nisu naročiti politički saveznici ženama. Oni održavaju solidarnost s drugim muškarcima u smislu očuvanja sistema s tog aspekta i jednostavno žele priznanje za to uprkos ostalim aktivnostima i sklonostima.

6. I stižemo sad do jedinog osnovnog principa kulture i društva muške nadmoći u kojem postoji zanimljivo razilaženje principa, vrednosti i vodilja muške homoseksualnosti. Čak i ovde situacija jeste dvosmislena jer pokret za prava homoseksualnih muškaraca jedino želi previše nečega što je već odveć drago heteroseksualnim muškarcima. Uopšteno govoreći, muškarci u ovoj kulturi smatraju, na osnovu svoje genitalne muškosti, da imaju pravo pristupa svemu što požele. Granice koje prepoznaju u okvirima te opšte dostupnosti jesu one koje su postavili drugi muškarci sistemima privatnog vlasništva, postojanja države, pravila i rituala o granicama nasilja među muškarcima. U svom poistovećivanju s Muškim svetom, oni ne prepoznaju nikakve granice ka pristupu bilo čemu u univerzumu, s mogućim izuzetkom onih koje se nameću kao potreba za preživljavanjem Muškog sveta, a čak i njih mogu ignorisati ili im se mogu podsmevati u nekakvom čudnom ubeđenju da je Muški svet besmrtan i večan. Prenos te kosmičke muške arogancije na nivo pojedinačnog muškog tela jeste pretpostavka pojedinca da ima skoro pa univerzalno pravo da jebe – da potvrdi svoju pojedinačnu mušku dominaciju nad svim onim što nije on tako što će to koristiti u svrhu falusnog zadovoljstva ili samopotvrđivanja kako na fizičkom tako i na simboličkom nivou. Na/u bilo koji fizički objekat može se mokriti, ili se u/na njega može ejakulirati ili penisom penetrirati – bilo da su to neljudske životinje ili bilo koja žena, i jedina ograničenja predstavljaju prava vlasništva ili lokalna društvena pravila ponašanja – a čak ni ona nisu sasvim zaštićena od uzdignutog penisa koji, kako se kaže, nema savest. Jedna opšta i skoro nepropusna granica

13. Vidi „Seksistički sleng i homoseksualna zajednica: jesi li ti jedan, takođe?", Džulija P. Stenli i Suzan V. Robins, *The Michigan Occasional Papers Series*, br. XIV (Michigan Occasional Papers in Women's Studies, University of Michigan, 354 Lorch Hall, Ann Arbor, Michigan 48109).

falusnom pristupu jeste to da muškarci ne treba da jebu druge muškarce, naročito ne odrasle muškarce iz svoje klase, plemena, rase itd. To je vrlo važno pravilo falokratske kulture koje većina homoseksualnih muškaraca krši, te je taj prekršaj centralan u odbrani i promociji pokreta za prava homoseksualnih muškaraca. Ali primetimo oblik takvog zastranjivanja od pravila muške igre nadmoći. Ono odbija postavljenu granicu na falusni pristup i time odbija da obuzda muško sopstvo. Ono je razularenost falusne arogancije. Osnovni princip je to da postoji univerzalni falusni pristup. Ono što je problematično jeste njegova kvalifikacija. Kultura homoseksualnih muškaraca ne poriče princip niti ga uklanja – ona ga sasvim prihvata.

Ogromna zasluga za održavanje muške nadmoći jeste stalna kultivacija maskuliniteta kod genitalnih muškaraca. A maskulinitet uključuje verovanje da, kao muškarac, ti predstavljaš centar univerzuma koji je stvoren da te hrani i održava kao jednog i da taj jedan vlada svime, kao i verovanje da sve što se ne povinuje volji tog jednog može biti, ili možda treba biti, dovedeno u red nasiljem. Kad bi tako bilo, u vaseljeni bi bilo mesta za samo jedno muško stvorenje, tako da mora da postoji nekakav faktor ravnoteže, nešto što će zaštititi muška stvorenja jedna od drugih. Na primer, postoji tabu incesta, ugrađen u standardni maskulinitet: pravi muškarac ne vreba niti konzumira druga muška stvorenja u okviru svoje srodničke grupe.[14] Tako se uspostavlja ravnoteža – poput kodeksa časti među lopovima. U okviru srodničkih grupa, muška stvorenja se mogu takmičiti na najrazličitije, detaljno definisane, ritualne načine, ali muškarci se poistovećuju jedni s drugima tako da jedni druge ne mogu videti kao „Druge", to jest kao sirov materijal za zadovoljenje sopstvenih apetita. Takvo uklapanje u stado sa određenim drugim muškim stvorenjima, što ponekad nazivamo „muško zbližavanje", predstavlja garanciju muškim bićima za suštinski osnov sigurnosti među muškim bićima koja bi se, u infantilnoj solipsističkoj aroganciji, inače slepo istrebila među sobom. Zabrana muško-muškog seksa predstavlja poklopac na maskulinitetu, ograničavajući princip koji sprečava maskulinitet da postane beskrajna oluja neizjednačenog sopstva. Kao takva, ta zabrana je nužno uvek u tenziji sa ostatkom maskuliniteta. Ta tenzija daje maskulinitetu strukturu, ali ostaje zauvek problematična. Sve dok su muškarci stalno socijalizovani u maskulinitetu, široka lepeza mogućnosti da se otrgnu kontroli jeste konstanta. Fobična reakcija heteroseksualnih muškaraca na mušku homoseksualnost može se shvatiti i kao strah od neobuzdane, neograničene, nesputane muškosti. Ona je, naravno, više od toga i komplikovanije, ali je i to – između ostalog.

Kako bi umirili taj strah, u pokretu za prava homoseksualaca pokušali su retorikom i ideologijom da ubede heteroseksualne muškarce da muško-muško jebanje u anus i felacio nikako nisu kršenje pravila da muškarci ne smeju da vrebaju niti da konzumiraju druge muškarce, već da su to, naprotiv, načini muškog povezivanja. Ne mogu da kažem da znam da li je, ili koliko često, muško-muško jebanje u anus ili felacio u osnovi silovanje ili jednostavno povezivanje, ili pak koliko je to jednostavno, tako da neću ni da pokušavam da odgovorim na to pitanje. Samo bih pribeležila sledeće: ukoliko je tvrdnja homoseksualnih muškaraca i njihovog pokreta da je muško-muško jebanje u anus zaista vid muškog povezivanja, intenzifikacija i svršetak muške homoerotičnosti koja je u osnovi muške nadmoći, onda oni sami zagovaraju da je njihova kultura i praksa, zapravo, u savršenom skladu s kulturom, praksom i principima muške nadmoći. U skladu sa opštom slikom koja je ovde prikazana, muška homoseksualnost je kongruentna s kulturom nadmoći heteroseksualnih muškaraca i predstavlja njen logičan nastavak. Izgleda da heteroseksualni muškarci jednostavno ne razumeju tu usaglašenost i da su u strahu od „logičnog nastavka". Kao odgovor, pokret za prava homoseksualaca pokušava da edukuje i ohrabri heteroseksualne muškarce da cene normalnost i bezopasnost homoseksualaca jer oni ne ugrožavaju principe kulture muške nadmoći. S druge strane, svaka politika koja se bavi dostojanstvom i dobrobiti za žene ne može da se ne usprotivi tim principima, a lezbejski feminizam je s njima naročito u stalnom sukobu. Stil lezbejskih feministkinja, njihove aktivnosti, njihova žudnja i vrednosti očigledno su i duboko u neskladu s principima kulture muške nadmoći. Ona ne voli muškarce, ona ne čuva svu strast i značajnu razmenu za muškarce. Ona ne mrzi žene. Ona pretpostavlja jednakost ženskih i muških tela, ili čak superiornost i normativnost ženskog tela. Nju penisi ne zanimaju više od onoga što je razumna zainteresovanost za načine na koje muškarci koriste penise protiv žena. Ona traži građanska prava za žene a da pritom ne zagovara kako su žene zapravo muškarci, samo s drugačijim genitalijama. Ona ne živi kao dodatak pravilu da je heteroseksualnost za muškarce. Ona nije dostupna penisu i ne vidi sebe kao prirodan objekat za jebanje, i poriče da muškarci imaju pravo ili dužnost da je jebu. Naše postojanje kao žena koje muškarci ne poseduju, žena nedostupnih penisu, naše vrednosti i naša pažnja, naše iskustvo erotike i usmerenost naše strasti smeštaju nas tačno nasuprot muškoj kulturi nadmoći

14. Koristim termin „srodnički" u posebnom značenju. Grupa s takvim odnosima može biti definisana šire ili uže klasom, rasom, godinama, religijskom pripadnošću, etničkim poreklom, jezikom itd. Ali to može biti i ulična banda, mafijaška „porodica", korporacija, učenici u određenoj školi, politička mašinerija itd.

u svim aspektima, i to tako da je naše iskustvo skoro pa nezamislivo u okvirima takve kulture.[15] Kad je reč o prirodnoj bliskosti lezbejki feministkinja i pokreta za prava homoseksualnih muškaraca, ja u potpunosti vidim da su te politike, u većini slučajeva, u direktnoj opoziciji. Opšti smer politike homoseksualnih muškaraca jeste da traže muškost i muške privilegije za homoseksualce i da promovišu proširenje za falusni pristup do tačke u kojoj je to, zapravo, sasvim lišeno ograničenja. Glavni pravac politike lezbejki feministkinja jeste rastavljanje muške privilegije, brisanje maskuliniteta i potpuna promena pravila falusnog pristupa tako da će ono, umesto da glasi da je pristup slobodan ukoliko nije naročito zabranjen, glasiti da je pristup zabranjen ukoliko nije naročito dozvoljen.

Ima i drugih mogućnosti. Homoseksualni muškarci, bar oni koji ne dolaze iz viših ekonomskih klasa i/ili nisu belci, takođe su izloženi mržnji, strahu i preziru heteroseksualnih muškaraca[16] - oni su takođe iskusili isključenje iz zajednice ili uskraćivanje prava, ili žive s pretnjom da će se to dogoditi. Homoseksualni muškarci su izloženi maltretiranju i viktimizaciji siledžija, nasilnika i religioznih fanatika znatno više nego drugi muškarci njihove klase ili rase. I oni, poput žena, tolerišu pravno i bespravno nasilje i uvrede koje nijedna osoba koja poštuje sebe nikad ne bi trebalo da toleriše. I iz te marginalizacije i viktimizacije treba i mora da nastane politika koja je konstruktivnija, progresivnija i jednostavno revolucionarnija od trenutno prisutne politike asimilacije, koja se uglavnom sastoji od traženja da se homoseksualcima prizna članstvo među muškarcima i moli za razumevanje.

Ma kako da se neki muškarac oseća kao „drugačiji" u svom položaju prema rodnim kategorijama, on to, u svojim telesnim strastima, čini u kulturnom kontekstu koji mu nudi jedino mogućnost smeštanja u muško/ženski dualitet. S jedne strane, „ponuđena" mu je dominantna seksistička i heteroseksistička kultura koja će ga označiti ženstvenim i strogo ga ukoriti. S druge strane, „ponuđena" mu je veoma mizogina i hipermaskulina supkultura homoseksualnih muškaraca i zapravo je pozvan da se pridruži maskulinističkom pokretu homoseksualnih muškaraca u ulozi medijatora između te dve strane i da pokušava da izgradi mostove razumevanja među njima. Ukoliko pak poseduje estetski i politički visoke standarde te zaključi da je sve navedeno odbojno, preostaje mu jedino ono što su i lezbejke feministkinje učinile: pronalazački posao. Potrebno je da se pokrene, kao što smo i mi učinile, u prethodno neopisanim smerovima. Mora da pronađe šta znači biti muškarac a ne biti ogrezao u heteroseksualni maskulinitet, homoseksualni hipermaskulinitet ili feminiziranost. Da bi uopšte pomislio da je takvo pronalazaštvo vredno ili nužno, muškarac mora uskratiti lojalnost falokratiji. Za homoseksualnog muškarca to znači biti izdajnik muževnosti - upravo ono što heteroseksualni muškarci i misle da on jeste.

Svaki muškarac koji želi biti prijatelj ženama mora razumeti vrednosti i principe falokratske kulture i kako se oni prepliću s njegovim životom, mora ih odbaciti i uskratiti lojalnost maskulinitetu. Svaki muškarac koji želi takvo nešto mora ponovo da otkrije šta znači biti muškarac. Početna intuicija koju su mnoge od nas imale, da homoseksualni muškarci mogu biti skloniji da budu prijatelji ženama nego heteroseksualni muškarci, možda je satkana od sledeće istine: za homoseksualne muškarce, više nego kod heteroseksualnih muškaraca, motivi i sredstva za preduzimanje tog radikalnog koraka posađeni su u njihov kulturni i politički položaj u svetu. Razliku za homoseksualne muškarce može predstavljati njihovo neuklapanje, koje ih podstiče da iznađu i obezbede sredstva za svoj pronalazak. Jedna od privilegija normalnosti i običnosti jeste određeni stepen nesvesnosti. Kad je neko pripadnik onoga što se u datom socijalnom okruženju podrazumeva normom, onda ta osoba ne mora da razmišlja o ovome. Često, u razgovorima o predrasudama i diskriminaciji, čujem izjave poput „Ne razmišljam o sebi kao o heteroseksualki", „Ne mislim o sebi kao o belcu", „Ne razmišljam o sebi kao o muškarcu", „Ja sam samo osoba, razmišljam o sebi kao o osobi". Ukoliko neko predstavlja normu, onda on i ne mora da razmišlja o svom identitetu.[17] Ako je pak neko na margini, onda on nema tu privilegiju da ne primeti šta je. Odsustvo privilegije jeste prisustvo znanja. Kao takvo, ono može predstavljati izvrstan resurs, ali samo pod uslovom da se osoba s margine ne ophodi prema tom znanju s prezirom i da se ne polakomi na to da bude primljena u središnja zbivanja, to jest u nesvesnost normalnosti. Ne kažem to nepromišljeno i grubo - poznati su mi ta žudnja za normalnošću i teret koji znanje nosi. Ali moguće je prihvatiti i znanje i marginalnost. Alternativa takvom prihvatanju jeste brisanje iskustva nas samih kako bismo se uklopile pretvarajući se da smo normalne, da naša različitost ništa ne predstavlja, u tolikoj meri da ne predstavlja ništa značajnije od sklonosti ka stranim automobilima, pićem ili

15. Za objašnjenje i širu diskusiju vidi „Biti i biti viđena: politike stvarnosti", u zbirci *Politike stvarnosti: eseji u feminističkoj teoriji* (Crossing Press, 1983).

16. Žene takođe, uključujući neke lezbejke. Ali negativni stavovi žena prema bilo kojoj grupi muškaraca nisu uticajni kao muški.

17. Ovaj vid nesvesnosti jedna je od privilegija dominacije, na šta mi je prvo ukazala Redži Tizli (Teasly), mnogo pre (koliko je meni poznato) nego što su to ostale feministkinje razumele.

odećom. Homoseksualni muškarci i lezbejke svi su seksualni devijanti: naša tela se kreću u ovom svetu sasvim različitim putevima i susreću druga tela sasvim drugačije i na drugačijim mestima nego tela heteroseksualne većine. Ne postoji ništa osnovnije od toga – razlika nije „puka", nije beznačajna. Ono u nama što žudi za integritetom, šta god to bilo, mora da se poveže sa znanjem, a ne sa žudnjom za gubljenjem svesnosti u normalnosti.

Ne mogu reći drugoj osobi kako će se njeno ili njegovo poznavanje marginalnosti životnim iskustvom razgranati u veće znanje, ali verujem da je bezbedno reći da smo mi – kako je naša marginalnost suštinski povezana s našim telima i njihovim nekonformizmom prema telesnim i ponašajnim kategorijama dominantnih kultura – ti koji imaju pristup znanju o telima koje je izgubljeno i/ili skriveno u dominantnim kulturama. Da objasnim: i lezbejke i homoseksualni muškarci mogu imati pristup znanju o telesnom, čulnom, senzualnom zadovoljstvu koje je skoro sasvim blokirano u heteroseksualnim kulturama muške nadmoći, naročito u strujama u kojima dominiraju beli, hrišćanski, komercijalni i militaristički stilovi i vrednosti. U meri u kojoj kultura homoseksualnih muškaraca neguje, istražuje i proširuje svoje napore da dođe do jednostavnog telesnog zadovoljstva, a u suprotnosti s tendencijama ka fetišizmu, fantaziji i otuđenju, izgleda da postoji način da se razviju prilično radikalne, dosad nezamislive, koncepcije o tome šta se sve može biti kad se živi u muškom telu.

Falokratsko pravoverje o vrhuncu zadovoljstva muškog tela, izgleda, svedeno je na to da su ogroman mišićni napor i orgazam njegov najviši oblik. Takva doktrina sasvim odgovara društvu koje zahteva kako intenzivno jebanje, tako i populaciju muškaraca koji sebe zamišljaju kao ratnike. Ali to koja sve telesna zadovoljstva postoje u činovima kojima se izražavaju muška nadmoć i muška dominacija svakako nisu paradigme, ni raspon, ni visina, ni dubina zadovoljstva koje je dostupno onima koji žive u muškim telima. Kultura homoseksualnih muškaraca to nagoveštava, a čuvari muške nadmoći žele to da sakriju. Direktno i entuzijastično traganje za zadovoljstvima muškog tela neće, pretpostavljam, odvesti muškarce u maskulinitet, to jest ka vrebanju drugih i osvajanje prirode, ništa više nego što će traganje za zadovoljstvom usmeriti žene ka monogamnoj heteroseksualnosti i ženstvenosti. Jedino što mogu predložiti jeste da se muškarci upuste u otkrivanje i pronalaženje svojih ciljeva. Ono što se, načelno, sa sigurnošću može reći o resursima koje marginalnost obezbeđuje jeste to da bivstvovanje na margini otvara mogućnost sagledavanja struktura dominantne kulture koje su iz nje same nevidljive. Naročit je blagoslov, kako za homoseksualne muškarce, tako i za lezbejke, činjenica da smo na mnogo načina i Građani/Građanke i Prognanici/Prognanice, članovi/članice porodice i stranci/strankinje. Većina nas je odgojena kao da smo heteroseksualni, mnogi/e jesmo bili/e heteroseksualni/e, i mnogi od nas mogu biti, i bivaju, percipirani kao heteroseksualni veći deo vremena. Većina nas tako poznaje heteroseksualni svet iznutra, a, samo li poželimo, i s njegovih najudaljenijih ivica. Možemo ga posmatrati s tačnošću i dubinom koje obezbeđuje binokularni vid. Različita saznanja koja su nam dostupna na našim različitim marginalnim položajima mogu nam obezbediti osnovu za pronalazak samih sebe, da pronađemo šta znači žena i šta znači muškarac, i to na zaista čudesnom razumevanju ljudi i ljudskog društva onako kako su konstruisani i pogrešno konstruisani ranije. Kad bismo samo hteli. Volja je tu najneophodniji element. Politika nas lezbejki feministkinja jeste da se javno predstavljamo kao osobe koje su odabrale lezbejske modele žudnje i senzualnosti. Bilo da kao pojedinke osećamo da smo rođene kao lezbejke ili da smo izabrale da budemo lezbejke – mi smo moralno i politički svesne akterke s pozitivnim izborom da prihvatamo lezbejstvo i dokraja koristimo sve njegove prednosti. To je u središtu našeg feminizma: žene mogu da poznaju svoja tela i žudnje, da interpretiraju sopstvene erotske smerove, da stvaraju i biraju okolinu koja će podržavati izabrane promene u svemu navedenom; moguća je ženska seksualnost nezavisno od muškaraca i maskuliniteta i ona se može izabrati. To zahtevamo za sebe i borimo se za opšte žensko oslobođenje za život u svetu bez kazne i terora, verujući, takođe, da će svet, ukoliko dopusti samoizabranu žensku seksualnost, biti jedan sasvim drugačiji svet. Politički pokret za prava istopolno orijentisanih ljudi, predvođen muškarcima, svojim većim delom je odbijao ideju da je homoseksualnost izabrana ili da je vredna izbora. Osnovno stanovište takvog pokreta u javnosti je sledeće: „Bili bismo heteroseksualni da smo imali izbora, ali mi nemamo izbora", uz dodatak: „I mi smo samo ljudi, poput vas."

Time se implicira da je ljudski želeti da se bude heteroseksualan, a potpuno ljudski biti nesavršen i sklon greškama. I dok se izvinjavaju za različitost tvrdnjom da nemaju nikakvu kontrolu nad njom, takvo kombinovanje tema vodi u gušenje različitosti sentimentalnim umivanjem zajedničke ljudskosti. Da bi se moglo uživati u dobrobitima marginalnosti, ona mora, na neki način, biti izabrana. Čak i kad se u pojedinačnoj istoriji modeli žudnje iskuse kao zadati, a ne kao izabrani, mi te modele možemo odbiti, usprotiviti im se, tolerisati ih ili ih prihvatiti. Moguće je izabrati život koji je posvećen menjanju žudnji, maskiranju ili bekstvu od posledica različitosti, ili izabrati način života kojim se različitost preuzima kao integralna položaju i

mestu u svetu. Krenemo li putem poricanja i izbegavanja, različitost se ne može koristiti kao resurs. Ne možemo videti ono što se može videti s dobro zauzetog položaja niti saznati ono što tako pozicionirano telo može saznati ukoliko smo zaokupljeni željom da ne budemo tu, ako poričemo posebnost sopstvenog položaja, odričemo se samih sebe. Onima koji izaberu zaobilaženje heteroseksualnih normi i odluče se za to na raspolaganju je ogromna moć. Birati, odlučivati i izazivati doktrine genetskog determinizma koji zamagljuje činjenicu da je heteroseksualnost deo politike. Biranjem se izaziva vrednost koja je dodeljena heteroseksualnoj uobičajenosti, njime se oni koji biraju stavljaju u položaj da stvaraju i istražuju drugačije viđenje. Mnogi homoseksualni muškarci, uključujući one na vodećim položajima u pokretu za prava homoseksualaca, ne žele takvu moć. Ne žele nikakve fundamentalne političke i društvene promene, nikakvo radikalno novo znanje, jer radije bi da zadrže ono za šta misle da im pripada – (najčešće beli muški) deo ratnog plena. Ali ima i onih koji su počeli da poimaju moć potencijala za izlečenje i otkrivanje razlike i da se posvećuju zadatku ponovnog pronalaska muškosti s položaja koje su sami postavili na krajnjim granicama struktura muškosti i muške nadmoći.

Nada za usklađivanje napora i saznanja lezbejki feministkinja i homoseksualnih muškaraca, ako postoji, nalazi se upravo tu – na krajnjim granicama na kojima gradimo izabrane temelje u svojim različitim različitostima.

Tekst je objavljen u knjizi Merilin Fraj, *Politike stvarnosti: eseji u feminističkoj teoriji,* 1983.

Elana Dajkvomon
(Elana Dykewomon)

Ućutkivanje separatistkinja

Otvoreno pismo koje se nalazi u nastavku teksta cenzurisao je Pleksus (ženski časopis) iz Berklija, pretpostavljam jer su smatrali da je ono „klevetničko“ po njih, iako mi nisu dali nikakav razlog zbog čega je cenzurisan. Takođe, moja druga knjiga, „Poznaće me po zubima“, cenzurisana je u „Ženskom mestu“ ženskom mestu (kojih žena? pita se ona), ženskoj knjižari u Oklandu, jer se prodaje „samo za žene.“ Iz iskustva znam da je cenzura prisutna u celoj zemlji, ne samo u području zaliva San Francisko, toj „velikoj homoseksualnoj meki.“ Zapravo, *Lezbejska veza* je jedina publikacija za lezbejke za koju verujem da me neće cenzurisati, zbog čega vam ovo šaljem.

Ozbiljno sam zabrinuta zbog rastućeg antiseparatizma lezbejskog pokreta, kakav god da je on. Ne zato što je to nova pojava, već zato što je u poslednje vreme otvorila dubinu neprijateljstva. Ili možda zato što samo-mržnja koja se pokazuje postaje zastrašujuća jer naši ekonomski, društveni i politički resursi postaju sve manji. To je obeleženo ogromnim poteškoćama koje lezbejke imaju u pronalaženju prostora za samo lezbejske performanse. Linda Šer, na primer, ne može da nastupa na čitavom području zaliva, ili u većini gradova.

Lezbejke neće da podrže njenu želju da radi za njih. Iako je mnogo lakše čitati poeziju nego imati koncert, otkrila sam da lezbejke u Nju Orleansu, San Dijegu i području zaliva ne bi tolerisale lezbejsko čitanje u bilo kom od njihovih ženskih prostora. Knjiga „Poznaće me po zubima“ prodata je u manje od 2.000 primeraka za tri godine, dok je knjiga „Žene s prstima na reci“ prodata u više od 15.000 primeraka. To nije samo jer Kćeri imaju bolju distribucijsku mrežu nego što je imao „Vetar“ ili što ima „Persefona“, nego zato što se ne prodaje muškarcima – a žene neće da kupe ono što se ne prodaje muškarcima, lezbejke je ne skladište u nekim od „ženskih“ knjižara, a ženske novine ne objavljuju prikaze o njoj.

Uzrujana sam zbog sebe, naravno. Mislim da ne zaslužujem da budem cenzurisana od strane žena u koje sam odlučila da uložim svoju energiju. Ali sam takođe uplašena. Masovno poricanje da bi lezbejke mogle da imaju svoju sopstvenu kulturu ili da budu u stanju da je stvore, odnosno iznova otkriju, ili da imaju nešto jedinstveno i pozitivno, nežno i kreativno da daju jedna drugoj, zastrašujuće je. Energija koja se daje Amandmanu

o jednakim pravima, abortusu, pederima i politikama muške levice oduzima energiju koja može da bude usmerena ka lezbejkama.

Ta, ka drugima usmerena energija, pokušava da potopi lezbejski identitet natrag u veliki američki lonac – to je deo istog pokreta koji je mekdonaldizovao ovu zemlju, koji ignoriše rasne, klasne, etničke razlike među nama.

Lezbejke nisu isto što i heteroseksualne osobe; ne postoji ništa dobro što bi moglo da se dobije ako se poistovetimo sa našim neprijateljicama, „okrećući drugi obraz", uklapajući se, smirujući se. Svaka lezbejka ima divne, intenzivne razlike koje će dovesti do stvaranja lezbejske kulture/zajednice – jevrejske, crne, latino, starosedelačke, irske, katoličke, zajednice bostonskog geta, predgrađa San Franciska, lezbejke sa farmi Misurija, i tako dalje. Upravo u međusobnom stvaranju tog prostora, postavljajući jedne druge sebi kao prioritete, moći ćemo da rastemo.

Mnoge čitateljke *Lezbejske veze* pišu kako bi se žalile na to kako su otišle u lezbejsku zajednicu (gde su mislile da će je pronaći? pita se ona) za pomoć i bile su razočarane. Tada su se zapitale: šta sam tražila? I shvatile da su imale negde unutar sebe viziju da postoji lezbejsko mesto, mesto gde su lezbejke slobodne da se otvoreno daju kao brižna i jasna lezbejska bića. Kada su bile razočarane što nisu pronašle to mesto, da li su shvatile da je na svakoj od nas da stvori i podrži tu viziju? Ne, čini se da većina njih umesto toga greši, dalje zlostavljajući lezbejke, ne doprinoseći ničemu u stvaranju te vizije, čak i malim delom. U većini američkih gradova ne postoje kupatila samo za lezbejke, a kamoli lezbejski bar u kome nema kurčeva. Možda postoji pet lezbejskih centara u zemlji, koji se ustručavaju da imaju događaje samo za lezbejke. Ne mnogo.

Ako nismo spremne da napravimo nešto za sebe, kako možemo da očekujemo da dobijemo nešto jedna od druge? Ako ne podržite lezbejska istraživanja o tome šta znači biti lezbejka sa drugim lezbejkama, onda ste se prepustile mržnji prema lezbejkama koju gaji dominantna kultura koja pretpostavlja da su svi hrišćani, beli, srednja klasa, heteroseksualni.

Ovo nije novost. Ali to mora ponovo da se kaže. OTVORENO PISMO SVIM LEZBEJKAMA UKLJUČENIM U „ŽENSKE PROSTORE": FBI JE U TEBI!

Pokušavajući da organizujem čitanje poezije/proze na području zaliva više od tri meseca, otkrila sam da su mi sva vrata zatvorena jer želim da čitam samo za lezbejke. Vrata koja su napravile lezbejke. Vrata za koja se kaže da su otvorena „za sve žene", ali su u stvarnosti pod kontrolom straha, zavisna od pretpostavke da je raditi stvari za heteroseksualne žene inherentno bolje nego učiniti bilo šta specifično za lezbejke.

Čini se da postoji široko rasprostranjena ljutnja, ako ne i teror prema bilo kojoj lezbejki koja želi da pruži najbolju, najkreativniju maštu i ljubav – samo lezbejkama. Zamka velikog sestrinstva „sve žene su dobrodošle" postaje liberalna farsa u ovoj atmosferi. Ja nisam dobrodošla. Lezbejke koje žele da me čuju (ili bilo koju drugu lezbejku) nisu dobrodošle. Kada postoji takozvana „ženska zgrada", koja će ne samo pustiti muškarce da uđu unutra, nego će im dati mesta za mušku produkciju – a neće dozvoliti čitanje samo za lezbejke, onda je muškarac obavio svoj posao. Kada nema mogućnosti za razlike, nema prostora za istraživanja u tome šta znači biti lezbejka u zajednici, nema mesta za večeri samoafirmacije, a onda nema ni pokreta. Kada lezbejke ne mogu da budu dovoljno iskrene da priznaju stvarnost („dobro, sve lezbejke će biti tamo, naravno, ali mi to ne možemo da kažemo na taj način"), onda nema nade za razvoj bilo koje političke moći koja mora da počiva na sposobnosti da barem navedemo ono što vidimo. Heteroseksualna kultura je obavila svoj posao. Muškarac je u tebi.

Čak je i Pleksus preformulisao „samo za lezbejke" u „posebno za lezbejke" kada smo napokon iznajmile prostor za čitanje. To nije ono što sam rekla. Moj rad je za lezbejke i želim samo lezbejke na svojim čitanjima, da to podelim sa njima na najpozitivnije načine na koje znam. Ne čitam samo za lezbejke kako bih došla u sukob sa heteroseksualnim ženama. Nisam zainteresovana za borbu sa heteroseksualnim ženama, niti o heteroseksualnim ženama. Ja sam zainteresovana za izgradnju sa lezbejkama. Ali Pleksus nije bilo briga za to, ili ih bar nije bilo briga da tako odštampaju najavu. Pleksus je bio voljan negirati moj rad i moj izbor zbog onoga što osoblje misli da je politički korektno (ili sigurno) u ovom trenutku.

Kada je Ema Goldman obilazila zemlju i držala predavanja na „nepopularne" teme, ljudi koji su imali sličan osećaj pobrinuli su se da postoji neko sigurno mesto gde bi ona mogla da govori, bez obzira na to da li su se u svemu slagali sa njom. Jesu li lezbejke tako slabe da se morate plašiti stvaranja afirmativne lezbejske kulture? Da ne možete da tolerišete ono što se smatra većinskim osećajem?

Svuda u ovoj zemlji su zatvoreni ili se zatvaraju lezbejski centri, knjižare, distribucijske kuće, štampa, fabrike, čak i barovi. Manji gradovi su i dalje otvoreni za lezbejska čitanja, ali u većim gradovima su svi sagoreli ili su uplašeni. Za one lezbejke koje još uvek imaju pristup prostorima i resursima koji im omogućavaju da zatvore vrata u lice drugim lezbejkama – to je čin samo-mržnje prvog stepena i, još gore, čin saradnje sa ra-

stućim fašističkim raspoloženjem zemlje. A ženska knjižara u San Franciski imala je hrabrosti da kaže: ne možemo da kažemo „samo za lezbejke“ jer nas gledaju. Gledaju?

Koga ne gledaju? Bilo je fino za nas da demonstriramo i da federalci uzmu naše slike kada smo podržavale Vijetnamce, ali sada se plašimo da imamo čitanje lezbejske poezije? Pretpostavljam da će agenti u vašoj zajednici smatrati ovo pismo ozbiljnije od žene koja ga je napisala – pa imam poruku za vas, agenti – sada možete da odete kući.

Lezbejke rade vaš posao umesto vas.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejska veza,* br. 1, septembar 1980., San Francisko

Preveo Miloš Urošević

Revolucionarna feministička grupa iz Lidsa (Leeds Revolutionary Feminist Group)

Političko lezbijstvo: slučaj protiv heteroseksualnosti

Mi znamo da pitanje trebaju li sve feministke biti lezbijke nije novo. Mi smo trebale razraditi naše ideje o temi jer često kada govorimo s drugim ženama o našoj politici i što znači kada kažemo da su muškarci naši neprijatelji, pitane smo da li govorimo da sve feministke trebaju biti lezbijke.

Mi shvaćamo da je tema eksplozivna. To je nešto o čemu bi trebale govoriti kod kuće i u zatvorenm povjerljivim grupama s prijateljicama i ne davati o tome politička mišljenja u pokretu, da nas naše heteroseksualne sestre ne bi optužile za ženomržnju. Je li Istina da moramo prikrivati naša snažna politička uvjerenja o ovoj temi kada razgovaramo s ostalim feministkama? Htjele bismo pokrenuti cijelo pitanje na diskusiju unutar radionice; ne samo da li bi trebale sve feministke biti lezbijke, već zašto mislimo da bi one to trebale biti i da li bismo trebale i kako početi razgovarati o tome otvorenije.

Mi mislimo da sve feministke mogu i trebale bi biti političke lezbijke. Naša definicija političke

lezbijke je ženski identificirana žena koja se ne jebe s muškarcima. To ne znači obaveznu seksualnu aktivnost sa ženama. Ovaj članak je podijeljen u dva dijela. Prvi pokriva razloge zašto smatramo da ozbiljne feministke nemaju izbora do li napustiti heteroseksualnost. Drugi je napravljen u formi postavljenih pitanja i komentara koje smo dobile na temu političkog lezbijstva i način na koji mislimo da bi na njih trebalo biti odgovoreno.

(1) Što je zapravo heteroseksualnost i zašto mora biti napuštena

Spolnost

Koju ulogu igra spolna igra u ugnjetavanju žena? Samo u sustavu ugnjetavanja muške nadmoći ugnjetavač zaista osvaja i kolonizira unutrašnjost tijela ugnjetavanog. Pridodane svim oblicima spolnog ponašanja su značenja vladanja

i pokornosti, moći i bespomoćnosti, osvajanja i ponižavanja. Spolnosti je pridodana posebna važnost unutar muške nadmoći kada svaka spolna referenca, svaka spolna šala, svaka spolna slika služi tome da podsjeti ženu o njezinom osvojenom centru i muškarca o njegovoj moći. Zašto je u našoj kulturi seks takav problem? Jer se upravo kroz specifičnost spolnosti osnovno ugnjetavanje, muškaraca nad ženama, održava. (Ovo bi zapravo trebala biti knjiga, ali ne možemo ići u to sada.)

Heteroseksualni par

Heteroseksualni par je osnovna jedinica političke strukture muške nadmoći. U njemu svaka pojedina žena dolazi pod kontrolu pojedinog muškarca. To je svakako puno efikasnije od držanja žena u getoima, kampovima ili čak u daščarama na kraju vrta. Unutar para, ljubav i seks su korišteni da zaklone stvarnost ugnjetavanja, da spriječe žene da se identificiraju jedna s drugom i pobune, i da identificiranju "svojeg" muškarca kao dijela neprijatelja. Svaka žena koja sudjeluje unutar heteroseksualnog para omogućuje održavanja muške nadmoći čineći njezine temelje čvršćima.

Penetracija

Penetracija (kada god govorimo o penetraciji, mislimo na penetraciju penisom= nije nužno tu radi spolnog užitka žene, ili čak muškarca. Njezino izvođenje dovodi do reprodukcije ili dosadnih/opasnih oblika kontracepcije. Zašto onda leži unutar srca seksualizirane kulture u ovom stadiju muške nadmoći? Zašto sve više i više žena, u sve mlađim dobima, potaknute od strane psihijatara, doktora, bračnih savjetnika, pornografskom industrijom, populacijskim pokretom, ljevičarima da se jebe više i češće? Jer se oblik ugnjetavanja žena pod muškom nadmoći mijenja. Kako više žena ima mogućnost da zaradi nešto više novca i pritisci reprodukcije se smanjuju, tako se uporište pojedinih muškaraca i muškaraca kao klase osnažuje kroz seksualnu kontrolu.

Funkcija penetracije

Penetracija je čin velikog simboličnog značaja kroz koji ugnjetavač ulazi u tijelo ugnjetavane. Ali to je više nego simbol, njegova funkcija i posljedica je kazna i kontrola žena. Nije samo da silovanje služi toj svrsi, već svaki čin penetracije, čak i onaj koji se eufemistički opisuje kao "vođenje ljubavi". Svi smo čuli što muškarci govore o arogantnoj ženi, "Kada je ono što treba dobra jebačina". To nije slučajan komentar. Svaki muškarac zna da je jebana žena žena pod kontrolom muškaraca, čije je tijelo otvoreno muškarcima, žena koja je pripitomljena i u koju je provaljeno.

Prije seksualne revolucije nije bilo greške o penetraciji kao sredstvu koristi za sve muškarce.

Seksualna revolucija je podao trik. Služi da zakrije ugnjetavački karakter muške spolnosti i govori nam se da penetracija ide i u našu korist također.

Svaki čin penetracije za ženu je osvajanje koje potkopava njezino samopouzdanje i oduzima od njezine snage. Za muškarca je to čin moći i majstorstva koji ga čini jačim, ne samo nad jednom ženom već nad svim ženama. Stoga svaka žena koja sudjeluje u penetraciji osnažuje ugnjetavanje I potkrepljuje klasnu moć muškaraca.

(2) Pitanja i komentari

(a) Ali čini se kao da govorite da su heteroseksualne žene neprijatelj!

Ne. Muškarci su neprijatelj. Heteroseksualne žene su kolaboratorke s neprijateljem. Sav dobar rad koje heteroseksualne feminističke sestre rade za žene je potkopan kontrarevolucionarnom

aktivnošću koju one obavljaju s muškarcima. Bivanje heteroseksualnom feministkom je kao biti u otporu u Europi okupiranoj od nacista gdje tijekom dana uništiš most, a navečer se požuriš da ga popraviš. Uzmite slučaj Ženske pomoći (Woman's Aid) kao primjer: žene koje žive s muškarcima ne mogu reći pretučenoj ženi da je opstanak bez muškaraca moguć jer one to ne čine same. Svaka žena koja živi sa ili se jebe s muškarcem potpomaže održavanje ugnjetavanje svojih sestara i oslabljuje našu borbu.

(b) Ali mi ne činimo penetraciju, moj dečko i ja

Ako ulaziš u bilo koji oblik spolne aktivnosti s muškarcem ti potpomažeš njegovu klasnu moć.

Možeš pobjeći od najekstremnijeg oblika ritualnog poniženja ali zbog osjećajnog rasta bilo kojem obliku heteroseksualnog ponašanja, muškarci stječu veliku moć i žene gube. Ne postoji takav čin kao "čisti" spolni užitak. Takav "užitak" je stvoren kroz fantaziju, sjećanje i iskustvo. Spolni "užitak" ne može biti odvojen od osjećaja koje prata uvježbavanje moći i osjećaj bespomoćnosti.

(Ako ne radiš penetraciju, zašto ne uzmeš ženu kao ljubavnicu? Ako onemogućiš muškarca u njegovoj jedinstvenoj sposobnosti da ponizi, ostaješ sa stvorenjem koje je samo lošije u svakoj vrsti osjetilne aktivnosti od žene).

(c) Ali moj dečko me ne penetrira, ja ga obuhvatim

Ruža je ruža pod bilo kojim imenom, a to je i penetracija. Ili vjerovatno "Ne možeš napraviti svilenu tašnu iz svinjskog uha" je bolje prilagođen izraz. Najljubaznija interpretacija je reći da vjerovanje u obuhvaćanje je nepraktična nada. Bilo bi realističnije reći da je to izbjegavanje odgovornosti i racionalizacija nastavljanja aktivnosti. Obuhvaćanje, gdje aktivna vagina (potpomognuta vježbama snage) uzme u sebe penis se može dogoditi samo na mjestu gdje su žene i muškarac rođeni već u tom obliku, posve nevini, na nenaseljenom pustom otoku (gdje možda ne bi nikada ni otkrili jebanje). Nijedan čin penetracije se ne događa u izolaciji. Svaki se događa u sustavu odnosa pod muškom nadmoći. I nijedna pojedina žena ne može biti "oslobođena" muške nadmoći, te nijedan čin penetracije ne može pobjeći svojoj funkciji i svojoj simboličkoj moći.

(d) Ali ja volim jebanje

Odricanje od jebanja radi feminizma znači da govoriš o svojoj politici ozbiljno. Socijalistkinje su spremne se odreći mnogih stvari u kojima bi mogle uživati jer vide da su te stvari povezane i potpomažu cijeli sistem ekonomskog klasnog ugnjetavanja protiv kojeg se bore. One će se odupriječiti kupovanju Cape jabuka jer profit ide u Južnu Afriku. Očito je teže za neke feministke da se odreknu penetracije koja je temeljna za sustav ugnjetavanja protiv kojeg se borimo.

(e) Puno je jednostavnije za tebe u lezbijskom getu nego za mene. Ja moram živjeti s kontradikcijama svoje politike koja je teška, neprestana, svakodnevna borba s muškarcem s kojim živim. To jednostavno nije istina. Živjeti bez heteroseksualne privilegije je teško i opasno. Probaj otići u pub s grupom žena ili život u ženskoj kući koju mladi s ulice opsjedaju s kamenjem i zvižducima.

Heteroseksualne privilegije su muška potvrda, više sigurnosti od fizičkog napada, veća lakoća u komuniciranju s vlastima, kućni popravci, sigurnost od opsjedanja opscenim telefonskim nazivačem, mogućnost odnošenja prema muškarcu u redu za autobus ili na poslu što donosi smiješke potvrde od žena i muškaraca, a da ne spominjemo financijske prednosti koje su pridodane članu muške vladajuće klase koja ima veće prihodovne moći.

Jer mi biramo da živimo bez tih privilegija mi ne volimo biti korištene od strane heteroseksualnih feministki kao benzinske stanice kada su izmorene od svojih borbi sa svojim muškarcima. Ženske osloboditeljske grupe i ženska kućanstva bi trebale biti sklonište i potpora za heteroseksualne sestre u razrješavanju svojih kontradikcija prilikom izlaska i ne bi trebale biti korištene da podupiru heteroseksualne odnose i s time održavati strukturu muške nadmoći.

(f) Ali lezbijski odnosi su također sjebani sa svojim borbama moći

To je ponekad istina, ali moć jedne žene nije nikada potpomognuta sa superiornom pozicijom u spolnoj klasi. Borbe između žena ne ojačavaju direktno ugnjetavanje svih žena ili izgrađuju moć muškaraca. Osobna savršenost u odnosima nije realističan cilj pod muškom nadmoći. Lezbijstvo je nužan politički izbor, dio naših taktika borbe, ne pasoš za raj.

(g) Neću odustati od onoga što imam osim ako mi ne ponudite nešto bolje

Mi ti nismo nikada obećale ružin vrt. Mi ne govorimo da bi sve feministke trebale biti lezbijke jer je to nešto čudesno. Lezbijski san ženoljubavi, gologrudih, košarkašica koje sviraju gitaru, veselog poskakivanja po sunčanim brežuljcima je prikladnije za Kaliforniju, ako pretpostavimo da ima ikakve veze s realnošću, nego za Hackney.

Ali da, bolje je biti lezbijka. Prednosti uključuju učitak znanja da ne služiš direktno muškarcima, život bez očitih kontradikcija u svojem osobnom životu, povezivanje osobnog i političkog, voljenje i davanje svojih energija u one koje se bore pored tebe prije nego onima protiv koji se boriš, i mogućnost većeg povjerenja, iskrenosti i direktnosti u svojoj komunikaciji sa ženama.

Komunikacija sa heteroseksualnim ženama je puna poteškoća, sa statikom koja dolazi od njihovih odnosa s muškarcima. Muškarci iskrivljuju takvu komunikaciju. Heteroseksualna žena će imati različite uvide i reakcije na stvari koje govoriš; mogla bi biti defenzivna i vjerovatno će misliti "Što je s Nigelom?". Kada govoriš o ženskim interesima i budućnosti i opstanku žena, njezina mašta bi mogla biti blokirana s brigama za njezinog muškarca i njegovu braću. Pod pritiskom si da kažeš lijepe riječi koje joj neće biti prijeteće.

(h) Vi nas okrivljujete

Ne. Okrivljavanje je korišteno da spriječi žene od govorenja istine onakvom kakvom ju vide i od razgovora o teškim političkim realnostima. To ste vi, heteroseksuale sestre, koje okrivljujete nas.

Moguće je da prestanete kolaborirati i zahtijevati od vas da to napravite nije okrivljavanje.

(i) Jesu li sve lezbijske feministke političke lezbijke?

Ne. Neke žene koje su lezbijke i feministke rade vrlo blisko s muškarcima na muškoj ljevici (bilo

u svojim grupama ili u ženskim odborima unutar njih) ili su glasnogovornice unutar pokreta za oslobođenje žena za muške ideje čak i kada nisu s njima povezane. Moguće je da te žene nalaze da je teže vidjeti muškarce kao neprijatelje jer su tretirane kao zamjena i inferiorni muškarci od strane ljevičarskih muškaraca i mogu se osjećati superiornima prema heteroseksualnim ženama koje se još uvijek bore protiv spolnog ugnjetavanja u vlastitim krevetima. One nisu ženski identificirane i stječu privilegije kroz savezništva s muškarcima i daju ideje koje su samo mlako neprihvatljive muškoj ljevičarskoj ideologiji.

(j) Ali ne razumijete kako je teško odreći se muškaraca

Većina nas zna iz osobnog iskustva kako je praktično teško i bolno odlučiti da se više nećemo nikada jebati i da odemo od muškarca s kojim živimo i/ili volimo. To je obično napravljeno s ljubavi, potporom i snagom drugih žena koje su napravile raskid i čiji kriticizam i direktan govor nas je potaknuo na to. Mi znamo da za neke žene, npr. one sa djecom, bez laganog pristupa pokretu, i onima bez iskustva samostalnog života, raskid se čini težim nego drugima i da im treba više vremena i praktične podrške. Mi znamo kako je teško naći žensku kući u koju se može useliti i kakav je osjećaj bivanja "novom curom" u ženskom disku. Ali dio podrške mora biti objašnjavanje, koliko god je to jasno moguće, političkih razloga za vlastiti izbor i iskrenog razgovora o svim teškoćama sa ženama koje ga rade.

Septembar 1979.

Tekst je objavljen u knjizi *Ljubav je tvoj neprijatelj: debata između heteroseksualnog feminizma i političkog lezbejstva*, 1981.

Preveo Aleksandar Mona Macko Puhek

treće poglavlje – lezbejstvo

Hoće li heteroseksualne sestre da prihvate privilegije koje im daju braća revolucionari, ili će ih se odreći i ujediniti sa svim ugnjetenim ženama sve do dana kada možemo da stvorimo svoj sopstveni prostor u kome ćemo biti slobodne da volimo jedna drugu?

Pismo lezbejke iz Mozambika, pročitano na Prvom međunarodnom tribunalu o zločinima prema ženama, mart 1976.

Del Martin i Filis Lajon
(Del Martin, Phyllis Lyon)

Realnost lezbejstva

Lezbejska manjina u Americi, za koju se procenjuje da obuhvata čak deset miliona žena, je verovatno najmanje shvaćena i najviše ugnjetavana u odnosu na sve ostale manjine. Od samog početka ona se susreće sa dve teškoće: obuhvata žene i to homoseksualne orijentacije; manjina na udaru ogromne većine ljudi u našoj zemlji. Ukoliko je žena, pored toga što je Lezbejka, ujedno i pripadnica rasne manjine, ponekad je teško shvatiti kako ona uopšte preživljava.

Lezbejka je žena koja preferira drugu ženu kao seksualnu partnerku; žena koju erotski privlače druge žene, a ne muškarci. Ovo uključuje i one žene koje nikada nisu imale otvorene seksualne odnose sa drugim ženama – ključna reč je „preferira". Ne postoji nijedan drugi ispravan način da se Lezbejka definiše, jer se van sfere seksualnosti ona ni po postupcima, ni po oblačenju, ni po statusu, ni po ponašanju ne razlikuje u odnosu na ma koga drugog. Baš kao što ne postoji ni tipična heteroseksualna žena, tako ne postoji ni tipična Lezbejka.

Ipak, postoji popularna zabluda, ili stereotip koji se vezuje za Lezbejke. Veruje se da je ona oličenje svih najgorih muških osobina – sirovosti, agresivnosti, odsustva emocija i sentimenta, preterane opterećenosti seksom, odsustva stabilnosti – naposletku, potrebe i želje da se oblači kao muškarac; ili, barem u onoj meri u kojoj je tako nešto moguće.

U nekom trenutku života, Lezbejka se uistinu može uklopiti u ove stereotipe – uglavnom kada je mlada i kada tek spoznaje sebe. Naposletku, Lezbejka se razvija u heteroseksualnom okruženju i prvo što mora da učini, u trenutku kada prepozna lezbejski osećaj u sebi, je izgradnja sopstvenog imidža. Delimičan razlog njene preterane maskulinizacije se može naći u definiciji njenog seksualnog identiteta, činjenice da smatra druge žene privlačnim. Još jedan razlog je u svrhu raspoznavanja. Kako će upoznati druge Lezbejke? Kako će one znati da je ona jedna od njih osim ako to ne nagovesti svojim spoljašnjim izgledom? Treći razlog je izražavanje odbojnosti prema društvu, odbacivanje konvencija za koje smatra da sputavaju njeno biće. Četvrti razlog je komfor. Bilo koja žena koja tvrdi da su korseti i visoke štikle udobni naprosto laže. Iako je istina da povremeno Lezbejke bivaju zarobljene u ovom načinu života (tj. oponašanju muškaraca) i nikada ne uspeju naći način da budu ličnost, a ne puki simbol, velika većina Lezbejki prevaziđe ovu fazu i nauči da usvoji svoju ženstvenost. Kao Lezbejka ona počinje da uviđa da je, pre svega, ljudsko biće, potom žena, i tek onda Lezbejka. Ipak, društvo nažalost stavlja fokus na ovu treću karakteristiku – seksualnu identifikaciju – i ne prepoznaje Lezbejke kao žene i ličnosti.

Ali prosečna Lezbejka (ako uopšte postoji nešto što bi se svrstalo u „prosečno" u ovom kompleksnom svetu) se ne razlikuje od ostalih žena u odevanju, manirima, ciljevima i željama, postupcima i interesima. Ona je članica porodice – nečija dalja rođaka ili možda neudata tetka. Još češće je čak i bliža članica – možda je ćerka, supruga i majka, baka ili, pak, sestra. Jedina razlika je u tome što emocionalno i seksualno ispunjenje pronalazi u drugim ženama. Ona može raditi u kancelariji, na fabričkim mašinama, u javnom obrazovanju, u lokalnoj prodavnici. Nije ograničena na osnovu klasne podele ni nivoa obrazovanja, rase ni religije.

Šta navede ženu da postane Lezbejka? Kako je moguće da dve sestre, koje su odgajili isti roditelji u istoj kući, krenu u dva različita smera – jedna u smeru heteroseksualnosti, a druga homoseksualnosti? Veoma jednostavno, odgovor na to pitanje niko ne zna. Značajan broj istraživanja i studija o muškoj homoseksualnosti je odrađen u ovoj zemlji[1], ali veoma mali broj njih se bavio pitanjem Lezbejki. Sumnjamo da se razlog za to može pronaći u položaju žena u ovoj zemlji. S obzirom na to da je muškost – muževnost – veoma visoko vrednovana, smatra se imperativom da se istraže bilo koja odstupanja od ove američke norme. Takođe, većina zaposlenih u istraživačkoj delatnosti su muškarci. Istraživanja o lezbejkama su, u najvećem broju, ograničena na pacijentkinje u psihijatrijskim ustanovama i zatočenice u zatvorima, što je dovelo do nepostojanja potpune i tačne slike o Lezbejkama.

Uprkos tome, ako se počne čitati o „uzrocima" homoseksualnosti, može se uočiti da se, baš kao i u Bibliji, to može pripisati ma kom uzroku koji čitalac smatra prihvatljivim. Svaki „ekspert" koji se bavi datom temom pruža sopstvene „uzroke". Naš utisak, koji podržava i sve veći broj stručnjaka, je da je homoseksualnost (kako muška, tako i ženska) samo jedan deo izuzetno komplikovanog i različitog spektra ljudske seksualnosti. Homoseksualnost je oduvek postojala; ona se pojavljuje u skoro svakoj kulturi u zabeležnoj istoriji; ona se pojavljuje i u svakoj životinjskoj vrsti. Možda najlogičniji i najmanje histerični zvanični stav o homoseksualnosti je sledeći, koji su objavili Dr Džoel Fort, psihijatar i stručnjak za javno zdravstvo, Dr Evelin C. Huker, istraživačica psihološkinja na Kalifornijskom Univerzitetu u Los Anđelesu,

1. U SAD (prim. prev.)

i Dr Džo. K. Adams, psiholog i bivši socijalni radnik u oblasti mentalnog zdravlja u Kaliforniji. Njihov stav, objavljen u avgustu 1966., je sledeći:

Prema homoseksualcima, baš kao i heteroseksualcima, se treba ophoditi kao prema individualnim ljudskim bićima, a ne kao prema posebnoj grupi i to važi i za zaposlene u održavanju zakona i za socijalne agencije i za poslodavce.

Zakoni koji se odnose na seksualna ponašanja treba da budu reformulisani na takav način da se obračunavaju samo sa antisocijalnim praksama, kao što je ponašanje koje uključuje nasilje ili odnose sa maloletnicima. Seksualna ponašanja koja podrazumevaju odrasle individue sa uzajamnim pristankom i u okvirima njihove privatnosti ne bi smela da budu predmet javne rasprave.

Neki homoseksualci, baš kao i neki heteroseksualci, su bolesni; neki homoseksualci su preopterećeni seksualnim odnosima kao načinom života. Ali za najveću većinu je seksualna orijentacija samo jedna komponenta inače veoma kompleksnog načina života. Zašto se onda Lezbejka, s obzirom na to da se po najvećem broju osobina ne razlikuje od ostalih žena i s obzirom na to da njena seksualna orijentacija ne podrazumeva nikakvu devijaciju, suočava sa tako izraženim problemima na putu ka samoostvarenju? Zbog njene borbe protiv besmislenih prepreka koje joj postavlja neprijateljski nastrojeno društvo. Kroz našu saradnju sa *Ćerkama Bilitise*[2], lezbejskom organizacijom koja je osnovana u San Francisku 1955. godine, obavile smo razgovore sa doslovno hiljadama lezbejki (i skoro isto toliko muških homoseksualaca). I uprkos tome što je svaki slučaj različit, baš kao i svaka individua, zajedničko za sve njih je potraga za samoidentifikacijom i samoostvarenjem i to koliko god je u granicama njihovih mogućnosti.

Razmotrimo stereotipnu „fioku“ u koju se svaka žena u ovoj zemlji prisilno svrstava od svog rođenja: da je buduća supruga i majka i ništa više. Razmotrimo sada devojku koja je odrasla u ovoj fioci i koja uviđa da se seksualno identifikuje kao Lezbejka. Kako tada ostvariti ulogu „supruge i majke“? Ovaj konflikt često započinje proces traganja za sobom, koji se, u nekim slučajevima, nikada i ne završi.

Studija *Ka kvakerskom*[3] *pogledu na seks*, koja se objavljena u Engleskoj i koja je jedna od najnaprednijih religijskih studija o muškoj homoseksualnosti, je potpuno pogrešna u poglavlju koje se bavi pitanjem ženske homoseksualnosti. Jedina tvrdnja sa kojom se možemo složiti je prva rečenica: „Homoseksualnost je verovatno podjednako učestala i među ženama, kao i među muškarcima.“ Kvakeri vide Lezbejku kao „staricu-željnicu“ koja se drži za ruku sa drugom staricom (ili optimalnije mladom i lepom devojkom, ako je u mogućnosti), zbog toga što nikada nije uspela da ulovi muškarca i ostvari svoju duboku težnju ka nagradama koje se zaslužuju isključivo kroz porođajne muke. Ako ništa drugo, ovo je barem živopisniji prikaz američkog stereotipa o predatorski nastrojenoj, agresivnoj i muškobanjastoj ženi!

Kvakerskim viđenjem se implicira da je ženina glavna dužnost zapravo „majčinska nežnost“, da je rađanje dece jedini razlog njenog postojanja i da je Lezbejka uznemirena i frustrirana zbog toga što ne pruža pravedan doprinos širenju populacije. Kao odgovor na ovo pitanje moramo istaći da ne postoji korelacija između puke biološke mogućnosti rađanja dece sa ostalim karakteristikama majčinstva. Suočimo se sa činjenicom - mnoge žene mogu da rađaju decu, ali su u odnosu prema njima loše majke.

Umeće majčinstva se ne stiče instinktivno u slučaju ljudske vrste. Ono se uči. Imamo kurseve o odgoju beba i prodaju se knjige koje treba da pomognu mladim majkama u rešavanju problema sa kojima se mogu susresti tokom detetovog odrastanja i razvijanja. U nekim kulturama, bebe bivaju oduzete od majki i odgajane od strane čitave zajednice bez ikakvih očiglednih, psihološki traumatičnih, posledica po biološke majke i njihovo potomstvo. U drugim kulturama je muškarac taj koji se stara o mladima.

Dakle, naprosto ne sledi da svaka lezbejka pati od tihe griže savesti zbog toga što je uzurpirala svoje „prirodno“ pravo da rađa. Postoje mnogi drugi načini na koje žene mogu kreativno doprinositi društvu, i u ovom konrektnom trenutku u celokupnoj istoriji ljudskog života na planeti, ti načini su izrazito poželjni. Lezbejka koja se oseća frustrirano zbog toga što nema sopstvenu decu može odabrati posao učiteljice, može da bude vaspitačica ili socijalna radnica koja sarađuje sa porodicama i decom. Ipak, većina lezbejki sa kojima smo se susreli ne izražava nikakvu osećaj „praznine“ zbog toga što nemaju decu. Naprotiv, fraza: „Voleo bih da vodim heteroseksualni život kad bih mogao“ se više javlja kod muških homoseksualaca, nego kod ženskih. Ipak, valja reći da postoje mnoge lezbejke koje odgajaju decu - sa većim ili manjim uspehom. Stepen uspešnosti je, naravno, određen stepenom samoprihvatanja i samouverenosti majki i istrajnošću i stabilnošću njene veze sa lezbejskom partnerkom. Potrebna je hrabrost, snaga i odlučnost. Jer ukoliko se ispostavi da je majka Lezbejka, sud će, na osnovu toga, često biti sklon

2. U originalu *Daughters of Bilitis Inc.* (prim. prev.)
3. U originalu *Quaker*, što označava člana *Religijskog društva prijatelja*, pokreta koji se zalagao za miroljubive principe postupanja, osnovanog 1650. godine. (prim. prev.)

da je proglasi za „nepodobnu majku“ i da joj oduzme decu. Čini se da postoji stav da deca moraju uživati zaštitu heteroseksualaca. Izgleda da onima koji osuđuju homoseksualne veze promiče činjenica da su i homoseksualci nastali od strane heteroseksualnih roditelja.

Tinejdžerka lezbejka se suočava sa problemima koji još uvek nisu razrešeni. Članice homofilne organizacije *Ćerke Bilitise* su morale da ograniče članstvo na starije od 21 godine iz straha da bi mogle biti optužene za „doprinos u maloletničkoj delinkvenciji“. Tinejdžerka nema kome da se obrati. Društvo usmerava isključivo ka različitim tipovima terapija od kojih svaka ima za cilj da preoblikuje seksualni identitet u heteroseksualnom maniru i tinejdžerku lezbejku roditelji često odvode kod porodičnih lekara ili sveštenika sa namerom da oni jednom za svagda reše njene besmislice. Ipak, u nekim slučajevima koji su nam privukli pažnju, tinejdžerka nema sumnje vezane za seksualnu orijentaciju. Ono što ona želi da zna je šta da uradi tim povodom. Želi da upozna druge koji su kao ona, da se druži i da razgovara o problemima sa kojima se suočava. Ona traži lezbejske uzore, one koje su već rešile probleme i uspostavile dugoročne veze.

Kada joj je taj ventil uskraćen, ona često završava u ozloglašenim delovima grada kao što je Tenderloin u San Francisku. Tu često upoznaje drugu omladinu, ali se takođe nalazi i u društvu prostitutki, makroa, narkomana i dilera heroina. U pojedinim gradovima je bilo pokušaja otvaranja kafeterija u kojima bi se održavale igranke za homoseksualne tinejdžere. Ali uvek je izostajala podrška nekog uticajnog, kao što je, recimo, crkva, koja bi im pružila zaštitu od policijskog maltretiranja pri stvaranju zadovoljavajućeg društvenog poretka za tinejdžere homoseksualce.

S obzirom na odsustvo uzora u novom oblikovanju života i zbog toga što je jedini brak za koji zna brak njenih Mame i Tate, mlada Lezbejka često usvaja *buč-fem* obrazac u svojim ranim vezama. Tek kroz ovo bolno iskustvo ona uviđa da Lezbejku privlače žene - ne jeftine imitacije muškaraca. Istrajavajuće lezbejske veze (a takvih ima mnogo) su zasnovane na uzajamnoj brižnosti, ljubavi, partnerstvu, odgovornostima, kućnim poslovima, spoljašnjim interesovanjima i seksu.

Uspešna lezbejska veza ne može biti zasnovana na društveno preuveličanim muško-ženskim, dominantno-pasivnim ulogama, kako se prikazuje u lezbejskim novelama koje preplavljuju štandove sa štampom i koje su, u velikom broju slučajeva, napisane od strane muškaraca za druge heteroseksualne muškarce. Shvatanje da, uprkos kuluturološkim mitovima, sva ljudska bića poseduju i muške i ženske osobine i da svaka osoba treba da otkrije sopstveni identitet kao žene i kao partnerke u ljubavnoj vezi je ono što dovodi do uspeha. Činjenica da lezbejske veze generalno dugo istrajavaju bez religijske ceremonije ili zakonske obaveze je indikativna za postojanje jake povezanosti u pogledu ljubavi i poštovanja i upravo ta povezanost je ono što parove prati kroz sve prepreke koje im društvo postavlja.

Na sreću svih žena, u ovoj zemlji postoji rastuća svest o tome da je ženi potrebno da izgradi identitet ljudskog bića, identitet koji nadilazi društvenu ulogu domaćice i majke i ona to sve otvorenije zahteva. Ova svest, zajedno sa većom otvorenošću ka seksualnosti i homoseksualnosti, sada omogućava mladim devojkama, koje su nedavno postale svesne da su Lezbejke, da se izbore sa negativnim društvenim sankcijama. Ipak, istina je da još uvek u mnogim oblastima naše zemlje one nemaju kome da se obrate za savet, nikoga sa kim bi razgovarale o svojim osećanjima bez opravdanog rizika da će savetnik ustuknuti od njih sa užasom i odbojnošću.

Kvakeri tvrde: „Ženska homoseksualnost je oslobođena od legalnih i, u većini slučajeva, društvenih sankcija koje predstavlaju značajan problem muških homoseksualaca.“ Ovo je mit u koji su čak i muški homoseksualci poverovali. Istina je da u Engleskoj nikada nije bilo zakona protiv ženske homoseksualnosti. Ali to nije istina u SAD. Lezbejka je podjednako izložena sankcijama pojedinih zakona kao i muški homoseksualac; ona je podjednako često uhapšena kada kroči u „homoseksualni bar“, i ona je podjednaka žrtva ucena i policijskog nasilja. Stigma koja prati homoseksualnost ima podjednak uticaj i na Lezbejku, dok se suočava sa strahom i društveno nametnutom krivicom u problematičnim sferama, kao što je zapošljavanje, porodični odnosi i religija. Sama činjenica da je stopa hapšenja manja nije dovoljna indikacija da su Lezbejke oslobođene pravnih i društvenih sankcija. To pokazuje samo da je žena manje očigledna i manje promiskuitetna. Ona je bolja u sakrivanju.

Lezbejski problemi sa kojima se suočavamo godinama uključuju i dvadesetogodišnjakinju navedenu na suicidne misli zbog toga što nije mogla da pomiri dva svoja identiteta: Lezbejke i hrišćanke. I četrdesetogodišnju majku koja se sa 3000 milja udaljenosti telefonirala *Ćerkama Bilitise*, kako bi prekinula „osamnaestogodišnje ćutanje“ nakon što je pročitala knjigu *Vinova loza* od Džes Stern. Zatim je tu medicinska sestra iz državne bolnice sa „savršenim motivom“, koju je ispitivao vladin istražitelj, koji je o trošku poreskih obveznika doletela iz Vašingtona zbog toga što je neko napisao žalbu kongresmenu u kojoj je optužio da je Lezbejka. Tu je bila i devetnaestogodišnjakinja koja je želela da zna šta je homoseksualnost, jer je izbačena iz vojne

službe na osnovu optužbe koju nije razumela. Ćerka koja dobija mesečna finansijska primanja od imućnih roditelja sa srednjeg zapada, kako bi živela na obali i kako je ne bi politički neprijatelji iskoristili kao „skeleta u ormaru“ da diskredituju oca koji je državni tužilac. I dvadesetpetogodišnjakinja, koja je, nakon pet godina terapije, odlučila da učini sve u njenoj moći da se ostvari kao ono što jeste - Lezbejka.

Najozbiljniji problem sa kojim se lezbejka susreće u životu je samoprihvatanje. Kao i sve ostale, i nju je društvo naučilo kulturnom folkloru prema kojem je Lezbejka niža vrsta od ljudskih bića - bolesna, izopačena, ilegalna, nemoralna životinja koju treba odbaciti i prezreti. Suvišno je reći da sa prvom naznakom samospoznaje ili svesti da je Lezbejka, ona postaje ophrvana sumnjom, strahom, krivicom i neprijateljstvom.

Neke Lezbejke su svesne svog Lezbejstva od ranog detinjstva. Druge to prvi put osveste u adolescenciji. Postoje i žene koje do ovog otkrića dođu kasnije u životu - nakon što se udaju i dobiju decu. Opet druge, bilo zbog izbora ili manjka mogućnosti, nikada ne priznaju svoje Lezbejstvo, niti postupaju u skladu s njim.

Ženi nije lako da prizna sebi, a kamoli tek nekome drugome: „Ja sam lezbejka.“ Ali jednom kada su reči izgovorene, da li se ona stvarno promenila? Nije li ona ista osoba koja je bila i pre - draga prijateljica, kompetentna radnica, voljena sestra? Pa, ipak, ove reči postaju barijera u njenim ličnim i poslovnim odnosima. Da bi zaštitila porodicu i posao, prinuđena je da živi u laži, da vodi dupli život. Nije začuđujuće da mnoge lezbejke traže neku vrstu psihijatrijske ili terapeutske pomoći. Pravo čudo je da toliko njih može uopšte dobro da funkcioniše i da doprinosi društvu. Lezbejka je, dakle, tajanstveno, kameleonsko biće. Nju nije lako prepoznati. Stara izreka: „Sličan se sličnome raduje“ nije istinita. S obzirom na to da se ne razlikuje od drugih žena, teško joj je da upozna druge kao što je ona. „Homoseksualni barovi“ su i dalje mesto upoznavanja, premda je malo takvih barova koji služe isključivo žene zbog toga što one nisu stalna klijentela. Pored toga, Lezbejka je, kao i svaka žena, bez sumnje mnogo puta čula staru frazu „fine devojke ne idu u barove“ ili „nijedna dama ne bi nikada otišla sama u bar“. Lezbejke samo ponekada izlaze u grad i više im odgovara da se skrase s partnerkom, da stvaraju dom i trajnu vezu, da oforme mali krug prijatelja - kako homoseksualnih, tako i heteroseksualnih. Drugi ventil za Lezbejku mogu biti homofilne organizacije širom zemlje (ukoliko zna za njih), kao što su *Ćerke Bilitise*, koja ima ogranke u Njujorku i San Francisku.

Lezbejka, s obzirom na to da je žena, potiče iz istog kulturnog miljea kao i heteroseksualne žene. Dakle, povrh svega ostalog ona ima iste emotivne probleme i inhibicije u pogledu seksa, oblačenja, posla, postupanja itd. kao i njene heteroseksualne sestre. S obzirom na to da su žene oduvek učene da budu pasivne, da zaobilaze uloge agresora, Lezbejka nema ni najopštiju predstavu kako bi trebalo prići drugoj ženi i pitati je za sastanak, razgovor ili seks. Heteroseksualnim ženama se retko dešava da im priđe Lezbejka, osim ukoliko ne pruži dosta indikacija da je taj prilazak dobrodošao.

Čak i kada lezbejka prihvata svoj seksualni identitet i sebe kao osobu, ona se još uvek suočava sa veoma stvarnom diskriminacijom od strane društva. Ako je uspela da se obrazuje za stručnjaka (ulogu koja je veoma retko dostupna ma kojoj ženi) može da izgubi svoj profesionalni status samo zbog toga što je neko uperio prstom u nju. Ovo posebno važi za nastavnice, advokatice, doktorke, socijalne radnice i druge profesije u državnoj službi. Ali to isto može da važi i za recepcionarke i sekretarice. Veoma mali broj poslodavaca je dovoljno osvešćen da uvidi da je ta Lezbejka zaposlena osoba koja mora da radi svoj posao, koja se neće udati ili zatrudneti i koja će posvetiti svoju energiju i sposobnosti poslu, jer će uvek morati da izdržava samu sebe.

Kao što je rabin Eliot Kraftmen rekao: „Ljudi se plaše onoga što ne razumeju, a ono čega se plaše preziru.“ Jedino se kroz širenje znanja i češće lične susrete odbacuje stereotip o lezbejkama. Ipak, uspeh u ovom poduhvatu podrazumeva prevazilaženje začaranog kruga koji u potpunosti okružuje Lezbejke koje se trude da budu iskrene.

Ukoliko obznani svoj identitet, ona automatski postaje ranjiva. Suočava se sa gubitkom posla, porodice i prijatelja. Ipak, sve dok to ne učini niko neće imati priliku da je upozna i razume kao celovitu ličnost kakva jeste.

Kroz *Savet o religiji i homoseksualnosti* koji je oformljen 1960. godine u San Francisku nakon trodnevnog okupljanja sveštenika i predstavnika i predstavnica homofilne zajednice, ovakav dijalog je zaista i otpočeo. Otvorili su se prostori za komunikaciju i to ne samo sa religijskom zajednicom (seminari i crkvene grupe), već i sa vladinom službom, policijom, poslovnim i profesionalnim grupama, studentima i srednjoškolcima. Ipak, dugačak i komplikovan je zadatak demitologizacije i redefinisanja homoseksualnosti, kao i obrazovanja na ovom polju.

Mart/april 1969.

Tekst je objavljen u časopisu *Motiv: oslobođenje žena*, 1969., Vašington

Prevela Aleksandra Vučković

Marta Šeli
(Martha Shelley)

Dobro je biti homoseksualna

Pazite se, heteroseksualci! Stiže Front za oslobođenje homoseksualnih osoba, koji raste kao HPV bradavica na ravnodušnom licu Amerike i izaziva probavne smetnje u blago uravnoteženim crevima pokreta za oslobođenje žena. Stižu homoseksualne osobe, marširajući na demonstracijama s banerima od dva metra, brukajući liberale, preuzimajući kormilo od gradonačelnika Aliota, mrmljajući ugledna imena učesnica i učesnika Lige nepristalica rata u Vijetnamu i pokreta, odbijajući da se i dalje identifikuju kao heteroseksualni.

Imamo grupacije u Njujorku, San Francisku, San Hoseu, Los Anđelesu, Viskonsinu, Novoj Engleskoj i, čujem, možda čak i u Dalasu. Stvorićemo sopstvenu revoluciju jer nam je muka od revolucionarnih postera koji prikazuju heteroseksualne muškarce i boginje plodnosti, s puškama i bebama. Muka nam je od takozvanih revolucionara koji nas stavljaju u isti koš s kapitalistima, nazivajući nas terminom univerzalnog prezira, uzvikujući: „Pederu!"

I lično mi je muka od liberala koji kažu da ih nije briga ko spava s kim, da je važno šta se čini van kreveta. Homoseksualci već godinama pokušavaju da nateraju heteroseksualce da to shvate. E pa, kasno je za liberalizam. Jer ono što ja radim van kreveta možda nema veze s onim što radim u njemu, ali moja svest je označena, prožeta homoseksualnošću. Godinama sam označavana atributom koji ste mi vi nadenuli. Kada sam među homoseksualnim osobama ili u krevetu s drugom ženom, ja sam Marta Šeli – osoba, a ne lezbejka. No, kada me promatra heteroseksualni svet, automatski postajem lezbejka. Baš kao lakmus papir. Kapirate?

Sad želimo nešto više, više od tolerancije koju nam nikad niste pružali. Međutim, da biste razumeli to, morate razumeti ko smo mi.

Mi smo ono što vi potiskujete u svojoj podsvesti – vaši najgori strahovi, vidljivi fizički. Od lepih momaka u letovalištu Čeri Grouv do matorih kraljica po barovima, od muškobanjastih taksistkinja do lezbejskih manekenki, prostitutki (muških i ženskih) u Četrdeset drugoj ulici na Menhetnu, obožavateljki kožne garderobe... i veoma običnih, nesenzacionalnih homoseksualaca... Mi smo ta sorta ljudi koju su svi naučili da mrze – a sad skidamo sa sebe lance mržnje prema sebi i marširamo na vaše tvrđave ugnjetavanja.

Liberalizam nam nije dovoljno dobar. I mi to tek sad počinjemo da uviđamo. Vaš prijateljski osmeh prihvatanja – s bezbedne pozicije heteroseksualca – nije dovoljan. Dok god gajite to tajno verovanje da ste malo bolji jer spavate sa suprotnim polom, još ste uspavani u kolevci, a mi ćemo biti noćna mora koja će vas probuditi.

Mi smo muškarci i žene koji se, još od perioda naših najranijih sećanja, bune protiv strukture polnih uloga i nuklearne porodice. Uloge koje smo mi igrali međusobno, samoobmana, kompromisi i izvrdavanja – nikada nisu uspeli da sasvim zamrače činjenicu da mi postojimo van tradicionalne strukture, za koju naše postojanje predstavlja pretnju.

Shvatite jedno – da je najgori deo bivanja homoseksualnom osobom to što moramo da se krijemo. Nisu to povremena ubistva od strane policije ili tinejdžera koji tuku homoseksualne osobe, niti je to gubitak posla, proterivanje iz škola, nečasno otpuštanje iz vojske – nego to što si svakodnevno svestan da je to što ti jesi nešto užasno i da se ne sme otkriti. Nasilje nad nama je sporadično. Većina nas nije mu podložna. No unutrašnje nasilje, to što smo naterani da nosimo, ili pak biramo da nosimo, teret podsvesne krivice vašeg heteroseksualnog društva – to je ono što nas uništava, što nas tera da se dignemo u kancelarijama, fabrikama i školama i glasno izrazimo svoj pravi identitet. (Mislite li da će me se setiti neki nastavnici, mene, tog tihog i bolno stidljivog deteta s naočarima koje se pretvorilo u superlezbaču?)

Bile smo pobunjenice od najranijih dana – otprilike baš kad smo krenule u školu, odbacile smo heteroseksualno društvo. Nesvesno. Kasnije je, zatim, kako smo procvetale, društvo odbacilo nas. Homoseksualne osobe koje se kriju, koje se pretvaraju da su heteroseksualne ili da problem homoseksualnosti nije važan, kriju istinu samo od sebe. Pokušavaju da postanu deo društva koje su instinktivno odbacile kad su imale pet godina, pokušavaju da poreknu to odbacivanje, pretvaraju se da je to posledica nečega što su nasledile, ili lošeg majčinstva, ili bilo čega osim mučnine prema ulogama koje su nam nametnute. (Moja majka nije bila uzorna, ali nije bila ni gora od većine majki mojih poznanica.)

Ako si lezbejka i umorna si od čekanja da liberali opozovu sodomističke zakone, pa počneš da shvataš sebe i postaneš besna – na putu si da postaneš radikalna. Seti se razloga iz kojih si odbacila heteroseksualno društvo kad si bila dete (sad se setih kakvu sam odbojnost osećala prema beživotnim ženama našminkanim bolesno slatkim ružem, koje ulaze u supermarket i izlaze iz njega, i kako sam se zaklela sebi da nikad neću

postati kao one), i shvati da si u pravu. Uloge heteroseksualnih osoba su užasne.

A vi, heteroseksualci – pogledajte na ulici osobu čiji pol nije očigledan. Je li vam neugodno? Ili vam bude neugodnije kad vidite stereotipnog homoseksualca, pederčinu ili lezbaču dizelašicu? I želimo da vam bude neugodno, da vam bude nelagodno u vašim heteroseksualnim ulogama. I, da bi vam bilo neugodno, mi se ponašamo skandalozno (iako za to ponekad plaćamo visoku cenu), a to naše grozno ponašanje potiče od našeg besa.

Ali ono što je vama strano nama je prirodno. Dopustite da vam ilustrujem. Front za oslobođenje homoseksualnih osoba „oslobodi" jedan homoseksualni bar na jedno veče. Mi dođemo. Ljudi koji se tamo već zateknu ostanu da mirno sede u baru. Dva-tri para plešu. Ambijent je miran. A onda Front preuzme scenu. Muškarci plešu s muškarcima, žene sa ženama, muškarci sa ženama, svi ukrug! Bez uloga. Jeste li videli to nekad na žurkama pokreta? Niste muškarce s muškarcima – pogotovo to je zabranjeno. Niste, a verovatno i nećete videti dok se homoseksualni muškarci uključeni u pokret ponašaju heteroseksualno kako bi održali ugled svojih organizacija ili da bi bili prihvaćeni – i da ne bi morali da napuste organizaciju za koju su tako naporno radili samo zato što su nastrani.

Istina, neke homoseksualne osobe međusobno igraju istu igru s ulogama kao heteroseksualne osobe. Zar postoji neka manjinska grupa koju nisu sjebale vrednosti većinske kulture? No najvažnija stvar kod homoseksualnih osoba u stvari je to što nemate izbora do da primetite kako je ta podela uloga čista smicalica, ništa drugo nego igra.

Jednom sam se obukla za dobrotvornu pozorišnu predstavu koju je organizovao Američki savez građanskih sloboda (ACLU). Imala sam svečanu crnu haljinu, štikle, frizuru i šminku. Osećala sam se kao dreg kraljica. Ne kao žena – jer ja sam žena svakog dana svog života – već kao ona krajnost u toj smicalici, žena koja pozira kao dreg kraljica.

Uloge počinju da se proziru. Šminka puca. Uloge – hranitelj porodice, ženica, histerični pederčić, muškobanjasta lezba, hemingvejski heroj – to su sve napisani likovi u koje uvek pokušavamo da se uklopimo, kao da je toliko strašno biti spontano ljudsko biće da moramo da izaberemo jedan od tih likova iz trećerazrednog romana i smanjimo se kako bismo stali u tu veličinu. I vi onda odstranite od sebe svoju homoseksualnost – a mi svoju heteroseksualnost.

No da se vratimo glavnoj razlici između nas i vas. Mi, homoseksualne osobe, različite smo od vas – mi smo vanzemaljci. Vi ste uspeli da potisnete svoju homoseksualnost u svoju podsvest i da nas pošaljete na dno mržnje prema sebi. Nas, otkad smo svesni da smo homoseksualni, svakodnevno teraju da internalizujemo etikete: ja sam perverznjak, lezbača, peder, i tako dalje. I dani prolaze sve dok vas ne pogledamo iz našeg homoseksualnog tela, tela koje će postati sinonim i neotuđivi deo homoseksualnosti, tela koje više nije telo, nego etiketa; i ponekad poželimo da smo kao vi, a ponekad se pitamo kako možete da podnesete sami sebe.

Teško mi je da razumem kako, u muško-ženskom odnosu, možete ono drugo da gledate kao ljudsko biće, kako pronalazite nešto zajedničko uprkos vašim polnim ulogama. Mora da vam je strašno teško da razgovarate jedno s drugim, budući da je žena uvežbana da potisne to što je muškarac uvežban da izrazi i obrnuto. Pričaju li heteroseksualni muškarac i žena jedno s drugim? Ili pak muškarac priča, a žena klima glavom? Da li je moguća ljubav među heteroseksualcima; ili je sve u tome da žene poziraju kao nimfe, boginje, seksualni objekti i šta sve ne, a muškarci da pišu poeziju romantičnih iluzija tim hodajućim stereotipima?

Reći ću vam: funkcija homoseksualca je da vama bude neugodno.

A sad ću vam reći šta mi želimo, mi, radikalne lezbejke: ne da nas tolerišete, da nas prihvatite, da nas razumete.

Želimo da postanete jedni od nas. Želimo da dosegnemo homoseksualca zarobljenog u vama, da oslobodimo našu braću i sestre što leže u zatvorima vaših lobanja.

Želimo da razumete kako je biti odbačen kao mi – ali i da razumete našu ljubav i čežnju za osobom istog pola. Ako to, naime, ne budete razumeli, nastavićete da blenete u nas s tim veštačkim liberalnim osmehom; nećete biti kadri da nas volite.

Nećemo postati heteroseksualni dok vi ne postanete homoseksualni. Sve dok se delite međusobno, i mi ćemo biti udaljeni od vas – odvojeni varkom ogledala vašega uma. S vama smo jedna celina.

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni plamenovi*, br. 1, 1970, Njujork

Preveo Tomislav Perušić

Mi smo lezbejke

Mi smo žene koje spavaju jedne sa drugima.

Mi smo žene koje su se međusobno volele čitavog života, zbog čega su nas zatvarali u mentalne bolnice i zatvore. Mi smo žene koje tek uče da vole jedna drugu. Mi smo zajednica koja stvara sopstveni način vođenja ljubavi, naš sopstveni način borbe, sopstveni način stvaranja revolucije koja nije samo na zidovima i u lecima, nego u našim svakodnevnim životima.

Neki ljudi kažu da nije važno to sa kim spavaš. TO JE VAŽNO! To sa kim ti ideš u krevet ima veze sa tim ko si.

Mi smo protiv seksizma u svim oblicima. Svakoga dana se suočavamo sa seksizmom dok hodamo ulicama ruku pod ruku. Suočavamo se sa tim kada idemo u barove koji faktički pripadaju mafiji i u kojima blenu muškarci koji dolaze da ispuste sve svoje izopačene fantazije o tome kako nas jebu. Lezbejstvo iznosi na svetlo dana svu izopačenu mržnju i srdžbu koju muškarci imaju prema ženama. To je najveća pretnja za mušku dominaciju.

Unutar pokreta heteroseksualnih osoba ne stižemo da se bavimo drugim pitanjima, jer stalno moramo da provodimo vreme boreći se protiv seksizma. To se takođe događa i u ženskom pokretu. Odbijamo da se konstantno branimo zbog toga što smo političke. Nećemo da budemo prisiljene da budemo pojedinačni problem pokreta za oslobođenje. Naša borba protiv seksizma uključuje borbu protiv svih oblika dominacije, jer verujemo da seksizam uspostavlja ključne odnose moći.

Muškarci uništavaju planetu. Mi se borimo da sprečimo smrt Majke Zemlje.

Hoćemo da vidimo da je moć američke vlade uništena. Želimo da vidimo da Nacionalni pokret za oslobođenje odnosi pobedu. Želimo da vidimo proleće u Vijetnamu, Laosu i Kambodži. Želimo da vidimo proleće u Palestini i Mozambiku. Želimo da vidimo proleće u Urugvaju, Brazilu, Argentini, Boliviji i Porto Riku.

I želimo da vidimo proleće u svim kolonijama unutar Sjedinjenih država – želimo da vidimo proleće u crnoj i Americi trećeg sveta. Znamo da slogani poput „Sloboda za Bobija“ i „Sloboda za Eriku“ ne idu dovoljno daleko – ne znače da smo se suočile sa svojim sopstvenim rasizmom i u potpunosti posvetile sebe uništenju istog. Tražimo načine kako da se rešimo sopstvenog rasizma koji ide dublje od samo retoričkih belih slogana „pravo na“. Borbu protiv rasizma smatramo glavnim delom naše borbe kao revolucionarne lezbejke.

Biti lezbejka i biti otvorena i očigledna u vezi sa tim je lepo. Ali to je i istorijski opasno. Stolećima su nas nazivali nenormalnim i ludim. Bile smo zatvarane, paljene na lomačama i institucionalizovane.

Lezbejske sestre znaju šta to znači biti pod zemljom.

U našoj borbi da izniknemo i budemo otvorene našle smo novu vrstu tople i nežne zajednice. Ali ni ona nije svetlucava kako se čini.

Nije samo energija ta koja čini naše živote divnim. Potrebna nam je zajednica da preživimo.

Zahtevamo pravo na život.

Vojska ljubavnica ne može da izgubi!

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta vizija*, br. 2, maj 1971., Kembridž

Preveo Miloš Urošević

Rozali Nikols
(Rosalie Nichols)

Definirajući lezbejstvo

Proteklih nekoliko mjeseci, postala sam svjesna kontroverzi u lezbejsko-feminističkom pokretu putem pitanja ko je lezbejka, a ko nije (ili ko je, kako bi neki rekli, prava lezbejka). Pitanje je naraslo, našavši se u fokusu iznenadnom popularnošću lezbejstva kao alternative ugnjetačkim heteroseksualnim odnosima i s hitnošću lezbejstva kao političke pozicije u borbi protiv seksizma. Posebno, to pitanje se istaklo zbog postojanja biseksualnih žena i političkih lezbejki (žene koje nisu lezbejke, ali se nazivaju lezbejkama iz političkih razloga) u feminističkom i lezbejsko-feminističkom pokretu.

Da li se sjećam antagonizma „starih homoseksualaca" u Sacramentu prema političkoj lezbejki koja je govorila o lezbejstvu studentkinjama i studentima i drugim grupama? Razlog njihovog antagonizma jeste to što ta žena nikad nije živjela kao lezbejka, nikad nije imala lezbejsku vezu, nije prošla kroz godine ugnjetavanja koje su imale „stare otplate", i zato, zaključile su one, nije bila kvalifikovana da predstavlja lezbejsku tačku gledišta neukoj publici.

Političke lezbejke i žene koje postaju lezbejke kroz feministički pokret, s druge strane, često su neprijateljski nastrojene prema „strarim otplatama" na drugim poljima. Stare lezbejke, tvrdile su, zabrazdile su u heteroseksualne modele i stereotipne načine ponašanja – drugim riječima, u *butch-femme* odnose, monogamiju, domaćinstvo, materijalizam i tako dalje. Starim lezbejkama, tvrdile su nove, nedostaje feministička i/ili revolucionarna svijest. Stare dragocjene institucije, kakve su homoseksualni bar i *Kćeri Bilitise* (jedina dva mjesta na koja se odlazilo prije dvadeset godina), oštro su kritizirale mlađe neolezbejke koje nikad nisu bile tu. Na neautovane lezbejke gledalo se s prezirom.

Dodatak tom uzajamnom animozitetu bila su iskustva pravih lezbejki zavedenih u veze s biseksualnim ženama ili političkim lezbejkama, koje bi se zatekle u situaciji da budu druga violina nekom muškarcu. Muškarci su u takvim slučajevima često ohrabrivali „lezbejske veze" iz svojih voajerskih pobuda, nadajući se da će imati trojku. Heteroseksualne feministkinje, s druge strane, ponekad se žale da ih lezbejke spopadaju ili da su pokušale da ih „putem krivnje" odvuku u krevet. Ponekad se prave lezbejke kriju iza oznake „biseksualne" jer osjećaju da će tako biti prihvaćenije u društvu; i neke biseksualne, tako ispada, kriju se iza etikete „lezbejke" jer osjećaju da su tako prihvaćenije od radikalki. I tako dalje, i tako dalje. Sve to veoma zbunjuje.

Ali ne osjećajte se loše! Mi nismo prvi pokret koji prolazi kroz nešto ovakvo! Sve je to dio rasta; patnja koja prati društvenu promjenu! Starosjedioci u drugom pokretu – pokretu Indijanaca – gdje vidim mnoge paralele. Ljudi se odriču svoje indijanske krvi kako bi izbjegli diskriminaciju, kasnije se ljudi (obično plavokosi i plavooki) diče svojim (skoro uvijek) Cherokee porijeklom. Borba za to ko je Indijanac. Jesi li čistokrvan? Da li krijumčariš svoj jezik? (Đavola, ne, prije sto godina zabranjeno nam je da govorimo svoj jezik, sećaš se?) Samo su Indijanci u rezervatima stvarni Indijanci. Indijanci iz rezervata moraju imati odvojene organizacije, on je BIA Indijanac. Da, pravi Ujak Tomahawk. Crvena jabuka – crven izvana, bijel iznutra. Kako mislite, pogledaj istoriju „objektivno" – na tebe utječu tvoji bijeli profesori! (Ne mislite li da će objektivan pogled na istoriju pokazati da je Pravda na neokaljanoj strani?) Bože moj, šta sam mislila?

Često imamo dobre razloge da tražimo „kvalifikacije". Sjećate se Bostonske čajanke? Kako su se bijeli odjenuli? Kao Indijanci, naravno – neka „crvenokošci" preuzmu krivicu! Bjelačka zavjera u to vrijeme bila je da, maskirani u Indijance, počine neku svirepost kao izgovor da odu i „počiste crvenokošce". Druga zavjera je bila da se grupa bijelih „Indijanaca" saglasi s nekim planom vlasti koji pravi Indijanaci nikad ne bi dobrovoljno prihvatili. Na primjer, upis „Indijanaca" je ponovo otvoren u Kaliforniji za vrijeme dogovora oko potraživanja zemlje, sa efektom da su novi Indijanci mogli nadglasati i požnjeti benefite stvarnih Indijanaca koji bi glasali protiv nezanimljivih potraživanja; u nekim slučajevima (npr. Pit River ljudi) zapravo su vladinu nagodbu poslali nazad poštom. Stoga, zahtjev za kvalifikacijama nije tek paranoja i zahtjev jedne/og žene/čovjeka, već može odražavati istinsko nastojanje dugo ugnjetavanih ljudi da osiguraju da njihovi legitimni interesi i stavovi budu precizno reprezentovani.

S druge strane, taj zahtjev ponekad može biti uvredljiv i snishodljiv, što nije dobro. (Uhvatila sam za kravatu prvog klipana koji je implicirao da ja nisam stvarna Indijanka. Dosad me niko nije optužio da nisam stvarna lezbejka. Doduše, često nas optužuju da, kao lezbejke, nismo „stvarne žene".)

Zahtjev za vjerodostojnošću također može voditi do igranja „radikalnija sam od tebe" igre, kao što se kršćani igraju „veći sam svetac od tebe" – sa istim negativnim rezultatima.

Hajde da, sa ovim uvodom, razmotrimo definiciju koju predlažem, a koja se pojavljuje na naslovnici ovog magazina:

LEZBEJKA je ŽENA čiji je VRIJEDNOSNI SISTEM takav da ona može biti OSTVARENA duhovno, mentalno, emotivno i seksualno SAMO u ROMANTIČNOJ vezi s drugom ženom.

Koja je uključena u ovu definiciju, a koja je iz nje izostavljena?

Prije svega, lezbejka je ŽENA. To izostavlja muškarce. Čak i kastrirane muškarce. Izvinite, ali, prema mom mišljenju, operacija izmjene spola ne daje muškarcu osjećanja, iskustva, stavove, osjećajnost i tako dalje žena, iako on može biti veoma feminiziran, nježan i osjetljiv na svoj način. Moguća iznimka ili srednji put: hermafroditi koji imaju ženske biološke karakteristike, koji su odgojeni kao djevojčice i koji traže „promjenu spola" samo da bi eliminirali neželjene muške karakteristike. Moje osjećanje, međutim, načelno je takvo da transseksualci i hermafroditi treba da osnuju sopstvene (strašno potrebne) organizacije da bi se bavili svojim jedinstvenim problemima, i ja bih ih u tom naporu podržala. Posebno bih podržala njihovo pravo da budu hermafroditi i da ne budu primorani da biraju između kategorija muškog i ženskog – prosto zato što većina ljudi spada u jednu ili drugu kategoriju.

Zatim, naglasak na VRIJEDNOSNI SISTEM neophodan je iz niza razloga. Jedan od njih jeste to što smo, kako su mnoge lezbejke rekle, umorne od toga da nas definiraju našom seksualnošću ili seksualnim ponašanjem. To što žena ima seksualne odnose s drugom ženom ne čini je lezbejkom. Upravo suprotno: vrijednosni sistem (svjesno ili nesvjesno) dovodi do toga da se lezbejka zaljubi i poželi seksualno ispunjenje s drugom ženom. Naši vrijednosni sistemi formiraju se u veoma ranom uzrastu – rekla bih, do četvrte ili pete godine. To navodi lezbejke da vjeruju da su „rođene takve". Pošto se bazični vrijednosni sistemi (posebno ako su nesvjesni) teško mijenjaju, lezbejke stiču osjećaj da „nemaju izbor u toj stvari" (da citiram proglas *Ujedinjenih sestara*: „Pokušaj da se definiše lezbejka").

Ovo, strogo uzev, nije istina – lezbejke biraju da budu lezbejke, čak i ako je to nesvjesno, a vrijednosni sistemi mogu biti promijenjeni, pojačani, samo ukoliko se spustimo do samih osnovnih premisa koje su forsirane u djetinjstvu, osvješćujući ih, ispitujući ih, i odlučujući da li su validne ili ne. Nisam, naravno, ni za to da se lezbejkama zabrani izmjena vrijednosnog sistema. Mislim da mi trebamo postati svjesne naših vrijednosti koliko god je to moguće, tako da se ne uhvatimo u kontradikcije ili ostavimo sebe ranjivima u napadima psihijatara, svećenika, socijalnih radnika i drugih kulturalnih agenata heteroseksualnog društva. Uzgred, iz toga proizlazi da ni heteroseksualci nisu „rođeni takvi"; Majka Priroda nije odlučila to, heteroseksualci to biraju baš kao što mi biramo lezbejstvo, tako da je sasvim primjereno da pitamo heteroseksualce da objasne heteroseksualnost, kao što je njima primjereno da nas pitaju šta „uzrokuje" lezbejstvo.

Pođemo li dalje s našom definicijom: „može biti OSTVARENA" – koga ovo uključuje, a koga isključuje? Naglaskom na OSTVARENJE misli se povući razlika između onoga što ljudi rade (iz ovog ili onog razloga) i onoga što im zaista izaziva zadovoljstvo. Suprotno vjerovanju tipičnog heteroseksualnog muškarca („Jedno dobro jebanje će to ispraviti i sasjeći!"), ogromna većina lezbejki je imala heteroseksualne odnose u nekom trenutku ili periodu – i nisu bile zadovoljne. Mnoge lezbejke su kroz istoriju bile udate i imale djecu, pa ipak su se i dalje okretale ka majci ženi za ispunjenje romantičnih želja. Čak i kad je u stanju da postigne orgazam s nekim znanim muškarcem punim razumijevanja, lezbejka se i dalje osjeća neispunjenom emotivno i duhovno. Nasuprot tome, naša definicija će isključiti žene koje su u stanju da imaju „dobar seks" s drugom ženom, a emotivno ispunjenje traže negdje drugdje. Naša definicija ima i prednost uključivanja onih lezbejki koje, iz nekih razloga, nisu nikad našle ispunjenje želja – bilo da su izabrale da uvježbaju calibat (iz krivnje, religijskih ubjeđenja itd.), bilo da su jednostavno promašile da pronađu partnerice koje ih mogu ispuniti (kao što je to kad se ima niz nesrećnih lezbejskih veza); činjenica leži u tome da one mogu biti ispunjene samo sa ženom.

Niz „duhovno, mentalno, emotivno i seksualno" ubačen je da se naglase različiti nivoi ili područja u kojima je ispunjenje željeno ili zahtijevano – ponovo, protivno seksualnim stereotipima; također, pokazuje totalnost lezbejke kao živog bića i ponovo naglašava totalnost lezbejske veze.

Riječ „samo" uključena je iz jasnih razloga: namjerava podvući razliku između lezbejki i biseksualnih žena. Biseksualna žena, kako mi je rečeno, može biti ispunjena uz oba spola i u romantičnim osjećajima ne pravi razliku između muškaraca i žena – ili, u slučaju jedne biseksualne žene koju sam upoznala, raspoznaje razliku između žena i muškaraca, ali uživa u jedinstvenim osobinama svakog od spolova. Lezbejka želi ženu radi ispunjenja, i to je to. Ona može, a i ne mora, „mrziti muškarce". Može se prijateljski ophoditi prema muškarcima, može biti indiferentna prema njima, može ih odbacivati – ali uz njih ne može biti ispunjena. Po mom mišljenju, razumno i kao na pladnju je da biseksualne ne bi trebale da se nazivaju lezbejkama – zbog mnogih

labilnih i bolnih situacija do kojih može doći. Biseksualna žena sebe treba nazivati biseksualnom. Konačno, posljednji dio definicije je „u ROMANTIČNOJ vezi s drugom ženom". Zašto je neophodno naglasiti „romantičnoj"? Dobro, Jill Johnston je rekla „sve žene su lezbejke" – na kraju, volimo sebe, zar ne? I žene koje masturbiraju počele su to posmatrati kao lezbejsko iskustvo – kako su mi rekli. I mnogo od topline i sestrinske afekcije u ženskom pokretu opisano je kao „lezbejsko" čak i ako je jedini dodir na duhovnom nivou (ili na mentalnom, emotivnom, seksualnom nivou). Čini mi se da je riječ „lezbejka" u opasnosti da izgubi sve značenje. Stoga sam osjećala neophodnim da reafirmišem da je lezbejstvo u romantičnoj vezi s drugom ženom i da to nije samo sestrinska afekcija ili ljubav prema sebi. Riječ „romantika" – kao dodatak koji se odnosi na „ljubavnu vezu" – također se odnosi na potragu za vrijednostima, koja usmjerava našu pažnju na važnost vrijednosnog sistema u našoj definiciji.

Ako je ljubav izraz naših najviših vrijednosti, onda je izdaja tih vrijednosti kad se lezbejstvo definiše kao nešto manje od romantičnog.

Dovedena sam u veliko iskušenje, formulirajući ovu definiciju, da napišem „u romantičnoj vezi s drugom lezbejkom". Voljela bih da sam napisala tako jer ne vjerujem da lezbejka može biti srećna i ispunjena s heteroseksualnom ili biseksualnom ženom. Kako je njena ljubav bazirana na vrijednostima, ona treba neku koja dijeli i afirmira te vrijednosti. Ali pravila definiranja nalažu da se u definiciji ne može koristiti riječ koja se definiše, tako da ja nisam. Pretvarajte se da jesam, svakako!

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejski glasovi*, broj 1, godina 2, zima, 1976, Santa Klara

Prevela Merima Omeragić

Rita Mej Braun
(Rita Mae Brown)

Živeti sa drugim ženama

Pre nego što su osvanule žene koje se identifukuju kao žene, tamo još u Doba spermatičnog ugnjetavanja, žene su se volele i živele sa drugim ženama. Dve žene bi se srele, zavolele, venčale i zauvek živele. Žene su bile primorane da vode dupli život da bi ekonomski i društveno preživele. Cena je bila visoka ali su je predvojene žene plaćale i plaćaju je još uvek zato što život sa drugom ženom daje veću slobodu za samospoznaju i mnogo veću emotivnu podršku. Ta vrsta života, koju ću zvati stari gej, je druga verzija one velike američke laži, koje se zove Individualno rešenje. Individualno rešenje znači da ti i tvoja ljubavnica možete da se ogradite od problema drugih, da vredno radite, štedite, mudro raspolažete novcem i vodite "dobar život". Lezbejke nisu imale izbora već da se klone problema drugih ljudi, nikad nisu bile dobrodošle. Staro-gej žene su mogle da voze jedino putem Individualnog rešenja. Duž laži Individualnog rešenja izvešan je i albatros ljubavnog ugnjetavanja. Žene iz doba pre žena koje se identifikuju kao žene bile su drogirane ljubavlju. Ljubav je bila odgovor. Sve probleme dozvoljava, a ako je njoj dozvoljeno da slobodno plovi, sve probleme sveta rešava. Žena samo treba da nađe tu reč od pet slova, ljubav, i ona druga petoslovna reč, život, odmah se rascveta večnom radošću. Naravno, moraš da se trudiš da ljubavni trud uspe, to ti je životni posao. Staro-gej žene su bile pod istim ugnjetavanjem definicije ljubavi koja se primenjivala na žene kao heteroseksualne žene jer se tako žene defnišu pre kao funkcija (ljubavnica, utešiteljka i pratilja) nego kao ličnost. Pošto žene nisu viđene ni tretirane kao ličnosti, pojedinke u punom značenju, malo je žena imalo osećaj da su bića već su samo imale osećaj funkcije.

Lezbejke, iako nezavisnije zahvaljujući oslobođenosti od muškaraca, internalizovale su zajedno sa ljubavnim ugnjetavanjem mnoge druge vrednosti establišmenta, a to se odražavalo na njihov način života. Na primer, staro-gej su, kao i druge vidove ugnjetavanja, oponašale vrednosti dominantne kulture (bele, bogate, heteroseksualne muške) ponešto unapređene. Klasne i rasne linije su bile fluidnije ali su standardi bili materijalizam i status u okviru sistema. Drugim rečima, lakše si mogla da se "uspinješ" u starom gej svetu nego u heteroseksualnom svetu, ali su vrednosti bile uglavom iste. Žene koje su

se udale osnivale su zajednički dom. Žene koje nisu bile u vezi nastavljale su da traže neku osobu za ljubav i udaju. Sve se to izvodilo andergraund pa je bilo začinjeno uzbuđenjem, a ako ste živele u nekom od velikih gradova to je imalo šmek glamura. Ali je obrazac bio isti kao u ostatku društva gde se izoluješ od drugih koji su na isti način ugnjeteni i pokušavaš da "uspeš" samostalno ili u tandemu.

Pre Pokreta za oslobođenje žena staro-gej lezbejke su se organizovale kao Bilitisine ćerke. Ta organizacija koja je osnovana na nacionalnom nivou nije ni imala niti ima radikalnu politiku. Njena svrha je bila da promoviše veće razumevanje lezbejskog načina života, sa nadom da omogući lezbejkama da učestvuju u mejnstrim društvu. Kasnih šezdesetih kako je Oslobođenje žena dobijalo na snazi mnoge staro-gej žene su se zainteresovale za pokret ali mu nisu pristupale zbog teme u vezi sa pitanjem: Kako živimo i sa kim. Staro-gej žene su znale iz gorkog iskustva da heteroseksualne žene niti razumeju lezbejsku životnu situaciju niti žele da je razumeju. Heteroseksualne žene su prihvatile mušku definiciju žena u tolikoj meri da je ideja žene koja živi sa drugom ženom i voli drugu ženu bila isuviše zastrašujuća iako je postojala sličnost u načinima na koje su obe živele. Rani pokret je otvoreno diskriminisao lezbejke, u nekim slučajevima žene koje su bile lezbejke su izbačene. Nekoliko žena je odbilo da bude oterano. U isto vreme su druge staro-gej lezbejke pomagale da se osnuje i oblikuje Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba. Kao što su lezbejke u oslobođenju žena bile sve nezadovoljnje načinom na koji ih tretiraju heteroseksualne žene, lezbejke u oslobođenju homoseksualnih su bile sve nezadovoljnije tretmanom od strane homoseksualnih muškaraca. Te žene su se okupile i pokušale da definišu šta su njihovi životi i šta sada postaju zahvaljujući nekim teškim promenama u svesti. Taj njihov napor je pretočen u dokument "Žena identifikovana ženama".

"Žena identifikovana ženama" pomerile su se izvan staro-gej i tradicionalne definicije žena ka konceptu žena koje definišu same sebe. To tako jednostavno zvuči, i jeste; ipak, žene tek počinju da definišu same sebe. Žena koja se identifikuje kao žena je ona koja sebe definiše u odnosu prema drugim ženama i najvažnije kao biće koje je odvojeno i razlikuje se u odnosu na druga bića, kojoj u centru individue nije funkcija, već biće. Drugim rečima, samo ti možeš sebe da identifikuješ; samo ti znaš ko si. Dokle god prihvataš muške vrednosti ne možeš sebe da prihvatiš. Ceo Pokret za oslobođenje žena je bio stalna potvrda da te vrednosti nikada ne daju ženama biće, samo službu. Žena će najbolje otkriti ko je uz druge žene, ne samo uz još jednu ženu, već uz druge žene, koje se takođe bore da se oslobode tuđinske i destruktivne kulture. To je taj novi koncept, žena koje se identifikuju kao žene, koji zvuči kao posmrtno zvono muškoj kulturi i poziva na novu kulturu gde su saradnja, život i ljubav snage koje vode organizovanju a ne kompeticiji, moći i krvoproliću. Taj koncept će promeniti način na koji živimo i sa kim živimo.

Žene koje su napisale "Žena identifikovana ženama" i žene koje su to razumele su u prelaznom periodu. Moramo da se iselimo iz naših starih životnih obrazaca i to u nove. One od nas koje u taj koncept veruju moraju da počnu da grade kolektive gde su žene posvećene drugim ženama na svim nivoima, emotivnom, fizičkom, ekonomskom i političkom. Monogamiju možemo da ostavimo po strani, niko neće nikome "pripadati". Umesto da paravanima budemo odsečene jedne od drugih, možemo da budemo zajedno, da delimo i grozne i vrhunske poslove. Zajedno možemo da prođemo kroz bol i oslobađanje lečeći bolesti kojima smo se sve zarazile u svetu muške dominacije, imperijalizma i smrti. Kolektivi žena koje se identifikuju kao žene su već sledeći korak ka Ženskoj revoluciji. Nijedna od nas još uvek nije tu. Nekolicina nas je čak i u kolektivima koji su manje više kolektivi žena koje se identifikuju kao žene. Ali barem znamo šta treba da se radi. Ovo prelazno vreme je vreme kad se poseže u mrak i nada da će ruka druge žene biti pružena da se povežemo. Zbog toga što znamo šta treba da se uradi na neki način nam je teže jer smo nestrpljivije da se ti kolektivi materijalizuju. To može biti vreme mučenja jer smo možda spremne da pokušamo da izgradimo kolektiv žena koje se identifikuju kao žene, a da otkrijemo da nijedna nije spremna da gradi sa nama. Kolektiv, kao i revoluciju, ne može da izgradi jedna žena. Ali to će doći i proći. A kad prođe, osvrnućemo se na naše razne živote kao na stare rashodovane lansirne rampe i u potpunosti shvatiti koliko smo samo bile zaražene i iscrpljivane zavisnošću od jedne bazične stvari: Kako živimo i sa kim.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja,* br. 2, 1971., Baltimor

Prevela Slavica Stojanović

Rita Mej Braun
(Rita Mae Brown)

Oblik onoga što dolazi

Ako voliš žene to znači da si se pobunila protiv muške nadmoći. Svet koji su izgradili muškarci mrzi žene. Žene, prema muškoj nadmoći, postoje da bi služile muškarce. Žena koja voli žene, prema tome, usprotivila se osnovnom stubu muške nadmoći: mržnji prema ženama. Žene koje vole žene su Lezbejke. Muškarci, pošto o ženama mogu da misle samo u seksualnim terminima, definišu lezbejstvo kao seks između žena. Međutim, Lezbejke znaju da tu postoji mnogo više, da je to drugačiji način života. To je život koji je žena odredila, za svoju dobrobit i dobrobit drugih žena. To je život koji dobija snagu, podršku i pravac od žena. Pre oko dve godine taj koncept je dobio ime žena koja se identifikuje kao žena. To nije loše ime, to je samo fensi način da se kaže da voliš sebe i druge žene. Odbijaš da se limitiraš muškom definicijom žena. Oslobađaš se muških koncepata "ženstvenog" ponašanja.

Lezbejstvo, politički organizovano, je najveća pretnja koja postoji muškoj nadmoći. Kako mogu muškarci da zadrže nadmoć i ugnjetavanja žena ako ih žene odbacuju i bore se protiv celog sveta koji su muškarci izgradili tako da nas sputava? Početak odbijanja ide tako što su ti u životu na prvom mestu žene. Ako tako postaviš stvari počinješ da razumeš da je jedini način da vodiš život kakav bi želela da vodiš da razbiješ mušku nadmoć i njene ugnjetačke ogranke, klasnu i rasnu nadmoć.

Svaka ugnjetena osoba koja podlegne svom ugnjetavanju osigurava da i druge ostanu ugnjetene i razotkriva svoje sestre koje se sa tim ugnjetavanjem bore. Žene koje se pojavljuju kao političke Lezbejke, ili žene koje se identifikuju kao žene, shvataju razmere muške nadmoći i menjaju svoje živote da bi se protiv nje borile. Žene koje ostanu da ćute ostavljaju te glasne žene da se suočavaju sa zajedničkim ugnjetačem. Posvetiti se ženama je prvi konkretan korak ka zaustavljanju ugnjetavanja koja nam je zajednička. Ako ne nalaziš u sebi ljubav prema drugoj ženi, a to uključuje fizičku ljubav, kako možeš istinski da kažeš da ti je stalo do oslobođenja žena? Ako ne osećaš da su druge žene vredne tvoje potpune posvećenosti – ljubavi, energije, seksa, svega toga – zar ne govoriš zapravo da se za žene ne vredi boriti? Ako su te "specijalne" privrženosti rezervisane za muškarce ti onda drugim ženama kažeš da ih ne zavređuju, da nisu važne. Isto tako ne razumeš ili pak izbegavaš da priznaš da su lični odnosi tvog "privatnog" života – politički. Odnosi između muškaraca i žena uključuju moć, dominaciju, igranje uloga i ugnjetavanje. Muškarca podupire ceo sistem muških privilegija. Druga žene nema ništa osim same sebe. Koji je odnos za tebe bolji? To je očigledno. Ako su žene ipak primarno posvećene i energiju daju ugnjetačima kako možemo da izgradimo jak pokret da bismo se oslobodile? Da li su Kinezi voleli i podržavali kapitaliste? Da li je Vijetkong kuvao ručak za Jenkije? Treba li Crnci da rasture svoje zajednice i da pojedinačno žive u belačkim domovima? Odgovor je, opet, očigledan. Samo ako žene posvete vreme ženama, ženskom pokretu, biće slobodne. Ne oslobađaš se glancajući svoje lance, a to ipak heterseksualne žene rade.

Lezbejke koje su pokušale da uvuku žene u podržavajuću žensku zajednicu često su napadane od strane onih heteroseksualnih žena koje se drže privilegija koje dobijaju od svojih muškaraca. Te koje mrze Lezbejke nisu uvek zle žene. Većinom ne razumeju kako heteroseksualnost održava mušku nadmoć. Ne žele ni da razumeju jer bi morale da menjaju živote i da izgube tanke privilegije koje dobijaju od muškaraca. Činjenice su jednostavne: Heteroseksualnost drži žene razdvojene jedne od drugih. Heteroseksualnost vezuje svaku ženu za muškarca. Heteroseksualnost iscrpljuje žene jer se one bore sa svojim muškarcem da prestane sa ugnjetavanjem i ostaje im malo energije za bilo šta drugo. Za tu destrukciju ženskih zajednica, za tu izdaju drugih žena, žene zaista dobijaju privilegije od muškaraca: legitimnost (ti si prava žena ako si sa muškarcem, opet seksualna definicija), prestiž, novac, društveno prihvatanje, a u nekim simboličnim slučajevima političko prihvatanje.

Ako si Lezbejka koja se autovala odsekla si se od tih privilegija. Prestala si da ulažeš u održavanje heteroseksualnog sveta. To je tvoja potpuna pobuna protiv muške nadmoći. Kako mogu žene da se oslobode ako su još uvek vezane za taj svet muške nadmoći? Kako može žena vezana za muškarce kroz heteroseksualnost da ne izda svoje sestre? U kritičnoj situaciji izabraće muškarca a ne drugu ženu; heteroseksualnost zahteva da napravi takav izbor. Kako možeš da gradiš ozbiljan politički pokret kad žene to rade jedna drugoj? Ne možeš. Lezbejstvo je neophodan korak u borbi za oslobođenje.

Zašto bi se ijedna heteroseksualna žena odrekla privilegija koje joj muškarci dodeljuju jer je heteroseksualna? Najčešće će ih se odreći ako vidi da postoji nešto bolje od mrvica koje joj bacaju muškarci. Šta može Lezbejstvo da ponudi? Nudi dvostruko ugnjetavanje. Nudi pretnju da te otpuste sa posla, otuđe od porodice i starih heteroseksualnih prijatelja, nudi ti da te prikolju heteroseksualne žene u službi muškaraca, nudi

neprekidnu borbu protiv nehumanog i bolesnog sveta gde je nasilje ključno za moć, a ljubav reč koja se sreće u poeziji ali ne na ulici. Zašto na sebe preuzeti toliki teret? Zato što ti Lezbejstvo isto tako nudi slobodu da budeš ono što jesi. Nudi mogućnost ravnopravnog odnosa s tvojim sestrama. Nudi beg iz tih budalastih, glupih, štetni igara muškaraca i žena, za koje usuđuju da ih zovu "veza". Nudi promenu. Promenićeš se kad otkriješ svoje biće, one koja se identifikuje kao žena, otkrićem drugih žena. Niko, čak ni druga Lezbejka ne može ti reći ko je to biće. To je tvoj lični izazov, tvoj život. Bićeš na nepoznatom terenu bez starih obrazaca da te vode. Kako menjaš sebe počećeš da menjaš i svoje društvo. Slobodno, jako biće ne može da živi u đubretu koje su napravili muškarci. Pravićeš greške i patićeš zbog njih. Povređivaćeš i bićeš povređena pokušavajući da iznađeš nove puteve. Ali ćeš učiti i gurati dalje. Otkrićeš hiljadu suptilnih načina na koje je heteroseksualnost razarala tvoju istinsku moć; otkrićeš kako muška nadmoć razara sve žene i konačno njene tvorce, muškarce. Videćeš da jednom kad stekneš tu svest ne možeš da je izgubiš. Kad imaš viziju novog sveta ne možeš više da prihvataš stari. Postaćeš osoba koja se bori. Otkrićeš ljubav i kako si lepa, jaka i da ti je stalo. Gradićeš zajednice sa drugim ženama svih klasa i rasa, te će zajednice promeniti materijalne delove naših života. Delićeš ono što imaš sa drugima, i druge sa tobom. Pobunućeš se protiv celog ovog prljavog sveta koji je pokušao da tebe i tvoju lepotu prekrije brdom ljigavštine muške nadmoći. To ti Lezbejsto nudi. One među nama koje su našle te nove živote, tu nadu i hrabrost, došle smo se u situaciji da nas napadaju i potkopavaju žene u pokretu za oslobođenje žena, a da ne govorimo o snagama izvan pokreta. Ne možemo sebi da dozvolimo da nas ugnjetavaju muškarci; kako onda možemo da napravimo zaokret i da dozvolimo da nas ugnjetavaju i harasiraju žene koje su se zalepile za heteroseksualne privilegije? Ne možemo. Zato, veliki delovi političke Lezbejske populacije su raskinuli sa pokretima za oslobođenje žena i za oslobođenje homoseksualnih ljudi, da bi preživele. Da li to znači da mrzimo heteroseksualne žene? Ne. Ali da li ćeš dobrovoljno da podmetneš kičmu da te neko gazi? Da li to znači da nikada više nećemo moći da radimo sa heteroseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima? Ne. Ali nećemo raditi ni sa kim od njih dok ne počnu da menjaju svoje ponašanje. Neke promene su: ne mogu više da nas muštraju, kriju pod tepih ili pokušavaju da nas zavedu kad svi odu kućama a ujutru nas poriču.

Heteroseksualne žene po osnovi svoje vezanosti za muškarce ne razumeju Lezbejke ili političko značenje Lezbejstva. Heteroseksulne žene ne znaju kakvi su naši životi. Ne mogu da razmišljaju kao mi. Mi razumemo njihove živote jer smo sve odgajane da budemo heteroseksualne. To je jednosmerna komunikacija. Muškarci su doveli heteroseksualne žene u konfuziju, one ne stavljaju žene na prvo mesto, izdaju Lezbejke i u najdubljem obliku izdaju sebe. Ne možeš da gradiš jak pokret ako se tamo negde tvoje sestre zajebavaju sa ugnjetačem.

Zatim, sve dok drže žene pod kontrolom, muškarci se neće promeniti. Kad im se izmakne podrška, muškarci moraju da se menjaju. Naravno, nekolicina muškaraca pojedinačno tu i tamo će se promeniti i menja se. Ta nekolicina tebe i druge žene tretira kao ljudska bića, ali se ti muškarci još nisu priključili organizovanoj borbi protiv seksizma. Trebalo bi da nam se priključe kao svaka grupa koja se posvetila političkoj promeni. Dobro ponašanje nekolicine retkih muškaraca stalno potkupljuje heteroseksualne žene. Dobro ponašanje nije dovoljno, on mora da se pridruži borbi i da preuzme rizike kao i mi ostale. Do tada, nijedan muškarac nije naš brat, još uvek je naš ugnjetač. Ne možemo da radimo sa heteroseksualnim ženama dok ih zavaravaju "dobri" muškarci.

Kratka napomena o biseksualnost. Ne možeš i da štediš i da trošiš. Ne možeš da budeš desnom rukom vezana za muške privilegije, a da se za svoje sestre držiš levom. Lezbejstvo je jedini put kojim možeš da se isključiš sa muških metoda i počneš da učiš jednakost.

Jednakost je jaka učiteljica. Kad osetiš svoju snagu ne možeš više da podnosiš pomisao da je bilo ko drugi utucavan. Sva ostala ugnjetavanja koja su muškarci konstruisali postaju ti užasna, ako do tada nisu. Klasa i rasa, te naknadne bolesti koje su potekle iz seksizma, osakaćuju i do kraja razaraju ljude koliko i seksizam sam. Ne može se tolerisati nijedno ugnjetavanje. Sve moraju biti uništene. Kad se autuješ, ne možeš više da se vraćaš na rasne i klasne privilegije, ako ih imaš. Te privilegije te dele od Lezbejskih sestara koje ih nemaju. Svaka Lezbejka koja pokušava da spase svoje rasne i klasne privilegije radi to na račun drugih Lezbejki; čineći tu grešku, sve nas slabi. Isto tako, kad greši što ne prepoznaje mržnju muškenadmoći prema Lezbejkama; muškarci privilegijama nagrađuju one koje im služe - Lezbejke ih ne služe, a ti ćeš se zakačiti za svoju privilegiju a da nemaš realnu moć da je podupreš. Sve što ti ostaje su obrasci u ponašanju rođeni iz tih privilegija, lavež bez ujeda, ali taj lavež odvraća druge lezbejke. Takvo ponašanje neće prestati automatski. Najčešće je potrebno da te tome nauče tvoje Lezbejske sestre koje te privilegije nemaju i razumeju koliku podelu to izaziva.

Ništa od ovoga nije lako. Postajanjem Lezbejkom ne postaješ istog trena čista, neprestano srećna i posvećena revolucionarka. Ali jednom kad se

latiš svog života videćeš da nisi sama. Postoji pokret Lezbejki koji narasta, posvećen našoj slobodi, tvojoj slobodi i ukidanju svih ugnjetavanja koja su izradili muškarci. Bićeš deo te snažne struje i stavićeš svoj otisak na oblik onoga što dolazi.

Sledi vrlo kratak nacrt praktičnog programa koji je prvi korak ka organizovanoj borbi:

I. Projekti koji se tiču rada: Žene sa ekonomskim privilegijama, bilo da su heteroseksualne žene ili Lezbejke, Crnkinje, Azijatkinje, Indijke, Latino ili Bele, treba da se organizuju da bi se pobrinule o životnim potrebama žena bez ekonomskih privilegija. To se odnosi na centre za raspodelu hrane, za brigu o deci, zdravstvene centre, programe samoodbrane, centre za učenje zanata i veština, i kuće za prelazne periode.

II. Podizanje svesti: I pored svih zloupotreba i pogrešne primene, podizanje svesti je još uvek dobar korak ka razumevanju sopstvene ugnjetenosti. Ako je podizanje svesti diciplinovano, svaka žena će učiti od drugih žena i iz sopstvenog života, o tome kako su ti životi odgovor na dominantnu kulturu, na postojeću strukturu moći. Žene će naučiti da njihovi lični životi odražavaju politiku moći na individualnom planu. Ispitujući te živote a onda korak dalje, povezujući ih u obrazac, žene uče o mehinizmima ugnjetavanja. Kad naučiš kako nešto funkcioniše možeš ili da ga popraviš ili da ga oboriš.

III. Mediji: Moramo da razvijemo i proširimo sopstvene medije - novine, filmove, časopise, umetnost, muziku, itd. Ove bele, muške, bogate medijske institucije izvrću istinu svakog političkog pokreta, a povrh toga se šepure izveštavajući o našem ugnjetavanju. (npr. Dejvid Saskind). Imperativ je da izgradimo sopstvene medije. Nijedan ozbiljan politički pokret u istoriji nije se oslanjao na kanale komunikacije svojih ugnjetača. Bez sopstvenih medija mi smo bezglasne.

IV. Ideologija: Da bismo mogle da napredujemo kao politička snaga, moramo da imamo koherentnu, sveobuhvatnu ideologiju, skup ideja koje analiziraju naše ugnjetavanje sa svim nepovoljnim posledicama, ekonomskim, političkim, društvenim, itd. Skup ideja koje grade put za ukidanje tog ugnjetavanja. Lezbejstvo je stub takve strukture. Lakmus naše nezavisnosti, slike o sebi i kreativnosti. Ono je destilat našeg ugnjetavanja i kristalizovana ženska moć. Bez takve intelektualne osnove osuđene smo na reformizam i razjedinjenost.

V. Organizacija: Poslednjih nekoliko godina vidi se da projekti koji se tiču rada, podizanja svesti, začeci medija i začeci jasne ideologije niču po celoj zemlji. Sve te aktivnosti se razvijaju različitom brznom i sa različitim stepenima razumevanja. Ako hoćemo da uobličimo moćan politički instrument za ukidanje našeg ugnjetavanja onda te aktivnosti moraju da se koordinišu u tu zajedničku svrhu. To znači da moramo da budemo organizovane, moramo biti partija. Moramo da koncentrišemo svoje snage, a ne da ih rasipamo. Zametak tog koncepta, organizovane borbe, polako raste. Lezbejke shvataju da bez partije neće biti stvarne političke promene. Za pet godina imaćemo svoju partiju. Kad formiramo to telo, počećemo drugu fazu borbe protiv više od 10.000 godina robovanja. Napred, sestre, napred.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja,* januar 1972., Detroit

Prevela Slavica Stojanović

Rita Mej Braun
(Rita Mae Brown)

Izvedi lezbejku na ručak

Tragedija žena je što nas nisu porazili hibris, bogovi ili sopstvena strast, već društvo; društvo koje kontrolišu neosetljivi, bogati belci, muškarci. Mi ne gospodarimo tom društvenom organizacijom, pa se ona nad nama nadvila kao Moira, sudbina, nad nama se nadvio mitski šovinista, Edip.

Žene su počele da se bore protiv te korumpirane, antihumane, antiživotne strukture. Taj početak je poznat kao Pokret za oslobođenje žena. Ali i pre ovog pokreta uvek je postojao jedan broj žena koje su sistem dovodile u pitanje i zaključile da je po njih destruktivan. Postale su žene koje se identifikuju kao žene. Ja sam jedna od tih žena. Muška kultura ima reč za tu vrstu žene, zove je Lezbejka. To je uska definicija tako tipična za vulgarna konceptualna ograničenja muške kulture. U njihovom svetu taj termin se odnosi samo na seksualne aktivnosti između žena. U našem svetu, politička Lezbejka znači biti žena koja se identifikuje kao žena. To znači da si se usmerila prema ženama i da si u stanju da se ženama potpuno posvetiš. Muška dogma je da žene postaju Lezbejke kao reakcija na muškarce. To je patetična ilustracija muškog ega naduvanog preko svake mere. Ja sam postala Lezbejka zbog žena, zato što su žene lepe, jake i brižne.

Na drugom mestu, postala sam Lezbejka zato što je kultura u kojoj živim žestoko antiženska. Kako da ja, žena, učestvujem u kulturi koja mi poriče moju ljudskost? Kako bilo koja žena koja ima dodira sa sobom može da učestvuje u takvoj kulturi? Pružanje podrške i ljubavi muškarcu pre nego sestri je podržavanje te kulture, tog sistema moći, jer muškarci imaju koristi od seksizma bez obzira na rasu ili društvenu poziciju.

Što su viši na skali boje i plate to imaju više korisiti, ali svi muškarci u nekoj meri imaju korist od seksizma.

Iskustvo pokazuje da muškarce najfanatičnije mrze heteroseksualne žene, i s dobrim razlogom – njih direktno ugnjetavaju muškarci pojedinačno. Kontradikcija da podržavaš politički sistem koji te ugnjetava i pojedince koji imaju koristi od tog sistema, muškarce, je mnogo intenzivnija kod heteroseksualnih nego kod homoseksualnih žena. Lezbejke ugnjetava sistem muške moći ali ne i muškarci pojedinačno na isti, intiman i podmukao način. Tako smo mi Lezbejke krunska uvreda seksističkom muškarcu i svetu koji je izgradio oko svojih slabosti. Zašto? Zato što ga ignorišemo.

Heteroseksualne žene su još uvek spletene reakcijama na njega. Pošto ga mi ignorišemo, pošto smo krunska uvreda, mi za to plaćamo, i to veliku cenu. Evo nekoliko tačaka o tome kako u Americi žena plaća za svoje Lezbejstvo. Primeri su iz mog neposrednog iskustva.

1962., kad sam imala 16 godina, otac moje školske drugarice je pretio da će me ubiti na licu mesta. Našao je moja ljubavna pisma njegovoj ćerki. Bukvalno je devojku stavio pod ključ. Dovozio ju je i odvozio iz škole. Nije smela da izlazi uveče niti da prima telefonske pozive dok ih on ne proveri.

Otišao je tako daleko da je išao kod školske uprave i premestio ju je sa časova koje smo zajedno pohađale. Ja sam, isto tako, bila izbačena iz studentskog veća zahvaljujući njegovom moralnom čistunstvu. Naravno, naše školske drugarice i drugovi su bili iznenađeni mojim izbacivanjem i iznenadnim prekidom mog prijateljstva sa devojkom. Mnogi od njih su imali maglovitu predstavu šta se dogodilo. Posledica tog nagađanja je bila to što su se naše prijateljice i prijatelji pocepali oko mišljenja jesmo li ili nismo lezbejke. Najbliži od njih su nas žučno branili govoreći da mi nikako ne možemo da budemo ta užasna stvorenja. Manje bliski su se oblizivali na skandal i u kratkom roku to se pročulo po celoj školi i po svim srednjim školama u gradu.

Tračarenje je bilo kratkog veka jer je moja izjava bila jasna da devojku volim, a ako je to Lezbejstvo, drago mi je. Trač je prestao, kao i prijateljstva. Moji najbliži prijatelji su zaglavili vrata. Nastavnik građanskog i učenički savetnik, naduveni, bledunjavi, proćelavi muškarac koji se ponosno izjašnjavao kao član desničarskog udruženja Džona Birča, proglasio je, dok me je izbacivao, da sam "nezdrava". Jeste, bila sam bolesna, ali ne tako kako su oni zamišljali – imala sam mučninu od svih tih prljavih pogleda, podsmevanja i otvorenih borbi koje sam vodila sa svakom lajavom heteroseksualnom osobom koja mi se našla na putu.

Sledeće godine sam ušla na državni fakultet. Zaslužila sam stipendiju, što je bilo dobro jer je ukupan prihod moje porodice u 1962. bio 2.300 dolara. Na tom univerzitetu je bilo oko 15.000 studenata, ako ne iz iste države onda iz susednih južnjačkih. Sve je bilo dobro dok se nisam pomalo uključila u pokret za građanska prava koji je bio na samom početku. Videli su me u crnačkom delu grada. Jedna prijateljica me je pozvala u sobu da popričamo o mojoj iznenadnoj promeni na gore. Ja sam joj rekla da imam sasvim suprotno mišljenje o svom ponašanju. Izgrdila me je što se mešam sa

tim ljudima – crncima i Jevrejima (koji su sve to zamesili, naravno – možete li da verujete?) Rekla sam joj da ne dajem pišljiva boba za rasu ili pol. Što se mene tiče računa se osoba, a ne pigment i genitalije.

Tokom tri sata tog razgovora pozvali su me i u kancelariju Dekanke za žene, čuvarke morala i cvetova južnjačke ženstvenosti. Ta vedra, rumena kao jabuka, bivša narednica marinaca ponudila mi je cigaretu, sa smeškom stisnutih usana a onda je sunula na mene, "Šta to čujem o tvojim odnosima sa ženama?" Nastavila je da me optužuje, da sam zavela predsednicu Delta Delta Delta, za zavođenje brojnih nevinih devojaka u spavaonicama i, greh nad grehovima, da spavam sa crnim muškarcima. Ubacila je i nekoliko crnkinja da napravi dobru meru. Da sam bila toliko zauzeta, mislim da bih bila isuviše iscrpljena i da dođem do njene kancelarije. Teškim tonom napomenula je da pored brojnih seksualnih perverzija ja sam i komunistkinja i da "podbunjujem crnce". U naletu gneva razbila sam je: "Kako se usuđujete da mene optužujete za Lezbejstvo kad ste vi sami Lezbejka? Kažnjavate mene da sebe zaštitite, krmačo debela". Racionalni razgovor je propao.

Stavila me je u kućni pritvor i noću nisam smela iz spavaonice. Na svaki sat me je proveravao domski savetnik i imala sam to zadovoljstvo da se jednom dnevno javljam univerzitetskom psihijatru, a ako preskočim, domski stražar je išao da me traži. Moj psihijatar nije dobro govorio engleski ali je majstorski govorio turski. Ja turski nisam znala. On je ipak usavršio jednu englesku frazu sa izuzetno jasnim izgovorom "Ti spavaš sa ženama?" Imao je običaj da me zagrli posle naše polusatne međunarodne razmene. Pitanje je da li su ti zagrljaji bili deo moje terapije, jer mu se uvek dizao.

Sve se to događalo u vreme ispitnog roka. Jedne noći sam bila zauzeta gruvanjem za ispit iz fizike kad je samoimenovana grupa sa nastave fizike uletela u moju sobu. To je bio priličan šok jer niko sa mnom nije govorio od početka ove gužve (dve nedelje). Zapravo i nisu razgovarale sa mnom. Uplašene izvan svakog smisla, ove razrogačene žene su me obavestile da ako ikada samo nagovestim da su Lezbejke ili da neka od njihovih voljenih profesorki spada u tu vražiju kategoriju, ubiće me. Nema boljeg od male melodrame da zaljuti moj jad.

Sutradan sam bila podvrgnuta demonstriranju kako seksizam ubija ono malo dobrog što je ostalo u ljudskom srcu. Ušla sam na ispit i prepuni auditorijum je začutao. Kad sam pokušala da sednem na prazno mesto dobila bih informaciju da je zauzeto, da mogu da crknem, da je slomljeno sedište – i još nekoliko kojih se ne sećam. Pisala sam ispit sedeći na podu i znam da sam dobila najvišu ocenu. Pre ispita mi je prosek bio 99% a sam ispit je bio lak. Kada su saopštene ocene, moj prosek je bio 61%. Bez objašnjenja, samo 61%.

I poslednja beleška o mom univerzitetskom iskustvu: Tokom mog kratkog susreta sa pokretom za građanska prava i belim kilavcima koji su tamo bili, razotkrila sam nešto što je sigurno uznemirilo upravu univerziteta. Mnoge oronule zgrade u crnačkoj zajednici bile su u vlasništvu grada ili univerzitetskih službenika. Stanari su plaćali duplu cenu plina i struje. Voda se vukla iz bunara. Dve ili tri porodice su bile zgurane u jednu kuću i bilo je mnogo dece. Ako se stanarina ne plati na vreme vlasnikovi lakeji su skidali ulazna vrata bez obzira na vreme. Većina tih ljudi je radila fizičke poslove na univerzitetu i od te plate su jedva sastavljali kraj sa krajem. Nas nekoliko je bilo spremno da napiše članak o tome šta smo otkrili za studentske novine. Više je nego verovatno da me je univerzitet putem Lezbejstva izbacio i ukinuo tu temu. Na kraju krajeva, ko sluša šta Lezbejka kaže?

Južnjačko gostoprimstvo ne važi ako si Lezbejka i ako se usudiš da trepneš na građanska prava. Nisam mogla da nađem posao. Školarinu su mi suspendovali pa nisam mogla da se vratim u školu. Drugim rečima, nisam mogla da se vratim kući. Stigla sam u Njujork posle čitavog niza avantura.

Osećala sam se kao da sam u visećim vrtovima neona. Moj dom je bio napušteni crveno crni automobil marke hadson prekoputa Vašington skvera. Živela sam na zadnjem sedištu, sa još jednim siročetom – mačetom zvanim Mali Isus. Na prednjem sedištu je živeo Kalvin, homoseksualni muškarac iz Severne Karoline.

Kalvin je pretrpeo mnogo batina od heteroseksualne crne braće zbog svoje homoseksualnosti. Spajao nas je bol. Niko neće svoje nastrane. Bili smo zajedno sve dok Kalvin nije našao nekoga da brine o njemu, na šta nije trebalo dugo čekati.

Ako si mlada, žensko i siromašna grad Nujork je gori od Danteovog Pakla.

Ti si šetajuća zabava za sve vrste bolesnih lovaca. Kad se osvrnem na te dane, nisam sasvim sigurna kako sam preživela. To što sam bila žena koja se identifikuje kao žena pomagalo je, jer sam bila odlučna da se ne predajem i tražim mušku zaštitu. Dobila sam posao kao kelnerica. Morala sam da oblačim ponižavajuću odeću, zapravo kostim, i da se nosim sa udvaranjima koja su išla od tragično otvorenih do stvarno kreativnih. Štedela sam novac tako što sam živela u stanu bez tople vode, bez šporeta i grejanja. Imala sam dva para pantalona, dve dukserice (koje sam nosila naopako jer nisam mogla da podnesem da gledam ime onog omraženog fakulteta), i jedan par patika. Štedela sam za upis na Njujorški univerzitet.

Posle prvog semestra zaslužila sam stipendiju i

tako sam završila studije, studije koje su oblikovane da te prerade za beli, heteroseksualni muški, svet srednje klase.

Tokom nedelje sam ponekad išla u homoseksualne barove. Žene koje sam sretala su bile zanimljive. Mnoge povezane sa poslovima u establišmentu a druge su bile sekretarice koje pokušavaju da izgledaju kao žene koje su povezane sa poslovima u establišmentu. Njujorški staro-gej, lezbejski svet ima brojna pravila kao caričin dvor. Najčešće me je zapanjivala izolacija koju su žene nametale jedna drugoj. Ugnjetavanje prodire duboko i među nama samima je ponekad sprovodimo jedna nad drugom sa istom količinom zloće kao ista ona kultura koja je ugnjetavanje proizvela. U homoseksualnim barovima sam naučila da svet žena može da funkcioniše jedino ako razorimo muški sistem vrednosti, muški obrazac ljudskih odnosa (ako se to može nazvati ljudskim). Te metode uključuju igranje uloga, ekonomsku eksploataciju, dominaciju naspram pasivnosti, i materijalni dokaz tvog društenog statusa. Time ljudi mogu samo da se potiskuju da se zatvaraju i da se međusobno bore. Sve dok funkcionišeš u tom sistemu vrednosti nećeš nikoga stvarno upoznati, a najmanje sebe.

Kad je do mene stigla tutnjava tek rođenog Pokreta za oslobođenje žena, bila sam puna nade. Pošla sam da nađem Oslobođenje žena, da se pridružim i da jednom za svagda savladam seksizam. A otkrila sam da postoji seksizam između žena u ovom pokretu i da može da bude demotivišući kao i seksizam između muškaraca i žena. U Oslobođenje žena sam došla preko političke homoseksualne grupe, Studentska homofilna liga, koju su tri žene i desetak muškaraca pomogli da se osnuje 1967. na Kolumbiji i Njujorškom univerzitetu. Napustila sam homoseksualni pokret jer su dominirali muškarci. Muškarci homoseksualci (sa malim izuzecima) su kao heteroseksualni muškarci po tome što ih baš briga za potrebe žena. Čim sam čula za njih, otišla sam u Nacionalnu organizaciju za žene (N.O.W.).

To je bila jedina grupa za koju sam čula. One nisu iste kao Oslobođenje žena, ali ja to tada nisam znala. Otišla sam na nekoliko radnih sastanaka koji su žene vodile u maniru parlamenta i izvodile uglađene igre moći međusobno. Postojale su nejasne glasine da ima radikalnijih grupa ali nisam mogla da dođem do bilo koje od njih. To je bilo skoro kao u vreme prohibicije - morala si nekoga da poznaješ ko zna neku iz tih grupa. Ja nisam nikoga znala pa sam stisla zube da do kraja izdržim sa zlatnim devojkama. Sedela sam na generalnoj skupštini i ništa nisam rekla. Konačno je jedna žena popričala sa mnom. Ispitivala sam je o pitanju Lezbejstva i ona mi je jasno rekla da se reč Lezbejka uopšte ne pominje. "Jer baš to štampa želi, da kaže da smo gomila Lezbejki." Pa je nastavila patronizirajući, "Šta se ti brineš oko Lezbejki, sigurni imaš puno momaka". Okej, sestro, ti ćeš po tvome. Ćutala sam još nekoliko meseci. Konačno je N.O.W. imala, kako su to nazvale, neformalni sastanak za nove žene. Održan je u stanu jedne advokatkinje i bio je pun berzanki, urednica, umetničkih direktorki i drugih sa sličnim profesionalnim privilegijama ili onih koje su težile ka sličnim profesionalnim privilegijama.

Ja sam zadovoljavala kriterijum da prisustvujem, ako se izuzmu privilegije, jer sam shvatila da sam ja nova žena, što je najvažnije. U krajnjoj liniji, možda ću dobiti šansu da zinem a da ne moram da ustanem i držim govor o Madam predsedavajućoj, o poštovanju procedura, itd. Sesija je bila monotona. Žene su se žalile na diskriminaciju na poslu, na pilulu itd. Dopustite da ovde ubacim kratko o mom karakteru. Ja nisam ćutljiva, povučena žena. Ćutala sam do ovog sastanka jer mi je organizacija bila nepoznata, jer sam rođena i ostala siromašna, a bila sam okružena privilegovanim ženama kojima su se hrana, stan i obrazovanje podrazumevali.

I konačno, nisam htela da ugrozim druge Lezbejke. Do ovog sastanka imala sam nekoliko meseci da proučim političke teme koje su bile u pitanju i da donesem čvrstu odluku da je N.O.W., da skratim priču, pun sranja. Ženski pokret je za žene. Akcije i problemi kojima se bavi trebalo bi da budu za žene, a ne ono što je za bele, bogate, muške heteroseksualne medije prihvatljivo. Drugim rečima.

Lezbejstvo je definitivno bilo važna tema i treba je otvoreno postaviti.

Digla sam se i rekla nešto otprilike kao: "Večeras kao i na ostalim sastancima samo slušam žene kako se žale na muškarce, u raznim formama. Ja se pitam zašto ne govorite o drugim ženama? Zašto namerno izbegavate Lezbejstvo i zašto ništa ne vidite osim muškaraca? Mislim da su Lezbejke naprednije od vas." (U to vreme sam verovala da su Lezbejke politički superiornije od heteroseksualnih žena, i to još uvek verujem iako sad u tome vidim rupe budući da postoje apolitične Lezbejke i političke heteroseksualke.) Posle moje kratke kritike došlo je do masovnog srčanog udara, tako je izgledalo. Jedna žena je skočila i izjavila da Lezbejke hoće da budu muškarci a da N.O.W. hoće samo "prave" žene. Malo se išlo na taj način, a onda je krenuo drugi talas - potajna, prepredena radoznalost kojoj je vrhunac bio: "Dobro, a šta vi radite u krevetu?" (prefarbam se u zeleno i visim sa grede). Posle otprilike pola sata što sam bila frik u grupi pa pedantno pregledana, isprevrtana i prostudirana, te dame su darežljivo zaključile, da, ja sam ljudsko biće. Da, ličim na mladu ženu u ranim dvadesetim. Da, čak izgledam kao što bi mlada žena u ranim dvadesetim trebalo da izgleda.

(Imala sam dugu kosu i bila u suknji. Sad sam kratko ošišana i kad sam u pantalonama kažu mi da ličim na dečka. Pa vi vidite.) U sobi je bilo i drugih Lezbejki i one su izgledale kao što bi žene trebalo da izgledaju.

Razlika između njih i mene je što sam ja progovorila i suprotstavila se heteroseksualnim damama. Bila sam još bešnja na mojih dvadeset sestara nego na ta neverovatno nepristojna, zabuljena, zagolicana heteroseksualna čuda.

Lezbejsko ćutanje mi nije ništa novo, ali me svaki put iznervira. Znam sve razloge za ćutanje pred heteroseksualnim neprijateljem, i mislim da su lažni. Svaki put kad ne progovoriš oteževaš život svakoj Lezbejki u ovoj zemlji. Naša sloboda je vredna tvog gubitka posla i prijatelja. Ako ne progovaraš, kukavica si; ćutke namećeš heteroseksualni imperijalizam; dopuštaš mu da se nastavlja time što mu ne uzvraćeš.

U toj su sobi žene bile kukavice.

Mislile su da mogu da prođu kao heteroseksualne žene.

U poslednje tri godine posle tog sastanka svaka od njih je bila brutalno počišćena iz N.O.W. - a one još uvek ćute!

U toj sobi je ipak nekoliko žena shvatilo više od etikete Lezbejke, i pokušalo da me vidi kao ličnost. Na sledećem generalnom sastanku su mi neke od njih prišle da pričaju sa mnom. Pokušavale su da probiju barijere između nas. Liderstvo N.O.W.-a je bilo druga priča. One ni u kom slučaju nisu priznavale Lezbejstvo kao relevantnu temu za pokret. Krišom su me neke od njih zvale i "priznavale" da su Lezbejke. Bilo ih je sramota što ćute ali njihova logika je bila da se ne ide mimo sveta.

Žestoko su se trudile da igraju heteroseksualno jer nisu želele da izgube pozicije u liderstvu. Zamolile su me da ih ne razotkrivam. Bilo je migova da bih mogla da dobijem mesto u liderstvu ako budem igrala po pravilima (da ćutim). Ta vrsta kupovine je opšte poznata kao "simbolična zastupljenost". Sa mnom im je bio pun pogodak. Ne samo da sam bila Lezbejka, već i siromašna, siroče (usvojena) nepoznatog etničkog porekla. Videla sam kooptiranje ali nisam imala kuda da odem, a tada mi nije palo na pamet da počnem da organizujem Lezbejski pokret. Postala sam njujorška urednica N.O.W. njuzletera.

Odatle sam napradovala do administrativne koordinatorke nacionalne organizacije, što je funkcija po postavljenju. To dobro zvuči ako ti je stalo do titule, a u stvari ti sakupljaš, heftaš i šalješ poštu. Sve je dobro dok ne potežem Lezbejsko pitanje. Na kraju krajeva, to pitanje je rešeno jer sam ja bila u strukturi moći a ja sam Lezbejka. To što sam bila simbolično zastupljena Lezbejka, pomoglo je i da se smakne žestina sa prikrivenih Lezbejki. To nije bilo ispravno, i bilo je klimavo ali nisam umela da smislim kako da se sa tim borim. Još uvek nisam mogla da dođem u dodir sa "radikalnim" grupama. Do tada sam otkrila neke druge grupe i kad sam pomenula da me interesuju, žena iz Upravnog odbora mi je rekla da je to gomila zbrkanih devojaka koje mrze Lezbejke i pričaju o svojim emotivnim frustracijama. Pitala sam je da li je ijednom bila na njihovom sastanku i rekla je da nije. Međutim, uveravala me je da je to čula iz jako pouzdanog izvora.

Kako su se žene opuštale u odnosu prema meni i videle da sam sasvim pristojno ljudsko biće počele su da se pale na mene. Meni je to bilo jako bolno jer kad su iskusile topla ili seksualna osećanja počele su da me tretiraju kao muškarca. Sve te žene su znale samo za muškarce. Stara igra zavođenja koju naučimo na uvežbavanju rodnih uloga još pre škole - e, to sam dobijala. Ja na to ne mogu da odgovorim. Neke žene su bile povređene, neke ljute, a neke zle. A najmanipulativnija je bila ona koja je naumila da dođe do svog oslobođenja preko moga tela. Tako bi mogla da se izdaje za pravu hrabru feministkinju, jer je spavala sa ženom. To je bila prilična zbrka. Kao što možete da vidite, te žene su još uvek videle Lezbejstvo samo kroz seksualnu aktivnost. Tako ga muškarci definišu. Te žene nisu mogle da razumeju da Lezbejstvo znači drugačiji način života. Za mene ono znači da odbaciš sve uloge što je moguće više, da zaboraviš na muški sistem moći i da žename daš predost u svom životu - emocionalno, lično i politički. Ne znači da gledaš slike devojčica u časopisima niti da prolaznice štipaš za zadnjicu.

Koliko god to bilo teško, gore stvari su usledile. Vrlo poznata nacionalna funkcionerka N.O.W.-a me je nespretno startovala. Ne samo da ne volim da startujem druge žene, ne želim da mene žene startuju. Sve ovo zvuči kao fudbalska utakmica. Nije potrebno ni da kažem da na tu ženu nisam reagovala. Za neverovatno kratko vreme bila sam skinuta sa svih dužnosti u nacionalnoj kancelariji, zbog nedostaka sredstava. Dok se liderstvo nervozno ogledalo koga da angažuju da preuzme teret njuzletera, ja sam rešila da se upustim u borbu. Izdala sam januarski broj njuzletera, 1970. koji je udario na liderstvo zbog seksističkih, rasističkih i klasističkih stavova. Još dve funkcionerke N.O.W.-a, site kuloarskog političarenja i čuvarki strogo kontrolisanog prostora, pomogle su oko tog broja i isto tako javno dale ostavke na svoje pozicije.

Otišla sam u Redstokings, organizaciju koja je gurala podizanje svesti i pro-žensku liniju. Redstokings nisu bile previše pro-ženske kad su Lezbejke u pitanju. Mogle su da imaju empatiju

za prostitutku, da podržavaju domaćicu, ohrabre samohranu ženu i da za majku traže brigu o deci, ali se nisu doticale Lezbejke. Opet simbolično zastupljena Lezbejka, postajala sam sve depresivnija. Barem sam imala jasan uvid da shvatim da to nije moj lični problem. To je bilo i ostalo ključno političko pitanje, prvi korak ka koherentnoj sveobuhvatnoj ženskoj ideologiji. Ali kad samo jedna osoba gura temu ta jedna osoba postaje tema, neka vrsta Kasandre.

Lezbejstvo je tema koja se bavi ženama koje reaguju pozitivno na druge žene.

Sve druge teme se bave muškarcima i društvom koje su oni izgradili da nas ugrade. Prava pitanja su zašto se žene plaše jedne drugih? Zašto heteroseksualna žena guši Lezbejku? Zašto žene neprekidno insistiraju da je to krevetsko a ne političko pitanje, kad je to pitanje u stvari u osnovi naše slike o sebi? Ako ne možemo da pogledamo drugu ženu i da vidimo ljudsko biće koje zavređuje potpunu posvećenost — političku, emotivnu, fizičku — gde smo kog đavola onda mi? Ako ne nalazimo da je druga žena vredna naših najdubljih emocija, možemo li onda da vidimo sebe kao vredne svojih sopstvenih emocija ili je sve posvećeno i rezervisano za muškarce, one koji imaju koristi od naše ugnjetenosti? Jasno je da muškarci nisu za žene rezervisali svoje najdublje odanosti, inače ne bismo bile silovane, kasapljene na stolovima za abortus, ne bi nam se javno izrugivali i uskraćivali osnovna prava pod vladom koja propoveda jednakost. Ismevaju nas na ulici, u sudovima, u našim domovima kao da nismo ništa više od šetajuće posude za spermu. Nekoliko Redstokingsa je pokušalo da se bavi tim temama. Nisu imale podršku drugih žena. Do tad sam ja već bila previše umorna i prevše iskusna da bih trošila mnogo energije na heteroseksualne gospođe. Napustila sam grupu bez optuživanja i praskanja. Žene iz grupe koje su postale lezbejke takođe su otišle.

Sledeći pomak je bio ka Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba, radikalnoj grupi za homoseksualce koja je započeta 1969-70. Ona bi trebalo da je za muškarce i žene. Iz prethodnog iskustva sam znala da neću više da radim sa muškarcima homoseksualcima dok se nešto divno ne desi u njihovim glavama i u njihovom sistemu prioriteta. Ali tamo je bilo lezbejki sa malo ženske svesti pa sam mislila da možda mogu da poguram među njima više feminističkog razumevanja. Za njih bi to bio pozitivan korak, kao i za mene, jer mi je bilo potrebno da budem među drugim Lezbejkama.

U Frontu su bile žene koje su bile visoko politizovane što se tiče ugnjetenosti homoseksualnih osoba, pa kad bi mogle da dobiju svest o ugnjetenosti žena i da te dve povežu to bi bio korak napred.

Postoje dobri razlozi zašto mnoge Lezbejke nemaju svest o ugnjetenosti žena. Jedan od načina na koji se mnoge Lezbejke štite od bola ugnjetenosti žena je da odbiju da sebe vide kao tradicionalne žene. Društvo podstiče tu perspektivu jer ako nisi tradicionalna žena, mora biti da si neka vrsta muškarca. To je druga strana medalje za identifikaciju sa muškarcima: Heteroseksualne žene žive kroz svoje muškarce i tako se identifikuju sa njima, zadobijajući tešku privilegiju; neke Lezbejke podrazumevaju mušku ulogu i tako postaju identifikovane sa muškarcima, iako ne dobijaju nikakvu političku ekonomsku privilegiju. Ona želi sopstveni život ali je jedini način da imaš sopstveni život u ovom društvu da budeš muškarac (još i beo iz srednje klase); tako mnoga Lezbejka postaje imitacija muškarca.

Druge Lezbejke se osećaju kao žene, intenzivno znaju da nisu imitacija muškaraca ali se drže podalje od oslobođenja žena koje bi moglo da razvije njihovu političku svest. Iz neposrednog iskustva znaju da se heteroseksualnim ženama ne mogu poveriti Lezbejski senzibiliteti i senzitivnosti.

Mnoge žene iz Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba spadale su u tu grupu. Radije će raditi sa homoseksualnim muškarcima i istrpeti muški šovinizam nego da se izlože očiglednijem neprijateljskom elementu, heteroseksualnim ženama.

Neprijateljskijem jer ako njen muškarac posumnja da se ona smuca sa Lezbejkama ona gubi sve privilegije koje je dobila kroz udruživanjem sa njim. Neprijateljskijem jer je Lezbejke primoravaju da se suoči sa sobom bez ikakvih društvenih rekvizita.

Neprijateljskijem jer iznutra ona zna i mrzi sebe zbog svojih strahova.

Kad sam predložila podizanje svesti ženama iz Pokreta za oslobođenja homoseksualnih osoba bile u sumnjičave.

Mislile su da sam ja Frulaš koji će ih zavesti u oslobođenje žena umesto da se bore protiv ugnjetavanja homoseksualnih osoba radeći kroz Front. Nisu se trudile da me mnogo ispituju; da jesu, rekla bih im da sam tu putanju već prešla 1967-68.

Uprkos sumnjičavosti formirale su grupe za podizanje svesti. Osećaj ugnjetenosti žena se razvio a neke su već bile daleko odmakle zbog sve većeg gneva zbog lošeg ponašanja homoseksualnih muškaraca prema njima. Videle su da ugnjetavanje lezbejki i ugnjetavanje muških homoseksualaca imaju manje zajedničkog nego što su ranije mislile. Zajedničko nam je da nas heteroseksualci oba pola mrze i plaše nas se. Tu sličnost prestaje jer su ogromne razlike u formama te mržnje i

straha prema Lezbejkama i prema muškim homoseksualcima.

Kako su meseci prolazili nekoliko homoseksualnih žena je počelo da vidi, da, ja sam ljudsko biće. Da, ličim na mladu ženu u ranim dvadesetim, itd.

Kroz rad tih izvornih grupa za podizanje svesti, počela je nova faza u borbi protiv seksizma.

Žene koje vole žene uspele su to da spoje. Nismo više spremne da budemo simbolično zastupljene Lezbejke u Frontu za oslobođenje žena, niti smo voljne da da budem simbolično zastupljene Lezbejke u Frontu za slobođenje homoseksualnih osoba.

Prva eksplozija iz tog novog pravca bila je na Drugom kongresu Ujedinjenja žena kada su se Lezbejke (njih 40) suprotstavile ženama na skupu. Prvi put su heteroseksualne žene bile primorane da se suoče sa svojim seksizmom i saučestvovanjem sa muškim strukturama moći.

Od tog kongresa, u proleće 1970., Lezbejke su u sve većem broju izazile u javnost a i kontraudar se proporcionalno pojačavao. Mnoge Lezbejke su zaključile da ne mogu više da rade sa heteroseksualnim ženama, ženama koje ostaju vezane za muškarce, ideološki i kao pojedinke.

Je li to poziv za separatistički pokret Lezbejki? Da i Ne. Ne, (govorim za sebe) jer ne želim da se separatišem od bilo koje žene. Da, jer sve dok heteroseksualne žene ne tretiraju Lezbejke kao potpuna ljudska bića i ne bore se sa nama protiv ogromne muške nadmoći, nemam drugi izbor nego da se separatišem od njih kao što je i njima jedina opcija da se separatišu od muškaraca da bi mogle da počnu da menjaju sopstveni seksizam.

Separatizam je, strukturno, izbor heteroseksualnih žena, nije moj.

Separatizam je ono što vladajući, bogati, belci, muškarci žele: žene protiv muškaraca, crni protiv belih, homoseksualni protiv heteroseksualnih, siromašni protiv bogatih. Ja ne želim da sam odvojena od bilo koga – tako se Veliki muškarac samo održava nad svima nama.

Ali ne mogu da radim sa ljudima koji me degradiraju, neću da se petljam sa ponašanjem koje je za mene destruktivno, i sa onima koji ne dele svoje privilegije. Poslednje što želim je separatizam. Možemo da postignemo samo reformske promene ako ostanemo separatistkinje. Zajedno možemo da promenimo celo društvo i da napravimo svet bolji za nas individualno i kolektivno.

Tekst je objavljen u časopisu *Merdevine*, br. 7/8, april/maj 1972., San Francisko

Prevela Slavica Stojanović

Rita Mej Braun
(Rita Mae Brown)

Kap koja je prelila čašu

Sad kad lezbejke grade separatistički pokret, klasa je kritična tema među nama. Lezbejke iz radničke klase odlučne su da klasa bude prva tema koju ćemo razrešiti u pokretu; inače lezbejke iz radničke klase neće moći da rade sa lezbejkama iz srednje klase. Pošto se klasa sasvim pogrešno razume, pošto izaziva tako divlje emotivne reakcije, pokušaći da objasnim klasu na konkretan način, kroz ideje i ponašanja. Ne bih da ponavljam objašnjenje klase iz ekonomskog ugla – Marks je to već za nas obavio.

Amerika je zemlja koja odbija da prizna klasne razlike. Američki mit se kristalizovao ovako: Ovo je zemlja jednakih mogućnosti; vredno radi, drži kurs, napredovaćeš. (Napredovanje uvek znači novac.) Svu decu iz državnih škola hrane tim mitom. On siromašnim ljudima daje nadu, a ljudima iz srednje klase dodatno potvrđuje njihovu superiornost. Da bi dao dokaze da je ovo zemlja zlatih mogućnosti, elastični kapitalizam je u stanju da proizvede dovoljan broj simbolično zastupljenih na mnogo nivoa da mit i dalje živi, t.j. pokojnog Vitnija Janga[1], Dajanu Ros[2], Margaret Mid itd. Vizuelno paradiranje simbolično uključenima predstavlja obećanje radničkoj klasi, Crncima, Čikanosima i ženama šanse da će napredovati i usmerava ih ka establišmentu gde će se međusobno poklati da ih kapitalizam prve sledeće simbolično zastupi. Simbolična zastupljenost takođe stvara samodovoljnu bezbednost kod belaca srednje klase. Omogućava im da žmure na klasne razlike prikazujući im ljude koji su "uspeli". Osoba iz srednje klase onda pretpostavi da uz dodati napor "depivirana" osoba može da napreduje, napreduje, samo je potrebno da više radi. Kako se ljudi iz srednje klase ne druže ili nemaju bliske poslovne odnose sa radnicima nema sukobljenih iskustava koja dovode u pitanje ono što pogrešno pretpostavljaju.

Zahvaljujući specifičnoj američkoj zamućenosti klasnih razlika, ljudi iz srednje klase ne razmišljaju u klasnim kategorijama, osim onih koji su postali marksistički intelektualci. Ljudi iz srednje klase često ne prepoznaju da su srednja klasa. Čak i u raznim političkim pokretima možda klasu prepoznaju intelekualno ali ne razumeju kako je njihovo lično ponašanje, pro-

1. Vitni Jang – američki aktivista za građanska prava.
2. Dajana Ros – američka pevačica, glumica i producentkinja.

žeto pretpostavkama i idejama srednje klase, destruktivno po one od nas koji smo iz radničke klase. Čak i oni koji progutaju kapitalističku udicu i žele da "postignu" znaju da su "inferiorni" zahvaljujući klasnom poreklu i udvostručeno rade da ga "prevaziđu".

Klasa je mnogo više od Marksove definicije odnosa prema sredstvima za proizvodnju. Klasa uključuje tvoje ponašanje, tvoje bazične pretpostavke o životu, tvoja iskustva (koja su determinisana klasom) potvrđuju te pretpstavke, kako treba da se ponašaš, šta očekuješ od sebe i od drugih, tvoj koncept budućnosti, kako razumeš probleme i kako ih rešavaš, kako razmišljaš, osećaš, koje poteze praviš. Ti obrasci ponašanja koji su zacementirani u detinjsvu izazivaju klasne sukobe u raznim pokretima. Te obrasce ponašanja žene iz srednje klase odbijaju da prepoznaju iako su možda savršeno voljne da prihvate klasu u Marksovim kategorijama, pedantan trik koji im pomaže da izbegnu da se stvarno pozabave klasnim ponašanjem i da ga menjaju kod sebe. Ti obrasci ponašanja moraju se prepoznati, razumeti i menjati.

Za nas lezbejke je ključno da odmah napravimo te promene. Imamo malo privilegija u muškom društvu ako se autujemo zato što smo pretnja muškoj nadmoći u njenom jezgru. Da li to znači da zato što imamo malo klasnih/rasnih privilegija u muškom društvu među nama nema klasnih/rasnih privilegija? Ne. Dok lezbejke imaju malo moći da ostvare svoje privilegije kad se jednom autuju, one se i dalje ponašaju na način svoje klase/rase. To ponašanje razbesni nas koje nismo iz srednje klase i nismo bele. Naš gnev zbunjuje belu, lezbejku iz srednje klase jer ona ne može da razume gde greši - njeno ponašnje joj deluje prirodno. Kao primer, izdvojila sam dve ideje i ponašanje koje iz njih proističe u sadašnjem Lezbejskom pokretu, koje su štetne po lezbejke iz radničke klase. Previše često lezbejke iz srednje klase prave te greške namerno postavljajući prepreke da ne bi menjale same sebe. Radije nego da nas čuju one nam se opiru optužbama i teorijama da bi negirale naše zahteve da menjaju svoje opresivno ponašanje.

IDEJA DA SE ŽENA IZ RADNIČKE KLASE KOJA IMA VISOKO OBRAZOVANJE OSLOBAĐA SVOG POREKLA

Žene srednje klase teoretišu da ako si iz radničke klase ali imaš diplomu fakulteta onda mora biti da imaš isto toliko klasne privilegije koliko i one, tako da više nisi radnička klasa. Ta ideja je čisto arogantno slepilo. To što smo se mnoge od nas izborile da izađemo iz okvira neadekvatnih škola na univerzitete i postale "obrazovane" ni u kom slučaju ne uklanja celo iskustvo našeg detinjstva i mladosti življenja u radničkoj klasi. Diploma ne briše sve što je pre nje bilo. Diploma samo znači da si se potčinila belim, muškim, heteroseksualnim standardima srednje klase i da si prošla. Ne znači da si te standarde prihvatila. Sa fakultetskom diplomom možeš da dobiješ bolji posao nego kad je nemaš. (Osim ako si autovana lezbejka.) Nijedna od nas žena iz radničke klase ne pokušava da se pretvara da sa diplomom ne može da dobije bolji posao nego bez nje... ali posao je način da se zaradi novac kad si odrasla osoba, naše prošlosti ostaju nepromenjene i načini na koje živimo mogu da ostanu netaknuti.

Bela, žena iz srednje klase ni ne pomišlja da crnoj lezbejki sa fakultetskom diplomom kaže kako više nije Crnkinja, ali oseća da ima puno pravo da ženi iz radničke klase sa fakultetskom diplomom kaže da više nije radnička klasa! Postoji razlog za taj dvostruki aršin. Lezbejka iz radničke klase snažno provocira lezbejku iz srednje klase. Mi nismo zaštrašene njihovim visokoparnim brbljanjem i govorimo "njihov" jezik samo sa "svojim" idejama. To ih do srži plaši, mnoge žele da veruju u klasni stereotip: ljudi iz radničke klase su neartikulisani, stidljivi, pasivni, nezainteresovani za ideje, itd. One od nas koje uzvraćaju rasturaju te iluzije a time rasturamo i moć osobe iz srednje klase. Žene koje pokazuju najveće neprijateljstvo prema "obrazovanim" ženama iz radničke klase su veoma često žene iz srednje klase koje se drže svog klasnog ponašanja i moći koje im ono daje nad drugim ženama. Ostale žene iz srednje klase obično nisu neprijateljske, samo su prigodno zbunjene, toliko zbunjene da im je potrebno mnogo vremena dok nam ne poveruju i promene sopstveno ponašanje. A nepoverenje prema analizama žena iz radničke klase o svojoj klasnoj ugnjetenosti je još jedan od načina na koji nas potkopavaju - mi "ne znamo" dovoljno da analiziramo sopstveno jebeno ugnjetavanja, treba nam žena iz srednje klase da to za nas radi fensi sociološkim jezikom. Pobogu.

Fakultet je bio kulturni šok za mnoge od nas iz radničke klase. Fakultet je srednja klasa i ženama iz srednje klase daje potvrdu njihovog sopstvenog klasnog puta. Fakultet, za ženu iz radničke klase, dovodi u pitanje celo njeno životno iskustvo. Osioni snobizam na katedrama društvenih nauka, nametnuta praksa da se govore tri složena paragrafa o onome što može da se kaže u dve kratke rečenice suprotno je načinima na koji to radi radnička klasa. To su bukvalno stotine šamara koje žena iz radničke klase mora da istrpi. Žene iz srednje klase na fakultetima pretrpe seksizam ali ne klasizam. Žene iz radničke klase dobiju oba. Žene iz Trećeg sveta dobiju trostruko. Za nas je fakultet bio putovanje kroz neprijateljsku sredinu, sredinu u kojoj smo bile primorane da poričemo svoje klasno poreklo da bismo dobile diplomu.

Fakultet je neke žene iz radničke klase doveo do toga da odbace svoj rani život, prihvate vrednosti srednje klase, dobiju prohodnost za uspon na društvenoj lestvici (ili ako se priključe nekom političkom pokretu dobiju prohodnost za pad na lestvici) i da se bore protiv sopstvenih sestara iz radničke klase da bi bile prihvaćene u svetu srednje klase. Mi, neke druge, izgurale smo kroz fakultet jer nismo htele da ponovimo tegobni i bedni život svojih roditelja, ali nismo prihvatile metode srednje klase. Za mnoge od nas fakultet je bio kap koja je prelila čašu i pogurala nas u otvoreni klasni otpor.

Možda najskandalozniji aspekt u stavu žena iz srednje klase prema obrazovanju i ženama iz radničke klase je prećutna pretpostavka da smo mi došle na fakultet radi prohodnosti na društvenoj lestvici, drugim rečima zato što želimo da budemo kao one. Samo žena kilometrima daleko od realnosti osnovnih potreba za život može da gaji takvu pretpostavku. Mi smo gledale svoje roditelje kako robuju nizašta. Delovalo je da je škola rešenje za naše ekonomske nesreće, samo da dospemo do nje. Pa smo učile, uspele da dobijemo stipendije, uzimale kredite od kojih smo godinama bile u dužničkom položaju – samo da bismo izbegle uzaludno rintanje naših roditelja, da bismo ekonomski opstale, a ne da preživljavamo. A na tom putu su žene iz radničke klase propatile više od muškaraca zbog polne diskriminacije u prijemu na fakultete i dodeli stipendija. (Plus, morala si da kriješ da si lezbejka ili letiš napolje.) Uprkos svim teškoćama, ova generacija lezbejki iz radničke klase i žena od 22 do 35 godina ima mnogo fakultetskih diploma, ako je ikada postojao zavet hrabrosti i odlučnosti, onda je to. Mnogima od nas škola je predstavljala prvu mogućnost koja nam je dala vreme da politički razmišljamo. Kad po ceo dan radiš, svakodnevno, nema mnogo vremena za razmišljanje i političko organizovaje. Da, mi imamo fakultetske diplome, ne, ne radimo u fabrikama kao ranije naši roditelji i naučile smo iz razaranja naših roditelja zbog profita – mi zbog toga želimo da dignemo revoluciju.

SILAZAK NIZ DRUŠTVENU LESTVICU KAO PUT UKLANJANJA KLASNIH RAZLIKA

Kultura mladih/dreg, Nova levica, Ženski pokret i, na žalost, Lezbejski pokret, svi se guše ovom idejom. Spuštanje niz društvenu lestvicu je podsmevanje životu radničke klase. To je pretvaranje siromaštva u pomodnost. Ponašanje ostaje isto: s visine se gleda na one koji se ne uklapaju u ovaj "hip" način života. Tim uspostavljanjem hijerarhija srednja klasa odaje samu sebe – uvek moraju s visoka da gledaju na nekoga, običajni stav moći.

Ja neću da živim sa dušekom na podu, oblačim se u krpe, idem prljava i jedem testo za svaku večeru. Kako neko može da imitira siromaštvo i da mu stavlja glazuru kako je "in", to je meni toliko strano da mi se gadi, neću da budem iznad bilo koga, ali hoću pristojno da stanujem, lepo se oblačim i dobro jedem.

Spuštanje niz društvenu lestvicu je najveća uvreda koju su do sada smislili ljudi iz srednje klase protiv radničke klase. Kao da već samo nije dovoljno, spuštanje niz društvenu lestvicu se skladno kombinuje sa nepoverenjem prema umu i obožavanjem emocionalnog. Kao prvo, ja ne razumem podele na intelekt/emotivno iako su izgleda milioni ljudi prikovani za taj separatizam. Žena koja razmišlja i analizira optužena je u pokretu da je željna moći, "teška", dok je žena koja plače na svakom sastanku prigrljena kao prava sestra. Mnoge žene iz srednje klase, plašeći se da će intelekt biti pobrkan sa ponašanjem srednje klase i sećajući se iskustva sa fakulteta, zakopaju mozak u baruštinu "vibracija", "instinktivnih osećanja" i potpune histerije. To je dogmatski proglašeno ponašanje "prave žene" jer muškarci ne ispoljavaju osećanja. Ozbiljno organizovanje da ukinemo ugnjetavanje nad nama je sumnjivo, ideološka borba je jeres; osećanja su put, svetlost i istina – čak kad rezultiraju u političkoj stagnaciji.

Ne izaziva nepoverenje kod žena iz radničke klase intelekt žena iz srednje klase, već kako žene srednje klase koriste svoj intelekt da opravdaju to što se drže svog klasnog ponašanja koje nas vređa. Ili jednostavno rečeno, ne verujemo u budalaštine, ne u pamet.

Koliko god da je teško ženama iz srednje klase da shvate kako silaženje niz društvenu lestvicu nas pogađa, moraju da se otvore da vide šta nam rade. Znam da je za mnoge žene iz srednje klase silazak niz društvenu lestvicu prvi pokušaj u nastojanju da promene svoje puteve. Međutim, te žene moraju da shvate da je ironija silaska niz društvenu lestvicu, njegova fatalna greška, u tome što one sebi mogu da priušte da silaze niz društvenu lestvicu. Njima klasna privilegija omogućava da odbace materijalizam. Mi koje smo rasle bez materijalnih prednosti pobesnimo od silaska niz društvenu lestvicu – evo su žene koje odbacuju ono što mi nikada nismo imale i ne možemo da dobijemo! Koliko god je sa naše strane validna ta emotivna reakcija, mi žene iz radničke klase smo naučile nešto od žena iz srednje klase. Ta lekcija glasi: obilje kapitalističke imovine i društveni status ne donose sreću – razbijen je još jedan američki mit.

Dobra ideja iza silaska niz društvenu lestvicu je ne-konzumerizam. Nije ta ideja problematična, već kako je postala deo novog "hip" životnog stila srednje klase, izvrnuti snobizam koji sa

obe strane pogađa radničku klasu: pre silaska niz društvenu lestvicu mi smo bili nevidljivi ili, kad smo vidljivi, bili smo smeće; u odnosu na silazak niz društvenu lestvicu mi smo "kontrarevolucionari" jer ne sledimo "hip" stil života. Isto staro sranje ljudi iz srednje klase koji razvijaju svoje vrednosti i mere nas po svojim standardima i imaju drskosti da se razbesne kad ih mi merimo svojim standardima. Silazak niz društvenu lestvicu je druga strana kapitalističke medalje, ili da to direktno kažem, boemski Ist Vilidž je dete snoberajskog Skarsdejla. Političke lezbejke iz radničke klase će očigledno praktikovati ne-konzumerizam ali ne pravimo od toga kod ponašanja. Ne bazamo okolo u zakrpljenim pantalonama mumlajući o "dodiru sa svojim emocijama". (Još jedna uvreda kod silaženja niz društvenu lestvicu je kako žene iz srednje klase parodiraju naš govor da bi dokazale da više nisu srednja klasa. To je neoprostivo kao kad belac nabaci razvučeni crnački "akcenat".)

Silazak niz društvenu lestvicu ima još jedan opasan efekat na nas iz radničke klase – sprečava nas da koristmo materijalne privilegije belih, žena iz srednje klase. Ako imaš pare, sestro, nemoj to da kriješ, podeli. Ako znaš neke složene tehnike nemoj da praviš grnčariju na tavanu, nauči nas one tehnike. Ako imaš dobru odeću nemoj da se šetaš u krpama, daj nam nešto svoje odeće. Silazak niz društvenu lestvicu je način poricanja tvojih materijalnih privilegija da pokažeš kako si "podrška". Mi znamo da u svakom trenutku kad se umoriš od siromaštva možeš odmah da im se vratiš (osim, naravno, ako si se javno autovala).

Silazak niz drušvenu lestvicu podrazumeva da je materijalna korist loša. To je greška. Materijalne koristi nisu loše, loše je što ih nemaju svi. Od silaženja niz društvenu lestvicu žene iz radničke klase zasigurno neće imati materijalne koristi – imamo više muke da ih dobijemo nego žena iz srednje klase, a ona neće sa nama da podeli svoje privilegije, suviše je zauzeta vodeći život u nekoj rupi. Podeli svoje materijalne beneficije.

Silazak niz drušvenu lestvicu i ideje koje kruže oko obrazovanja su samo dva primera kako klasa može da razbije savez, dovede ljude to toga da se međusobno mrze, oslabi nas politički. Ti primeri su kritični prema ženama iz srednje klase i one zaslužuju kritiku ali ne kažem da su žene iz srednje klase neizbežno grozne. Sve što kažem je da moraju da menjaju te metode. Isto tako ne kažem da je divno biti radnička klasa i da te to smesta čini lezbejskom revolucionarkom. Činjenica je da postoje klasne/rasne razlike među lezbejkama i da te razlike moraju da se izbrišu jer nas razdvajaju i stalno se koljemo. Ponašanje rođeno iz privilegije koju daju beli, hetroseksualni muškarci iz više klase je destruktivno po žene i to se mora okončati. Što si bila privilegovanija u tom starom svetu to više moraš da radiš na svom oslobođenju od te destruktivnosti da bi mogla da gradiš novi svet. Ali sve smo mi živele, živimo u Americi i na neki način sve moramo da se promenimo.

U prošlosti smo mi koje smo poreklom iz radničke klase pokušavale da to razjasnimo heteroseksualnim sestrama. Sad to kristalno razjašnjavamo našim sestrama lezbejkama iz srednje klase. Nije na nama da vama objašnjavamo naše ugnjetavanje, vi morate da radite na tome da shvatite kako klasa povređuje druge žene. Ne trošite nam vreme pokušavajući da dokažete da ste vi izuzetak jer je vaš otac bio iz radničke klase a majka iz srednje klase. To samo znači da imate metode mešovite klase; prestanite da izvrdavate to što nosite iz srednje klase. Promenite to. Odgovorne ste same za sebe. Na vama je da ispitate sebe i promenite kao što je na meni da ispitam i promenim sebe. Naša kolektivna odgovornost kao lezbejki je da poništimo, razbijemo, uništimo mušku nadmoć i da izgradimo Novi svet.

Pravo pitanje nije da li si ti iz srednje klase i bela, već da li si ozbiljna u vezi sa uništavanjem muške nadmoći, u vezi sa menjanjem sveta. Ako si ozbiljna, počećeš menjanjem same sebe.

Tekst je objavljen u časopisu *Motiv: lezbejsko-feminističko pitanje,* 1972., Atlanta

Prevela Slavica Stojanović

Ela Sekeli
(Ella Szekely)

Lezbejska superiornost – ili ne možeš me gaziti ako sam na vrhu

Posegnuti za lezbejkama može da bude frustrirajuće i gnevno iskustvo. Stratifikacija naše svesti je tako velika, odakle početi?

Mi najpre moramo da ispitamo sebe i pokušamo da odredimo sopstvena filozofska uverenja, da bismo onda ta uverenja prenele lezbejkama koje žele i kojima je potrebno da čitaju i uče jedne o drugima. Ne želim da isključim one žene koje nisu radikalne kao ja. Prema tome, ova članica dopire do svih lezbejki i traži od njih da pročitaju ovaj članak i iako se možda ne slažu, barem pročitaju i svare. Razmisli o idejama i pokušaj da shvatiš gde sam politički i emotivno neisključiva.

Nedavno je bilo dosta teških rasprava o lezbejskoj superiornosti.

Čini se da mnoge sestre misle da se ne bismo trebale osećati superiornijim naspram naših direktnih ugnjetača, jer bismo s takvim ponašanjem bile samo ono što u njima mrzimo. Filozofija je prvo biti čovek, odnositi se prema svakom kao da je jednak, i onda se svi možemo okupiti i voleti jedni druge. Taj ideal bi bio sjajan u idealističkom društvu, ali, sestro, osvrni se. Koliko te ljudi tretira kao ljudsko biće? Koliko te ljudi gleda i prihvata najpre kao ljudsko biće? Kada se pojavi reč lezbejka, da li i onda dobiješ ljudski posao?

Kada na ulici razgovaraš sa svojom ljubavnicom/prijateljicom držeći je za ruku, gledaju li vas oni sa ljubavlju u očima? Jesi li uopšte prihvaćena kao ljudsko biće? Nemoj misliti da jesi!

Ne možemo uvek da tražimo izgovore za predrasude društva. Ne možemo da imamo idealističku filozofiju u svom mozgu dok se izvan naših vrata suočavamo sa teretom mržnje. Ljudi koji su svakodnevno ugnjetavani i tučeni zbog onoga što jesu – žene koje vole žene ne mogu zauvek da okreću drugi obraz!!!

Vreme je da se ujedinimo, okupimo, radimo unutar sebe, rastemo, širimo se, postajemo tako snažne i lupamo tako da nas se heteroseksualci boje. Da, tako daleko moramo ići. Heteroseksualni svet mora shvatiti da nas više neće gurati i siliti u našu spavaću sobu/ormare; u samoću i dalje od njihovih očiju.

Neke bi rekle da dve nepravde ne čine pravo, međutim, naša socijalizacija ostavlja malo prostora za raspravu na intelektualnom nivou sa heteroseksualcima kada njihova svest zamišlja lezbejke kao devijantne, seksualno perverzne, odvratno smeće, i tako dalje. Sigurno se ne možemo suočavati sa ljudima koji u svojim umovima imaju tako mrzovoljna mišljenja o nama.

Žene u njihovom društvu, bilo da smo lezbejke ili heteroseksualne, bile smo toliko dugo ugnjetene da ne možemo ni zamisliti ideju superiornosti. Superiornost je prevedena i definisana kao nešto loše, ali iz muške tačke gledišta superiornost je kul stvar. Njihova ega u tome napreduju. Kada to premestimo na našu stranu društvene skale, superiorno znači biti jednaka.

Moramo se osećati superiorno u svojim umovima kako bismo mogle biti primer i opravdane u onome što jesmo. Moramo se osećati dobro sa samima sobom, a nikako zastrašeno heteroseksualcima. Morale bismo biti u stanju da javno objavimo ko smo ili šta smo. Heteroseksualni ljudi nam bez zadrške svakodnevno pokazuju ko su oni. Nisu svesni borbe koju mi lezbejke proživljavamo. Oni ne osećaju društvenu izopštenost niti pate od straha od zatvaranja pod krinkom lutanja, skitnje ili seksualnog promiskuiteta sa voljenim ženama.

Razumeš li me? Superiornost u našim umovima je jednakost!! Imamo pravo da budemo ono što jesmo, gde god da smo, kad god želimo da budemo.

Lezbejke moraju svakodnevno da se bore: u svom poslu, u svojim stambenim zgradama, svakodnevno na ulici, u barovima, parkovima, svugde. Onda kada izjava „Lezbejke su superiorne“ dođe do nekih naših sestara, one kažu da ne bismo trebale da se osećamo superiornim, da najpre treba da budemo ljudi.

Oh, kad bismo samo mogle da osetimo superiornost u pravom smislu te reči. Sada se moramo snažno boriti samo da bismo osetile da smo ljudi i da smo jednake sa svetom i samima sobom.

Lezbejke, izađite, ne skrivajte se, i ne plašite se toga ko ste, pokažite svetu da ste jednake.

Mislite superiorno!!!

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta žena: lezbejske novine,* br. 4, juli 1972, Čikago

Preveo Miloš Urošević

En za slobodu
(Ann Forfreedom)

Labris

Dugo pre uspona Rima, ili Atine ili Sumera, vladavina žena u matrijarhatu i ženskim kraljevstvima bila je učvršćena i proširila se preko kontinenata.

Gde god da su Amazonke lutale, gde god da su išle velike kraljice ili svete sveštenice Velike Boginje, uz njih bi išao i labris, zakrivljena dvostruka sekira, i pomagao im u njihovim osvajanjima.

U zemljama pogođenim sukobima, labris je bilo oruđe za čišćenje zemlje. U Grčkoj i Rusiji, koje su prekrivene planinama, labris je bio alat za uklanjanje ljutih patrijarha.

Na Kritu, gde su sveštenice u ime boginje vladale više od 1.500 godina, labris je postao simbol boginje Meseca, zaštitnice žena, davateljke života i smrti. Vremenom se značenje kritskog labrisa proširilo: dvostruka sekira postala je simbol bogovođstva, spremište ženske telesne i filozofske moći. Velika palata u Knososu nazvana je Lavirintom, mesto dvostruke sekire, a kritski simbol za ženu obuhvatio je labris kao sekiru i kao leptira – kao smrtonosno oružje i kao psihološki simbol života – usred smrti.

Kamena dvostruka sekira bila je korišćena u ceremonijama kako bi se dozvala kiša, prinosile žrtve glavnom božanstvu, orala zemlja i požnjelo žito. Neke amazonske grupe koristile su labris kao glavno oružje u teškim borbama protiv zlih muških neprijatelja u Trakiji, Atičkoj Grčkoj i Maloj Aziji, u područjima blizu reka Termodom i Iris. Slika dvostruke sekire pronađena je na zidovima hrama na Kritu i u Katal Hujuku (Anadolijska Turska), urezana na zidovima u pretkeltskom Stounhendžu i položena u grobovima „paleolitskih“ evropskih žena. Labris je bio simbol ginokratije (vladavine žena), među Likijanima, Lidijanima, Erturcima, Atičkim Grcima, Galima, Druidima i Skandinavcima (Torov čekić i Zevsova munja korišćeni su kao dvostruka sekira), kao i među egejskim narodima, termodontskim Amazonkama i muški orijentisanim Rimljanima.

Umetnički portreti labrisa stilizovani su na različite načine. Kada se uklone donji i gornji delovi, preostala četiri luka mogu da se smatraju simbolom pećinske umetnosti žene. Položen ravno, labris je leptir u letu, raširenih krila, radostan i sjajan, iako kratkotrajan. Kada su oba zakrivljena ruba naglašena, oni podsećaju na dva polumeseca ili paralelne obrasce svojstvene toku života. Labris je takođe stilizovan kao dvostruka spirala, ili kao zmija; u aspektu zmije, predstavlja čuvara žetve i proročki impuls, simbolizuje ginokratiju koja je preovladavala u drevnom Egiptu, Africi i srednjoj Americi.

Ako dublje zaronimo u našu žensku prošlost, fizički, osetljivi dokazi ginokratije, sa svojim pratećim matrijarhatima, sveštenicama i usedelicama Amazonkama, postaju značajniji i dragoceniji. Mitologija ženskih bića je bogata izvan dosadašnjih shvatanja. Ovo je naše nasleđe – i naš izazov, iako smo mi ćerke muškaraca, mi smo takođe naslednice Amazonki i mudrih žena.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonski tromesečnik* br. 1, jesen, 1972, Okland

Preveo Miloš Urošević

Džin Hasler
(Jean Hasler)

Govor održan na nedelji ponosa u Detroitu

Biti lezbejka u ovom društvu znači voleti i brinuti se za druge žene, ali to takođe znači i:

Biti poslednja koja će dobiti posao i prva koja će dobiti otkaz.

Biti poslednja koja će dobiti obuku.

Biti odbačena od roditelja, porodice i prijatelja.

Imati decu koju će pravni sistem koji mrzi sve žene i još duplo više lezbejke staviti kroz emotivnu i psihološku traumu i oduzeti ih od tebe.

Koju će muškarci silovati i eksploatisati fizički, emocionalno, duhovno, ekonomski, na sve načine.

Moraćeš da ideš u getoizirani, mafijaški kafić kako bi upoznala druge lezbejke.

Izbaciće te iz tvog komšiluka.

Uskladićeš se sa svojom sopstvenom polnom ulogom ili će te sistem mentalnog zdravlja koji pokušava da održi mušku dominaciju i nuklearnu porodicu lobotomizovati i lečiti elektrošokovima.

Silovaće te muškarac koji misli da je sve što tebi treba dobra jebačina!

Biti lezbejska feministkinja znači:

Ujediniti se sa drugim ženama u borbi protiv muške dominacije i muškog ugnjetavanja.

Raskrstiti sa tradicionalno pasivnom ženskom ulogom.

Biti emotivno jaka, nezavisna i samopouzdana.

Biti u stanju da upoznaš sestre bilo gde i biti ponosna.

Biti svesna klasizma, rasizma i seksizma; i boriti se protiv tih ugnjetačkih institucija unutar našeg društva i unutar nas samih.

Boriti se protiv heteroseksualnog društva koje nas drži u finansijskom, emotivnom i psihološkom siromaštvu.

Ponovo steći sebe, svoju seksualnost koju nije odredio nijedan muškarac.

Ponovo steći žensku njenu priču o velikim ženama i matrijarsima koje je uništilo patrijarhalno društvo.

Podržavati druge žene, pružajući im snagu, pomoć, a pre svega ljubav.

Manifestacije naše ljubavi vidljive su u feminističkim zajednicama širom sveta. Samo u En Arboru postoje mnoge lezbejke koje jedna drugoj pružaju pomoć i podršku. U ovom trenutku tu je ženski kolektiv Lezbejska svest, društvena i politička grupa žena koje rade za lezbejsku slobodu.

Postoji lezbejski automehaničarski kolektiv, koji neće samo popraviti vaš auto, nego će vam pokazati kako da ga popravite same.

Postoji kolaž lezbejske umetnosti (nedavno je biblioteka u En Arboru odbila da izloži kolaž, a da ga nikada nije ni videla. Podnele smo optužbu za diskriminaciju protiv biblioteke i bile na mrtvoj straži.)

Postoji novoformirana lezbejska grupa koja je prvi put svirala u kafani. Postoje lezbejke koje predaju o feminizmu i samopomoći. Postoje lezbejke koje zajednički rade na jednoj publikaciji. Postoje mnoge lepe, snažne, kreativne žene koje pomažu i podučavaju jedna drugu, ne samo u En Arboru nego svuda.

Lezbejski feministički pokret ubrzano raste i s tim rastom svakako će postojati razlike u idejama, strategijama i politici i ličnostima.

Ali kroz sve razlike još uvek postoji komunikacija, a komunikacija je nužnost.

Ona nam pomaže u rastu i boljem razumevanju nas samih.

Feministički pokret je stvarnost koji je počeo da biva snažniji iz minuta u minut. Nema povratka destruktivnom patrijarhatu prošlosti.

Lezbejski feminizam podrazumeva izgradnju feminističke nacije posvećene jednakosti, nezavisnosti, slobodi od polnih uloga i polnog ugnjetavanja, slobodi od svake eksploatacije, a pre svega „sestrinsku ljubav."

Tekst je objavljen u časopisu *Ona sama: novine ženske zajednice,* br. 6, oktobar/novembar 1973., Mičigen

Preveo Miloš Urošević

Sali Girhart
(Sally Gearhart)

Lezbejstvo kao politički iskaz

Jedna od svetih stvari u pokretima za oslobođenje žena i lezbejki (nas koje smo toliko toga oskrnavile) jeste autonomija svake žene – njena individualnost, njena posebnost, njeno sopstveno neslaganje u okviru samog pokreta neslaganja.

Iz tog razloga se ne usuđujem da govorim u ime pokreta za oslobođenje žena ili pokreta za oslobođenje lezbejki, nego jedino u ime onoga što te grupe predstavljaju za mene i moje povezanosti s njima. Dalje, pošto je jasno (bar svakoj lezbejki) da se homoseksualne žene od homoseksualnih muškaraca razlikuju onoliko koliko se svako od njih razlikuje od heteroseksualnih žena i muškaraca, ovde ću govoriti više o ženskom delu lezbejke nego o njenoj homoseksualnosti; upravo je njen identitet kao žene to gde ona pronalazi svoj fundamentalni politički identitet. I, konačno, reč „politički" moraće ovde nositi dodatno značenje reči „revolucionaran".

Homofilna zajednica uključuje širok spektar ljudi čija politička stanovišta variraju od militantnih do tihih; u njemu su besne žene i muškarci koji se pripremaju za oružanu borbu, biseksualni hipijevski nekonformisti, glasni homoseksualci koji uspevaju da se izdržavaju u „establišmentu", skriveni homoseksualci još uvek na položajima i dobro plaćenim poslovima, i žene i muškarci koji su samo prošaputali svoj strah (njima je to strah) da su možda latentne lezbejke i latentni homoseksualci. Većina svih homoseksualnih muškaraca i lezbejki priznaće da njihovo ugnjetavanje potiče od toga što je nešto strašno pogrešno u društvu; radikalnije grupe, kao što je pokret za oslobođenje lezbejki, imaju širok koncept koje su to tačno stvari koje su pogrešne i širok pogled na koje bi sve načine ljudska bića, u različitim ekonomskim i društvenim okolnostima, mogla međusobno da se odnose. Pokret za oslobođenje lezbejki, kao i pokret za oslobođenje žena, polako ali snažno počinje da izražava i nezadovoljstvo statusom kvo i svoju viziju ljudskog potencijala.

Lezbejstvo je implicitno revolucionarno. Ako se upustim u homoseksualni čin, na dva načina učestvujem u pobuni sa svojim bratom, homoseksualnim muškarcem: prvo, bunim se s njim protiv vlade jer kršim zakon; drugo, bunim se s njim protiv crkve, koja zahteva da moje vođenje ljubavi bude ograničeno na suprotni pol (i to samo na jednog pripadnika). Ali u tom trenutku se moj homoseksualni brat i ja razdvajamo kao revolucionari, a moje ugnjetavanje kao lezbejke postaje, distinktivno i fundamentalnije, moje ugnjetavanje kao žene.

1. Ja sam u dubljoj i pravednijoj pobuni nego što je moj homoseksualni brat protiv izrabljivačke kapitalističke ekonomije, koja je ustremljena na dom u kom živim, to jest na samo moje telo, i govori mi, kao što ne govori muškarcu, da je to telo objekat muškog zadovoljstva na koje ja, kako se od mene očekuje, treba da potrošim trideset tubica karmina svake godine, i za koje mi valja da kupim ormar iz kog će cipele obogaljiti moja stopala, a dužina suknje se kapriciozno menjati svake sezone shodno hiru nekog pariskog ili njujorškog dizajnera (muškog).

2. Sa stajališta radikalnijeg od onog na kom je homoseksualni muškarac, ja sam u pobuni protiv strukture nuklearne porodice – doma, majčinstva, čak i pite od jabuka – koja mi govori (kao što ne govori nijednom muškarcu) da je jedini izbor koji imam da se udam i rodim decu (pri čemu ne moram da pristanem ni na to koliko ću ih imati) i da sa svakom godinom moram postajati sve praznija – mršava senka svog superiornog muža.

3. Za razliku od homoseksualnog muškarca koji se buni protiv crkve, ja se bunim protiv cele racionalističke, bezosećajne, birokratske protestantske/katoličke/jevrejske etike, strogo organizovane oko dužnosti, podstaknute muškarcima i sprovođene od strane muškaraca, koja me je žigosala (kako nije žigosala nijednog muškarca) kao pomoćnicu ili rebro više nego osobu – iste one etike koja je odgovorna (neposrednije nego što bi crkva to htela da prizna) za ratovanje onih koji su zaluđeni moći i destrukciju u kojoj učestvuju, odnosno istog mentaliteta koji sa svojim falusnim alatima i blaženom nemarnošću pljačka i eksploatiše planetu i njene resurse, baš kao što pljačka i eksploatiše mene, ženu.

4. U pobuni sam protiv obrazovnog sistema koji mi je rekao (kao što nije rekao nijednom muškarcu) da je moj um inferioran, a moje emocije subljudske, tog sistema muških dekana i predsednika, muških odbora regenata, muških upravnika i direktora, koji me – zato što sam pasivna žena – plaća manje i izrabljuje više nego ijednog muškarca.

5. U ljućoj sam pobuni nego što je moj homoseksualni brat protiv medicinske profesije, koja me obaveštava (kao što ne obaveštava njega) da će mi biti prokleto teško da postanem lekarka, profesije koja u ime higijene čini usklađen napor da udalji moje sestre od njihove tek rođene dece u bolničkoj sterilnosti, i koja mi govori, kao što je njoj rekao Frojd, da je moja neuroza prosto moj neuspeh da prihvatim činjenicu da je žena inferiorna.

U pobuni sam protiv složenog protkanog sistema čiji je svaki deo i suptilnim i očiglednim sredstvima u zaveri sa svim drugim delovima da me drži u potčinjenosti. Imenujte bilo koju instituciju ili institucionalizovanu ideju i imenovaćete mog ugnjetača, bilo da su to masovni mediji sa održavanjem mitova o meni i automobilskoj industriji koja profitira od mog neznanja o karburatorima, ili da je to kavaljerstvo, koje bi me tako plemenito prvu stavilo u čamac za spasavanje, ili da je to neka zvezda koja me u krevetu i na svetu želi u samo jednom položaju – na leđima, gde sam nemoćna.

Kako ženski pokret počinje svoj politički život (a to je zaista samo početak), ističu se dva fenomena: unutar pokreta postoje strah od preterane strukture i želja za iskrenim vezama.

Fobija od strukture izrasta iz shvatanja da neka organizacija može da postane institucija (kao što su to postali crkva i obrazovni sistem) onog trenutka kad prestane da zadovoljava potrebe svojih članova. Stoga masovno okupljanje žena obično nema referentkinje i predsedavajuće (osim one izabrane na licu mesta), niti agendu (osim one koju su donele prisutne), nema komiteta (osim onih koji su spontano oformljeni gde i kad god žene odluče da se okupe oko neke specifične svrhe – a to se događa često), i nema glasanja (nego pre konsenzusa koji uzima u obzir diverzitet okupljenih duša). Takva labavost, ma koliko preteća može biti, nalazi svoje opravdanje u kontrastu s previše organizovanim procedurama koje nalažu muškarci, a na koje smo navikle. Naša labavost je nezgrapna, dugotrajna, rasplinuta, frustrira nas i zamara, i na kraju je uspešna.

Želja za iskrenim vezama proističe iz razočaranosti ulogama koje su za žene definisali muškarci i iz spoznaje da su linije komunikacije među ženama blokirane takvim igranjem uloga. Mala grupa postala je nezamenljivo oruđe oslobođenja žena i ženske solidarnosti. Učestvovanje vodi ka uključivanju, a učestvovanje najbolje počinje veoma ličnim deljenjem iskustava s drugim ženama, učenjem da se vole druge žene i da ta ljubav nekad podrazumeva i fizičku. Mala grupa razvija prirodne i fundamentalne karakteristike žena kao relacijskih bića; ona ojačava žene u njihovim individualnim borbama protiv ugnjetavanja i osigurava više zainteresovanosti za političke aktivnosti koje preduzimaju žene u većim grupama i dublje razumevanje tih aktivnosti.

I pokret za oslobođenje žena i pokret za oslobođenje lezbejki krajnje su labavo strukturirane, intenzivno relacijske arene izražavanja za žene koje traže više od onoga što im može ponuditi status kvo. Kafenisanje i zajedničko pravljenje pačvorka možda su zabavne i dobre aktivnosti, ali nisu dovoljne; homoseksualni barovi i žurke zabavni su i dobri, ali nisu dovoljni. Postoji dublje mesto na koje možemo da idemo sa ženama kao ličnostima; postoji šira teritorija koju možemo da pokrijemo sa ženama kao moćnim političkim entitetima – postoji sestrinstvo, i postoji pobuna.

Svetu bi bilo bolje, prosto rečeno, da se sabere. Verujem da žene tu potrebu razumeju bolje nego muškarci, da je brže shvataju – i tek će. Kad se to desi, više od polovine stanovništva moglo bi da se uključi. To je značajan broj ljudi, s proporcijama prave revolucije – možda prve prave revolucije koju ćemo iskusiti kao ljudski rod.

Pozivam i muškarce da se preispitaju – sami sa sobom – počevši od potpunog i iskrenog prepoznavanja šta su učinili i šta još uvek čine polovini populacije na svetu. Otkrivajući svoju sklonost ka potčinjavanju, možda dođu i do uzroka sopstvene potčinjenosti.

U japanskim filmovima o holokaustu u Hirošimi postoji dečja poruka ispisana u atomskoj prašini – devojčica je u očajničkoj potrazi za svojom porodicom: „Sestro, gde si?" Mogla je da napiše i: „Brate, gde si?" Oba ta pitanja su moja pitanja. Ali prvo mora da mi bude jasan prioritet. Prvo ću naći svoje sestre. One će mi pomoći da dođem do braće – ako ih bude bilo.

Decembar 1970.

Tekst je objavljen u časopisu Sestre: Kćeri Bilitise, br. 7, jul 1974, Berkli

Prevela Tihana Smiljanić

Karla Džej
(Karla Jay)

Putovanje na kraj sastanaka: lična odiseja kroz lezbejski pokret

Pošto bi bilo nemoguće ili nepošteno da pišem šta se desilo lezbejskom pokretu tokom poslednjih pet godina, odlučila sam da pišem o sebi. Naposletku, lezbejski pokret nije kohezivna grupa i, premda se prva poststounvolska lezbejska akcija odigrala maja 1970, na Drugom kongresu za ujedinjenje žena u Njujorku, mnoge lezbejske grupe započele su s radom mnogo kasnije. Pored toga, različite grupe imaju različite prioritete, s fokusom na njihovim potrebama (koje nisu nužno i moje). I, konačno, nakon što sam poslednjih pet godina provela na Istočnoj i Zapadnoj obali, sigurno ne mogu da govorim u ime svojih sestara u središnjoj Americi. Zbog toga nas ja, i dok heteroseksualne osobe i čak homoseksualni muškarci vide lezbejke kao jedinstvenu (možda čak i jednoobraznu) populaciju, shvatam kao veličanstvenu dugu, s toliko različitih nijansi da bi svaka definicija i opis nužno ograničili i sputali shvatanje originalne suštine.

Čini mi se gotovo nemogućim da za širu publiku ukratko iznesem mnoštvo promena kroz koje sam lično prošla od početka poststounvolskog lezbejskog pokreta 1970, jer bih prvo morala da objasnim kako sam uopšte do njega i došla. Možda ta priča seže u moje rano detinjstvo, kad sam, sa četiri godine, prvi put imala „ljubavnu vezu" sa savetnicom u letnjem kampu. Ili bi trebalo da počnem suprotstavljenim slikama s kojima sam odrasla: sa svojim pozitivnim iskustvima s devojkama u srednjoj školi, dok su mi u isto vreme moji rođaci i susedi nagoveštavali da ću „TO prerasti". (Zapravo sam mislila da će mi se, kad dostignem određenu visinu, možda sto šezdeset pet, život promeniti – ali narasla sam do konačne visine od samo sto šezdeset tri.) Ali možda je moj put ka lezbejskom pokretu zapravo započeo kasnije, na fakultetu, kad sam prvi put razvila negativna osećanja prema sopstvenim lezbejskim impulsima, kao i prema lezbejkama koje sam sretala na ugnjetačkoj sceni. Tokom tog perioda, uzaludno sam pokušala (hvala boginji) da „postanem heteroseksualna", što takođe može da bude krucijalna početna tačka za ovo gde sam danas.

Izgleda da moja potraga za lezbejskim identitetom i moj put kroz pokret nemaju početak, kao što znam da ta potraga za identitetom neće imati ni kraja, ali možda bih mogla početi od svog ulaska u feministički pokret, jer se to može povezati s neopozivom i pozitivnom promenom u mom stavu prema drugim lezbejkama – te stoga i prema sebi. Bilo je to kasne 1969, mislim, kad sam se pridružila grupi *Redstockings*, marksistički orijentisanoj feminističkoj grupi koja je razvila klasnu analizu ženske borbe i donela Americi podizanje svesti. U toj svojoj grupi koja je podizala svest, i u feminističkom pokretu uopšteno, upoznala sam lezbejke koje su mi se dopale i za koje mi se činilo da su slične meni. Za razliku od lezbejki koje sam prethodne četiri godine sretala u zadimljenim i prljavim mafijaškim barovima, one nisu mnogo polagale na buč/fem uloge, koje su toliko preovladavale pedesetih i ranih šezdesetih godina; te uloge su me odbile od jedine lezbejske scene koju sam našla i uz to me i sasvim zbunile, jer nikad mi nije bilo dokraja jasno da li sam ja buč ili fem – a od tog pitanja u barovima niste mogle pobeći.

Dakle, *Redstockings* su mi pomogle da razvijem pozitivnu sliku lezbejki i sebe same kao lezbejke, i vodile me ka „drugom autovanju".

Ali feministkinje, a to uključuje i *Redstockings*, odbile su da se nose s lezbejkom koju sam uz njihovu pomoć pronašla u sebi. Heteroseksualne žene nije zanimalo ono što su nazivale „mojim ličnim seksualnim životom", iako su one jedino pričale o muškarcima, uključujući i sopstvene seksualne živote s muškarcima (i to u grupi navodno posvećenoj pitanjima žena). Za jednu grupu sa svim političkim implikacijama i klasno orijentisanim zaključcima, često se i nije baš razlikovala od fakultetskih ručkova, gde je većina mojih prijateljica s Barnarda pričala isključivo o momcima preko puta, s Kolumbije.

Redstockings načelno nisu bile pune podrške (iako su pojedine heteroseksualne žene iz grupe bile iskreno tople, prijateljski nastrojene, zainteresovane i lišene predrasuda), te je feministički pokret doživeo vrhunac neprijateljstva u drugoj polovini 1969. i početkom 1970. Malo ko će zaboraviti da nas je Beti Fridan (Betty Friedan) u očiglednom naletu paranoje nazvala „ljubičastom napašću", dok je Suzan Braunmiler (Susan Brownmiller) u članku u *Njujork tajmsu* pokušala da nas odbaci kao „crvenu haringu" – što će reći, obmanjujemo i nebitne smo kao crvena haringa, samo što smo nastrane. Stoga uopšte nije bilo neobično što sam otrčala – ne otišla, nego otrčala – u Front za oslobođenje homoseksualnih osoba ubrzo nakon što je osnovan 1969, i ubrzo potom postala vođa grupe. I, kao što me je nakratko obuzela euforija kad sam našla žene koje su mi dale tako pozitivnu sliku o sebi kao ženi pošto sam se pridružila *Redstockings*, isto tako sam se osećala „haj" kad sam iznenada našla

braću i sestre koji su me podržavali kao lezbejku. Takođe sam se slagala s ranom ideologijom homoseksualnog pokreta, čiji je deo naglašavao da je homoseksualnost samo seksualna oznaka i da smo potpuni ljudi čija je seksualnost samo jedan aspekt ličnosti (doduše, bitan aspekt). Ta filozofija u potpunosti je odbacila ideju heteroseksualnog društva (učinile su to i neke od mojih sestara feministkinja) da smo samo seksualna bića, tačka. Rani homoseksualni pokret takođe je, činilo mi se, prigrlio ono što sam smatrala najvažnijim delom feminizma – revoluciju protiv polnih uloga i stereotipa oko njih, kao i prepoznavanje drugih ugnjetavanih grupa i želju da se s njima udružimo. (Tu ideju kasnije je gotovo sasvim napustila većina postfrontovskih grupa, koje se bave uglavnom samo građanskim pravima homoseksualnih ljudi.)

Ipak, u stvarnosti je pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba bio samo slaba alijansa mnogo različitih grupa, uključujući transvestite, transseksualce i ljude Trećeg sveta, i svi smo se bavili potrebama onih drugih na najpovršnijem mogućem nivou. Čak smo se često i odnosili prema ljudima kao prema tim etiketama s kojima smo želeli da se borimo. Na primer, neko bi nekad naglasio da nam treba crna lezbejka ili transvestit u određenom komitetu ili na panelu. Pored toga, mnogi muškarci su, dok su uzvikivali slogane protiv svih ugnjetača, gajili duboko ukorenjena antiženska osećanja. U najboljem slučaju, neki od njih nisu razumeli moju ugnjetenost kao žene; u najgorem, bili su veći ugnjetači nego bilo koji heteroseksualni muškarac kog sam poznavala. (Činilo mi se da su neki homoseksualci homoseksualni zato što žene nalaze previše inferiornima da bi ih voleli.) Nije prošlo mnogo vremena pre nego što su se lezbejke, uključujući i mene, odvojile u posebne grupe 1970, od kojih smo prvu zvale (valjda u čast Fridan) *Ljubičasta napast*. Prošle smo kroz bezbroj imena (kao što su *Radikalne lezbejke* i kasnije čak *Radikalne rotkvice*)[1] i gotovo jednako toliko političkih struktura dok konačno političke grupe nisu polako nestale, a ostale samo grupe za podizanje svesti. (Razlog za raspadanje političkih struktura previše je složen da bih ga ovde analizirala i nije mi neophodan da objasnim sopstvenu evoluciju.)

Tokom perioda od mog prelaska u Front za oslobođenje homoseksualnih osoba do vremena posle raspada *Radikalnih lezbejki*, počela sam puno radno vreme da radim za pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba, iako nisam sasvim odustala od feminističkih aktivnosti (a svakako da je moja feministička svest stalna postavka!). Činilo mi se da prisustvujem sastancima bez kraja osam večeri u nedelji, sečem led da hladim pivo na žurkama i čistim podove bezbroj prostora za sastančenje i sala za žurke. Postala sam šampionka lezbejske vidljivosti; zapravo, bila sam prva „lezbejska dama s postera" u Kaliforniji 1970. i činilo mi se da je moje lice, na reklami za homoseksualni festival, zalepljeno za zid svakog homoseksualnog bara koji postoji. Čitav moj život vrteo se oko organizovanja homoseksualnih osoba i držanja predavanja i heteroseksualnim i homoseksualnim osobama da im kažemo „ko smo i šta želimo". Pored govorništva i organizovanja, počela sam i da pišem (što je nestalo kad sam potisnula svoje lezbejstvo nakon srednje škole i tako počela da skupljam materijal) antologiju koju sam na kraju uredila sa Alenom Jangom (Allen Young). Ali, postavši profesionalna lezbejka, osećala sam da sam nešto usput izgubila. Valjda je to bilo neizbežno, i najbolje to mogu da objasnim sledećom analogijom. Bila sam kao beba koja uči jezik. Bebe mogu da brbljaju na bilo kom jeziku, ali, učeći i usavršavajući engleski, one neke zvuke sreću i proizvode učestalo, dok druge potiskuju i konačno gube. Osećala sam da sam negde na putu postajanja „profesionalnom lezbačom" izgubila deo svog ljudskog identiteta i da sam iz života izbacila delove koji su mi bili važni i dragoceni. Na primer, moje aktivnosti oko pokreta usporile su moj doktorat jer sam imala toliko malo vremena za predavanja i radove da sam privremeno morala da ga napustim. (Tokom doktorskih studija, imala sam dvoje homoseksualnih cimera koji su i sami bili na mom odseku; i oni su odustali zbog uključenosti u pokret, ali nikad se nisu vratili.)

Shvatila sam da sam označena i ograničena. Sad sam bila malo više od „lezbače", a sve što nije bilo u vezi s mojim lezbejstvom bilo je gotovo potpuno uništeno. Postala sam stereotip osobe kakvom su me, kako sam ih optuživala, videle heteroseksualne osobe. O da, heteroseksualne osobe su me i dalje videli samo kao lezbejku, ali ti heteroseksualne osobe su takođe uključivale i uključuju „oslobođene" levičarske štampe, koje su samo želele od mene da pišem kritike lezbejskih knjiga ili diskutujem o lezbejskim idejama. Ne samo to: ti davaoci etiketa uključivali su i mnoge od moje homoseksualne braće i sestara koji su želeli da me slušaju jedino kad sam govorila o oslobođenju homoseksualnih muškaraca i lezbejki. Ako sam, na primer, htela da pričam o nekom filmu, oni su želeli da čuju kakve veze taj film ima sa ugnjetavanjem homoseksualnih muškaraca i lezbejki. Ako nije imao veze, nisu pokazivali zanimanje, niti su me ikad ohrabrivali da se razvijam ili ulažem išta od svoje energije u nehomoseksualne oblasti kao što su moj doktorat ili mirovni pokret. Naposletku, dozvolila sam da mi se desi ugnjetavanje i u tome sam bila dobrovoljna žrtva, dok sam nastavljala da svoj život posvećujem „pokretu" i žrtvujem sve što nisam mogla direktno da povežem s njim.

1. Rotkvice se na engleskom kažu radishes, reč i za jedno i za drugo potiče od latinskog *radix* – koren

Ironično, ja sam, kao i drugi ljudi, postala upravo slika koju smo se bili namerili da uništimo.

Nemojte misliti da želim da „izgubim svoje lezbejstvo". Moja lezbejska svest, moje prijateljice lezbejke i moja posvećenost pokretu za oslobođenje lezbejki još su primarne u mom životu. Ali i dalje žalim za delom onog što sam izgubila u procesu „usavršavanja" svog lezbejstva. To žaljenje postalo je naročito akutno nakon što je moja prva antologija objavljena 1973. godine, kad su se lezbejski prohtevi za mojim vremenom povećali i uništili ono malo privatnosti što mi beše ostalo. Otad se svesno trudim da nekako ograničim svoju uključenost u lezbejski pokret i da svoju lezbejsku perspektivu i identitet ponesem sa sobom u druge oblasti. Stoga ovaj novi identitet znači da više ne mogu da budem lezbejka na puno radno vreme. Više ne odlazim na sastanke, čak ni u grupe za podizanje svesti. Retko javno govorim. Odrekla sam se sečenja leda i metenja podova. Iako se veoma divim ljudima koji imaju energije da obavljaju sve te stvari i iako znam da te stvari neko mora da radi, sada svoju uključenost u pokret ograničavam na pisanje, mahom za lezbejske novine i časopise. Takođe, sada sam raspoložena da se povezujem s nehomoseksualnim koliko i s homoseksualnim osobama u nehomoseksualnim vokabularima o nehomoseksualnim događajima i pitanjima (kao što je vegetarijanstvo, na primer). I, mada sam nedavno završila zajedničko uređivanje druge antologije o preživljavanju homoseksualnih muškaraca i lezbejki, možda će moja treća knjiga biti knjiga za decu, ili pak knjiga o pozorištu. Pošto sam se vratila doktoratu, trenutno pišem i svoju tezu.

I tako, dok čekam revoluciju zasnovanu na feminističkim i homoseksualnim principima uništavanja uloga i radim za nju, radim i na tome da u tu borbu unesem potpuniju osobu.

1975.

Tekst je objavljen u časopisu *Homoseksualni oslobodilac Detroita,* br. 47, zima 1975/1976, Detroit

Prevela Tihana Smiljanić

Suzan Kejvin
(Susan Cavin)

Teorija o omjeru spolnog porijekla lezbijki

Ja sam sociološkinja lezbijsko-feminističkih načela. Ovaj rad će osporiti heteroseksizam patrijarhalne nauke jer je heteroseksizam glavna osnova muške nadmoći. Pod patrijarhalnom naukom mislim na mizoginu, šovinističku nauku koja tvrdi da je objektivno neutralna, ali je zapravo seksistička, rasistička, klasistička, ejdžistička i heteroseksistička. Pod patrijarhalnom naukom podrazumijevam savremenu patrijarhalnu nauku sedamnaestog, osamnaestog, devetnaestog i dvadesetog vijeka (mada njeni korijeni potiču iz drevnog grčkog patrijarhata). Dok su većina patrijarhalnih naučnika muškarci, neki su žene. To su žene, s malo ili nimalo feminističke svijesti, koje se više poistovjećuju s privilegijama svojih muških kolega nego s feminističkom kritikom patrijarhalne nauke.

Heteroseksizam, kao ideologija patrijarhata, kroz ekonomske odnose privilegira heteroseksualnost – posebno prokreativni odnos. Heteroseksualnost se postavlja kao nešto sveto i posvećeno imaginarnim patrijarhalnim bogovima i posmatra kao jedina normalna svrha seksa, dok se u isto vrijeme homoseksualnost kriminalizira kao perverzija, bolest, abnormalnost ili kao zločin. Heteroseksizam je još uvijek dominantna ideologija u američkim društvenim naukama i odražava američko, izuzetno homofobično društvo. Heteroseksistički društveni sistem je sistem stratifikacije koji heteroseksualnim osobama daje privilegije, društveni status, ekonomske poticaje i nagrade da budu isključivo heteroseksualni tako što oduzima građanska prava i društveni status lezbijkama i homoseksualnim muškarcima. Heteroseksistički stavovi uključuju pretpostavku da lezbijke u stvari i ne postoje te da su heteroseksualci jedini ljudi na svijetu. Heteroseksizam je takođe *Weltanschauung* (svjetonazor) koji pretpostavlja da je *butch-femme* igra biološki determinisana, neutralna i normalna – kao da su *butch* i *femme* jedine seksualne uloge koje žene i muškarci znaju igrati. Heteroseksizam je sjecište ekonomije i ideologije muške nadmoći s heteroseksualnom nadmoći.

Sada ću ispitati tri spolne varijable – društveni omjer spolova, žensku seksualnost i polnu segregaciju – u odnosu na tri povezana problema

porijekla ljudskog društva, porijekla ugnjetavanja žena i teorije feminističkog pokreta oslobođenja žena. Počeću sa seksualnom teorijom prvobitne zajednice, zatim ću predstaviti teoriju o porijeklu ugnjetavanja žena, onda ću predstaviti podatke istraživanja seksa u različitim kulturama kako bih podržala te teorije i na kraju ću se vratiti teoriji ženske emancipacije.

Porijeklo društva: počinjem s teorijom da je porijeklo ljudskog društva okarakterizirano: visokim ženskim - niskim muškim omjerom spolova u odrasloj ili ukupnoj populaciji ili u obje, incestom, homoseksualnom segregacijom tokom cijele godine, osim rijetkih heteroseksualnih intervala parenja, i prevalencijom ženske aseksualnosti, homoseksualnosti i biseksualnosti tokom cijele godine u odnosu na relativnu rijetkost isključivo heteroseksualnih odnosa. To sugerira da rana organizacija društva blisko sliči društvenoj organizaciji pretežno ženske grupe primata. Smatram da društveni odnosi između odraslih ženki predstavljaju osnovu za društvenu organizaciju primata, kako ljudsku tako i neljudsku, jer je jedinica majka-kći izvorna i kontinuirana baza porodice primata.

Većina muškaraca rođenih u prvobitnoj zajednici segregirana je van okvira ženske zajednice u adolescenciji, dok većina rođenih žena nastavlja da živi u zajednici. Prema tome, preovladavanje homoseksualnosti koje postavljam javlja se u dva primjera - lezbijstvo unutar parametara ženske zajednice i muška homoseksualnost kao dominantna odlika muškog života van ženske zajednice.

Važno je istaći da je od samog početka ženska zajednica ekvivalentna sa samim društvom. To jest, da je društvo uvijek u osnovi ginodruštvo.

Ženski homosocijalni odnosi ključni su za formiranje i održavanje porodice, zajednice i društva. Zbog seksizma i heteroseksizma, patrijarhalni sociolozi uglavnom propuštaju to primijetiti i lažno pretpostavljaju da je društvo seksualno neutralno.

Iako ekskluzivna heteroseksualnost može biti prisutna u prvobitnoj zajednici, kao što bi se moglo očekivati i za sve forme seksualnosti, isključiva heteroseksualnost nije izvorna numerička norma za cjelokupni socioseksualni odnos kod neljudskih i ljudskih primata.

Ženska seksualnost unutar prvobitne zajednice može biti aseksualna, lezbijska ili biseksualna tokom cijele godine. Heteroseksualnost se praktikuje samo u reproduktivne svrhe.

Niko dosad nije adekvatno odgovorio na pitanje porijekla ljudske seksualnosti, u smislu da li je prvo došlo do aseksualnosti, biseksualnosti, homoseksualnosti ili heteroseksualnosti. Naučnici koji tvrde da ljudska seksualnost ima heteroseksističko porijeklo, to jest oni koji pretpostavljaju da niti jedna lezbijka, homoseksualac, biseksualna ili aseksualna osoba nije postojala i insistiraju na tome da su jedino isključivo heteroseksualni odnosi bili zastupljeni u prvobitnom društvu nemaju empirijske dokaze da potkrijepe svoju heteroseksističku ideologiju.

Patrijarhalni naučnici nikada nisu priložili dokaze koji bi potvrdili da lezbijstvo nije postojalo u prvobitnom društvu. Moj je stav da patrijarhalni naučnici prvo moraju dokazati svoju pretpostavku da su sada sve već mrtve žene preistorije bile isključivo heteroseksualne prije nego što mogu pravilno zaključiti da u ranom društvu nisu postojale lezbijke, aseksualne ili biseksualne žene. Te heteroseksističke generalizacije ne mogu biti dokazane ni kad je riječ o živim ženama današnjice, a još manje kad zaključujemo o prapovijesti. Heteroseksisti čak i dalje djeluju pod dojmom, iako ni oni nisu dokazali istinitost svoje pretpostavke da su sve žene istorije i preistorije bile heteroseksualne, da je teret dokaza ipak na lezbijkama da dokažu lezbijsko postojanje. Kasnije ću, međutim, prikazati kratke empirijske dokaze o postojanju lezbijstva u nekoliko lovačko-sakupljačkih društava i kod svih dosad istraženih neljudskih primata i sisara, što snažno sugeriše da je lezbijstvo vjerovatno prisutno i u prvobitnom društvu jer se u društvenim naukama literatura o lovcima-sakupljačima i primatima koristi kao primarna metoda u rekonstrukciji ranog preistorijskog ljudskog društva.

Možda najzanimljivija stvar koju treba shvatiti u vezi s bilo kojom teorijom seksa i društva jeste to da će, dok se stvarni postotak lezbijstva, celibatne ili biseksualne seksualnosti i muške homoseksualnosti ne zna, stvarna učestalost heteroseksualnosti ostati nepoznata. To se odnosi i na preistorijsko i na istorijsko društvo. Izgleda da su heteroseksistički patrijarhalni naučnici u potpunosti zanemarili tu činjenicu, pa izostavljaju ili ne prijavljuju lezbijske i gej fenomene.

Ali ukupna seksualnost društva jednaka je zbiru ove četiri relativne frekvencije: homoseksualnosti, aseksualnosti, biseksualnosti i heteroseksualnosti.

Očigledno, postotak heteroseksualnosti ne može se odrediti bez poznavanja drugih vrijednosti jer je svaka od njih samo dio ukupne seksualnosti društva. Drugim riječima, sociolozi nikada neće znati koliki je postotak heteroseksualnih ljudi u društvu dok ne znaju koliko ima lezbijki, gejeva, aseksualaca i biseksualaca.

Da zaključimo ovaj dio, ponoviću glavnu teoriju da porijeklo ljudskog društva karakterišu visoki ženski - niski muški omjer spolova u društvu, incest, homoseksualna segregacija tijekom cijele godine, osim heteroseksualnih intervala parenja, i prevalencija ženske aseksualnosti, homoseksualnosti i biseksualnosti tokom cijele godine u odnosu na relativnu rijetkost isključive heteroseksualnosti.

Patrijarhalnu tranziciju, početak ugnjetavanja žena, karakterizira: 1) masovna društvena promjena pri kojoj se prvobitni, preistorijski omjer visokog ženskog naspram muškog spola mijenja i doseže najdrastičniju razliku za vrijeme patrijarhalne tranzicije i ranog patrijarhata, da bi se kasnije, u dobu kasnog patrijarhata, približno izjednačio. To se postiže 2) ginocidom i ženskim čedomorstvom te 3) smanjivanjem ženskog i povećavanjem muškog društvenog prostora putem masovne integracije svih heteroseksualnih adolescenata i odraslih muškaraca u žensko društvo, što na kraju izaziva 4) hronična silovanja, to jest prisilni heteroseksualni seks žena, i označava 5) trenutak kad muškarci „kradu energiju" ženske seksualnosti i, samim tim, početak reprodukcije. Masovna heteroseksualizacija žena istovremeno označava početak progona neheteroseksualnih žena, to jest lezbijki, usidjelica, onih u celibatu, kao i nemonogamnih heteroseksualnih žena kao što su prostitutke i takozvanih „frigidnih" heteroseksualnih žena.

To su bitni seksualni uslovi koji prethode institucionalizaciji ekonomskog ugnjetavanja žena koje Engels opisuje u *Porijeklu porodice, privatnog vlasništva i države*. Dalja istraživanja drugih varijabli seksa mogu pokazati ostale seksualne preduslove za početak ugnjetavanja žena. Više istraživanja o ulozi heteroseksualnog incesta u razvoju patrijarhalne porodice trebalo bi da se pokaže izuzetno relevantnim za uvid u porijeklo ugnjetavanja žena.

Predlažem da je prva trajna heteroseksualna veza odnos majka-sin, nakon čega slijedi odnos sestre i brata. Patrijarhalna biologika tvrdi da muž stvara oca koji potom stvara sina. Moja sociologika obrće taj redoslijed, i ja predlažem da je sin prvi muškarac koji obitava s majkom kao ljubavnik. Sin postaje prvi rezidentni i zajednički otac koji stvara ulogu rezidentnog muža.

Tabuizacija incesta je možda uticala na patrijarhalnu tranziciju zato što zabrana seksa majke i sina i brata i sestre mijenja društvenu organizaciju na najmanje dva načina: 1) tabu incesta može uzrokovati dolazak muškaraca stranaca u žensko društvo, u koje je prethodno pristup dozvoljen samo određenim odraslim muškim srodnicima iz bliske okoline, i 2) ako su ranije sinovi i braća bili izabrani za očeve i zatim zamijenjeni muškim strancima, i biološka i društvena moć braće i sinova je uzurpirana - tako da edipalna ljubomora može imati biološku osnovu, a ne samo biti mitska ili psihološka drama.

Teoretiziram da je razlog tome što se brat smatra zajedničkim ocem sestrine djece u matrilinearnim društvima još uvijek prisutnim u kasnom patrijarhatu njegovo biološko očinstvo sestrine djece u ranijim sistemima matrijarhata.

Sve do sada, sve što sam rekla bilo je teorija. Nemoguće mi je da empirijski dokažem sve teorije koje su upravo predstavljene, posebno u preostalih pet minuta ovog govora. Međutim, sada ću sažeto iznijeti empirijski dokaze koji će podržati moje dvije glavne teorije o porijeklu ljudskog društva.

Dvije seksualne hipoteze koje ću empirijski dokazati sada su: 1) da je prvobitna zajednica okarakterisana visokoženskim i niskomuškim omjerom spolova i 2) da je lezbijstvo zastupljeno u prvobitnoj zajednici.

Prvo razmotrite omjer spolova. Od devedeset dva uzorka omjera spolova ukupne populacije koja su pronađena u dokumentima o *Ljudskim odnosima* na Gradskom univerzitetu u New Yorku u maju 1978. godine, otkrila sam da 62% tih društava ima gotovo jednake omjere spolova, 24% imaju visokoženski omjer, a 14% ima više omjere muškog spola.

Takođe sam proverila omjer spolova kod odraslih unutar ta devedeset dva društva, tretirajući svakog starijeg od petnaest kao odraslu osobu. Informacije o odnosu spolova kod odraslih bile su dostupne za šezdeset od devedeset dva društva. Moji rezultati pokazuju da je u šezdeset primjeraka spolnih omjera odraslih više od polovine približno jednako, više od trećine su visokoženski omjeri, a samo 7% su visoki omjeri muškog spola. Ovi dokazi samo pokazuju da sva društva nemaju gotovo jednake omjere spolova, kao što patrijarhalni naučnici lažno pretpostavljaju.

Prvobitno sam namjeravala proučiti samo društvene odnose spolova kod lovaca i sakupljača jer se većina mojih hipoteza odnosi na preistorijsko društvo. Međutim, zbog nedostatka informacija o omjeru spolova lovaca i sakupljača, to se pokazalo nemogućim. Ipak, ispostavilo se da u mom uzorku svjetskog omjera spolova dvanaest društava čine lovci i sakupljači. Otkrila sam da u sedam od tih dvanaest društava postoji visok ženski i nizak muški omjer spolova u ukupnoj populaciji; to je jednako 58%. Više informacija je potrebno o lovu i prikupljanju omjera spola prije nego što se pronađu konačni rezultati. Međutim, ovi dostupni podaci podržavaju moju hipotezu.

Općenito, otkrila sam da su visokoženski i niskomuški omjeri spolova (odrasla ili ukupna populacija) modalno povezani s lovom i skupljan-

jem, matrilokalitetom, odsustvom stratifikacije, odobravanjem homoseksualnosti, proširenom obitelji, domaćinstvima s majkom i djecom, neurbanim društvom i sestrinskom poliginijom.

Ravnopravni spolni omjeri su modalno povezani s patrilinearnošću, patrilokalitetom, nezavisnom porodicom, nuklearnim domaćinstvom, složenom stratifikacijom, urbanim društvom, osudom homoseksualnosti, monogamijom.

Visokomuški i niskoženski omjer spolova karakteriziraju patrilokalitet, multigeneracijska porodica i domaćinstvo, neurbano društvo, odsustvo raslojavanja, monogamija.

Ovi dokazi potkrepljuju moju tvrdnju da je ginodruštvo karakterizirano visokim omjerom ženskog spola naspram muškog, dok patrijarhat karakterizira ili približno jednak ili visok omjer muškog naspram ženskog spola (iako su potrebna daljnja istraživanja kako bi se testirale te hipoteze).

Sada razmislite o lezbijstvu. Moj uzorak lezbijki uključuje različite kulture i sadrži trideset društava u kojima je lezbijstvo zabilježeno u društvenim naukama; tih trideset društava neravnomjerno je raspoređeno po svim svjetskim regijama: šest društava u Africi; četiri u okruženju Mediterana; dva u Istočnoj Euroaziji; pet u Insularnom Pacifiku; deset u Severnoj Americi; tri u Južnoj Americi. One koje su zainteresovane za detaljnu analizu hipoteze trebale bi da pročitaju moju disertaciju, koja je na mikrofilmu na Univerzitetu Mičigan pod naslovom „Istorijska i interkulturalna analiza odnosa spolova, ženske seksualnosti i homoseksualne segregacije nasuprot heteroseksualnoj integraciji u odnosu na emancipaciju žena". Adresa: University Microfilms, 300 North Zeeb Road, Ann Arbor, Michigan 48106. Tih trideset društava u kojima istražujem lezbijstvo seže od atinskog društva 450 godina prije Krista do 1957, što znači da sam iz uzorka isključila sva društva u kojima su se od 1957. pojavili lezbijsko-feministički pokreti emancipacije.

Inače, radim na nivou društva, a ne na nivou pojedinki; fokus mog istraživanja je društvo, posebno društva u kojima je prisustvo lezbijstva zabilježeno u literaturi iz društvenih nauka i istovremeno unakrsno indeksirano u knjizi *Svjetski etnografski uzorak* G. P. Murdocka iz 1957. godine. Koristim Murdockove informacije o ukupnom društvu kako bih komparativno proučavala lezbijsku seksualnost u društvu.

Moji rezultati pokazuju da lezbijstvo postoji unutar svih ekonomskih zajednica, bile one bazirane na lovu i sakupljanju, poljoprivredi, ribolovu ili stočarstvu. Ovdje je važno napomenuti da 20% mog lezbijskog uzorka obuhvaća društva u kojima su lov i sakupljanje primarna djelatnost za opstanak. Samo ovaj dokaz opovrgava pogrešnu pretpostavku da je lezbijstvo „proizvod dekadentnog, buržoaskog kapitalističkog društva".

Osim toga, lezbijstvo je prisutno i uključuje sve vrste planiranja i kultivacije, sva domaćinstva, sve obrasce naseljavanja i sve oblike braka osim poliandrije. Lezbijstvo takođe dotiče sve oblike porodice, bračnog prebivališta, prosječne veličine lokalnih zajednica, bračnih razmjena, društvene stratifikacije i *postpartum* seksualnih tabua. Iz ovih podataka zaključujem da je lezbijstvo geografski, socijalno i ekonomski rasprostranjeno u ljudskom društvu i da patrinaučnici uglavnom, zbog svog heteroseksizma, ignorišu empirijske dokaze o rasprostranjenosti ženske seksualnosti.

Kod životinja, lezbijstvo je primijećeno među: babunima, gibonima, čimpanzama, kućnim mačkama, konjima, lavovima, zečevima, psima, svinjama, ovcama, zamorcima, kravama, štakorima, miševima, hrčcima, kozama, dikobrazima, slonovima, slijepim miševima, hijenama, rakunima i magarcima.

Pošto postoje dokazi o lezbijstvu među lovcima i sakupljačima, i među svim posmatranim društvima primata i sisara, to sugeriše da lezbijstvo postoji i u prvobitnoj ljudskoj zajednici. A ako je tako, onda nema ničeg „neprirodnog" u lezbijstvu, bilo da na fenomen gledamo društveno ili biološki. To me vraća na moju prvobitnu tezu da je pristrasnost društvenih nauka protiv lezbijstva bazirana više na ideološkim pretpostavkama nego na nauci.

Ovim se završava empirijski dio ovog rada. Sada razmotrimo nekoliko teorija emancipacije žena.

Oslobođenje žena: postoje brojni putevi oslobođenja žena. Ovdje opisane mogućnosti nisu jedini izlaz iz patrijarhata, ali za svaku je moguće sprovesti empirijski test. Pravi empirijski test bilo kog oslobađajućeg rješenja za ugnjetavanje žena sprovešće same žene, neće se to dogoditi u akademskom radu niti u laboratoriji za društvene nauke. Trinaest teorijskih rješenja koja vidim jesu:

1. Gerilsko ratovanje žena i sabotaža patrijarhalnih država.

2. Žensko ukidanje priznavanja „očinstva". Kolektivno žensko odbijanje da se imenuju „očevi" djece. Ovo se može postići jednostavnom metodom kod heteroseksualnih žena da nikada ne spavaju sa samo jednim muškarcem u bilo kom vremenskom periodu i da uvijek imaju najmanje dva seksualna partnera. Ova metoda se zasniva na pretpostavci da će masovne visoke stope „nelegitimnosti" uništiti očinstvo, prava očeva i patrilinearnu porodicu.

3. Kolektivna ženska secesija od nacionalističkih, patrijarhalnih država kako bi se stvorio međunarodni kolektiv žena posvećenih stvaranju novih ginodruštava.

4. Odvajanje žena iz patrijarhata i od pojedinačnih muškaraca. Pojedine žene mogu napustiti muškarce seksualno, emocionalno, socijalno, politički, ekonomski i ideološki, odbijajući time da obavljaju neplaćeni rad za muškarce. Masovni egzodus žena iz visokointegrisanih heteroseksualnih područja patrijarhata u udaljene predjele gdje bi se formirale samoženske kolonije jeste jedno oslobađajuće rješenje.

5. Ženski reproduktivni štrajkovi; odbijanje da rađaju sinove patrijarhata dok se ne ispune ženski zahtjevi.

6. Povećane ženske stope heteroseksualne frigidnosti, celibata i lezbijstva koje smanjuju stopu ženske heteroseksualne monogamije, čime se prekida masovna proizvodnja „očeva" i sinova.

7. Neka marksistička rješenja koja pomažu oslobađanju žena, kao što su ukidanje patrijarhalne porodice, heteroseksualne monogamije, države, privatne svojine, patrijarhalne crkve i muških religija.

8. Ženska ekonomska sabotaža patrijarhata upotrebom seksualne podjele rada muške nadmoći protiv samog sistema. Naime, u svim seksističkim podjelama rada žene su ekonomski podijeljene na kućne poslove, pripremu hrane i proizvodnju, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, brigu o djeci, socijalizaciju i druge uslužne sektore, i – u industrijskim društvima – na činovnički sektor. To su kritična područja za održavanja društva, čiji bi se poremećaj pokazao problematičnim za nastavak patrijarhata. Indirektne ili direktne pobune u tim ženskim sektorima mogle bi budućnost učiniti zanimljivijom.

9. Jačanje društvene, političke i ekonomske organizacije žena, ženske solidarnosti i društvenih veza i ženskih društvenih mreža – što narušava patrijarhalni proces izolacije žena od ženske zajednice, te na taj način smanjuje broj žena žrtava koje su ugnjetene u patrijarhatu.

10. Razvijanje visoke ženske kolektivne svijesti u pogledu muške nadmoći i patrijarhata – što bi trebalo da dovede do preispitivanja ženskih odnosa majke i sina i razvoja nepatrijarhalne socijalizacije sinova od strane majki.

11. Razvijanje visokih omjera ženskog naspram muškog spola na svim nivoima organizacije društva. Skoro jednaki i visoki omjeri muškog spola, koji su karakteristično institucionalizirani u patrijarhatu, izvor su opasno visokih stopa silovanja, zlostavljanja djece i nasilja nad ženama i djecom.

Ženska zajednica se mora ujediniti i izabrati samo onih nekoliko muškaraca koji poštuju emancipaciju žena da žive u ženskom društvu. Sestrinska poliginija može biti emancipatorska za heteroseksualne žene u većoj mjeri nego heteroseksualna monogamija.

12. Ženska politička borba za preraspodjelu prostora na zemlji, gdje danas muške države u potpunosti dominiraju. Za oslobođanje žena neophodno je stvaranje ženskih prostora kako bismo izbjegle muško nasilje i ugnjetavanje patrijarhata. Žene imaju pravo da zadrže najmanje 52% prostora zemlje od muške eksploatacije, uništenja i zagađenja ženskog okruženja. Ženama je potrebna ne samo jedna domovina već mnoge. I na kraju.

13. Žene neće biti oslobođene dok se ne oslobode lezbijke, a lezbijke neće biti oslobođene dok se ne oslobode žene. To znači da se emancipacija žena ne može postići dok se ženska seksualnost konačno ne oslobodi.

Tekst je objavljen u časopisu *Grešna mudrost* br. 9, proleće 1979.

Prevela Smilja Janković aka Brown

četvrto poglavlje – tematski tekstovi

Neke žene kažu da ne bismo trebale da govorimo kao crne ili bele žene. Pretpostavljam da bi takođe rekle da ne bismo trebale da govorimo kao lezbejke ili heteroseksualne žene. Kažu da smo sve žene, mi smo sve zajedno sestre. Bilo bi jako dobro da je to istina. Ne samo da bi to bilo dobro, nego bi odmah došlo do revolucije. Zato što je način na koji smo podeljene jedna od druge ono što to sprečava...

Sve žene nisu u potpuno istoj situaciji. Ne samo da imamo različite situacije, nego imamo različite nivoe moći. Bele žene imaju moć nad crnim ženama, heteroseksualne žene u odnosu na lezbejke, i zbog toga moramo da se samostalno organizujemo kao lezbejke, samostalno organizujemo kao crnkinje, kako bismo bile sigurne da u određenoj situaciji u kojoj se nalazimo i u određenim borbama koje moramo da vodimo nećemo da skliznemo ili budemo uvučene u nešto što bi trebalo da bude opšte, ali što nikada ne uključuje nas.

Strategija za lezbejke, Međunarodni tribunal za zločine prema ženama, mart 1976.

I TELO, LJUBAV I SEKSUALNOST

Klasna radionica
(The Class Workshop)

Plesna škola

Žene iz pokreta za oslobođenje homoseksualnih osoba su u petak, 3. travnja 1970. godine, održale prvi ples samo za žene. I prije toga je bilo plesova koje je oranizirao Pokret, ali žene su bile slabo zastupljene. Odziv na prvi ples samo za žene je bio zapravo odličan.

Na vrhuncu je bilo blizu 250 žena koje su plesale zajedno. Atmosfera je bila topla i bliska i po prvi put javna. Za one od nas iz Pokreta za oslobođenje žena koje su ostvarile puniji i prošireniji smisao onoga što u ženskom pokretu nazivamo "Sestrinstvo". One iz Pokreta za oslobođenje žena koje su došle na ples, očekivale su da će i druge članice prisustvovati. Sve smo bile baš iznenađene što se vidimo. Iz te spontane javne podrške koju je izrazila prisutnost nekoliko grupa za oslobođenje žena bilo je očito da je priznanje sestrinstva sa svim ženama bilo spremno da se živi i rješava u Ženskom pokretu. Ipak, iako je na plesu bilo nekoliko grupa iz Pokreta za oslobođenje žena, u usporedbi s članstvom u Pokretu i ukupnom broju žena koje su došle na ples, sudjelovanje Pokreta za oslobođenje žena bilo je u manjini. Gdje su bile naše ostale sestre? Zašto nisu sudjelovale? Slučajno ili ne, gotovo sve žene sa „Klasne radionice" su došle na ples. „Klasnu radionicu" inicirale su članice „Novih feministkinja" koje su proučavale problem „Klase" u Ženskom pokretu predstavljen na radionici (Chips & Scrafis, Feministkinje, Redstokings, grupa 'Sekretarice' i Ženska međunarodna zavera iz pakla). Mi koje smo došle s radionice na ples bile smo svjesne da je upravo ples implicitna prekretnica u Ženskom pokretu. Bile smo uzbuđene što smo razgovarale o značenju plesa i učinile smo to sljedeće večeri na sastanku „Klasne radionice". Odlučile smo napisati javnu izjavu o našim odgovorima na ples I one među nama koji su otišle i one koje nisu pisale su o osjećajima koje imamo prema plesu. Evo naših odgovora:

Nisam išla

Ples ima konotacije svih normalnih (ugnjetačkih) početaka i ishodišta muško/ženskih seksualnih odnosa. Ples je seksualan. O tome sam razmišljala kad sam čula da Pokret za oslobođenje homoseksualnih osoba organizira ples samo za žene. Naša grupa je odlučila otići.

Petak je bio loš dan na poslu, lošiji nego inače,

a meni se ništa nije dalo. Našle smo se kod K; na sestrinskom mjestu kako bi razgovarale o plesu. Bilo da idemo ili ne.

Liberalna rasprava o lezbijstvu. Neke od nas su imale „iskustva sa ženama“ – ja kad sam imala 12 – ali to nije imalo nikakve veze. Budući da sam u Pokretu za oslobođenje žena u posljednjih deset mjeseci u mojim odnosima sa ženama bila „politična“, iz toga su polako izrasla prijateljstva. Bila sam odlučila da ne idem, ne zato što sam posvećena tome da imam emocionalna/seksualna iskustva samo s muškarcima nego iz straha od razbijanja tog kritičnog, gotovo formalnog odnosa sa mojim sestrama i sestrama koje bih susrela; na sastanku sam govorila o ideji uvjeravanja. Već sam odlučila da ne idem. Sestra je predložila da idemo, da se zabavimo. Ona je otišla. Ja nisam. Nisam otišla jer se bojim svojih osjećaja prema ženama. To nije jednostavno. Znam da muškarci mrze žene, mrze mene – bojim ih se; muškarci su rekli da me vole i nisam se uvijek osjećala loše, možda zato što sam sama sebi rekla („rekli su mi“) da se osjećam dobro. Bojim se voditi ljubav sa ženama (tu me vodi ideja o lezbijstvu), bojim se svog tela, pomisao na odlazak na ženski ples navela me na razmišljanje o svim tim stvarima – strahovi su se bočno proširili mojim umom, poput ideje da se popnem na nešto visoko kad znam da se bojim visine – ja sam objekt ljubavnice, objekt pada. Bojim se ponavljanja tih uloga. Bojim se plesati sa sestrama, jer to znači „seksualno“. To je poprilićan popis apstrakcija – a ono što zamišljam me poprilično plaši. Otišla sam kući pod izgovorom da sam „iscrpljena“. Gledala sam televiziju.

Išla sam

Lezbijstvo je vrhunska uvreda i prijetnja muškarcu. Vrijeđa ga ako se opredijelite za ženu umjesto njega. Ogorčen je na samu pomisao da biste ga uspoređivale s „pišljivom ženom“, da biste ženu zapravo smatrale jednakom. Seksualno mu skidate njegove prastare povlastice – on nije vaš jedini izvor ljubavi i naklonosti. Imate izbor i u tom izboru se podrazumeva da su vaše potrebe i zadovoljstvo jednake ili imaju prednost nad njegovim. To je razlog zašto „lezbijke“ (a imajte na umu da je riječ lezbijka distinkcija muške nadmoći koja umjetno definira ljubav među ženama isključivo seksualno) ismijavaju i progone u građanskom društvu muške nadmoći. To je razlog zbog kojeg je ugnjetač nazavao Pokret za oslobođenje žena – „gomilom lezbača“.

Sve moramo prepoznati politički značaj onog šta muškarci nazivaju „lezbijstvom“. Ne možemo si priuštiti da to pitanje odgurnemo zbog kulturoloških predrasuda ili straha. Suočimo se s istinom: najveća prijetnja muškarcima je solidarnost među ženama, a “lezbijstvo” utjelovljuje tu solidarnost. Uz to, zapamtite da su naši politički stavovi izraženi u našim svakodnevnim aktivnostima. One otkrivaju kako mislimo i osjećamo sebe i svoje sestre. S kime zapravo želimo biti, raditi, planirati, igrati se i plesati?

Išla sam

Srijedu prije plesa sam javno objavila u svojoj grupi za oslobođenje žena da više neću biti s muškarcem u bilo kakvoj emocionalnoj vezi. Muškarci su, rekla sam, zarazi li nas i svijet bolešću “heteroseksualnosti”. Zaključila sam da jedini potencijalno „zdravi“ emocionalni odnosi koji se mogu dogoditi mogu biti sa drugim ženama. Jednom prije, tijekom mog putovanja kroz oslobođenje žena, shvatila sam da odnosi s drugim ženama moraju biti dio oslobođenja žena. Ovo nazivam biseksualnom pozornicom. Kratka afera koju nisam završila kako bih voljela da jesam. Probleme koji su se otvorili nisam uspjela riješiti na zadovoljavajući način. Sada je drugačije i više vidim ono što mislim da se mora dogoditi u odnosu sa drugim ženama, jedinstvena, najvažnija stvar je transformirati bilo koju „mušku-heteroseksualnu“ orijentaciju koju imamo u sebi. Istovremeno sam se proglasila potencijalnom ljubavnicom za žene. Jedna je najavila, a jedna potvrdila da će doći na ples. I pitala je ima li još koja da želi ići. Još jedna članica iz grupe je rekla da će doći.

Većina ostalih članica se usprotivila ideji „plesa“. A ja sam se usprotivila formalnom aspektu plesa koji sam povezivala s „heteroseksualnim“ odnosima. No, unatoč etiketi, vidjela sam mogućnost da imam iskustvo koje bi se suprotstavilo ograničenoj „plesnoj“ definiciji, a to je da će biti prisutne „samo“ žene u društvenom kontekstu „želje“ da se odnose prema ženama, nasuprot odnosima preko muškaraca.

Ono što sam doživjela na plesu bio je osjećaj ponovnog otvaranja emocija bez ograničenja, za žene. Kada sam plesala blizu druge žene, osjećaj njezina tijela preplavio me emocijama. Razmišljajući o tome kasnije, bila sam svjesna koliko imamo osjećaja jedna za drugu, ali nama je rečeno da ih ne izražavamo, i kako to stvarno mora umanjiti naše osobne odnose. Za mene je ples bio moj prvi javni korak u potvrđivanju potpunog sestrinstva.

Išla sam

Ples samo za žene je bio proširenje prostora za žene u doslovnom i psihološkom smislu. U meni je izazvao početni osjećaj posjedovanja i slobode koju muškarci osjećaju svugdje dalje. Jednom sam

se osjećala relativno neupadljivo i mogla sam postići odmak koji je potreban za slobodu u djelovanju, a ne prinudna uključenost žena koja se obično osjeća. Ples je impresionirao sve iz Pokreta za oslobođenje žena tako dobro da ovaj prostor otvaranja neće biti izgubljen, već ćemo se boriti za to kao naše pravo. Na subjektivnijoj razini bila sam potaknuta, ali nisam doživjela nikakav veliki preokret. To nije bilo ništa poput vjerskog obraćenja. Ideja da žene vole jedna drugu postala mi je opipljivija i prirodnija. Ne znam kako i kada, ali sam otvorenija.

Išla sam

Valjda sam naivna, ali očekivala sam da će Oslobođenje žena biti bolje zastupljeno na ženskom plesu. Mislim, imamo pokret za sve žene; imamo sve ženske sastanke; Prije mjesec ili više dana u AU-u smo imale žensku multimedijsku emisiju – nije mi se činilo da je odlazak na ples za žene tako velik korak. Ali očito je. Kada sam u mojoj maloj grupi predložila da idemo ljudima, u nekim sam slučajevima bila dočekana sa šokom, ali uglavnom s racionalizacijama: „Lezbijke uvijek odbacuju heteroseksualne feministkinje“ bio je jedan od pažljivijih komentara; uglavnom je to bilo: „Ne volim plesati“ ili „previše sam umorna“. Pa, nije neko iznenađenje da nas lezbijke potiskuju – pokret je do sada bio prilično pažljivo anti-lezbijski, pa šta one tamo mogu da očekuju? Također ne čudi što mnoge žene ne vole plesati ili bar misle da ne vole – ples sa muškarcima je parada, aukcija stoke, gnjavaža. Ples sa ženama je opet nešto drugo, to je bilo jedno od najljepših doživljaja mog života – izvanredan doživljaj. I ispada da je to bio veliki iskorak. Jer učim voljeti žene, a ples je bio prvi korak.

Išla sam

U Pokretu za oslobođenje žena sam razvila bliskost sa ženama i otkrila da uživam u ženskim prijateljstvima. Ipak, uvijek sam osjećela strah od izražavanja svojih osjećaja fizički – osluškivanjem ili dodirivanjem. Strahovi su se smanjili kako se toplina i ljubav koju osjećam prema drugim ženama produbljivala. Kad sam čula za ples, osjetila sam da je to prilika da otvoreno izrazim svoje osjećaje. Ples mi je bio uzbudljiv zbog toplih osjećaja koje sam primala od žena tamo, od kojih mnoge nikada prije nisam upoznala. Žene su bile otvorene i slobodno su izražavale svoju ljubav. Također sam osjećala pripadnost jer su i žene ovdje voljele druge žene i pokazivale su je. Osjećala sam da sam izbila iz stare ljuske i mogla sam se opustiti i uživati u plesu, što nikad prije nisam mogla.

Nisam išla

Stajala sam uza zid – skupa s drugim kokošima – koje su čekale da ih pokupi Svemogući ROY koji bi odabrao baš Tebe i dao Ti neki razlog za osjećaj da imaš pravo živjeti. To je jedino sjećanje na ples za žene na kojem sam ikad bila. Bilo je to prije trinaest godina, al ta vizija i dalje postoji i smrdi. Sve što se naziva „plesom“ i dalje mi donosi istu odbojnost. Automatski sam prenijela taj osjećaj na ples za žene. Diskreditirala sam žene misleći da ćemo prihvatiti vrijednosti suprotnog spola.

Više nisam protiv zida.

Izvinjavam se drugaricama i sebi.

Ugnjetač otprije zna da ako se ujedinimo, imamo snage za pobjedu. Zato oni rade sve što je u njihovoj moći kako bi nas držali u antagonističkom odnosu jedne prema drugoj. A lezbijstvo je zid među nama s kojim su posebno oprezni. Nametnuli su društvene i pravne kazne kako bismo se bojale voljeti žene. Svjesni su, ako nas mogu spriječiti da volimo i poštujemo jedna drugu, da su nam oteli našu najveću snagu. Ples označava prekretnicu u Ženskom pokretu, jer na jednostavan način počinjemo prepoznavati šta „solidarnost“ zaista znači.

*T*ekst je objavljen u časopisu *Merdevine,* br. ½, oktobar/novembar, 1970., San Francisko

Prevela Nikolina Zec

Elandrija Henderson
(Elandria Henderson)

Crnkinja i crna lezbejka

Društvo nas trostruko ugnjetava: 1) crne – rasizmom; 2) žene – seksizmom; 3) homoseksualne – heteroseksualnom predrasudom. Naivno smo ušle u homoseksualni pokret nadajući se da ćemo se boriti za zajedničke ciljeve. U našem homoseksualnom pokretu našle smo se izložene rasizmu i seksizmu. Ne možemo se povezati s našim belim lezbejskim sestrama i braćom. Ne možemo da se nosimo sa ovim tipom ugnjetavanja. Moramo imati priliku da radimo na sopstvenom ugnjetavanju kao crne lezbejke. Nakon što smo se susrele s tim u našem homoseksualnom pokretu, okrećemo se pokretu za oslobođenje crnih osoba, ali onda shvatamo da smo ugnjetene kao lezbejke. Od nas se traži da napravimo izbor. Mi smo crne, mi smo lezbejke, mi smo žene, i mi smo crne lezbejke. Ne možemo da se podelimo. Ne možemo se boriti protiv heteroseksualnih predrasuda i biti podvrgnute rasizmu.

Ne možemo se boriti protiv rasizma i biti podvrgnute seksizmu. Ne možemo se boriti protiv seksizma i biti podvrgnute heteroseksualnim predrasudama. Nezamislivo je za nas da pobedimo u našoj borbi protiv heteroseksualnih predrasuda i budemo stavljene u ulogu nenormalne izopačene alternative heteroseksualnom društvu, to jest u ulogu Tetke Džemajme. Nezamislivo je za nas da osvojimo jednakost za crne osobe i budemo stavljene u ulogu žene na dugme koju je napravio muškarac, to jest bolesne lezbejke. Nezamislivo je da pobedimo u ratu protiv seksizma i budemo stavljene u ulogu Čiča Tome, crnje, srećnog roba, to jest plejboj zečice.

Moramo da radimo na sva tri ugnjetavanja ili ni na jednom. Ne želim da idem na posao, da budem angažovana, da primam manju platu jer sam žena, prisiljena da radim nižerazredni posao jer sam crna i budem otpuštena jer sam lezbejka. Nakon svog sukoba s društvom zbog trostrukog ugnjetavanja, ne želim da dođem na homoseksualni sastanak i da trpim rasizam jer su beli problemi na prvom mestu. Ne želim da mi se govori da budem dama niti da me mole da govorim tiho jer sam žena. Treba da budemo zaštićene od našeg ugnjetavanja od svojih ljudi. Pod svojim ljudima podrazumevam homoseksualne osobe, crne i žene. Pod svojim ljudima ne mislim na bele, heteroseksualne muškarce srednje klase. Moramo da se borimo u pokretu za oslobođenje žena jer smo lezbejke i moramo se boriti protiv belih jer smo crne. Moramo se boriti s muškarcima jer smo žene.

Da li moramo postati potpuno odvojene u našoj revoluciji? Moramo li da se odvojimo od naše homoseksualne bele braće i sestara? Ima li mesta za nas u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba, u pokretu za oslobođenje crnih osoba, u društvu? Nemoj misliti da te preklinjem, gospodine ugnjetaču, da nam daš mesta da radimo na našem zajedničkom ugnjetavanju. Nemoj misliti da sam heteroseksualna.

Čiča Toma ga je probušio. Ni po koju cenu, ni u kom slučaju. I dalje ćemo da zahtevamo čisto pravo da postojimo kao produktivne, slobodne, jednake, crne, lezbejke, prekrasne žene.

Nismo ni na trenutak zaboravile da smo protiv rasizma, seksizma i heteroseksualnih predrasuda. U ovom društvu postoji mesto za nas, i mi ćemo ga ponosno uzeti, po svaku cenu. Čak i ako to znači odvajanje od naših takozvanih liberalnih belih sestara i braće, takozvanih liberalnih lezbejki sestara i homoseksualne braće, takozvanih liberalnih crnih sestara i braće.

Okupimo se, jer jesmo.

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta žena: lezbejske novine,* br. 2, decembar 1971, Čikago

Preveo Miloš Urošević

Dona Smit
(Donna Smith)

I lezbejke su majke!

Možda je prirodno biti homoseksualna, ali nije lako.

U tom smislu, lezbejke majke su posebno osetljive. U tom smislu, one takođe moraju imati osetljivost svojih sestara. Kome se one još mogu obratiti? Reklo bi se da je to najvažnije pojedinačno pitanje za lezbejke majke. Više od toga da samo bude svesna njihovog postojanja, homoseksualna zajednica mora biti svesna mnogostrukosti problema s kojima je lezbejka majka prisiljena da se suoči.

U početku, autujući se, ona se mora suočiti s mnogo preispitivanja svojih osećanja i motiva, budući da se povlači iz „pravila i uloga muškog društva". U isto vreme ima zastrašujuću odgovornost za brigu o svojoj deci. Jednako trpi posledičnu zbunjenost koja dolazi s promenom i opštim haosom izazvanim nepoznatim. Lezbejka majka u ovom dobu ekstremnog stresa često je nepodobna majka (kao i svaka majka): oseća se bespomoćno i beznadno, možda je beskućnica, i uvek se suočava s mogućnošću gubitka svoje dece. U tom monumentalnom naporu prečesto su joj jedini drugovi krivica, strah, pa čak i stid, dok očajnički traži neko utočište razumevanja izvan sebe. Sve njene energije preuzete su unutrašnjom borbom osećanja i posledica.

Kad ima dovoljno sreće da dobija potporu spolja, to joj svakako pomaže da vrati početno verovanje u ono što pokušava da uradi. Potrebno nam je više takve pomoći u vidu svesti zajednice.

Koristimo termin „zajednica" u razgovoru o sebi kao o homoseksualnoj zajednici. U idealnom slučaju mislimo na slobodan spoj životnih stilova; u stvari, nije baš tako. Ponekad se to previše približava paraleli sa svojstvom geta da se izoluje i „isključuje" autsajdere – čemu smo bile podvrgnute u heteroseksualnoj zajednici. Šta je sa zajednicom koju smo zaista zamislile za naš sve uočljiviji rast? Trebalo bi da u takvoj zajednici postoji mesto za decu, čije su odsustvo zatvorenici opisali kao jednu od stvari koje njihovu zatočenost u zatvorima čine nepodnošljivim. Žalosno je misliti da smo se prosto preselile iz jedne vrste zatvora u drugu. Ideja zajednice je uistinu velika porodica, koja komunicira i razmenjuje i prihvata razlike svih vrsta. Između tog koncepta i sadašnjice postoji ozbiljna neusaglašenost. Lezbejske majke ne bi trebalo da budu prisiljene da idu tamo-amo, od homoseksualnog sveta do heteroseksualnog sveta, pokušavajući da ostvare pun život za sebe i svoju decu. To bi sve trebalo da bude na jednom mestu, gde bi komunikacija zamenila kretanje tamo-amo.

Bilo da si majka ili nisi (neki se čak pitaju može li se biti lezbejka i majka; biodruštvena?), imala si majku. Da li je ona bila dobra za tebe ili nije, to je tvoja lična procena, ali da li je ona mogla da bude bolja – pravo je pitanje s kojim se suočavaju lezbejke majke u pokušaju da bolje odgajaju svoju decu.

One su već postavile pitanje i odgovorile na svoje pravo da budu lezbejke i pritom moraju da preispitaju celokupnu društvenu strukturu i mesto svoje dece u novoj strukturi koju pokušavaju same da oblikuju. Morale su se suprotstaviti majci tradicije i mita, kao i drugim aspektima društvenih konvencija. Njihove majke bi, da su same mogle to da urade, imale mnogo da im predaju u nasleđe.

Što se položaja manjina u ovoj kulturi tiče, lezbejka majka sad ima samo pravo četvororazredne građanke:

1) biti neizgovorljiva (i za mnoge vredna prezira);

2) biti žena (opšti društveni konsenzus);

3) biti majka (sticaj okolnosti pola);

4) biti lezbejka (a ako je meleskinja ili crna, tamna je do nevidljivosti).

Šta je onda s petorazrednim građanstvom njene dece, koja su prognana u razdražljivu nevidljivost? Gde je zajednica koja podstiče većinu što prihvata, a ne odvojene manjine i izolovane razlike? Kako možemo da učinimo da im bude bolje raspolažući onim za šta se još uvek s mukom borimo? To počinje kad podelimo s njima ono što možemo bolje da podelimo među sobom – sve od nas samih.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejska struja,* br. 4, novembar 1972, Los Anđeles

Preveo Miloš Urošević

Dona Martin
(Donna Martin)

Etika lezbejske ljubavi

„Jer sad vidimo kao u ogledalu, u zagonetki, a onda ćemo licem u lice; sad znam djelimično, a onda ću poznati kao što bih poznat." (I Kor. 13:2)

Tako Sveti Pavle opisuje jedan od uslova savršene sreće: biti potpuno (s)poznat. Svako od nas pati od ambisa između bogate složenosti koju u sebi spoznaje i različitih mreža nametnutih od spoljnjeg oka. Među kategorijama je verovatno najrigidnija i najuniverzalnija ona koju nameće pol. Ni u jednom ljudskom društvu nije bolje biti žensko nego muško, ali naše društvo spada među najrepresivnije po pitanju ženskog zavođenja i izražavanja seksualnosti. Čak i za lezbejke, iako se opiru „svetoj" društvenoj heteronormativnosti, ova očekivanja nastavljaju da uzrokuju duboke i često negativne posledice. S početka sve se činilo prelepim. Neiskusna lezbejka u povoju počinje svoj novi život sa ushićenjem očekujući slobodu – slobodu da bude ono što jeste. Nije više roba za razmenu – da dečku u zamenu za prihvatanje daje seksualne privilegije. Niti je više zaključana u očekivanje braka kao jedinog pravog opravdanja za seksualni odnos. Zaista, mlada lezbejka sada može, oseća to, da odgovori drugom emotivno, seksualno, i na sve druge načine ravnopravno, društvo nema pravila za odnos dve žene kao što ima za muško-ženske odnose. Sada može da se oblači tako da obrati pažnju na udobnost, a ne na muške standarde ulepšavanja, koji najčešće podrazumevaju primamljiva otkrivanja zavodljivih delova anatomije. Sada može da funkcioniše kao ljudsko biće, a ne kao bespomoćna lutka od koje se očekuje da pasivno čeka da joj pridrže vrata, upale cigaru, ili naruče obrok. Takođe, ona lakše može odbiti uvertiru u seks, iskrenije izraziti svoje razloge, bilo da su uzrokovani promenom raspoloženja, emotivnim padom ili fizičkim krahom. Ali ne zaboravimo, svi vole pažnju, vole da budu čekani, i još, vole osećaj vrednosti koji seksualno interesovanje podrazumeva; čak i najženstvenije među nama postoji neka vrsta priznanja koja su uključena u većinu seksualnih napora u kojima nema silovanja.

Ali ljudska priroda koliko god da je banalna, nikako ne pozdravlja rigidne uloge bilo koje vrste – posebno ne pasivne, koje se u našoj kulturi obično vezuju za nemoć. Ako lezbejka odluči, za razliku od svih „poštenih žena" može odabrati aktivnu ulogu – može drugom da otvori vrata, pita za ples, ili čak, što je predivan osećaj, prva inicira seksualni odnos sa nekim drugim. Upravo u ovom polju seksualnog lezbejka u povoju najiskrenije oseća svoju snažnu, novostečenu slobodu, koja postaje najveći činilac subverzije. Zmija u vrtu, ironično, dolazi iz odbijanja aure muškog i ženskog pola i njegove zamene visoko idealističkim kodom – etike lezbejske ljubavi, da se tako izrazim. U igri polova žene se uvek nađu u odbrambenoj reakciji prema ulozi napadača u kojoj se po pravilu nađu muškarci. Muškarci su ti koji odlučuju u igri od izlaženja do braka – oni postavljaju pravila, i imaju taktičke prednosti – a žene su te koje se nadmeću što bolje mogu. Većina žena će, zapravo, ako ih malo pritisneš, priznati da osećaju bes povodom sopstvenih taktičkih ustupaka koje prave zarad dobitka – prihvatanja, i uz malo sreće, braka – u igri gde pobednika, ipak, prepoznaju obe strane kao već predodređenog. Za latentnu lezbejku igra postaje bitka čiji je cilj nimalo ne vuče: niti oseća erotski naboj prema muškarcima, niti želi skromnu pobedu – brak – koji su za nju planirale njene heteroseksualne sestre. Ona učestvuje samo neko vreme u tome zato što joj društvo ne nudi mnogo više od braka kao zanimanja. Povrh toga, u pokušaju da osigura njenu privrženost cilju, društvo je tako snažno prilagođava kulturi u kojoj je ona mnogo manje podržana da istražuje ostale opcije, bilo u seksualnosti, bilo profesije. Dakle, daleko češće nego što je to slučaj sa homoseksualnim muškarcima, potencijalna lezbejka se povezuje sa heteroseksualnom igrom zavođenja (mating game). Razumljivo, ona svom senzibilitetu nanosi mnogo više povreda nego što to čine njene heteroseksualne sestre. Njena krivica je tako višestruka jer njoj, da bi se uklopila, nedostaje ključna odlika za koju je indoktrinirana da veruje da je jedino moguće odobrenje za seks, sem braka – snažna emotivna privlačnost. Rezultat svega ovoga u lezbejskom svetu je ovaj. Razočarana, ako ne i zgrožena, svojim pređašnjim postupcima s muškim partnerima, rešena da nikada više ne učestvuje u tako prljavoj i nastranoj taktici, lezbejka donosi odluku da stvori vrli novi svet za sebe. Ne samo da će njene veze biti blaženo slobodne od normom određenih privilegija, one će biti prožete uzviženim idealizmom neopterećene bolom mešetarenja koje vidi ugovor kao krajnji cilj. Krucijalno, utilitarni, seks izazvan krivicom, biće zamenjen seksom u koji se ulazi slobodno, i što je najvažnije, shvaćenim kao prirodnim produžetkom ljubavi. Šarlot Vulf (Charlotte Wolff) u svojoj novijoj knjizi Ljubav među ženama, pokazuje da ovaj tipičan pristup lezbejki govori u prilog njenom viđenju „homoseksualnosti" pre kao „homoemocionalnosti" kao srži ljubavi među ženama. Seks je, pak, uvek sekundaran. On je pokazatelj emotivne ljubavi, ali baš iz tih razloga one mu i pridaju veći

značaj. Seksualni zagrljaji za lezbejke simbolizuju neku vrstu zakletve, obećanja koje jedna drugoj daju (str.70-71) Ono što lezbejke ne primećuju, a nažalost, ovo je primenjivo kako na novajlije tako na veteranke, jeste da iako odbacuju neke izopačene nužne uslove zavođenja, one se ujedno i dalje drže nekih koje im ozbiljno ugrožavaju sreću zamišljenog raja.

I kao svako ozbiljno iskušenje, i ovo je uvijeno u lep omot, što ga čini još opasnijim. Lezbejka je zapravo sklona da u odnosu sa drugom ženom usvaja uporne pokušaje društva da izjednači seks i trajanje, i još ih primeni sa takvom temeljnošću svojstvenoj ženskoj vrsti.

Kao što ćemo videti, kruto usvajanje ovih oblika ponašanja od strane većine lezbejki, posebno onih preko 30, se često obija o glavu njima samima.

Činjenica je da je seks mnogo opuštenije shvata u muško-ženskim odnosima nego u žensko-ženskim. Naravno, ovu razliku uslovljava muški opušteniji pristup seksu. Za heteroseksualni par, muška spremnost da razdvoji seks od emocija i vezivanja tipično se završi u bujanju njegove seksualne agresije ispod površine, i njenoj dozvoli za to.

Tako je nastao obrazac koji istrajava, da većina devojaka uživa u poprilićnom broju seksualnih aktivnosti u godinama kada izlazi, često paralelno sa više momaka, neretko nalazeći u seksu poprilično zadovoljstvo. Uprkos ustezanju i griži savesti, praktična potreba da se muškarcima pruže usluge delimično opravdava izbegavanje društvenih normi vezanih za žensko seksualno ponašanje - ukratko, lišava ih moralne osude, tako da se one osećaju slobodnim da zadovolje seksualne potrebe. Ali lezbejka se zatvara u situaciju u kojoj nema mesta za bilo kakav istraživački ili usputni seks sa drugima.

Delimično kao reakcija na neukus muško-ženskog seksa, kako ga ona vidi, a delom zbog naučenog koda ženskog seksualnog ponašanja, ona se zatekne u situaciji da prihvata trostruka izjednačenja: 1. Seks je dozvoljen, osvećen tako reći ljubavlju, i prirodno podrazumeva vezivanje. Za nju nema lakoće uživanja koje ima u heteroseksualnom svetu: za lezbejku ili je Romeo i Julija, odnosno Sapfo i Atis - ili ništa! Inspirativna paradigma, bi trebalo poput nekih parfema, da se prsne u malim količinama, a ova posebno, kako se čini potpuno jasnim pri posmatranju lezbejskih veza. Ironično, taj ideal lezbejki često funcioniše kao izgovor za seksualnu aktivnost.

Nekima od nas koje smo stekle uvid u ove stvari, jasno je da nas privlače razni ljudi na razne načine, kao i ista osoba na raličite načine u različito vreme. Seks baziran na instinktu je jedna od ovih privlačnosti, i ne zavaravajmo se, žene je osete koliko i muškarci. Ali, češće su žene privržene nekome kada emocije uđu u priču, i ovo naravno implicira potpunu upoznatost sa drugom osobom. Na kraju krajeva, ljubav kako god da se definiše, može se čudesno zadesiti dvoje ljudi. Ona podrazumeva vezivanje, iako oboje shvataju da to nije nešto na šta oni utiču, a iz iskustva to znači međusobno prodiranje u sopstvo, koje uključuje empatiju, deljenje, toleranciju - sve što proističe iz duge, bliske veze. Lezbejka je, pak, usvojila za sebe ovu previše retku situaciju kao uslov za seksualni odnos. Ona sebe mora da ubedi da ljubav postoji, ili makar da postoji intenzitet emocija, koje obećavaju ljubav kao plod, pre nego što sebi dozvoli sočna zadovoljstva spavanja sa nekim. Za ženu koja se autuje, ali i za mnoge koje nikad ne uče iz iskustva, ljubav nije zajednički rast na duge staze, već i sveta reč koja se usvaja u značenju lagodne ekstaze seksualno-emotivne realnosti, češće je termin *ljubav* zaista samo korisna racionalizacija za goruću želju za telesnim kontaktom.

Ukratko, postoji jaka tendencija kod lezbejki da kada postanu subjekat seksualnog nagona daju sebi dozvolu da se prepuste tako što se trude da ignorišu realnost i nazivaju je ljubavlju. Prirodno, ova tendencija da se "posmatraju zvezde na nebu" dok se upada u jarak nije vezana isključivo za lezbejke. Nažalost, česta je to pojava kod svakog čoveka, bez obzira na klasu, pol ili inteligenciju. I iako je u pitanju situacija bogata divnim materijalom za gorki humor jednog Aristofana ili Swift-a, nažalost, za lezbejku često podrazumeva i tragediju u četiri zida. Za one koje postaju subjekat ove zbunjujuće ludosti postoji isuviše često sumorni rasplet koji čini razočarenje.

Uglavnom lezbejski par oseti privrženost i odanost jedna prema drugoj već od prvog držanja za ruke ili prvog poljupca, a gotovo uvek nakon vrhunca drame odnosno nakon prvog ljubavnog odnosa. Kada se ova slatka turbulencija smiri dolazi vreme u kom jedna osoba zaista upoznaje drugu, kada trezvenost i realistična zajednička procena konačno ima prostora da se probije. Čudesna razmena pouzdanja praćena je često rušenjem barijera u seksualnom odnosu (za žene veoma bitnom delu zadovoljstva), posle kojeg je usledio sporiji i duži, ali podjednako važan, period ličnog otvaranja. Ovde se obistinjuje ona stara poslovica koja kaže da dela govore više od reči, pogotovo u slučaju da par odluči da njihova strast garantuje njihovo zajedničko uspostavljanje domaćinstva. Ipak koji god da je oblik njihovog življenja (zajedno ili odvojeno), ovo je trenutak u kom dve žene počinju da se međusobno upoznaju kao učesnici u realnom svetu i u svojim svakodnevnim bojama, a ne kao glumci neke veoma napete drame. Samo iz ovakvih informacija može da proizađe realistična odluka za stalnošću, ali

je hteli ne hteli, ta odluka često već napravljena obično bez dodatka ovakvih saznanja.

Nije čudno onda što su rezultati često tužni, ako ne i tragični, u kojima se žene neretko nađu vezane jedna za drugu, a da nisu ni na neki osnovni način kompatibilne. Odane moralnosti sopstvenih izmišljotina i stoga još više posvećene dokazivanju njihovih ispravnosti - takav par biva u vezi sa istrajavanjem, a ne sa drugom osobom. S tim ciljem one prolaze kroz oluje grubosti ili mirnih perioda jednako nepodnošljive dosade zbog zacrtane odluke da se održi veza.

Među singl lezbejkama koje su prošle kroz veliki broj ovakvih odnosa i koje su shvatile njihovu dinamiku, ovo generalno očekivanje (da seks podrazumeva dugoročnost) predstavlja takve probleme da bi neka osoba sklona preduzetništvu mogla da zaradi koji dolar pišući knjigu Seks i sama lezbejka. Ukratko, to predstavlja ludačku košulju koja guši njenu pokretljivost.

Treba imati nadu da će u procesu intimnog spajanja sa različitim ljudima ona samu sebe bolje upoznati, kao i svoje želje i potrebu za stalnom partnerkom. Stoga ona bez sumnje postaje selektivnija i shvata da joj neće večno odgovarati svaka atraktivna i prijatna žena. Zbog zrelosti koja dolazi iz teških iskustava ona sada ima jasniju ideju o tome koji su kvaliteti bitni za nju. Ukratko, možda ju je postalo teško zadovoljiti i možda prepoznaje da je pronaći pravu osobu nešto što zahteva puno ispitivanja i eliminacije. Po pravilima lezbejske igre zavođenja, ovo postaje posebno težak proces, pogotovo ako je žena osetljiva na druge ljude. Time što se fizički kontakt generalno shvata kao uvod u trajnost, takva žena je de facto osuđena na celibat. Ona može da gleda, ona može da razgovara, ali ne može da dodirne, osim kada pleše, što je aktivnost koja je izuzetak od pravila. Osim ako nije takav slučaj da je ona spremna na to da ima lošu reputaciju među svojim sabornicama time što ide od jednog do drugog kreveta, ili još bitnije osim ako nije spremna da izaziva emotivni raskol drugima time što očekuje vezu zbog takvih aktivnosti. Ironično je to što je njoj zabranjena relativna sloboda zajedničkog istraživanja koje uključuje i seksualno, kakvo je dozvoljeno njenim heteroseksualnim sestrama. Možda će ona konačno shvatiti da bez obzira na to što se razlikuju, pravila i očekivanja osakaćuju vreme njenog udvaranja ništa manje nego ono kod heteroseksualnih žena. Ono što je zajedničko obema situacijama je veoma veliki značaj koji naša kultura daje seksu, ali kao i mnoge druge stvari u ovom našem loše organizovanom svetu, više ima značaja za jednu nego za neku drugu grupu ljudi.

Muškarac koji lukavo zauzima pravo na posed žene kroz seksualne restrikcije uspeo je da prođe sa stavljanjem velikog tereta striktne vernosti koja se očekuje od žene. Kao garanciju, kada nije osudio seks u potpunosti (kao što to Sveti Pavle jedva izbegao da uradi) on ga je napunio simboličkim značenjem. Seks je ili sveti akt koji učvršćuje vezu između muža i žene, analogno vezi između Hrista i crkve, ili je u kontekstu koji nije religijski ekstatični vrhunac intime duge jačajuće bliske veze (kao što je propovedano u klasičnim seks uputstvima ili knjigama o seksu).

Zbog svoje inferiorne pozicije, tradicionalno je žena vezana za obe pomenute doktrine i njihove plemenite aure, dok je njen stvaralac (i ugnjetač), muškarac, mnogo nezavisniji od njih.

U ovoj priči većina ne uspeva da vidi to da ljudi ne funkcionišu kao u nekom romanu u kome su jasno određeni zahuktavanje i klimaks, i da su zapravo ove šeme koje regulišu i definišu ljudsku seksualnost nametnute preko realnosti koja je mnogo haotičnija i potencijalno raznovrsnija. Moglo bi se reći da su takva očekivanja u ponašanju neophodna za održavanje stabilnosti braka i porodice, ali se dovodi u pitanje od strane mnogih posmatrača modernog društva da li to važi i za današnje vreme. Ipak jasno je da lezbejke nemaju okvakve obaveze. (U tom veoma realnom smislu smo onda mnogo slobodnije da gradimo novi, i veoma obogaćujući život).

Za bilo koga ko je iskusio ovu kombinaciju zadovoljstva i zabave koju pruža jedan na jedan ljubavna veza, ili ko poznaje ovakve parove, ili ko je samo čitao o njima, njihov prioritet u važnosti za kompletno ljudsko zadovoljstvo je neosporan. Mešanje erotične strasti i vernog prijateljstva između dvoje ljudi svedoči kompletnom predavanju sebe jednom Drugom, što je nešto za čim svi mi iskreno žudimo. Stoga uzgred mislim da lezbejski život ima više potencijala za ispunjenje od muških homoseksualnih veza. Prve, to jest lezbejske odnose obično čine potpuniji odnosi prema drugoj osobi nego kada je u pitanju druga grupa koju prečesto karakteriše fokusiranje na sebe, ali parcijalno, kao na izolovani seksualni mehanizam. Ipak, dokazi ukazuju na male šanse ovakvog ispunjenja: parovi, bilo da su homoseksualni ili heteroseksualni, koji su na ovaj način "blagosloveni" su oduvek bili manjina. A naše vreme, koje potpuno podržava ljubav, sadrži i opasnosti koje prete njenom uspehu. Najvažnija od činjenica koje mi padaju na pamet je rastuća pojava kompleksne individualnosti koju neguje ideja o potrazi za sobom kroz edukaciju, uživanje, i trenutni kulturni etos koji izdvaja na visoko mesto izražavanje sebe. Kada ljudi prestanu da budu jednostavne kocke i pojave se kao višestranični poliedri, manje je šanse da će pojedinac da nađe nekoga čija se jednako kompleksna konfiguracija slaže sa njegovom ili njenom u jednu novu harmoničnu figuru.

Za lezbejku za koju društvena načela ne funkcionišu kao kohezivna sa programiranom monogamijom i koja bi stoga bila slobodnija u potrazi za istinski zadovoljavajućom partnerkom, pitanje je kako funkcionisati u međuvremenu. A to pomenuto međuvreme može biti zaista dugačko, za neke i doživotno čak, vreme u kom ona traži srodnu dušu ili je ipak manje više zaključila posle brojnih pokušaja punih nade u tom smeru da se za nju takva ideja čini nemogućom. Da li bi onda lezbejka zaista trebalo da se posveti celibatu, iako i dalje oseća seksualnu želju, ili naprosto želi da s vremena na vreme grli neku osobu ili bude grljena. Ili bi, pak, trebalo da se odluči za jednako nezanimljiv šablon "seksa za jednu noć", kratkih seksualnih susreta koje obično kod žena prati i osećaj griže savesti, a koji su takođe posmatrani i kao neprijatni i dehumanizujući. Htela bih da predložim modus vivendi, to jest srednji put koji izbegava oba ova ekstrema, a dozvoljava i promoviše humane (uljudne), trajne i ispunjene veze.

Kao i veliki broj mojih sestara, inspirisane emotivnim i seksualnim "uraganima", ja sam takođe ulazila u veliki broj veza i davala sebe ideji o stalnosti. Onda kada je strast prolazila i ja sam se nalazila nasukana na suvom kopnu koji čini trezvena procena, često sam ipak i dalje želela i negovala prijateljstvo sa bivšim ljubavima. Samo zbog toga što se uzbuđenje nije održalo, u mojoj glavi nije značilo da ne postoje druge stvari za nas: i zaista uvek ih je bilo dosta. Ovo me je usmerilo ka tome da zaključim da je seks moguć, dozvoljen i poželjan čak i među ljudima koji ne vide da imaju neku veliki zajedničku budućnost. Naravno u slučaju da mogu da sebe oslobode velikog tereta značenja koje nosi seks koji mu je donela naša kultura u svojoj "velikoj ljubavi" prema ženi.

Onako kako ja to danas mogu da vidim, seks predstavlja i često nekontrolisanu želju, ali i jedan od mnogih načina komunikacije sa drugom osobom. Ono što to podrazumeva u stvarnom životu je da se bez obzira na posledice, često "napon" između dve osobe pojača toliko da ako ne raskinu svoj odnos u potpunosti, seksualni kontakt postaje doslovno neizbežan. Drugim rečima, u pitanju je faza koju je neophodno proživeti. Ovo možda zvuči kao kapitulacija pred nagonskom željom (u biblijskom govoru), ali za mene, koja sam konačno oslobođena od ove asocijacije koja poriče život, suprotno tome može da funkcioniše kao ohrabrujući korak prema drugome. Kada se u odnos uđe sa skromnom iskrenošću sa obe strane, ona odgovori na mnoge potrebe, od kojih nije nevažna komunikacija koju podrazumeva prepuštanje tela drugom.

Prirodno, kao prosečna dobro indoktrinisana žena, ali takođe i prilično celovito ljudsko biće, vidim ovakvo zajedničko prepuštanje kao ekstenziju prethodnog prijateljstva i znanja. Ono je zaista jedan od bitnih puteva ka novom entitetu koji stvaraju dve osobe kada otkrivaju jedno drugome sebe i time takođe otkrivaju nove slojeve i džepove sopstvenog ja. Zbog toga što je često u pitanju brzo otkrivanje sebe drugome, nekad se može dogoditi da je onaj realni drugi koji je sada otkriven toliko različit od svoje društvene pojave.

Žene koje izlaze iz ovog pada u ponor, tužno prosvećene svakako imaju za pravo da donesu odluku da se u ovom trenutku rastanu od partnerke, ali njihovo kratko iskustvo ne treba pomešati sa susretom za koji je već od početka određeno da predstavlja samo kratku seksualnu vezu. Ovo pitanje namere je po mom mišljenju krucijalni činilac koji razlikuje najveći broj kratkotrajnih lezbejskih afera od homoseksualnih. Veoma sam osetljiva prema granicama iskrenosti o iskrenim osećanjima između bilo koje dve žene kojima je skoro sigurno ispran mozak tako da misle da je cena seksa ništa manje od večne privrženosti. I svesna sam da u skoro svim vezama postoji žena koja je više posvećena vezi od druge, i da uvek postoji mogućnost da će jedna izaći iz ovog strastvenog stadijuma veze oštećena. Ali kao odrasli ljudi moramo da shvatimo da je, bez obzira na prirodu neke veze u koju su upletene emocije, ovo opasnost koja se mora očekivati i sa kojom se mora nekako nositi.

Ono što bih ponovo da naglasim je da moj skromni predlog ima mnogo stvari koje mu idu u korist. Kao što je ranije naglašeno, ljudi reaguju na druge ljude na neverovatne načine poput kaledioskopa: sa nekima samo želite da razmenite po koju pristojnu rečenicu, sa drugima želite da pričate o poslu, o politici ili o knjigama, sa nekima volite da idete na žurke, sa nekima možete da pričate o svojim osećanjima, a prema nekima, dodatno, osećate i fizičku privlačnost. Idealno bismo svi volela da pronađemo jednu osobu sa kojom možemo da imamo sve od pomenutih stvari, ali se takva čuda izgleda retko dešavaju ovih dana. Tako da u međuvremenu većina nas nastavlja dalje mireći se sa onim što nam je prvo posle najboljeg. Osim što je za mnoge od nas to ipak drugo ili treće do najboljeg, ako ne i gore. Homoseksualni život dozvoljava svojim pripadnicima/cama šanse za bežanje iz ovog strogog lavirinta koji ograničava heteroseksualce i bežanje od pravila i očekivanja muških i ženskih modela ponašanja koji pretenduju da u mnogome devitalizuju život. A lezbejke su po mom mišljenju u najboljoj od svih pozicija, ako mogu da odbace to sveto, ali zastarelo izjednačivanje seksa i trajnosti. Zato što su mnogo više nego njihova homoseksualna braća sklone verovanju da seks ne samo podrazumeva odgovornost, već je i više ispunjujući i zabavniji kada je povezan sa još nekim aspektom celog ljudskog bića. Po mom mišljenju i mišljenju većine mojih prijateljica

koje su lezbejke, fokusiranje na preveliki kurac i mišićav torzo je kao uzimanje šlaga sa slasne torte, ali ignorisanje njenog preostalog velikog dela. Mislim da se većina empatičnih lezbejki oseća tužno povodom ovog dominantnog modela prisutnog kod homoseksualnih muškaraca i njihove heteroseksualne braće, koji su ili jako nezainteresovani ili preplašeni time što nudi bliskost sa nekim, do te mere da njima samima krenu da vladaju njihovi penisi. Jer iako avantura u bliskosti uvek sa sobom nosi veliki rizik, ona je ipak, kao što svaka žena instiktivno zna, jedna od potencijalno najviše nagrađujućih stvari u životu. Zbilja je verovatno baš ona fundamentalna jer uključujući sebe u interpretaciju sa drugom osobom daje značaj celini nečijeg života. Pruža osnovnu bazu i dom koji čine pripadanje i zadovoljstvo koje daje energiju svim drugim aspektima nečijeg života. Ovde dakle leži velika prilika za lezbejke, ne da u potpunosti odbace većinski deo društva koji ih je sramno odbacio, već da mu pripoje najbolje ideale iskrenosti i razumevanja drugih u traženju veze koja ima značaja, a koja nije nužno i trajna ili savršena.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonski četvoromesečnik,* br. 3, maj 1973., Okland

Prevele Ana Simona Zelenović i Dea Cvetković

Dona Martin
(Donna Martin)

Kraj afere, neke refleksije o lezbejskom feminizmu

Uvijek je lijepo na početku.

Eklektični prvi sastanci su uvod u puno vibracije, iz koje proizlazi razmotano uzbuđenje sebe s drugom. Tada kulminira u uzajamnoj apsorpciji i nježnosti fizičkog kontakta, u početku neodlučnih dodira, budućeg istraživanja kontura voljenih tijela; finalnog pasioniranog vrhunca intimnosti. Konačno su opuštenije, ali ipak duboko zadovoljene, vremenom smještene jedna u drugu, kad svaka živi u jednom velikom dijelu sjećanja druge, kad ukratko, par kreira za sebe svijet značenja i sreće.

Svi znamo za duboku satisfakciju takvog iskustva ili smo barem već to sanjale.

U osnovi, vjerujem da većina nas mora priznati, da zbog toga živimo. To nas održava u teškoj monotoniji i iskušenjima života. Za nas, kao za mnoge muškarce, prioritet se ne daje hrpi zlata na kraju cjeloživotnog rada, posjedovanju moći nad stvarima i ljudima ili javne ili profesionalne pozicije koja zahtjeva poštovanje od strane plemića i inferiornih. Ono što kao žene shvatamo instinktivno dajući pravo značenje i vrijednost ostatku života jeste intepersonalna veza koja nas u potpunosti zadovoljava, dopuštajući nam da budemo krajnje ispunjene i tu je paradoks – u intimnoj relaciji sa drugom.

Tu bih stavila na kocku, međutim, da je većina nas zbunjena načinima na koje mogu završiti ove lijepe idile. Još više sa uobičajnim načinima završetka.

Ekstazija postaje agonija, sreća ublažena sa drugom postaje bolno otuđenje, a zajedničko voljeno razumijevanje pretvara se u osvetničku, gadnu, scenu mržnje.

Kao feministkinje imamo tendenciju da krivimo muškarce za toliku zbrku i cijelu tragediju muško/ženskih odnosa. S pravom stavljam tu tačku. Njihova apsorpcija sebstva i osjećaj samoznačenja, njihova intenzivna osjećanja i nezainteresovanost na ulaganju u interpersonalnalni odnos, sve to formira veliki hendikep. Zapravo, kad stvari krenu loše žene mogu biti brutalne prema drugim ženama jednako kao što su to i muškarci, ukazujući na neporecivu istinu u

ekspanziji ljudskog iskustva koje leži izvan područja feminizma.

Ukratko, prejednostavno je da u tome vidimo rješenje ili lijek za sve ljudske probleme. Previše hrabrosti na svim nivoima vodi nas jednostavno do aseksualnosti te mora biti približeno, ako su rešene da se suoče s tim, sa kompletno drugačijim opsegom.

Dozvolite mi ilustriram ovo prepričavanjem tipičnog kursa u pogoršanju i finalnom razrješenju lezbejske veze razmatrajući slučaj Beth i Anne. One su bile isključivo vezane jedna za drugu određeno vrijeme. Njihova veza nije bila savršena, ali koja veza jeste? Kakogod, one su dobile mnogo od nje, i mnogo su u nju uložile sebe. Iako je tu bilo mnogih važnih razlika, radile su naporno da ih prevaziđu, a kada u tome ne bi uspele, tolerisale bi ih, u strahu da previše ne zaljuljaju brod. Šta se dogodi onda kad Beth ne može da savlada više te razlike, ili pronađe neku drugu naizgled kompatibilniju, ili se (iz bilo kojeg razloga) jednostavno odljubi od Ann? Češće nego što to nije, ona se kreće sledom događaja koji pretvaraju te formalno shvatane ljubavnice u neprijateljske strance.

Poput mnogih bezobzirnih muškaraca Beth odlučuje da radi toga što je toliko toga što i dalje cijeni kod Ann, također i zato što osjeća da će se time omekšati udar, da u budućnosti nudi ponudi prijateljstvo, iako – je ljubavna afera gotova.

U suštini ona zna da je nezadovoljavajuće malo za Ann (koja nakon svega želi Bethinu ljubav), i zato stvarno ne funkcioniše ni kao ono malo za njen osjećaj krivnje zato što je bila pacov koji čini – neku duboko nesretnom. I zato se Beth ne može ponašati prirodno i spontano prijateljski kao prije.

Štaviše, ona može biti zanesena nekim drugim sada, u tom slučaju njena emotivna energija je već preusmjerena; kao što i situacija koja čini kontrast između Bethine i Annine sreće postaje više očigledna.

Ishod svega ovoga je da iz neke empatije, ali i zbog mnogo krivnje, Beth nudi prijateljstvo, ali nalazi da joj je nemoguće da ga ostvari.

I Ann, hvatajući se svega što joj Beth još nudi, dohvaća to, ali u stvarnosti, pronalazi prazne riječi bez geste, ali ne i toplinu. Iz bijedne frustracije, Ann može sada osjećati da je neka vrsta osvete više nego opravdana. Stoga, sada iznosi sve ranije pažljivo kontrolisane žalbe na Beth, koja, zauzvrat, prirodno odgovara sa svojom listom. I još jedna veza koja je počela i trajala u slatkoći i svjetlu završava u odvratnoj klaonici.

Naravno ovaj scenarij nije rigidan, postoje brojne varijacije veza, ali prema mom iskustvu njegovi elementi i dinamika su stvarno zajednički za lezbejske raskide. Moje vlastite reakcije su različite. U jednu ruku, naginjem ka reaktiviranju mog latentnog cinizma o ljudskoj prirodi do tačke vulkanskog aktivizma. Kako mogu dve osobe, između kojih se događalo naposlijetku toliko toga, dozvoliti sebi da uvredljivo zloupotrebljavaju jedna drugu? Šta čini tako tužan i sramotan ishod, govori o kvaliteti, stvarnoj supstanici njihove ranije „sreće“? Je li sve to bila šuplja fikcija tada, ako je ovo u što može – tako lako mutirati?

U drugu ruku, to zahtjeva mudrija i možda postojanija očekivanja među nama danas, nego što je to romantična ljubav nečijeg života kao vrhunsko iskustvo.

Takva ljubav zavisi, barem u početku, uveliko o atraktivnim vanjskim privlačnostima lica, figure, ličnosti, dostignuća. Ali trajanje te ljubavi zavisi također, o očiglednim i manje zemaljskim stvarima, kakve su navike urednosti, ideje o upravljanju novcem, upotrebe slobodnog vremena, i tako dalje. Ne samo da se takve činjenice obično otkrivaju postepeno, nego i ta ljubav koja je nebitna.

Kao dodatak, tu je utvrđena činjenica o ljudskim samo-interesima za sklisku budućnost ljudske prirode. Za neke to je prvobitni grijeh, bazičan za sve druge, a to je da sebe postavimo na prvo mjesto prije svih drugih. Za druge moralno je neutralno i prirodna je sposobnost, osnovno samo-preživljavanje. Tretira se za vrijeme visine ljubavne veze pošto je jednostavno ignorisano, ljubavnice se obmanjuju mišlju da postoje samo jedna za drugu.

Suočavanje sa realnošću njihovog samointeresa ide sa shvatanjem da, Beth, ja želim da budeš srećna, ali sa mnom. I kako je to promašeno ona se barem može obavezati da učini napor da sačuva svoj ponos, tako smrtno tretiran odbijanjem i neuspjelog obećanja prijateljstva.

Zato ona napada Beth zbog njenih nesavršenosti, i ozbiljnih i trivijalnih. Na koje Beth prirodno reaguje odgovorima u samoodbrani. I takmičenje – da bi se vidjelo koliko koja može više povrijediti drugu ide naprijed.

Zaista spašavanje mnogih veza činjenicom da se ljubavnice pokušaju suočiti sa konfliktima – tiho unapređuje stvari koje idu do katastrofalnih razmjera.

U bilo kojem događaju, kad je veza očigledno u problemu ordinarni samo-interesi često idu daleko jasnim iskrsavanjem. Vidjele smo situaciju Beth i Ann. Zato što sama sebe esencijalno vidi kao „dobru“ osobu Beth, umjesto što hladno odbacuje Ann totalno, ona nudi nešto utješno –

ali ipak nešto – umjesto njene ljubavi.

Njen objekt, u velikom dijelu, je da zaštiti svoju-sliku „dobrote“. U uhvaćena u tom projektu Beth, ostaje neznalica u svome sebičnom supstratumu da nesposobna/nevoljna da percipira svoju nesposobnost da zapravo održi svoje obećanje. I Ann hvatajući se toga, ne dobija ništa. Ali i ona je vjerovatno sada mračno suočena sa njenom vlastitom sebičnošću. Kao sve ljubavnice, ona je suočena sa 12 i nekoliko zašto je kao lezbejka/feministkinja razvučena ovim neprijatnim procesom? Naročito jer ni u feminističkim, a ni u lezbejskim krugovima, nisam naišla na mnogo ozbiljnih suočavanja sa ovim problemima, koji proizvode toliko misterije za mnoge od nas.

Kao žene trebale bismo biti mnogo empatičnije prema drugima, i empatičnije prema njihovim potrebama i osjećanjima.

Ali ipak prečesto bile smo žrtve dodatno poklonjenih okrutnosti, i vidjele mnoge druge slične nanesene bespotrebne bolove.

Kao što sam predložila, nema lakih formula, čak ni za održavanje ni za produžavanje ljubavne veze. Sve smo Sposobna bića u nesavršenom svijetu. Ali mislim da tu ima mjesta za poboljšanje.

U svojoj kampanji da se izjednače privilegije između spolova detronizacijom muškarca i njegove pozicije Nasljednika zemlje, ženski pokret je previdio neke važne izvore za jednakost žene, ljudsku mizeriju. Zato vjerujem, sazrelo je vrijeme za nas da se fokusiramo na ispitivanje ovih bazičnih pitanja Intimne ljudske interakcije. Grupe za feminističko podizanje svijesti mogu biti idealno mjesto za istraživanje, ne samo kako je društvo uopšte, a muškarci posebno, zabrljalo MS, ali također, kako sva ljudska bića mogu tretirati jedna druge s ljudskošću ne samo kad stvari idu glatko, nego i kad nas zadese neizbježni konflikti i razdvajanja.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonka,* br. 1, jun 1973., Milvoki

Prevela Merima Omeragić

Kletva

Premenstrualna napetost i bolni menstrualni grčevi – dekadama su nam muškarci govorili da su žene inferiorne jer nas ti problemi čine „nepouzdanima“ u „to vrijeme“ u mjesecu.

Sada nutricionistička istraživanja smještavaju tu laž u stari mit. Postoji zasiguran dokaz da menstrualne teškoće nisu svojstvene ženskoj biologiji, nego su prouzrokovane i rezultat su stepena pothranjenosti izazvane stresom i tipičnom američkom prehranom.

Mnogo nas, bez potrebe, se pretvara u vještice svakog mjeseca. Naizgled perfektno zdrave žene trpe bol u leđima, vrtoglavice, nesvjestice, žude za slatkišima, imaju osjetljive grudi, zadržavaju vodu i dobijaju na kilaži, nervozne su, plaču u bolu. Za neke žene stvari su i gore zbog iritirane ciste razvijene u grudima.

Za mnoge od nas, tenzija i depresija za vrijeme dana prije menstruacije su posebno teške. U svojoj knjizi „Prava hrana za tebe“, Dr Carlton Federicks predstavlja neke frapantne podatke o stvarnosti ove nelagode. U studiji žene iz popravilišta i zatvora, 49% njih je počinilo zločine u sedmici prije menstruacije. Ekstremni slomovi u ovom periodu računaju se za 43% primljenih žena u mentalne institucije. Od pokušaja samoubistva žena, 53% desilo se u ovom periodu mjeseca.

Ovo nije neizbježno, nije ni normalno. Dva ključna faktora objašnjavaju, i omogućavaju prevenciju ovog užasnog stresa. Prvi problem je ogromno koncentrisanje ženskog hormona estrogena dvije sedmice prije menstruacije.

Problem nastaje kad jetra ne dobija dovoljno proteina i vitamina B da metabolizira i kontroliše nivo ovog moćnog hormona u sistemu.

Drugi faktor, koji se ubraja u grčeve je premenstrualna mizerija, u stalnom padu nivoa slobodnog kalcijuma u krvi koji počinju deset dana prije menstruacije. U toj tački proizvodnja estrogena koja je bila koncentrisana, ukida se. Estrogen ima vitalnu ulogu u proizvodnji i apsorpciji kalcija u crijevima. Čak i mali prehrambeni nedostatak kalcija, ili magnezija ili vitamina D koji podupiru zadržavanje kalcija će dovesti do problema gašenja estrogena.

Nutrijenti su to što izgrađuje tijelo i održava tkiva i njihovu „komunikaciju“. Ne manje od bilo kojeg drugog sistema u tijelu, endokrinski i hormonski sistem zavisi od nutrijenata osi-

guranih iz prirodnog okruženja u koji je uključen ovaj sistem.

Prirodna prehrana primarnih žena je osiguravala ono što je bilo potrebno njihovoj jetri i crijevima. Viskokvalitetni protein je bio dostupan lovačkim i ribarskim i nekim poljoprivrednim društvima. Brežnjev u svom govoru o ženama u grupi najvećih SAD kapitalista juna 22, kako bi se dodvorio seksističkom šalom, o prednostima trgovine između SAD i Sovjetskog saveza je rekao „i naravno, u polju dobara konzumerizma, žene su najviše nestrpljive radi razvijanja takve vrste trgovine, jer smo mi svi muškarci u redu, mi možemo izdržati da nosimo jedan stari kaput na sebi, ali žene, one se žele presvući barem tri puta dnevno". Vitaminima B obiluje organsko meso, i cjelovite žitarice. Obilan protein, B vitamini i kalcij su obično bili dostupni, dakle, iz ženskog unutrašnjeg okruženja.

Nažalost, oni više nisu dostupni. Danas, nije neobično da žene preskaču doručak, ručaju mršavi hamburger sa kolom, komadić mesa unutar prozračnog peciva (ili vitaminima manje obogaćenog bijelog brašna) i opterete svoju večeru uzimanjem prerađene tjestenine i instant večerom ispred TV u kojoj je patetična gomilica preobrađenog mesa filovana sa nejestivim punjenjima. Mnoge žene vodi ideja da mlijeko „previše deblja" i kako su odrasle da ga ne trebaju, ili bilo koji drugi izvor kalcija.

I kao većina Amerikanaca, većina žena sigurno najmanje 80% njih, lišene su potreba za kalcijem. Primarni izvor je bio hljeb od cjelovitih žitarica i povrća, ali iscrpljivanje tla i obrada zrna žitarica skoro su skroz eliminirali magnezij iz naše prehrane.

Menstruacija nije dizajanirana od strane prirode kako bi se mučile žene. Visoki nivoi estrogena i progesterona moraju biti regulirani kako bi se obogatila postava uterusa, i redovno čišćenje uterusa menstruacijom rezultira ispuštanjem tih hormona. Istraživanje koje je uradila Dr Ruth Okey na Univerzitetu California je pokazalo da oko desetak dana prije menstruacije jajnici reduciraju svoju aktivnost i kalcij u krvi znatno opadne. Ovo smanjenje se ponaša kao stres, tijelo je stimulisano da proizvede kortizon i aldosteron. Sol i voda su zadržani u tijelu, često uzrokujući da se grudi, ruke, lice i stopala znoje.

Dešavaju se glavobolje, može se dobiti 5 kg, a otpornost na alergije i infekcije se primjetno smanjuje.

Prvog dana mesntruacije krv uzima na pik kalcij još više, uzrokujući mišićna grčenja u pražnjenju uterusa, i ponekad negdje drugde u tijelu. U ekstremnom opadanju, rezultat su konvulzije. Iako je kalcij zaista, prirodno „sredstvo za smirenje" malo ga žena dobije kad ga treba. Kako je rekla jedna žena, „To je vrijeme kad ja udaram djecu, vičem na mog supruga, živim na sredstvima za smirenje, pijem previše, i ne mogu podnijeti sama sebe."

Svaka od nas može se bolje brinuti za sebe, tako što će napraviti neke jednostavne promjene. Da bi unijele vitamine B, vaše prvo pravilo mora biti da jedete cijelu, ne prerađenu hranu. Izbjegavajte kao kugu rafinirana brašna i „obogaćena, kuhana" zrna. Opskrbite svaki obrok visokokvalitetnim proteinima. Ako ne jedete meso, naučite kako da kombinujete biljne proteine kako bi ste dobile sve ključne aminokiseline u jednom obroku. Za užinu, pospite švapski sir ili jogurt kako bi dodali proteine sendviču ili salati.

Ako ste okorjela bjegunica od obroka, nadodajte vašoj užini ili sljedećem obroku piće napravljeno od proteinskog praha ili pivskog kvasca. Suhe tablete džigerice i nemasno mlijeko dokazano su odlični suplementi.

U studiji Fairleigh Dickinson Univerziteta, Dr Fredericks je nadzirao takvu prehranu za 200 žena i našao da je velika većina prijavila smanjenje premenstrualnog stresa za dva ili tri mjeseca.

Kao dodatak, trebate si osigurati najmanje lgr kalcija dnevno. To je ekvivalent četvrtini cijelog mlijeka. Ako ne volite mlijeko, sir i jogurt su dobri izvori, i kalcij može biti zadobijen iz lisnatog povrća, senfa, zrna soje i melase. U svakom slučaju dobra je ideja da dodajete u svoju prehranu pivski kvasac (izvrstan izvor oboje i kalcija i magnezija) ili tablete koje sadrže karbonat magnezij, kalij i često željezo. Ove tablete, dostupne u većini prodavnica zdrave hrane su zapravo podloga za dolomitsku stijenu koja sadrži magnezij, kalcij i malu količinu minerala u pravom balansu. (Trebate jednu količinu magnezija za svake dvije količine kalcija).

„Koristite kalcij umjesto aspirina protiv glavobolje, prije i za vrijeme vašeg ciklusa. Najnovije studije su pokazale da dva aspirina imaju štetan efekt na zgrušnjavanje krvi. Zapamtite da će bilo kakav stres povećati vašu potrebu za kalcijem, posebno ozbiljna fizička povreda.

Kako vitamin D povećava apsorpciju kalcija, potrebno vam je barem 4000 jedinica vitamina D dnevno. Zbog zahtjeva rasta, tinejdžerke imaju veće potrebe za kalcijem i vitaminom D.

Kad se dogode grčevi, 1 ili 2 tablete kalcija (100 mg svaka) svakog sata obično brzo donosi olakšanje. Predložila sam dodatke kalcija mnogim lokalnim ženama i dosada nisam još čula

za neku koja nije doživjela ubrzo olakšanje. Žene sa ugrađenom spiralom imaju dvostruki problem sa grčevima i krvarenjem (prolivajući dvostruko više od normalne količine krvi) ali kalcij, željezo i drugi dodaci su primjetno poboljšali ovo teško iskušenje.

Kalcij, također, djeluje na druge mišiće, uključujući one koji uzrokuju glavobolje. Dobra je ideja koristiti kalcij umjesto aspirina za glavobolje prije i za vrijeme vašeg ciklusa.

Dr Martin Blinder iz San Francisca je napisao da „su nedavne studije otkrile da dva aspirina imaju štetan efekt uticaj na zgrušavanje krvi za toliko koliko je jedna sedmica. Uzeta dva aspirina za vrijeme sedmice menstruacije, ili sedmice prije mogu toliko da udupliraju obim gubitka krvi." To također znači da treba izbjegavati komercijalne preparate poput Midola, Pamprin-a i Compouse-a, koji sadrže aspirin kao i diuretike i druge štetne supstance.

Razmatrajući broj žena koje pate od menstrualnih problema, šokantno koliko je malo sistematskih istraživanja napravljeno radi prevencije, istražujući nutricionizam kao i druge potencijalno važne faktore.

Riječ „menzes" je došla iz asocijacije menstrualnog ciklusa sa mjesečevim ciklusom. Jasan naučni dokaz je da povećanje količine kiše je povezano sa sedmicom koja prati mladi i puni mjesec (kad su zemljina i sunčeva gravitaciona sila u jednoj liniji). Kako se niko nije zamarao da istražuje uticaj mjeseca na menstruaciju? Stekla sam jasan utisak iz razgovora sa prijateljicama i iz vlastitog iskustva, da je vjerovatnije da će menstrualni ciklus koji pada blizu punog mjeseca kasniti, da će liti i biti težak.

Dobro unutrašnje zdravlje jasno je ključ da se kompletno uživa u moći što smo žene. Možemo sve nadoknaditi ono što nam je izgubljeno ili uskraćeno.

Tekst je objavljen u časopisu *Ona sama*, jul/avgust, 1973., Mičigen

Prevela Merima Omeragić

Menopauza će promeniti tvoj život

Sa pravom narodnom mudrošću žene su prestanak menstruacije nazivale „promjenom". Sjećam se kad sam bila dijete da sam čula moju majku kako pita komšinicu „Prolaziš li ti kroz promjenu, draga?" uprkos tom prijateljskom tonu, odrasla sam sa negativnim idejama o menopauzi baziranim na nagovještavajućim filmovima i knjigama, turobnom medicinskom pisanju i tračevima o toplim talasima (kako posramljujuće), plačem, depresijom i iracionalnom iritabilnošću.

Kad sam prvi put uopšte počela da sebe smatram „premenopauzičnom" – nekoliko godina nakon što su me ljekari osudili tim terminom – dožamorila mi je informacija od sestre fizijatarke. Dat mi je prepreden medicinski pamflet. Ton je bio snishodljiv i svadljiv. Mogu sumirati kako me poziva ovako: „Tvoj ljekar je tvoj najbolji prijatelj tokom ovog teškog perioda. Ogromne su hormonalne promjene i trebaš samo uzeti korak s njima. Okupiraj se, održavaj izgled, i tvoj seksualni život ne treba ispaštati. Povjeri svoje probleme svom ljekaru i on će ti dati lijekove kako bi nastavila sa životom."

Bila sam u ženskom pokretu dvije godine i taj pristup me naljutio. Nisam imala nikakvih ginekoloških problema dok se nisam poskliznula na pojavljivanje knjige Naše tijelo, mi. Prvo izdanje govorilo je ekskluzivno o brigama mladih žena, dajući informacije o veneričnim bolestima, kontroli rađanja i trudnoći. Ali tvrdo ukoričeno treće izdanje sadrži i najbolji napisani materijal o menopauzi koji sam ikad vidjela.

Topao je, praktičan i podržavajući, i ukazuje da toliko toga još treba da učimo. Simptomi menopauze NISU u našim glavama, baš kao što to NISU ni grčevi jer ne prihvatamo našu „ženskost". Naš unutrašnji hemijski (hormonski) balans je zapetljan više nego što je dobro shvaćen. Pored mjesečnih fluktuacija, promjena prilikom trudnoće, lučenja mlijeka, hormonalni sistem čini prirodne promjene na kompletan naš životni vijek. Između 5 – 50 hormonskih promjena dosegle su stadij u kojem ne aktiviraju druge tjelesne funkcije na način – kako je to uobičajno. Mehanizam kontoliranja tjelesne temperature, krvnog pritiska, nivoa šećera u krvi, i mnogih drugih stvari mora se smijeniti drugim poretkom, i promjena nije uvijek mirna.

Ponekada žene osjećaju vrtoglavicu, toplinu, hladnoću, umor, itd. naizgled bez jakog razloga.

Ali postoji razlog povezan s njihovim hormonskim balansom.

Ona nije bolesna ili neurotična. Te promjene su se spremale tokom prethodnih 20 godina, kao vrhunac hormonske polagane proizvodnje (oko 28-30) kapljica. Obično se žensko tijelo adaptira na umanjeni nivo estrogena sa blagim simptomima tokom perioda dvije godine ili slično. Tad slučaj menstruacije ili ovulacije i sva psihološka energija uložena u promjenu je dostupna iz ženskog vanjskog života ponovo.

Iz mog poštovanja prema kompleksnosti hormona, odabrala sam da ne koristim antibebi pilule i nadam se da ću završiti menopauzu bez uzimanja dodatnog estrogena. Nekoliko starijih žena mi je reklo da im je terapija estrogenom spasila razum. Ne bih savjetovala nekome sa brojim smetnjama da ne uzima estrogen, ali se nadam da će žene pronaći biljke i vježbe i prirodne načine ublažavanja stresa.

Pronašla sam statistiku i informacije koje su ohrabrujuće, tako da uključujem bibliografiju na kraju ovog članka nabrajajući ženski posticajni materijal koji možete zbilježiti ili pronaći u svojim bibliotekama.

Od martovskog „Specijalnog broja o starenju" Eugene Women's Pressa sakupila sam sljedeću statistiku: približno 4% žena prolaze kroz menopauzu prije 40 godine; 20% između 40 i 44; 45% između 45 i 49; 30% između 50 i 54; i manje od 2% nakon 55.

Naučila sam da postoji četiri generalna obrasca za menopauzu, sa dozvolom za varijacije:

Generalno smanjenje protoka, bez neregularnosti

Neregularno vrijeme sa preskakanjem ciklusa

Neregularno vrijeme i neregularni protok, iznenadni prestanak menstruacije.

Članak upozorava da krvarenje, neregularno tačkanje, ili krvarenje nakon nekoliko mjeseci nakon prestanka nisu normalni i to su simptomi koji trebaju biti prekontrolisani odmah.

Dok nisam pročitala Naša tijela, nisam znala da je premorenost simptom menopauze. Drugi izraziti simptomi su: topli talasi, 34- ohlađivanje, znojenje; vrtoglavica, utrnulost, podrhtavanje tijela, slabost, glavobolje, gubitak apetita, mučnina, slaba probava: bolovi u zglobovima, tonusu, mišićima; insomnia, nervoza i uznemirena raspoloženja.

Jedna grupa starijh žena opisale su menopauzni stres kao produženu premenstrualnu tenziju. Ali za mnoge, mnoge žene „promjena" je drugačija promjena, ne stresnija od onih koje su već doživjele, kao razvoj grudi, početak ciklusa, početak trudnoće, porođaj i njegovanje djeteta. Naša tijela su kompleksna, ali se mogu prilagoditi na ove normalne procese koje su žene iskusile tokom hiljada godina.

Ako živiš u velikom gradu možeš pronaći Grupu za samopomoć pri menopauzi. U Oklandu, Kalifornija, Ženski akcijski trening centar sponzorira takve grupe. Žene se sreću zbog razmjene informacija i podrške.

One diskutuju o svojim problemima i skupa evaluiraju lijekove i medicinske procedure koje im predlažu njihovi ljekari. Možda želiš pokrenuti jednu u svojoj okolini. U Seatlle-u ZWCA sponzorira grupu za savjetovanje koja je dodala akciju u njihove diskusije o menopauzi. Nastoje da završe istraživanje o problemima predstavljenima kroz upitnik poslanim hiljadi žena. Sačinile su bibliografiju pozitivnih članaka, izvještaja, filmova i romana o menopauzi interesantnih ženama. Pokret za oslobođenje starijih žena (OWL) se udružio sa NOWom Nacionalnim zadatkom osnaživanja starijih žena. Postoje grupe u svim većim gradovima.

Dok je Ženski pokret za oslobođenje rastao ubrzano, tek je počeo da cijeni jedinstveno mjesto starijih žena u našoj ženskoj kulturi.

Feminizam se sad suočava sa ejdžizmom u Ženskom pokretu, skupa sa ejdžizmom u muškoj kulturi. Starije žene često čuju feminističke poruke da naši životi mogu početi kad god preuzmemo svijest obaveze, to može biti u bilo kojoj dobi; da možemo rasti i postati ljepše osobe sve dok smo mi žene iskrene prema našim unutrašnjim sebstvima; mnogo posla možemo uraditi u svijetu pored odgajanja djece; i da žene svih dobi imaju moćne interese u suštini su više Sestre nego majke i kćerke.

Od Ženskog kliničkog pokreta za samopomoć sam naučila kako da koristim spekulum i kako da pregledam dojke. Ove vještine i ponašanje potrage za informacijama kako funkcionira tijelo, su sjajna priprema žena da interpretiraju signale svog tijela kako se mijenjaju tijekom njihovog života. Jedna mlada prijateljica mi je rekla kako očekuje da će njeno iskustvo menopauze biti drugačije od iskustva njene majke, „Kako je ostatak mog života bio drugačiji" dodala je. Mislim da je u pravu. Ženski pokret daje ženama vještine i snagu da „promjenu" slobodno promjene. Neće biti strašno jer rastemo beskorisne u muškim uslovima, ali bićemo anticipatorne, shvaćene, i pripremljene kao ulaz u novu važnu fazu našeg ženskog života.

Sve što čitam o menopauzi naglašava mi značaj psihološkog stava u određivanju vrste iskustva koju će žene imati. Bila sam oprezna kad sam slušala šta feministkinje imaju da kažu o plaču, depresiji i ludilu.

Plakanje je tradicionalno ono što žene rade mnogo... Charlotte Rrause, autorka članka u aprilskom broju Marin Ženske novosti časopisa savjetuje žene kako da vrište i psuju više nego što obično plaču, i da onda idu da promjene svoje živote. Ona vjeruje da je zavisna žena osoba puna straha. Kad potisne svoj bijes u svoju vlastitu bespomoćnost ona postaje depresivna i puna suza. Autorka ne opisuje specifično žene u menopauzi, ne pripisuje ponašanje hormonalnom disbalansu ili promjenama raspoloženja. Ona kaže da je lijek za plač i depresiju u bilo kojoj dobi usmjeravanje bijesa ka promjeni uslova njenog života!

Sive pantere Philadelphie su pokrenute od strane 65 godina stare Maggie Kuhn snažnog primjera starije žene koja nije plačljiva, zavisna, depresivna ili konfuzna. Ona će reformirati ovo društvo u humano, radeći sa ljudima svih doba starosti, sa oba spola da poboljša živote za sve.

U orijentalnim kulturama smatra se da je dob nakon 50 godina prihvatljiv momenat da se odrekne dužnosti „čuvarice kuće“ i potraži duhovne staze.

Phyllis Chesler se slaže u knjizi Žena i ludilo.

Nakon druge dobi godina ženama je potrebno njihovo vlastito vrijeme, njihovo krunsko mjesto i njihov izraz u kreativnosti. Koliko mnogo domaćinstava sarađuje kad se ne znam koliko stara žena osjeća nemirno podstičući nove interese koji zahtjevaju njenu svijest? Ona sigurno ludi, nije srećna! Zar nema sve što joj je potrebno da u nastavku želi? Žene lude zato što su njihovi životi potrošeni u gubitku igara poput Kvaka 22 prokleta ako uradiš, prokleta ako ne; i ako ne komentiraš sigurno si luda. Nesrećom, beznađe za pobjeđivanjem u igri feminiteta postaje očigledno. Ne izluđuju nju njeni hormoni, već vizija u kojoj odlazi od svojih izbora.

„Depresija i srednjovječne žene“ studija Pauline Bart je stvarno šokantna. Praznina ženskog života kad su se posvetile ulozi majčinstva i niko ih ne treba takve više, bila bi tužna da je samo lična loša procjena. Zapravo je umjesto uobičajne ucjene za žene koje su uzele srce Svetom majčinstvu, ponuđeno je mlađim ženama kad su one u iskušenju da imaju karijeru umjesto porodice. Zamisli kako ćeš biti sama ako ne budeš imala djecu! Ove žene su imale djecu i one su usamljene. Autonomne žene prolaze kroz proces starenja bez problema, kaže Reisman u članku Pauline Bart. I Chesler sugerira ženama da prežive razumne u ovom ludom društvu, one moraju visoko učiniti vidljivima nove modele uloga, sa održivim opcijama u alternativnim životnim stilovima.

Živjeti na selu je veoma održiva opcija za žene u srednjoj životnoj dobi koje preferiraju da sačuvaju zdravlje nego da polude.

Surovost ovog alternativnog životnog stila može biti ublažena, ograničena, dovoljno da ugodi svačijem zdravlju. Zdravlje se popravlja na selu gdje tenzija nervoze nestaje i ritmovi su u tempu ljudskog bića. Želja da se povuče na selo je tradicionalna. Sada mlade žene demonstriraju da ne morate čekati svoju penziju i otplatite svoju zemlju prije nego što počnete život na selu. Mnogo je radosti u avanturi da se dođe do toga, i da se to uradi. Mlade žene mogu biti modeli i uzori i inspiracija za starije u ovom slučaju.

Ja sam dio ženskog pokreta već četiri godine, a meni je uskoro 49. Imam jaku svijest o otvaranju života naprijed za mene. Zainteresovana sam za sasatanke i učenje o ženama u njihovim 60-70-80 godinama koje su energično anvanturistične. Želim da osjetim da ću i ja imati energiju da nastavim da budem dio promjena u društvu, koje ćemo mi žene načiniti skupa. Za mene je feminizam bolji od estrogena da olakša stres oko menopauze, i najbolje od svega što me ujedinio sa ženama, Sestrama da s njima dijelim moj život i posao.

I dok završavam ovaj članak zaglavila sam sa shvatanjem da eufemizam za menopauzu „promjena“, pokazuje nam ključ za dovijanje, i pogađanje da stare ženske priče mogu često sadržati neku mudrost za mlade feministkinje.

Tekst je objavljen u časopisu *Seoske žene*, br. 11, jul 1974., Kalifornija

Prevela Merima Omeragić

Nova Klit
(Nova Clite)

Pička

Sve smo čule. Možda se radilo o efektu ove riječi. Kako bi shvatile šta dovikuje kreten iz auta u prolazu, moramo istražiti odnos polova i klase, nepristojan telefonski poziv, svađu s nekim za koga ste mislile da je prijatelj, ili strukturu ove kulture. PIČKA. Ustuknemo pred ovom rječju – njena hrapavost kao da nam grebe svaku nit. Ova nas riječ protrese prezirom koji muškarci gaje prema našim tijelima.

Osjećamo se zastrašeno i poniženo. Pička! Može da nas uništi bacivši nam u lice svu krivicu i sram koji smo naučile da osjećamo prema svom tijelu. Riječ nas ljuti jer nas definiše u potpunosti po seksualnim organima, degradirajući nas u seksualne objekte. Ta riječ nas provocira stvarnošću naše bespomoćne pozicije koja je tako prirodno isprepletena s našom anatomijom.

Pička se smatra jednom od najsnažnijih tabu riječi na engleskom jeziku. Od početka osamnaestog veka ova se riječ izbjegavala u govoru civilizovanijih krugova društva, i smatralo se prekršajem da se u štampanoj formi pojavi u punom obliku. „Pička" potiče iz srednje-engleskog, a bila je pod uticajem riječi germanskog korjena koja se povezuje sa latinskim "cunnus", što se kao takvo povezuje sa "cuneus" – 'klin' (Eric Partridge, Rječnik slenga i nekonvencionalnih izraza u engleskom jeziku, 7. izdanje).

Čini se da ima i neke veze sa staroengleskom riječi „cot"–„predivo" koja znači „vuna zamršena u runo". Hmmm. Šteta je što je fini gospodin koji je sastavio Oksfordski rječnik engleskog jezika osjećao moralnu obavezu da iz pristojnosti izostavi riječ „pička", i na taj način nas je lišio ikakvog saznanja o njenoj istoriji. Da li je ovaj osjećaj pristojnosti popustio kad se došlo do slova "P", ili se smatralo da je riječ "prick" („kita" za „penis") manje moralno nepodobna u odnosu na svoj par ženskog roda, pa je i stavljena na spisak riječi. Jedno izdanje rječnika objavljenog 1788. godine stavlja na listu riječ „c _ _ t" („p_ _ _ a"), objašnjavajući njeno značenje kao "ružna riječ za ružnu stvar". Bez obzira na to da li se izbjegava ili pojavljuje na spisku, rječnici se ne bave mnogo ovim izrazom. Riječ „Pička" se može opisati kao riječ koja ima seksualni naboj, odnosi se direktno na ženski polni organ, kako se to shvata s muške tačke gledišta, odnosno, pošto muški doživljavaju seksualno zadovoljstvo kada je penis u vagini, „pička" je snažna riječ jer muškarce podsjeća na seksualni odnos. Čak se i izrazi koji imaju veze sa riječju „klitoris" u pornografiji koriste kao sinonimi za „pička", „pizda", a svi se odnose na žensku vulvu i vaginu. Otuda se može reći da je „pička" riječ koja posjeduje seksualni naboj, ali pošto se seksualnost definiše sa muškog stanovišta onda to svakako više važi za muškarce.

Sama riječ se u velikoj mjeri usko povezuje sa strahovima i negativnošću koja se osjeća prema ženskoj anatomiji. Još od malih nogu nas uče da smo prljave „tamo dolje", i da su naše prirodne funkcije nekako sramotne.

Žene posebno nauče da se tamno, vlažno, misteriozno mjesto između nogu nikada ne gleda i da je pravi tabu. Riječ „pička" poduprijeta naročito viktorijanskim moralisanjem, duboko se utkala u naše poglede na seksualnost.

Ali pokretačka snaga riječi, naboj one doviknute uvrede, je mržnja koja u ovoj kulturi postoji prema ženama. Žene su povod za strah i zato su omražene kao i bilo koja druga grupa ili klasa ljudi koja je niža u odnosu na slojeve moći vladajuće klase. Kako struktura ovog društva nalaže samo određeni muškarci bijelci imaju moć (kontrolu), a ostali moraju biti ugnjeteni (uskraćeni za svoja ljudska prava, a često i fizičke potrebe), uz upotrebu određenih mehanizama kako bi se odžao red. Većina nas je upoznata sa ovim mehanizmima (ispiranje mozga poštovanjem tradicije kako bi oživljavale svoje uloge, seksualna diskriminacija), ali ne smijemo zaboraviti nasilje i terorizam. Silovanje se direktno poredi sa linčom. Ulična uznemiravanja, prozivanja „pička" zbog iskoraka preko demarkacione linije ženskosti (ili bez ikakvog razloga) predstavljalju terorisanje. Zbog toga žene moraju i dalje da zavise od drugih muškaraca koji će ih štititi, zaključati ih u kuću, drugim riječima tamo gdje im je i mjesto. „Pička" se poptuno depersonalizuje, a osim toga se i okrivljuje za ono po čemu je identifikovana. Žene su pičke kad kad iskorače iz svoje ženske uloge, žene su pičke kad muškarci odluče da su one takve.

Ukoliko se žena usprotivi ovoj strukturi tako što ne oćuti kada je nazovu „pičkom", muškarci se razbjesne. Njihov osjećaj moći se ugrozi.

Ovo se jasno oslikava u događaju koji se desio mojoj prijateljici i meni dok smo prolazile pored taverne u kraju, kad smo se prošlog ljeta vraćale kući poslije večernje šetnje. Tri, četiri krupna, vjerovatno pijana, muškarca su stajala ispred ulaza.

Kako smo se nas dvije približile uslijedio je ovakav razgovor:

„Hej djevojke" (lažno-prijateljsko dobacivanje).

„Hej, momci" (sarkastičan odgovor).

„Hej, pičke! "" (razljućeni, narogušeni muškarac

proziva žene).

„Hej, drkadžije! " (izazivački odgovor).

Nismo se zadržale da provjerimo kakva će im reakcija biti na ovakav odgovor, pošto je svakako mogla da bude veoma žestoka. Kako nismo bile ništa drugo nego „pičke", mogli su smatrati opravdanim da nas kazne što smo bile neprijatne prema njima. Njihova muška moć je ugrožena ženama koje nisu htjele da igraju njihovu igru.

A oni nisu mogli da shvate naš bijes zbog njihove arogantne invazije na našu privatnost. Jezik je u određenoj mjeri prilagodljiv – riječi vremenom mijenjaju svoja značenja i društveni kontekst pod uticajem promjena u društvu. Pristalice feminizma pokušavaju da utiču na promjene u jeziku tražeći da se promjena u stavovima odrazi i u pisanom i u govornom engleskom jeziku (npr. on/a, Ms.) i rasvjetljavaju riječi koje se uvredljivo koriste o ženama („koka", „ženska"). Takođe, istražujući moć i kako nas riječi degradiraju, možemo naučiti kako da neutrališemo njihov učinak.

Kada riječ „pička" izgovaraju žene, ona ima manji seksualni naboj ili konotacije nego kada je izgovaraju muškarci. Nije da je žene ne koriste kao prostački izraz, već je ženama lakše da ovu riječ svedu na niži nivo naboja na kojem ona postaje samo sleng riječ za vaginu. Uz zdravije stavove koji se kod žena razvijaju prema svom fizičkom biću, riječ gubi vezu sa osjećajem krivice i srama. Na ovom nivou, žene mogu međusobno da koriste ovu riječ bez vrijeđanja. Preuzeta iz muškog dijalekta, riječ se nanovo definiše za svoju novu upotrebu.

Nije neophodno da svaka žena nauči da upotrebljava ovu riječ s lakoćom.

Za neke će vjerovatno uvijek ostati uvredljiva i pregruba. Ali ja zaista vjerujem da bi žene trebalo da se upoznaju sa razlozima zašto ih ova riječ vrijeđa i kako se ona koristi protiv njih. Kako bi se shvatio onaj incident sa muškarcima na ulici, šta se tačno dešava u odnosima moći i povezivanja sa svojim osjećanjima, mora se naučiti kako se izlazi na kraj sa takvim situacijama. Kad više nismo imobilisane riječima, možemo se mobilisati za akciju.

Tekst je objavljen u časopisu *Amazonka,* br. 8, januar 1975., Milvoki

Prevela Anica Radan

Sara Begus i Meri Džejn Lapton (Sarah Begus, Mary Jane Lupton)

Masturbacija – voljeti sebe

U našoj kulturi masturbacija se obično smatra mračnim, prljavim, tajnim činom koji se odvija pod pokrivačima zalutale djece, čiji divlji instikti još nisu pripitomljeni, ili ispod kišnih mantila odvratnih muškaraca, ogrnut u njihovim krilima tokom porno filma ili činom perverznog seksa željnih usidjelica koje "ne mogu sebi naći muškarca". Veliki dio društva nas uči da je masturbacija neprirodna i nezdrava. Mnoge majke grde svoju djecu ako posumnjaju da ona masturbiraju. Jedan poznanik pričao mi je o svojoj majci, koja ga je, uhvativši ga na djelu, upozorila da će doći Đavo i odrezati mu penis.

Djeci koja istražuju, pokušavaju razumjeti svoje tijelo i uživati u njemu često se prijeti mutilacijom i kastracijom. Učitelji i sveštenici takođe drže govore o zlu auto-erotičnosti i strašnim posljedicama koje ona ima po duh i tijelo.

Ne samo da vječna vatra čeka one koji masturbiraju, već će u pakao, to strašno odredište stići sa krugovima izdajničkim ispod očiju, dlakavim dlanovima i sa bradavicama po tijelu. Za mnoge u našem društvu, krivnja, potajnost i nerazumijevanje masturbacije tokom ranog djetinjstva, prati ih i tokom cijelog života.

Za mnoge žene, masturbacija je tako strašan i pun krivnje čin da nikad ni ne masturbiraju. Čovjek se može samo zaprepastiti činjenicom da tako jednostavan čin seksualnog samozadovoljavanja može biti toliko iskrivljen društvenim djelovanjem. Ako dublje razmotrimo pitanje autoerotičnosti kod žena, postaje jasno da se društvo plaši sablasti žena koje masturbiraju, jer ne može podnijeti ideju da žene same sebe vole. Svi znamo da se od žena očekuje da budu altruistične po prirodi, da budu samopožrtvovana bića. Očekuje se da one žive radi drugih, a prije svega radi svojih muževa i svojih sinova. Obzirom da se potpuno predaju toj ljubavi, za sebe same im ne ostaje ništa. U suštini, one sebe ne mogu niti voljeti. Ovo je evidentno u samom stereotipu seksualne aktivnosti. Pasivna žena zadovoljava muškarca; ona je primateljka njegove seksualne moći.

Bilo koja vrsta seksualne aktivnosti žena, osim stereotipnog – genitalnog, heteroseksualnog čina, se naravno, smatra perverznom, neprirodnom i nezdravnom. Tako i autoerotičnost.

Ideja da žene trebaju naučiti sebe voljeti seksualno, i, nadalje, sebe voljeti i spiritualno, šokira društvo čije materijalno postojanje zavisi od žene kao one koja univerzalno daje svo svoje vrijeme, ljubav, daje sebe cijelu.

Ženina ljubav prema sebi je subverzivna. Ona može da je dovede do spoznaje o sebi, a sa tom spoznajom često dolazi i promjena. Kroz istoriju žene su uglavnom smatrane aseksualnim. Ipak, Masters i Johnson su kroz lična iskustva žena pokazali da su žene jako seksualne, sposobne za intenzivan seksualni užitak.

One mogu imati mnogostruke orgazme, a njihov seksualni nagon ne dostiže svoj vrhunac u dobi između 25e i 35e godine života, već on raste do srednjih godina, kroz menopauzu i sve do kraja života. Moj drug i ja smo diskutovali na ovu temu i, u jednom momentu, on je rekao: "Kada bi ja najedanput mogao na neko vrijeme postati žena, jebao bih se cijelu sedmicu i još masturbirao kad god se ne jebem".

Htio je zauzdati jačinu orgazmičkog uživanja za koji je znao da žene mogu imati. Dok je on pozdravljao moći žene, većina muškaraca reaguju sa sumnjom i u strahu kada se susretnu sa dubinama ženske seksualne prirode.

(Jane Wallace, Masturbation/A Women's Handbook.)

Skoro sve žene su fiziološki opremljene za intenzivan seksualni užitak. Ipak, samo nekolicina njih ga i doživi. Ovoj strašnoj činjenici uveliko doprinose negativni kulturološki stavovi prema ženinoj ljubavi spram sebe, koji su usađeni u naš jezik. Drugo izdanje Websterovog riječnik, na primjer, definiše masturbaciju kao "samozagađenje". Naučne izjave Sigmunda Frojda imaju sličan, osuđujući ton. On je smatrao da dječaci masturbirajući izražavaju svoju muškost. Ali djevojčice koje se igraju sa svojim klitorisom u opasnosti su od formiranja privrženosti ka organu koji mora biti napušten u korist dostizanja onog pravog orgazma kod žene - vaginanalnog.

Frojd je vidio masturbaciju kod odrasle žene kao regresiju u rani stupanj razvoja i kao najvjerovatniji izvor histerije i nervoze.

(Tri rasprave o teoriji seksualnosti)

Frojdov strah od ženske seksualnosti učinio je da je on želio definirati i limitirati. Ovaj poriv muškarca za kontrolom nad ženskom seksualnošću - glavna je i skrivena nit muskuline kulture.

Ženski užitak ne treba doći od ženinih sopstvenih ruku, već od urušavanja seksualnih poriva u odgovarajuće kanale, tj. postati kanal kroz koji se muškarac zadovoljava. Kako Robin Morgan piše o svojoj vagini: On (njen sin) je odjedanput pomislio na dlakavo stvorenje koje zijeva iz njegovog omiljenog TV programa; to stvorenje povezao je sa njenim genitalijama i kroz smijeh, rekao: "Čudovište".

Obzirom na muški strah i gnušanje spram vulve, ne iznenađuje da on želi ovo "čudovište" staviti pod kontrolu. Nijedna kontrola u tom smislu nije tako snažna kao zabrana masturbacije.

Ženama se govori da je masturbacija štetna; savjetuje im se da radi nje neće moći iskusiti heteroseksualnu uniju i vaginalni orgazam. U 19. stoljeću masturbacija se smatrala bolešću mladih žena.

Klitoridektomija, hirurško uklanjanje klitorisa, prepisivala se kao lijek. Ova procedura koja se još uvijek praktikuje u nekim dijelovima svijeta, ultimativni je način kontrole ženske seksualnosti.

Ali uglavnom, ako društvo uopšte i toleriše masturbaciju, onda je ona prihvatljiva samo kao zamjena za seksualni odnos, neophodna za opuštanje u odsutnosti muškarca, radije nego izbor ili seksualna preferenca.

Reklame za vibratore daju jasnu ideju o kulturološkim stavovima. Prije 10 godina vibratori su se mogli dobiti samo tajno - poštom ili kupiti u seks šopu. Sada se prominentno izlažu u etabliranim institucijama poput Sears-a ili lanaca apoteka. Fotografije sa reklama obično pokazuju ženu koja masira svoja ramena ili vrat; ne daju nikakvu indikaciju genitalne stimulacije koja se prodaje, odnosno kupuje.

Skoro kao u stara vremena kada je Kotex prodavan ispod pulta u smeđem omotu. Kada reklame i daju direktnu konekciju između produkta i seksualne simulacije, oprezno se održava iluzija da je vibrator predigra seksualnom činu, prije nego instrument za samozadovoljavanje.

Osnovna poruka prodavača je, da ako žena ima i koristi vibrator, prevazići će svoje inhibicije i na kraju biti poželjnija seksualna partnerica.

"Radosti seksa", vjerovatno najprodavaniji seksualni priručnik u Americi istih je stavova. U izdanju iz 1972. godine, vibratori su listirani u "Sauces and Pickles" kategoriji. Tekst je zapravo napisan prije masovne promocije vibratora.

Ipak, poruka je jasna.

Vibratori su korisni u stimulaciji odziva kod "seksualno neiskusnih žena". Oni nisu svrha po sebi, niti su ohrabruju seksualnu nezavisnost. "Vibratori", insistira Dr. Comfort, "nisu zamjena za penis".

Zanimljivo, Master i Johnson su primijetili da je za mnoge žene koje su učestvovale u njihovoj šo-

kantnoj studiji o seksu iz 1966. godine, orgazam najintezivniji kada „masturbiraju uz manualnu stimulaciju“. Sljedeći po intenzitetu bili su orgazmi izazvani manualnom stimulacijom partnera. Najmanje zadovoljstva donosili su orgazmi do kojih se dolazilo seksualnim snošajem. (Ljudska seksualna reakcija)

Za razliku od tradicionalnog mišljenja gdje je masturbacija oblik samo-zagađivanja, te u najboljem slučaju zamjena za penis kada se do njega ne može doći, ženski pokret je ohrabrio žene da ponovo razmotre svoju seksualnost i svoja iskustva sa masturbacijom. Među prvima u ovoj inicijativi bio je Ženski zdravstveni kolektiv iz Bostona. U njihovoj knjizi „Naša tijela, mi“ koja je prvi pit objavljena 1971. godine, stranice o masturbaciji uglavnom sadrže anegdote o ženama koje se bore sa prevaziđu svoje sumnje i osjećaj krivice. 1974. godine Betty Dodson objavljuje „Oslobađanje masturbacije“, pionirski i odlučujući rad koji je učinio da značajan broj žena osvijesti autoerotičnost.

Umjetnički radovi u knjizi, te naročito 15 crteža vulve različitih žena koje su učestvovale na radionioci o osvještavanju tijela koju je autorica vodila, bili su neki od prvih pokušaja da se ženske genitalije na crtežu prikažu lijepim, zanimljivim, i raznolikim. Ovi portreti daju nam jednu sasvim drugačiju predstavu ženske vulve, drugačiju od one koju je kreirao muškarac - predstavu mračnih voda, blatnjave močvare.

Knjiga je i svojevrstan iskaz ličnog rasta autorice kada je u pitanju njena seksualnost. Ona vjeruje da rast kulturološkog prihvatanja masturbacije može donijeti temeljne promjene ne samo unutar ličnog seksualnog iskustva žene, već i promjene u generalnom društvenom aspektu ženske seksualnosti. Direktnim i jakim obraćanjem, ona opisuje realnost ženske seksualnosti kroz istoriju, te obrazlaže svoju viziju istinske seksualne slobode. Nekima se njene ideje mogu učiniti ekstremne, pa čak i odbojne.

Na primjer, ona predlaže grupama žena da masturbiraju zajedno, u krugu, kao varijaciju na poznati fenomen „drkanja u krug“ kod dječaka. Izvađeni iz konteksta, ovi prijedlozi čine se nemogućim većini od nas.

Ali ako sagledamo Dodsoninu teoriju u totalitetu, i njen pristup ljudskoj seksualnosti, ona se čini zdravom i oslobađajućom.

Još jedna knjiga koja na pozitivan način razmatra temu masturbacije je „Masturbacija/Priručnik za žene“ Jane Wallace (Down There Press, 1976). Knjiga sadrži ilustracije (iako ni blizu lijepe i detaljne kao cvijetne vulve kod Dodsonove), anegdote o masturbaciji, lične refleksije i uputstva za masturbaciju. Konkretnija je i manje teoretska nego Dodsonova.

Iako Wallace smatra masturbaciju zdravom, smatra je užitkom važnim za žene, ona ipak vjeruje, kao i mnogi da je ona manje važna od seksualnog odnosa.

„Ja mislim da ako sam o masturbiraš, masturbacija postaje iskustvo koje te sve manje i manje zadovoljava i postaje dosadna... postane dosadno samo masturbirati.“

Joani Blank u pamfletu „Dobre vibracije“ (Down There Press, 1976) odgovara na osnovna pitanja: gdje kupiti vibrator, kako ga koristiti (dijeliti ili ne), koliko vibrator košta, koji modeli su pogodni za kakve vrste upotrebe. Blank pokazuje neke od starih briga:

Da li ću postati ovisna o vibratoru? Da li se vibratorom možemo fizički povrijediti? Ova knjiga, iako informativna, čista u izrazu i nježnog tona, ipak je sažeto i opšte štivo za dosta ograničenu upotrebu.

Možda je pogodna za tinejdžerke koje pokušavaju savladati negativne seksualne mitove naše kulture.

Uvodni dio Hite Reporta (str. 3-64) govori o masturbaciji. Objavljena 1976. godine od izdavača Macmillian, ova nevjerovatna studija po prvi put je širokoj američkoj publici ukazala neka od otkrića o ženskoj seksualnosti koja su već istraživana u ranom periodu ženskog pokreta. Ono po čemu se studija Shere Hite o masturbaciji razlikuje su brojke. Od 3000 intervjuisanih žena, njih 82 posto je reklo da masturbira - puno veći procenat od onog koji se mogao očekivati. Žene su opisale razne stavove prema masturbaciji, od osjećaja krivnje i stida do čistog uživanja.

Najzanimljiviji dio članka je lista tehnika, koju je Hite stavila u 6 različitih klasifikacija. Većina žena preferira manualno/klitoralnu stimulaciju; vibrator izgleda nije zamjena za ruku. Opisi su grafički, psihološki precizni i direktni. Čitateljka bi zapravo, mogla provesti nekoliko mjeseci intenzivno eksperimentišući sa pozama koje su opisane.

Generalno, impresija o autoeroticizmu je pozitivna, kao što i sljedeći iskaz jednog ispitanika Hite-ove kaže: „Masturbacija je jedan od svetih rituala u kojem žene mogu uživati same u sebi“.

Ja kažem da je „sveta“ jer je samo-inicirana, same je kontrolišemo, i jer nas samo-zadovoljava dolazeći iz pozicije osnaženosti. Ali većina žena koje su bile ispitanice Hite-ine ankete i generalno, većina žena ne gaji toliko pozitivnih emocija spram masturbacije. Mnoge žene koje su rekle da je praktikuju napravile su razliku između fizičkog čina koji su smatrale zadovo-

ljstvom i psiholoških aspekata koji su uglavnom bili negativni.

Za mnoge je masturbacija bila samo nadomjestak seksualnom odnosu. Druga po važnosti. Nekako je seksualni odnos između dvoje ljudi, bilo da su hetero ili homoseksualni par, smatran za primarnu aktivnost.

To je „prava stvar“, a sve drugo je zamjena.

Ovakav pogled na stvari je čini se univerzalan, čak i od strane žena koje su otvorene i slobodne u vezi sa svojom seksualnošću.

I dug je put do Dodsonine vizije masturbacije kao primarne u seksualnom životu. „To je osnova naše seksualnosti. Sve pored toga što radimo je jednostavno izbor koji pravimo da bi socijalizirali svoj seksualni život“. Istina je da je masturbacija najranija seksualna aktivnost većine ljudi, ali nešto se desi na tom putu i učini da „primarna“ aktivnost postane „drugoga reda“ ili potisnuta da nestane.

Ljudska seksualnost, u svim svojim aspektima, predmet je vanjskih i psiholoških internaliziranih sila koje utječu na sve forme ljudskih međuodnosa. Postoji model „normalne“ seksualnosti koji je određen političkim karakterom društva odraslih, heteroseksualnih parova u instituciji braka. Druge forme seksualne ekspresije, masturbacija, vanbračni seks, homoseksualnost, smatraju se vannormativnim, a oni koji ih praktikuju su izgnanici društva.

Dok su mnoge žene svjesno odbacile ovaj stereotip „misonarske poze seksa sretno vjenčanog para subotom naveče”, ipak su internalizirale vrijednost ovog modela. Teško je razumjeti do koje smo mjere mi, kao seksualna bića, ograničeni od strane društvenih sila. Kulturne institucije društva – mediji, reklane, pritisak vršnjaka – nameću ideal sretnog para. Postoji ogroman društveni pritisak ka tome da imamo partnera i vezu, a celibat se sažaljeva i gleda kao nešto što treba izbjegavati. Pritisak da imamo seksualni odnos obično odvodi ljude u veze koje nisu posljedica sloboda izbora. Anksioznost oko bivanja „nenormalnim“, strah od seksualne usamljenosti, te seksualna frustracija su realnost koja ljude tjera na vezu.

Moguće je o masturbaciji misliti kao o načinu da se razviju socijalni stereotipi seksualnog ugnjetavanja. Ako dođemo do psihološke i fizičke samospoznaje masturbacijom, možda postane moguće formirati intimne ljudske odnose bez seksualne intimnosti i one koji su van partnerskih veza.

Ako seksualnu intimnost rezervišemo za same sebe, ako možemo postati, u suštini, svoj sopstveni i glavni izvor seksualnog uživanja, onda ćemo moći da se oslobodimo od pritiska pronalaska partnera za vezu sa nekom drugom osobom koja je također bez partnera. Naše veze neće biti niti seksualni, niti socijalni prioritet. Možda bismo tako uspjeli odbaciti izvana nametnute odnose, tako da se ne bismo morali sputavati: ljubavnik, muž, žena, prijatelj, moje dijete, tvoje dijete.

Teško je shvatiti koji to konkretni koraci moraju biti napravljeni da bi se od takozvane seksualne revolucije stiglo do istinskog oslobađanja naše seksualnosti. Možda će biti neophodno proći kroz stadij separatizma – baš kao što se to radi u drugim borbama protiv ugnjetavanja – da bi se objektivizirala i bolje razumjela priroda seksualnog ugnjetavanja. Masturbacija i seksualni separatizam možda vode do toga da ćemo moći da uspostavimo zaista slobodne odnose sa drugima.

Masturbacija je ključ za slamanje... društveno odobrenih veza, jednostavno zato što obrće cijeli proces ugnjetavanja. Sa seksualnom nezavišnošću, mi dobijamo kontrolu nad svojim tijelima i stojimo uspravni i jaki.

Ne krijući svoju masturbaciju kao tajnu, mi izazivamo one koji imaju udjela u ugnjetavanju nad nama, koji održavaju urotu stroge tišine... U idealnim uslovima ne bi bilo uspostavljenih ili propisanih načina na koje se trebamo seksualizirati. Naša seksualna preferenca bi prirodno bila u multi oblicima, varirala bi i bila nezavisna, i uključivala bi kombinaciju svih živućih stvari. Društveno institucionalizirani seks koji je ovisan je depersonalizirajući.

Masturbacija može pomoći da se seks vrati na svoje pravo mjesto – individui.

(Dodson, Oslobađanje masturbacije) Bez obzira s kim odlučimo živjeti i graditi odnos, živjeli u mnogobrojnoj porodici različitih ljudi ili živjeli sami, trebali bismo moći doživjeti masturbaciju kao stvar po sebi, seksualni užitak, metodu samospoznaje i opuštanje, te bijeg iz usamljenosti u uživanje u samoći.

Jednom kada odbacimo istrošene mitove o masturbaciji, mi žene ćemo moći početi da je razumijevamo kao divan alat, prekrasan segment ljudskog postojanja. Također ćemo otkriti da masturbacija doprinosi i psihološki. Ona može olakšati emotivne i fizičke tenzije; efektivan je način da se smanje menstrualne i predmenstrualne tegobe; može biti i lijek za nesanicu.

Ali najdivnija strana masturbacije, pored fizičkog uzbuđenja, je njena sebičnost.

Kada žena stimuliše svoje sopstveno tijelo, onda to postaje privatno iskustvo, čin pobune, jer poriče potrebu za drugim.

Kada Virginia Woolf insistira na sobi za sebe, ona percipira tu sobu kao mjesto za čitanje i pisanje, za kreiranje iz sirove imaginacije.

Ali izolirana soba može biti, uz to, i mjesto za bavljenje sobom, za nadraživanje i zadovoljavanje drugih područja, područja prethodno nedodirljivih i vangraničnih.

Da se bude sebična, da se zatvore oči pred zahtjevima drugih, korak je ka nezavisnosti i afirmaciji same žene.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja,* br. 3, 1978., Baltimor

Prevela Adela Jušić

II UGNJETAVANJE I NASILJE

Lezbejke i alkoholizam

Lansing je tipičan Srednjozapadni grad sa 130 000 stanovnika. Ima svoje fabrike i odjele, i petnaest živopisnih „nebodera“ u centru grada. I kao u svakom mjestu dovoljno velikom podupire manjine, homoseksualnu subkulturu među njima. Smješten blizu velikog univerziteta, ima više nego potreban udio lezbejki, čak ima i Lezbejski centar. I naravno, ima svoj homoseksualni bar.

Svako ko je lezbejka zna za homoseksualne barove. Neki su rupe, neki nisu; većina su ugnjetački, neki nisu; većina prenaplaćuju pića, neki ne. Ipak, integralni su dio naše naše homoseksualne subkulture, većina nas je posjetila barem jedan, neke od nas mnoge. Dugo vremena su bili jedina mjesta na koja su lezbejke mogle ići kako bi bile sa drugim lezbejkama kao lezbejke; jedina luka u oluji heteroseksualnosti. Za mnoge još služi ovoj funkciji. Nakon što izigravaš heteroseksualnu ženu cijeli dan na poslu jer je ispravno zbog ekonomskog preživljavanja, ili trpiš sranja na ulici cijeli dan zbog toga što jesi, stvarno može biti neophodno otići u bar i samo se opustiti sa drugim lezbejkama i popiti piće ili dva ili četiri ili...

Procjene su da ima četiri miliona alkoholičarki u ovoj zemlji. Reći da je 1 od 7 njih lezbejka, to znači da je otprilike pola miliona lezbejki alkoholičarki. Konzervativna procjena, sigurna sam. Ne samo da lezbejke trpe ugnjetavanje od dana do dana heteroseksualnog svijeta, mi same, također, imamo i više nego našeg udjela u krivici i anksioznosti kako živimo u kulturi koja nas osuđuje kao „čudne“ i „perverznjakinje“, i koja od trenutka našeg rođenja kaže da je samo naše postojanje grešno i pogrešno.

Radeći u društvu koje nas može otpustiti sa posla, ili istjerati iz mjesta stanovanja zbog našeg lezbejstva, uslijed čega naravno postajemo paranoične. I živjeti u zemlji gdje šetnja gradom ruku pod ruku sa svojom ljubavnicom, nikad nije čin bez svijesti o tome, prirodno postajemo ljute i depresivne.

Šta uraditi s tim osjećajima? Kako izaći na kraj s njima? Predugo, za mnoge jedini ventil je bio homoseksualni bar.

Bar je bio jedino mjesto gdje lezbejke mogu biti lezbejke sa drugim ljudima, toliko dugo da je za mnoge od nas postalo institucija. U našim glavama, to je još uvijek jedino mjesto na koje se može ići. I kad žena ode, obično i popije jer bar zna da ima stalnu klijentelu, i torbari alkohol teške ruke. Rezultat - savremene tragedije je alkoholizam lezbejki. Goruća je činjenica da smo ugnjetane heteroseksualnim društvom, ali i zatočene u subkulturi koja odobrava pijančenje, i nadalje sputane institucijama što nas definitivno ohrabruje u tome.

Uhvaćene smo u mrežu homoseksualnih barova, koji su na nesreću jedino mjesto za ići. Alkoholičarka? Alkoholizam? Šta te riječi znače? Ko je to? Šta je to?

Literatura nam kazuje da je to bolest, ne grijeh. Ima svoju nedvosmislenu progresiju, može se dijagnostifikovati, može se zaustaviti, ako alkoholičarka želi liječenje. Za alkoholizam ženama su potrebne godine; od trenutka počinjanja do gubitka kontrole, i dok ne dođe do finalne faze potrebno je 7 do 8 godina.

Neke napreduju dosta brže, neke sporije. Obrazac ovdje predstavljen ne odnosi se posebno na lezbejke alkoholičarke, kako nikakva istraživanja nisu uključivala njih, ali pretpostavljam da one prolaze mnoge od istih faza. Mogu vidjeti moguće razlike.

Jedna je da su homoseksualne zajednice male i u njima se sve brzo pročuje. Lezbejka alkoholičarka nije u mogućnosti da prikrije svoj problem sa pićem od ljubavnice i prijatelja, na način na koji to može heteroseksualna žena. Izolacija se može desiti, ali svi postaju svjesni toga kroz ženino odsustvo. Vijesti se brzo šire... Alkoholizam se može širiti mnogo brže u lezbejskom pijančenju - kao sastavni dio homoseksualne zajednice, kako je socijalizacija centrirana oko barova, i alkohol je generalno prihvaćen na bilo kojem skupu, čak i na sastancima. Umnožite ovo sa uopštenom nesavjesnosti o alkoholizmu u zajednici, i imate zajednicu koja rijetko osuđuje i često promovira opijanje. U našoj zajednici, tek nedavno smo počele shvatati da su neke od nas alkoholičarke. Kad tvoja ljubavnica ili prijateljica zaboravi razgovore i sastanke koje je imala dok je pila, neizbježno je.

Ovo je još jedna razlika koja ih sputava da budu podrška jedna drugoj, kako što većinom lezbejke jesu. Zbog ovog, očekujem da su obrasci opijanja sličniji onima koje muškarac koji radi ima naspram žene domaćice. Kako lezbejke ne ovise o muškoj pomoći, zarađujući za sopstveni život, one se sigurno susreću sa problemima na poslu uslijed kojih piju jednako kao muškarci. One nisu u kući cijeli dan, tako da ne piju kod kuće, kao što to radi većina prosječnih heteroseksualnih alkoholičarki. Nema tu ekstremne zavisnosti o zaštiti i brizi muškarca, ili u drugu ruku, zlostavljanja, iako lezbejka alkoholičarka može preuzeti ove uloge. Kad se imaju na umu ove

moguće razlike, sljedeće je opšti obrazac alkoholizma. Naglašavam da se ovaj obrazac primjenjuje samo na ponašanje opijanja žena koje postaju alkoholičarke, ne svim ženama sa ponašenjem opijanja, i neće svaka lezbejka iskusiti upravo isti poredak ili intenzitet ili simptome.

Ovaj obrazac započinje sa „dodirnim periodom" ili „početnim stadijem patološkog" koji pokriva sva individualna iskustva opijanja prije nego se pokažu specifični simptomi alkoholizma. Ovaj period ima značajne varijacije kroz vrijeme. Za vrijeme tog perioda, gradacijski se povećava pijenje, uslovljeno time koliko i kako često.

Osoba je često nesvjesna toga. Umjesto da piće koristi povremeno, ona koristi alkohol u smislu smanjenja tenzija i bijega od nedostataka. Iz ovog obrasca „stalnog olakšavanja" poizlazi problem opijanja. U toj tački, osoba se može odrediti kao da ima „problem s pićem". Povećanje tolerancije obično donosi neophodnost povećanja pijenja kako bi se dostigli isti osjećaji satisfakcije i oslobođenja.

Početak alkoholizma je označen kao „dodirni" ili „početnopatološki" stadij. Tada počinju „zamračivanja pamćenja". Nakon početka u piću, ova tačka je dosegnuta kad se osoba ne sjeća ničega što se dogodilo, iako je primjetna mala ili neupadljiva promjena u njenom ponašanju. Također, u ovoj fazi ona počinje sa skrivenim opijanjem, uzimajući ostavljena pića drugih ili se služi kad drugi ne gledaju. Ali takvo ponašanje ne može dugo biti neprimjetno, pa zato ona počinje da pije prije zabava i okupljanja. Ovo je također primjećeno, i drugi brzo počinju shvatati da ona pije „previše" i prečesto. Ovdje počinje postepena i neizbježna izolacija alkoholičarke. U početku koristeći alkohol kao olakšanje, alkoholičarka sada treba čak više kako bi blokirala bolnu stvarnost njenog opijanja. Poročni, opasni krug. Ona guta svoja pića, osjećajući da ih stvarno treba, ali neovisno o tome kako brzo i često pije, ona ne može blokirati stvarnost da ne pije kao drugi. Krivnja i stid su u njoj, zato izbjegava razgovor o pijenju, iako zna da svi znaju za njen problem. Jednostavno, ona odbija razgovarati o tome. Onda se ona okreće „samotnom opijanju", ostajući sama kod kuće i opijajući od jednog do nekoliko dana. Uzaludan je to pokušaj bijega koji postaje učestao, i koji služi samo da se dalje izolira alkoholičarka. Kako njen „gubitak pamćenja" postaje češći (3 od 10 opijanja), tako raste i njena izolacija, te ona ubrzo stiče reputaciju nepouzdane jer se ne može sjetiti preuzetih obaveza ili datuma. Ona se ipak može držati za svoj posao (ako ga ima). Njeno opijanje se nije umiješalo previše u to, jer ona čeka kraj radnog dana prije nego se napije.

Slijedeći pre-alkoholni stadij, koji može trajati od 6 mjeseci do 6 godina dolazi do „akutnog" stadija. Raniji simptomi su se pogoršali, i počeli su novi problemi, koji su ozbiljniji. Alkoholičarka postaje još konfuznija, nerazumnija i frustriranija. Znak za početak ove faze je gubitak kontrole i nemogućnost da prestane da pije pre nego što se napije, neovisno o namjerama. Ovisnost je potpuna. Niko joj ne može sugerisati ovo, ona je svjesna i zabrinuta oko toga, i sad počinje dugi, uzaludni pokušaj da dokaže da ona može piti kao i drugi. Vremenom će ovo postati opsesija. Također, kroz svijest dolazi i krivnja, ovo je vođeno spolja njenom racionalizacijom da ona pije samo zbog... Mehanizam postaje sve više i više nerazuman kako se opijanje nastavlja. Unutra, njena svijest uzrokuje gubitak samopoštovanja, koji će pokušati „kupiti" jasnim i djetinjastim ponašanjem. Kad to bude odbijeno, raste bijes dok se ne razbije obično na nekome ili nečemu udaljenom od stvarnog izvora tih osjećaja. (Pretpostavljam da ovaj bijes može biti izražen više fizički kod lezbejki nego kod heteroseksualnih žena, mada klasa, pre nego seksualnost, može biti odlučujuća u ovom slučaju.) Zašto nakon bijesa dolazi kajanje? Zašto ona ne može piti kao druge? Odgovor dolazi sa sljedećim pićem.

Vremenom ona pokušava apstinirati, onda mijenja obrasce opijanja (pravi tip u pravo vrijeme), ali oboje završava pijankom. Nakon ovih neuspjeha, ona može otići od porodice i prijatelja, jer oni spolja ne razumiju, ali uistinu ona se plaši da oni mogu otići od nje. („Fem" to ne bi uradila, za razliku od „butch" ili „nijedne".)

Sad je dosegla hronični stadij, (ranije i kasnije), stadij sa komplikacijama (fizičkim i psihološkim), koje će kulminirati kad alkoholičarka konačno izgubi nadu da može ikad više kontrolisati svoje opijanje. Rani hronični stadij počinje sa značajnom promjenom u ponašanju da se stvari ne smiju miješati sa njenim opijanjem i obrnuto. Pijančenje postaje važnije od svega, uključujući djece, ljubavnice i posla. To osjećaju i drugi, i onda se okreću, što kasnije povećava osjećaj alkoholičarke da je nevoljena i neshvaćena. Ona se samosažalijeva, videći sebe kao nedvoljno cijenjenu mučenicu. Ko se pita pije li ona. Ona se ne smije okriviti, krivi su svi drugi. Ona može pokušati da napusti zajednicu i počne ispočetka.

(Pitam se da li je svojstvenije ovo lezbejkama, jer nije lako početi iznova kao lezbejka, ili zato jer je teže kriti se u poznatoj lezbejskoj zajednici.) Ali neizbježno opet se dešavaju pijanstva, i okovi njene „alkoholne prehrane" počinju pokazivati da loša prehrana dolazi na naplatu. Može doći do hospitalizacije. Ako se to desi, ona je prvi put lišena alkohola, lišena njenog bijega od stvarnosti. Jednom vani, dva nadnaravna straha rastu: da će opet biti lišena; i da će je sam alkohol napustiti. Zato ona nagomilava alkohol

koji će je zauzvrat mučiti sa mogućim neuspjehom. I novi strah pogađa „alkoholičarsku ljubomoru“, uzdignutu iz umanjene seksualne želje. (Ovo što pitam zvuči veoma muški.) Kako bi iskrvavila ovo, ona više ne može čekati da se dan završi, ona pije tokom cijelog dana, počinjući jutro sa „okrepljujućim sredstvom“. Kad se to okrepljujuće sredstvo pretvori u pijanke, ona je u položaju da je dosegla zadnju fazu bolesti, kasnu hroničnu. Više alkoholičarka ne pokazuje nikakav obzir prema drugima, ona je kompletno samocentrirana. Počinju njeni problemi sa mišljenjem i rasuđivanjem, i djelomično zbog ovog ona traži društvo „niže“ od nje same. Zapravo, ona vrlo brzo postaje poput njih. Ubrzo, ona će piti sve, trljajući alkohol ili ekstrakte, i najednom će biti dovoljno da popije samo pola od njihove količine kako bi dostigla zaborav (smanjena tolerancija). Strah je proganja, osjeća se izložena danju, a uhvaćena noću. „Drhtavica“ počinje i pogoršava se kako se otrežnjenje približava. Ne može uraditi najjednostavniji fizički zadatak bez par pića da je stablizuju. Sad počinje očajno opijanje da bi se zaustavili efekti opijanja. Mahnita, ona počinje moliti druge za pomoć, često postajući religiozna. (Lezbejke se ponovo razlikuju, mnoge ovdje odbijaju mušku-sliku Boga koji ih je osudio.)

Konačno ona priznaje i prihvata alkoholizam, shvatajući da pomoć mora doći iz vana, da ona me može kontrolisati svoje opijanje. Njeno mučenje prestaje, ona želi da joj se pomogne. Ako želi, bolest može biti zaustavljena. Ako ne želi, ona će vremenom izgubiti svaku želju da joj se pomogne i nastaviti da rezignirano pije sebe fizički i mentalno iza leđa oporavku, sve dok to ne dovede do smrti.

Ne mnogo lijepa slika, ne mnogo lijepa bolest. Na kraju žene su te koje pate od toga? Ponovo nema podataka o karakteristikama o lezbejskom alkoholizmu i malo o ženama (sve iz veoma heteroseksualne tačke gledišta.) Domaćin ovoga su opisi muškog alkoholizma od strane muških istraživača, iz kojih sam pokušala da skupim ono što mislim da se može primjeniti na bilo koju alkoholičarku uključujući lezbejku, napuštajući takve izreke da su tetovirane osobe alkoholičari dok se ne dokaže drugačije. (Muškrac se tetovira jer je zabrinut za svoju muškost.)

Određene fizičke osobine prate bolest. Alkoholičarke imaju „određeni izgled“ poput crvenog lica, neuredne pojave, podočnjaka oko „očiju zbog nedovoljne ishrane i njihove alkoholne prehrane. Često imaju brojne modrice na neobičnim mjestima zbog padova za vrijeme pijanstava. „Gubitci pamćenja“ su kritičan znak koji se dešava korisnicima alkohola. Ako je alkoholičarka u odvikavanju, njene ruke se tresu (još jedan kritičan znak). I ako puši (viša je nego prosječna šansa da će početi), mogu se pojaviti mali okrugli ožiljci na njenim prstima od izgorene cigarete koju je držala. Drugi uobičajni simptomi su povećana jetra, tendencija ka upali pluća, uobražen bol u prsima (napadaji srca) za vrijeme odvikavanja.

Na kraju, i u zadnje vrijeme, alkoholičarke imaju zelen jezik (dok je kod drugih ljudi ljubičast). Jedan istraživač piše da su zabrinuti za njihov zadah, pa zato koriste hlorofilne pastile. Nažalost alkoholizam nije samo fizička bolest, mnogi društveni, kulturalni i psihološki faktori doprinose njegovoj učestalosti i napretku. Ostarjeli pijanica u tvom hodniku nije tvoj tipični alkoholičar; samo jedan od 20 iz njegove vrste. Najveća stopa problema s alkoholom je među ljudima u njihovim 20tim, ne njihovim 40tim ili 50tim godinama. Nekako uspjevaju da zadrže poslove – one se drže za stalnu egzistenciju.

Spol (M i Ž) nije značajan faktor, žene piju koliko i muškarci. Pitam se je li jedan broj uhapšenih žena zbog toga: u jednom pregledu, 30% muškaraca je uhapšeno jer su povezivani sa opijanjem. Žene su možda rjeđe hapšene, zbog muške tendencije „policajaca muškaraca“ da zaštite žene, ili lezbejki je više jer „heteroseksualna policija“ ima tendenciju da progoni homoseksualce.

Okruženje ima svoju ulogu. Ako dolaziš iz doma gdje je roditelj – ili brat ili sestra alkoholičar/ka, tvoje šanse da postaneš alkoholičar su 50 – 50. Možda imaš bolju šansu protiv opijanja, ako tvoji prijatelji osuđuju teško opijanje (uticaj homoseksualnih-barova) ako si nesigurna u dostizanju svojih životnih ciljeva (što je veoma moguće za lezbejke u ovom društvu), i ako si nezadovoljna (što su lezbejke ponovo). Iznad svega ako izgleda da se ne uklapaš u heteroseksualno, muško društvo i živiš u (sub)kulturi koja podržava opijanje, imaš veću šansu da postaneš alkoholičarka.

Na ličnom nivou jedna poruka odzvanja kroz nesigurnost literature.

Često je to poraslo u njoj, jer je možda emotivno lišena, ili je skroz pokvareno trulo zlostavljanja od strane jednog ili oba roditelja. Ona raste sa nestvarnim smislom o svom identitetu, sa mnogo sumnje u njenu vrijednost. Ova osjećanja lako mogu biti pojačana ovom kulturom ako je ona lezbejka. Ona postaje usamljena, napeta, nervozna, dok ostaje nezrela. Ova nezrelost rezultira zavisnošću o alkoholu kod veoma zavisnih ljudi, i žene su alkoholičarke isto ili često kao muškarci. (Naša kultura napada ponovo; moja pretpostavka ovdje je da bi lezbejke alkoholičarke uopšte bile manje zavisne nego druge žene alkoholičarke.) Ona pije jer to rješava sva ta osjećanja koja je ophrvaju, da je alkohol jedina stvar koja joj može donijeti takvo olakšanje. (I donosi prvih nekoliko pića; to jest,

nakon toga, njena briga i depresija zapravo rastu, ali njeni gubici pamćenja uzrokuju da to zaboravlja.) I ona poriče svoju zavisnost o piću kriveći druge ili tvrdi da još uvijek „može ostaviti ili uzeti“. Još uvijek osjeća krivnju zbog pića, iako su njeni alibiji brojni i brzo se smjenjuju. Koga briga koliko dugo može glumiti, ona je preplašena; djelimično mrzi sebe zbog opijanja i želi da prestane, jer se plaši toga što piće može da joj uradi; i s druge strane čezne za pićem, užasnuta da će biti bez alkohola. Bez obzira kako alkoholičarka djeluje, ona ne voli skelete.

Ko je ona? Slijede pitanja koje su korištena u John Hopkins univerzitetskoj bolnici u odlučivanju da li je pacijent alkoholičar ili ne. Prema njima, ako odgovoriš sa da, na samo jedno pitanje, možeš biti alkoholičar, jedno i dva šanse su da si alkoholičar, i više od tri da, ti si alkoholičar. Ne slažem se s njihovim standardima, nekako osjećam da bi svako od nas ko pije ispao alkoholičar.

Ali ako odgovoriš iskreno na pola od ovih pitanja, rekla bih da jesi.

Da li zaostaješ sa poslom kako bi pila?

Da li pijenje čini nesrećnim tvoj život kod kuće?

Da li piješ jer si stidna s drugim ljudima?

Da li pijenje utiče na tvoju reputaciju?

Da li si ikad osjećala grižnju savjesti nakon pijenja?

Jesi li zapala u finansijske poteškoće kao posljedica tvog pijenja?

Da li se okrećeš ka novom društvu i drugoj sredini kad piješ?

Da li pijenje čini da si neosjetljiva ka dobrobiti drugih?

Da li je porasla tvoja ambicija kako piješ?

Da li žudiš za pićem cijeli dan?

Da li ujutro odmah poželiš piće?

Da li piće utiče na poteškoće sa tvojim spavanjem?

Da li je tvoja efikasnost smanjena otkako piješ?

Da li tvoje pijenje ugrožava tvoj posao ili biznis?

Da li piješ kako bi pobjegla od briga i problema?

Da li piješ sama?

Da li si ikada imala kompletan gubitak pamćenja kao rezultat opijanja?

Da li ti je pijanstvo ikad liječio lječnik?

Da li piješ kako bi izgradila samopouzdanje?

Da li si ikad bila u bolnici ili instutuciji na odvikavanju od pijenja?

Ako misliš da si alkoholičarka, lezbejka alkoholičarka šta radiš? Gdje ideš? Đavola, nisi mogla naći novo piće u lokalnom homoseksualnom baru i zaboravljaš iznova i stalno. Možeš pokušati neke od ovih alternativa.

Anonimni alkoholičari imaju najbolje programe koji uslovljavaju alkoholičare na oporavak (procjenjeno na 75%). U suštini oni vide alkoholizam kao progresivnu bolest koja se može zaustaviti, ali ne vlastitom snagom. Alkoholičari su bolesni ljudi (ne smrtno) koji se mogu oporaviti, ako imaju iskrenu želju da se „oporave“ i slijede AA program. To je duhovna, ne religiozna grupa, koja teži da se dostigne i održi cilj doživotne trijeznosti „alkoholičarka mora prihvatiti i zavisiti od drugačije moći, za koju priznaje da je veća od njene.“ (Njenog izbora.) Oni funkcionišu najčešće kroz sedmične sastanke malih grupa, u kojima članovi grupe uče da vjeruju i podupiru jedni druge na veoma iskrenom nivou. Ali su veoma heteroseksualno orijentirani, i znam da lezbejke osjećaju da su AA nefikasni za njih, iz tog razloga.

Bolnice i institucije također imaju programe oporavka za alkoholičare. Poslodavci često plaćaju troškove liječenja kroz osiguranje. Opet, nijedni nisu lezbejski orijentisani. Neki su ugnjetavački prema homoseksualnoj populaciji (čula sam u Kaliforniji). U našim lokalnim bolnicama žarko prihvataju lezbejke alkoholičarke kao žene koje pate od alkoholizma, ne od lezbejstva. Nema pritiska da se promijeni nečija orijentacija. Nego kroz intenzivnu terapiju (grupe i lično savjetnovanje), oni pokušavaju pomoći alkoholičarki da shvati svoju bolest i nađe alternativnu opijanju. Ovo počinje sa dvosedmičnom hospitalizacijskom sesijom u kojoj se može ostati ili biti dnevni pacijent (ići doma dnevno na 8 sati). U društvu sa ostalim alkoholičarima i ljudima koji razumiju alkoholizam, igra se brzo završava i osoba mora paziti sama na sebe. Nakon dvije sedmice terapija je dostupna na dispanzerskom liječenju.

Intenzivno, dugotrajno liječenje u ovim područjima je ponuđeno ženama alkoholičarkama na pola puta u Glass kući. Osnovana je i održavana od strane malog broja žena alkoholičarki u procesu rehabilitacije. One idu u bolnicu na grupne terapije i sesije, i također imaju grupne sesije u kući.

Minimalni boravak u kući je tri mjeseca, i nakon toga žena odlazi kad se ona i ukućanke slože da su spremne.

Ako si alkoholičarka ili želiš da znaš šta možeš uraditi oko toga, nazovi AA ili tvoju lokalnu bolnicu. Za „supružnike“ alkoholičara tu je pridružena grupa Al-Anon. I za djecu alkoholičara, tu je Al-Anon.

Ako ova ponuda ne pomaže možeš razmisliti da otpočneš svoju grupu za lezbejke alkoholičarke. Oporavljena lezbejka alkoholičarka ovdje radi upravo to, planirajući sastanke jednom sedmično u Lezbejskom centru za grupne sesije. Ona je kontaktirala bolnicu i sad radi s njima na pronalsku lezbejke kvalifikovane da vodi grupu.

Šta god da radiš, pronađi kompetentnu pomoć negdje, lezbejka alkoholičarka se ne oporavlja sama.

*T*ekst je objavljen u časopisu *Lezbejska veza,* br. ¾., 1975., Mičigen

Prevela Merima Omeragić

Dajana Rasel
(Diana Russell)

Femicid (Ubijanje žena)

Moramo da shvatimo da su mnoga ubistva zapravo femicid. Moramo da prepoznamo polnu politiku ubistava. Od spaljivanja veštica u prošlosti, preko nedavno raširenog običaja ubijanja ženske novorođenčadi u mnogim društvima, do ubijanja žena iz „časti“, shvatamo da femicid traje već duže vreme. Ali budući da to uključuje samo žene, za to nije bilo imena sve dok Kerol Orlok nije pronašla reč „femicid“.

Neka premlaćivanja žena eskaliraju u ubistvo žena. Jedna studija je pokazala da je u 85 odsto slučajeva ubistva u kući, policija bila pozvana da pomogne barem jednom, a u 50 odsto takvih slučajeva policija je pre ubistva bila pozvana pet ili više puta. Neodgovarajuće postupanje sa nasilnim muževima rezultira neizmernim bolom i patnjom za mnoge žene i doprinosi ovom obliku femicida.

Jedna od deset žrtava ubistava u SAD-u ubijena je tokom silovanja ili drugih seksualnih napada. Braunmiler u svojoj nedavnoj knjizi „Protiv naše volje“ procenjuje da muškarci u SAD-u svake godine počine četiri stotine ubistava. Strah od smrti u rukama silovatelja mnogo je veći nego što bi ta brojka mogla da pokaže. Ne znamo koliko je od 55.210 žena u SAD-u koje su prijavile silovanje tokom 1974. godine, ili koliko je od većeg broja onih koje nikada nisu prijavile to svoje iskustvo, podnelo te prijave zbog straha da će biti ubijene. Ali sigurne smo da ih je mnogo. Ovaj oblik femicida – silovanje koje prati ubistvo – ima posledice daleko iznad procenjenih 400 žrtava. To je velika pretnja za mnoge od nas bez obzira da li ćemo postati žrtve silovanja ili ne.

Muškarci nam govore da ne smemo da imamo morbidno interesovanje za ova zverstva. Ovaploćenje trivijalnosti navodno je radoznalost za „poslednje silovanje i poslednje ubistvo“. Ubistvo i sakaćenje žene se ne smatraju političkim događajem. Muškarci nam govore da ne možemo njih da krivimo za ono što radi nekoliko manijaka. Ipak, sam proces poricanja političkog sadržaja terora pomaže u njegovom perpetuiranju, drži nas slabim, ranjivim, i zastrašenim. To je spaljivanje veštica 20. veka.

„Manijaci“ koji čine ova zverstva ukazuju na logičan zaključak mržnje prema ženi koja prožima celu kulturu. Nedavno, to je rezultiralo u nekoliko pornografskih filmova čijim se vrhuncem

smatraju stvarno ubijanje i čerečenje žene. Ovi takozvani „snuff“ filmovi se sada imitiraju. Na primer, film prikazan u SAD-u reklamira kako je nemoguće da publika utvrdi da li je ubistvo žene stvarno ili nije.

Zaklane žene u tim filmovima nemaju imena. Imena onih koje su ubijene u San Francisku, a koja sam danas pročitala, uskoro će biti izbrisana. Nikakve ih demonstracije nisu pratile do groba, nijedan protest nije potresao grad, nijedan letak nije podeljen, nisu osnovani odbori.

Ali danas ih se sećamo (pamtimo). A sutra moramo da delujemo zajedno da zaustavimo femicid!

Svedočenje na Međunarodnom sudu za zločine prema ženama, objavljeno u istoimenoj knjizi, mart 1976, Brisel, Belgija

Preveo Miloš Urošević

Ajrin Nodel
(Irena Nodel)

Razmišljanja mlade lezbejke radnice

Rad s kolegama na poslu je uzaludna i beznadežna ideja. (Razmišljala sam.) Kad sam prvi put došla ovde, nasmešila sam se svim radnicama, ne obazirući se na muške pohotne poglede. Mrzela sam bezoblične radne uniforme, bez džepova u koje bih stavila ruke. Mrzela sam što moram da nosim mrežicu za kosu i identifikacionu fotografiju. (Samo još jedan broj.) Mrzela sam izolaciju u kojoj sam se našla shvativši kako ti ljudi nikada neće moći da mi budu prijatelji. (Mislila sam.) Mrzela sam lažne osmehe i mehaničke pozdrave na koje niko nikada nije iskreno odgovorio. Mrzela sam da jedem sama u golemoj kafeteriji gde su svi gutali hranu. Mrzela sam to što je jedina dobra stvar u vezi sa poslom bila plata koju bih dobila jednom u dve nedelje. Mrzela sam što su muškarci buljili u mene. Mrzela sam to što sam morala da trpim poniženja od saradnika i šefova, mrzela sam što nisam bila u mogućnosti da vidim sebe. Mrzela sam površinsku pasivnost koju sam stekla nakon što su nadamnom dominirali takmičarski i tračarski saradnici.

Mrzela sam da slušam mnoge žene oko sebe koje govore o momcima, frizurama, o drugim radnicama ili nadzornicama. Trgla sam se i sakrila svoje suze od njih ne želeći da izgledam slabo. Ali nisam želela ni da izgledam neosetljivo dok su one radile.

Htela sam da vičem i razbijam sudove. Želela sam da protresem žene ne bi li shvatile da treba da prestanu da igraju onako kako sviraju muškarci i nadzornici/ljudi na pozicijama moći. Htela sam da kažem da nisam dama – i nisam 'čupava'. I htela sam da kažem da sam bila povređena kada su pretpostavljali da sam 'čupava' i ponašali se loše prema meni. Htela sam da nosim svoj bedž „Izađi“ na poslu. Htela sam da muškarci prestanu da bulje. Htela sam da upoznam drugu lezbejku na poslu i postanem joj prijateljica.

Htela sam da započnem revoluciju – ali su me izveštačena pravila zauzdavala. Moja slabost je bila u tome što sam dopuštala dominantnoj moći da nastavi. Shvatila sam da imam malo kontrole nad svojom sudbinom unutar tog kapitalističkog, patrijarhalnog, imperijalističkog, seksističkog, rasističkog, starog društva. Shvatila sam da je budućnost sada; da više ne mogu da sklonim svoj pogled, zadržim svoj gnev i pretvaram se da sve to ima smisla.

Shvatila sam da je sada vreme da se pridružim sestrama kako bismo napravile radikalne promene i stvorile novo društvo.

Homoseksualno odrastanje, Brošura pokreta za oslobođenje mladih osoba, Septembar 1976, Mičigen

Preveo Miloš Urošević

Ejdžizam: kako mi to vidimo kao mlade lezbejke

Mi smo dve mlade lezbejke/separatistkinje, imamo jedna sedamnaest, a druga devetnaest godina. Živimo u izolovanom području severozapadne Kalifornije. Obe smo aktivistkinje u našoj maloj ali rasprostranjenoj lezbejskoj zajednici. Budući da smo najmlađe članice naše zajednice, suočavamo se sa ugnjetavanjem unutar sopstvene grupe. Naše sestre uglavnom nisu ni svesne da nas ugnjetavaju.

Naše ugnjetavanje umnogome potiče od ženskih grupa koje nastavljaju da održavaju događaje u ženskoj zajednici na mestima gde NIJE DOZVOLJEN ulazak ženama mlađim od dvadeset jedne godine, nakon što se od njih više puta tražilo da promene svoje lokacije iz kojih nas isključuju, i direktnije od žena koje odbijaju da nas priznaju i koje nas ne shvataju ozbiljno jer imamo „samo" sedamnaest, odnosno devetnaest godina.

Zbog naših godina, ne vrednuju se naši politički stavovi ni osećanja. Umorne smo od ulaganja energije u žene koje će u razgovoru izreći primedbe poput: „Oh, ti imaš samo sedamnaest (ili devetnaest) godina", „Kad sam ja bila tvojih godina...", dižući nos i okrećući nam leđa.

EJDŽISTIČKE ŠALE I OPASKE IZOLUJU NAS JOŠ VIŠE KAO MLADE LEZBEJKE U NAŠIM GODINAMA I NJIHOVIM OGRANIČENJIMA!

Naša su ograničenja sledeća: zakonski smo pod roditeljskom kontrolom, lak smo mamac za pravosudni sistem za maloletnice, ne možemo da posedujemo imovinu niti da njome upravljamo, uskraćene smo za dobre poslove i/ili obuku, podložne smo robovskom radu i niskim platama, poriče nam se obrazovanje kakvo želimo, nezakonito učestvujemo u seksualnim aktivnostima, većina ljudi s kojima dolazimo u kontakt ne shvata nas ozbiljno i, štaviše, uskraćena nam je kontrola nad sopstvenim životom zbog starosnih predrasuda i zakona.

Jedan od najvećih problema s kojima se suočavamo ne shvata se ozbiljno. Kao mlade lezbejke, preduzele smo duge i naporne korake kako bismo došle do ove političke svesti, a na tom putu smo naučile da sebe shvatamo ozbiljno. Ovo je jedna od naših glavnih prepreka. Mi smo politički svesne da se stalno borimo sa svojim ejdžizmom, klasizmom, rasizmom i seksizmom. Mi ne po-

državamo muške institucije s kojima smo bile prisiljene da se suočimo (to jest škole, krivičnopravni sistem, psihijatrijske ustanove).

Želimo da naš stav bude jasan: mi smo feministkinje, mi smo militantkinje, mi smo lezbejke, i zahtevamo da nas shvatite ozbiljno!!! Umorne smo od izolovanosti od sestara koje odbijaju da nas priznaju jer smo „mlade" i „neiskusne", politički, društveno i na druge načine. Muka nam je od toga da nam žene govore da one nisu ejdžistkinje kad je očigledno da se prema nama ophode različito zbog naših godina.

Budući da se prema nama ophode različito, mislimo da nas tretiraju kao da smo inferiorne. Besne smo zbog toga što moramo da se suočimo s patrijarhalnim stavovima žena koje tvrde da su raskrstile s patrijarhatom. U većini drugih aspekata, usklađujemo se s tim ženama i njihovim političkim stavovima i verujemo u njihove borbe, jer te borbe su i naše. Ali mi nalazimo da je neverovatan paradoks to što nas upravo žene s kojima delimo lezbejsku borbu i ugnjetavanje ugnjetavaju zbog naših godina. Svakodnevno se, zbog naših godina, suočavamo sa ugnjetavanjem u „vanjskom svetu", i odbijamo da „prihvatimo isti tretman" od naših sestara.

Zbog ograničenja koja nam nameću naše godine, nalazimo da je izuzetno teško biti „aut lezbejka" bez podrške naših sestara.

Smatramo da lezbejsko jedinstvo možemo da ostvarimo jedino ako se sve lezbejke svih godina udruže i podele svoje snage, svoje slabosti, svoje borbe. Zahtevamo da se sve žene suoče sa svojim ejdžizmom. Nećemo da dozvolimo da nas žene koje volimo povrede i izoluju održavanjem ejdžističkih predrasuda. Snažno podržavamo žene koje su uključene u stvaranje prostora za sve žene, kao što smo i mi. I želimo da objasnimo da sva ženska mesta treba da budu za sve žene, bez obzira na godine.

Mi smo snažne mlade žene; mi smo, kao i sve lezbejke, lezbejska budućnost. Još jednom, tražimo da nas ozbiljno shvate!!! U borbi za snažnu lezbejsku naciju.

Plesačica i Ptičica, Eureka, Kalifornija

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejska veza,* br. 1, april 1977, Mičigan

Preveo Miloš Urošević

Odri Lord
(Audre Lorde)

Kada će doći kraj neznanju?

(Glavni govor na nacionalnoj konferenciji pedera i lezbejki trećeg sveta, 13. oktobar 1979.)

Želim da aplaudiram svakom od vas ko večeras sedi ovde. Prekrasno je i duboko iskustvo videti tolike redove vas okupljenih ovde, jer smo mi dokaz moći vizije.

Neznanju će doći kraj kada svako od nas počne da traži i poveruje u znanje duboko u nama, kada se usudimo da uđemo u taj haos koji postoji pre spoznaje i kada se vratimo sa novim alatima za delovanje i promenu. Jer, to duboko saznanje pokreće naše vizije, a naša vizija je ta koja postavlja temelje za naše akcije i za našu budućnost.

Ova konferencija je dokaz moći vizije. Ona je trijumf vizije da se izgovore reči, i čak, organizuje Nacionalna konferencija pedera i lezbejki trećeg sveta. Pre trideset godina, to je bilo moguće samo u našim snovima, o tome šta će se jednog dana dogoditi. Pa ipak, kao što znamo, mi smo uvek bili svuda, zar ne? Moć vizije nas hrani, podstiče nas da rastemo i da se menjamo, i da radimo na budućnosti koja još to nije.

Tako ja stojim ovde kao četrdesetšestogodišnjakinja, crnkinja, lezbejka, feministkinja, ratnica i pesnikinja koja dolazi da radi svoj posao, kao što je svako od nas došao da radi njene i njegove – zadatke radosti, borbe, zajednice, i posao redefinisanja naše zajedničke moći i ciljeva, tako da naši mlađi ljudi nikada ne moraju da pate u izolaciji koju su mnogi od nas iskusili. I dok smo ovde, tražim da se svako od vas seti duhova koji su došli ispred nas, koje nosimo u sebi – sećanje na one lezbejke i pedere u našim zajednicama, čijih smo moći i znanja surovo lišeni, koji nikada neće biti sa nama, i onih koji sada nisu ovde. Neki od naših sestara i braće nisu ovde jer nisu preživeli naše holokauste, niti su doživeli dan kada je napokon održana Nacionalna konferencija pedera i lezbejki trećeg sveta.

Neki su odsutni jer ne mogu da budu ovde zbog spoljnih ograničenja, a za naše sestre i braću u zatvoru, u ustanovama za mentalno obolele, u čeljustima onesposobljavajućih hendikepa i bolesti, molim za vašu pažnju i brižnost, što je druga reč za ljubav.

Ali neki drugi nisu ovde jer su živeli život tako

pun straha i izolacije da više nisu u stanju čak ni da dosegnu van. Izgubili su svoju viziju i izgubili su svoju nadu. Iza svakoga od nas večeras ovde, kao što svi znamo, postoji mnogo lezbejki i pedera zarobljenih svojim strahom, u tišini i nevidljivosti, i oni postoje u mutnoj dolini terora noseći omče komformizma. I za njih, takođe, molim za vaše razumevanje. Jer kao što znamo, komformizam je vrlo zavodljiv kao što je destruktivan, a može da bude užasan i bolan zatvor.

Dakle, dok se večeras zabavljamo, dopustimo da nazdravimo, nazovite to prosipanjem vina u slavu boga, što je drevni afrički običaj, za sve naše sestre i braću koji nisu preživeli. Jer u kontekstu naše prošlosti, kao i naše sadašnjosti i naše budućnosti, moramo redefinisati zajednicu.

U potvrđivanju našeg okupljanja i potencijalne moći naše brojnosti, setite se koliko još posla treba obaviti u našim zajednicama. U sadašnjosti, vizija mora da pokazuje put prema delovanju na svim nivoima naših raznolikih postojanja: način na koji glasamo, način na koji jedemo, način na koji se međusobno povezujemo, način na koji odgajamo našu decu, način na koji radimo za promenu. Ovog vikenda ovde smo ne samo kako bismo podelili iskustvo i povezanost, ne samo kako bismo razgovarali o mnogim aspektima slobode za sve homoseksualne osobe. Mi smo takođe ovde kako bismo ispitali naše uloge kao moćne sile unutar naših zajednica.

Jer niko od nas neće biti slobodan, dok svi ne budemo slobodni, i dok svi članovi naše zajednice ne budu slobodni. Dakle, mi smo tu da pomognemo da se oblikuje svet u kome svi ljudi mogu da procvetaju, izvan seksizma, izvan rasizma, izvan ejdžizma, izvan klasizma, izvan homofobije. Da bismo to postigli, moramo da vidimo sebe unutar civilizacije koja iskazuje ozloglašeno nepoštovanje i prezir za bilo koju ljudsku vrednost, za bilo kakvu ljudsku kreativnost ili istinsku ljudsku različitost. I na našoj sposobnosti da iskreno gledamo na naše razlike, da ih vidimo kao kreativne, pre nego podele, u kojoj može da leži naša budućnost.

Ovde smo kao konferencija lezbejki i pedera trećeg sveta. To nam govori o onome šta nas spaja. Postoji divna raznolikost grupa unutar ove konferencije, i divna raznolikost među nama unutar tih grupa. Ta raznolikost može da bude generativna sila, izvor energije koja ispunjava naše vizije delovanja za budućnost. Mi ne smemo da dozvolimo da raznolikost bude iskorišćena da nas razdvoji jedne od drugih, niti od naših zajednica. To je greška koju su napravili u odnosu prema nama. Ne želimo da to uradimo prema nama samima.

U ovoj zemlji, istorijski, svi ugnjeteni ljudi su učeni da se plaše i preziru bilo koju razliku među sobom, pošto je ta razlika tako okrutno korišćena protiv nas. I svi mi znamo koliko posebno bolna može da bude homofobija u našim zajednicama, pošto mi delimo borbu sa našim homofobičnim sestrama i braćom.

Stoga naše poteze za promenom treba osvetliti tim znanjem, treba sprovesti one lekcije koje smo naučili unutar zajednica kojih smo deo. I nikada ne smemo da zaboravimo te lekcije: da ne možemo da razdvojimo svoja ugnjetavanja, niti su ona ista. Da niko od nas nije slobodan, dok svi nismo slobodni, i da je svaki zamah ka našem dostojanstvu i slobodi, zamah i za naše sestre i braću iz zajednice, bez obzira na to da li oni imaju ili ne viziju da to vide. A između nas, razlika ne sme da se koristi da nas razdvoji, već da generiše energiju za društvenu promenu, istovremeno sa očuvanjem naše individualnosti. I premda smo programirani da gledamo jedni na druge sa sumnjom i strahom (stara rutina zavadi pa vladaj), možemo da krenemo dalje od tog straha učeći da poštujemo naše vizije budućnosti više nego što poštujemo naše užase prošlosti. A to se ne može učiniti bez velikog ličnog napora, i ponekad bolnih iskušenja koje nose promene.

Jer ne grešite. Ne samo naši heteroseksualni braća i sestre, nego smo i mi učili da reagujemo na svaku razliku sa instinktom ubice: uništiti. Ja to zovem psihologijom vratne vene: „Ne sviđa mi se kako se ponašaš, pa ću te odmah ukloniti." Pa to nam neće pomoći. Mi ćemo da naučimo kako naše razlike da pretvorimo u moć i gorivo za viziju i za promenu.

Ovog vikenda moramo sebi da postavimo neka teška pitanja. Na primer, šta znači realna podrška u konstantno neprijateljskom okruženju? Šta suštinski neegzistirajuća, nerasistička kultura zahteva i nagoveštava? Šta znači odgovornost zajednice? Znači li to samo neiskrena rukovanja, najnoviju modu u nekonvencionalnom odevanju, pravo da se tek držimo za ruke na ulici? Ili to znači izgraditi mrežu podrške jedni drugima i našim zajednicama, tako da gde god, kako god i kad god, funkcionišemo unutar ovog sistema, koji uništava naše ljubavi i naše živote; kad god i kako god funkcionišemo unutar ovog sistema, radimo na tome da omogućimo više čovečnosti i više svetla jedni za druge i za one koji su, poput nas, osetili oštricu odbacivanja. U ovoj prostoriji sada postoji značajna masa ljudi – moć za društvene promene, i to mora da postane svesna i korisna moć. To je značenje podrške i zajednice.

Kao crna žena i lezbejka, najveći deo života sam živela bez te potpore i znam koliko me je koštalo i koliko je koštalo mnoge od vas. A za mene, to je bila samo svest, vizija, zajednica negde, jednog dana – to je bila samo moja vizija postojanja i

mogućnosti onoga što mi je, zapravo, ovde večeras, pomoglo da sačuvam zdrav razum. A ponekad čak ni to nije. Sada imamo šansu da tu podršku pružimo jedni drugima.

Mislim da smo svi mi ovde jer tražimo novu vrstu moći, sile za promenu izvan starih oblika koji nam nisu bili od koristi. Ovde smo jer svako od nas veruje u budućnost za sebe i za one koji dolaze posle nas. Mi redefinišemo svoju moć s razlogom, a taj razlog je budućnost, a ta budućnost leži u našoj deci i našim mladim ljudima. Ovde govorim ne samo o onoj deci kojoj smo sami bili majke i očevi, nego o svoj našoj zajedničkoj deci, jer oni su naša zajednička odgovornost i naša zajednička nada.

Ona imaju pravo da rastu, bez bolesti rasizma, seksizma, klasizma, homofobije, i straha od bilo kakve razlike. Ova deca će uzeti ono što mi radimo i brinemo kroz svoje vizije, a njihove vizije će opet biti drugačije od naših. Ali oni nas trebaju kao uzore, da znamo da nisu usamljeni da se usude da sebe definišu izvan prihvaćenih struktura. Oni treba da znaju za naše uspehe i naše greške.

Stoga ovog vikenda tražim da se svako od nas posveti toj deci unutar naših zajednica, budućnosti za njih koja će da bude oslobođena ugnjetavanja i zlostavljanja, takođe i gladi. Molim vas da u naše planiranje i rasprave uključimo decu u našu budućnost, i da donesemo svoje uvide i znanje da bismo ih mogli nositi kako ne bi bili tiranizovani i getoizirani kao mi. Mi moramo aktivno da se uključimo u načine na koje su deca naših zajednica socijalizovana da prihvate mnoge oblike svoje sopstvene smrti, jedu otrov, čitaju otrov, uče otrov. Na primer, gde naša deca uče lekcije rasizma, seksizma, klasizma, homofobije i mržnje prema sebi? Čemu naše škole podučavaju našu decu?

Ono što se usuđujemo da sanjamo danas možemo da učinimo realnim sutra. Vizije upućuju na način da se napravi moguća stvarnost. Pre trideset godina, većina vas koji sedite u ovoj sobi, nije mogla da jede sladoled u prodavnici u Vašingtonu, jer niste bili beli. Ideja ove konferencije bila je tek pusti san. Sada je budućnost naša, sa vizijom i sa poslom. I taj posao neće biti lak, jer oni koji se plaše naših vizija, će pokušati da ih ućutkaju i učine nevidljivim. Ali, neznanju će doći kraj, kada svako od nas bude spreman da stane na crtu kako bismo ga okončali, unutar nas samih i unutar naših zajednica. To je prava ljubav koja je stvarna moć.

Mi stojimo kao poslednji bedem čovečanstva u rastućoj depersonalizaciji i antihumanom svetu. Potraga za prihvatanjem unutar tog sveta nas nikada ne sme zaslepiti potragom za istinskom i dalekosežnom promenom. Mi se uvek moramo zapitati, kakvog sveta želimo da postanemo deo?

Kao lezbejke i pederi, mi smo bili najprezreniji, najugroženiji i najplodniji ljudi unutar naših zajednica. I preživeli smo. Preživljavanje je dokaz naše snage. Mi smo preživeli i okupili smo se sada kako bismo iskoristili tu snagu da ispunimo budućnost, nadamo se, budućnost koja će biti oslobođena grešaka naših ugnjetača, kao i naših sopstvenih. Ovo što ovde radimo ovog vikenda može da pomogne u oblikovanju naših sutrašnjica i sveta. Mi ćemo preokrenuti stvari zauvek.

Tekst je objavljen u knjizi Odri Lord, *Ja sam tvoja sestra:* neobjavljeni spisi, 1985.

Preveo Miloš Urošević

Šarlot Banč
(Charlotte Bunch)

Lezbijstvo i erotika u pornografskoj Americi

(Govor na Maršu na Times Sqare-u u novembru 1979. godine u organizaciji Žene protiv pornografije)

Danas smo ovdje kako bismo zahtijevale i zaustavile nasilje prema ženama u pornografiji, ali i kako bismo Americi postavile neka pitanja: Kakvo je to društvo koje ljubav i privrženost među dvjema ženama naziva perverzijom, dok mušku brutalnost prema ženama ne samo da ne smatra perverzijom, već je tretira kao izvor profita? Kakvo je to društvo koje oduzima dijete brižnoj majci samo zbog toga što je lezbijka, dok neko drugo dijete njegovi roditelji iskorištavaju u proizvodnji dječje pornografije? Kakvo je to društvo u kojem se životno partnerstvo dviju žena ne priznaje na sudu, dok muškarac može legalno pretući i silovati svoju ženu? Ova lista može ići u nedogled.

To je društvo pornografije; Amerika je pornografski patrijarhat. Ovdje smo kako bismo poručile kako to nije tip društva koje želimo. Ovdje smo kako bismo poručile da će se to promijeniti; zahtijevamo bolje od Amerike. Prošli tjedan je na Nacionalnom prosvjedu za prava homoseksualnih osoba u Washingtonu preko 100,000 ljudi marširalo zahtijevajući bolje od našeg društva i kontrolu nad našim tijelima, uključujući našu seksualnost; zahtijevale smo kraj ponižavanja i nasilja protiv lezbijki i gay muškaraca. Brojne lezbijke danas su ovdje i marširaju zahtijevajući to isto pravo kao žene – kontrolu nad svojim tijelom i zaštitu svih žena od pornografskog nasilja. Zahtjevi ovih dvaju prosvjeda dvije su strane iste medalje. Oba zahtjeva odnose se na apsolutno pravo svih ljudi: pravo na dostojanstvo naše seksualnosti, pravo na kontrolu nad našim vlastitim tijelima te pravo na okončanje svih oblika nasilja i ponižavanja kojem smo izložene.

Jednom sam pozvana da govorim na temu "Zašto je lezbijstvo prirodno, zdravo i dobro." Da, to je bio zadani naslov. Shvatila sam da se na to pitanje može odgovoriti samo protupitanjem: "Kakvo je to društvo u kojem su takve teme moguće?" I odgovor je bio isti kao onaj o kojem pričam danas: patrijarhat. Problem je u tome kako je patrijarhat neprirodan, nezdrav ili loš za žene, za djecu i za same muškarce. I ništa ne ukazuje na taj problem jasnije od nasilja prema ženama maskiranog u seksualnost u pornografiji.

Lezbijkama je dosta toga da se njihova ljubav označava kao "pornografija", dok stvarna pornografska industrija slobodno zarađuje na ženskim tijelima i ugnjetavanju. Lezbijke znaju što su ljubav, seks i erotika ženskog tijela – znamo to i volimo to. I znamo da to nema nikakve veze s pornografijom, koja je utemeljena na ženomrstvu, a ne ljubavi prema ženama. Jedino u formi ženomrzačke pornografije, u kojoj muškarci koriste lezbijstvo za vlastite svrhe, lezbijstvo je prikazano na način koji je prihvatljiv za patrijarhat. Lezbijska ljubav je za nas, za žene. Ona je zanemarena upravo zbog toga što je izvan muške kontrole; oznaka "pornografija" koristi se protiv lezbijstva kao što se i izraz "muškarača" koristio protiv feminizma – da uplaši žene i podredi njihove živote većoj kontroli muškaraca. Sve žene – bilo lezbijke, bilo heteroseksualne – moraju odbiti povezivanje lezbijstva s pornografijom.

Lezbijkama je dosta toga da se našoj ljubavi, našoj kulturi i našem izdavaštvu prijeti etiketama kao što je "perverzija" te ćemo nastaviti našu borbu za pravo na otvoreno izjavljivanje i prikazivanje naše ljubavi. Unatoč tome što nas zastrašuju prozivkama za pornografiju, nećemo prestati govoriti o stvarnim perverzijama pornografije – počiniteljima nasilja i ženomrstvu. Neće nas natjerati u slijepilo prema pornografiji i kulturi u kojoj ona buja. Ugnjetavanje lezbijki dio je te iste pornografske kulture te je upravo izlazak lezbijstva iz ormara put kojim možemo raskrinkati ženomrzačke osnove većine pornografije.

Vidjele smo eksploataciju lezbijske ljubavi u pornografiji. Možemo posvjedočiti koliko su lažne scene lezbijskih odnosa u kojima je naša stvarnost izopačena kako bi odgovarala muškim fantazijama i doprinijela muškom uživanju ženske seksualnosti. Kao ljubiteljice svojeg seksa i svoje seksualnosti, kad bismo imale makar jednu četvrtinu novca koji odlazi na pornografiju, mogle bismo proizvesti autentičnu erotiku na temu lezbijske ljubavi, koja bi prikazala stvarnu ljepotu žena i ljubavi među ženama, a koja bi bila namijenjena nama – ne muškarcima. I obećajem vam – razlika bi se vidjela. Naše produkcije ne bi bile nalik ženomrzačkoj pornografiji.

Neki pitaju: Kako povlačite granicu razlikovanja? Ali svaka žena koju znam – bilo lezbijka, bilo heteroseksualna – može povući tu liniju. Mi možemo razlikovati eroticizam od protuženske pornografije. Ne sviđaju nam se iste stvari u seksualnom smislu, ali sve znamo razliku između

eroticizma, koji slavi našu seksualnost, i pornografije, koja nas omalovažava.

Nastojeći da promijenimo društvenu percepciju žena i uloge koju pornografija ima u našem ugnjetavanju, feministkinje mogu i moraju povući neke granice. Ako pripadnik Ku Klux Klana tvrdi da ga prizor linča i zapaljenog križa uzbuđuje – a uzimajući u obzir veze između seksa, rasizma i moći u našem društvu, neki vjerojatno to i tvrde – hoćemo li njegovu reakciju opisati kao seksualnu radije nego nasilnu i rasističku? Toleriramo li to jednostavno kao "slobodu na seksualno izražavanje"? Nadam se da ne. Ipak, to je upravo ono što *snuff* i tisuće drugih oblika pornografije redovito radi ženama. Muška kontrola ovisi o prisvajanju svake seksualnosti, a to u ženomrzačkom društvu znači da muškarci zadržavaju pravo da omalovažavaju žene i budu nasilni prema njima. Da, žene mogu povući granicu između eroticizma i omalovažavanja te je krajnje vrijeme da to učinimo javno.

Konačno, pornografija nije samo simboličko nasilje prema ženama. Ona je dio međunarodne trgovine ženama, koja posluje poput multinacionalne korporacije, gdje su naša tijela proizvod, nerijetko dobavljen bez privole i uvijek nasilno. Zbog toga je naša borba protiv nasilja u pornografiji u najširem smislu globalna borba. Ona se proteže od lokalnih uličnih akcija do Ujedinjenih naroda, gdje se desetljećima prikrivaju izvještaji o trgovini ženama. Zapravo, u usporedbi s tim prikrivanjem, Watergate izgleda kao sitnica.

Kao i sve međunarodne borbe, počinjemo na našim vlastitim ulicama, a to nigdje nije prikladnije nego ovdje, na Četrdeset drugoj ulici Times Sqare-u glavnom američkom gradu pornografije. Počinjemo ponovnim uspostavljanjem kontrole nad našim tijelima i našom seksualnošću. Počinjemo zahtijevajući promjenu društva koje nas kažnjava zbog toga što volimo sebe i druge, a pritom ponižava naša tijela na korist muškaraca. Počinjemo odbijajući da i dalje trpimo pornografski i heteroseksistički partijarhat u bilo kojem njegovom vidu. Počinjemo povlačeći granice, uzvraćajući udarac i organizirajući se. Počinjemo tražeći od Amerike da bude bolja – da nasilje i omalovažavanje isključi iz takozvane seksualnosti kako bi potpuno otkrila i slavila radost i eroticizam ženske seksualnosti.

Tekst je objavljen u knjizi Laure Lederer, *Vratimo noć,* 1989.

Preveo Karlo Kralj

Andrea Dvorkin
(Andrea Dworkin)

Lezbejka u pornografiji: danak muškoj moći

Fotografija prikazuje dve žene u elegantno opremljenoj dnevnoj sobi. Obe žene imaju krem boju kože, zategnutu i besprekornu. Soba je također krem boje: tepih, krevet, sto, zidovi. Nameštaj je uredno dizajniran: vrlo moderan i jednostavan. Jedna žena, plave boje kose, leži na krevetu, njeno dupe je uzdignuto na ručki kreveta, njene noge su skupljene prema stomaku, raskrečenost njenih nogu pokazuju udaljenost između njenih stopala koja vise u vazduhu. Ona nosi pojas za podvezice, najlonske čarape koje se završavaju nekoliko centimetara iznad kolena, a šiljate potpetice su iste boje kao i njena kosa. Njene oči su zatvorene, senka za oči je tamno siva. Usta su joj neznatno otvorena, a usne su izrazito ružičaste. Jedna od njenih ruku nestaje između njenih nogu; druga koja izranja iz skrivene ručke, čini se da miluje svoje sopstvene dojke, što nije vidljivo jer neko vidi profil dojke sa strane koja je najbliža fotoaparatu. Najistaknutiji deo njenog tela je njena stražnjica, podignuta, istaknuta intenzitetom svetla koje je pokriva. Ostatak njenog dupeta, čak i u profilu, zamračuje glava druge žene. Druga žena je na kolenima pokraj ručke kreveta, njene su prednosti nerazlučive, a njena usta očito ljube izloženu stražnjicu prve žene, ali zapravo je njeno lice samo prikazano u profilu protivno ženske uzdignute stražnjice. Druga žena je okomita na zavaljenu ženu, tako da je njeno dupe, potpuno izloženo, direktno okrenuto prema kameri. Ona nosi haljinu krem boje, koja pada preko leđa sa jedne strane kako bi istakla njeno golo dupe. Njene noge su raširene. Stidne dlake se pojavljuju ispod. Nosi šiljate potpetice iste boje kao što je kosa, tamno smeđe. Svetlo je usredsređeno na dupe žene koja je na kolenima. Na fotografiji, svo vizuelno značenje dato je dupetu žene na kolenima, koje je u prvom planu, preterano naglašeno svetlom, i njegovom ehu, uzdignutoj stražnjici zavaljene žene. Kamera odiše prisustvom penisa, gledalac je muškarac koji učestvuje u seksualnoj aktivnosti koja se ne nalazi unutar fotografije, nego u njenoj percepciji. Fotografija ne dokumentuje vođenje ljubavi među lezbejkama; u stvari, jedva da tome liči. Simbolička stvarnost fotografije – koja je živa – nije u odnosu između dve žene, što ne samo da ne izaziva, nego zapravo zabranjuje svako prizna-

vanje lezbejske erotike kao autentične ili čak postojeće. Umesto toga, simbolička stvarnost se izražava u stavu žena koje su namerno izložene da uzbude muškog gledaoca. Dupe je izloženo i ranjivo; kamera ga je snimila; gledalac to može da zatraži. Šiljate potpetice sugerišu okrutnost, povezanu sa lezbejkom, suštinskom kastratorkom. Istovremeno, šiljate potpetice upućuju na ropski odnos prema modi koju diktiraju muškarci, sakaćenje žena, vezivanje nogu, pocrtano u popratnom tekstu, koji je dug i slab, izjavom da niti jedna žena nikada pre nije vodila ljubav sa ženom (tako da je ovo samo za tebe, dragi dečače), i uverenje da su muškarci veličanstveni. Izloženo dupe je amblem za vrednosti na fotografiji kao celini. Kontakt između žena ne isključuje muškarca; on ga izričito poziva. Žena na kolenima, raširenih nogu, priziva milostivi pokorni gest životinje koja zauzima isti stav (etnolozi primećuju: bez šiljatih potpetica) da umiri agresivnog muškarca. Fotografija je krajnji danak muškoj moći: muškarac nije u sobi, ali žene su tu za njegovo zadovoljstvo. Njegovo bogatstvo proizvodi fotografiju; njegovo bogatstvo konzumira fotografiju; on proizvodi i konzumira žene. Muškarac definiše i kontroliše ideju lezbejke u kompoziciji fotografije. Gledajući je, on je poseduje. Lezbejka je kolonijalizovana, svedena na varijantu žene kao seksualnog objekta, koja se koristi za demonstraciju i dokazivanje da muška moć prožima i zahvata čak i privatno utočište koje žene pružaju jedna drugoj. Muška moć potvrđuje se kao sveprisutna i kontrolišuća, čak i kada je sam muškarac odsutan i nevidljiv. To je božanska moć, moć božanskog prava na božanski užitak, taj užitak se tačno opisuje kao seksualno ponižavanje drugih inferiornih po rođenju. Privatno, žene su postavljenje za izlaganje. Privatno, žene još uvek seksualno služe muškarcu, za čije su zadovoljstvo pozvane u postojanje. Užitak muškarca zahteva uništenje ženskog seksualnog integriteta. Nema privatnosti, nema zatvorenih vrata, nema samoodređenog značenja, za žene međusobno u svetu pornografije.

Tekst je objavljen u časopisu *Grešna mudrost*, jesen 1980.

Preveo Miloš Urošević

III PODIZANJE SVESTI, AUTOVANJE I ZAJEDNICA

Vrtići

Akcija Furija

Hoćemo da centar za vrtiće usvoji revolucionarnu lezbejsku politiku kako bi naša deca mogla da vole sebe i jedna druge. Nismo samo još jedna posebna interesna grupa koja traži toleranciju i mali deo programa u vrtiću. Kao lezbejke mi dovodimo u pitanje osnovnu strukturu i vrednosti zastupljene u vrtićima. Želimo da ih i vi dovedete u pitanje, da se borite sa nama protiv njegovih sadašnjih politika i postanete deo nove vizije.

Pokušavamo da obezbedimo okruženje u kome deca imaju priliku da postanu novi ljudi. To znači da mi same moramo da prođemo kroz proces postajanja revolucionarkama. Revolucionarne lezbejke ne samo da se bore protiv institucija muške heteroseksualne moći i privilegije, nego napadaju same temelje muškog pogleda na svet – pozicije koja se temelji na takmičenju, agresiji i preuzimanju. Lezbejke odlučuju da odbace takav pogled na svet i žive odvojeno od muškaraca koji su ove vrednosti održavali hiljadama godina. Prekinule smo našu poslednju zavisnost od muške zavisnosti od muške privilegije koja nas je sprečavala da budemo revolucionarne. Dokle god žene ne budu mogle da vole jedna drugu, one će i dalje sebe smatrati drugorazrednim osobama. Gradimo novu viziju. Stvaramo novi identitet, nove politike. Otkako smo počele da razumemo šta je to postati nove žene – nove osobe – mi imamo viziju onoga što deca mogu da postanu.

Naša kritika vrtića nalazi se u kontekstu te vizije. Budući da postajemo žene koje se prepoznaju kao žene, možemo da uočimo da vrtić ne uspeva da pomogne deci da postanu nove osobe. Moramo da počnemo da menjamo vrtić sada.

1. Primarni sadržaj sastanaka je kako održavati rad vrtića, a ne način na koji se odnosimo prema deci i jedni prema drugima, te u kakvom okruženju želimo da budu.

2. Osnovni seksizam u vrtiću još uvek nije doveden u pitanje. Glavni izazov za seksizam je bio zahtevanje od muškarca da preuzme jednaku odgovornost za decu (u vrtiću!) uz neke naknadne promene uloga u kućnim poslovima. Vrtić je i dalje usmeren na heteroseksualnost i nuklearnu porodicu. Nisu uloženi trajni napori da se devojčice podstaknu da postanu aktivnije, a dečaci manje mačo. Neobuzdan seksizam vidljiv je u činjenici da ljudi i dalje veruju da je „sjeban muškarac bolji od odsustva muškarca."

3. Homoseksualnost je ignorisana. Nije načinjen napor da se deca podstaknu da vole sebe i one svog sopstvenog pola.

4. Vrtić nije kolektiv. Vreme tokom kojeg ljudi rade ne temelji se na potrebama i sposobnostima, već na mehaničkom pravilu. Ljudske veze jednih prema drugima i prema deci nisu otvorene za izazove i podsticanje unutar grupe.

5. Bilo je nedovoljno pokušaja bavljenja šovinizmom odraslih – izvan liberalnih okvira dopustivosti. Ekskluzivan odnos roditelj/dete, zavisnost i monogamija nisu dovedeni u pitanje.

Vrtić se mora sada promeniti ako želimo da počne da izražava politiku onoga što želimo da svet postane. Destruktivno je za našu decu da i dalje budu u ovom okruženju. Izraz naše politike u kontekstu vrtića podrazumeva sledeće promene:

1. Heteroseksualna predrasuda centra mora da nestane. Moja postojati stalna homoseksualna pristrasnost kako bi deca mogla da vide žene koje vole žene i muškarce koji vole muškarce. Knjige i igre koje izražavaju samo heteroseksualni pogled na svet treba da budu izbačene. Moramo da uvedemo nove koje pokazuju pozitivnu homoseksualnost i alternativne životne stilove.

2. Vrtić se mora voditi komunističkim principima. Raspored u smislu potreba i sposobnosti mora se zajednički razraditi na grupnim sastancima. Primarnost odnosa roditelj/dete više se ne može pretpostaviti. Svi koji su prisutni u vrtiću moraju da budu usmereni ka životu u kolektivu.

3. Primarni predmet sastanaka mora da bude sadržaj našeg odnosa i ciljeva prema kojima se krećemo – a ne mehanika upravljanja vrtićem. Protiv šovinizma odraslih se mora boriti baš kao i protiv rasnih i klasnih podela.

4. Predrasude nuklearne porodice moraju nestati. Singl žene i lezbejke sa decom moraju da budu na prvom mestu.

5. Muškarci koji se ne bore sa svojim seksizmom moraju da odu. Žene će odlučiti ko može ostati. Muškarci koji ostanu moraju da budu u grupama za podizanje svesti muškaraca koje im pomažu da izraze svoju homoseksualnost.

6. Decu treba podsticati da istražuju svoja sopstvena tela i tela jedni drugih i da masturbiraju.

Te žene,

Koleta, Helen, Sju, Đini, Šeron, Džoan, Suzan, Rita, Taša, Beti, Šarlot i Marlen.

Tekst je objavljen u časopisu *Pacov*, jun/jul 1971., Njujork

Preveo Miloš Urošević

Beti Piters
(Betty Peters)

Beleške o autovanju – to jest, oni žele sve da nas pobiju

„Autovanje“ ima tri značenja: seksualno, emotivno i političko. Seksualno, to uopšteno znači prvo seksualno iskustvo jedne žene sa drugom ženom. Emotivno, to je žena identifikovana ženom (sva naša energija usmerena je prema ženama). Politički, to znači javno reći „Ja sam lezbejka“, ponosno izjavljujući bilo kome, svima, ne spuštajući glas na javnom mestu kada se raspravlja o temi.

Najlakše je uraditi prva dva. Većina nas često poriče treći, jer nemamo hrabrosti da reskiramo odbacivanje, ismevanje, gubitak prijatelja, porodice i/ili radnog mesta. Međutim, ovo je daleko važnije, budući da svaki put kada ćutimo odobravamo ugnjetavanje heteroseksualnog sveta očekujući da će ostale naše sestre lezbejke same voditi našu bitku. Bitka neće biti dobijena, niti će se naš ugnjetač povući sve dok se SVE mi ne dignemo i proglasimo sebe lezbejkama.

Krv i ožiljci koje zadobijemo u toj bitki nisu bitni. Mi ih ionako imamo. Tišina nije lakša. Dok sve nismo slobodne, niko od nas nije slobodan. Svaki put kada dopustimo da nam se heteroseksualni svet nasmeje, ruga, ismeva nas, ignoriše, ostajemo zatvorenice, ostajemo ološ za koji nas smatraju. Mi smo u svakom smislu političke žene, jer predstavljamo upravo suprotno od svega u heteroseksualnom društvu. Mi odbijamo da budemo muški identifikovane, da budemo seksualni objekti, mirno sedimo dok muškarci dobijaju najbolje poslove, najbolje diplome, najviše novca, najbolji deo sveta. Kao lezbejke mi smo jednako političke, ako ne i više od bilo koje druge grupe na licu ove zemlje. Mi stojimo kao najveća pretnja ovom društvu, mnogo veća od revolucionara koji nose oružje ili bombaških grupa koje razaraju Belu kuću ili banku na Menhetnu. Mi kao lezbejke tresemo temelje ovog društva odbijajući sve ono što muškarac od nas očekuje: uske pantalone, šminku za oči, skupu odeću, kupovinu na kredit i dete na svakom kolenu. Ken vodi ovu zemlju. Odbijajući da ih podržimo, mi osuđujemo sve za šta se oni zalažu, sve za šta oni rade, sve što ih definiše: bića čije postojanje zavisi od podrške žena. Na taj način mi plašimo sve muškarce i sve žene identifikovane muškarcima, što je 80 odsto stanovništva. Nije ni čudo što žele sve da nas pobiju, i to ne zaboravljaju ni na trenutak. Oni žele da nas ubiju, i upravo je iz tog razloga naša paranoja realna. Zbog toga mi lezbejke patimo kao što patimo: odbijaju nas prilikom zapošljavanja, socijalna pomoć je jedina naša egzistencija, odbacuju nas gotovo svi sa kojima se srećemo. Budući da ubistvo nosi za sobom smrtnu kaznu, odbacivanje i poniženje je njegova alternativa, a to će nas zasigurno na kraju i ubiti. Naša jedina nada kao lezbejki je da se udružimo i podržimo jedna drugu kao da naši životi zavise od toga, jer to je tako. Ovo nikada ne smemo da zaboravimo.

Naša tišina nas sputava, drži nas ugnjetenima, i ubija nas. Ironija je u tome što se čini da je potrebno više energije da bi se javno govorilo, ali istina je da je potrebno mnogo više energije da bi se ćutalo, jer onda moramo da se borimo sa samim sobomi da racionalizujemo naš strah. Trošimo toliko energije da bismo se suzdržavale, pa kada napokon izađemo iz svojih ormara, jedva da imamo snage da se popnemo na platformu, a još manje da bilo šta kažemo. Moramo najpre da upotrebimo našu energiju da govorimo, da se suočimo sa neprijateljem, i to moramo zajedno, u dvoje, troje, ili četvoro. Tek tada ćemo moći da podnesemo sve neprilike, ruganja, prolivenu krv. Tada ćemo da tešimo jedna drugu, isceljujemo jedna drugu sa ljubavlju i brigom, što jedino i možemo da pružimo jedna drugoj.

Nemojmo se zavaravati. Niko drugi ne može da zna šta znači – biti lezbejka – i stoga ne može da nas voli onako kako mi možemo da volimo jedna drugu. Lezbejke su jedine koje „znaju“ i jedino one shvataju šta znači ljubav kada nas ugnjetač lovi iz noći u noć, iz dana u dan. Biti lezbejka znači razumeti, znači prihvatiti i voleti. Inače nema potpune ljubavi, i niko vam to ne može dati osim neke druge lezbejke. Vreme je da prestanemo da same sebe zajebavamo.

Heteroseksualni svet nas neće podržati, oni žele da nas ubiju; muškarci nas neće prihvatiti, oni žele da nas unište; heteroseksualne žene nas neće podržati, one žele da nas ignorišu; homoseksualni muškarci nas neće podržati, oni žele da nas imitiraju.

Odvajanje je jedini odgovor u ovom trenutku i na ovom prostoru. Mi smo niko drugi nego lezbejke koje smo identifikovane kao lezbejke, a sve ostalo je ruglo i ludilo. Mi nemamo drugi pristup nego da se proširimo po celom svetu, jedna po jedna, sve dok ostatak sveta ne prizna našu superiornost i naš pravi identitet u svakom području života.

Mi smo političke žene u ratu sa svim drugim elementima i frakcijama oko nas. Nemamo drugi izbor. Moramo svaki dan da govorimo svima oko nas, vičemo lezbejsku ljubav, vičemo ko smo, da smo lepe, kreativne, efikasne žene koje očekuju

da će svet stajati po strani i dopustiti nam da prođemo pored njih, pokazujući kao primer šta ljubav zaista znači. Moramo da budemo slobodne da živimo život dostojan ženskih bića: slobodne, srećne, da radimo ono što svaka od nas želi, da učinimo ovaj svet pristojnim mestom, bez rata, bolesti, gladi i mržnje.

Lezbejke, ujedinite se! Oni misle da nas sve pobiju.

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta žena,* br. 3, maj 1972., Čikago

Preveo Miloš Urošević

Rita Mej Braun
(Rita Mae Brown)

Trač

Trač je neodgovorna komunikacija. Neodgovorna jer je na račun druge osobe koja nije tu da se brani. Neodgovorna jer nije konstruktivna: ne pomaže nikome, a ponajmanje osobi o kojoj se trača. Sve smo iskusile da budemo predmet trača, tako da znamo krajnji rezultat: to uništava poverenje. Dovoljno je loše kada se ova aktivnost rasplamsa među prijateljicama, ali kada se pojavljuje u političkom pokretu, ona ugrožava našu sigurnost i umanjuje političke probleme.

Žene ogovaraju zato što će ih tako druge žene slušati; trač je često jedini način na koji žene mogu da budu saslušane. Uz retke izuzetke, žene su isključene sa televizije, radio emisija, izveštavanja za novine i njihovog uređivanja. Muškarci su odlučni u tome da žene nemaju šta da kažu, a žene su internalizovale sopstvenu „nevažnost/nebitnost“, ograničavajući svoj govor i slušanje na ogovaranje drugih žena.

Budući da smo određene krutim ulogama seksualnih objekata, majki i služavki, iznenađujuće je što žene tokom stoleća nisu potpuno izgubile sposobnost govora. Razgovarale smo o onim područjima života koja su prepuštena nama: čuvanje dece, kućni poslovi, održavanje našeg statusa poželjnih seksualnih objekata, i drugo. Govoreći jedna o drugoj zanemarivale smo dobre stvari a hvatale se za one loše. Žene su i te kako voljne da slušaju i prihvate negativne informacije jedna o drugoj. Ta uznemirujuća aktivnost proizilazi direktno iz naše ugnjetenosti i naknadne samomržnje. Većina ženskih života i dalje su dosadne prigušene nesreće. Osim televizije, jedna od retkih preostalih mogućnosti za bekstvo jeste posredno uključivanje u tuđe živote. Trač pomaže ovom bekstvu.

Kako je ohrabrujuće čuti da je Meri jadna kao što si i ti ili, još bolje, da je i gora. To znači da je Meri „manja“ nego što si ti i zato možeš da se osećaš superiornom. S obzirom na naš niski status u hijerarhiji, vrlo je utešno kad možemo da zvocamo nekome ispod nas. A ko je niži od žene osim druge žene koja je prekršila dodeljene ženske dužnosti ili je izbezumljena jer više ne može da podnese svoju muku? Ti ćeš još biti u povlašćenom statusu ako si prva koja zna nešto o drugoj osobi i možeš da se osećaš superiornom.

Trač je posebno destruktivan kada je usmeren na žene koje su političke, i kada njegov sadržaj, iako deluje kao „ličan“, predstavlja tanko prikriveni napad na politiku žrtve. Postoji mnogo

vrsta tračeva; ovaj tekst će raspravljati o dve vrste koje su među najopasnijim. Prva je primer metode „emocionalne žalbe".

Meri je formirala političku istraživačku grupu sa drugim ženama. Trač emocionalne žalbe će neopreznoj slušateljki reći nešto ovako: „Tako sam uzrujana i osećam se tako odbačenom. Meri, Džejn, Suzan i Evelin su formirale istraživačku grupu, a mene su izostavile. Meri i ja smo bile dobre prijateljice. Kako je mogla da mi uradi nešto tako?" Ono što je govornica propustila da kaže slušateljki je upravo to – zašto ona nije deo te grupe. Govornica se izrazila o formiranju političke istraživačke grupe u emotivnom smislu, postavljajući u centar sebe i svoje pretpostavljene potrebe. Ne daje naznake o tome koje su političke razlike između nje i grupe. Stvorila je auru sažaljenja za sebe. Žene se primaju na ovu vrstu emocionalne žalbe, jer su nam sferu emocija dodelili muškarci. Ovaj oblik trača je posebno odvratan jer iskorišćava žensku emocionalnu prijemčivost koja dolazi iz ženine ugnjetenosti.

Drugi i još destruktivniji oblik trača je pseudopsihološki metod, koji uključuje emotivne elemente kako bi učvrstio svoje zahteve u pažnji slušateljke. Za razliku od emocionalne žalbe, ovaj metod je povezan sa klasnim privilegijama. Morala si da imaš neke veze sa psihološkim glupostima srednje klase da bi mogla da usvojiš ovu tehniku – obrazovane žene srednje klase se očito dobro snalaze u njenom izvođenju.

Ovaj oblik trača je zloban i najteže ga je pratiti, jer nudi nekakvo objašnjenje za ponašanje druge žene koje se lako proguta, a kad ga slušateljka jednom svari, ona se može okrenuti i preneti ga dalje kao sopstvenu ideju. Emocionalnom žalbom slušateljka može jedino razumeti kako je Meri povredila jadnu tračaru. Evo kratkog primera te metode – najbolje se sprovodi u vremenu od nekoliko nedelja ili meseci tako da trač za slušateljku postane uverljiv i zaokruži njenu tezu.

"Poznajem Meri već neko vreme, bile smo veoma bliske. Ona je vrlo ambiciozna i nesigurna žena. Mora da se dokazuje da je bolja od svih drugih i stvarno ima potrebu da kontroliše ljude, jer je to jedini način na koji se oseća sigurnom u odnosu na njih. Sada je otišla i organizovala ovu istraživačku grupu sa svojim lakejkama, a to radi samo da bi dominirala nad drugima. Stvarno bi trebalo da se kloniš te grupe, i da ne pokušavaš da radiš s njom."

Tračara opet zanemaruje političku osnovu istraživačke grupe i bira da isključi Meri, koju ona ne voli, kako bi okrenula ljude protiv nje i grupe. Većinu političkih stanovišta ili ideja je moguće pratiti do njihovih začetnika, i uništiti ih tako što će se uništiti začetnici. To je veoma pametan način da se objasne i unište političke ideje.

Od ključnog značaja je to da se trač shvati kao politički i kontrarevolucionarni čin. To je sredstvo pomoću kojeg žene mogu stvarati hijerarhiju bez uplitanja u mušku hijerarhiju. To umanjuje snagu naše stvarne borbe, koja nije samo lična (u smislu da nije protiv pojedinih osoba), nego ideološka i politička. Ogovaranje Ričarda Niksona neće ga srušiti sa vlasti, ništa više nego što će ogovaranje neke žene izgraditi pokret koji može uništiti seksizam. Nadalje, ako tračaru stvarno brine ponašanje žrtve, ona može da se suoči sa njom, a ne da joj zabija nož u leđa.

Ključna stvar u vezi sa tračevima jeste da oni napadaju političke žene, ali ne i njihove politike, mada je jasno da su njihove politike te koje su opasne. Heteroseksualne žene ogovaraju lezbejke kako bi isključile bilo kakvu povezanost sa lezbejstvom. Reformatorke podržavaju tračeve jer ne žele da se pojavi neka jača politika. Tračare ne žele da se suoče ni sa svojom ugnjetenošću niti sa odgovornošću za sopstvene postupke. One ne žele da se suoče sa činjenicom da se ne bore protiv sopstvene ugnjetenosti. Ako razumeš svoju ugnjetenost, onda se suočavaš sa moralnom odlukom da se povinuješ ili da se boriš protiv nje. Apolitične žene žele da pobegnu od te odluke; trač im u tome pomaže kroz klevetanje žena koje bi ih primorale da odluku donesu. Muškarci obožavaju tračeve, jer slabe celi pokret i drže ih duže u središtu moći.

Treba da budemo načisto u pogledu razlike između ogovaranja i političke borbe. Trač nije ideološka borba. Trač je skriveni verbalni atentat. Trač služi našim neprijateljima tako što nas slabi čineći da izgledamo kao budale. Političke razlike postoje a jedan od načina da se u tome obrazujemo jeste da te razlike iznosimo na videlo. Dugujemo sebi da slobodno izrazimo te političke razlike. Reformizam se razlikuje od revolucije i svaki pokušaj da se izglade oštre linije razilaženja samo razvodnjava politike oba uverenja i čini ih slatko liberalnim.

Pogrešno je pretpostaviti da je trač samo razgovor, da žene koje tračaju samo brbljaju te da trač nema konkretne ciljeve iz određenih razloga. Za ženu u pokretu koja trača ne može se reći da nema politiku. Ona trača o onima čija se politika razlikuje od njene. Tračevi stoga služe njenim političkim interesima koliko i manje sitničavim brigama. Ona je u stanju da rastrgne političku osobu a da izbegne sukob sa političkim idejama te osobe. Ona osigurava da druge žene ne uzmu u obzir analizu žene koju ona opanjkava. Žalosna je činjenica da ljudi ne samo da ostaju neupućeni u ciljeve ovakvog ponašanja, nego ono na njih i utiče.

Vrednosti koje deluju u traču su iste one koje

deluju u bilo kojoj borbi za moć. Tračara traži meru moći za sebe s najmanjim mogućim stepenom rizika. Ona nastoji da proširi i odbrani svoju ličnu ili polupolitičku moć nad onima koji tu moć ugrožavaju. Što je politička analiza osobe jača, to će biti zlobniji napad na nju. Trač daje mogućnost kontrole nad drugima i kada se susretnemo sa tračevima često zaboravljamo tu osnovnu činjenicu – kontrolu.

Pitanje je šta raditi sa tračarom. Ako si predmet političkih napada, prikrivenih kao ogovaranje, to možeš da presečeš tako što ćeš sa tračarom razgovarati otvoreno. Ona će te verovatno izbegavati, plakati ili će pokušati da se izvuče pomoću laži. Možeš se s njom suočiti pred drugim ljudima, tako da oni procene o čemu se radi. Zapanjujući rezultat ovog postupka može biti takav da posle ove razmene tračara pokupi svoje sledbenike i preokrene celu stvar u svoju korist. Gola laž je da je bila suviše ophrvana emocijama (ponovo onaj stari trik) da bi mogla da odgovori. Sranje.

Ako ne možeš da zaustaviš glavnu inicijatorku, možeš makar da sprečiš da se taj krug širi tako što ćeš okupiti svoju grupu (bilo da se radi o grupi za podizanje svesti, projektnoj grupi ili čvrsto organizovanoj ćeliji) i svaku osobu upoznati sa problemom. Svaka bi trebalo da shvati da nije napadnuta samo nečija ličnost, nego da se uništavaju političke ideje te osobe, a samim tim i grupe sa kojom ona radi.

Najefikasniji način da se nosiš sa tračarom je da joj iščupaš jezik. Međutim, u ovom trenutku, to nije izvodljivo. Tračare te mogu razvlačiti s kraja na kraj zemlje, i mogu da uspore tvoj rad zato što će ljudi koji te još ne poznaju biti prema tebi nepoverljivi. Ali, ukoliko ozbiljno nastojiš da menjaš uslove u kojima svi živimo, nema trača koji tu ozbiljnost može da potkopa. NASTAVI DA RADIŠ! Vremenom će čak i neke pristalice tračare shvatiti ko obavlja posao a ko ne – i nema tih psiholoških koještarija koje će moći da zamagle nesposobnost tračare da išta dovede u red, pa ni samu sebe.

Drži glavu gore i ne ustručavaj se da odgovoriš na njene glupe optužbe i otvorene laži. Budućnost je tvoja. Njena budućnost je u kanti za smeće borbe protiv seksizma.

Objavljeno u časopisu *Furije,* br. 1, januar 1972, Vašington.

Prevod Maša Malešević i Miloš Urošević

Suzan Edvards
(Susan Edwards)

Ljubičasta svest

Pokušavamo da okupimo novinsku redakciju. Pokušavamo da se okupimo u novinskoj redakciji. Pokušavamo da se okupimo okupljajući novinsku redakciju.

Počele smo da raspravljamo o našim kolektivizmima sa ciljem da uspostavimo lezbejsko-feminističku tačku gledišta za „Ljubičastu ženu". Za neke, raspravljale smo previše; za neke, premalo. Sastanci našeg novinskog odbora za raspravljanje za mene su odisali dobrom atmosferom. Američki san licemerja ponekad se razbije, te se ovaplotimo onakve kakve zaista jesmo – lepe.

Mi smo lepe. Za mene, naše novine žele i moraju da govore o tome, da šire novosti; mi hoćemo da stvorimo dijalog i da njime obuhvatimo i naše sestre. Kada ugnjetene grupe shvate da su lepe, one se ogromnim korakom približavaju tome da se otresu Simon-a, zbog čijih kora od banane večito klize unazad[1].

Spoznati svoju lepotu revolucionaran je čin.

Mi se borimo. Da ponovim, mi se borimo protiv ugnjetača čiji je primarni cilj ekonomska nadmoć. Ekonomska moć osigurana je u ovoj zemlji eksploatacijom u porodici. Porodica ugnjetava svoju decu, muž svoju ženu itd. Mi se borimo protiv te dehumanizacije. Mi nismo ekonomski pijuni, mi ne želimo američki san, koji svakoj ženi kao cilj postavlja serijal seksističkih portreta u maniru Normana Rokvela[2]. Mi želimo da povratimo, osvojimo i ponovo uspostavimo vlast nad svojim telima, umovima i srcima.

I koja je cena? Svaka žena koja ne prinosi svoje telo na oltar ekonomske ekspeditivnosti jeste i biće ismejana, odbačena, prezrena i osuđena. Prezir društvenog establišmenta drži nas u ponoru neznanja o istini o nama. Ali mi se izdižemo, te izdignute tumaramo po svetlosti. Spoznajemo trulež i prljavštinu, koje nam se u svetlosti otkrivaju.

Ekonomsko ugnjetavanje je neupitno vezano za nadmoć belog muškarca. On nas drži u inferiornom položaju ekonomski, društveno, politički, ali i mentalno i emocionalno, ako je domaćica ispranog mozga iz sramotnih TV reklama nekakav

1. Dečija igra 'Sajmon kaže', gde on može da naredi šta god želi, a gubitnici su oni koji ga ne poslušaju. Prim.prev.
2. Norman Rokvel – američki autor, slikar i ilustrator.

pokazatelj.

Lezbejke u našem društvu imaju još dehumanizovaniju ulogu od heteroseksualnih žena. Mi nismo ništa do zavodnica žena i mrziteljki muškaraca. To je, za one koji su unutar etabliranog sistema moći, ako nas uopšte i primete, zlo, podlo i bolesno. Ova uloga služi da nas eksploatiše, da čini da mrzimo same sebe, i da spreči „heteroseksualne“ žene da vole jedna drugu.

Mi verujemo da je istina upravo suprotna tome. Dobro je voleti ženu i biti voljena od žene, a naš prezir prema muškarcima samo je početak bega od njihove tiranije.

Kako smo se „infiltrirale“ u sve sfere života, mi kao lezbejke u društvu nemamo nikakvu raspoznatljivu svrhu. Mi nismo samo Radnici, samo Siromasi, samo Crnci ili Meksikanci ili Indijanci, ili samo Establišment, mi smo Žene, i za to niko nije mario dok mi same nismo prepoznale to kao osnov za našu solidarnost.

Nas ne zanima podizanje svesti potrošača, što naša braća čine kao ustupak „nevoljama ženskog roda“. Mi znamo sve o potrošnji – ono je suština naše eksploatacije.

Mi smo odgojene tako da znamo sve važne razlike između puplina i čipke iz Šantilija.

Pre oslobođenja lezbejki, ja i moje prijateljice našle smo naš odgovor na potrošačko pitanje. Postale smo potrošačice naše strasti.

Zaljubljivale smo se i odljubljivale smo se sa entuzijazmom lososa koji pliva uzvodno. Znale smo da je ljubav sve što nam je ostalo.

Sedele smo često i govorile „nema budućnosti u lezbejskim vezama“, ugnjetavajući jedna drugu sa jednakim entuzijazmom. To je bilo planirano zastarevanje.

Jednog dana, neki od naše ugnjetene braće i sestara ustali su i uzviknuli da su lepi. Ugnjetavanje je tako okrenuto samo protiv sebe. Ugnjetač je imenovan – ipak to nismo mi, već oni. Beli, heteroseksualni nadmoćnici morali su se odreći svog monopola na lepotu. Stereotipi kojima su se nadmoćnici bili služili kako bi sputavali ugnjetene, počeli su da se urušavaju. Na koncu, to je značilo da sestrinstvo nije bolesno očajništvo, već potvrda ljubavi među i prema ženama. Borba je bila počela. Dosad je iznedrila svoje moćne simbole: crnog pantera, afro, isprepletene simbole ženskog roda, dve žene koje se „ljube i trljaju“ u javnosti.

Da moja crna braća i sestre nisu rekli da su lepi, da nisu pokazali moć u lepoti, možda bih još smišljala nove i uzbudljive načine da ostanem u ormaru.

Ako će krotki naslediti zemlju, mi imamo mnogo toga da uradimo kako bismo očvrsnuli našu poziciju, hoćemo da vidimo žene na pozicijama moći i vlasti, lezbejke hoće pravo da odgajaju decu ako to žele.

Tražimo pravo da volimo i brinemo se o našim sestrama. Mi znamo ko je ugnjetač, znamo i da smo internalizovale našu ugnjetenost, ali isto tako znamo da se protiv ugnjetavanja može boriti i da će ono biti poraženo.

Želimo da pišemo novine, kako bismo zabeležile taj poraz, kako bismo analizirale sopstvene neuspehe na putu ka oslobođenju, kako bismo slavile naše pobede kao lezbejke i kao žene. Mi ćemo to dostići zajedno. Pridruži nam se.

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta žena: lezbejske novine*, br. 4, juli 1972., Čikaago

Prevela Ivana Kovačević

Karla Džej
(Karla Jay)

Ugnjetavanje je unosan posao

Istorija terapije i Pokret

Neke od nas koje smo među prvima organizovale Pokret radikalnih lezbejki, sve svoje probleme posmatrale smo kao „klasne probleme"; to jest, smatrale smo da svi naši problemi potiču od ugnjetačkog belog, muškog heteroseksualnog društva. Dakle, naši problemi nisu bili lični, za koje su trebala pojedinačna rešenja, već vid klasne borbe s društvenim rešenjem.

Podizanje svesti bilo je način da žene uvide da su klasno ugnjetavane, da osete bes prema svojim stvarnim ugnjetačima kako ne bi taj svoj bes usmerile na sebe same ili prema drugim ženama. Podizanje svesti bilo je naš odgovor na psihoterapiju. Psihoterapija obično (ne tvrdim da je ovako sa svim vrstama terapija) podstiče osobe da se „prilagode" ili „nađu način da se nose" sa društvom ili sa sobom.

Podizanje svesti, s druge strane, pokazalo nam je da individualno prilagođavanje nije rešenje i da se društvo, a ne svaka pojedinačna žena, mora promeniti.

Našu bol, ljutnju, frustraciju i ugnjetavanje oseća svaka žena i ne može se na to gledati kao na individualne neuroze.

Nije potrebno spomenuti da smo bile, i da smo još uvek, opravdano antagonistične prema školama psihoterapije kojima dominiraju muškarci kao terapeuti. Ko još nije čuo užasne priče o tome kako su terapeuti zlostavljali lezbejke, traumatizovali ih, pa čak izvodili i lobotomiju?

Uostalom, zar većina njih nije smatrala da smo „bolesne", „perverzne" ili „nenormalne" samo zato što smo lezbejke? Zar oni ne zanemaruju naše stvarno nezadovoljstvo pripisujući sve naše probleme našoj seksualnosti? Nije li cilj terapije „izlečiti" nas od lezbejstva? A oni „liberalni" su bili, i još uvek su, možda čak i odvratniji zbog svog patronizirajućeg stava.

U svakom slučaju, pretpostavljam da su mnoge od nas smatrale da su nam pobrkali terapije. Konačno, postajalo je sve jasnije da problemi postoje i pored toga što nas ugnjetavaju jer smo lezbejke (iako se zagovaračice isključivo „klasnog problema" ne bi složile s tim stajalištem). Mnoge grupe za podizanje svesti, u kojima sam učestvovala ili za koje sam znala, postajale su opterećene ili su se raspadale zbog ličnih problema nekih članica grupe, koje nije bilo lako povezati sa generalnim ugnjetavanjem koje trpimo od heteroseksualni osoba ili sa sukobom između članica grupe. Osim toga, zaista nije bilo lako objasniti samoubistva „oslobođenih, autovanih" žena koje više nije bilo briga za heteroseksualno društvo, ali koji su, bez obzira na to, počinile samoubistvo.

Činilo se da Pokret opterećuju žene koje su došle u Pokret da pronađu lek za svoje probleme, da pronađu podršku za svoje odnose. Da, primarna funkcija Pokreta jeste da pruži podršku našim sestrama na svaki mogući način, ali postalo je sve teže ostvariti politički napredak, formulisati akcije, pa čak i samo razmišljati dok su sve vikale u glas „daj mi, spasi me, ispuni mi ovu potrebu, ispuni mi onu potrebu". Drugim rečima, žene su iscrpljivale snagu Pokreta umesto da mu daju snagu.

Umesto da se pitaju šta bi mogle da učine za Pokret ili za oslobođenje drugih sestara, zanimalo ih je samo šta se može odmah učiniti za njih.

Pokret nije zadovoljio naše potrebe, a s obzirom da su lične potrebe naših sestara naravno opravdane, kao odgovor na tu potrebu rastao broj terapeutkinja, analitičarki i sličnih, koje su se bavile tim potrebama.

U New Yorku je ići na terapiju, gotovo, postalo moda, a žene su sledile i hvalile određene psihijatrice na način kako se to obično radi kada su gurui u pitanju. U određene grupe za podizanje svesti pozivane su čak i psihijatrice. To je ono što je bio trenutni trend i činilo se da su se mnoge žene na taj način ponovo našle na početku.

Psihoterapija: Adler, Frojd & Prevara

S porastom terapije pojavile su se razne beskrupulozne psihijatarice, koji još uvek postoje u našoj sredini. Moram istaći da svrha ovog teksta nije da upirem prstom, da navodim imena dobrih ili loših, da sugerišem da su sve lezbejke/feministkinje terapeutkinje korumpirane, nego da ukažem na obrasce potkupljivosti nekolicine, tako da se i sada i ubuduće možemo zaštititi od onih koje nas žele iskoristiti. Zapravo, bolno mi je kad se setim da sam nekad, kao pripadnica grupr Redstockings, iskreno verovala da su sve žene moje sestre, da bih zatim otkrila, i upozoravala druge, na najezdu lezbejki koje su maherice prevare. Najprije ću ukazati kako nas iskorištavaju, a zatim ću pokušati objasniti zašto se to događa i što možemo učiniti u vezi sa tim.

Prvo, bile smo prevarene jer mnoge tzv. terape-

utkinje uopšte nisu bile kvalifikovane da rade kao terapeutkinje. „Nisu bile kvalifikovane“ je komplikovan izraz, pa ću pokušati da dam konkretne primere na šta mislim. Za početak, da biste sebe nazvali „terapeutkinjom“ u državi New York morate imati određenu diplomu ili obuku iz psihologije. Neke terapeutkinje iz New Yorka imaju diplome, ali iz engleskog jezika, istorije umetnosti itd.

Ja, na primer, imam diplomu iz književnosti, a sledeće godine ću sebe zvanično moći da zovem „doktorkom“, pa ipak se ne bih usudila da čačkam po mozgu druge osobe, a kamo li da joj još i naplatim za to.

Nemojte me pogrešno shvatiti, zaista ne mislim da su kvalifikacije u pravnom ili obrazovnom smislu te reči presudne. Dvadeset godina Frojda i Junga će vam verovatno samo uništiti mozak. Međutim, ipak volim da znam šta dobijam za svoj novac, a čini mi se da Amerikanke postaju oprezne potrošačice.

Kad odem u supermarket, pročitam sastojke svega što ću kupiti, jer sam vegetarijanka i želim da budem sigurna da nije dodato malo mesa u proizvode koje kupujem, pa zašto onda ne bih znala koja znanja poseduje moja psihijatarica? Ako je doktorirala, ali iz botanike, to moram da znam jer nisam biljka. Ako je na bolovanju zbog svojih psihičkih poremećaja, kao što je to slučaj sa jednom „savetnicom“ koju poznajem, to treba da znam. Samo ako imamo tačne informacije možemo napraviti racionalan izbor. Vi slobodno možete da odlučite da idete ženi koju je država proglasila ludom, jer to može takođe značiti i da je ona najrazumnija u državi, ali biste ipak morale da znate za šta plaćate. U New Yorku terapiju najčešće plaćate 35 dolara po satu, iako većina terapeutkinja ima klizne cene. Otkrila sam, da ironija bude veća, da bolje terapeutkinje obično naplaćuju manje.

U nekim slučajevima, sve što žene dobiju za svojih 35 dolara čak i od izvesnih „kvalifikovanih“ psihijatrica jeste 50 minuta seksa sedmično. Ako vam se to sviđa, u redu je. Znam da je seksualni odnos uvek aktuelna tema između terapeuta/kinja i klijenata/ica, čak i u heteroseksualnom svetu.

Ipak, uverena sam da su takvi seksualni odnosi pogrešni jer mora postojati određena distanca u odnosu terapeutkinje i klijentice kako bi, makar terapeutkinja, ostvarila neku objektivnost.

Takođe, ne verujem da se za seks treba plaćati i tačka. I da ponovim, treba da znate kakvu reputaciju ima vaša psihijatrica.

Čak i neke visoko kvalifikovane terapeutkinje imaju sumnjive prakse. Neetično je da se terapeutkinja reklamira, a ipak sam videla makar jedan takav oglas. Neke „kvalifikovane“ lezbejke terapeutkinje su u gorem psihičkom stanju od većine nas. Bila sam nekoliko puta svedokinja groznih situacija kada je lezbejka terapeutkinja fizički napala svoju bivšu ljubavnicu, ili razvalila nečija vrata jer je mislila da je njena bivša ljubavnica unutra. Morala je policija da je odvede, a ja sam pomislila da su najunesrećenije žrtve upravo njene pacijentkinje. Za neke od najboljih psihijatrica se govori da su izuzetno neurotične, ali kada je ovaj slučaj u pitanju, sumnjam.

Konačno, pitam se šta neke psihijatrice daju Pokretu zauzvrat, koji im je, naposletku, dao izuzetno unosne prihode, jer nisam videla ni jednu da gladuje. Ne bi ni imale posla da naš Pokret ne postoji. Žive od naše ugnjetenosti i mislim da nam duguju nešto zauzvrat. Ne bih nikad ovo sugerisala da, na primer, rade za General Motors, ali mi nismo korporacija, već njihove sestre. Po mom mišljenju, ovaj koncept bi trebalo da se primenjuje na sve profesije, ne samo na psihoterapiju. Drugim rečima, ako živite od naše zajednice, dajte joj nešto zauzvrat.

Većina terapeutkinja pomaže siromašnim lezbejkama besplatno ili po simboličnoj ceni, bilo da su u pitanju pojedinačne ili grupne sesije. Ipak, tek nekoliko terapeutkinja, ako i one, doniraju novac, na primer, lezbejskoj organizaciji Switchboard, kojoj su uvek potrebna sredstva i koja uvek upućuje žene terapeutkinjama koje su lezbejeke ili koje rade sa lezbejkama.

Uzroci i lek

Sve prevare, o kojima je bilo reči do sada, bile su posledica naivnosti i lakovernosti, kao i preteranog optimizma s naše strane. Navikle smo da nas heteroseksualni svet vara, ali ne i naše „sestre“. Volele bismo da možemo da verujemo da je psihijatrica koja je lezbejka ili radi sa lezbejkama dobra i da nas neće ni na koji način povrediti.

Osim toga, one među nama koje su autovane suočavaju se sa jednim dodatnim problemom. Iako više niko ne može da nas ucenjuje, jer ne krijemo svoje lezbejstvo, postajemo nemoćne čim nas prvi put, na bilo koji način, prevari druga lezbejka.

Ne želimo da prijavimo slučaj policiju ili nekoj drugoj vlasti, jer nam oni sasvim sigurno nisu prijatelji!

Ako slučaj i prijavimo, vlasti nemaju razumevanja za lezbejske tužbe. Čak i kad je jedna žena bila ubijena, te svinje su više bile zainteresovane za njene aktivnosti unutar Pokreta, nego da pronađu njenog ubicu. Što manje lezbejki, tim bolje, to je njihov stav.

U svakom slučaju, prisustvo policije je uvek ružno.

Bolje je, dakle, preduzeti mere predostrožnosti.

Zahtevajte da znate ko je vaša psihijatarica. Nemojte tek tako nekome poveriti svoju glavu. Ako su vam važne kvalifikacije, tražite da vidite diplomu. Nemojte joj dozvoliti da vam kaže da ju je bacila u wc šolju. Da li traži poštenu cijenu?

Raspitajte se unaokolo o njoj. Da li je ta osoba stabilna? Kakav je njen seksualni ili mentalni ugled? Morate znati u što se upuštate.

Znajte kada treba prekinuti. Čak i da se trideset lezbejki kune u nju i obožava je, ako vama ne pomaže, prekinite sa odlascima kod nje. To što ste njena posebna pacijentkinja može ispuniti vaš ego, ali može i te kako isprazniti vaš mozak i novčanik.

Zahtevajte nešto zauzvrat – zapitajte se šta ona radi za vaš Pokret i za vaše sestre.

Beskrupulozne psihijatrice jesu u manjini, ali bolje je da ih na vreme zaustavimo pre nego što problem poraste.

Moramo prvo očistiti ispred svog praga pre nego što pokušamo promeniti svet.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejska struja*, br. 3., oktobar 1973., Los Anđeles

Prevela Jasmina Čaušević

Andrea Dvorkin
(Andrea Dworkin)

Lezbejski ponos

(Govor Andree Dvorkin sa marša na Lezbejskoj nedelji ponosa, Njujork, 28. jun 1975.)

Za mene, biti lezbejka podrazumeva tri stvari –

Prvo, to znači da volim, negujem i poštujem žene u svom umu, u svom srcu i u svojoj duši. Ova ljubav prema ženama je tlo na kom je moj život ukorenjen. Ona je tlo naših zajedničkih života. Moj život raste iz ovog tla. Na svakom drugom tlu, ja bih umrla. Na bilo koji način da sam jaka, ja sam jaka zahvaljujući moći i strasti ove brižne ljubavi.

Drugo, biti lezbejka za mene znači da postoji erotska strast i intimnost koja dolazi od dodira i ukusa, divlja, slana nežnost, vlažni slatki znoj, naše grudi, naša usta, naše pičke, naše dlake, naše ruke. Govorim o senzualnoj strasti koja je duboka i tajanstvena kao more, snažna i mirna kao planina, uporna i promenljiva kao vetar.

Treće, biti lezbejka za mene znači sećanje na majku, zapamćeno u mom sopstvenom telu, ono koje tražim, za kojim žudim, nalazim i odajem počast. To znači sećanje na matericu, gde smo bile jedno sa svojim majkama, do rođenja kada smo se razdvojile. To znači vraćanje na to mesto iznutra, unutar nje, unutar nas, tkivima i membranama, vlažnosti i krvi.

Ponos je deo te ljubavi koje je naše osnovno tlo, senzualne ljubavi i sećanja na majku – i taj ponos sija sjajno kao letnje sunce u podne. Taj ponos ne može se slomiti. Oni koji bi to pokušali su u poziciji da bacaju šake pune blata na sunce. Ono i dalje sija, i oni koji bi bacali blato samo bi uprljali sopstvene ruke.

Ponekad, sunce je prekriveno neprozirnim slojevima tamnih oblaka. Osoba koja bi pogledala u nebo, bila bi sigurna da sunca nema. Ali ono i dalje sija. Noću, kada svetlosti nema, sunce i dalje sija. Tokom kiše ili padavina ili uragana ili tornada, sunce i dalje sija.

Da li sunce sebe pita: „Da li sam dobro? Da li imam vrednost? Da li me ima dovoljno?“ Ne, ono peče i ono sija. Da li sunce sebe pita: „Šta mesec misli o meni? Kako se Mars oseća povodom mene danas?“ Ne, ono peče, ono sija. Da li sunce sebe pita: „Da li sam veliko kao ostala sunca u drugim galaksijama?“ Ne, ono peče, ono sija.

U ovoj zemlji, u narednim godinama, biće velike

oluje. Nebo će potamneti do neprepoznatljivosti. One koje hodaju ulicama, hodaće njima u tami. One koje su u zatvorima i mentalnim institucijama neće videti nebo uopšte, samo tamu iza rešetaka. One koje su gladne i očajne neće moći ni da pogledaju ka gore. One će videti tamu dok gledaju u zemlju ispred svojih nogu. One koje su silovane videće tamu dok gledaju u lice silovatelja. One koje su brutalno napadnute nestremice će gledati u tamu kako bi u svakom trenutku prepoznale ko se kreće prema njima. Biće teško setiti se, dok oluja besni, da i dalje, iako ne možemo da ga vidimo, sunce sija. Pokušaćemo da ga vidimo i pokušaćemo da ga osetimo, i zaboravićemo da nas i dalje greje, jer da nije tu, da ne sija, ova zemlja bi bila hladno i pusto mesto.

Sve dok živimo i dišemo, bez obzira koliko je taman svet oko nas, to sunce i dalje peče, i dalje sija. Ne postoji „danas" bez njega. Ne postoji „sutra" bez njega. Nije postojalo „juče" bez njega. Ta svetlost je u nama – stalna, topla i isceljujuća. Zapamtite to, sestre, u mračnim vremenima koja dolaze.

Tekst je objavljen u knjizi Andree Dvorkin, *Naša krv,* 1976., Njujork

Prevela Tijana Popivoda

Debra Kertis
(Debra Curties)

Autovanje i lezbejska zajednica

Izjašnjavanje lezbejkom može biti izuzetno teško i uzbudljivo iskustvo za ženu. Za mene je to bio, i dalje jeste, veoma turbulentan period; ponovo otkrivam stare strahove i traume koje i dalje zahtevaju suočavanje, dok istovremeno doživljavam novootkrivenu hrabrost, nadu i radost. Period nakon kojeg sam neposredno počela da se svesno doživljavam kao lezbejka je u mnogome obeležen disocijacijom između osobe koja sam naizgled bila i mogućnosti dostignuća osnovnih oblika sreće i zadovoljstva. Kako sam započela proces autovanja, počela sam da shvatam da sam se pre toga lišavala istinskog razvoja, samo da sebe ne bih stavljala van okvira heteroseksualnosti. Počevši da se probijam kroz slojeve ugnjetavanja koji su me držali svesno (doduše često prekarno) u heteroseksualnom svetu značilo je da sam takođe krenula da obnavljam osećaj organskog razvoja sebe kao osobe, u svom sopstvenom univerzumu. U prvom delu ovog teksta želim da opišem autovanje kao proces koji prodrmava i reorganizuje viđenje sebe i sveta oko sebe neke osobe i stoga, kao što to mnogi veliki prelazni periodi čine, stvara prostor za fantastično kretanje u raznim pravcima.

Jedan važan aspekt autovanja je reakcija na shvatanje da svet ima ideju da je homoseksualnost 'bolest' i učenje prihvatanja da su takve etikete neizbežne, dok se istovremeno treba truditi da se one ne internalizuju.

Polako se razumevaju pritisci dvostrukog života – kome da se kaže i kad, teskoba oko priznavanja roditeljima i bliskim heteroseksualnim prijateljima, kao i učenje tehnika preživljavanja koje služe da „nas ne uhvate i nakon što nas uhvate" u raznim situacijama. Svest o velikom jazu između moje percepcije sebe i mojih lezbejskih drugarica, kao i generalnih pretpostavki o tome kakve su lezbejke, zaista ide u prilog obnavljanju mog besa prema sistemu koji tako strašno ugnjetava i zastrašuje žene.

Još jedan veoma značajan i često vrlo remetilački deo autovanja je napad sindroma zarumenele debitantkinje. On predstavlja zbrku pokušaja da se odgovori na zbunjujuća i često konfliktna pravila lezbejskog društvenog života i pokušaja da se pomirimo sa nečim što je na neki način počinjanje svega ispočetka. Zaprepastila sam sebe adolescenskim zamuckivanjem i ostalim preraslim načinima ponašanja koji izgleda da

samo preuzmu kontrolu u nekim trenucima. Na mnogo načina mi je to palo teže nego u adolescenciji zbog tog nekog jeftinog kvaliteta - pola tebe se oseća i ponaša kao iskusna odrasla osoba, druga polovina kao trapava tinejdžerka.

I pored strahova, paranoje i generalne turbulencije koje izaziva autovanje, definitivno je drugi tok tog iskustva osećaj, koji varira u stepenu jasnoće u različitim momentima, visokog letenja na naletima samo-kreativne i seksualne energije. Ovo naravno dolazi od otpuštanja raznih blokada i tenzija i od percepcije da postoje nove mogućnosti organske reintegracije životnih nadanja, aspiracija i energije sa realnim šansama za kreativnost i sreću. Zacelo, u najmanju ruku, postoji osećaj mogućnosti integrativnijeg izražavanja sopstva koje je možda svesnije razlika između eksterno i interno nametnutih ograničenja u razvoju.

Ovo je vreme za amazonske fantazije i matrijarhalna sanjarenja.

Kakav je odgovor lezbejske zajednice ženama koje se autuju, ili koje je mesto za autovanje u neprekidnosti zajednice?

Veliki deo problema zarumenele debitantkinje je pogoršan internalizovanim i eksternalizovanim stavovima lezbejki i lezbejskih feministkinja prema procesu autovanja. Početnica ubrzo pokupi nekoliko poruka, od kojih su sledeće verovatno najčešće:

To je nešto sa čim treba da se završi što pre.

To je jednako spavanju sa ženom.

I to je nešto relativno posramljujuće i čudno i najbolje mu je pristupiti tako što mu se ne pridaje previše pažnje i ignoriše se ako je moguće.

Ovim ne ciljam specifično na lične interakcije, nego više generalno na nevidljivost autovanja i žena koje su u tom procesu u zajednici. Iako bez sumnje postoji značajna tendencija od strane žena koje se autuju da ne budu nepotrebno posramljene, ranjive ili osetljive, mislim da je važno otići dalje od toga da bi se ispitale reakcije zajednice u širem smislu.

Da li je autovanje proces sa definisanim krajem?

Iako ja očito ne mogu da pristupim ovome iz perspektive nekoga koje autovan već pet godina, primerila sam neke dinamike na snazi koje su interesantne za ispitivanje. Zajedno sa nekoliko drugih žena koje znam koje se autuju i sa kojima sam razgovarala, bila sam zbunjena reakcijom izbegavanja koju mnoge lezbejke odmah ispolje prema ženi koja se autuje, ili tačnije prema diskusiji o autovanju sa njom. Ovo sam otpisala kao neku vrstu tehnike preživljavanja pre nego što sam prisustvovala radionici autovanja na Nacionalnoj Lezbejskoj Konferenciji u Otavi. Radionica je održana u 5:15 jednog nedeljnog popodneva, nakon zatvaranja plenarne sesije i dugog dana. Bila sam zapanjena, kako sam ulazila u prostoriju, kad sam ugledala barem 40 žena tamo. U toku diskusije bilo je očigledno da je najviše deset njih bilo u prvim stadijumima autovanja.

Diplomirane lezbejke od pre 3, 5, 11 godina su razgovarale o svojim prvim ljubavima, odnosima sa roditeljima, problemima koje su iskusile pri izlaženju na kraj sa barskom scenom, njihovim poslovima, itd, sa istinskom urgentnošću i potrebom.

Nedugo zatim sam krenula da razvijam svoju teoriju konstipacije, koja je sledeća:

Biti lezbejka u ovom društvu je konstantan svesni proces koji uključuje borbu na mnogo ravni i sisteme obnavljanja i podrške koji održavaju tu borbu.

Autovanje može biti opisano, ne samo kao početak procesa osvešćivanja bivanja lezbejkom, nego i kao proces razvijanja načina preživljavanja i borbe protiv sistema koji se manifestuje na svim nivoima u našim privatnim i javnim životima.

Ali ako autovanje posmatramo jednakim kao spavanje sa ženom, ili bar razvijanjem donekle stabilne veze.

Onda posmatramo autovanje kao prolazak kroz nivo u kojem treba da razgovaraš o njemu, tako da kad držiš stvari pod kontrolom dovoljno da se nosiš sa većinom dilema (bilo da su rešene ili ne), ne diskutuješ do kraja o njima u lezbejskoj zajednici i ugrožena si u prisustvu više žena koje su u trenutnoj potrebi to da rade.

Tražimo samo privatizovanu podršku od ljubavnice ili psihijatra ili smo u mogućnosti o tome da govorimo samo u specifičnim okolnostima kao što je radionica autovanja.

Šta se desi? Konstipacija autovanja!

Da li ste svesne broja žena koje pate od ovog poremećaja, a ni ne znaju za to?

Neki od primetnijih simptoma su:

1. Napete, čudne zabave na kojima je važno ostati kul i pribran, tako da zabavljanje postaje jako teško.

2. Mnogo pijenja i pušenja ne bi li izašli na kraj sa #1.

3. Preopterećeni odnosi gde pritisak da budete jedine poverenice jedna drugoj uzrokuje dosta komplikacija od kojih nije najmanje važna intenzivna međuzavisnost koja čini jako teškim prekid veze kada dođe do kraja.

4. Pravi nedostatak kvalitetne, iskrene diskusije među lezbejkama o našoj seksualnosti.

5. Veliki pritisak da se bude u vezi kao delu 'upravljive' društvene jedinice.

6. Veliki deo dodate teškoće koja se tiče monogamije/otvorenih veza (što je već teško samo po sebi), jer je razlog za ulazak u mnoge veze eksterno stvoren (#5) ili je u njih mnogo emotivno investirano od strane svih upletenih.

7. Neverovatne zavrzlame u političkim grupama ili društvenim situacijama zbog nerešenih problema sa bivšim ljubavnicama i komplikacijama koje su izazvali.

8. Žene koje su se tek autovale i koje lutaju okolo zbunjene i depresivne jer se osećaju kao da su na gubitku, bez podrške i izbegavane.

Koji je kontinuitet između kompletnog ostvarenja autovanja koje se ne odnosi samo na seksualnu definiciju i razvoja feminističkog pokreta snažnih, samoodređenih žena?

Simptomi koje sam upravo navela postaju više nego samo lista žalbi kada krenemo da razmišljamo o vezi između zdrave lezbejske/feminističke zajednice i borbe na širem planu.

Prava moć iza svakog pokreta (a ovo je posebno tačno za feministički pokret) je nepokolebiva identifikacija ciljeva individua u njemu sa širim ciljevima borbe. Ovo implicira potrebu da budemo svoje, kako napredujemo, kao autonomne, misleće i posvećene individue u okviru šireg konteksta naših grupa, projekata, zajednica i feminističkog pokreta. Drugim rečima, kao žene koje su, u okviru osnovne posvećenosti borbi, voljne i sposobne da podstiču, suprotstavljaju se, teoretišu, izazivaju, vole i ne slažu se jedne s drugima na načine koji ne umrtvljuju, nego otpuštaju i održavaju naše kolektivne energije i poduhvate.

Pozicija autovanja i svih nas u raznim stadijumima tog procesa u lezbejskim i feminističkim zajednicama me se tiče primarno iz dva razloga.

Prvi je fantastično otpuštanje energije i nade kombinovano sa povećanom hitnošću za samopreispitivanjem koje mnoge žene iskuse kako počinju da se autuju potencijalno predstavlja veoma eksplozivnu i kreativnu energiju koju mi kao zajednica težimo da umrtvimo i zaustavimo, pre nego da je razvijemo. Jedna od fascinantnijih stvari koje sam primetila dok sam razgovarala sa ženama o njihovim iskustvima kao lezbejkama jeste da su njihova sećanja o autovanju u njegovim ranim mesecima i godinama (čak iako nisu bila tako davno) obeležena velikim i često zapanjujućim rupama koje bih inače povezala sa traumama u detinjstvu ili fizičkim bolom koji je izbrisan iz sećanja. Pretpostavljajući da smo u mogućnosti da prizovemo u sećanje one događaje i emocije za koje imamo snagu i razumevanje koje nam pomažu da se nosimo sa njima, značajne spekulacije bi mogle da se pokrenu oko količine energije i anksioznosti koje trenutno kanališemo u privatnu patnju i snažnu represiju neizbežnih trauma i bola koje podrazumeva lezbejsko iskustvo. Jedino kao feministička zajednica i pokret možemo kolektivno da razvijemo snagu da zaista eksplodiramo tu ljutnju, umesto da ona služi tome da nas iskrivi i porazi kao individue.

Moj drugi interes je da ne dozvolimo našim zajednicama da postanu entiteti koji nas kontrolišu i zadržavaju. Nikada nismo iskusili ništa drugo osim kapitalističke, heteroseksističke društvene kontrole i brzo možemo da zaboravimo kako temeljno i efektivno one funkcionišu. Posebno je lako pretpostaviti da one ne operišu u lezbejskoj zajednici.

Kapitalizam, iako tvrdi da je sistem koji funkcioniše zbog snage i moći individue, sistematski funkcioniše kontrolišući viziju, razumevanje i potencijal svih nas, ne bi li pretpostavili 'prirodnost' društvenih struktura i organizacije koje su ukorenjene u antihumanističkim i antikolektivnim vrednostima. Heteroseksizam služi u sponi sa kapitalizmom kako bi nam dalje definisao i suzio percepcije naših stvarnih potreba, aspiracija i potencijala u sistemu pažljivo i suptilno primenjenih ograničenja i kontrola. Ukoliko pažljivo posmatramo mnoge sopstvene pretpostavke i prakse kao zajednice u kontekstu toga kako se povezujemo jedni sa drugima na mnogim javnim i privatnim nivoima, bez sumnje ćemo otkriti koliko smo spremno prebacili kapitalističke i heteroseksističke definicije naše seksualnosti, rada, potreba i onoga što smatramo prihvatljivim ponašanjem u naše okruženje. Verujem da je opšta nevidljivost autovanja kao procesa ličnog i kolektivnog razvoja u lezbejskoj/feminističkoj zajednici veoma dobar ukazatelj na ograničenja i represivnost koju primenjujemo prema sebi (umesto da stvorimo zajednicu ljubavi i borbe gde možemo da gradimo i obnavljamo sebe kao nezavisne, samoodređene borbene žene) i samim tim i prema uspehu institucija kapitalizma i heteroseksualnosti da nas ograničavaju.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja,* broj 2, 1976., Baltimor

Prevela Dunja Nešović

Bernis Menis
(Bernice Mennis)

Vrtovi, rast, i zajednica

Gledala sam biljke i cvijeće ovo proljeće i ljeto. Vidjevši neke prirodne lekcije o rastu i preživljavanju, lekcije koje sam željela, ili trebala, ili već znala, ili barem imala začete mentalne slike koje se reflektuju. Nisam sigurna da su direktno relevantne za žene koje vole žene i zajednicu, ali su povezane na neki esencijalni način u mome srcu.

Prvo, potencijalni život je svuda. Zemlja koja izgleda neplodna i iscrpljena, grane koje izgledaju mrtve, grm koji izgleda mršav, svi odjednom eksplodiraju u život. Gledam u okoliš za koji sam mislila da je prazan, možda sam trebala da kopam ili porušim, i tamo, gdje nije bilo ništa, prelijepi su cvjetovi u cvjetanju ili ostavljaju boju i miris. Kao da su bili tu cijelo vrijeme.

Drugo, život se pojavljuje u različitim formama da manifestuje sebe, formama, veličinama i oblicima i bojama i mirisima i teksturama, formama reprodukcije sjemena i dispersije polena, formama pokretanja i rasta.

Varijacije forme su predivno uvjeravanje u uslove života. Željeti da ljubičica izgleda više kao ljiljan, ili da mrkve rastu više kao paradajz ili da su narcisi crveni ili rastu kasnije u ljeto izgleda kao anti-život. Suđenje o izgledu i različitim formama života su svjedočanstva da se živa bića čine arogantnima, drskima.

Treće, postoje različiti stadiji života. Svaki je dio cjelokupnog procesa i života i svih njegovih dijelova. Rast je proces, ne produkt. Lišće.

Cvijeće. Voće. Sjemena. Odmor. Smrt. Trulenje. Nove mahune. Otvaranja. Od špinata želimo lišće, a ne cvijeće. Od ruža želimo cvijet. To smo mi. „To“ je u svim svojim manifestacijama.

Četvrto, kad se žive stvari iskorjene, postoji opasnost da neće preživjeti. Put je težak i mora biti urađen brižno i sa priznanjem da je teško ići od jednog okruženja, čak lošeg, sputanog, začepljenog, haotičnog okruženja u drugo, iako je drugo otvoreno, prostrano i sunčano. Ljudi se naviknu na ono što ih okružuje. Izloženo korijenje je veoma, veoma ranjivo. Ako će neko da se iskorijeni, mora imati novo okruženje spremno i otvoreno.

Peto, ono što je dobro za jedan oblik života ne mora nužno biti dobro za drugi. Neki mogu preživjeti samo u šipražju; drugi trebaju okruženje sa malim padavinama kiše. Neki trebaju mnogo sunca; drugi trebaju zaštitu od direktnog svjetla. Neki vole vjetar i hladnoću; drugi trebaju konstantno toplinu. Neke forme su se navikle na ono što se čini okrutnim i neživljivim okolnostima.

U pokušaju da se učini dobro, pod pretpostavkom da mi znamo šta je dobro za njih umjesto što se stvarno trudimo da saznamo, mi dislociramo njihov balans i adaptaciju; mi ih ubijamo.

Šesto, dovoljno je potrebnih i dovoljnih svrha rasta i preživljavanja. Svaki rast treba neke stvari kako bi preživio. Ali u poretku dobrog preživljavanja su i druge potrebe koje moraju biti s tim.

Prve tri lekcije su me naučile, i konstantno me podučavaju, potrebi da se otvorim i toleriram, ljepoti razlika, pretpostavci nametanja mojih potreba i pogleda na svijet drugima, aroganciji određenih sudova, poniznosti u znanju da ne znamo toliko o onome što nas okružuje sve vrijeme, cijeli život, sva sjemena, sav potencijalni rast. Četvrto me uči istu lekciju, ali u uslovima potrebe za brigom i sviješću o ranjivosti, priznavanju da smo svi povezani sa našim korjenima, koji su dio prošlosti, i koji se ne mogu rastrgati u slobodu bez opasnosti. Preostalo dvoje me naučilo potrebi da pronađem šta je dobro za individualni i grupni rast, da otkrijemo naše potrebe, oboje neophodno i dovoljno i kakvo okruženje može zadovoljiti te potrebe, istražiti opcije i cijene različitih opcija, da se povežem sa onim što trebam kako bih preživjela i rasla.

Živeći kao lezbejka u našem društvu, lakše je i teže imati smisao o zajednici. Teže je, zapravo nemoguće imati smisao o zajednici sa velikom kulturom. Dok volimo žene, naše seksističko društvo spušta žene, vrši diskriminaciju nad njima, kleveće ih. Dok potvrđujemo homoseksualnu ljubav, naše društvo priznaje samo heteroseksualnu ljubav i njeno legalno pitanje, porodicu.

U velikim poljima našeg života, najveći dio kulture našeg društva je tuđinska kultura. Ako je neko socijalist ili spiritualan, ili nezaposlen, ili nekompetitivan, osjećaj otuđenja postaje veći i veći. Što više slušamo i vidimo, više se odvojenim i otuđenim osjećamo. Teško je preživjeti u takvoj okolini, a pogotovo rasti i procvjetati.

Iako nas stil života odvaja od većinske kulture, lezbejke jasno imaju svoju zajednicu. Sjećam se da je moj otac govorio, „Nebitno gdje si, ako možeš naći Jevrejsku zajednicu, oni će ti poželjeti dobrodošlicu kao Jevrejki. Ako govoriš yiddish, spona će biti još jača.“ I vjerujem da je rekao istinu, osobito zato što Jevreji žive u nepri-

jateljskim okruženjima. Većinska kultura društva koja osuđuje, protivrječi i negira smisao manjinskih grupa za identitet ili uništava taj grupni identitet ili pojačava smisao te grupe za njihovu vlastitu zajednicu. Autsajderska zajednica sebe vidi po odvojenim i drugačijim vrijednostima, drugačijim obrascima ponašanja, ponekad drugačijim jezikom i počinje da osigurava za svoje članove na način na koji to većinska kultura ne može i neće, nudeći utehu, ekonomsku pomoć, emocionalnu podršku i vlastitu zaštitu.

Vjerujem da lezbejske zajednice funkcionišu, ili barem mogu funkcionisati na takav način. Znam da kad sam tuđinka, u neprijateljskom okruženju duže vrijeme, kad čujem seksističke ili rasističke šale, ili čujem da ljudi proglašavaju slavu porodice i slobodu unutar kapitalizma i slušam neprijateljstvo prema homoseksualcima, osjećam stvarnu potrebu da „dođem kući", da se smjestim u podržavajuće ne otuđavajuće, podržavajuće okruženje. Kao Jevrejka mogu tražiti druge Jevreje, ja tražim druge feministkinje ili druge lezbejke. I kad nađem moju zajednicu, osjećam se dobrodošlom, dijelom grupe sa zajedničkim vrijednostima i dijeljenim jezikom.

Ovaj dom, ova zajednica, veoma je drugačija od naše originalne kuće, porodice.

Kadgod se vratim kući, mojoj porodici ili odem s nekim kod njegove porodice, podsjećana sam na sve tekstove i uloge koje svi igraju. U različito vrijeme jedna osoba može pokušati da uzme drugu ulogu, ali teško da jedna osoba lomi obrasce moći i kontrole dok su svi drugi ojačani i nagrađeni. Osoba se vraća konformitetu kako bi preživjela.

Kako preživljavanje u porodici često znači odustajenje od sebe, obično postoji vremenski limit koliko neko može biti u takvom okruženju a da ne poludi ili vrišti ili tone u depresijsku pasivnost. Krug konverzacije, šta smije biti rečeno, a šta ne smije biti pomenuto, je jasan. Primjedbe izvan kruga, akcije izvan očekivanih uloga, neperformirane uloge dobijaju takve šokantno negativne odgovore ili su ignorisane kao da se ne događaju, tako da se osoba osjeća kao da je jedini način da sačuva razum i sebe da napusti porodicu i njenu ludu stvarnost.

Odabrana zajednica ili zajednica zajedničkih vrijednosti funkcioniše, ili bi trebala funkcionisati na upravo suprotan način. U odabranu zajednicu osoba dolazi iz otuđene sredine u kojoj se osoba očigledno ne uklapa, izvan mejnstrima, u prijatno, toplo, podržavajuće okruženje u kojem osoba može izraziti svoja osjećanja, misli i vrijednosti, gdje može biti to što jeste, gdje zajednica podržava to što jesi.

Zajednica postaje baza, dobra zemlja, koja hrani individualno sebstvo. I gdje analogija sa biljkama dolazi u prvi plan. Za lezbejsku zajednicu, biti drugačija od porodice koja je restriktivna, ograničavajuća, definira sebstvo, za tu zajednicu koja omogućava osobi ne samo da preživi, nego da raste i cvijeta, mislim da mora inkorporirati neke „lekcije" o rastu i životu. Ako to ne učinimo samo imitiramo nametnuti obrazac porodice, izgled uloga u društvu modela i moći, kontrolu i eksploataciju, inkorporirajući kulturalne obrasce većinske kulture u nas same i naše odnose.

Postoje i druge lekcije od biljaka o potrebi za zaštitom i sigurnosti, potrebe koje svi imamo, a koje nas, čini se, zarobljavaju. U vrtu ne možemo kontrolisati količinu kiše, ali možemo zalijevati. Možda ne možemo zadržati velike životinje, ali možemo postaviti zamke za male uljeze. Možemo staviti na toplo paradajz i papirke i patlidžan u treset unutra, da ih njegujemo toplinom i da im bude dozvoljeno da rastu, zaštićeni, prije nego ih presadimo vani, gdje su uslovi grubi. Možemo postaviti kolac kao potporu stabljici paradajza za njene teške plodove. Možemo dodati đubrivo i nevene i bubamare za obogaćenje tla i izbjegavanje buba. Možemo obezbijediti neku sigurnost za žive ogranizme kako bi mogli rasti. Ali ne možemo kontrolirati ono što ne možemo kontrolirati. I važno je da znamo razliku.

Svi trebamo neku sigurnost, neku slobodu od brige i straha oko preživljavanja. Kad smo maleni naše potrebe su velike. O nama se moraju u potpunosti brinuti, njegovati i šititi nas. Kasnije možemo samostalno rasti, ali i dalje imamo potrebe za sigurnošću kako bi funkcionisali. Ali šta možemo kontrolisati, zaista, i šta je izvan naše moći?

Vidim dva načina na koji možemo gledati sigurnost. Na jedan način sigurnost je viđena kao popravak sadašnjeg trenutka u budućnosti. To je želja da ono što imamo sada, imamo uvijek. S tim osoba se osjeća sigurnom i ako je pozicija osobe fiksna, osoba će imati fiksiranu ulogu, sa fiksnom osobom u fiksiranoj vezi, sa fiksiranim ishodom, i fiksiranim poslom, sve dok ne umre. To je sigurno. Ali možemo li ikad obezbijediti takvu formu sigurnosti?

Gubimo poslove; ljudi se razbolijevaju i umiru; naša ljubav se mijenja. Principi nepromjene i nekretanja idu protiv života i rasta. To je želja da narcis živi vječno, ili biljka paradajza ostane iste visine, i da drvo ostane u fazi rasta. Nemoguće, groteskno je zato što je tako neprirodno. Možda možemo zadržati istu formu, ali biće lišena bilo kakvog klijanja sjemena života.

Ali kao vidimo sigurnost kao rast radije nego kao stav, osiguravajući njegovateljsku okolinu podrške, tada zajednica može obezbijediti takvu

sigurnost. Može djelovati s brigom, razumijevanjem, i ljubavlju, dajući toplinu, prijateljstvo, i emocionalnu podršku. Ljubavna veza i/ili prijateljstvo mogu trajati cijeli život, ne zato što su ljudi odlučni da zadrže isto zauvijek, nego zato što dozvoljavaju sebi da se mijenjaju i rastu zajedno. Biljke i ljudi jedino mogu živjeti ako im je dozvoljeno da rastu i mijenjaju se. Zajednica može afirmirati pomjene i rast kao kompatibilne prije nego kao kontrast sigurnosti.

Lezbejska zajednica, iako prvo nametnuta izvan diskriminacije i ugnjetavanja većinske kuture, može se kreirati iz različitih modela povezivanja i bitka. Biljke i cvijeće i Majka priroda stalno nam pokazuju neke puteve. Nakon što sam napisala ovaj članak otputovala sam u područje Pennsylvania Dutch. U jednom od malih gradova vidjela sam film o načinu života Amiša. Svaka osoba, ona/on, se identifikvala sa zajednicom, dajući, dijeleći i pomažujući jedni drugima. Film prikazuje podizanje kuće nakon požara ili neke nepogode koja je uništila dom. Bilo je mnogo radnika, svi volonteri, svi su radili drugačije poslove, svi su znali što treba završiti, svi su izgradili kuću za jedan dan. Kao pčela u košnici ili mrav u mravinjaku, termiti u gnijezdu, u kojima svaki član pčela, mrav ili termit performira posebnu funkciju, grupa radnika je izgledala kao jedan radnik, jedan organizam, svaki dio organizma radi dio posla, svaki dio je poznat, intuitivno, šta drugi dijelovi rade. I mislila sam: šta je cijena takvog tipa komunikacije, da tako jako zajedništvo, davanje i identifikacija veze? Koliko individualnih sebstva mora biti porečeno, realistično, kako bi se održao organizam grupe?

Mislila sam na članak koji sam upravo napisala o lezbejskoj zajednici i pitala sam se da li ja, u mojoj apstrakciji i idealizaciji, negirah stvarnost zajednica koje možda moramo uvezati kako bismo imali jaku vezu. Možda sam željela dio paketa, jaku zajednicu, bez drugih dijelova, odricanja i cijena.

Mislim da sam bila zbunjena, ili bar nisam jasno razlikovala živeću zajednicu i generalno zajednicu. Moj članak je zapravo govorio o potonjem, i vjerujem da taj tip zajednice može funcionisati na način opisan kao njegovanje, kao rast, kao sigurnost, uz prihvatanje pojedinke.

Živa zajednica, kakogod, treba drugačije, dodatne veze vrijednosti, srca i ciljeva. S tim većim vezama biće veće povezanosti. I sa tim povezanostima, moguće je da će se javiti neke restrikcije i kompromisi. Postoji cijena za sve izbore koje načinimo. Naše veće potrebe mogu biti zadovoljene po cijenu nekih manjih potreba. Svaka živa grupa unutar veće grupe mora napraviti svoj vlastiti ugovor.

Ali, zauzvrat, mislim da šira lezbejska zajednica može postojati kao dobra zemlja za sve nas koje rastemo.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena: dnevnik oslobođenja,* br. 2, 1976., Baltimor

Prevela Merima Omeragić

Ivet Larakuente
(Yvette Laracuente)

Nastajuća i večna lezbejska svest

Nedavno, majka me je podsetila na to da sam čak i sa tri godine odbijala da se igram lutkama. Ovo je bilo značajno otkriće, jer, iako se sećam svoje muškobanjaste mladosti, nikad nisam bila svesna ove činjenice. Odgovorila sam joj: „Majko, sigurna sam da shvataš da je to bila posledica tvoje indoktrinacije. Uvek si govorila da Portorikanac u Americi mora biti žilav da bi preživeo." Ona nije uspevala da vidi korelaciju.

„Kakve veze ima igranje lutkama, neživim objektima, sa preživljavanjem?", zahtevala je da zna.

„Pa, čini mi se da sam čak i u tako ranim godinama odlučila da nikad ne pristanem na mušku dominaciju niti na očekivane ženske standarde."

Ovim je razgovor završen. Nisam ni očekivala od nje da razume, pošto se naši načini razmišljanja razlikuju.

Da, zaista, moraš biti žilav da bi preživeo to što si Portorikanac, ako si manjina u Americi. Moraš biti duplo više žilav ako si portorikanska lezbejka. I tako sam bila spremna da se suočim sa rasizmom i klasizmom. eđutim, seksizam ne potpada pod kategoriju diskriminacije u portorikanskoj kulturi; štaviše, on ne postoji.

Mi smo svi žilavi. Muška žilavost je uzajamno isključiva i laskava. Naši muškarci, od zabeleženih istorijskih početaka, bili su lovci, branioci, snabdevači, dok su žene uvek bile odgajivačice, negovateljice i domaćice. Muškarci su bili primarna sila iza revolucionarnih promena. Izazivači pozitivne akcije. Ultimativni patrijarsi. Međutim, zadatak žena je bio „od nimalo manjeg značaja". Ona je služila kao emocionalno uporište. Žena je shvatila da je njena prava „snaga" i „prava vrednost" u ohrabrivanju njenog muškarca i u obezbeđivanju podrške za njega, koja mu je bila toliko neophodna u njegovoj borbi.

Uloga portorikanske žene se menja, za mnoge je portorikanska žena dovedena do ekstrema koji nikada ranije nisu postojali, zbog nekompetencije njenog muškarca i zbog njegovog nedostatka senzitivnosti. Sada ona mora da snosi odgovornost i za negu i za finansije. Ona konačno objavljuje svoju nezavisnost, budući da nema drugog izbora.

Ove žene su, na neki način, političke lezbejke svoje kulture, sa apstinencijom i celibatom inkorporiranim u svoj životni stil, ali one nikad ne razmatraju da li su žene „slatke kao i one same", ne razmatraju ih kao alternativne ljubavnike, savršeno sposobne da im zadovolje potrebe za koje nikada nisu ni sanjale da bi mogle biti zadovoljene.

Zašto bi trebalo da pribegnu nekome ko je nižeg socijalnog statusa? Kakav ugled bi im to donelo?

Konsekventno, portorikanska kultura osuđuje homoseksualnost.

Deca se u ranim fazama razvoja upoznaju sa epitetima maricona (lezbejka) i maricon (peder), dakle, sa oba najefektivnija pogrdna izraza za kojima mogu da posegnu i da ih koriste kao municiju u verbalnoj borbi. Još jedna bila bi reč cabron, koja se koristi da označi ženstvene karakteristike ili kvalitete kod muškarca koji nije uspeo da sačuva vernost svoje žene. Muška pseudo-homoseksualnost praktikuje se iz čisto ekonomskih dobitaka, a lezbejstvo je muška voajeristička fantazija.

Od Adama i Knjige postanja, žena je postojala primarno da bi ugodila muškarcu i/ili da bi ga seksualno zadovoljila.

Dakle, incest (uglavnom silovanje) je „način života" i najizvesnija „tragedija u porodici" portorikanske kulture. Ono što najviše uznemirava je činjenica da su takvi slučajevi ignorisani, ako ne i normalizovani. Prekid tretiranja žena poput robe i prekid osude homoseksualnosti zapretili bi muškoj nadređenoj strukturi i pokoravanju i uslužnosti žena.

Od osamnaeste godine, moj nivo svesti je sve vreme visok. Ja sam produkt buntovničke lezbejske struje.

Ja sam „ptica slobodna od medveda" do određenog stepena, ali ne i „od sveta ili bilo kojih drugih milovanja". Pre svega sam lezbejska separatistička žena, a zatim Portorikanka; tim redom. Moje portorikanske „braće" i „sestre", čija su stopala koji broj manja, i dalje mi stoje za vratom.

Moje „sestre" su kolaboracionistkinje koje podmuklo pomažu one koji su odgovorni za ratove, destruktivne izume, prolivanja krvi i za svaku vrstu ljudske degradacije. Ne mogu ih mrzeti. One su pale kao žrtve bezbrojnih ispiranja mozgova i imaju potencijal da promene svoje ponašanje. One i dalje poseduju kvalitete koje ih definišu kao žene. Moramo im otpevati „Pesmu duše". „Otvori im oči, da mogu da vide svetlucanja istine koju imamo za njih. Otvori im oči, prosvetli ih. Mi smo božanski duhovi", nismo li?

Moje lezbejske sestre u portorikanskoj kulturi, koliko sam dosad observirala, bile su izložene

ispiranju mozgova najsvirepijih vrsta. Mnoge od njih su usvojile muške heteroseksualne vrednosti. Buč-fem igranje uloga, prinudnost seksualnih osvajanja i opsesiju materijalnim dobitkom (za razliku od spiritualnog) i moć definisanu u muškom seksističkom značenju. Nije ni čudo što im je svest snuždena. One sebe nazivaju „devojkama koje vole devojke", uznemire se na pomen reči „lezbejka" i podržavaju mušku vrhovnu vlast, zavaravajući se da su muškarci obdareni mozgom, mišićima i Božjim pravom. Kakve vrline. One su običaji pouzdanja u njihov potencijal da naprave promene.

Ja sam žena koja se indetifikuje kao žena, koja živi kroz inicijalnu fazu našeg rasta, i koja čeka potpuno ostvarenje lezbejske nacije. Nacije sa svojom prošlošću njene istorije, umetnošću, književnošću i muzikom. Nacije nezavisne od ekonomskog i edukativnog sistema koji namerava da nas sprečava i eventualno uništi.

Bilo bi realistično prepoznati da smo trenutno u embrionskom stadijumu.

Lezbejke/žene neće biti slobodne sve dok ne budemo mogle da donesemo sve odluke koje direktno utiču na nas ekonomski, edukativno i društveno. Moramo razviti veštine koje su nam neophodne da proizvedemo takav sistem. Možda se to neće dogoditi za vreme mog života, ali ovo je cilj vredan života punog istrajnosti i žrtve.

Ništa od prethodnog ne može biti ostvareno sve dok ne ostavimo muške heteroseksualne vrednosti i dok se ne suočimo sa nesrećnim realnostima trke i klasne podele koju su napravili muškarci, zbog koje su destruktivni, štetni za naše jedinstvo i služe da nas održavaju razdvojenim i otuđenim. Ženama nikada ne bi trebalo da bude poricano znanje o prošlosti izvora njene istorije, jer bi to značilo poricanje njihovog postojanja. Moramo da nastavimo da analiziramo naše greške i da nastavimo da pravimo revizije za budućnost. Pronađi, pomozi, voli i odgaji naše sestre. „Ne moramo da budemo prijateljice da bismo popravile stvari zajedno, Lezbejke", ali bilo bi lepo. I najviše od svega, moramo da prestanemo da se nadamo, da sanjamo i da brinemo.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejka,* br. 5, jesen 1977., Njujork

Prevela Mina Milošević

IV (NE)NASILJE I SAMOODBRANA

Li Šving
(Lee Schwing)

Žene: slabe ili jake

Žene su držane potčinjene na mnogo načina. Jedan sveprisutan i ugnjetački način je bilo očekivanje da žene imaju stereotipno telo. Žena je trebalo da bude ženstvena, ili drugim rečima, da ima velike grudi, da bude mekana, sićušna, dugokosa, ili neka varijanta tog modela, u zavisnosti od poželjnog stila seksualnog objekta te godine. Ali, sve dok se ta žena doima pomalo slaba i bespomoćna, ukratko fizički nesposobna, ona je prihvatljiva bilo koje godine.

Žene se retko podstiču da budu jake, jer je to nepoželjno za muškarce. Kada žene počnu da razmišljaju prevashodno o sebi i razvijaju svoje snage, muškarci uzvikuju „uvrede"; jake žene se nazivaju lezbejkama ili muškaračama i kaže se da prelaze opšteprihvaćene granice ponašanja. Istina je da ako je žena jaka ili je lezbejka, ona plaši muškarce koji je vide kao ogromnu pretnju. Muškarci ne mogu da podnesu činjenicu da ih neke žene ne trebaju i ni na koji način ne zavise od njih.

Način na koji žene treba da se oblače takođe ih sputava. Visoke štikle, nezgrapne potpetice, a sada i cipele sa platformom, otežavaju hodanje i potpuno onemogućavaju trčanje. A ne zaboravimo ni činjenicu da većina ženskih cipela nikada ne traje duže od godinu dana. Bilo koja vrsta suknje, bilo da je duga, kratka, mini ili maksi, je prepreka za hodanje, sedenje, trčanje ili slobodno kretanje. Muškarci znaju kako da reaguju na ženu koja se pravilno oblači i obično odbacuju žene koje se ne oblače na očekivani način. Žene treba da se oblače udobno i razumno u odeću koja se ne pripija.

Nažalost, većina žena još uvek brine o tome šta muškarci misle i silno ulažu sebe u heteroseksualni svet. Te su žene sprečene u razvijanju te snage u sebi i sprečene su da znaju šta znači voleti i biti u kontaktu sa svojim sopstvenim telom ili telom druge žene; boje se da će izgubiti ono malo društvenog i ekonomskog statusa koje žene imaju i ne mogu da podnesu muško neodobravanje.

Odlučiti da budeš snažna i brineš za svoje fizičko biće znači odbaciti muški stereotip za žene i ideju da žene treba da izgledaju na određeni način i početi da samu sebe shvataš ozbiljno. Ako si politična u vezi sa svojom situacijom – što znači da ćeš da preuzmeš kontrolu nad svojim životom, napraviš promene u sebi i drugima, i na kraju, u sistemu koji te drži potčinjenom.

Biti jaka je osećati se sjajno, imati mnogo energije, imati jasnu predstavu o tome što znači imati kontrolu nad svojim životom. Biti jaka znači da možeš da uzvratiš. Biti jaka u umu i telu znači voleti sebe tako da svako može da vidi tu ljubav koja se odražava na tvom telu. Vreme je da shvatimo šta znači imati snažno telo, telo sa kojim si u komunikaciji – telo o kome brineš na zdrav način.

Otkako sam počela više da brinem o svom telu i počela da treniram karate, moje se telo promenilo na mnogo načina. Jedan od najdramtičnijih je da je moj struk postao mnogo veći. Imati snažni torzo. Neophodno je razviti mišiće struka i mišiće stomaka. Muškarci obično imaju ravan struk, a žene imaju tanak struk – to nas čini slabima. Fizički slabu ženu je lakše zastrašiti, kako fizički tako i psihološki.

Još jedna vidljiva promena su moje grudi. Svaka žena zna da su grudi počele da mi budu stegnute u grudnjaku. Ponekad su devojke (ili njihove majke) toliko anksiozne – da nose grudnjak koji steže čak i pre nego što se razviju dojke. Noseći grudnjak, nikada ne smeš da razviješ mišiće dojki i tvoje grudi ostaju slabe i meke – baš kao što ih muškarci vole. Jebeš to sranje!

Snažne čvrste grudi su divne. Ako prestaneš s nošenjem grudnjaka i počneš da vežbaš, tvoji će te grudni mišići najpre boleti, ali nakon nekog vremena mišići će se razviti. Čak i ako su vaši mišići grudi istegnuti nakon porođaja ili ako imaš velike grudi, moguće ih je razviti do njihovog predodređenog kapaciteta.

U protekla četiri meseca, moje ruke, ramena i noge imaju sve vidljive mišiće. Divno je videti i osetiti moju fizičku snagu koja se oblikuje. Jake ruke i noge su neophodne za borbu, za dobre udarce nogom i udarce pesnicom. Jake noge su takođe potrebne za trčanje, ako nisi baš u fazi da se odbraniš od sedam muškaraca jednim udarcem!

Takođe sam odsekla kosu. Prvo sam isekla svoju kosu kao simbolički rez sa prošlošću i muškim heteroseksualnim svetom kad sam postala lezbejka. Takođe sam otkrila da je kratka kosa puno manje opterećujuća kada radim i mnogo lakše se brinem o njoj. Duga kosa stoji na putu mnogim telesnim aktivnostima i uopšteno boli. Duga kosa na ženama sada izgleda kao da je smišljena da potčini. U jednom trenutku u istoriji žene su bile prisiljene da imaju dugu kosu kao kaznu.

Znam da od kada sam jača, imam puno više poverenja u sebe. Na zdrav način sam počela da se brinem o svom zdravlju i kondiciji, a moje telo počinje da odražava ono što mislim o sebi.

Druge žene koje su u kontaktu sa svojim telima i razvijaju svoje snage su takav podsticaj! Takve žene razvijaju svoja tela za sebe, a ne prema

muškom polnom standardu koji je nezdrav. Svesno ili nesvesno shvataju da je snažno telo odraz onoga što one misle o sebi i kako vole sebe.

Svaka žena, čak i ako ima određena fizička ograničenja, trebalo bi da počne da radi u korist svog zdravog fizičkog stanja, da stupi u kontakt sa svojim i drugim ženskim telima.

Mi moramo da počnemo da se borimo protiv ugnjetavanja na mnogo nivoa. Mi moramo mnogo toga da promenimo i moramo da budemo jake da to uradimo.

Tradicionalno žensko oružje je jedna od naših najslabijih tačaka. Ovde sam nabrojala dvanaest vežbi za ruke koje imaju za cilj njihovo učvršćivanje. Ove vežbe treba obavljati svaki dan, povećavajući broj svake od njih, kako tvoje ruke jačaju.

Idealno bi bilo raditi ih barem tri puta nedeljno, vežbati celo telo. Trening bi trebalo da te oznoji i angažuje sve delove tela. Ako nisi u stanju da treniraš karate ili nisi dovoljno disciplinovana da to radiš sama, predlažem ti da počneš da radiš na delovima svog tela i kako vreme prolazi možda ćeš postati inspirisana svakodnevnim trčanjem miljama, krugovima plivanja, voziti bicikl na posao ili trenirati karate. Pronašla sam da je karate najprikladnije za mene. Znam da karate možda nije za svakoga, ali jeste neka vrsta vežbe i svaka bi žena trebalo da pronađe ono što joj najviše odgovara i to redovno upražnjava.

Za vežbe od 1 do 10, postavi noge u širini ramena i stopala pravo prema napred. Čim tvoje ruke ojačaju, povećaj svaku vežbu za svaku na 20, pa na 25, pa na 50.

1. Rotiranje zgloba obe šake istovremeno, ispruženih ruku, 15x

2. Sa rukama pored tela i šakama okrenutim na gore, podiži samo podlaktice gore-dole, naizmenično, 15x

3. Sa rukama pored tela i šakama okrenutim unazad, podiži podlaktice kao u #2, 15x

4. Podigni ruke uvis i naizmenično ih spuštaj do ramena i vraćaj u uspravan položaj, 15x svaku ruku

5. Ispruženih ruku u visini ramena, sa šakama okrenutim na gore, dodiruj ramena šakama naizmenično, 15x svaka ruka

6. Sa rukama pored tela i šakam okrenutim ka napred, podigni ruku do visine ramena, izmenjaj svaku ruku po 15x

7. Sa rukama pored tela, podiži šake do ispod pazuha naizmenično, 15x svaku ruku

8. Sa rukama pored tela podiži zategnutu ruku u stranu, do visine ramena, izmenjaj 15x svaku ruku

9. Ispruženih ruku u visini ramena i pesnicama okrenutim prema napred, podiži stisnute pesnice do ramena, naizmenično, 15x svakog jutra

10. Sa rukama pored tela istovremeno, savij desnu ruku u laktu i levu ruku u laktu, savij desnu ruku paralelno na stomak i levu paralelno prema natrag, i naizmenično ponavljaj 15x.

11. Čučni, osloni ručne zglobove na kolena, sa dlanovima okrenutim prema podu, pa podigni ruke koliko god možeš visoko, 15x

12. Čučni, osloni ručne zglobove na kolena, dlanovima okrenutim prema nebu, podigni ruke koliko god možeš visoko - ne podižući zglobove sa kolena. 15x

Tekst je objavljen u časopisu *Furije,* br. 1, januar 1972., Vašington

Preveo Miloš Urošević

Li Šving
(Lee Schwing)

Dobro postavljen udarac

Za one od nas, koje smo bile mališanke u svetu srednje klase, za nas su bile predodređene lutke. Bilo mi je dopušteno da trčim i penjem se na drveće te su me nagovarali da plivam, ali mi je takođe bilo rečeno da bi trebalo da budem sa lutkama i u kućnim igrama. Lepe mirne igre za lepe mlade devojke, a ne one grube dečačke igre. Pritisak je postajao sve intenzivniji kako sam postajala starija. Sve moje devojke su dobile isto sranje. Nosite suknje – rekli su nam, što je značilo da ne možemo da trčimo tako brzo ili da se penjemo na drveće – jer bi nas svi ti gadni dečaci zagledali ispod naših suknji. Tako je većina nas prestala da trči okolo. Jedna od mojih drugarica je čak odbacila takmičarsko plivanje jer je to previše razvijalo mišiće njenog ramenog pojasa. Muškarci ne vole žene sa mišićima.

Kada pomislim na sranje koje je urađeno meni i milijardama drugih žena, ja sam ogorčena. Zato što su fizički slabije žene misle da su muškarci prirodno jači. Ako ste slabe, zastrašivanje je lakše i stalni strah od silovanja i drugih oblika fizičkog nasilja vas sputava.

Fizička slabost se direktno odnosi na tradicionalnu pasivnost žena. Kako smo bile prisiljene da prihvatimo slabiju ulogu, posebno u srednjoj klasi, tako smo prihvatile i ideju da je biti jaka ili agresivna na bilo koji način muška uloga. Naša je uloga bila da budemo slabe, potčinjene i tihe. Istrenirane smo da prepustimo drugim ljudima (muškarcima) da rade teške stvari umesto nas – mentalno i fizički.

Ako bi odbila ovaj obrazac – bila si tretirana kao izgnanica i podvrgnuta stalnom ismevanju. Ako bi prihvatila žensku ulogu, onda je tvoja prirodna snaga bila ugušena. Znala si da ne možeš da budeš bolja od dečaka – povredila bi njegov ego – pa pokušaj da budeš manje devojčica, ne uči, deluj slabo, i dobićeš svog muškarca.

Čak i ako si postigla akademski uspeh u školi, budući da je to bio prihvatljiv izlaz za ženske talente i agresivnost, fizički strah i pasivnost obično su još uvek bili tamo.

Za nas kao lezbejke posebno je apsurdno nastaviti prihvatanje ove uloge koju su definisali muškarci za žene ili za muškarce. Svako od nas treba da zna, oseti i razvije svoju telesnu i mentalnu snagu. Jedan snažan korak u fizičkom smeru je sposobnost borbe, sposobnost odbrane. Zaustavite stalni strah od silovanja i fizičkog nasilja.

Žene koje već poznaju osnove uličnih borbenih veština mogu da usavrše te veštine kako bi postale moćnije. Fizička moć je samo jedno područje moći koje muškarci imaju nad ženama. Moramo da uzmemo ovu moć u sopstvene ruke.

Da biste znale kako da se borite, morate da znate gde da zveknete, da udarite pesnicom, da ugrizete, da šutnete – ranjive tačke.

Pre nego što počnete napad – imajte plan akcije. Znaj da ako te neko napadne, najpre ga udari kolenom u mošnice, udari ga pesnicom u stomačne mišiće, sapleti ga, a onda ga izgazi po nosu. Ili ga prvo udari u mošnice, pesnicom u stomak, laktom u glavu ili ga karate zahvatom opali po vratu. Zamisli sopstvenu kombinaciju dok hodaš ulicom. Već i samo saznanje da ćeš uzvratiti učini će da hodaš poletno. Evo nekih standardnih tehnika:

Pesnica

Znaj da je tvoj udarac pesnicom jači ako ti je šaka čvrsto stisnuta i ako u nju preneseš svu svoju telesnu težinu.

Lakat

Tvoj lakat može da bude opasno oružje, ako čvrsto saviješ ruku i usmeriš svu svoju telesnu težinu u delovanje lakta.

Ruka kao nož

Da bi tvoja ruka postala nož, usmeri prste pravo napred, drži ih zajedno, pokušaj da saviješ prste na prvom zglobu, odmah ispod noktiju. Ovo savijanje na prvom zglobu stvara napetost u tvojoj ruci što je čini jakom, ruka nož je izvrsna za ubadanje u želudac, stomačni mišić, oči i za oštre udarce u vrat i glavu.

Vika

Ne mislim na tradicionalne krikove za pomoć, već na besne krikove ili sličnu buku tipa karatea, koja će ti dati smelost i iznenaditi tvog napadača.

Koleno

Koleno je dobro za brze, snažne poteze u prepone;

ili ako je napadač presavijen, u stomak.

Stopalo

Tvoja su stopala izvrsna – za jednostavno gaženje nečijih stopala (vrlo je bolno, dopustite mi da vam kažem) za udaranje u kolena, prepone, stomak, ili ako si koordinisanija udaranje u stomačni mišić ili glavu.

Početno znanje borbe je važno, ali ono nije dovoljno. Čak i ako pročitaš ovaj članak i zapamtiš ga, nemoj da se zavaravaš. Koordinacija telesnog treninga, poverenje i borilačke veštine iziskuju više vremena nego samo pamćenje članka. Da bismo razbile sve godine naše socijalizovane pasivnosti, potrebni nam je disciplinovano pohađanje časova ili grupno vežbanje u telesnom treningu, karateu ili samoodbrani. Kombinacija ova tri faktora je nužna. Svaki od njih tri ima svoje mane.

Čisti karate je vrlo dug proces; na većini obuka se čak ni ne borite prvih šest meseci do godinu dana! Karate veštine još uvek imaju mnogo da ponude kroz ravnotežu i koordinaciju za snažne udarce, brze pokrete, i učenje kako maksimalno iskoristiti svoju moć. Za žene koje nemaju ulične borbene veštine, učenje kontrole i poboljšanja svoje moći je relevantniji deo obuke. Dok je ulična borba važna posebno za žene koje se nikada pre nisu borile, jer koriste neke od naučenih karate veština. To ti daje neposredan osećaj da si naučila nešto praktično i korisno. To ti pomaže da razmišljaš o stvarnim situacijama u borbi i daje ti uvežbanost da se braniš. Aspekt telesnog treninga obuke omogućava ti da se boriš do svog punog potencijala. Tegovi, sklekovi, preskakanje konopca, trčanje – služe svrsi jačanja mišića i izgradnje izdržljivosti.

Nakon nekoliko meseci iscrpljenosti nakon treninga – došla sam do tačke gde sam umesto toga osećala da sam dobila energiju – vrhunac osećaja da se tvoje telo kreće snažno i koordinisano. Ta energija nije uticala na mene samo fizički, nego je takođe uticala i na moje mentalno stanje. Htela sam da uložim tu energiju u posao koji sam radila, i to sam mogla da uradim dobro jer su se moje telesne tečnosti kretale i tako razbistrile moj um. Da bih počela da preuzimaš kontrolu nad svojim životom, potrebno je da imaš i snažno telo i snažan um.

Tekst je objavljen u časopisu *Furije,* br. 4, maj 1972., Vašington

Preveo Miloš Urošević

Nasilje i nasilne žene

Ovde je tema nasilja podstaknuta ubistvom jedne majke sa ovih prostora od strane svog bivšeg muža od koga se nedavno razvela. Većina žena oko mene su lezbejke i mi ne trošimo mnogo energije niti ugrožavamo svoju bezbednost ili živote mešajući se sa drkadžijama, ali sve smo bile izložene nekoj vrsti nasilja različitih stepena. Očevi, braća, ujaci, dede, policajci, komšije, učitelji, momci, šefovi, doktori, muževi, makroi, časni oci, bezimeni silovatelji, razbojnici, vandali... spisak je beskrajan, zar ne? Svi su oni silovatelji, arogantni patrijarsi, veliki i mali imperijalisti, mrzitelji žena. Ova situacija zahteva od nas da naučimo da se odbranimo, a protivnapad je više od pukog iskušenja ili sna.

Kad razmišljam o nasilju u mom sopstvenom životu, mislim na dve stvari: na to što su me tukli kad sam bila mala, uglavnom moj otac, i na to što sam se borila sa drugom decom. Vukli su me, udarali, šutirali, šamarali, davili, gušili, gazili, udarali kolenima, obarali i nokautirali – a za to su potrebne samo ruke i noge. Sekli su me, probadali viljuškama, sedeli na meni, tukli kaiševima, konopcima, prutovima, tarabama, telefonskim slušalicama, rolerima, ulošcima za cipele, drškama četki, kišobranima, štiklama, daskama veličine 2x4, voštanim bojicama, kamenjem, šrafovima i praćkama, pecaljkama za muve, tiganjima, knjigama i mojim sopstvenim jebenim igračkama. Gurali su me niz stepenice, sa stolova, sa ivica, uz zidove. Napadali su me u snu zbog „nedoličnog ponašanja“ i iz sabotaže rođaka. Bila sam fizički disciplinovana, kažnjavana i zlostavljana u javnosti, pred komšijama, prijateljima i rođacima, u školi i crkvi. I ništa od ovog ne uključuje verbalno zlostavljanje, psihološku pretnju, mentalnu torturu i degradaciju.

Takođe, u ovo nisu uključene one „prave reči“ – pljačka, pretnja i nasilje, zlostavljanje dece, pretnja s predumišljajem, ubistvo s predumišljajem, i sve ostale zakonske fraze kojih se sada ne mogu setiti.

Sve to zvuči ekstremno, ali ja sam imala sasvim normalno detinjstvo deteta radničke klase i zasigurno sam živa, zdrava i čitava, bar fizički. Skandalozna lista krvoprolića i uzbuđenja nije moja stvar. Želim da dostignem i promovišem radikalnu svest žena o nasilju nad našim glavama, i da zatim zastupam i aktiviram moć nasilja

koju mi možemo da eksploatišemo iz neposredne, konstantne agresije. Tu dolaze iskustva iz mog komšiluka i iz moje porodice, na neki način. Borila sam se sa dečacima većim od sebe i sa nekim vrlo teškim ženama koje su koristile prljavu taktiku. Ni ja ni druga gnevna deca svih uzrasta nismo birali oružje ni batine kojim smo rukovali. Zar pomisao na decu koja prete fizičkim nasiljem ne prestravljuje umove odraslih?

Kad sam bila peti razred, sanjala sam „Komunističku invaziju", budući da sam bila prestrašeni patriota. U mom snu, horde dece su mogle da prisustvuju sastanku samita na kome smo zatekli Nikitu Hruščova vezanog za frizersku stolicu. Napali smo ga igračkama, opremom sa igrališta, hranom i huliganskim oružjem dok se nije predao i obustavio „ hidrogensku bombu". Ovaj san je bio izuzetno živopisan i praćen vojnim tužbalicama i „muzikom tuče" iz „Priče sa zapadne strane". Kad sam ispričala svojim prijateljima o tom snu, oni su mislili da je samo „ćaknut", tako da ga nikad nisam ispričala svojoj porodici. (Ionako sam bila dovoljno čudakinja za njih.) Ali mislim da je taj san inspirativan, i setim ga se kad me obori slabost. Biti ćaknut svakako ne znači biti bezopasan.

Iako su moji roditelji bili nasilni, oni su stalno suzbijali naše nasilje i reagovali kao da smo nemilosrdni pirati i psi. Jebiga, većinu mojih ozbiljnih povreda naneo mi je moj stari.

Pretpostavljam da je to ta odvratnost „odraza u ogledalu", da ne pominjem duple standarde društva kada su u pitanju deca i žene. Sva moja braća poseduju puške i obučavaju se u lovu, važnoj gerilskoj veštini koju mnogi muškarci uče vrlo rano.

Ubeđena sam da bilo koja žena sa većinom svojih kapaciteta može da pobedi muškarca u fer tuči. Ali mnogima od nas su glave pognute, a tela zakržljala i nerazvijena. A tuča nije fer – tako da ne možemo da priuštimo suvišno oklevanje ili skromne ciljeve.

Postoji mnogo načina da se poslovi završe, ali prvenstveno moramo da razvijemo svoje telesne snage bez stida ili smetnji. Takođe, moramo da postanemo vešte u tehnologiji, nabavci i upotrebi oružja, uključujući pištolje, mačeve i hemijske metode (otrove, gasove, eksplozive i dr.). Mnogo mi stvari pada na pamet; moramo da naučimo borbu prsa u prsa i kako da je efektivno koristimo. Volele bismo da postanemo borci, atlete i špijuni. Ali nismo Džejms Bond – tako da, za početak, moramo da koristimo svoju maštu i sve što je dostupno. Spiskovi koje sam sastavila na početku pasusa su za naše sopstveno zdravlje, ako znate na šta mislim.

Reciklirajmo energiju žena: iskoristimo ovaj papir da započnemo vatru na značajnoj lokaciji.

Pokušavala sam da saberem misli o nasilju, jer kad god se ono pomene (što je u poslednje vreme često, zbog silovanja, ubistava i govora koji je Robin Morgan skoro ovde održala), uvek mi se prve pomisli preokrenu od razmišljanja o ženama kao o žrtvama nasilja do zaista duboke želje za sposobnošću da se bude nasilan, da se zna da žene mogu biti nasilne.

Vrsta nasilja koju želim je kvalitativno drugačija od one vrste koju predstavlja zarazna fraza „nasilni zločin". Te reči koristi establišment da uputi, generalno, na individualne činove nasilja protiv ljudi i svojine. Ali u ovom društvu ja želim da budem kriminalka; ja jesam kriminalka. I želim da budem nasilna.

Ubeđena sam da je moj potencijal da budem nasilna kreativan, uzbudljiv i oslobađajući. Treba mi to. Treba mi.

Definicije nasilja koje su nam date su čudne.

Institucionalizovanom nasilju korporacija, vojske i američkog društva se aplaudira. To nasilje uništava sve vitalno u ljudima, njihova prava osećanja, njihove prave potrebe. Ali kada treba izraziti „nasilno" iskrena osećanja individua u govoru ili delima kako bi se obezbedio opstanak tih individua, to se suzbija raznoraznim sankcijama, od toga što ti oduzimaju sredstva za izdržavanje do toga da ti oduzimaju život (u zatvoru ili u stvarnosti).

U svom odrastanju nikad mi nije bilo dozvoljeno da izrazim ni najjednostavniju formu nasilja – bes. Moja srednjoklasna porodica vrednovala je mirnu, racionalnu diskusiju, i bilo koje ponašanje van te forme bilo bi potpuno ugušeno. Sada sam sigurna da je ono što su mi govorili kao detetu ljutom na opresivnost bivanja detetom: „Da se nisi usudila da vrištiš i da vičeš! Dame ne viču. Fini ljudi ne viču. Dobro odgojeni ljudi ne viču. Za ime boga, ne ponašaj se kao kučka iz niže klase!" Pa, ja kažem: „Hvala bogu za kučke iz niže klase koje su vikale na mene i terale me da se userem od straha i nastavljale da viču na mene, jer to je jedan od retkih načina na koje sam mogla da shvatim šta su prava osećanja i prave potrebe drugih ljudi i mene!"

Naravno, ja i dalje ne mogu da vičem.

Kad se naljutim (sad bar znam da sam ljuta i ne suzbijam bes da bih postala depresivna), moj glas se trese, muka mi je, i samo ljudi koji me znaju mogu da prepoznaju da sam ljuta.

I želim više od toga da budem ljuta. Želim da činim nasilje. Promišljeno ubijanje. Smisleno nasilje. Organizovano. Kreativno.

Dakle, ne mogu čak ni da podignem glas?

Umesto toga, naučiću da podignem pesnicu, da

podignem pištolj i da podignem vojsku. Zato je „nasilje zarad nasilja“, kako ga usrani svinjski mediji i njihovi prijatelji zovu kad se ljudi isfrustriraju i pobune ili reaguju pojedinačnim nasilnim činovima, tako invertirana propaganda!

Nasilje je zarad okončavanja nasilja, zarad sebe i drugih. Kao što je Če rekao, revolucija se diže iz ljubavi. U ovom trenutku me frustrira to što su putevi, ako ih uopšte ima, opskurni. To znači, kako je prijatelj rekao, ili da nema puteva, ili da mi nismo u poziciji da ih vidimo, drugim rečima, da ih ne zaslužujemo. Ali zapravo, sećam se kad samu ovim novinama pre godinu dana pročitala „Nema više zabave i igara“, i ako to i nije bio put, onda je bar dao prokleto dobre putokaze. Dakle, u čemu je problem?

Tekst je objavljen u časopisu *Zar ja nisam žena*, 20. jul 1973., Ajova

Prevela Mina Milošević

Nensi Lejman
(Nancy Lehmann)

Tri faze u razvoju borkinje

Paralelna žarišta su agresivnost, odbrana i volja.

Učenje da budeš borkinja, osoba koja može da se bori prsa u prsa ne dešava se preko noći. To je celoživotni proces. Kada krenemo na karate uvek postoji želja da budemo dobre i da sve naučimo odmah. Mi smo nestrpljive. Važno je da poštujemo proces učenja. Poštovanje procesa nam omogućuje da učimo svojom maksimalnom brzinom. Proces postajanja borkinjom, nepobedivom dušom sposobnom da se suoči sa bilo kojom situacijom, odvija se u tri stupnja: agresivnost, odbrana i volja.

Prva faza je stupanj agresivnosti. Učimo kako da osetimo našu snagu. Učimo da poštujemo moć koju možemo da stvorimo kako bismo prisilile protivnika da se makne s puta. Počinjemo da verujemo u sebe. Vrlo je važno naglasiti da napad treba da bude što je više moguće jači i snažniji i realniji. Učimo da poštujemo napade kada mislimo na naše napade i možemo da verujemo drugima da misle na svoje. Kada se prvi put suočimo sa protivnikom licem u lice, prisiljene smo da pogledamo i same sebe i da prepoznamo sopstvene poteškoće u suočavanju sa protivnikom.

Počinjemo da shvatamo značenje časti. S osećajem časti, sebe i svog protivnika shvatamo ozbiljno. U prvoj fazi borbe to je sve što možemo da uradimo kako bismo umakle napadu. Osuđene smo da se osećamo sporo u svojoj odbrani i neadekvatno u pogledu sposobnosti da blokiramo i uzvratimo napad. Naša se tela tek razvijaju. To bi trebalo da razumemo i da dozvolimo sebi da se osećamo komforno u borbi da izbegnemo napade.

Druga faza je stepen odbrane. U ovoj fazi naša tela su spremna da naglase reakciju. Znamo svoju moć ili smo je osetile. Vreme je da naglasimo reakciju, prebacivanje, blokiranje, kontra napad. Počinjemo da osećamo protivnikov pokret. Ovo je vreme za razvoj poverenja u sposobnost našeg tela da reaguje. Vreme je da se opustiš i razviješ brzinu, da postaneš osetljiva na svaki pokret, da pogledaš u prostor oko protivnika, dok se fokusiraš na njegove oči, kako bi videla gde se protivnik usmerio, staviš fokus na vreme i u sebi pronađeš snagu umesto zatečenosti.

Treća faza je volja. Telo i um se udružuju kako bi stvorili nepobedivi duh. Možeš da se pouzdaš u

svoje telo da napada i da se brani, a sada učiš da se boriš ne oružjem, nego duhom i voljom. Tu tehnika postaje efikasna. Cilj je napraviti malo ili nimalo pokreta. Borba se odvija u očima. Volja je naše najjače oružje, jer ima moć da spreči napad pre nego što se on uopšte i desi. Bitka volje je najviši stepen borbe. Pobednik mora biti poštovan, a poraženi moraju da to prihvate časno. Majstor Funakoši, otac šotokan karatea, imao je izreku: „Nikada se nemojte boriti osim ukoliko ne biste radije prihvatile smrt nego poraz." Bitka volje je krajnji suočavanje tebe sa svojom smrtnošću. Tvoja sposobnost da umreš je tvoja krajnja moć. Treća faza razvoja je priprema za poslednju bitku: „Biti spremna da umreš kada je ispravno umreti."

Te faze razvoja su žarišta. To ne znači da svoj razvoj možete da odvojite na tri dela. To je više kao tri procesa koji se razvijaju uporedno, svaki ima svoj momenat važnosti. Napasti kada je ispravno napasti i braniti se kada je ispravno braniti se cilj je svakog treninga. Prepoznati pravi trenutak je sposobnost usredsređenog duha koji živi za pravdu. Ono za šta živiš nije ništa više od onoga za šta bi umro.

U borbi, ako imamo taj proces učenja na umu, možemo da se fokusiramo na ono što treba da naučimo upravo sada. Onda možemo brže da napredujemo. Razumevanje tog procesa takođe nam omogućava da izgradimo odgovoran odnos i prema drugim učenicima. Kada se borkinja višeg reda bori sa borkinjom nižeg reda, njen zadatak je da naglasi odbranu i pomogne svojoj juniorki da postane jaka napadačica. To joj omogućava da se usredsredi na odbranu i uči je da veruje u svoju veštinu, umesto da podlegne sklonosti da se hvalisa zbog onoga što zna. Tako postajemo učiteljice jedna drugoj.

Borkinje nižih redova uče one viših da se brane, one viših uče one nižih da napadaju. Podučavamo jedna drugu da budemo usredsređene i koncentrisane u svom duhu, tako što nastojimo da održimo kontakt očima.

Borba je vrlo ozbiljna. Nikada ne smemo da dopustimo da u nju ulazimo olako. Kada se to uzme u obzir, možemo se opustiti, verujući jedna drugoj da smo potpuno ozbiljne u našim napadima. Time prevazilazimo svoje granice.

Tekst je obljavljen u časopisu *Žena crnog pojasa*, januar/februar 1976., Boston

Preveo Miloš Urošević

Kasandra Džordž
(Cassandra George)

Strah postoji da bi hranio sebe

Strah mi nije nepoznat. Bio je to prijatelj koji me je motivisao da počnem da treniram borilačke veštine. Ali on je takođe bio moj neprijatelj – prepreka u razvoju mog duha i tela. Strah nije lako razumeti, a još manje nadvladati, i bez sumnje je bio najveći izazov za moj rast kao žene koja trenira karate.

Svoju prvu lekciju iz karatea uzela sam pre četiri godine dok sam još bila studentkinja. Komšiluk oko univerziteta imao je i još uvek ima najvišu statistiku silovanja i napada u gradu. Nikada nisam bila silovana ili fizički napadnuta, ali su „mala silovanja" uzimala svoj danak. Svaki verbalni konflikt, svaka socijalizacija, svaki nametanje slabilo je moju nezavisnost. I najmanje distance bih prelazila autom umesto da hodam. Kada sam morala da pešačim moje držanje je bilo držanje nekog uplašenog i poraženog – pognutih ramena, spuštene glave, moja duga kosa pokrivala mi je lice. Uglavnom sam izbegavala izlazak iz stana. Brzo sam postala zatvorenica svog straha.

Karate su mi pomogne da postignem stupanj slobode za kojom sam čeznula. Otkrila sam da je moje telo prelepa mašina sa potencijalom za snagu i efikasnost o kakvoj nikada nisam ni sanjala. Moje telo je zaista počinjalo da bude oružje za samoodbranu. Moje samopouzdanje je raslo i ponovo sam počela da živim život izvan granica svoje kuće.

Moj trening je postajao zahtevniji. Uvek su moje telo i duh reagovali rastućom snagom i razumevanjem. Ali ubrzo sam postala svesna prikradajućeg nemira, u početku malog, ali uvek prisutnog. Počela sam da osećam da protiv svoje volje učestvujem u vežbi blokiranja. Muka pri ulasku u studio prerasla je u snažnu želju da se okrenem i otrčim kući. Moje prisustvo na treninzima je postalo nepredvidljivo. Moj stari neprijatelj koji je tako dugo ležao uspavan se ponovo javljao.

Pokušala sam da kontrolišem strah dok sam učila da kontrolišem svoje telo tako što sam skupljala svaki deo hrabrosti i odlučnosti koje sam imala. Bitka volje protiv straha. Ali sam otkrila da ne mogu samo putem volje oterati strah. Bio je to dobar protivnik, uvek jedar da me izazove još jednom.

Situacija se pogoršala kada sam počela da treniram boks. Moj nedostatak talenta za boks u kombinaciji sa instruktorovim nedostatkom dobre procene pri izboru partnera za mene rezultirao je sa nekoliko slomljenih kostiju, mnoštvom modrica i nizom paničnih napada. Shvatila sam da me osnovni strah od napada nikada nije napustio i zapravo se samo pojačao kada sam počela da budem povređivana. Strah od napada u kombinaciji sa iskustvom povreda doveo je do straha od boksa i želje da se to izbegne, čak iako je to značilo izbegavanje vrednog treninga.

Razgovarala sam sa svojim velikim, jakim, muškim instruktorima o svojim osećanjima, ali oni nisu znali kako da me posavetuju. Da, oni su razumeli moj problem. Niko ne voli da bude povređen. Da, i oni su imali strahove: strah od smrti, strah od letenja i tako dalje. Ali znala sam da mi ne mogu pomoći, jer nisu mogli ni sebi da pomognu.

Počela sam da budem depresivna. Volela sam karate, ali sigurno nisam volela da budem povređena. Ali kako sam mogla da naučim da se štitim na ulici, ako ne bih mogla da se borim u kontrolisanom boks meču u studiju? I kako bih ikada mogla da naučim da boksujem ako bih morala da se suzdržim od toga svaki drugi mesec kako bih pustila da kost zaceli?

Otprilike u ovo vreme sam se dobrovoljno javila da radim u odboru za samoodbranu lokalnog kriznog centra za silovanje. Predsednica odbora je bila Bobi Snajder, nositeljka crnog pojasa trećeg stepena.

Izložila sam joj svoje strahove od boksa, zasnovane na strahu od napada. Govorila sam joj o svojim borbama da ih prevladam i koliko su moji napori bili bezuspešni.

„Pa šta nije u redu sa tim strahom?“, pitala je. Bila sam zapanjena.

„Pa, hm“, mucala sam, „misliš da je u redu?“

„Naravno da je u redu,“ rekla je. „Ne bi bila ljudsko biće da se ne bojiš. Strah te upozorava i čini spremnom da reaguješ. Preplašena sam kada noću idem sama do prodavnice. Bila bih luda da nisam. Moraš da naučiš kako da tvoj strah radi za tebe, umesto protiv tebe.“

Dugo sam razmišljala o svom razgovoru sa učiteljicom Snajder. Shvatila sam da sam se dve godine zavaravala. Nisam naučila da se pomirim sa svojim strahom, nego da ga bolje sakrijem i od drugih i od sebe. Osporavala sam deo sebe, gledajući svoj strah kao ličnu manu, umesto da prepoznam da on postoji, da ga prihvatim i koristim.

Počela sam da treniram sa Feminističkim karate sindikatom u kojem je učiteljica Snajder bila glavna instruktorka. Boks se učio kao sredstvo samoodbrane, a ne kao cilj sam po sebi. Naravno, još sam bila na smrt uplašena, ali svoj strah sam usmerila u energiju, umesto da ga pustim da iscrpi moju snagu i baci me na pod. Počela sam da čvršće blokiram napade, da se izmičem, a ne da postanem žrtva svoje partnerke. Moj um više nije vrištao: „Bože moj, napadnuta sam!“ Prestala sam da razmišljam i počela sam da reagujem.

Povrede su poprimile drugu dimenziju. Dok sam još bila u svom bivšem studiju zadobila sam udarac u lice tokom besplatnog boks meča. Nos mi je počeo da krvari, a instruktor me je podigao sa poda da me obriše. Još sam bila pomalo ošamućena, ali me je on vratio natrag u ring – stara teorija – kada te konj zbaci, ti ga uzjaši ponovo. Ovaj put sam dobila udarac u usta a instruktor je odlučio da me pusti da sedim. Kada sam izašla iz ringa, popustila sam. Zamenila sam vatru i odlučnost sa hladnoćom samosažaljenja i bespomoćnosti.

Otprilike godinu dana kasnije, nakon što sam počela da učim u sindikatu, dogodilo se isto, prvi udarac po mom licu izgledao je isto. Zvuk u mojoj glavi dok je pesnica pravila kontakt bio je isti. Bol je bio isti. Ali umesto hladnoće, talas topline obasjao je čitavo moje telo. Ljutnja, veličanstveni bes! Konačno sam shvatila da se vredi boriti.

Šta je još važnije, prihvatila sam odgovornost za sebe. Niko drugi to ne bi mogao da uradi za mene, kao što niko drugi ne može da me zaista zaštiti. Moje prijateljice i instruktorka mogu samo da me vode i podržavaju. Sve ostalo – borba, predanost, neuspeh ili uspeh – moraju da budu moji.

Tekst je objavljen u časopisu *Žena crnog pojasa*, maj/jun 1976., Boston

Preveo Miloš Urošević

Barbara Lipšuc
(Barbara Lipschutz)

Ženski bes

Koliko sam puta čula sestru kako kaže: „Bila sam tako besna da sam mogla da vrištim“, ili: „Bila sam tako besna da nisam mogla da govorim“, ili posebno: „Bila sam tako besna da nisam znala šta da radim!“

Žena-dete (posebno ako pripada srednjoj klasi) vrlo rano u životu uči kako je njena ljutnja neprihvatljiva. Besna žena je prikazana kao smešna ili zla. Svakako ne služi za primer, bez obzira koliko je njen bes opravdan.

Da bi dobila ljubav, devojka uči kako da kontroliše svoj gnev.

I kao rezultat njenog ranog uslovljavanja, kada oseća bes kao odrasla osoba, to je parališe. Ona se smrzne.

Žene se uče da smo slabe i da nam je potrebna zaštita. Da bismo dobile zaštitu, moramo da budemo ljubazne. Moramo da se slažemo sa muškarcima. Biti ljubazna znači „ne biti prejaka“. Muškarcima se ne sviđaju „jake“ žene.

I tako to ide. Večito jebanje u mozak (to je naša priroda, zar ne?).

Moj strah od svog sopstvenog besa i nasilja proizilazi iz poruke koju sam internalizovala kao dete: ako se ponašam kao da sam luda, niko me neće voleti.

„Fina devojka“ u meni zna da njen bes nije prihvatljiv.

Mi imamo obavezu da povratimo svoj bes. Da bismo bile odrasle žene, moramo da prestanemo da budemo fine devojke.

U tu svrhu zagovaram sledeće taktike:

Stupite u kontakt i ozakonite osećaje besa.

Ispoljite bes.

Usmerite bes na odgovarajuće ciljeve.

Koristite dovoljno sile u situaciji.

Moramo da naučimo samoodbranu. Trenutno, jedino područje koje mi kao žene posedujemo jesu naša tela. Ova teritorija se mora braniti od vanjskog (muškog) napada.

Pod samoodbranom mislim na odgovarajuću silu kojom treba otkloniti muško nasilje i obezbediti naše lično preživljavanje i preživljavanje naših sestara.

Mnoge žene kažu da je kastracija, a ne ubijanje, odgovarajući odgovor na silovanje.

Ali kastracija nije praktična kao samoodbrana. Praktična je kao odmazda. Neposredna potreba napadnute žene nije osveta, nego zaustavljanje silovatelja.

Svaka žena mora da bude spremna da upotrebi dovoljno snage da zaustavi napad na svoje telo.

Silovanje i premlaćivanje žena su temelj institucije seksizma. Žene ne mogu da se oslone na dobro volju muškaraca da okončaju ova zverstva.

Delotvorno protivoklopno oružje (pored nasilja od strane žene nad napadačem dok se suočava sa silovanjem ili premlaćivanjem) može da bude institucija terorističkih odreda koji će u odmazdu da napadaju zločince i kastriraju silovatelje.

Ne zagovaram odrede kamikaza. Ja želim da mi pobedimo!

Poenta je da povećamo sopstvenu sigurnost i sigurnost naših sestara, a ne da je smanjimo. Ne treba da budemo samoubice, nego sposobne da žensko nasilje smatramo taktikom protiv muškog nasilja.

Mi koje verujemo da nismo nasilne, treba pažljivo da sagledamo korene našeg nenasilja. Da li smo stavile po strani nasilje zato što verujemo da je ono per se „muško?“

Da li zagovaramo pasivni otpor jer je to ono što fine devojke treba da rade, pasivno reaguju na opasnu situaciju? Dokle god smo prestrašene nasiljem da bismo čak došle u kontakt sa našim besom, sa našim fantazijama o odmazdi, našim potencijalima da uzvratimo udarac, ne možemo da se nadamo da ćemo formulisati bilo kakvu strategiju. Nismo odbacile nasilje, odbile smo da ga razmotrimo.

Možda fizičko nasilje neće biti održiv ili poželjan odgovor na muški napad. Ali za mnoge od nas to nije ni opcija. Nadam se da bih pokušala da izvučem šiljak za led od svog tamničara-silovatelja, čak ga i izbola kako bih se zaštitila. Ali ne mogu da budem sigurna da ga ne bih pasivno pustila da me siluje jer nisam mogla sebe da zamislim kako uspešno pružam otpor.

Dok nasilje ne bude bilo moguće za nas, besmisleno je govoriti o nenasilju. Biti paralisana sopstvenim strahom nije pasivni otpor, već učestvovanje u sopstvenom uništenju.

Što su šezdesete rekle.

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejski glasovi*, 1976., Santa Klara

Preveo Miloš Urošević

Ketrin Tinker
(Katherine Tinker)

Kada je samoobrana neobranjiva

Možda je bila samo pusta želja to da se žene ne bi nikad branile. Muškarci su uspješno izbjegavali uzeti u obzir potrebe žena i njihovo pravo na samoobranu. Zamislite da se vraćate kući s posla na kojem su vas gnjavili i neki muškarac na ulici vam dovikne, "Hej, mala, želim ti cuclati sise." Ti ustukneš, udariš ga i šutneš ga u jaja.

Što se poslije toga dogodi?

Prema trenutnim zakonima, TI možeš biti kazneno gonjena kao izvršiteljica napada umjesto da muškarac bude gonjen za verbalno uznemiravanje i narušavanje tvog tjelesnog integriteta.

Pretpostavimo da je policijski službenik vidio cijelu situaciju i da te uhitio za napad (i prijetnje i fizički kontakt se u gradu Vašingtonu smatraju napadima; međutim, mnoge američke države razlikuju napad od fizičkog nasrtaja.)

Ti u svoju obranu možeš reći da te muškarac napao prijetnjom da bi cuclao tvoje sise, a ti si reagirala u samoobrani da bi se zaštitila. Ukoliko on nije napravio još nešto zbog čega bi ti pomislila da će on ostvariti svoje prijetnje odmah u tom trenutku, ti nemaš sreće. U očima zakona, ti si mogla nastaviti hodati, ignorirati ga i izbjeći bilo kakav konflikt. Međutim, da ti je on prišao ili da te zgrabio ili da ti je pokušao blokirati put, mogla bi sudcu opravdati svoju reakciju.

Potrebni elementi za zločin koji je jednostavan napad su:

1. Fizički napad na drugoga ili verbalna prijetnja o izvršenju takvog napada (neke američke države zahtijevaju da je došlo do stvarnog dodirivanja ili povrede; mnoge to ne zahtijevaju, uključujući grad Vašington);

2. Namjera da se izvrši napad (dokazivo radnjama muškarca ili njegovim riječima ili njegovim ranijim hvaljenjem drugima da će vam nešto učiniti);

3. Vidljiva sposobnost da može izvršiti napad (ti vjeruješ da je on stvarno namjeravao napraviti ono što je prijetio da će napraviti i smatraš da je sposoban za to).

Također postoje i druge vrste napada, kao što su napad s namjerom silovanja ili pljačkanja, i napad smrtonosnim oružjem za koje su kazne veće od onih za samo napad.

Ako je muškarac koji te uznemirava na ulici izvadio pištolj ili nož, možeš ga tužiti za to. Oružje napada treba biti opasno ili običan predmet korišten na opasan način (npr. štap ili kemijska olovka). Situacija u kojoj je osoba samo uperila pištolj, bio on napunjen ili ne, je dovoljna za ovakvu tužbu. Čak se i igračka pištolj može smatrati opasnim oružjem ako osoba ima razloga vjerovati da je pištolj pravi. Sve ovisi o osobnom stanju uma.

Pretpostavimo da je susret eskalirao. Izvadila si pištolj i ubila napasnika; on umre (ostvarena maštarija svake žene). Tada si u velikom problemu, optužena za ubojstvo s predumišljajem.

U slučaju ubojstva, postoji nekoliko vrsta obrane koje primjerice mogu smanjiti tužbu na manje kazneno djelo tj. ubojstvo iz nehaja (temeljeno na izazivanju od strane preminulog i odsustvu zle namjere) ili ublažiti presudu ili rezultirati dokazivanjem opravdanog ubojstva (u slučaju samoobrane).

Samoobrana je međutim škakljiva jer je potrebno dokazati:

1. Da si bila u izravnoj ili neminovnoj opasnosti;

2. Da ti je život bio u opasnosti, a ne samo tvoje vlasništvo;

3. Količina sile koju si upotrijebila za samoobranu je bila razumna;

4. Nisi mogla uzmaknuti bez da se nađeš u velikoj opasnosti (u gradu Vašingtonu i mnogim drugim državama dužnost je pokušati pobjeći).

Pojedine države zahtijevaju da je opasnost zaista stvarna; mnoge države prihvaćaju vjerovanje napadnute osobe da je bila u opasnosti dokle god se to vjerovanje može opravdati.

No, postoji problem: sud se oslanja na "razuman muškarac" standard[1] kada utvrđuje žrtvinu sposobnost rasuđivanja o tome je li se stvarno nalazila u opasnosti. To znači da ukoliko sudac ili muškarci iz porote u istoj situaciji ne bi reagirali na način na koji si ti reagirala ili ne bi smatrali da su u opasnosti, tvoj pokušaj dokazivanja samoobrane će biti zanemaren.

Posebne okolnosti, kao što su fizički hendikepi ili primjerice ratobornost kao karakterna osobina nedovoljne su opravdanje za "neopravdanu" uporabu sile gdje "razborit muškarac" ne bi postupio na takav način ili ne bi smatrao da je u izravnoj ili neizravnoj opasnosti. Izražena

1. Reasonable man ili reasonable person – izraz koji se često koristi u kaznenom zakonu, a predstavlja hipotetsku osobu iz društva koja provodi prosječnu brigu o sebi, ima prosječne vještine, prosječno prosuđivanje i ponašanje te služi kao komparativni standard pri utvrđivanju odgovornosti

feministička svijest koja ti omogućava da uznemiravanje od strane muškarca na ulici vidiš kao ugnjetavanje žena, neće uvjeriti suca da si muškarca upucala u samoobrani. Nedostaju elementi potrebni za obranu, u očima suca: muškarca koji sebe zamišlja u istoj situaciji (eminentno razuman, naravno) možda neće osjećati da je njegova persona u neposrednoj opasnosti; možda će odšetati ili pobjeći jer se ne bi osjećao prestrašeno kao ti; ili bi reagirao sa manjom količinom sile.

Još jedan primjer opravdanog ubojstva je ubojstvo u afektu. Ovo se tradicionalno odnosi na tipičnu situaciju gdje muž nalazi ženu u krevetu sa drugim muškarcem i toliko pobjesni da ih oboje ubije, situacija savršeno razumljiva svakom muškom sudcu. Vremenska razlika između incidenta i pucnjave od presudnog je značaja: ne smije proći dovoljno vremena tijekom kojeg je moguće da ljutnja splasne ili da se stvori namjera za ubojstvo. Prema tome, zbog dvadeset minuta, koliko je Ines Garsiji[2] trebalo da nađe pištolj i pronađe svoje napadače smatrano je da ona više ne djeluje u afektu te ubojstvo nije bilo opravdano.

Količina primijenjene sile također treba biti razumna, također zasnovana na "razborit muškarac" standardu. Dopušteno je koristiti smrtonosnu silu da bi se zaštitili ljudski životi, ali ne i imovina, ukoliko ničiji život nije ugrožen. Nije dopušteno koristiti više sile od one koja je potrebna: ako uspiješ zaustaviti svog napadača, ali nastaviš koristiti silu (npr. nastaviš pucati), uloge se zamjenjuju te osoba koja je djelovala u samoobrani sada postaje napadač, počinitelj zločina. Drugim riječima, ako pobijediš, možda nećeš moći tvrditi da se radilo o samoobrani. Sve navedeno razmatra se u okviru kaznenih tužbi za napad i ubojstvo, ali isti incident može rezultirati i civilnom tužbom za napad.

Elementi građanskog delikta jesu:

1. Namjerno povrjeđivanje ili razuman strah od tjelesnih ozljeda ili uvredljivog tjelesnog dodira;

2. Sila i nasilje, stvarno ili prijeteće.

Isključiva upotreba riječi, koliko god neprijatne ili uvredljive one bile, ne sačinjava napad ukoliko ne postoji stvarna prijetnja fizičkim nasiljem. Niti strah sam nije dovoljan da dokaže psihičku povredu ako nije postojala opasnost od fizičkog nasilja. Međutim, sud u Njujorku utvrdio je građansku odgovornost za "neprimjerenu prisnost sa ženom koja izaziva samo strah, poniženje, ili duševnu bol bez neposredne fizičke ozljede."

U svakom pojedinačnom slučaju, ono što se podrazumijeva pod "nasilje" ili "neprimjerena prisnost" ovisi o sudcu ili poroti i tome koliko se zgroze nad onim što ti dogodilo. Drugim riječima, zakon nije jasno definiran i ne daje ti apsolutnu zaštitu. Prema tome, u bilo kojoj situaciji ne postoje jasno određene smjernice o tome koliko daleko možeš ići u svojoj reakciji na muškarčevo uznemiravanje.

Općenito, na verbalno se uznemiravanje jedino može uzvratiti verbalnim odgovorom. Fizičko uzvraćanje može biti prikladno samo ako su okolnosti takve da je si u strahu od fizičke opasnosti. Međutim, trebaš biti svjesna da svoja djela moraš naknadno opravdati na sudu i uvjeriti neprijateljski nastrojen sudski sustav da su tvoje reakcije na muškarčevo uznemiravanje zaista bile „razumne."

Kazneni progon muškaraca koji te uznemirava na ulici moguć je prema članku o nametljivom ponašanju iz kaznenog zakona, iako takve optužbe obično koristi policija radi vlastite zaštite od neposluha i nepoštovanja. Nametljivo ponašanje je toliko lagana optužba da se skoro može smatrati šalom. Zapravo, u Vašingtonu, osoba optužena za nametljivo ponašanje može uplatiti jamčevinu od 10 dolara, ne pojaviti se na suđenju i samo izgubiti 10 dolara. Kao da se radi o kazni za prometni prekršaj.

Nametljivo ponašanje odnosi se na:

1. razvratne, nepristojne ili opscene postupke;

2. profani i nepristojni jezik;

3. napadačke radnje.

Ponavljam, ove pojmove interpretira sud. Koliko je neki postupak napadački ili nepristojan ovisi o okolnostima, kao što su vrsta i vrijeme incidenta, ponavljanje uvredljivog ponašanja, i nepoznavanje napadača.

Pravi problem je ustanoviti količinu sile potrebne za obranu od napada. Kroz povijest, patrijarhalni zakoni pisani su i tumačeni na način da zaštite prava vlasništva muškaraca vezanih za njihova zemljišta, sitnu pokretnu imovinu, žene, i poslugu. Na potrebe i prava žena gledalo se samo u smislu kako se odražavaju na čast muškaraca. Na primjer, tradicionalno je odšteta za silovanje pripala mužu ili ocu silovane žene, kao naknada za štetu koju je pretrpio, a žrtva silovanja bila je predmet rugla, izopćena, ili čak kamenovana do smrti. U današnje vrijeme, naravno, ova tradicija je očuvana tako što se žrtvu silovanja tretira kao kriminalca.

Zakoni ne priznaju postojanje ženinog apsolutnog prava na samoobranu ili njenog osjećaja vlastite seksualnosti i tjelesnog integriteta.

1. Ines Garsija - hispano Amerikanka koja je postala poznata u feminističkom pokretu nakon što je ubila muškarca koji je silovao, 1974.

Kada muškarac na ulici ženi koja prolazi uputi usmeni poziv na seksualni odnos, to se ne smatra napastovanjem. Međutim, isti poziv, ali upućen muškarcu od strane žene, biti će kazneno gonjen kao nametljivo ponašanje, čak i u slučaju da je muškarac pokrenuo razgovor.

Feministkinje trebaju analizirati na čemu se temelje zakoni i ponovno protumačiti pravna načela kao što su "razborit muškarac" standard i "razumna" sila. Međutim, u praktičnom smislu, odvjetnik će se svejedno pokušati obraniti na bilo koji način pa čak i korištenjem starih predrasuda i stereotipa umjesto da se bori za radikalnu reinterpretaciju zakona.

Na primjer, žene (kao i starije osobe, hendikepirani itd.) bi automatski trebale biti ovlaštene koristiti veći stupanj sile za samoobranu od muškaraca. Slično, Model kaznenog zakona (mjere reforme koje često slijede državna zakonodavstva kada dopunjuju kaznene zakone) savjetuje smanjenje optužbe za ubojstvo na ubojstvo iz nehaja ukoliko postoji razumno objašnjenje ili opravdanje za počiniteljev gubitak samokontrole ili postojanje posebnih okolnosti koje su uzrokovale emocionalnu rastresenost (uključujući uznemiravanje žena od strane muškaraca na seksualno eksploatacijski ili nasilni način?)

Ili bi se feministkinje trebale boriti za niži prag provokacije u slučajevima uznemiravanja ili nasilja nad ženama ili za opravdanost dijela počinjenih u afektu ili zasljepljujućem bijesu kojeg osjećamo prema našim ugnjetačima.

Opasnost stvaranja posebno zaštićene kategorije za žene pod postojećim zakonima je da su motivi pravnog sustava bazirani na paternalističkoj zaštiti bespomoćnih žena, a ne na prepoznavanju naših prava na slobodu od interferencija i kontrole naših vlastitih tijela. Primjerice, predloženi zakoni, koji su u nekim državama već usvojeni, zahtijevaju obavezno prijavljivanje slučaja premlaćivanja žena, u razini sa obaveznom prijavom zlostavljanja djece, čime se ignoriraju ekonomski i osobni aspekti uključeni u slučaj, a ženu se prisiljava da prijavi incident ili će joj biti uskraćena liječnička pomoć.

Neće postojati ravnopravna zaštita žena dokle god patrijarhat donosi i tumači zakone. Odvjetnici se samo mogu nadati da mogu olakšati teret nepravedne provedbe određenih zakona protiv pojedinačnih žena braneći nekoliko njihovih slučajeva, boreći se za mali predah na marginama društva koji može biti napadnut i razoren kada god se sustav osjeća dovoljno ugrožen.

Tekst je objavljen u časopisu *Sjaši,* decembar 1976., Vašington

Prevela Marta Jerković

Karen Hagberg
(Karen Hagberg)

Zašto ženski pokret ne može da bude nenasilan

U našem gradu, protest protiv filma *Snuff* uključivao je hapšenje četiri žene optužene za razbijanje prozora i prskanje sprejom tokom uklanjanja plakata za film koji je prikazivao nago telo žene isečeno džinovskim parom makaza.

Od tog hapšenja, među feministkinjama u zajednici povela se diskusija o pitanju nenasilja. Mnoge osobe su osporavale „nasilnu" prirodu dela za koje su četiri žene bile optužene. To je postalo pitanje ideologije: „Da li je ženski pokret nenasilan?" Jer, ako nismo nenasilne, nismo dobre, zato što, kao produkt šezdesetih, nenasilje smatramo pozitivnim kvalitetom pokreta, a nasilje negativnim.

Ubrzo nakon hapšenja, bila sam u sobi gde je grupa žena raspravljala o ovoj temi. Jedna je rekla da ona odobrava nasilje kao krajnje sredstvo. Jedna je bila u pasivnom otporu. Jedna je preferirala direktnu akciju. Jedna je mislila da je u redu nasilje nad imovinom, ali ne i nad ljudima. Jedna je smatrala da bismo trebale aktivno praktikovati samoodbranu. Sve je postalo nejasno kao u nekom crtaću. Ali važno je da je problem bio osvešćen. Da li smo mi zaista nasilne?

Da bi nenasilje imalo bilo kakvo značenje, ugnjeteni ljudi moraju imati mogućnosti da odaberu između nenasilja i nasilja. Ako ne postoji izbor, nenasilje gubi značenje, svoj potencijalni efekat. Jedna slika prikazuje velike mase Indijanaca, ili možda crnaca, koji bi mogli da izazovu krvavi ustanak, ali koji to ne rade – hiljade njih marširaju mirno ulicama kako bi našli smisao – koji su sebi dozvolili da budu pretučeni i odvedeni u zatvor bez borbe, tako da se ugnjetači vide u svom pravom svetlu. Ovo je političko nenasilje kako ga mi poznajemo u savremenom društvu.

Nenasilje pretvara u kapital strah koji vladajuća klasa ima od velikih masa. Nenasilje stvara mučenike kada mase povuku svoju neposrednu pretnju da dokažu sopstvenu viktimizaciju.

Ali žene nisu direktna fizička pretnja muškoj vladajućoj klasi. Takođe je upitno da li bi žene mogle da budu nasilne, da li bi mogle da izazovu krvavi ustanak, čak i da smo to htele. Naše uslovljavanje nas je učinilo krajnje pasivnim, a

nedostajala nam je komunikacija među nama neophodna za bilo kakve stvarne bitke. Zamislite spaljivanje devet miliona veštica bez protesta; sistematsko čedomorstvo usmereno ka ženskoj deci vekovima bez protesta; razmenu svih žena kao imovine među muškarcima bez protesta; silovanje žena svih osvojenih naroda bez protesta. Zamislite neku drugu ugnjetenu grupu koja pati od nepravdi sličnih razmera bez protesta, bez ijednog krvavog ustanka kroz sve te vekove.

U svojoj najaktivnijoj fazi, ženski pokret u Engleskoj tokom prvih decenija ovog veka uspeo je da razbije neke prozore i zapali neke poštanske sandučiće, ali do pravog nasilja prema muškarcima nikada nije došlo. Nikada. Nasuprot tome, brutalno prisilno hranjenje žena u engleskim zatvorima u istom razdoblju često je rezultiralo ozbiljnim povredama, a ponekad i smrću.

Samu ideju organizovanog nasilnog ustanka žena protiv muškaraca nikada ne uzimamo za ozbiljno, ni mi niti bilo ko drugi. Nazivi nedavnih radikalnih feminističkih organizacija kao što su Društvo za uništavanje muškaraca i Ženska međunarodna teroristička zavera iz pakla, čini da nekako uživamo u samoj moći tih reči, ali sve mi znamo da to nije ništa drugo nego reči, i da strah ne pogađa muškarce. To je poput majice sa natpisom „Ženski krug za šivenje i terorističko društvo“. Samo reči - zabavne, ukusne reči klase inherentno pasivnih žrtava.

Jedini protest koji smo uspele da iznesemo bio je na nivou onoga što muškarci smatraju tipičnim lutkama za Noć veštica. Ali kad žene počnu sa ovim akcijama, one su označene nasilnim. Iste akcije vodio je antiratni pokret šezdesetih godina u ime nenasilja, jer su one uključivale samo uništenje imovine. Ali kada i manji vandalizam čine žene, on je zasigurno nasilan. U slučaju našeg protesta protiv filma Snuff, uhapšene žene su optužene za krivično delo i mogle bi da dobiju pet godina zatvora.

Sve ovo može da objasni zašto je pitanje nasilja/nenasilja tako mučno za feministkinje. Mi smo nazvane nasilnim (zapravo, mi sebe smatramo nasilnim) kad god sebe i najmanje ističemo: jedna žena je nedavno opisala verbalno dobacivanje muškaraca na ulicama kao čin nasilja. Istina je da za nas nema prostora koji bi bio nenasilan prema definicijama društva, a koji nas istovremeno izražava.

Ja ne zagovaram krvavi ustanak. Ja verujem da je fizičko nasilje muški model koji bi bilo dobro da ne kopiramo. Ja govorim o semantici.

Nemojmo da zovemo naš pokret nenasilnim kada nemamo potencijal za nasilje. Nemojmo da zaziremo od samopouzdanja, direktne akcije, jer su tu akciju kao nasilnu definisali drugi, ili čak naša sopstvena opustošena osećanja uslovljena vekovima ugnjetavanja. Podignimo se i izrazimo sebe na sve potrebne načine.

Tekst je objavljen u časopisu *Jeres*, 1978., Njujork

Preveo Miloš Urošević

V LEZBEJSTVO I DRUŠTVENI POKRETI

Meri Dejli
(Mary Daly)

Duhovna dimenzija oslobođenja žena

Žene koje su se posvetile dostizanju oslobođenja i jednakosti često napuštaju organizovanu religiju smatrajući je ili nevažnom ili videći u njoj nepopustljivog i moćnog neprijatelja odakle potiču prepreke svemu onome što one nastoje da ostvare. Budući same isključene iz institucionalne religije, one se odlučuju da je ostave i zaborave, osim kada ova zaista pokazuje svoju moć – kao u borbi oko zakona o abortusu. Neke se, sa druge strane, odlučuju da ostanu povezane sa crkvom ili sinagogom u nadi da je moguće promeniti seksistička uverenja, zakone i običaje u ovim institucijama. Taj drugi izbor se zasniva na uverenju da postoje važne vrednosti koje se prenose kroz ove institucije i zbog kojih je vredno bola i napora ostati u sistemu i boriti se protiv njega.

To su lični izbori i niko ne može postaviti stroga pravila koja bi svi trebalo da slede. Međutim, važno je da žene budu svesne same stvari religije. Pre svega, neophodno je razumeti ulogu institucionalne religije u ugnjetavanju žena, ulogu koju religija nastavlja da sprovodi i u današnjoj kulturi, bez obzira da li se žene lično prepoznaju u tome ili ne. I drugo, žene treba da budu svesne činjenice da je sam pokret za oslobođenje žena duboko duhovni događaj koji ima potencijal da probudi novu, post-patrijarhalnu duhovnu svest.

Institucionalizovano hrišćanstvo i ugnjetenost žena

Tokom hiljada godina, judeo-hrišćanska tradicija je uvek bila patrijarhalna, tek ponekad manje izraženo ili više prikriveno.[1] Biblija je odražavala ugnjeteno stanje žena u drevnim vremenima. U Dekalogu Starog zaveta se žena navodi među stvarima u posedu muža, uz njegovog vola ili njegovog magarca. Biblijska priča o Evinom stvaranju, koja je nazvana prevarom vekova, fiksirala je mesto žene u svetu. Priča o padu Adama i Eve ovekovečila je mit o ženskom zlu stvarajući snažnu predstavu o ženi kao zavodnici – što je predstavljalo dominantnu temu u

1. Dokumentovanu istorijsku studiju i kritiku ovoga je moguće naći u mojoj knjizi „Crkva i drugi pol“ (The Church and the Second Sex), New York: Harper and Row, 1968.

zapadnoj kulturi hiljadama godina. U Novom zavetu, apostol Pavle postavlja žene na njihovo mesto: one imaju biti pokrivene, ćutati i biti podređene. U ranim vekovima hrišćanstva, crkveni oci su karakterisali žene kao prevrtljive, površne, brbljive, nemoćne i labilne. U srednjem veku, Toma Akvinski je postavio učenje da su žene defektno-rođeni muškarci, učenje koje su teolozi nastavili da podučavaju vekovima.

U moderno vreme, pape i teolozi pozdravili su prvi talas feminizma besmislicama o ženskoj mističnosti: žene bi trebale biti jednake ali podređene. Papa Pije XII je o porođaju propovedao sledeće: „Koliko je porođaj bolniji za ženu, ona toliko više voli svoje dete". Danas neki liberalni katolički i protestantski teolozi priznaju da seksizam postoji u crkvama, ali pokazuju malo volje da urade bilo šta u vezi s tim. Sve ovo je, naravno, u očiglednoj suprotnosti sa hrišćanskim učenjem o vrednosti i dostojanstvu svake ljudske ličnosti.

Iako je u svakom periodu istorije hrišćanstva bilo istaknutih „izuzetnih žena", njihovo postojanje gotovo da nije imalo nikakvog uticaja na zvaničnu ideologiju i politiku crkava. Ova činjenica se može razumeti ako se shvati da je judeo-hrišćanska tradicija funkcionisala tako da opravda društvo u kojem dominiraju muškarci. Na primer, predstavu Boga isključivo kao oca, a ne majke, proizvela je ljudska imaginacija oblikovana uslovima patrijarhalnog društva i ta predstava je od strane patrijarhata održavana kao validna. Da bi potom, povratno, ona služila da održi takvo društvo čineći da njegovi mehanizmi za ugnjetavanje žena izgledaju ispravno i odgovarajuće. Ako je Bog na „njegovom" nebesima otac koji vlada „njegovim" narodom, onda je po „prirodi" stvari i prema božanskom planu i poretku svemira da društvom upravljaju muškarci. U tom kontekstu dolazi do mistifikacije uloga: muž koji vlada nad svojom ženom može osećati da predstavlja samog Boga. A teolog, kao što je Karl Bart, mogao se osećati opravdanim u tvrđenju da je žena „ontološki" podređena muškarcu.

Može se činiti da razumni ljudi ne zamišljaju Boga zaista kao starca sa bradom, ali zapravo je moguće da um u isto vreme funkcioniše na dva različita pa čak i kontradiktorna nivoa. Na primer, mnogi o Bogu govore kao duhu i, istovremeno, na nivou imaginacije, zamišljaju „ga" kao muškog. Široko rasprostranjen koncept Vrhovnog Bića je bio ne baš suptilna maska božanske figure oca, i nije previše iznenađujuće da je taj koncept služio za opravdavanje ugnjetavanja, posebno ugnjetavanja žena, pod izgovorom „Božijeg plana".

U trećoj glavi knjige Postanja stoji:

„...i volja će tvoja stajati pod vlašću muža tvojega, i on će ti biti gospodar."

Učenja o Isusu su često odražavala neku vrstu falusne opsesije. Neki teolozi su tvrdili da, budući da je Isus bio muško i da je samo muškarce prizvao u red apostola, žene ne bi trebalo da budu primljene u sveštenstvo. Doktrina o jedinstvenom „ovaplođenju" Boga u Isusu učvrstila je tu fiksnu ideju patrijarhalne religije da je Bog muško i da je muškarac Bog. Na isti način je tu ideju učvrstila i predstava Device koja pobožno kleči pred svojim Sinom. Mehanizam koji se može videti u svemu ovome je dobro poznat začarani krug u kojem se određeni društveni obrasci projektuju u područje verskih uverenja, koja povratno opravdavaju društvo takvo kakvo jeste. Sistem verovanja se učvršćuje i funkcioniše tako da se odupre društvenim promenama koje bi mu oduzele verodostojnost. (U matrijarhalnom ili diarhijalnom društvu, kakav bi bio kredibilitet predstave božanskog oca?)

Patrijarhalna religija teži da bude autoritarna. Sa obzirom na činjenicu da začarani krug nije siguran, uvek postoji mogućnost da verovanja izgube svoj kredibilitet. Zbog toga ih često podupiru pojmovi „vere" koji ne ostavljaju prostora za neslaganje. Na primer, verniku se često nalaže da bespogovorno pristane na učenja koja nose autoritet predanja (koje su činili isključivo muškarci). A ulivanje straha i osećaja krivice zbog „otpadništva" ili „gubitka vere" je moćna metoda koju institucionalna religija koristi za svoju imunizaciju od kritike. Posebno su žene žrtve ovoga.

Tradicionalna hrišćanska etika je u velikoj meri bila proizvod i potpora seksističkoj pristrasnosti. Veliki deo hrišćanskog učenja o vrlinama je zapravo proizvod reakcija muškaraca – verovatno iz osećaja krivice – na ekscesna ponašanja stereotipnog muškarca. U tom učenju su se naglašavali milosrđe, krotkost, poslušnost, poniznost, samoodricanje, žrtvovanje, služenje. Ali deo problema sa takvom moralnom ideologijom je to što je ona postala opšteprihvaćena ne od strane muškaraca već upravo žena, kojima nije mogla biti od pomoći takva etika koja je njihov položaj činila još bednijim.

Ovo naglašavanje pasivnih vrlina nije, naravno, predstavljalo izazov za eksploataciju, već ju je podržavalo. Deo celog sindroma je i svođenje nade u pasivno očekivanje nagrade od božanskog Oca za poslušnost pravilima. Ljubav ili milosrđe su bili tumačeni tako da znače da ljudi treba da okrenu drugi obraz svojim ugnjetačima. Iz ugla takvog privatizovanog morala, „greh" često postaje prestup prema onima koji su na vlasti, ili prestup prema „Bogu" – što je manje-više jedno te isto. Strukture ugnjetavanja se ne smatraju pogrešnim.

U skladu sa svim ovim je i to koliko je fiksiranost tradicionalne hrišćanske moralne svesti na probleme reproduktivnosti u potpunoj nesrazmeri sa njenim nikakvim zanimanjem za postojeći ljudski život. Izopačenost takve perspektive je sumirana u primedbi arhiepiskopa Robersa od pre nekoliko godina: „Da su na Japan umesto bombi, koje su same ubile, osakatile i ojadile na hiljade ljudi, bila bačena kontraceptivna sredstva, pobesnelo vrištanje protivnog Vatikana bi doprlo do najudaljenijeg kolektivnog centra u Aziji". Rečita je i primedba Simon de Bovoar da je crkva svoj beskompromisni humanitarizam rezervisala za čoveka u fetalnom stanju.

„... Ali ženi ne dopuštam da bude učitelj, niti da vlada mužem, nego da bude mirna; jer je Adam sazdan prvi, zatim Eva; i Adam se ne prevari a žena prevarena, postade prestupnica". (Prva Timoteju, 2:12-14)

Iako su obe ove primedbe bile usmerene na Katoličku crkvu, isti stavovi su široko rasprostranjeni i u protestantizmu. Mnogi teolozi danas, naravno, priznaju da ovaj pasivni i privatizovani moral nije uspeo da se nosi sa strukturama ugnjetavanja. Međutim, malo njih se ozbiljno suočava sa time da je moguće su koreni tog iskrivljenja duboko ukopani u temeljnu i sveprisutnu polnu otuđenost koju ženski pokret nastoji da prevaziđe.

Duhovni potencijal pokreta

Kako ženska revolucija počinje da menja tkivo društva, transformišući ga iz patrijarhata u nešto što nikada ranije nije postojalo - u diarhijalnu situaciju koja je radikalno nova - mislim da će ta revolucija postati najveći izazov hrišćanstvu da se oslobodi svojih opresivnih tendencija ili da nestane. Verovanja i vrednosti koje su vladale hiljadama godina će biti dovedene u pitanje kao nikada pre. Ženski pokret, ako je veran svojim najautentičnijim i proročkim dimenzijama, predstavlja verovatno i najveću nadu za opstanak i razvoj autentične duhovne svesti nasuprot manipulativnoj i eksploatatorskoj moći tehnokratije.

Da li će karikatura ljudskog bića koju predstavlja stereotip muževnosti opstati, zavisi od prihvatanja od strane žena uloge koja im je dodeljena - uloge večne ženstvenosti. Postajući celovite ličnosti, žene mogu generisati protivsilu polarizaciji ljudskih bića na ove stereotipe, prisiljavajući muškarce da preispitaju svoju vlastitu samo-definiciju. Ovo kretanje ka postajanju celovitih ljudskih bića će, u meri u kojoj je uspešno, transformisati vrednosti i simbole našeg društva, uključujući i religijske simbole.

Pokret za oslobođenje žena je duhovni pokret jer ima za cilj humanizaciju žena i samim tim i ljudske vrste. U svojoj suštini, pokret je duhovan u najdubljem smislu reči, jer znači samoostvarenje kreativnog ljudskog potencijala u borbi protiv ugnjetavanja. Budući da projekcije patrijarhalne religije služe za blokiranje sila kreativnosti, samoaktualizacije i autentične zajednice, sprovodeći redukciju ljudi na stereotipne uloge, izazov patrijarhatu, izazov koji je sada u početnim fazama, znak je nade za pojavu istinskije religiozne svesti. Postajanje ženom može biti ne samo ulaz u oslobođenje od svemoćnog Oca u svim njegovim prerušenjima, već, za mnoge, i vrata ka nečem drugom, naime, ka autentičnijoj potrazi za transcendencijom, to jest, za Bogom.

Oslobođenje žena je događaj koji može izazvati ispitivanje autoritarnih, ekskluzivističkih i ne-egzistencijalnih ideja vere i otkrivenja. Budući da su žene izvana, to jest, budući da nismo bile deo autoritarne strukture koja „veru" i „otkrivenje" koristi za jačanje mehanizama otuđenja, naša pojava može razotkriti idolopoklonstvo koje se često skriva iza tih ideja.

„...svakome mužu je glava Hristos, a muž je glava ženi..." Sveti apostol Pavle (Prva Korinćanima, 11:3)

Iz tog postajanja žena bi mogla nastati remitologizacija zapadne religije. Ako roditeljski simboli Boga budu i dalje potrebni, onda bi nešto poput Boga Oca-Majke, kako je ponudila Mari Bejker Edi, bilo prihvatljivije novoj ženi i novom muškarcu od simbola Boga Oca iz prošlosti. Možda će simbolizacija otelotvorenja božanskog prisustva u ljudskim bićima i ubuduće biti potrebna, ali je malo verovatno da će žene ili muškarci simbolizam kakav je prikazan u predstavi odnosa Hristos-Marija smatrati verodostojnim. I moguće je da će ova predstava biti zamenjena nekom biseksualnom predstavom koja je nehijerarhijska.

To postajanje žena može dovesti do promene vrednosti. Vera bi mogla biti shvaćena u neautoritarnom i univerzalističkom smislu. Nada, umesto što je ograničena na očekivanje nagrade za potčinjavanje, može biti doživljena i shvaćena kao kreativna, politička i revolucionarna. Ljubav će značiti ujedinjenje da bi se prevladalo ugnjetavanje. Tada će se razumeti da je najljubavnija stvar koju je moguće učiniti za ugnjetača, boriti se protiv stanja ugnjetavanja koje uništava i ugnjetača i ugnjetene. Stradanje, toliko visoko vrednovano u hrišćanstvu, smatraće se prihvatljivim ne kada se beznadežno i ponizno trpi, već kada se ono doživljava u borbi za oslobođenje.

„Ako li hoće šta da nauče, neka kod kuće pitaju

svoje muževe; jer je neprilično ženi da govori u Crkvi.“ (Prva Korinćanima, 14:35)

Etika koja nastaje u toj borbi ima za svoju glavnu temu ne razboritost već egzistencijalnu smelost. To je hrabrost da se rizikuje ekonomska i socijalna sigurnost zarad oslobođenja. To znači ne samo rizik da se ostane bez posla, prijatelja, društvenog priznanja, već i suočavanje sa neimenovanim strahovima koji se susreću na toj novoj i neistraženoj teritoriji. Moguća je pojava užasnog straha od nemanja smisla u trenucima kada stara jednostavna značenja, definisane uloge i životna očekivanja bivaju iskorenjeni i otvoreno odbačeni i kada se žena nađe u svetu bez uzora. Moguć je i pritisak osećaja krivice zbog odbijanja da se učini ono što društvo traži, pritisak koji ženu može zadržati u svom stisku i dugo nakon što je krivica prepoznata kao lažna. Da bi žena pred svim tim potvrdila sebe i svoje sestre, potrebna je hrabrost.

„A tako i vi žene budite pokorne svojim muževima...“ (Prva Petrova, 3:1)

Takva hrabrost se izražava u sestrinstvu, koje nije tek ženski duplikat bratstva. Sestrinstvo je revolucionarna činjenica. To je povezivanje onih koje nikada ranije nisu bile povezane, u cilju prevazilaženja seksizma i njegovih posledica, kako unutrašnjih tako i spoljašnjih. To je udruživanje onih koje su ugnjetene polnim određenjem. Hrišćanske crkve su sklone propovedanju „bratstva čoveka“, koje tek slučajno uključuje i žene, kao prtljag. Međutim, taj koncept nikada nije ostvaren jer je bratstvo u patrijarhatu, uprkos čestim pokušajima da se taj izraz univerzalizuje, isključivo i neprijateljsko. ‘Brat’ označava ‘nas’ nasuprot ‘njih’. Bratstvo započinje isključivanjem žena kao „drugog“ i svoju isključivost proteže dalje prema svemu „drugom“ kroz porodične, plemenske, rasne, nacionalne, ekonomske i ideološke kategorije. Žene postaju sve svesnije da bratstvo, čak i kada pokušava da bude univerzalno, znači muški univerzalizam. Crkve, mirovni pokret, Nova levica, uglavnom ne primećuju potrebu za promenom stanja u vezi sa 50 posto ženskog članstva u zajednicama koje ovi pokreti nastoje da uključe u svoja bratstva.

„Sestrinstva“ patrijarhalnoga društva zaista predstavljaju mini-bratstva, po uzoru na muške modele i služeći muške svrhe. Na primer, po kanonskom pravu Katoličke crkve, i religioznim sestrinstvima upravljaju muškarci. Ove zajednice, iako nude alternativu braku i privlače neke darovite žene, koriste reč „sestra“ u elitističkom i ekskluzivističkom smislu i podržavaju ideologiju seksizma.

Sestrinstvo oslobođenja žena podrazumeva stratešku polarizaciju koja se razlikuje od svega ovoga. Ono podrazumeva polarizaciju radi unutrašnje celovitosti ili jedinstva žene, jer, kao što je slučaj sa svim ugnjetenim grupama, žene pate od podeljenosti svesti. Internalizovale smo predstavu koju ugnjetač ima o nama i zbog toga smo mržnjom prema sebi odvojene od sebe i odvojene jedne od drugih. I to jedino možemo prevazići povezivanjem među sobom. Sestrinstvo podrazumeva polarizaciju i radi političkog jedinstva neophodnog za postizanje oslobođenja. Ali je suštinska sila sestrinstva usmerena na prevazilaženje stereotipa koji ljude svode na ulogu „drugog“. To jest, ono ukazuje na jedinstvo dublje nego što je većina teologa sposobna da sagleda, uprkos velikoj količini mastila prolivenog na temu „veze milosrđa“.

Sestrinstvo je događaj nov pod suncem. Ono je isceljujuće, revolucionarno i otkrivenjsko – što je hrišćansko bratstvo tvrdilo za sebe a da nikad nije bilo takvo. Sestrinstvo je u ratu sa idolima patrijarhalne religije, ali je u skladu sa onim što je u idealima religijskih tradicija autentično. U tom smislu, pokret za oslobođenje žena je po sebi, u svojoj najdubljoj dimenziji, i anticrkven i crkven, noseći u sebi potencijal da oslobodi autentične vrednosti koje su iskrivljene i potisnute seksizmom sinagoge i crkve.

Tekst je objavljen u *Beleškama iz treće godine*, 1971., Njujork

Preveo Borislav Prodanović

Barbara Deming
(Barbara Deming)

O revoluciji i ravnoteži

„Da li ti želiš da ostaneš neukaljana? Da li je to ono što ti želiš?“ upitao me je jedan crni muškarac tokom rasprave o nenasilju. Nije moguće delovati a ostati neukaljana i to nije ono što sam ja želela kada sam se posvetila proučavanju nenasilja. Podržavam sve one koje govore da postojeći uslovi ne dozvoljavaju muškarcima i ženama da iskažu svoju ljudskost u potpunosti i da ih zbog toga treba menjati – sve one koje to ne samo govore, već su i spremne da deluju.

Kada se suočite sa onim što Russell Johnson precizno naziva „nasilje status-a quo“ – sa uslovima koji su štetni, pa čak i ubistveni, mnogima koje su prisiljene da tako žive sam opstanak tih uslova predstavlja degradaciju. A ako pojedinke koje imaju hrabrosti da donesu promene ne vide način da do promene dođe osim uz upotrebu nasilja – mnogo manjeg nasilja kako bi se okončalo postojeće nasilje – onda ja ne osećam potrebu da im sudim.

Sudovi koje ja iznosim nisu ocena muškaraca i žena već ocena načina koji su nam na raspolaganju – procena da li određeni načini delovanja obećavaju promenu ili je uskraćuju.

Najvažnije pitanje je: Koji su to najbolji načini za promenu naših života – za stvarnu promenu?

Nenasilna prinuda

Najefikasnije delovanje podrazumeva i upotrebu moći i angažovanje savesti. Nenasilno delovanje ne mora da traži od drugih da „budu dobre“. Ono ih može primorati da angažuju svoju savest – ili da se barem pretvaraju da je imaju.

Ono ne zahteva od onih koje imaju moć da učine nešto u datoj situaciji. Ono se suočava sa vlastima sa novom činjenicom i kaže: Prihvatite novu situaciju koju smo stvorile.

Ako nenasilnim delovanjem nije postignut neki veći dobitak, to je zbog onih koje u svojim naporima, baš kao što i kritičarke optužuju, očekuju previše od „moćnih“. I tako su, dodala bih, prestale da zaista ostvaruju svoje izvanredne moći – upravo one moći koje se otkriju kada se odbija da se slepo povinuje tuđoj volji.

I tako su skoro izazvale štrajk i to ne samo zbog nenasilnog delovanja, već i zbog onog oblika nesaradnje koji je asertivan, konstruktivan – i koji se suprotstavlja onima koje „vode sve“ sa nezavisnom aktivnošću, a posebno sa nezavisnom ekonomskom aktivošću.

Dvostruki pritisak

Ovo je suština moje argumentacije: Možemo pojačati pritisak na suparnicu za koju iskazujemo ljudsku brigu. Upravo nam briga za njenu ličnost u kombinaciji sa upornim uplitanjem u njene postupke daje poseban stepen kontrole (tačnije u našem postupanju ima i ljubavi – u smislu da mi poštujemo njena ljudska prava – i istinitosti, u smislu da u potpunosti izražavamo naše primedbe na njeno kršenje naših prava).

Stoga primenjujemo na nju dvostruki pritisak – pritisak našeg prkosa i pritisak našeg poštovanja prema njenom životu – i događa se da su ova dva pritiska u kombinaciji jedinstveno efikasna.

Revolucionarno prijateljstvo

U istoriji kineske i kubanske revolucije postoje mnogi primeri velikodušnosti iskazani od strane pobunjenica prema neprijateljskim snagama – što je rezultiralo masovnom regrutacijom među neprijateljskim snagama.

Veoma praktičnom se pokazala pretpostavka da ne moraju sve biti trajno označene etiketom „neprijateljice“.

One koje su angažovane u nenasilnoj borbi u najvećoj meri postupaju u skladu sa ovom pretpostavkom.

Čitala sam knjigu William-a Hinton-a[1] Fanshen: Dokumentarni film o revoluciji u kineskom selu i bila sam zadivljena koliko puta u svojoj priči izveštava o odluci koju su donele revolucionarne liderke, a kojom je pokazana izuzetna humanost ove grupe koja će i unaprediti revoluciju.

U jednoj dramatičnoj situaciji odlučeno je da je napad na seljanke preteran – da je zemlja mnogim porodicama pogrešno oduzeta i da se moraju prevesti u red prijateljica pre nego neprijateljica revolucije.

„Moramo im objasniti da imaju svoja... prava.“ Zbog ove odluke naročito, stvari su se popravile, revolucija je dobila zamah.

1. Vilijam Hinton – američki farmer i pisac; autor knjige Fenšin: dokumentacija revolucije (1966.), u kojoj se bavi dokumentovanjem agrarnom reformom u Kini.

Iskustvo nam uvek pokazuje da što je više ljudi koje nazivamo prijateljicama, to se stvari bolje odvijaju.

Slušaj pažljivo

Jedna od glavnih poteškoća sa kojom se susreću one koje veruju u nenasilno delovanje jeste kako da pridobiju druge da poveruju u njihov način delovanja.

Ja verujem da se ljudi mogu pridobiti za ovaj način borbe samo postavljanjem vrlo hrabrog primera.

One koje veruju u nenasilnu akciju treba da slušaju pažljivo reči onih koje im se rugaju. Jer ako je portret koji potonje prikazuje kao karikaturu i otkriva njihovo vlastito neznanje o tome šta takva akcija može biti, on takođe i velikim delom otkriva naš vlastiti neuspeh da izvedemo eksperiment uspešno.

Tako da je bolje da pažljivo pogledamo šta je to što muškarci i žene traže kada se okrenu od nas.

Asertivno nenasilje

Da, izazov je za sve one koje veruju u nenasilno delovanje da nauče da budu dovoljno asertivne. Nenasilno delovanje je dugo u ljudskom umu bilo povezano sa pojmom pasivnosti. Ja bih ovde zamenila drugu reč – i preimenovala „agresiju“ u „samohvalisanje“.

Neka one koje kažu da veruju u nenasilno delovanje nauče da se hrabrije suprotstavljaju institucijama nasilja koje ograničavaju i sakate našu ljudskost.

A one koje su dovele u pitanje nenasilno delovanje mogu da vide da se prava na život i sreću mogu smatrati neotuđivim jedino ako se na delu garantuje da ona pripadaju svim muškarcima i ženama.

1968.

Tekst je objavljen na
https://peacenews.info/node/3611/revolution-and-equilibrium

Prevela Danijela Ranković

Barbara Deming
(Barbara Deming)

O bijesu

Tražili su da govorim o odnosu između otpora ratu i otpora nepravdi. Toliko je važnih stvari za reći, da je zaista potrebna prava elaboracija. Svi na ovoj konferenciji složiće se ako kažem da, ako se borimo protiv rata, onda moramo uzeti u obzir njegove uzroke i raditi na uklanjanju istih. Složićete se da se uzroci rata nalaze u društvu koje ne ohrabruje zajedništvo, već dominaciju jednog čovjeka nad drugim. Mi se tako moramo usprotiviti svemu onome što ohrabruje želju za dominacijom.

Ne mislim da će se bilo ko od vas usprotiviti mom povezivanju dvije borbe na jedan drugi način (tj. Ponovnom uspostavljanju te veze, jer je ona već poznata): meci i bombe nisu jedina sredstva za ubijanje ljudi. Ako društvo nekome uskraćuje hranu ili zdravstvenu zaštitu, ako uskraćuje političku participaciju, svijest o sopstvenoj vrijednosti, slobodu za iskazivanje talenata, ovo takođe jeste jedan oblik rata.

Ne, ne mogu ni zamisliti vrlo žučnu debatu oko toga da li su ove dvije borbe ili jedna. Sjećam se dobro kada je ovo bio predmet debate među nama, ali danas to više nije.

Mislim da nas sada okupira i razdvaja jedno drugo pitanje: kako da se odnosimo prema onim brojnim ljudima koji se uz nas bore protiv socijalne nepravde i protiv jednog posebnog rata – drugovi/drugarice koji nisu poput nas posvećeni nenasilju. O tome ću ovdje pokušati govoriti.

Dvije borbe

Mislim da je relevantno na momenat vratiti se u prošlost i govoriti o vremenu kada smo još uvijek raspravljali o tome da li su u pitanju dvije ili jedna borba. „Shvatila sam da je u meni demonstracija muške volje za dominacijom izazivala sve veći bijes bijes koji je rastao, odozdo, od mojih stopala, rastao snagom koja me je isprva zapanjila.”

Sjećam se prve konferencije mirotvoraca na kojoj sam prisustvovala 1960. godine. (Tada sam se prvi put susrela sa pokretom za nenasilje u ovoj zemlji.) Tada je, sjetićete se, u ovom polju bilo jako malo aktivista, ali je svaki od njih učio vjeru u nenasilje. Časni Fred Shuttlesworth[1]

1. Fred Šutlesvord – američki aktivista za građanska prava.

učestvovao je na konferenciji i govorio o svom iskustvu i vježbi nenasilja, boreći se za integraciju u Birmingham-u. Tada se počelo raspravljati o tome da li pacifisti trebaju učestvovati u akcijama pokreta za građanska prava. Mnogi tada prisutni pacifisti izjasnili su se protiv. Zato jer nas je bilo tako malo i jer je razoružavanje bilo prioritetno, bojali su se da će naše snage biti rasute. Sjećam se kako je jedan muškarac poentirao: "Ako svi odletimo u vazduh, nije važno da li smo bili u zajedništvu ili segregaciji." Ta je borba ostavljena za buduća vremena. Mnogi se, naravno, nisu slagali.

Također se sjećam svih onih diskusija koje smo imali prije prve mirovne šetnje kroz Jug – od Nashville-a do Washington-a, 1962. godine. Šetnje za razoružanje. Vodili smo beskrajne rasprave o tome da li trebamo problematizirati i rasne odnose. Jedan muškarac, crne rase, Bob Gore, šetao je sa nama, te je tema morala biti načeta. Da li se baviti njome ili što prije vratiti pažnju na razoružanje? Skoro svi koji su nas savjetovali, uključujući i Jamesa Farmera[2] koji je bio na čelu CORE-a (Kongresa za rasnu jednakost) – savjetovali su da ne miješamo ova dva problema. Bilo je dovoljno teško govoriti o njima pojedinačno, a kamoli u kombinaciji. Mi ne bi pomogli ljudima crne rase ako bi se uključili u njihovu borbu – samo bi im nabili dodatni teret takvim svojim uključivanjem. Većina nas koji smo bili dio šetnje osjećala se vrlo neugodno zbog takvih savjeta koje su nam davali i, u svojim kostima osjećali, da ova dva problema treba objediniti. I ono što se desilo tokom šetnje, bilo je da smo prirodno i neizbježno ujedinili snage sa ljudima iz pokreta za građanska prava.

Ali ne – nije bilo neizbježno i umalo smo sve pokvarili. Već prvoga dana, dok smo izlazili iz Nashville-a, hodajući pored Simple Simona, gdje smo naišli na nekoliko studenata crne rase. Prošli smo ih pognutih glava – sa osjećajem da griješimo. Da dosta griješimo, tako da smo o tome govorili na Scaritt koledžu – i saznali da su i studenti također osjećali besmisao svega ovoga. Započeli smo dijalog. Crnci su počeli da nam se pridružuju na dijelovima rute, u blizini svojih gradova, pretvarajući tako našu šetnju činom u svrhu integracije, kao i razoružanja. Počeli smo odlaziti u njihove crkve i naši ciljevi bili su ujedinjeni. Naši susreti urodili su većom snagom i uvidom. Mislim da smo mi naučili više od njih, nego oni od nas, ali je radilo u oba smjera.

Sada kada pomislim na diskusije koje smo imali prije početka šetnje, nalazim ih nerealnim. I pretpostavljam da i neki od vas misle isto. Tu smo bili, dvije grupe, očajno malog broja, obje posvećene borbi protiv nasilja, i pitali se da li trebamo ujediniti svoje snage ili ne. Činilo se nemoguće. Ali mislim da je važno podsjetiti se te stvarnosti. Nismo tada uvidjeli ono što je bilo očigledno. Tako je možda i sada.

Ono što je bilo očigledno većini pacifista tada, bilo je to da osoba crne rase koja zastupa vjeru u nenasilje nije bila konzistentna u svojim stavovima, da se ona zavaravala nenasiljem, osim ako se suprotstavljala ratu. Sjećam se da je 1960. godine na konferenciji mirovnjaka jedan mladi pacifista bio primjer takvog izazova u Shuttlesworthu, rizikujući svoj život svakodnevno, i ostajući nenasilan i pod najekstremnijim provokacijama: "Ključna stvar u odbacivanju nasilja je: koliko tvojih ljudi odbija ići u vojsku?" Ali mnogim pacifistima nije bilo očigledno to da je njihovo nenasilje nedosljedno ukoliko ne djeluju i protiv rasizma. Sjećam se uredničkog teksta Dave-a Dellingera[3] u Liberationu, "Da li pacifisti žele biti Crnci?"

Tadašnji problem danas se čini jednostavnim – kako se odnositi prema drugima koji također vjeruju u pacifizam? Današnje pitanje mnogo je komplikovanije: kako da se odnosimo prema onima koji ne vjeruju?

Naša nedosljednost

Predočiću da je odgovor u osnovi isti. Ovo je jedna borba. Smisleno je reći da dijelimo i istu vjeru. Kada definišemo kakav svijet želimo stvoriti, i naša i njihova vizija je svijet u kojem nema eksploatacije jednih od strane drugih, u kojem nema zlostavljanja, dominacije nad drugim – ukratko svijet bez nasilja. Razlika je u tome na koji način taj svijet mislimo stvoriti, i to je realno i jedina razlika. Ali naša je borba zajednička i mi trebamo jedni druge. Mi jedni drugima trebamo davati snagu i učiti jedni od drugih. Mislim da je iznimno važno da mi ne smijemo misliti da smo mi ti koji podučavaju, a drugi oni koji od nas trebaju da uče. Sada nam se čini očiglednim da su metode koje su oni nekad voljni koristiti nedosljedne našoj i njihovoj viziji novog svijeta. Moguće je da smo i mi nekada nedosljedni u ostvarivanju svoje vizije. Jer to smo nekada i bili.

Pitanje koje želim razmotriti je: Kakav je to način mišljenja koji nas može dovesti do toga da naučimo što je više moguće od njih, a oni od nas? Govoriću posebno o našem odnosu spram bijesa, jer mislim da je on u srži pitanja. Mnogi ljudi koji se uz nas bore su puni bijesa. Crnci su bijesni. Majke na socijalnoj pomoći su bijesne. Žene su strašno bijesne. Gay osobe, bez obzira šta ova riječ znači (gay – sretan) bijesne su. Veterani, GI osobe, zatvorenici, svi su bijesni. Kako mi doži-

2. Džejms Farmer – američki aktivista za građanska prava; jedan od osnivača Kongresa za rasnu jednakost.

3. Dejvid Delindžer – američki radikalni pacifista.

vljavamo njihov bijes? I kako doživljavamo sopstveni bijes? Pitam se, jer to ima dosta veze sa tim kako se odnosimo spram drugih koji su bijesni.

O ovome sam počela razmišljati naročito poslije nedavnog iskustva sa prijateljicom, sestrom – mladom ženom koju je jako duboko dotakao i izmijenio pokret za oslobođenje žena. Kada sam je prvi put upoznala, bila je snažno uključena u antiratni pokret i posvećena nenasilju. Iako je nekad u prošlosti ostajala nenasilna u najekstremnijim situacijama – dok je pritvarana, dok su je tukli, rekla mi je da sada može lako zamisliti sebe kako ubija muškarca.

Dugo smo razgovarale. Ja sam govorila o onome što mi se činilo kao velika potreba – da ženski pokret bude nenasilnog karaktera, ako želimo koliko je moguće sigurno i glatko donijeti potrebne promjene i ako želimo povrijediti što manji broj ljudi tokom naše borbe. Jer mi se sve više i više čini da naša borba može postati jako krvava.

Govorila sam o potrebi da muškarce stalno i kontinuirano ubjeđujemo, dok im budemo oduzimale privilegije koje su imali toliko dugo, dok od njih oduzimamo luksuz majčinske brige, oslanjanja na bračne partnerice i ljubavnice koje će im zamijeniti majku; govorila sam o potrebi da ih se uvjerava da njihov gubitak neće biti tako velik koliko se plaše, da će užitak jednakog tretiranja drugih možda biti veći od onog kojeg imaju odnoseći se prema drugima kao prema svojim sjenama, svojim drugim ja. Govorila sam o neminovnoj panici većine muškaraca, jer su toliko naviknuti na sadašnji poredak stvari. Odatle je potreba da ih se iznova uvjerava dok, istovremeno, mi tvrdoglavo odbijamo stari poredak.

Bio je to dug razgovor. Nisam uopšte bila sigurna koliko sam ubjedljiva. I, desilo se, nešto kasnije da mi je jedna zajednička prijateljica rekla da se moja sestra otuđila od mene. I obrazložila mi je zašto: ona nije osjetila da sam ja dovoljno poštovala njen bijes.

Ovo me je iznenadilo. Jer sam ja osjećala iskreno poštovanje. Često sam i sama bila jako bijesna, radi uloga koje su dodijeljene ženama i muškarcima.

Prvo sam rekla sebi da neko ko je odustao od vjere u nenasilje mora da osjeća ljubomoru spram onog koji tu vjeru još ima. I mislim da ima neke istine u tome. Ipak, počela sam i da mislim da ovo nije cijela istina. I da je bolje da duboko preispitam svoj odnos spram njenog bijesa – što znači, zapravo, odnos spram sopstvenog bijesa.

Možda sam njoj prešutila pravi opis tog bijesa, jer mi je bilo bolno opisati ga i suočiti se s njim. Mislim da ja ne bi mogla nikog ubiti. Ali kada razmišljam o sebi, moram priznati da sam u mnogim trenucima bijesa, poželjela da je neki muškarac mrtav, da se ne moram suočavati s njim. To je upravo ono što sam joj trebala priznati, dok smo razgovarale.

Nestvarna čistoća

Razmišljam o poglavlju knjige Erika Eriksona[4], „Gandijeva istina" u kojem on piše pismo Gandiju kao da je i dalje živ, i na određen način ga kritikuje – u svjetlu saznanja iz oblasti psihoanalize. Erikson piše o nekim stvarima koje je Gandi napisao: „Čini mi se da sam osjetio prisustvo... nečeg nečistog, kada su sve riječi upućivale na nestvarnu čistoću." On optužuje Gandija za osviještenost – od htijenja da želi i da molitvom odagna – osviještenost ljubavi i mržnje, ambivalentnost, koja, kako on kaže „mora da se osvijesti u onih koji se bore za mir". Posebno se referiše na Gandijeva pisanja o odnosima sa onima koji su nam jako bliski. Kaže: „Kako bi razumjeli istinu, mi moramo vjerovati u potencijal ljubavi koji svaka mržnja ima, te moramo biti svjesni i mržnje koja je u svakoj ljubavi."

On tvrdi da samo ako prihvatimo ambivalentnost u ljubavi, tek tada istina postaje ono čime je Gandi smatra – ono što omogućava evolviranje ljudske prirode unatoč antagonizmima, jer antagonizmi pozivaju na svjestan uvid prije nego na moralizirajuću represiju. (Erikson kaže da Gandi naravno, nije mogao poznavati moć ambivalentnosti. Ali današnji Gandijevci za nju znaju, ili barem trebaju znati.)

Mislim da svi pacifisti trebaju pročitati ovo poglavlje i njime se inspirisati. Jer mislim da je reakcija koja je opisana zapravo reakcija na nas koju su mnogi naši saborci iskusili. Oni u nama osjete nestvarnu čistoću. To je reakcija koja kreira fatalnu distancu među nama, i čini da oni osjećaju da od nas nemaju šta naučiti. Osjećaju, prečesto, da od nas ne mogu učiti i da na nas ne mogu računati, jer mi doista ne poznajemo sami sebe, jer se ne usuđujemo poznavati sebe.

Strašna je ovo ironija. Jer mi iznad svega želimo biti sposobni da ubijedimo ljude da je istina moćno oružje – najmoćnije od svih oružja je, da upotrijebimo Gandijevu frazu, držati se istine – ne samo govoriti istinu, već tvrdoglavo se vodeći njome djelovati. (Istina je, iznad svega, da svako ljudsko biće zaslužuje poštovanje.) Mi potvrđujemo poštovanje radi sebe, kada je ono zanijekano, u nedostatku suradnje, mi potvrđujemo poštovanje radi drugih, kroz naše odbijanje da posegnemo za nasiljem.

4. Američki psiholog i psihoanalitičar.

Ali kako mi možemo ukazati na moć djelovanja vođenog istinom, ako dajemo utisak da se ne usuđujemo biti iskreni prema sebi - iskreni o svojim dubokim osjećanjima, koja se ne usuđujemo poštovati?

Da citiram jednu drugu sestru iz pisma napisanog kao odgovor na mirovnjaštvo. Ona koristi riječi vješanje srednje klase, opisujući to što jasno osjeća kao našu nestvarnu čistoću: „Trula je sramota da se srednja klasa tako gnuša takozvanog nasilja. Zapravo niko od vas ne razumije da je često najzdravija i najljepša stvar koja se nekom može desiti - biti oboren u tuči. To je samo još jedan oblik komunikacije za narod iz geta. Samo slušam o miru, miru, ljubavi, ljubavi, Barbara, to nije ono što ja želim. Ja želim neslaganje, zbrku, konfrontaciju, nasilnu ili ne, nije važno. Ljudi rastu kada su uzbuđeni, kada ih se stjera uz zid, u ratu. Sva mirovnjačka priča je samo maskiranje slabosti, ili nedostatak volje da se vodi prava borba... Ovo znam iz iskustva."

Sad, dovoljno je lako ukazati na njen neuspijeh da napravi određene distinkcije. U pravu je kada kaže: da bi ljudi rasli potrebna je konfrontacija, uzbuđenje - remećenje mira, toliko je potrebno. Bilo sve ovo nasilno ili nenasilno, obično sve to posmatramo kao nasilje. Ali, ne, ona ne razlikuje jasno takozvano nasilje mnogih takvih konfrontacija (uključujujući, pa neka joj bude i obaranja u tuči) i stvarno nasilje onih koji zaista povrjeđuju ili ubijaju. Ako neko završi mrtav, onda ta konfrontacija nije bila samo forma komunikacije, i zasigurno ne možemo reći da je bila zdrava za osobu koja je nastradala.

Lako bi bilo ostaviti ovo pismo po strani. Ali ne smijemo. Mislim da zapravo moramo dobro razmotriti dokaze koje nam ovo pismo nudi, kao i druge izjave slične toj, da se mi bojimo takozvanog nasilja kao i stvarnog nasilja. Misli se da se mi bojimo bilo kakvih konfrontacija i komunikacije, da se bojimo onog što jesu. I da se bojimo emocija koje u nama pobuđuju takvi momenti - da ne želimo da se s njima suočimo.

Sjećam se još jednog pisma jedne druge sestre. Pisala sam joj o tome kako osjećam mnogo bijesa u sebi i kako taj bijes nalazim iscrpljujućim. Ona mi je odgovorila: „Dobar i zdrav bijes, usmjeren ka pravom cilju... jednako je čist i opravdan kao i emocije poput ljubavi, radosti i tako dalje... Razlog zašto taj bijes ne prihvaćaš možda je sličan onome što sam nekada prolazila; cijeli život su nam ispirali mozak tjerajući nas da mislimo da su takve emocije pogrešne." (Usput, ovo je još jedna sestra koja je se okreće nasilju).

Opet ta riječ „zdravo". Mnogi radikalno orijentisani misle da mi nismo baš zdravi. Oni osjećaju da je bijes zdrav. U ženskom pokretu postoji pjesma koja pozitivno opisuje bijes: „Naš bijes mijenja naše lice. On mijenja naše živote".

Oni vide bijes kao emociju neophodnu za promjene.

Mislim da u ovome ima neke istine. Mislim da je jasno da postoji vrsta bijesa koja je zdrava. On je koncentracija cijelog bića u odluci: promjena mora doći.

I mi i oni se moramo promijeniti.

Ovakav bijes nije po sebi nasilan - čak i kada je glasan (što ponekad jeste) i kada sa sobom nosi uzbuđenje i konfrontaciju (što uvijek čini). On ipak poštuje sebe i poštuje drugog. On nam kaže: „Moram se promijeniti - jer sam predugo igrao/la ulogu roba". Drugome on kaže: „Moraš se promijeniti - jer si predugo igrao/la ulogu tiranina". Posjeduje uvjerenje da je promjena moguća - za obje strane; i može ovo uvjerenje prenijeti na druge, dotičući ih svojom energijom - čak i na sopstvenog antagonistu. Ovo je bijes o kojem je pisala ona prva sestra u svom pismu - bijes koji komunicira. „Zdrav bijes je koncentrisan u cijelokupnom biću koje je odlučno: promjena mora doći".

Mislim da nije pogrešno reći da je AJ Muste[5] uglavnom bio bijesan. I to su zaista bila stanja zdravog bijesa - mijenjao je lica, mijenjao živote. Sjećam se brojnih sastanaka radi ovog ili onog projekta, na kojima se sve počinjalo raspadati, radi različitih taktika, radi razlika u mišljenju da li je ili ne neka akcija uopšte ostvariva. I AJ bi počinjao opisivati nastalu situaciju na koju je projekat trebao odgovoriti - sve ono što izluđuje u vezi s tim, zahtjevajući da se odupremo. I potom bi naše razlike postajale minorne, dobijali bi energiju, ujedinjeni njegovim bijesom. Mislim da čovjek to mora priznati. Iznenadilo me da sam, kada sam govorila o AJ-u na memorijalnom skupu povodom njegove smrti, govorila o istim stvarima, ali mi nikad nije palo na pamet da se ovako izrazim.

Zašto se mi koji vjerujemo u nenasilno djelovanje stidimo svijeta?

Pa radi toga što postoji i druga vrsta bijesa, nama vrlo poznata, ona koja je nezdrava, a to je prijetnja, usput rečeno, ova riječ je prvi sinonim za bijes u velikom Websterovom internacionalnom rječniku.

Ovaj bijes nam ne govori: „ti se moraš promijeniti i ti se možeš promijeniti", nego nam kaže: „samo tvoje postojanje je prijetnja mom sopstvenom postojanju". U sebi nema nadu, već strah. Strah od toga da promjena nije moguća i da se ja ne mogu promijeniti ako si ti još tu. Ne nalaže: promjena!

5. A.J. Muste - američki politički aktivista u radničkom, mirovnom, antiratnom i pokretu za građanska prava.

Već govori: umri! Jedan bijes je zdrav, u sebi ima energiju, dok drugi čini da se tresemo od straha, jer je ubilački. Dok mi sanjamo o novom društvu u kojem za ubistvo nema mjesta, ovo nam remeti taj san.

Naš je svakako zadatak da pretvorimo bijes koji je prijeteći u bijes odlučan donijeti promjenu. Mislim, zapravo, da bi ovako mogli definisati revoluciju. Od krucijalnog je značaja razlikovati ove dvije vrste bijesa. I to je takođe naš zadatak. Ali mislim da mi baš i nismo u stanju da podučimo druge o toj razlici. Da bi smo bili u stanju to učiniti, mislim da moramo da se, iskrenije nego do sada, suočimo sa prijetećim bijesom. Ne može se preobličiti onaj bijes koji je represiran, već samo onaj s kojim se suočimo iskreno u njegovoj najsirovijoj formi. I čudno je pokušavati naučiti druge da rade ono što ni sami nismo u stanju učiniti.

Nama pacifistima je naravno, naročito teško suočiti se sa sopstvenim bijesom. To je za nas naročita bol, teška povreda našeg ponosa – u sebi morati otkriti ubice. Sjetih se sada predivne iskrenosti Thomasove: „Bože, ja vjerujem! Pomozi zato mom nevjerovanju!" I mi moramo biti tako iskreni: Bože, ja volim svog komšiju. Pomozi mi da prestanem priželjkivati njegovu smrt!

Ubijati, a ne mrziti

Napomenuću, dodati, da naravno da ima onih radikalaca koji bi rekli da je moguće ubijati bez mržnje – ubiti jednostavno radi toga da se donese promjena koju sam ja nazvala zdravom, ubiti sa osjećajem tragične nužnosti. Mislim da je neophodno priznati da je moguće na ovaj način ubiti – kao što je zasigurno radio Che Guevara, kao što su sigurno ubijali mnogi u Sjevernom Vijetnamu. Nije potrebno ovdje argumentirati da, ako nekog ubijemo, čak i ovako, mi uništavamo viziju društva u kojem svako ima pravo na život.

Ali, ja sam govorila o teškoći za nas da se suočimo sa bijesom koji je prijetnja. Zasigurno je to bijes koji je najstrašniji, jer je najmanje u našoj kontroli, onaj s kojim se skoro nemoguće suočiti bez da naraste i obuzme nas barem na kratko, bijes usljed našeg ličnog ugnjetavanja.

Ponovo pomislim na sestru koja je bila nenasilna unatoč velikim iskušenjima tokom njenog otpora ratu, ali sada više nije sigurna da može biti nenasilna, usljed ličnog ugnjetavanja koju doživljava kao žena. "Naravno, nama pacifistima je posebno teško suočiti se sa sopstvenim bijesom."

Ja znam da je ona i rat osjetila kao sopstveno ugnjetavanje – rat protiv Vijetnamaca i mogućnost nuklearnog rata; prvi, prijetnju našem moralnom dobru, drugi, prijetnju našem pravu na život. Ali za ženu – crnkinju, Meksikanku, lezbejku – postoji ugnjetavanje koje je mnogo više lično od ovog. Ona koja dovodi u pitanje njeno pravo da bude ono što ona zaista jeste. Dira njen ponos u najdubljem smislu.

Bijes radi ovoga mora postojati – jer ovdje se radi o nečijem ponosu u svom fundamentalnom obliku, afirmaciji istoga. Ali kada je ovaj bijes – ovaj ponos – pod silnim ugnjetavanjem, i kada se osjeća napuštenim, samim, bespomoćnim da promijeni zahtjeve svoje prirode, on može postojati samo pritajeno. I tada postaje manji od sebe.

Ponekad pronalazi načine da ostane relativno zdravog karaktera. Julius Lester[6] u „Biti rob" opisuje kako su se robovi na plantažama krišom sastajali u šumama, kako su održavali sastanke, plesove – tokom kojih su mogli biti to što jesu. On citira pjesmu iz tog doba: "Imam pamet jednu za gospodara da je vidi, imam pamet drugu koja je doista moja". U tajnosti, oni su mogli biti to što jesu, sačuvati sebe netaknutim. Crni ljudi su u ovom smislu možda postigli više od žena – jer su zajednički priznali ugnjetavanje koje je bilo očiglednije, te zajednički prihvatili da postoje i u drugom smislu, ne samo kao oni kakvima se gospodaru predstavljaju. Žene su većinom morale da održavaju živim svoj ponos izolirane jedna od druge. I prečesto su krile svoj bijes, čak i same od sebe. Crni ljudi takođe, ali žene su to više radile.

Jedna moja prijateljica sanjala je elokventan san o ovome. Razvedena je od muškarca s kojim je godinama živjela. Sanjala je da opet živi s njim, i kako je u snu on slučajno ubio mladu ženu, te je od nje tražio da mu pomogne da sakrije to ubistvo, što je ona i učunila. Prije nego se iz tog sna probudila, zapitala je sebe: Zašto ja ovako živim? Zašto pomažem prikrivanje ubistva? Upitala sam je: „Šta misliš, ko je bila ta mlada žena iz sna?", pretpostavljajući odgovor. I ona je odgovorila, kao što sam i mislila, da je to bila ona.

San koji govori klasičnu istinu. Jer, kada smo pod ugnjetavanjem i ne vidimo izlaza, obično potiskujemo istinu o zlu koje nam je učinjeno i bijesu koji radi toga osjećamo.

Zato što je naš bijes uglavnom skriven – od drugih i od nas samih – kada konačno smije da se pokaže – ponosno – on se trese, nesiguran u sebe, i tako brzo postaje nasilan. Jer sada vjeruje, ali se ipak ne usuđuje potpuno vjerovati, da može tražiti prava za sebe.

Pomislim na silno potisnut bijes kineskih seljaka o kojem piše William Hinton u „Fanshen-u", kada, za vrijeme revolucije, njihovo vlasništvo, do tada im nijekano, konačno počinje da se među

6. Julijus Lester – američki pisac i politički aktivista za građanska prava.

njima dijeli; ohrabrivani su, nakon života pod ugnjetavanjem gospodara, da progovore o onome što su osjećali, da progovore o svom bijesu. Kada bi progovarali, to bi ih nadjačalo i obično bi nasmrt pretukli gazde - u gnjevu, dijelom radi toga što su bili nesigurni da su njihova nova prava stvarna.

Svakako da, upravo kada se neka stvarna nada konačno rodi, kada neki pokret za promjenu dobija svoj momentum, upravo tada bijes nabuja i protiv njega se moramo izboriti.

Iznenađenje bijesom

Ovo sam iskusila u kontekstu ženskog pokreta, na način da sam bila iznenađena - jer sam mislila da je mi je poznat sopstveni bijes, onaj koji kao žena imam. Mislila sam da sam pronašla način da se suočim sa nezavidnom situacijom u kojoj se kao žena nalazim. Ja sam, na primjer, još davno donijela instinktivnu odluku da neću stupati u brak. Obzirom na očigledne odnose moći između spolova - bojala sam se da nikada neću moći upravljati sopstvenim životom, ako budem živjela sa muškarcem - onoliko koliko će on moći upravljati svojim. Sjećam se kako je u Birminghamu James Bevel[7] govorio o odnosu crnaca prema bijelcima unutar pokreta: „Mi volimo svoju bijelu braću, ali im ne vjerujemo". Nisam se usuđivala povjerovati ni muškarcu koji bi me volio, da će mi dozvoliti da budem ono što jesam - a ne samo njegova druga polovica. Bojala sam se da sa muškarcem neću moći drugarski živjeti - onako kako to može žena sa ženom.

I, kao što rekoh, mislila sam da poznajem svoj bijes. Nisam o njemu mislila da je potisnut - poput bijesa udatih žena. Ipak, kako je ženski pokret dobijao svoj momentum, otkrivala sam da su ekspresije muške želje za dominacijom u meni počele stvarati bijes jednog novog nivoa - bijes koji je rastao od mojih nožnih prstiju snagom koja me je isprva zapanjila. Čak i kada bi muškarac bio jako mlad i pod očiglednim pritiskom da se ponaša u skladu s očekivanjima koja društvo spram njega ima - čak i kada bi ovo znala i jedan dio mene mu ovo opraštao. Drugi dio mene to nije mogao oprostiti. Bilo mi je jako bolno uočavati ovaj novi bijes; i tek postepeno učim da ga pretvorim u bijes koji je odlučan za promjenu. Jedno vrijeme osjećala sam se zbog njega bespomoćnom.

Naravno, jedan od načina da izbjegnemo suočavanje s prijetećim bijesom, da afirmiramo svoj ponos bez suočavanja s njim (jer slutimo da nas može obuzeti), je odupirući se ugnjetavanju ponosa, metodom analogije.

Sjećam se, prije nekoliko godina, pitali su me zašto sam išla na šetnju Jugom; i ja sam se zapitala i shvatila da je možda najdublji razlog tome bio moj odnos spram crnkinje koja je godinama radila za moju porodicu, i moja rastuća bolna spoznaja da je ona tako malo živjela svoj, a tako mnogo naš život. Mislim da je moja ljubav prema njoj imala veze sa mojim hodanjem Jugom, ali sada mislim da je dublji razlog za to bio protestovati protiv postojanja takve vrste klasifikacije kao što je građanin drugog reda - protestovati u svoje ime.

Sigurna sam da je ovo bio razlog i za mnoge od vas koji su se pridružili borbi protiv rasizma. Niste to učinili iz altruističkih razloga; učinili ste to jer ste srcem osjećali šta znači biti nigger. Ako ste bili homoseksualci, i ako je to bilo javno, onda ste čak znali šta znači kada u vas gledaju sa mržnjom.

A kao pacifistima bilo vam je mnogo lakše u ovoj borbi kontrolisati svoj bijes, preoblikovati ga u nenasilan, jer mogli ste da se nosite s njim, poredeći se.

Neki od nas su u iskušenju da se nastave nositi s njim, poredeći se; i mislim da je jedna od mojih glavnih preporuka na ovoj konferenciji da se odupremo tom iskušenju. Ne sugerišem da napustimo bilo koju od borbi u koje smo uključeni. Sugerišem da ćemo, ako se budemo borili za suočavanje sa sopstvenom, ličnom, personalnim ugnjetavanjem, biti u stanju da izborimo i druge borbe u mnogo osvještenijoj solidarnosti. Suočavanje sa određenim ugnjetavanjem, svakog od nas, koje se čini duboko ličnim, je uistinu duboko političko.

Uglavnom se slažem sa Shulamith Firestone kada u knjizi „Dijalektika spola" piše da je spolni klasni sistem model za sva druga ugnjetavanja, i da, dok se njemu ne odupremo, dok ga ne eliminišemo, mi nikada nećemo uspjeti istinski eliminisati niti jedan od drugih.

Za žene, kao i za homoseksualce, vjerovatno je dovoljno jasno s kojim se bijesom trebamo suočiti. Iako je često teško priznati. Ja ne bih izostavila ovdje, kada govorim o potrebi za suočavanjem, muškarce među vama. Jer ako su žene pod ugnjetavanjem muškaraca i ne mogu biti ono što zaista jesu, muškarci, podliježući svim pritiscima da dominiraju još od ranog doba, takođe gube šansu da slobodno budu ono što zaista jesu - da prate sve one impulse suprotne očekivanim. I ne mogu povjerovati da u muškarcima nema bijesa radi ovoga, da nema duboko zakopanog bijesa.

Zapisala sam sebi ovo u zabilješke za ovaj govor, i otvorim zadnje izdanje WIN-a (US magazin koji se bavi nenasiljem, prestao izlaziti 1983.) i tamo nađem dva članka upravo o ovome, koja su pisali muškarci. Izgleda da se sada prave i grupe za

7. Džejms Bevel - američki sveštenik i lider Pokreta za građanska prava.

oslobođenje muškaraca. Htjela sam predložiti, da WRL, obzirom da je igrao važnu ulogu u savjetovanju muškaraca koji nisu bili spremni vršiti agresiju u ratovima, može razmisliti da odigra sličnu ulogu i u savjetovanju muškaraca koji bi htjeli da se odupru činiti agresiju unutar kuće – agresiju nad ženama.

Preporučila bih im to. Ovaj bi govor možda mogla nazvati: „Da li su pacifisti spremni da se naljute?"

Sugerišem da, ako smo voljni suprotstaviti se svom naizgled najličnijem bijesu, u svoj njegovoj sirovosti, i uzeti na sebe zadatak preobličavanja ovog sirovog bijesa u bijes koji je discipliniran i u potrazi za promjenom, naći ćemo se u poziciji iz koje ćemo se mnogo ubjedljivije obraćati našim drugovima i drugaricama, o potrebi da iz bijesa u najširem mogućem smislu iskorijenimo sve ono što je ubilačko.

1971.

Tekst je objavljen na:
https://peacenews.info/node/7610/anger%EF%BB%BF

Prevela Adela Jušić

Vijetnam: feministička analiza

Pre godinu i po dana, vodila se borba između delova ženskog pokreta i novonastalog anti-imperijalističkog ženskog pokreta. AIAW se veoma protivio pojavi posebnih ženskih grupa, organizovanih sa ciljem da rade na okončanju rata.

Površinski gledano, ta ideja je bila prihvatljiva. Anti-imperijalistički ženski pokret je organizovao žene da budu aktivne u anti-ratnom pokretu, u okviru struktura koje su uređene od strane muškaraca, sa ciljevima definisanim od strane muškaraca levičara i u okviru radikalne ideologije, limitirane sitnom činjenicom, da je razvijena od strane muškaraca. Na ličnom nivou, u sebi smo osećale da smo prevarene. Anti-imperijalistički ženski pokret je imao limitiranu analizu i usled toga i limitiranu viziju kako pravedno društvo treba da izgleda: nisu se bavile položajem crnih osoba, žena, radničke klase ili lezbejki u društvu. One su bile žene koje su bile protiv rata, a često i feministkinje; mi smo bile feministkinje koje smatraju anti-imperijalizam sastavnim delom naše analize.

Dobili smo od Kolektiva biblioteke oslobođenja žena iz Kembridža, Masačusets, anti-ratni govor, izgovoren od strane žene na anti-ratnom protestu u Bostonu. Nakon što se borila za pravo da govori, dozvoljeno joj je. Smatramo da je njena analiza važna za razotkrivanje korena imperijalističkog ponašanja belih muškaraca u ovoj državi, kako u svojoj zemlji, tako i van zemlje. Čuli smo od Kolektiva biblioteke da je još jedan radikalno-feministički časopis, Furije, odbio da objavi ovaj govor, jer ne žele da ohrabre žene da se bave anti-ratnim poslom. Možemo videti gde su žene koje su videle ograničenja anti-imperijalističkog ženskog pokreta mogle zauzeti takav stav. Međutim, sadržaj takve izjave je rasistički i popustljiv kada dolazi od građana zemlje koja vodi imperijalistički i genocidni rat u Vijetnamu. Ovaj članak smo štampale zato što smatramo da je pitanje anti-imperijalizma sastavni deo feminističke analize.

Kao radikalke imperijalističke zemlje imamo odgovornost da ne budemo previše kratkovide u našoj analizi. Ono što smatramo da je ispravna politička strategija za žene u ovoj zemlji često je u suprotnosti sa interesima trećeg sveta. Druge manjinske grupe su manje podložne ovome nego žene.

One imaju sličan status u ovoj zemlji kao i njihova braća i sestre u trećem svetu; kolonizovane su i getoizirane unutar SAD-a. Status žena je mnogo manje predodređen. Mi nemamo posebnu rasnu ili klasnu vezu sa trećim svetom. Sklone smo da budemo reakcionarne u odnosu na treći svet i stoga moramo biti još opreznije u ispitivanju naše politike.

Danas govorim o politici silovanja. U ovoj zemlji postoji nacionalni fenomen koji promoviše mitove o seksu i nasilju koji se reprodukuju u imperijalističkim ratovima protiv zemalja Trećeg sveta.

Silovanje je čin agresije u kojem je žrtvi uskraćena njena volja. To je čin nasilja koji uvek nosi sa sobom pretnju smrću. I na kraju, silovanje je oblik masovnog terorizma, jer se žrtve silovanja biraju neselektivno, ali naša kultura kojom dominira muškarac govori nam da su žene one koje uzrokuju silovanje, jer su u osnovi nemoralne ili na pogrešnom mestu u pogrešnom trenutku, ponašajući se kao da su slobodne.

Godinama su muški teoretičari anti-ratnog pokreta govorili o razlozima zbog kojih je Amerika uključena u rat u Vijetnamu: imperijalističko traženje profita u ratu i američka korporativna potreba za ratom zarad održavanja stabilne domaće ekonomije.

Ova analiza rata, iako je tačna, nikada nije otišla dovoljno daleko. Ona nije bila u stanju da objasni sadizam bez presedana koji je glavna karakteristika ovog rata.

Koji je razlog opsesije koje nalazimo na univerzitetima, u korporacijama i vojnim institucijama Amerike za kreiranjem sve groznijih i perverznijih metoda mučenja i smrti koji se primenjuju na ljude druge rase i drugih zemalja?

Tokom godina, naučnici i profesori su izmišljali stvari kao što su municija u obliku sitne čelične strele s većim krilcima na jednom kraju, koja ulazi u telo, proširujući ranu i dizajnirana je da isekče krvne sudove i unutrašnje organe; beli fosfor, sofisticiranija verzija napalma, koji obično mora da sagori do kosti pre nego što izađe. Program zatiranja teritorija, u kojem se preplavljuju cele oblasti stotinama i hiljadama mina dizajniranih tako da izgledaju kao lišće ili životinjski izmet i čine to područje potpuno nemogućim za život.

Hiljade kvadratnih milja u Indokini su sada preplavljene malim minama, napravljenim sa jedinim ciljem da otkinu stopalo. Ove mine ne mogu uništiti kamion ili bilo šta drugo, osmišljene su samo da bi život učinile nemogućim. Dok beli momci iz više klase sede u svojim kancelarijama i osmišljavaju ove zločine, vojska regrutuje iz redova muške omladine radnu snagu, kako bi dokazala moć svog oružja na bojnom polju. Rezultat svega ovoga je totalni rat, prvenstveno protiv civilnog stanovništva.

Civili su obično u selima i oko njih; ne mogu stalno da se kreću jer imaju porodice, imovinu i domove. Njihova pojava je signal da se upotrebi oružje, oni su glavne žrtve.

Beba od 23 meseca je bez ikakvog smisla elektrošokovana dok nije pala u nesvest.

Odakle to dolazi u američkoj psihi? Ove perverzije su proizvod siledžijskog mentaliteta. Mentalitet koji proizvodi rat koji oni uporno vode, nastaje kod kuće.

Prođimo kroz nekoliko nepoznatih činjenica o silovanju i seksualnom nasilju muškaraca.

Suzan Grifin u članku pod nazivom „Politika silovanja“ utvrdila je da zvanična kriminalna statistika kaže ženama: nasilno silovanje je najčešće počinjen nasilni zločin u Americi.

Hajde da jednom i zauvek razbijemo belu mušku propagandu koja kaže da su većinu zločina silovanja počinili crnci nad belim ženama.

Istorijski i statistički, ovo je laž. 90% svih incidenata silovanja ne prelaze rasne linije, ove zločine seksualnog nasilja obično počine muškarci protiv žena svoje rase.

Još jedan mit: silovatelj je jezivi usamljenik koji vidi ženu bez muške zaštite i iznenada je nadvladan svojom urođenom žudnjom za seksom. SRANJE.

83% silovanja od strane dvoje muškaraca su sa predumišljajem.

90% svih grupnih silovanja je unapred planirano.

58% silovanja od strane jednog muškarca je učinjeno sa predumišljajem. Silovanje nije zločin iz strasti, silovanje je akt agresije. Neobjavljeni rat protiv žena.

Još jedan mit: muškarci koji siluju žene su patološki tipovi, za razliku od ostalih „običnih“ muškaraca. Amirova studija nazvana “Obrasci zločina silovanja”, zaključuje da muškarci koji siluju nisu abnormalni.

Amir kaže: „Istraživanja pokazuju da SILOVATELJI NEMAJU POSEBAN ILI PSIHOPATOLOŠKI TIP LIČNOSTI, niti su kao grupa uvek poremećeniji od kontrolnih grupa sa kojima se porede“. Alan Tejlor, nadzornik, koji je radio sa silovateljima u zatvorima je ovo potvrdio, jednostavnijim rečnikom: „Ti ljudi su bili najnormalniji ljudi tamo, imali su dosta emocionalnih problema i inhibicija, ali su to isti problemi koje ima i muškarac koji šeta ulicom.“

Istražićemo još dva aspekta silovanja, imajući u vidu da je silovanje simptom dominantne muške kulture koja se hrani kombinacijom seksa i nasilja. Mit da neki muškarci štite, a neki siluju je lažan. Pre svega silovatelj je prosečan muškarac. Druga stvar je da svaki muškarac u društvu dobija muške koristi od postojanja silovanja. Ovi silovatelji iz fotelje, dobijaju potvrdu svoje moći i muškosti kroz silovanje, a o tome svedoči broj stranica koje su posvećene seksualnim zločinima u muškim avanturističkim časopisima. Drugi način kako muškarci uvećavaju svoju snagu silovanjem je njihova potreba da ženama nametnu srednjevekovne metode „zaštite", oličene u principu da je muškarac odgovoran da štiti ženu od drugih muškaraca, a da mu je ona sa druge strane podređena. Ovaj model „zaštite" se ne razlikuje mnogo od metoda koji koristi mafija u odnosu na sitne lokale i trgovce.

Konačno, činjenica je da se najveći stepen agresije ispoljava tokom grupnog silovanja. Mnogo više od obeshrabrivanja i sprečavanja nasilja prema ženi, prisustvo drugih muškaraca će pojačati sadizam, čak i izazvati samo silovanje. Muškarci se međusobno čikaju na nasilje.

Kakve sve ovo ima veze sa Vijetnamom?

Ono što je počelo normalizacijom seksualnog nasilja u ovom društvu je iskorišćeno od strane korporacijskih i vojnih krugova da istreniraju zlu, ubilačku armiju u laboratorijama i na ratištima. Primeri nerazdvojivosti između seksa i nasilja kod muškaraca su bezbrojni. Tokom osnovne vojne obuke, ova „pesmica" se koristi da bi se naučila razlika između puške i pištolja, što je sinonim za penis: „Ovo je moja puška, ovo je moj pištolj, prvo je za ubijanje, a drugo za zabavu". Sa ovakvom obukom, ne iznenađuju reči jednog oficira u Vijetnamu, koji je rekao: „Ne dajte da vas mediji zavaravaju, ova deca možda imaju 18-19 godina, ali oni su divne ubice, baš divne".

Ponašanje koje je uobičajeno kod kuće, uobičajeno je i vani. Muška nadmoć i nasilje oblikuju društvo u Americi. Mi smo ovde rastrgnuti rasnim, klasnim i rodnim sukobima. Kada prenesemo ove konflikte van zemlje, oni se ogledaju u vojsci, u najvišim ešelonima njihove vlade i kroz destrukciju kulture u Sajgonu.

A IZA SVEGA TOGA JE PRETPOSTAVKA APSOLUTNOG PRAVA AMERIKE DA VLADA GDE AMERIKA ŽELI DA VLADA. Strast kojom nastavljamo ovaj rat: ratni zločini više nisu ratni zločini već genocid; promocija nasilja, da bi se održao rat u kome nemamo nade za pobedu.

Kako ovo drugačije objasniti nego fenomenom muškog seksualnog nasilja u Zapadnoj kulturi. Nemačka 1944. i 1945. je bila bez nade da može da pobedi, ali uprkos tome je nastavila da pravi veće krematorijume i opakije tehnologije za uništenje.Više je nego jasno: NASILNI ZLOČINI KOJIMA SMO ŠOKIRANI U VIJETNAMU MOGLI SU BITI KREIRANI SAMO KOD KUĆE, U AMERICI, u zemlji koja uči mlade muškarce od rođenja da povezuju nasilje sa seksom. En Forin je napisala da popularni magazini, filmovi i knjige u Južnom Vijetnamu sada promovišu model vojnika, lišenog bilo kakvih ljudskih vrednosti ili političkog razumevanja. On nikada ne govori o Vijetnamu koristeći patriotske izraze.

On ubija da bi preživeo, a potom traži zadovoljstvo u seksu.

Integralni deo ove kulture je glorifikacija američkih „prirodnih instikata": seksualno nasilje i želja za novcem.

U revolucionarnom društvu nasilje i dominacija nisu nešto što održava na okupu društvo. U Kini i Severnom Vijetnamu celo društvo je oblikovano da kreira ljudske vrednosti zasnovane na ljubavi i deljenju, ne na pohlepi i nasilju.

8. maja je Nikson objavio da je uništio 7 luka u Severnom Vijetnamu, rizikujući konfrontaciju sa Sovjetskim Savezom i Kinom, da bi odbranio „američki ponos".

I.F. Stoun je rekao prošle nedelje, da postoji mogućnost da će Nikson konačno upotrebiti nuklearno oružje da raznese Vijetnam na sitne komade, samo da ne bude uhvaćen sa spuštenim pantalonama na samitu u Moskvi. Genocid celog naroda, da bi se spasio jedan muški obraz. OVO JE VRHUNAC RATNOG LUDILA.

Nalazimo se na prekretnici. Bez feminističke analize nikada nećemo moći da se borimo protiv nekih od najdubljih motiva koji stoje iza vođenja agresorskih ratova. Isti muškarci koji targetiraju žene, siluju i Vijetnam, siluju crnce i samu planetu na kojoj živimo. Silovanje je klasičan akt nadmoći, obeležen mržnjom, prezirom i željom da se slomi ili naruši ličnost. Ovo slamanje ličnosti je karakteristika modernog vremena, samo po sebi. Nikakve jednostavne reforme neće eliminisati silovanje.

Kao simboličan izraz bele muške hijerarhije, SILOVANJE JE ULTIMATIVNI AKT NAŠE CIVILIZACIJE, one koja, kako upozorava Valeri Solanas, „odvodi sebe u smrt".

Ovaj govor su sastavile lezbejke i feministkinje Holibaun, fon Brecel, Kričton i Lindblum. Izgovoren je 6. maja na velikom anti-ratnom protestu u Bostonu.

Mediji su pre protesta objavili spisak govornika, na kome su bili samo muškarci. Žene su pozvane u poslednjem trenutku i onda bile izložene otvorenom seksizmu. Mentalitet organizatora sklon dodvoravanju publici oklevao je

da dozvoli ženama da se popnu na binu i obrate. Nismo prozvane sve dok veliki broj ljudi nije napustio protest, a onda su žene u publici glasno zahtevale ženu koja će govoriti.

„Predmet feminizma je vrlo jednostavan, to je pitanje muške nadmoći koja izaziva opštu ljutnju“.

Tekst je objavljen u časopisu *Zar ja nisam žena?*, br. 1., avgust 1972., Ajova

Preveo Mirko Medenica

Džil Džonston
(Jill Johnston)

Mit o Boni bez Klajda: lezbejski feminizam i muška levica

Hapšenje Susan Saxe[1] u Filadelfiji 2. marta izazvalo je predvidljiv spoj medijskog interesa i nastavka napada na feminizam, kao i dalje izazivanje straha, netolerancije, nerazumevanja i neznanja o lezbejstvu u čitavoj zemlji kao i unutar samog pokreta. Takođe je izazvalo dalje sukobe između samih feministkinja lezbejki. I da se nije radilo o Saxe, radilo bi se o bilo kome drugom. Nakon pucnjave u SLA u Los Anđelesu prošle godine u medijima su se mogle pronaći aluzije na Mizmoon i njene prijateljice „lezbejke“. A nedavno se vezano za potragu za Petty Hearst[2], moglo pročitati o raznim „lezbejskim komunama“ u Koloradu i na nekim drugim mestima kao navodnim skrovištima za ove opasne begunice.

Hapšenje Saxe je vlastima i medijima pružilo priliku da „logički“ povežu kriminalno nasilje protiv države sa feminističkim pokretom. I sama Saxe je uvukla pokret u priču svojom dramatičnom izjavom kratko nakon hapšenja, u kojoj je izjavila da namerava da „i dalje nastavi da se bori na svaki mogući način kao lezbejka, feministkinja i amazonka“.

Prvog aprila sam čitala Newsweek za vreme putovanja avionom iz Albukerkija i brzo sam odmah iza tekstova o Faisalu, pronašla tačno ono što sam tražila. „Hapšenje Saxe je rezultat široke potrage FBI-ja, ponekad vršene pod jakim pritiskom, koja je sprovođena među lezbejskim i radikalno-feminističkim grupama u Konektikatu, Kentakiju i drugde. Grupe slične ovima su poslednjih godina povezivane sa opasnim begunicama kao što su Angela Davis, Bernardine Dohrn[4] i Patty Hearst... uprkos hapšenju, Saxe se zarekla da će se nastaviti boriti kao lezbejka, feministkinja i amazonka“.

Da su pokupili Marka Rudda[5] i da se on tada

1. Suzan Saks – jedna od deset najtraženijih žena na listi američkog FBI-a, optužena za ubistvo policajca.
2. Peti Hirst – unuka američkog izdavačkog magnata Vilijama Randolfa Hersta; žrtva otmice jedne terorističke grupe kojoj se kasnije priključila.
3. Bernardina Dohr – bivša liderka terorističke grupe Vreme podzemlja
4. Mark Rud – politički organizator, matematički instruktor, antiratni aktivista i ikona kontrakulture, najpoznatiji po svojoj povezanosti sa grupom Vreme podzemlja.

zakleo da će se nastaviti boriti kao heteroseksualac pretpostavljam da bih se u čudu pitala ko su ti heteroseksualci. Pretpostavila bih da su to neki jako opasni ljudi kad je već taj lik na listi 10 najtraženijih zbog pljačke, napada i ubistva. Da sam heteroseksualna pitala bih se šta treba napraviti da bi se nastavila ta naša pravedna borba.

Ono što želim reći je da 1970-e, kad je Saxe navodno opljačkala banku u Bostonu zajedno sa Katherine Power[5] i još tri bivša zatvorenika, od kojih je jedan pucao i ubio bostonskog policajca, vrlo je malo verovatno da bi nečiji seksualni identitet bio politički bitan u čitavoj akciji. Kad kažem „seksualni identitet" mislim na važnost koju svaka žena pridaje tome da je žena bilo u političkom ili spiritualnom smislu. I bilo da se radi o ženi koja ima seksualne odnose sa muškarcima ili sa drugim ženama.

Saxe i Power su učenice Brandeisa i bile su uključene u rad studentskog štrajkačkog centra, kao i nacionalnog štrajkačkog informacionog centra. Bile su uključene i u razne antiratne aktivnosti. Iz njihovih izjava nije jasno da li su u tom periodu bile i u ljubavnoj vezi. Takođe, iz njihovih izjava nije jasno kakva je priroda njihovog feminizma. Ljubavnice ili ne, ne postoji bitna veza između seksualne aktivnosti i političkog uverenja, ili između političkog uverenja i feminizma, pošto su mnoge žene u politici stavile svoj ženski identitet u službu jako različitih levih ili radikalnih ciljeva.

Veoma bi me iznenadilo da čujem da su dve radikalne lezbejke/feministkinje pljačkale banke sa tri hetero lika 1970-e. Radikalne lezbejke koje sam u to vreme poznavala u Njujorku su se identifikovale sa svakom ugnjetenom klasom i bile su jako ljute na vlast. Verovale su u svrgavanje vlasti i u socijalizam itd, itd. Istovremeno, one su već tada bile presekle veze sa belačkom i muškom levicom i intenzivno su preispitivale svoju povezanost sa crnačkom manjinom i sa muškarcima homoseksualcima.

Ono što je u tom periodu bilo najznačajnije radikalnim lezbejkama je bio sam lezbejski identitet i želja da što više žena „izađe iz ormara", kao i jedan pažljivi pristup ženama trećeg sveta. Takođe, i taktički sukob sa hetero feministkinjama. Te iste hetero feministkinje su u tom periodu bile u svojevrsnoj agoniji udaljavanja od levičarskih ciljeva koje su sve više smatrale ciljevima muškaraca.

1969-e i 1970-e je bilo pokušaja stvaranja velike koalicije kako bi se stvorio jedan masovan pokret, ali su ti pokušaji propali već u početku. Propali su upravo zbog toga što su feministkinje shvatile da bi stvaranje bilo kakve političke koalicije sa muškarcima samo poništilo feminističke interese i prioritete. Krajem šezdesetih postojale su tri vrste političkih žena: one koje su se povezivale sa levicom, one koje su se identifikovale isključivo kao feminiskinje i/ili lezbejke, te one koje su se povezivale sa svim i svačim pa su bile i feminiskinje i socijalistkinje i pacifistkinje i sve.

Pripadam onima koje se nikad nisu povezivale sa muškom politikom bilo koje vrste i kojima je feminizam bio jedno šokantno političko buđenje. Ustvari, ja sam u feminizam došla sa jednog još ekskluzivnijeg mesta - manjinskog identiteta lezbejke. Činjenice da sam žena nisam bila ništa svesnija od svojih hetero sestara. Primarni zadatak je bio udaljiti se od muških definicija. Kad sam čula o tome da žene zajedno sa muškarcima dižu stvari u vazduh, pomislila sam da se radi o nekoj muškoj gerili.

U zemlji ima hiljade lezbijki i možda je jedva šačica njih učestvovala u nasilnim akcijama zajedno sa razbesnelim muškarcima. To što su žene kao Saxe i Power i Oughton[6] i Dohrn i Boudin[7] i Alpert[8] postale političke feministkinje i/ili lezbejke i to krećući sa levičarskih pozicija, pa i kao jedna vrsta reakcije prema levičarskim pozicijama, sada je postao jedan zanimljiv problem pokretu.

Naravno da je sada kredibilitet lezbejki doveden u pitanje, ali s druge strane kredibilitet lezbejki kao takav nikad nije ni bio uspostavljen. Stalno se održava neka vrsta savršenog vakuma koji se onda u zgodnom trenutku ispuni negativnim stvarima, vezanim uz radikalno-lezbijski element u pokretu, koji u ovom momentu i jeste dominantan. Sa stanovišta medija, hici koje je ispalila Valerie Solanas 1968-e su hici nekoga ko je uznemiren iz privatnih razloga, dok su navodna pljačka i napad koje su izvršile Saxe i Power 1970-e, postali činovi počinjeni od strane političkih fanatika ništa boljih od Pantera koji vrebaju ulicama Oaklanda. Pojedine žene su se zbližile sa ovim „političkim fanaticima" i odmah počinje priča o „lezbejskim komunama" u kojima se priprema nekakva nasilna revolucija. Lezbejsko/feministički pokret je mnogo suptilniji i subverzivniji od onoga kako ga prikazuju muški modeli istorijske promene. Barem one žene koje ja poznajem nisu toliko glupe da bi mislile da postoji nešto vredno preuzimanja.

5. Ketrin Pauer - američka bivša zatvorenica i dugogodišnja begunka od pravde.

6. Diana Agton - članica Studenata za demokratsko društvo i grupe Vreme podzemlja.

7. Keti Boudin - članica grupe Vreme podzemlja.

8. Džejn Alpert - američka militantna levičarka i radikalna feministkinja; autorka manifesta Pravo majke: nova feministička teorija (1974.)

Žene koje su povezane sa Studentima za demokatsko društvo i Weatherpeople (Ljudi vremena) učestvuju u muškim idejama promene kroz novo i prosvetljeno vođstvo. Šta se tiče reforme unutar same strukture, mi tu navijamo za naše Belle i naše Chisholme, ali smo svesne toga da je istinska revolucija proces otapanja ledenih bregova nepoznatih ćelijskih struktura koji će evoluirati iz malih komadića zajedničke duboke unutarnje svesnosti. Ta svesnost, koja će se u početku ostvariti kroz bolno priznanje hijerarhijskog ugnjetavanja, transformiše se na različitim ravnima dok ne dođe do rođenja sebe i slavljenja spontanog ponašanja kakvo i priliči pojedinki i njenom shvaćanju konstantno promenjivih društenih prilika i okruženja.

Gde god da idem u SAD osećam tu unutrašnju borbu koja još uvek nema političko ime. To je onaj feminizam o kojemu ne možeš čitati u novinama. Ona Saxe koja se krije iza novinskih naslova ili njen život između pljačke i hapšenja, jedna je takva žena. Ona Saxe koja je dala dramatičnu izjavu nakon hapšenja, jedna je žena u očaju koja se za pomoć obraća grupi koja je u svojoj suštini totalno drugačija i strana: nasilnoj muškoj levici.

Njena molba stavlja na muke sve sestre koje su spremne pružiti toplu podršku svakoj ženi, naročito onoj koju su okolnosti dovele u situaciju da mora da posegne za ekstremnom akcijom, a koje istovremeno poriču svaku povezanost sa akcijama počinjenim pod barjakom muške levice ili sa bilo kakvim nasiljem počinjenim u ime lezbejstva/feminizma. Drugim rečima, ne postoji organizovana lezbejsko feministička akcija protiv bilo vlade bilo pojedinaca. Čak i oni delovi organizacije koji se bave problemom silovanja, najviše se bave žrtvama silovanja i metodama izbegavanja i prevencije.

Izjava koju je dala Saxe sadrži pitanje o tome koliko je ona opasna: „Zovu me opasnom ženom. Opasnom po koga? Opasnom po moje ljude? Po moje sestre koje volim?“ - i odgovor bi vrlo lako mogao biti „Da“. Sestre ne pljačkaju banke zajedno sa bivšim robijašima osim kao privatne pojedinke. Povezivanje „sestrinstva“ sa pljačkanjem banaka je optička varka koju koriste najviše mediji da bi diskreditovali pokret. Pri tome se potpuno zanemaruje odgovornost pojedinca/ke koji su zločin počinili u širem kontekstu patrijarhata u kojemu su se očevi postavili na desnicu, a sinovi na levicu. Ti sinovi su sada ostali bez bliske podrške svojih sestara koje su prebegle u feminizam. Revolucije u Irskoj ne bi bilo bez sestara.

Na svetu se sad događa jedna nova revolucija bez presedana - revolucija sestara u kojoj se ne proliva ni kap krvi. Mnoge sestre više ne žele pomagati sinovima da sruše očeve samo da bi zatim opet ugnjetavali sestre. One sestre koje su se udružile sa sinovim u poslednjem naporu protiv očeva, sad su ostale usamljene i napuštene u svojim mukama, napuštene od tih istih sinova koji nemaju ni političku platformu ni koheziju ni sredstva ni interesa za pokret koji su njihove sestre napustile. I sinovi su na kraju prepušteni samilosti svojih sestara čiji jedini cilj je i dalje samoostvarivanje, a na kraju balade i to da se postane globalni korektiv opasnoj eskalaciji maskuliniteta.

One lezbejke koje Saxe i Power doživljavaju kao neku romantičnu projekciju naše bespomoćnosti time samo pojačavaju već dobro razvijen stereotip o tome da su lezbejske samo Boni bez Klajda.

Sve kreativne i nekonvencionalne žene su bile lezbejke. Čak je i Willa Cather[9] na poštanskoj marci.

Odnos konvencionalnih žena prema ugnjetačima je još uvek takav da im se suprotstavljaju. Ova saradnja sa sinovima je stara kao i sami koreni patrijarhata. I ovakva saradnja je jedna potpuno besmislena vrsta opozicije. Tako na primer, u ovoj sadašnjoj frci, ova saradnja znači verovati FBI-u. Onom istom FBI-u koji želi uhvatiti begunce optužene za ubistvo. Onom istom FBI-u koji se ne „infiltrira“ ni u kakav pokret, jer ne postoji ništa u šta bi se mogao infiltrirati, već koji i dalje uredno obavlja svoje dužnosti zlostavljanja velikog broja nedužnih ljudi i koji na taj način pridonosi atmosferi opšteg straha, netolerancije, nerazumevanja i neznanja o pokretu koji ima duboku obavezu spiritualnog uskrnuća žene.

Odlučnost sa kojom su mediji pristupili ocrtavanju lezbejstva/feminizma kao nečeg izuzetno negativnog, samo je još jedan pokazatelj koliko je establišment nespreman da sagleda napore ugnjetavanih (žena, lezbejki itd.) da budu jedan vitalni korektiv na globalnoj sceni, a koji pridonosi opstanku i poboljšanju.

Muška levica je mrtva, a s njom su mrtve i žene koje su sudelovale u njoj.

Ona Saxe koja je uhapšena 27. marta ne može biti ona ista žena koja je opljačkala banku u septembru 1970-e. Verovatno će joj biti data prilika da i sama objasni tu razliku.

Svaka žena koju poznajem, razmišljala je o tome da opljačka banku ili o tome da upuca nekog gadnog lika, ali ne poznajem nijednu koja bi uvukla čitav jedan pokret u akciju koju je osmislila pojedinka. Žena koja je napisala autorski članak u Boston Globe-u je sugerisala da je Saxe možda izjavila da je heteroseksualna svingerka. Da mi

9. Vila Kater - američka spisateljica; dobitnica Pulicerove nagrade za roman Jedan od nas (1922.)

neko kaže da se neka žena zarekla da će se i dalje boriti kao hetero-svingerka pomislila bih: pa da, svingeri su stvarno čudna bratija. Što se tiče sada već propale muške levice, nešto najinteresantnije što sam čula o ostacima iste je da će krajem godine Jerry Rubin izdati knjigu o svojim primalnim terapijama na obali. Preporučila bih mu da je nazove „Samo za muškarce". Pitam se šta bi moglo biti zanimljivije tim određenim muškim hetero-tetkama od otkrivanja stvarnih emocionalnih razloga koji leže u pozadini njihove želje da sruše očeve u ime revolucije ili socijalizma ili čega već, a u šta vole uvući i svoje mamice i sestrice. Toliko o njima. Mi imamo svoja sranja koje treba srediti. Vani je još mnoštvo novih otkrića i trebaće nam ih još mnogo više da bi otkrile uzorke naših motivacija i potreba kroz koje ćemo projektovati politiku.

(1975.)

Tekst je objavljen u časopisu *Lezbejski glasovi*, br. 1, septembar 1975., Kalifornija

Prevela Marijana Stojčić

Kerol Adams
(Carol Adams)

(J)Edipov kompleks: feminizam i vegetarijanstvo

„Šta je civilizacija? Šta je kultura? Da li je moguće da se jedna zdrava grupa ljudi rodi od očeva nasilnika, ratnika ili klaničara; ili od majki ropkinja – neznalica i izdržavanih lica? Gde su ti istoričari koji beleže uspon i pad nacija u odnosu na položaj žena u njima?"

Agnes Rajan (Ryan)[1]

To što sam postala vegetarijanka se činilo nepovezano sa evolucijom mog radikalnog feminizma – ili sam bar tako mislila. Dok sam bila mlađa, kasapljenje životinja na mojoj ulici me uznemiravalo, a pomisao na krave koje vode na klanje me progonila dok sam jela goveđi odrezak. Džigerice, mozak i jezici – bilo koja hrana povezana sa prepoznatljivim delovima životinje su mi bili nejestivi, a što je meso bilo skrivenije pod sosevima, začinima itd. bilo mi je ukusnije. Pominjanje konjskog mesa je u meni izazivalo ogroman gnev.

Na filozofskom nivou sam se slagala sa vegetarijanstvom, ali nisam imala ličnu motivaciju da ga primenim sve do svoje dvadeset i prve godine kada mi se na tiroidnoj žlezdi pojavila zloćudna izraslina. Istraživajući uzročnike kancera otkrila sam da hormon rasta DES[2], korišćen u povećanju mase goveda, jeste uzročnik raka materice kod adolescentkinja čije su majke jele ovo meso. Hormon, prisutan u mesu koje jedemo, je naročito štetan za žene jer utiče na naš hormonski balans. Nakon operacije otišla sam kod svojih roditelja kako bih se oporavila i jednog od konja su mi ubili lovci. Mnogi seljani su se šalili kako bi ga trebalo pojesti, a ja sam se pitala zašto sam razlikovala konjsko meso od drugog mesa – sva su bila rezultat smrti. Primetila sam koliko smo nesvesni dok jedemo, koliko brzo konzumiramo hranu i kako se često uz jelo gledaju vesti koje sadrže izveštaje o najnovijim nasilnim događajima.

Feminizam se u jednom svom delu bavi lečenjem –

1. Agnes Ryan, „Civilization? Culture?," beleške za Vegetarian Pocket Monthly, Agnes Ryan papers, Box 2, Schlesinger Library, Radcliffe College, Cambridge, Mass.
2. Diethylstilbestrol, prim.prev

isceljenjem nas samih, našeg odnosa sa drugim ženama i sa prirodom. Mnoge žene su zaključile da konzumacija mesa dovodi do neravnoteže i predstavlja pretnju ovom isceljenju - kako fizički tako i moralno. Nasledile smo tradiciju isceliteljki i lagano učimo o biljakama što nam je ostalo od veštica. Mnogi srednjovekovni ženski manastiri su bili vegetarijanski. Jedna žena nam prenosi ideju da su veštice zadržale znanje od pramajki koje su kultivisale biljke. Koliko „bapskih priča" sadrži lekove uz korišćenje mesa?

Žene devetnaestog stoleća su se veoma zainteresovale za lečenje kao metodu oslobađanja žena od nametnutih fizičkih, mentalnih i duhovnih stega. Narodni zdravstveni pokret (the Popular Health Movement) je tokom 1830-40ih zagovarao komotnu odeću, žitarice od celog zrna, uzdržavanje od alkohola i često kupanje. Žene poput Elen G. Vajt (White) i Meri Gouv Nikols (Nichols) su kombinovale ciljeve ovog zdravstvenog pokreta sa svojim feminizmom. Nikols je još 1837. držala predavanja o anatomiji i fiziologiji - zagovarajući da žene neće biti slobodne sve dok ne razumeju negu i lečenje sopstvenih tela. Govorila je o „celovitoj ishrani, svežem vazduhu, higijeni, vežbi i odsustvu žurbe"[3] kao načinima hvatanja u koštac sa bolešću i pomogla da se otvori prvi vegetarijanski restoran u Londonu. Takođe je svedočila o vizijama koje je primila iz sveta duhova i verovala u „telesno zdravlje koje omogućuje život duše."[4]

Elen G. Vajt, Eni Besant i Madam Blavacki (Blavatsky) su postale vegetarijanke kroz kontakt sa svetom duša. Vajt, jedna od osnivača Adventista sedmog dana, je prihvatila i feminizam i govorila je javno o važnosti konzumacije hrane bez mesa. Tokom 1870ih Franses Vilard (Willard), koja je već bila sifražetkinja i aktivistkinja trezvenjačkog pokreta, otpočinje sa istraživanjem frenologije, teozofije i okultnog i postaje vegetarijanka: „Osetivši se srodnom sa dušom negovorećih životinja, postala je vegetarijanka."[5] Vilard je, poput ostalih, zagovarala svež vazduh, vežbu i razumne reforme u oblačenju.

Još je jedna žena povezala vegetarijanstvo i feminizam koristeći do određene mere natprirodne moći dostupne ljudima - to je bila Agnes Rajan čiji su spisi u nekoliko kutija sačuvani u Šlezinger biblioteci u Kembridžu, Masačusets. Tamo se može naći njena autobiografija, vegetarijanski roman, feministički i pacifistički romani. Bila je glavna urednica Ženskog žurnala, sifražetskih novina i zadržala je devojačko prezime nakon udaje. Tvrdila je da je „rat institucija muškaraca,[6] protivila se Prvom svetskom ratu i pokušala da pridobije ostale feministkinje u mirovni pokret. Uvidela je važnu poveznicu među ratom, jedenjem mesa i seksizmom i napisala bezbroj pesama o štetnosti jedenja mesa. „Znala sam da muškarcima ne bi trebalo da smeta ubijanje. Zar nisu oni obično kasapini, vojnici i dželati?[7] U svojoj prepisci sa Mod Frešel Šarp (Freshel Sharpe), još jednom vegetarijankom pacifistkinjom, često pominje Veliku Majku.

Devetnaesti vek je iznedrio veliki broj vegetarijanki feministkinja: Margaret Fuler, Lujza Mej Alkot, Viktorija Vudhal, Meri Šeli i sestre Grimke. Vegetarijansko društvo je održavalo ogromne proslave tokom 1850ih pozivajući počasne gošće poput: Lusi Stoun, Amelija Blumer i Suzan B. Entoni. Često se nazdravljalo „Potpunoj apstinenciji (od alkohola), ženskim pravima i vegetarijanstvu."[8] U Otavi su kanadske sifražetkinje 1910. godine otvorile vegetarijanski restoran. Ana Kingsford, britanska lekarka i sifražetkinja, se distancirala od pokreta za pravo glasa ženama zbog toga što su jele meso. Insistirala je na tome da su „te žene u zabludi jer nisu u mogućnosti da shvate kako je univerzalni mir nemoguć za karnivorsku vrstu."[9]

Brojne su povezanosti karnivorske rase i seksističkog društva. Silovanje zemljišta od strane mesojeda (potrebno je 6 do 10 puta više zemlje da bi se nahranili mesojedi) se uzima zdravo za gotovo na sličan način kako se prihvata silovanje žena. Kolonijalizacija nekih država od strane SAD-a, poput Brazila, u svrhu obezbeđivanja mesa sliči kolonijalizaciji ženske energije od strane američkih muškaraca: u oba slučaja je uskraćeno samoopredeljenje jer bi to štetilo interesima ugnjetača. Agresija prema životinjama i ženama se nalazi na istom kontinuumu. Pa tako muškarac braneći lovce kaže: „Šta bi svi ovi lovci na zečeve radili ukoliko se ne bi praznili na ovaj način. Reći ću vam šta bi radili - pili, bančili i tukli svoje žene"[10]

Komadanje žena od strane muškaraca me podseća na komadanje životinja na jestive delove. U proleće 1975. godine Dženis Rejmond (Raymond), predavačica feminističke i medicinske etike na fakul-

3. Mary Rice, „Daughters of Demeter: Women and Plants," The Second Wave: A Magazine of the New Feminism, vol. 3, no. 2
4. Ibid, str. 61
5. Mary Earhart, Frances Willard. From Prayers to Politics, (Chicago: University of Chicago Press, 1944), str. 296
6. Agnes Ryan, neobjavljena autobiografija, Schlesinger Library, Radcliffe College, Cambridge, Mass., str. 492
7. Ibid, str. 312
8. Gerald Carson, Cornflake Crusade, (New York: Rinehart and Co., 1957), str. 19
9. Navod iz Connie Salamone Velmadaughter, „A Vegetarian Feminist Paper: Feminist as Rapist in the Modern Male Hunter Culture," Majority Report, oktobar 1973, vol. III, no. 6, str. 1
10. Cleveland Amory, Man Kind? Our Incredible War on Wildlife, (New York: Harper and Row, 1974), str. 14

tetu Hempšir je govorila o psihohirurgiji i lobotomiji – naučnom komadanju i seciranju mozgova žena. Sedele smo u restoranu „The Peasant Stock“ na Kembridžu čije su zidove ukrašavale slike žena. Odmah se moglo primetiti da su na slikama ženama nedostajale cele glave: tela su prikazana od usana do bedara sa prenaglašenim grudima i stidnim dlakama. Isprva sam bila zaprepaštena da ljudi mogu da gledaju ove slike dok jedu, ali sam onda shvatila da su i slike, poput mesa koje se tu jelo, bile deo muške navike da objektivizuje, komada i proždire. Na bostonskoj pijaci Hejmarket, u dve mesare, bili su okačeni posteri golih žena sa telima na kojima su bili označeni mesarski proizvodi koji su naglašavali najvrednije delove. U Nju Džerziju postoji mesto koje služi samo odreske pod nazivom „Adamovo rebro“ – šta misle koga to jedu?

Konzumacija mesa često zahteva suspenziju svesnih misli o tome šta radimo. Različite feminističke autorke navode da kada su jednom osvestile šta je to što jedu morale da prekinu sa mesom: Džil Džonston – „Kad razmislite o tome, veoma je neobično unostiti mrtva tela u sopstveno“; Ela Viler Vilkoks – „Nemoguće je da jedete bilo koje meso kada jednom osvestite grozomorne detalje transporta i ubijanja životinja i ptica“; Karen Mesner: „Razumela sam da je meso deo zaklane životinje“; Monika Hačings: „Bilo bi manje mesojeda kada bismo svi sami klali da bi jeli“[11]; Margaret Atvud: „Spustila je pogled na polupojedeni odrezak i iznenada videla splet mišića. Krvavo crvenih. Deo stvarne krave koja se nekada kretala i jela i bila ubijena, oborena udarcem u glavu dok je stajala u redu poput nekoga ko čeka tramvaj. Naravno, svi su to znali. Ali većinu vremena nikada o tome ne biste razmišljali“[12]; Agnes Rajan: „Nikada nisam bila u stanju da progutam zalogaj mesa ili ribe u celom svom životu ukoliko bih se setila odakle je to dolazilo i *kako* je došlo!“[13]

Kada ste vegetarijanka to pojednostavljuje kuvanje – što je još uvek ženski deo posla. Mogle bismo i posumnjati da se u teoriji vegetarijanskog kuvanja nalazi feministička žudnja da se žene oslobode kuhinje. Emili Forster u svom vegetarijanskom kuvaru (Vegetarian Cookery) iz 1917. godine navodi: „Neki od najukusnijih recepata zahtevaju svega kratko kuvanje i moguće je dobiti veoma zadovoljavajući obrok bez imalo kuvanja što je svakako prednost u naporima da se ženama omogući razumno radno vreme u domaćinstvima.“[14] Grejamova dijeta iz devetnaestog veka je takođe oslobodila vreme ženama: „Kuvala se topla hrana svega jednom nedeljno, a ostalo vreme jelo se hladno čime se uštedelo na dragocenom vremenu za važnije od jela i pića... Nema sumnje da su u vremenu prejedanja i prekomerenog pijenja veći deo života žene provodile u pečenju, kuvanju i služenju ogromnih obroka te da je Grejamova dijeta dovela do pojednostavljanja vođenja domaćinstva i predstavljala unapređenje u ishrani.“[15]

Mardž Pirsi je jedna od nekoliko žena romanopisaca koja je povezala porast svesnosti kod žena i gubitak želje da se jede meso. U svom romanu „Male promene“ pronicljivo daje primer povezanosti potlačenog položaja žena i jedenja mesa. Betin muž, u pokušaju da je kontroliše i manipuliše, baca kontraceptivne pilule u ve-ce šolju. „Sedeći za stolom, nakon nekog vremena, počela je da jede žvaćući pljeskavicu zalogaj po zalogaj. Zarobljena životinja koja jede mrtvu životinju. Žvakala je i gutala. On je želeo da je zarobi.“ Uspeva da pobegne i seli se u Boston gde postaje vegetarijanka. „Odvratnost u jedenju mesa je ostalo od te večeri sa pljeskavicom. Delom je bilo sujeverje, delom moralnost: pobegla je u slobodu i nije želela da krade živote drugim toplokrvnim stvorenjima.“[16]

Jedenje mesa jeste maskulina aktivnost. Ko je taj koji stoji za roštiljem i seče meso? Muškarci koji jedu mesa i krompira su navodno jaki i izdržljivi i to je rezultat njihove ishrane mesom. U jednom kuvaru recepti su podeljeni po odeljcima od kojih su dva „žensko gostoprimstvo“ i „samo za muškarce“. U prvom odeljku se nalaze recepti za povrće, salate i supe dok drugi sadrži uputstva za pečenje, odreske i govedinu. Sposobnost da se kupi meso predstavlja meru muškarčeve muževnosti. Nedavno je u televizijskoj emisiji zabavnog karaktera bila scena u kojoj voditelj Arči Banker odbija goveđu supu od gđe Džeferson jer bi prihvatanjem priznao da „nije u stanju da zaradi za meso u kući“. Tokom bojkota mesa, Mekdonlds restorani su zabeležili veći prihod usled toga što su muškarci tamo odlazili nakon večere kod kuće jer nisu mogli da se zasite povrtnim jelima koja su im žene pripremale.

Boston Globe je objavio članak aprila 1975. godine izveštavajući o kanibalizmu u ratu u Kambodži. Tamo nalazimo na sledeći komentar: „Skuvali su i podelili meso među sobom i pojeli ga – što predstavlja čin kambodžanskih vojnika kako sa vladine tako i sa strane pobunjenika koji često čine jedni drugima.“ Kanibalizam je često povezan takođe sa muškarcima u bajkama: „U narodnim predanjima svih nacija, džinovi su često

11. Citati iz materijala koje je sakupila Koni Salamon Velmadoter (Velmadaughter)
12. Margaret Atwood, The Edible Woman, (Toronto: McClelland and Stewart, 1969) str. 151
13. Ryan, str. 312
14. Emily Forster, Vegetarian Cookery, (London: W.Foulsham and Co.,1917), str. 10-11
15. Gerda Lerner, The Grimke Sisters from South Carolina, (New York: Schocken Books, 1971), str. 252
16. Marge Piercy, Small Changes, (Greenwich, Ct.: Fawcett, 1972), str. 32

prikazani kao muškarci koji vole ljudsko meso"[17] Vegetarijanci smatraju da razlika u jedenju životinja i ljudi nije veća od minimuma. Džordž Bernard Šo je nazvao jedenje mesa „kanibalizam u kojem je herojsko jelo izostavljeno". Margaret Atvud u svom romanu *Izranjanje* piše o lovcima na sledeći način: „Kad ne bi ubijali ptice i ribe onda bi ubijali nas. Životinje umiru kako bismo mi mogli živeti, one su zamena za ljude... A mi ih jedemo, bilo iz konzervi ili drugačije, mi smo konzumenti smrti, meso mrtvog Hrista vaskrsava u nama, dajući nam život."[18]

U našem društvu je kanibalizam posvećen. Hrišćani često jedu „telo Hristovo" na crkvenim ceremonijama. Muškarci „lovci na žene" proždiru žene vekovima, kako metafizički što Ti Grejs Etkinson objašnjava kroz gutanje ženskih energija i ideja ili praktično. Savet Virdžinije je 1609. godine zapisao da „je postojao jedan član koji je smrtno mrzeo svoju ženu te je tajno ubio". Ono što taj Savet nije zapisao jeste da je „nakon što je zaklao ženu koja mu je spavala na grudima, isekao na komade, usitnio i jeo sve dok nije pojeo sve njene delove, osim glave."[19] Muškarci su goniči lovine, vukovi koji progone jestive žene - koke, parče mesa, maca, med, šećer, kolačić, golubica, mače, jagnje, srna, kučka, šišmiš, lija. Sleng za kunilingus (u engleskom jeziku) je „pojesti" i kako Džermejn Grir ističe „ukoliko je žena hrana onda je i njen polni organ takođe za konzumaciju i to u obliku tegle meda, pite ili kolača."[20]

Moguće je da simpatije koje mnoge žene osećaju prema životinjama zapravo prepoznavanje obostrane viktimizacije kako žena tako i životinja od strane muškaraca. Fondacija za životinje[21] je uglavnom sastavljena od žena kao i ostale ekološke, prirodnjače i grupe koje se zalažu za zabranu vivisekcije. Gadljiva žena u lovačkoj poteri je stereotip kojem se smejemo, ali je vrlo moguće da upravo predstavlja žensku odbojnost prema lovu na druga bića.

Istorijski lov predstavlja muško zanimanje. „Organizovano predatorsko nasilje je oduvek bilo monopol muškaraca, bilo da su ga sprovodili nad životinjama za lov ili nad onim ljudima-neprijateljima koje su definisali kao ne-ljude (pa samim tim svrstali u vrstu životinja za odstrel).[22] U trenutku kada je lov postao izlišan razvili su se muški sportovi: lov na lisice, borba s bikovima i ribolov u kojima se koriste falusni simboli poput pušaka, strela, ribarskih štapova i mačeva.

Lajonel Tajger, Dezmond Moris, Robert Adri i ostali pisci maskulinisti zagovaraju da je žudnja za lovom urođena te da je naš nagon za ubijanjem deo povezanosti sa divljim životinjama. Njihove su teorije zasnovane da je čovekova evolucija rezultat njegovog lova. Ignorišu činjenicu da „su najbliži srodnici čoveka u prirodi skoro potpuni vegetarijanci."[23] Mnoge feminističke antropološkinje propituju ovu teoriju urođene agresivnosti, ali nijedna od njih ne navodi da bi jedenje mesa možda moglo biti uzrok agresivnosti. Poput Morisa i ostalih, moguće je da su pobrkale uzrok i posledicu. Možda je jedenje mesa to što uzrokuje nasilje i agresiju koje su primetne u lovu, sportovima i ratovima karakterističnim za patrijarhalno društvo. U Bagavad Giti piše da jedenje mesa podstiče kod ljudi agresiju, razdražljivost i otupljuje um. Naučne studije ovo potvrđuju - obilje adrenalina koji se oslobađa kod životinja prilikom klanja u velikoj meri dovodi u disbalans naše horomonalno stanje i vodi u agresivno ponašanje.

Mnogi veruju da ljudi nisu stvoreni da budu mesojedi. Meri Bejker Edi tvrdi da „individualnost koju je bog stvorio nije mesožderska".[24] Mi nemamo očnjake poput mesožderskih životinja, i nemamo kiselu pljuvačku niti snažne želudačne sokove koji bi razgradili meso. Imamo dugo tanko crevo koje je uglavnom prisutno kod biljojeda. (Kratko tanko crevo brže izbacuje otrove sadržane u mesu.) Vegetarijanci navode dobrobiti koje njihova ishrana ima po zdravlje: „Biljna ishrana ima veoma povoljne posledice po naše mentalne sposobnosti i povećava živost imaginacije i prefinjenost osećanja i tačnost rasuđivanja."[25] „Nezdravo stanje tela i uma uglavnom nastaje, održava i razvija se usled beskrajnog kontakta sa mesom zaklanih životinja i njegovim stimulišućim - ne hranljivim - dejstvima."[26] „Iz zdravstvenih razloga vegetarijanska ishrana se korisi kao prijatelj u nevolji. Reumatizam, ekcemi i druge bolesti se dokazano mogu držati pod kontrolom kroz dosledno pridržavanje vegetarijanske ishrane."[27] Kardiovaskularna oboljenja su proporcionalno prisutnija u državama čije

17. William & Ceil Baring-Gould, The Annotated Mother Goose, (New York: Bramhall House, 1962), str. 103
18. Margaret Atwood, Surfacing, (New York: Popular Library, 1972), str. 134-35
19. Julia Cherry Spruill, Women's Life and Work in the Southern Colonies, (New York: Norton, 1938), str. 5
20. Germaine Greer, The Female Eunuch, (New York: McGraw Hill, 1971), str. 262
21. The Fund for Animals, osnovana 1967. godine, prim.prev.
22. Lionel Tiger & Robin Fox, The Imperial Animal, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971), str. 213
23. Robert Briffault, The Mothers: A Study of the Origins of Sentiments and Institutions, (London: George Allen and Unwin, 1927), vol. II, str. 460
24. Navod iz gđa. Bowdich, New Vegetarian Dishes, (London: George Bell and Sons, 1892), str. 153
25. Navod iz Susan Kippax, "Food as a Variable in Psychophysiology (or Are You What You Eat?)," neobjavljen rad, Cambridge, Mass., 1975
26. Ellen Goodell Smith, The Fat of the Land and How to Live on It, (Amherst: Carpenter and Morehouse, 1896), str. 13
27. Forster, str. 7-8

stanovništvo više konzumira meso. Konzervansi iz mesa mogu dovesti do deformiteta fetusa kod trudnica. Urinska (mokraćna) kiselina koja je prisutna u mesu koje jedemo može uzrokovati artritis kod žena nakon menopauze.

Kako smo onda postali mesojedi? Evelin Rid i Elizabet Guld Dejvis ovo vide kao rezultat svrgavanja matrijarhata. Ženama se istorijski priznaje početak poljoprivrednog obrađivanja zemlje i one jesu bile kultivatorke zemljišta. Mnoge antropološke studije daju primere plemena u kojima se još uvek čuvaju uloge žena kao vrtlarki i muškaraca kao lovaca. Rani istraživači/ce matrijarhata, Džejn Harison i Robert Bifol, između ostalih, takođe detaljno opisuju žensko obrađivanje zemlje i naknadno obožavanje boginja.

Evelin Rid beleži da su se muškarci priklonili jedenju mesa mnogo brže od žena. Kada bi muškarci otišli u lov žene bi „nastavljale da sakupljaju biljnu hranu umesto da love i ubijaju životinje." Muškarci apologisti/antropolozi objašnjavaju isključenje žena iz lovačkih družina govoreći da je to predstavljalo uzvišenu, mušku funkciju. Rid propituje ovakvo posmatranje stvari: „I dan danas postoje mnoge primitivne oblasti u kojima žene ne jedu meso kao obavezan sastojak svoje ishrane." Ona dalje objašnjava: „Ženski otpor jedenju mesa se može uočiti u veoma dugom periodu i primetan je i u otporu zajedničkom obedovanju sa muškarcima koji jedu meso". „Ovim autorima ni ne pada na pamet da su se žene možda povukle iz okruženja koje povezuju sa hranom koja izaziva odvratnost." „Meso je moguće postalo imovina i privilegija muškaraca u patrijarhalnom društvu, ali su u periodu matrijarhata žene odlučile same za sebe da li će jesti meso, i to često nisu činile."[28]

Mišljenja sam da ljudi nisu stvoreni da jedu meso. I kako vreme prolazi, žene su te koje ovo sve češće uočavaju od muškaraca. Za žene vegetarijanstvo može izražavati deklaraciju nezavisnosti od muškaraca lovaca, ali i odbijanje hrane koja se dobija iz nasilja i uzrokuje nasilne aktivnosti. I kako prelazimo u ženske prostore sve se više povezujemo sa sestrama iz prošlosti. Za mene, ali i za njih, vegetarijanstvo je jedan od načina da se feminizam sprovede u praksu.

1975.

Ovaj prevod je urađen i objavljen uz saglasnost autorke Kerol Adams od 06.05.2019. godine

Tekst je objavljen u knjizi *Feministička čitanka*, 1975.

Prevela Ana Zorbić

28. Evelyn Reed, Woman's Evolution: From Matriarchal Clan to Patriarchal Family, (New York: Pathfinder Press, 1975), str. 70-73, 93

Lezbejke ljevičarke

Četvrtog jula održana je Socijalističko-feministička konferencija koja bi trebala zvati sama sebe: Ženska pomoć Socijalističkog pokreta. Sigurno, to su sve žene (koje nose muškarčeve lijeve poruke) žene govornice, i zabavljačice (Slučajevi golubova primjećuju probleme njenih muških govornika koji su rekli „Dobro muškarci su nas uvalili u ovaj problem (svjetska situacija danas) i naš je posao izvući nas iz toga!" ha ha aplauz!!! Da gospodine, realna živa feministička konferencija.

Ušle smo u registracijsku dvoranu gdje su nam rekli da nema soba za sve one koje se nisu preregistrovale. Kad smo se svađale rekavši da nismo imale novac za preregistraciju i da smo se vozile pet sati do tog mjesta, poslane smo sobu za „prelijevanje" gdje je sjedilo šest žena za stolom, koje su nam rekle da nije bilo neizvjesnih uslova da se ne bismo mogle registrovati.

Da bi se razjasnila ova tačka rečeno nam je kako su provele protekla 24 sata odlazeći na aerodrome i autobuske stanice da bi usmjerile žene direktnije. Tako da smo im odgovorile ako je to zaista bila njihova politika u stvarnosti njihovog svijeta, prilagoditi konferenciju da se upoznaju ljudske potrebe, umjesto da se prilagođavaju ljudi da se uklope u potrebe Antiohija koledža.

$25 od $30 dolara je išlo za Koledž.

Rekle su nam da izađemo. Odgovorile smo im da im pokažemo, da ostajemo sa akreditacijom ili ne. Kada smo prenijele drugim ženama naš problem i zatražile kopiju rasporeda, odbijene smo i ignorisane.

Neizbježno, susrele smo se sa više odbijanja, kako smo postajale brojnije.

Konferencija je počela. Tražile smo da dobijemo mikrofon da objavimo postojanje toliko neregistrovanih žena i mogućnost našeg sudjelovanja. Odbijene smo, sklonjene u stranu, traženo nam je da napišemo izjavu kako već nema vremena za objavu.

U konačnici, u odguravanju „nas natrag i dalje sve dok ne nestajemo" nakon brojnih opštih najava mi smo vikale, blago cvilile za egzistenciju i molile da li možemo ostati.

Publika je aplaudirala naizmjenično, inače smo bile opet ignorisane.

Konačno na kraju večeri, za vrijeme diskusije, odgovarajući Radionici trećeg svijeta, žena je pročitala izjavu za neke veoma osviještene žene iz Kansasa, žene koje su imale finansijska sredstva da prepoznaju sva sranja unaprijed, koje su preispitivale visoke cijene doprinosa i ustanovile da sve to dolazi iz obzira prema svijesti organiziranja.

Cijeli vikend je trajao uobičajen poziv za „sve naše sestre radničke klase", „Kako da IH više zainteresujemo za ono što MI radimo i govorimo". MI smo bile tu, ali nas nisu pustili unutra!

„Publici" je rečeno da mogu aplaudirati ali bez siktanja i zviždanja. Dobro, la de da!

Apsolutno nema načina da se kaže da je neko protiv ili je uvrijeđen od strane „onoga što je rečeno (i dogođeno) ili čak, da se kaže da je većinski dio slušatelja odbio ono što je govoreno. Osobe su se osjećale veoma izoliranima i da nam je to nametnuto. Da ništa ne kažemo na primjetno odvajanje na „organizatore" i „mase". Nisam dok nije došao svježi vazduh, u formi Žena trećeg svijeta, žena koje su govorile kao na panelu i onda su razvukle mikrofon na podu.

Bile su uobičajne Radionice trećeg svijeta, Lezbejske (u kojima su lezbejke top prioritet) etc., ali nema radionica bijelih srednjeklasnih žena, nema radionica heteroseksualnih žena, nema radionica za privilegirane kako bi se samokritikovale. Ovo se akcentira podjelom na naš i njihov stav. Uvijek su oni koji imaju konferencije i mi koje imamo radionice da bi se prepirale s njima o tome što one ne znaju o sebi i načinima na koje nas ugnjetavaju.

Bilo je mnogo Lezbejskih govornica, ali se činilo da je tabu govoriti o primarnom izvoru ugnjetavanja Lezbejki, nuklearne porodice i kako je oruđe patrijarhata da drže žene i djecu ugnjetanima u cilju održavanja muške moći i privilegije.

Ipak su se ogranizatorke svojski potrudile da smjeste i budu oprezne da ne bi kritikovale heteroseksualne Žene trećeg svijeta kad su govorile o apsolutnoj potrebi da se održi nuklearna porodica.

Skoro je izgledalo kao da su Treći svijet, Radnička klasa i Lezbejke korišteni jedini protiv drugih u ime muške Socijalističke dogme. „Liderke" radionica, prearanžirane su jasno u Lezbejskim i Psihološkim radionicama, svakako, „da je tu više koordinatora i stalno su pokušavale usmjeravati komunikaciju u drugom smjeru svaki put kad se diskutovalo o seksizmu i patrijarhatu, najvećem neprijatelju, umjesto muške Socijalističke dogme koji je kapitalistički izvor za sve. Jasne su kontradikcije kad samo čujemo frazu (sasvim zasluženo) za Kubu i Kinu, ali gdje je kritika?

Koliko bi se muškaraca socijalista složilo za delegiranje lezbejke u zemlju koja nas zove odvratnima? Koliko bi ponosnih lezbejki otišlo tamo pod tom zastavom?

Čini se sada da čak i Socijalisti izbjegavaju Lezbejke zato što navodno imamo neiscrpnu energiju i ne možemo biti ignorisane više. Dobro, ako nas zaista poštuju i NAŠU POLITIKU toliko, zašto nam se ne pridruže umjesto što pokušavaju regrutovati i raspršiti našu energiju?

Lezbejke znaju odgovor. Cijeli vikend lezbejke su trčale okolo zbunjene i preplašene da kažu šta zaista osjećaju sve dok se u nekoliko poslednjih sati kada smo se pronašle i osjećale dovoljno udobno da progovorimo o tome kako se osjećamo i kako smo preuzete. Prvo od strane kapitalista, a sada od strane ljevičara. Mnogi koji su pripadali Socijalističkim grupama su se pitali - što se događa, ali uz strah da se progovori.

Ogranizatori su nam stavili do znanja da neke grupe koje se ne slože sa četiri tačke konferencije, nisu dobrodošle. Jedna od tih grupa, Oktobarska liga (Antilezbejska) je bila tu kako bi prodavala literaturu. Nakon nekoliko žalbi na antilezbejske primjedbe, neke su se Lezbejke žalile na komitetu koji je nakon sastanka rekao, dobro, mi ne volimo njihovu politiku i ne želimo ih ovdje, ali šta možemo uraditi? Ako ih želite izbaciti, samo naprijed. Tako da je mala grupa lezbejki morala opet da odradi prljavi posao sama i za sebe.

Ovo je još jedan primjer više zašto se drugi osjećaju uznemireno od iznenadnog izbjegavanja Ženskog i Lezbejskog pokreta. Ako je postojala bilo koja „ugnjetana grupa" od strane Oktobarske lige koja je o tome govorila na takav ponižavajući način, ogranizatori bi nasrnuli na mase kako bi popravili situaciju. Kao da je samo jedan organizator bio prisutan: lezbejke koje su predstavljale same sebe. Tako da su „samo te Lezbejke" bile zlostavljane.

Još jednom, jasno je da zato što nemamo moć u ovom svijetu kojim dominiraju muškarci, i činjenicom da smo ilegalke, mi nismo toliko važne kao druge ugnjetene grupe kako tu nema, i nikad neće biti, velikog bockanja za poštovanje za sve-poznato, bačeno oružje ubrizgana retorika lidera u našoj sredini. Muškarci ljevičari nikad neće priznati našu politiku ili našu snagu sve dok ne prestanu da razmatraju da nas liječe, ako je to ikad uopšte moguće, zato što to znači da bi oni morali odustati od njihove moći i svojih ega.

Čitav patrijarhat, lijevi ili desni, ne može priuštiti da prizna da je naš stav za liječenje, zato jer su previše „civilizirani" u sadašnjosti potpuno masakriraju nas tako da se ili pretvaraju

da mi ne postojimo, ili pokušavaju da nas preuzmu u svoju stvarnost.

Kao Revolucionarne lezbejke mi ćemo kreirati sistem koji će funkcionisati kako bi dostigle našu ponekad jasnu ideologiju. Uništavajući seksizam možda imamo šansu da se borimo da uništimo rasizam, kapitalizam, imperijalizam i ejdžizam. Prije ćemo dostići naše ciljeve ako ima podrške ili razumijevanje od drugih. Ako ne, trajaće malo duže. Sad trebamo pozitivne pristupe i ideje. Umorna sam od tog što uvijek trebam trošiti moju energiju kritikujući druge.

Moramo prestati da budemo POMOĆNA SREDSTVA.

Koalicije? Možda ali bazirane na našim snagama, a ne slabostima. Ako nas ne volite, ostavite nas na miru. Mi ćemo preživjeti, kao što smo prethodnih hiljade godina. I na kraju, MI ĆEMO POBIJEDITI.

Postscript: Bila sam na mnogim ženskim i lezbejskim konferencijama, ali samo sam ovdje osjećala neobjašnjivi muški uticaj. Dobrodošli su mi komentari i kritike. Virginia, Rt. 2 Box 265, Stanton, KY 40380. IN PHILADELPHIA

Tekst je objavljen u časopisu *Ljubičasta žena: lezbejske novine,* decembar 1975., Čikago

Prevela Merima Omeragić

Proglas Kolektiva reke Kombahi

Kolektiv reke Kombahi

Mi smo kolektiv Crnih feministkinja koji je počeo da se sastaje 1974. godine.[1] Pre toga smo bile politički aktivne u drugim grupama i koalicijama, kao i različitim progresivnim organizacijama i pokretima, dok smo u isto vreme definisale i našu politiku. Najvažnije u našoj politici je da smo aktivne i posvećene borbi protiv rasnog, seksualnog, heteroseksualnog i klasnog ugnjetavanja, kao i da smo sebi postavile zadatak da razvijemo integrisane analize i prakse koje se zasnivaju na činjenici da se glavni sistemi ugnjetavanja ukrštaju. Sinteza svih ovih ugnjetavanja stvara uslove u kojima živimo. Kao Crne žene, mi vidimo Crni feminizam kao logičan politički pokret protiv višestrukog i istovremenog ugnjetavanja prema svim ženama koje nisu bele.

U ovom tekstu govorimo o četiri ključne teme: (1) poreklo Crnog feminizma; (2) u šta verujemo, tj. šta je specifično u našoj politici; (3) koji su problemi u organizovanju Crnih feministkinja, uz kratku istoriju našeg kolektiva; (4) pitanja i prakse kojima se feminizam Crnih žena bavi.

Poreklo savremenog Crnog feminizma

Pre nego što pogledamo napredak Crnog feminizma do sada, želimo da pokažemo poreklo istorijske stvarnosti Afroameričke i ženske neprekidne borbe na život i smrt, za opstanak i oslobođenje. Izuzetno negativna veza Crnih žena i američkog političkog sistema (u kojima vladaju beli muškarci) uvek je bila određivana našim pripadanjem dvema ugnjetenim kastama- po rasi i po polu. Kao što je Anđela Dejvis (Anglea Davis) naglasila u „Reflections on the Black Woman's Role in the Community of Slaves/Refleksije o ulozi Crnih žena u zajednici robova"[2], Crne žene su uvek u sebi gajile neprijateljski stav prema vladavini belih muškaraca, te su se aktivno odupirale i dramatičnim i suptilnim napadima belih muškaraca prema njima i njihovim zajednicama. Uvek je bilo Crnih aktivistkinja – neke su nam i poznate, kao Sodžerner Trut (Sojourner

1. Proglas je napisan u aprilu 1977.
2. Angela Davis, Refleksije o ulozi crnih žena u zajednici robova, izdato u The Black Scholar, Vol. 3, No. 4, Crna žena, 1971.

Truth), Harijet Tabman (Harriet Tubman), Frensis Harper (Frances E. W. Harper), Ajda Vels Barnet (Ida B. Wells Barnett) i Meri Čerč Terel (Mary Church Terrell), ali i hiljade i hiljade njih za koje ne znamo a koje su imale zajedničku svest o tome kako se njihov polni identitet kombinuje sa njihovim rasnim identitetom, kako bi oblikovao njihov život i ono za šta se zajedno bore. Savremeni Crni feminizam je iznikao na nebrojenim generacijama ličnih žrtava, borbe i rada naših majki i sestara.

Feminizam Crnih žena se, kao što je poznato, razvijao kroz vezu sa drugim talasom američkog ženskog pokreta kasnih 1960-tih. Crne žene, kao i pripadnice trećeg sveta ili radnice, su bile uključene u feministički pokret od samog početka, ali su reakcionarne snage, rasizam i elitizam u okviru ovog pokreta služili tome da zamagle ulogu koju su ove žene imale. Crne feministkinje, pre svega one iz Njujorka, su tokom 1973. osetile da je važno da se organizuju u posebnu grupu. Ova grupa je tako postala Nacionalna organizacija Crnih feministkinja[3].

Politika Crnih feministkinja je, naravno, u vezi i sa pokretom za oslobođenje Crnaca, posebno onog iz 1960-tih i 1970-tih godina. Mnoge od nas su bile aktivne u ovim pokretima (Pokret za građanska prava, Crni nacionalizam, Crni panteri), što je u velikoj meri uticalo i promenilo naše živote, kao i ciljeve i strategije za ostvarivanje tih ciljeva. To je bilo naše iskustvo gubitka iluzija o tim oslobodilačkim pokretima, kao i iskustvo sa margine na koju su nas smestili beli muškarci i koje je doprinelo tome da se javi potreba za razvijamo antirasističke politike, za razliku od politika koje su imale bele žene, ali i antiseksističke politike, koje se razlikuju od politika Crnih i belih muškaraca.

Nesporno je da postoji lična geneza Crnog feminizma, odnosno da politička realizacija dolazi od ličnih iskustava iz života Crnih žena. Crne feministinje, kao i mnoge druge Crne žene koje se ne izjašnjavaju kao feministkinje, su sve imale iskustva seksualnog ugnjetavanja kao stalni faktor svoje svakodnevne egzistencije. Još kao deca smo shvatile da se razlikujemo od dečaka i da na se prema nama odnose drugačije. Na primer, istovremeno su nam govorili da moramo da budemo tihe da bi bile „dame“ i da bi belcima manje upadale u oči. Kako smo odrastale, postajale smo svesnije pretnji od fizičkog i psihičkog muškog nasilja. Ipak, tada još nismo imale načine da konceptualizujemo ono što je bilo za nas očigledno i za šta smo znale da se realno dešava.

Crne feministkinje često govore o osećanjima i iluzijama koje su imale pre nego što su postale svesne koncepta seksualnih politika, vladavine patrijarhata, i što je najvažnije: feminizma, političke analize i praksi koje mi žene koristimo da bi se borile protiv ugnjetavanja. Činjenica je da nam rasne politike i nesumnjivi rasizam kao sveprožimajući faktor u našim životima, nisu dopuštali, i još uvek ne dopuštaju većini Crnih žena, da pogledamo mnogo dublje u lična iskustva, te da kroz međusobnu razmenu i jačanje svesti gradimo politike koje će menjati naše živote a neizbežno i okončati ugnjetavanje. Naš razvoj mora da bude povezan i sa aktuelnom ekonomskom i političkom pozicijom Crnaca. Generacija mladih Crnaca, onih rođenih posle Drugog svetskog rata, bila je prva koja je imala barem minimalne mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje, a koje su pre toga bile potpuno nedostupne za Crne ljude. Iako smo ekonomski još uvek na najnižem mestu u američkoj kapitalističkoj ekonomiji, neki od nas su mogli da dobiju određena sredstva iz sistema obrazovanja i zapošljavanja kao rezultat tokenizma, što nam je dalo i potencijal da se efikasnije borimo protiv samog ugnjetavanja.

Kombinacija antirasističke i antiseksističke pozicije inicijalno nas je ujedinila, i dok smo se politički razvijale, počele smo da se usmeravamo i na heteroseksizam i ekonomsko kapitalističko ugnjetavanje.

U šta verujemo

Naše politike su, pre svega, iznikle iz toga da verujemo da Crne žene vrede i da je naše oslobođenje nužno, ne zbog nekog drugog već zbog naše potrebe da budemo autonomne kao ljudska bića. Ovo, verovatno, može da zvuči pojednostavljeno, no, čini se da nijedan drugi iole progresivan pokret, nikada nije smatrao da ono specifično za ugnjetavanje prema nama može da bude prioritet u ozbiljnom radu da se to okonča. Ako samo navedemo neke od pogrdnih stereotipa prema Crnim ženama (npr. mama, matrija, Safir, kurva, lezbača), ili ako spomenemo neke od okrutnih načina na koje su nas tretirali, a neretko i ubijali, možemo da dočaramo koliko su naši životi, tokom četiri veka okova na zapadnoj hemisferi, malo vredeli. Shvatile smo da smo mi same jedine osobe koje dovoljno brinu o nama da bi konstantno radile na našem oslobođenju. Naše politike su iznikle iz zdrave ljubavi prema nama samima, našim sestrama i našim zajednicama, što nam omogućava da nastavimo i u borbama i u radu.

Usredsređenost na sopstveno ugnjetavanje je nerazdvojivo sa konceptom politike identiteta. Verujemo da najdublje i potencijalno najradikalnije politike dolaze direktno iz vlastitih identiteta, za razliku od rada usmerenom na prekidanje ugnjetavanja nekih drugih. U slučaju Crnih žena, ovo deluje kao posebno odvratan,

3. Nacionalna crna feministička organizacija (NBFO)

opasan, preteći i stoga revolucionarni koncept, i ako pogledamo sve političke pokrete koji su prethodili našem, smatra se da je svako više dostojan oslobođenja nego mi. Nama ne treba da nas postavljaju na prestole i da nas proglašavaju za kraljice jer smo deset koraka iza svih. Za nas je dovoljno da budemo prepoznate kao ljudska bića, kao jednaka ljudska bića.

Vjerujemo da je seksualna politika pod patrijarhatom jednako rasprostranjena u životu Crnih žena kao i politike klase i rase. Takođe nam je često teško da razdvojimo rasu od klase i od seksualnog ugnjetavanja zato što se one u našim životima najčešće doživljavaju istovremeno. Znamo da postoji rasno-seksualno ugnjetavanje koje nije ni isključivo rasno ni isključivo seksualno, a primer za to je istorija silovanja Crnih žena od belih muškaraca kao oružje za političku represiju.

Iako smo feministkinje i Lezbejke, mi smo solidarne sa progresivnim Crnim muškarcima i ne zagovaramo odvajanje koje traže bele feministkinje separatistkinje. Položaj u kome se nalazimo kao pripadnice Crnog naroda zahteva da smo solidarne na osnovu rase, što naravno nije potrebno belim ženama sa belim muškarcima, osim ukoliko ne osećaju negativnu solidarnost kao rasni ugnjetači. Protiv rasizma se borimo zajedno sa Crnim muškarcima, dok se, isto tako, borimo protiv seksizma Crnih muškaraca.

Shvatamo da oslobođenje svih ugnjetenih ljudi zahteva da se unište političko-ekonomski sistemi kapitalizma i imperijalizma, kao i patrijarhata. Mi smo socijalistkinje jer verujemo da rad mora biti organizovan na zajedničku korist onih koji rade i stvaraju proizvode, a ne za profit šefova. Materijalni resursi moraju biti podjednako raspoređeni onima koji te resurse stvaraju. Međutim, nismo ubeđene da će socijalistička revolucija koja nije istovremeno i feministička i antirasistička, moći da garantuje naše oslobođenje. Neophodno je da razumemo klasne odnose uzimajući u obzir i specifičnu klasnu poziciju crnih žena - generalno marginalizovanih na tržištu rada - ali znamo da se neke od nas u ovom trenutku privremeno iskorišćavaju kao dvostruko poželjni „simboli“ koji su zaposleni u kancelarijskim i na bolje plaćenim poslovima. Moramo da artikulišemo klasnu poziciju stvarnih osoba koje nisu radnici bez rase i bez pola, nego kojima su rasno i seksualno ugnjetavanje značajne determinante u njihovim radnim/ekonomskim životima. Iako se u suštini slažemo sa Marksovom teorijom koja može da se primeni na vrlo specifične ekonomske odnose koje je on analizirao, znamo da se njegova analiza mora proširiti da bismo razumele našu posebnu ekonomsku poziciju kao Crnih žena.

Smatramo da smo dale svoj politički doprinos u proširenju feminističkog principa da je lično političko. U grupama za podizanje svesti smo, recimo, na mnogo načina nadmašile otkrića koje su imale bele žene, zato što se, pored pola, bavimo i značenjima rase i klase. Čak i stil u govoru koji imamo kao Crne žene, kada na jeziku Crnaca razgovoramo/svedočimo o onome šta smo iskusile, ima i kulturno i političko značenje. Bespotrebno smo potrošile veliku količinu energije u potrazi za kulturnom i iskustvenom prirodom ugnjetavanja, zato što se to nikada ranije nije razmatralo. Niko pre nije ispitivao višeslojnu teksturu života Crnih žena. Jedan primer za ovo otkriće/konceptualizaciju se dogodio na sastanku na kome smo raspravljale o načinima napada na naša rana intelektualna interesovanja od strane naših vršnjaka, posebno Crnih muškaraca. Shvatile smo da smo sve mi, zato što smo bile „pametne“ takođe smatrane i za „ružne“ tj. „pametne-ružne“. Pojam „Pametna-ružna“ je odredio način na koji je većina nas bila primorana da razvija svoj intelekt uz plaćanje velike cene koja se odražavala na „društveni” život. Ako se porede sankcije u Crnim i belim zajednicama, one su mnogo veće prema mislećim Crnim nego prema belim ženama, posebno ako bele žene dolaze iz obrazovanije srednje i više klase.

Kao što smo već rekle, odbacujemo Lezbejski separatizam jer to za nas nije održiva politička analiza ili strategija. Tako se isključuje previše ljudi, posebno Crnih muškaraca, žena i dece. Imamo puno kritika i prezira prema načinu na koji su muškarci bili socijalizovani da bi opstali u ovom društvu: šta oni podržavaju, kako deluju i kako ugnjetavaju. Ali mi nemamo pogrešno shvatanje da je njihova muškost, sama po sebi - tj. njihova biološka muškost - ono što ih čini takvima kakvi jesu. Kao Crne žene, nalazimo da je bilo koji tip biološkog determinizma posebno opasna i reakcionarna osnova za građenje politika. Takođe, moramo da se zapitamo da li je Lezbejski separatizam adekvatna i progresivna politička analiza i strategija, čak i za one koji ga praktikuju, jer se tako potpuno poriče sve osim ugnjetavanja žena na osnovu pola, negirajući činjenicu postojanja klase i rase.

Problemi u organizovanju Crnih feministkinja

Tokom zajedničkih godina kao feministički kolektiv Crnih žena, doživljavale smo i uspehe i poraze, radost i bol, pobede i neuspehe. Otkrile smo da je veoma teško organizovati se oko pitanja Crnih feministkinja, čak je u određenim kontekstima bilo teško i javno reći da smo Crne feministkinje. Pokušale smo da razmišljamo o razlozima zbog kojih su se ti problemi javljali, naročito što je pokret belih žena nastavljao da bude jak i da raste u različitim pravcima. U ovom delu ćemo govoriti o nekim od opštih razloga

problema sa kojima se suočavamo u organizovanju, kao i o konkretnim fazama izgradnje našeg kolektiva.

Glavni izvor problema u našem političkom radu je to što ne pokušavamo da se borimo samo protiv ugnjetavanja na jednom ili dva fronta, nego se bavimo čitavim lepezom ugnjetavanja. Mi nemamo rasne, seksualne, heteroseksualne ili klasne privilegije na koje se možemo osloniti, kao što nemamo ni minimalan pristup resursima i moći koje imaju grupe sa bilo kojom od ovih privilegija.

Psihološki danak za Crnu ženu, kao i problemi koji se javljaju ako ona teži političkoj svesti i radu ne smeju biti potcenjeni. U ovom društvu koje je i rasističko i seksističko, stavljena je veoma niska vrednost na psihu Crnih žena. Kao što je jedna stara članica naše grupe jednom rekla: „Sve smo mi oštećeni ljudi, posebno zato što smo Crne žene." Otuđene smo i psihološki i na svaki drugi način, a ipak, osećamo potrebu da se borimo za promenu uslova za sve Crne žene. U knjizi „A Black Feminist's Search for Sisterhood/Potraga za sestrinstvom Crnih feministkinja", Mišel Voles (Michele Wallace) ovako zaključuje:

Mi postojimo kao žene koje su i Crne i koje su feministkinje, svaka zarobljena u trenutku, koja radi nezavisno od druge pošto u ovom društvu još uvek ne postoji okruženje koje je makar malo srodno našoj borbi – jer bismo, pošto smo na dnu, morale da radimo ono što niko drugi nije učinio: morale bismo da se borimo protiv sveta.[4]

Voles je pesimistična ali i realistična u svojoj proceni pozicije Crnih feminisktinja, posebno u aluziji na gotovo klasičnu izolaciju sa kojom se većina nas suočava. Ipak, možemo iskoristiti položaj koji imamo na dnu lestvice da bismo napravile čist skok u revolucionarnu akciju. Ako bi Crne žene bile slobodne to bi značilo da bi i svi ostali morali da budu oslobođeni, jer naša sloboda zahteva uništavanje čitavog sistema ugnjetavanja.

Feminizam, međutim, prestavlja pretnju za većinu Crnih ljudi zato što dovodi u pitanje neke od najosnovnijih pretpostavki naše egzistencije, tj. da pol treba da određuje odnose moći. Evo kako su definisane muške i ženske uloge u Crnom nacionalističkom pamfletu iz ranih 1970-tih:

Razumemo da je bila i da i dalje postoji tradicija da je muškarac glava kuće. On je vođa kuće i nacije zato što je njegovo znanje o svetu šire, njegova svest je veća, njegovo razumevanje je potpunije i njegova primena ovih informacija je mudrija... Uostalom, razumno je da je muškarac glava kuće jer je on u stanju da brani i štiti razvoj svog doma... Žene ne mogu da rade iste stvari kao i muškarci jer one po prirodi funkcionišu drugačije. Ravnopravnost muškaraca i žena je nešto što se ne može dogoditi ni u apstraktnom svetu. Ni muškarci nisu jednaki drugim muškarcima po sposobnostima, iskustvu ili čak razumevanju. Vrednost muškaraca i žena se može posmatrati kao vrednost zlata i srebra – oni nisu jednaki, ali oboje imaju veliku vrednost. Moramo shvatiti da su muškarac i žena dopuna jedno drugom jer nema kuće/porodice bez muškarca i njegove žene. Oboje su neophodni za razvoj bilo kog života.[5]

Materijalni uslovi u kojima živi većina Crnih žena bi teško mogli da im dopuste da naruše ekonomske i seksualne aranžmane koji, čini se, predstavljaju određenu stabilnost u njihovim životima. Mnoge Crne žene dobro razumeju i seksizam i rasizam, ali je za njih veliki rizik da se bore i protiv jednog i protiv drugog zbog različitih ograničavanja sa kojima se u svojim života svakodnevno susreću.

Poznato da je reakcija Crnih muškaraca na feminizam negativna. Oni su, naravno, još više zaplašeni zbog mogućnosti da se Crne feministkinje organizuju za sopstvene potrebe. Shvatili su da ne samo da mogu da izgube dragocene i vredne saveznice u svojim borbama, već i da će možda biti primorani da promene svoje uobičajne seksističke načine ophođenja i postupanja prema Crnim ženama. Optužbe da Crni feminizam deli Crnu borbu predstavlja snažnu i zastrašujuću silu protiv jačanja autonomnog pokreta Crnih žena.

Ipak, u različitim periodima tokom tri godine postojanja naše grupe, bilo je aktivno na stotine žena. I svaka Crna žena koja je došla kod nas, došla je zbog toga što je imala jaku potrebu da na nekom nivou dobije mogućnost koju pre toga nije imala u životu.

Kada smo počele da se sastajemo 1974. godine, nakon prve istočne regionalne konferencije NBFO, nismo imale strategiju za organizovanje, čak nismo ni znale na šta da se usredsredimo. Htele smo samo da vidimo čime raspolažemo. Posle perioda nestajanja od nekoliko meseci, krajem godine smo ponovo počele da se okupljamo i da intenzivno radimo na podizanju svesti. Imale smo ogroman osećaj da smo nakon svih tih godina konačno pronašle jedne druge. Iako kao grupa nismo bile politički aktivne, neke od nas su nastavile da učestvuju u Lezbejskoj politici, protiv zloupotrebe sterilizacije i za pravo na abortus, kao i u aktivnostima povodom Međunarodnog dana žena trećeg sveta ili u podršci na

4. Wallace, Michele. "Potraga za sestrinstvom crnih feministkinja," The Village Voice, 28 July 1975, str. 6–7.

5. Mumininas of Committee for Unified Newark, Mwanamke Mwananchi (The Nationalist Woman), Newark, N.J. ©1971, str. 4–5.

suđenju Dr Kenet Idelin (Dr. Kenneth Edelin)[6], Džoan Litl (Joan Little)[7] i Inez Garsia (Inéz García). Tokom tog našeg prvog leta kada je i članstvo znatno opalo, one koje su ostale su ozbiljno raspravljale o mogućnosti otvaranja skloništa za zlostavljane žene u Crnoj zajednici. (U to vreme u Bostonu nije bilo skloništa za žene). Tada smo i odlučile da postanemo nezavisni kolektiv, jer smo imale ozbiljna neslaganja sa buržoasko-feminističkim stavom NBFO i njihovim nedostatkom jasnog političkog fokusa.

U to vreme su nas kontaktirale i socijalističke feministkinje sa kojima smo već imale zajedniče aktivnosti za pravo na abortus. Želele su da nas ohrabre da prisustvujemo Nacionalnoj socijalističkoj feminističkoj konferenciji u Jelou Springsu. Jedna naša članica je otišla i uprkos ograničenoj ideologiji promovisanoj na toj konferenciji, postale smo svesnije da je potrebno da uvidimo svoju ekonomsku poziciju i da pravimo sopstvenu ekonomsku analizu.

Na jesen su se neki članice vratile, tako da smo nekoliko meseci paralelno bile i neaktivne i imale unutrašnje nesuglasice koje su prvo konceptualizovane kao podela na Lezbejke i heteroseksualne žene, ali koje su takođe postojale i zbog klasnih i političkih razlika među nama. Tog leta su one koje su se sastajale odredile da je potreban politički rad izvan teme podizanja svesti i da ne treba da služimo isključivo kao grupa za emotivnu podršku. Neke od žena koje nisu želele politički rad i koje se nisu slagale sa novim pravcima, početkom 1976. su odlučile da prestanu da dolaze i mi smo opet tražile fokus. Tada smo, uz nove članice, donele odluku da postanemo studijska grupa. Uvek smo delile jedne s drugima ono što čitamo, a neke od nas su počele da pišu o Crnom feminizmu pa bi na grupi razgovarale o tome, i to nekoliko meseci pre donošenja ove odluke. Tako smo počele da delujemo kao studijska grupa i da razmišljamo o mogućnosti pokretanja publikacije o Crnom feminizmu. U kasno proleće smo se povukle, što nam je dalo vremena za političku raspravu i za rešavanje međuljudskih odnosa. Sada planiramo da napravimo zbirku tekstova Crnih feministkinja. Osećamo da je apsolutno neophodno da drugim Crnim ženama pokažemo da su naše politike realne i verujemo da to možemo da učinimo kroz pisanje i distribuciju naših radova. Činjenica je da pojedinačne Crne feministkinje širom zemlje žive u izolaciji, da nas je malo ali da imamo neke veštine u pisanju, štampanju i objavljivanju, i to nas tera da sprovodimo ovakve projekte kao sredstvo organizovanja Crnih feministkinja, dok istovremeno nastavljamo politički rad u koalicijama sa drugim grupama.

Pitanja Crnih feministkinja i projekti

U vreme koje smo provele zajedno smo identifikovale i radile na mnogim pitanjima od posebnog značaja za Crne žene. Zbog inkluzivnosti naših politika smo zainteresovane za sve što pogađa živote žena, treći svet i radni narod. Naravno da smo pre svega posvećene onim borbama u kojima su rasa, pol i klasa istovremeno faktori za ugnjetavanje. Na primer, možemo da se uključujemo u organizovanje u fabrikama koje zapošljavaju žene iz trećeg sveta, ili u protestvovanje protiv bolnice koja smanjuje već neadekvatnu zdravstvenu zaštitu za zajednicu trećeg sveta, ili u aktivnostima za uspostavljanje kriznog centra za žrtve silovanja u Crnačkim kvartovima. Može nas zanimati i organizovanje oko pitanja brige o vrtićima. Rad koji treba obaviti i bezbroj pitanja koja taj rad otvara samo pokazuju kako se prožima ugnjetavanje koje doživljavamo.

Pitanja i projekti na kojima su članice našeg kolektiva do sada radile se odnose na zloupotrebu sterilizacije, prava na abortus, žene žrtve nasilja, silovanje i zdravstvenu zaštitu. Takođe smo vodile mnogo radionica i edukacija o Crnom feminizmu na fakultetima i ženskim konferencijama, a nedavno smo počele da radimo i sa ženama u srednjiim školama.

Pitanje koje nas najviše zabrinjava i kojim smo počele da se javno bavimo jeste rasizam u pokretu belih žena. Kao Crne feministkinje, stalno smo i bolno svesne koliko su malo truda bele žene uložile da razumeju i da se bore protiv sopstvenog rasizma, što bi, između ostalog, zahtevalo da imaju više od površnog shvatanja rase, boje kože, Crne istorije i kulture. Eliminisanje rasizma u pokretu belih žena je po definiciji posao koji treba da obave bele žene, ali mi nastavljamo da govorimo o tome i da tražimo odgovornost po ovom pitanju.

Praksa naše politike je da ne verujemo da cilj uvek opravdava sredstvo. Učinjeno je mnogo toga reakcionarnog i destruktivnog u ime postizanja „ispravnih“ političkih ciljeva. Kao feministkinje, ne želimo da u ime politike upropastimo ljude. Mi verujemo u kolektivni proces i nehijerarhijsku raspodelu moći unutar sopstvene grupe i u našu viziju revolucionarnog društva. Posvećene smo stalnom preispitivanju naših politika jer se one razvijaju kroz kritiku i samokritiku što je suštinski stav naše prakse. U svom uvodu u „Sisterhood is Powerful/Sestrinstvo je moćno“[8] Robin Morgan (Robin Morgan)

6. Kenet Idelin – američki fizičar koji je bio poznat po tome što je podržavao pravo na abortus.
7. Džoan Litl – afro-američka žena kojoj je suđeno za ubistvo belog stražara, 1974.

8. Robin Morgan, Sestrinstvo je moćno – antologija pisanja iz pokreta za oslobođenje žena, Random House, New York, 1970.

piše:

Nemam ni najmanju predstavu o tome koju bi moguću revolucionarnu ulogu beli heteroseksualni muškarci mogli da imaju, jer su oni samo otelotvorenje reakcionarnih ličnih interesa i moći.

Kao Crne feministkinje i Lezbijke znamo da imamo veoma određen revolucionarni zadatak i spremne smo za celoživotni posao i borbu.

Tekst je objavljen na:
https://historyisaweapon.com/defconl/combriv ercoll.html

Prevela Vera Kurtić

Merilin Fraj
(Marilyn Frye)

Govor o „Lezbejskim perspektivama ženskih studija“

Gledajući ženske studije iz moje Lezbejske perspektive i sa mojim Lezbejsko-feminističkim senzibilitetom, ono što ja vidim je da su ženske studije heteroseksualne.

Predominacija heteroseksualnih perspektiva, vrijednosti, obaveza, ali i vizije je uobičajno tako kompletna i sveprisutna tako da ne može biti percipirana kao nedostatna ili kontrastirana. (Kao vazduh mirnog i umjerenog dana; kakav je još uvijek seksizam za mnoge ljude.) Ponekad, ponajviše zbog prekida i kontrasta umetnutih mojim vlastitim prisustvom, bazični prožimajući heteroseksualni karakter ženskih studija je veoma jasan i osjetan – porazan i duboko razočaravajući. Također je, obično, neizgovoriv i neopisiv.

Neke od mojih kolegica na ženskim studijama kažu da zaista ne mogu reći istinu ili „biti radikalne“ u svojim predavanjima zato što bi to otuđilo studente.

Kažem im da ne brinu o otuđenju ljudi; kažem da je istina izazivajuća, interesantna, neodoljiva i veoma efektna u učionici. Također, govorim da ako jedna od nas pokuša da kaže istinu, odgovorno, bilo konstruktivno ili neprijateljski, iskreno ili neiskreno, biće najbolje indicije za naše greške.

U mojim suočenjima sa kolegicama, heteroseksualnih ženskih studija, ne uzimam svoj savjet: rutinski uobičajno sam prigušila ili udavila sebe/stvo u temi Lezbejstva i heteroseksualnosti, feminizma i ženskih studija, iz neke brige i interesa o otuđivanju njih. Neke od ovih žena su osjetljivo čudne u pitanju Lezbejstva, već su uvrijeđene mojim javnim i nezatvorenim bićem; mislim da nisu primjetile da izbjegavam diskusiju o Lezbejstvu i heteroseksualnosti sa njima zbog straha kojeg već – nervozno povezuju sa ženskim studijima što postaje jednostavno neodbranjivo. Mnogo više mi je važan manji broj pouzdanih političkih saradnica na univerzitetima, onih koje u akademskom svijetu sa najjasnijim i najjačim feminističkim i antirasističkim politikama, onih sa obavezom da ne budu homofobne i da pokušaju da budu pune razumijevanja i podrške za Lezbejke i Lezbejstvo. Ako se udaljavamo od ovih žena, izgubiću jedinu

osnovu, politički i lično, u mom dugogodišnjem, svakodnevnom radu na preživljavanju u akademskom svijetu. To su važne, dragocijene i poštovane saveznice. Veoma sam oprezna, previše oprezna, kada govorim o heteroseksualnosti s njima.

Situacija je asimetrična, kao što je i uvijek sa manjinskim ili marginaliziranim ljudima i sa većinskim i dominantnim ljudima. Ono što je tema za njih, kojoj neki pristupaju plodno, jesu uslovi života za mene.

Izbjegavam da ih „otuđujem", ali oni konstantno i (obično) nesvjesno otuđuju mene svojom uglavnom nekritičnom i očigledno nepromjenjivom, posvećenošću ka heteroseksualnosti – za koju smatram duboko povezanom emotivno i intelektualno sa muškarcima, za reformiranje, ispitivanje i centriranje prirodne potrebe heteroseksualnog genitalnog spola.

Nepoželjna težina te heteroseksualnosti je tiha potreba mog života, i njena manifestacija u politici ženskih studija dolazi veoma jasno i treba biti utvrđena.

U mom iskustvu sa ženskim studijama čini se zajedničkim i karakterističnim za instruktorke da preuzmu na sebe tu široko rasprostranjenu heteroseksualnost i dominaciju heteroseksualnih koncepta, koji jesu i koji će uvijek biti onako kako jeste za ljude na ovoj planeti, posebno, za žene ove planete. Lezbejstvo je viđeno od mnogih (ali ne svih) najmanje kao verbalni nivo koji je jasno koherentan sa feminizmom. Ali oni svi vjeruju da je jedino realistično shvatiti da većina žena jesu i biće heteroseksualne, najmanje za vrijeme trajanja bilo koje ere koje se naša praktična politika može ticati. Programi Ženskih studija su zasnovani na pretpostavci da je ogromna većina studenata i da će uvijek biti heteroseksualna. Stoga im mi dajemo skoro cjelokupnu heteroseksualnu žensku literaturu, istoriju heteroseksualnih žena i analizu uloga heteroseksualnih žena na poslu, biznisu, umjetnostima i heteroseksualnom kućnom životu. Pretpostavljeno je, također, da trebamo prihvatiti podršku (ne samo tolerirati) govora, filmova, radionica, predavanja, cijelih seminara, koji ohrabruju žene da se spremaju da savladaju život u vidu „dvojne karijere i braka", da budu podučene kako da budu udate i feministkinje, i da se istreniraju trikovima zakonskih reformi tako da mogu pokušati da osiguraju da im bude dostupan abortus kad im zatreba, kako očigledno neće praktikovati jedinu sigurnu metodu zaštite i kontracepcije. Mi pretpostavljamo da su studentkinje beznadežno heteroseksualne i snadbjevene interesima i potrebama koje imaju heteroseksualne žene, umjesto da pretpostavimo njihovu edukaciju drugačijim načinima življenja, različitim interesima i potrebama, i nekim ne – ili anti-heteroseksističkim senzibilitetima i politikama.

*... ili literatura i istorija *pretpostavljaju* da je žena heteroseksualna. Dokaz da su mnoge žene koje učimo Lezbejke uopšte je previđen – i osiguran je izgrađenom i dodanom sigurnom pretpostavkom o prirodnoj skoro-univerzalnoj heteroseksualnosti.

Ali „jedini bezbjedan i siguran metod" ne mislim samo ekskluzivno Lezbejstvo, već na sve što može da se doda na totalnu kotrolu reproduktivnih ženskih seksualnih odnosa.

Ženske studije, kao institucije, koliko ja znam, aktivno i agresivno podržavaju žene u postanku i ostanku heteroseksualnima; što vodi do aktivnog ohrabrivanja žena da vjeruju da lični, politički, ekonomski i zdravsteni problemi povezani sa heteroseksualnošću kod žena mogu biti izboreni prije nego izbjegavani – da su ti problemi neizbježni, ali manje-više rješivi (sa većom izdržljivošću i sa mnogo rada), prije nego da ostanu nerješivi i definitivno izbjegnuti.

Ozloglašena sam u mom gradu zbog mog regrutovanja žena u Lezbejstvo i Lezbejske perspektive. Ali ono što ja radim je premaleno. Zamislite stvarni zaokret heteroseksualnog podučavanja koji bi naši programi obezbjedili. Zamislite trideset članova fakulteta na velikom univerzitetu koji rutinski i ozbiljno i energično i agresivno ohrabruju žene da budu Lezbejke, pomažući im da nauče vještine i ideje za Lezbejsko življenje podučavajući veze između Lezbejstva i feminizma, između heteroseksizma i seksizma, gradeći razumijevanje i posredstvo sa pojedincem u očuvanju pojedinke u poretku patrijarhata. Zamislite nas kako otvoreno i aktivno savjetujemo žene da se ne udaju, da se ne jebu, da ne postanu vezane za bilo kojeg muškarca. Zamislite nas kako podučavamo mnogo Lezbejske literature, poezije, istorije i umjetnosti na seminarima ženskih studija, i podučavamo politike određene Lezbejskom percepcijom i osjećajnošću. Zamislite da sve ovo ide otvoreno i aktivno i entuzijastično, na način na koji program sad promoviše potragu za karijerom i „feminističkim muškarcem", razvijanjem „jednakopravnih brakova" i upravljanjem heteroseksualnim seksom i porodicom.

Ali je politika kojom su ženske studije snadbjevene, čak i kad su uključeni u seminare neki od materijala od i o Lezbejkama, je heteroseksualna politika.

Saglasno sa hetroseksualnom politikom, Lezbejstvo nikad ne može biti norma, i promocija Lezbejstva za žene je generalno negdje između nerealistične i uvrijedljive.

Osobe koje su direktni izvršitelji u dete-

rminisanju i promociji ove politike ženskih studija su heteroseksualne feministkinje u akademiji.

Te žene su (ne bez izuzetka) jako dobre u njihovim relacijma sa nekolicinom Lezbejki sa kojima rade - pa ih podržavaju, tolerišu i koriste. Ali ovaj prijateljski, otvorenog-uma, čak i zahvalan stav kamuflira njihovo produžavanje i čvrstu posvećenost našoj marginaliziranosti. To što se ponašaju prijateljski i podržavateljski, poštovateljski prema nekim Lezbejkama (koje neizbježno služe kao značke) za mene je mračno, a za njih je trajna činjenica da nikad nisu shvaćene ozbiljno u ideji da Lezbejstvo *ne smije biti marginalno*.

Želim pitati heteroseksualne akademske feministkinje da urade neki težak i analitičan rad. Za početak im želim reći:

Za početak bih željela da ste primjetile da ste heteroseksualne.

Željela bih da možete narasti do razumijevanja da ste izabrale *heteroseksualnost.*

Voljela bih da kad ustanete svako jutro i znate da ste heteroseksualne i da ste birale da budete heteroseksualne - da jeste i da ste birale da budete članica privilegirane i dominantne klase, da je jedna od vaših privilegija da ne primjećujete.

Željela bih kad biste zastale i ozbiljno razmotrile, opštu i dugotrajnu feminističku političku strategiju, promjenu žene ka ženi kako bi se žena-identificirala kao žena-usmjerena ka seksualnosti i erotizmu, kao G put slamanja grupe muškaraca u ženskom umu i ženskim tijelima, pomjeranja žena od hronične vezanosti za primarne situacije seksualnog i fizičkog nasilja kojima su obasute žene od strane muškaraca, i kao putu promovisanja ženske odlučnosti i veze protiv ugnjetavanja.

Neke heteroseksualne žene kao odgovor na ovaj kratki govor bi rekle, „Ja vidim vezu između Lezbejstva i feminizma, ali ne mogu jednostavno odlučiti da budem Lezbejka... Ne privlače me seksualno žene: žene me ne napaljuju." I ja želim pitati „Zašto ne? Zašto te žene ne uzbuđuju? Zašto te ne privlače žene?" Ne mislim o ovim pitanjima kao retoričkim. Totalno sam ozbiljna.

Suzbijanje Lezbejskih osjećaja, osjećajnosti i odgovornosti bilo je toliko grubo i toliko brutalno dugo vremena, tako da nije bilo tu jakog i široko rasprostranjenog zaokreta ka Lezbejstvu, bilo bi izbrisano iz čovječijeg života. Toliki je pritisak na žene da budu heteroseksualne, i taj pritisak je ujedno i prožimajući i toliko kompletno negiran, toliko da mislim da heteroseksualnost ne može biti prirodna za mnoge žene; mislim da je široko rasprostranjena heteroseksualnost među ženama visoko vještački proizvod patrijarhata.

Sumnjam da nije istina uopšte da moramo prihvatiti da će većina žena zauvijek biti heteroseksualna: vjerujem da je većina žena prinudno heteroseksualna. Voljela bih da heteroseksualne žene razmotre ovu poziciju, *ozbiljno*. Želim da heterosekualne žene učine intenzivno i ozbiljno podizanje-svijesti i istraživanje njihovih vlastitih istorija kako bi saznale kako i kada u njihovom vlastitom razvoju se to desilo, odvajanje žene od erotičnog. Želim da heteroseksualne žene budu aktivno znatiželjne o tome kako i zašto su postale heteroseksualne, kao što sam ja o tome kako i zašto sam postala Lezbejka.

U ovoj tački može se činiti da zahtjevam od heteroseksualnih žena njihovo poštovanje za izbor ali sam ja nevoljna da prihvatim njihovo. Mislim, doduše, da poštovanje autonomije iziskuje istraživanje istorije terena i izbora, i nepoštovanje i nehaj za tom autonomijom i slobodom maskira se u izbor ili deklaraciju „To je moj izbor" preblizu, prije nego se progovori i istražuje.

Milioni heteroseksualnih žena ne razmišljaju o tome šta je heteroseksualnost i zašto su one heteroseksualne. One shvataju heteroseksualnost kao seksualnost, i prihvataju nekritički i nerazmišljajući da su jednostavno ljudi takvi; one ne percipiraju heteroseksualnost kao izbor. Kad nema percipiranih izbora, ne može biti takvih stvari kakvi su izbori, stoga osoba ne može poštovati izbore. Dobro edukovana, ovozemaljska, politički mudra, misaona, analitična feministkinja zna perfektno da postoje izbori, i da je Lezbejski život opcija koja prijanja dobro uz feminističku politiku. One biraju da budu heteroseksualne. Poštovanje tog izbora (s moje strane, i s njihove strane) zahtjeva da one čine taj izbor shvatljivim.

Mnoge feminističke Lezbejke su razmišljale i reflektirale i pisale i radile veoma naporno da dokažu da naši izbori imaju smisla. Otišle smo dalje i participirale na panelima i na radionicama, i pojavljivale se na televizijama objašnjavajući same sebe. Imamo, iznova i iznova, veliki lični rizik i priličnu cijenu, radeći naporno na tome da znamo kako načiniti naš izbor razumnim publici u rasponu od besposleno-znatiželjnih, preko skeptičnih pa do otvoreno neprijateljskih.

Poštovanje za heteroseksualne izbore zahtjeva prikazivanje jednakosti, unutar blagih standarda racionalnosti preporučene od strane ženske senzibilnosti, da njihov izbor može biti shvaćen kao *razuman izbor*. Sve dok se to ne pokaže, neću uzeti zdravo za gotovo pretpostavku da heteroseksualnost može imati smisla za femini-

stkinje i nisam voljna da nastavim s nekritičnim prihvatanjem programa ženskih studija koji promoviraju heteroseksualnost za žene.

Osim ako mnoge heteroseksualne feministkinje ne počnu naporno raditi na stvaranju njihovih izbora razumnima kao što to čine Lezbejke sa svojim shvatanjima, one trebaju ponavljati od predavanja do objavljivanja i drugog rada koji otvoreno ili implicitno ohrabruje druge žene u postajanju ili ostajanju posvećenima heteroseksualnosti, a Lezbejke trebaju ponavljati podršku ženskim studijima.

Ovaj tekst je objavljen u časopisu *Grešna mudrost,* 1980.

Prevela Merima Omeragić

Barbara Smit
(Barbara Smith)

Rasizam i ženske studije

Iako je moja namjeravana tema Crne ženske studije, odlučila sam da fokusiram opažanja na drugačiji način. Obzirom da je ovo okupljanje predominantno od strane bijelih žena, i obzirom na ono što se desilo za vrijeme Konvencije, postaje još smislenije da diskutujemo o problemu rasizmu: rasizam u ženskim studijma i uopšte rasizam u ženskim pokretima.

„Oh ne“ čujem kako neke od vas iznutra ječe. „Ne to ponovo. O tome smo već govorile otkad smo stigle ovdje.“ Ovo naravno nije istina. Da je to sve o čemu smo uopšte pričale otkako smo došle ovdje, mogle smo biti na tački radikalne transformacije zadnjeg dana ove Konvencije, a jasno je da nismo. Za one od vas koje su umorne da slušaju o rasizmu, zamislite koliko smo mi umornije jer je to naše stalno iskustvo, drugo, doslovno drugo, koliko nas iscrpljuje da to vidimo uvijek u vašim očima. Nivo do kojeg je teško ili neugodno za vas uzdići ovo pitanje je stepen u kojem znate u sebi da se ne suočavate sa ovim problemom, do stepena u kojem se krijete od ugnjetavanja koje određuje živote Žena trećeg svijeta. Želim to reći ovdje da ovo nije „put krivnje“. Već put činjenica. Ovo je procjena onoga što se stvarno događa.

Zašto je rasizma viđen i uzet kao hitno feminističko pitanje sada, i zašto se o tome govori u kontekstu ženskih studija? Uobičajno, podsticaj dolazi od korjenja trave (grassroots), aktivistkinja ženskih pokreta. U mojih šest godina koliko sam javno poznata kao Crna feministkinja, vidjela sam mnogo promjena u tome kako bijele žene preuzimaju odgovornost za njihov rasizam, posebno unutar protekle godine. Formiranje i podizanje svijesti u grupama da se potpuno suoče s tim pitanjem, grupe za učenje, sastanci i radionice u grupama; pojava članaka u našim publikacijama i pisama u novinama; i početak stvarne i jednake koalicije između trećeg svijeta i bijelih žena, sve su to fenomeni koji su se zaista počeli dešavati, i potpuno uvjereno vjerujem da tu neće biti povratka nazad.

Razlog zašto je rasizam feminističko pitanje lako je pojasniti nerazdvojivom definicijom feminizma. Feminizam je politička teorija i praksa kojom se bori da se oslobode sve žene: obojene žene, žene radnice, siromašne žene, žene s invaliditetom, lezbejke, starije žene, kao i bijele ekonomski privilegovane, heteroseksu-

alne žene. Sve mimo ove vizije totalne slobode nije feminizam, već isključivo žensko samouvećanje.

Dozvolite da budem sasvim jasna u ovoj tački; prije nego odemo dalje, morate nešto shvatiti. Bijele žene ne rade na rasizmu kako bi učinile uslugu nekome drugom, već jedino da zadovolje Žene trećeg svijeta. Morate razumjeti kako rasizam deformira i smanjuje vaše vlastite živote kao bijelih žena-da rasizam utiče na vaše šanse za preživljavanjem, također, i da je definitivno to vaše pitanje. Sve dok ne shvatite to, neće doći do fundamentalne promjene u tome.

O rasizmu je govoreno u kontekstu ženskih studija jer je bilo u usponu u ženskom prokretu generalno, ali isto tako jer su ženske studije u kontekstu u kojem bijele i Žene trećeg svijeta zapravo dolaze skupa, kontekst koji zapravo treba da bude takav da studiramo i učimo o životima svih nas. Osjećam u ovom trenutku da se ne radi samo o sjedinjenju materijala Žena trećeg svijeta u kurikulum, iako to mora biti urađeno. To se dešava, i jasno je da rasizam buja, samo: inkluzija ženskih materijala u kurikulume na koledžima ne sprječava seksizam u napredovanju. Stepen u kojem smo sada je takav da se moramo odlučiti na fundamentalne stavove i ponašanja u načinima na koji ljudi tretiraju jedni druge. Drugim riječima, mi smo na nivou preuzimanja zastrašujućih rizika.

Sigurna sam da mnoge žene ovdje same sebi govore da nisu rasistkinje jer su sposobne da budu susretljive prema Crnim ženama, da su podignute od strane svojih roditelja da budu sve osim toga. Nije samo stvar u tome da se bude ljubazna: „Nisam rasistkinja jer ne uzimam užinu i divljam na Crne ljude." Suptilnije je mnogo više od toga. Nije krivica bijelih žena što su odgojene, uglavnom, neznajući kako da razgovraju sa Crnim ženama, ne znaju kako da nas gledaju u oči i smiju se s nama.

Rasizam i rasističko ponašanje su naslijeđe bijelog pratrijarhata. Ono što je vaša krivica jeste što se značajno ne trudite da promijenite stare obrasce ili pokušate da vidite kako i dalje vjerujete da ste superiornije od Žena trećeg svijeta i način na koji komunicirate ove stavove na nesumnjive i suptilne načine.

Najveća barikada na putu za žene uključene u ženske studije je da mijenjaju njihov lični rasizam i izazivaju ga institucionalno ubitačnom ideologijom profesionalizma. Sama riječ „profesionalizam" pokriva mnoštvo grijeha. Uvijek savijam kičmu kad čujem da se neka žena opisuje kao „profesionalka" jer iz toga slijedi je izgovor za neakciju, i za etičku neodgovornost. To je riječ i koncept koji ne trebamo, jer u konačnici to jeste put podjele među nama i bijeg od realnosti. Mislim da je način na koji trebamo biti „uspješne" da radimo posao sa integritetom i posao koji je dobar. Ne da igramo po koljačkim trikovima i insistiramo da nas zovu „Doktorka". Kad sam ušla u ženske studije prije šest godina, i posebno tokom moje tri i po godine koje sam provela kao prva Žena trećeg svijeta u Komisiji Asocijacije savremenih jezika na Statusu žene, počela sam da prepoznajem ono što zovem ženske studije ili akademske feministkinje: žene koje predaju, podučavaju, istražuju i objavljuju o ženama, ali koje nisu uključene ni na koji način u činjenje radikalnih društvenih i političkih promjena; žene koje nisu uključene u stvaranje života od življenja, u stvaranje okruženja u kojem su žene sposobne za življenje.

Korjenje trave/zajednica ženskog pokreta je dala život ženskim studijima.

Kako to povezujemo? Kako nosimo naše poklone i privilegije tome? Da li shvatamo kako imamo strašno mnogo da učimo u radu na ovom esencijalnom poslu? Zapitajte se koje žene žive u najgorim uslovima u vašem gradu i na koji način vaš posao pozitivno utiče i direktno dotiče njihove živote? Ako ne, zašto ne?

Pitanje koje je ovdje postavljeno da li ovo treba biti aktivistička ili akademska asocijacija. Na mnoge načine ovo je besmrtno pitanje, besmrtna i lažna dihotomija. Odgovor leži u isticanju i vrstama posla koja će ohrabrivati ugnjetavanje ne isključivo samo ženama, već svim ugnjetanim ljudima: siromašnim i ljudima radničke klase, obojenim ljudima u ovoj zemlji u koloniziranom Trećem svijetu. Ako uzdizanje ovog ugnjetavanja nije priroitet za vas, onda je problematično iako ste kritičarka stvarnog feminističkog pokreta.

Tu su još dvije barikade na putu stvaranja realnog feminizma koje ću ukratko pomenuti. Prvo, postoji antifeminizam Žena trećeg svijeta, za koji ja ponekad mislim da je pomiješan sa opozicijom prema rasizmu bijelih žena i ispunjen je istorijom i opravdanim nepovjerenjem. Za mene, bijele rasistkinje ne mogu reći da su jednake feministkinjama, barem ne na način na koji ja mislim i osjećam svijet. Feminizam unutar i van sebe će biti u redu. Problem raste sa smrtnicima koji ga praktikuju. Kao Žene trećeg svijeta moramo defnirati odgovoran i radikalan feminizam za nas same ne prihvatajući da je buržujska ženska samo-dostatnost sve u feminizmu i zbog toga napadamo feminizam kao na rasprodaji.

Druga barikada je homofobija, to je antilezbijanizam, problem s kojim i bijele žene i Žene trećeg svijeta još uvijek moraju da se bore. Trebam li objasniti da 1979. kako je nametnuta heteroseksualnost, ekstremna manifestacija muške dominacije i patrijarhalnih pravila i da žene ne smiju sklopiti tajni dogovor sa ugnjetavanjem žena koje su odabrale jedna drugu, a to

jeste, lezbejki? Voljela bih da imam ovdje vremena da govorim i o tome. Veza između lezbejsko-feminističkog pokreta, suštine ženske-identifikacije, i efektivnog antirasističkog posla koji su radile mnoge, iako ne sve, lezbejke.

Da zaključim, ne smatram da je moj govor danas ni na koji način konačan ili iscrpan. Samo sam zagrebala površinu. Ne znam tačno šta se dešava u vašim školama i vašim životima. Mogu govoriti samo o onim kvalitetama i vještinama koje će vam pomoći da dođete do promjena: integritet, osviještenost, hrabrost i redefiniranje vlastitog uspjeha.

Također, osjećam da će se ženski pokret suočiti sa rasizmom na način na koji nije rješavan sa obožavanjem u bilo kojem drugom pokretu: fundamentalno, organski i neretorički. Bijele žene imaju materijalno drugačije odnose prema sistemu rasizma za razliku od bijelih muškaraca.

One uzimaju manje od toga i često imaju funkciju pijuna, bilo da to prepoznaju ili ne. To je nešto što je življenje pod pravilima bijelih muškaraca nametnuto nama; i rušenje rasizma je stalan posao feminizma i ekstenzije feminističkih studija.

1980.

Tekst je objavljen u knjizi *Sve žene su bele, svi crnci su muškarci, ali neke od nas su hrabre*, 1982., Njujork

Prevela Merima Omeragić

DODATAK

Šila Džefriz
(Sheila Jeffreys)

Potreba za revolucionarnim feminizmom

Tekst prezentiran na nacionalnoj konferenciji Pokreta za oslobođenje žena, 1977. godine u Londonu, a ponovno je štampan u socijalističkom feminističkom časopisu „Skarletne/Grimizne žene", broj/izdanje 5. Nacionalnoj konferenciji pokreta za oslobođenje žena 1977. godine prisustvovalo je približno 2500 – 3000 žena. Održana je u Islingtonu u travnju 1977. godine, a nakon nje je uslijedila (tada) posljednja nacionalna konferencija sljedeće godine u Birminghamu 1978. godine. Za nacionalne konferencije se računa da su počele s Ruskin 1970. i formulirale Sedam zahtjeva.

Potreba za Revolucionarnim feminizmom

Potreba za revolucionarnim feminizmom postoji iz dva jako važna razloga – jedan je liberalno preuzimanje pokreta za oslobođenje žena a drugi je ozbiljni nedostatak teorije u tom pokretu.

Liberalno preuzimanje pokreta za oslobođenje žena

Oklijevanje da se koristi riječ „oslobođenje" (liberation) je široko rasprostranjeno, a razlog je taj što se skraćenica „lib" upotrebljava pogrdno u medijima i kao posljedica toga riječ je počinila verbicid i sada može poslužiti samo kao šala sa prizvukom otužnosti. Vjerujem da se ova tendencija dobro uklapa s drugim zbivanjima unutar pokreta u posljednjih nekoliko godina, u pravcu smanjenja i ograničavanja našeg revolucionarnog potencijala. Postoji rastući trend gledanja transformacije uloga spolova kao poželjnog kraja oslobođenja žena. Spolne uloge se mogu transformirati bez ikakve stvarne promjene moći. Muškarci mogu obavljati kućanske poslove i voditi jaslice, ali ta promjena uloga, koju čak i revolucionarna ljevica vidi kao poželjnu, može služiti interesima države koja teži za tim da žene rade bez previše neslaganja i buke. Hoće li ta promjena u spolnim ulogama dovesti do toga da žene siluju muškarce, zabijajući u njih izbočene predmete dok su prikovani na tlu? Mislim da ne, jer način na koji se muška seksualnost koristi za kontrolu žena na ulici, npr. ekspozicionizam i silovanje će se nastaviti dok su muškarci vladajuća klasa i mijenjanje spolnih uloga ozbiljno ne ugrožava njihovu moć.

Drugi pravac razvoja je 'obrazovna' uloga oslobođenja žena. Više je ženskih grupa preuzelo na sebe da razgovaraju sa ženskim institutima, crkvenim skupinama i sl. te su pritom namjerno ublažile značenje i zastrašujuće aspekte oslobođenja žena, npr. prikrivanjem ili laganjem o činjenici da su lezbijke. Pokret za oslobođenje žena jest i treba se smatrati prijetnjom, i ne vidim da ima koristi od toga da ga se predstavi kao mješoviti Tupperware party s muškarcima koji kuhaju kavu.

S druge pak strane postoji razvoj u pravcu životnog stila. Moguće je živjeti sa ženama, biti u ženskoj kooperativi za dijeljenje hrane, pohađati predavanja u Ženskom udruženju slobodnih umjetnosti i ići u ženske diskoteke. U međuvremenu se ignorira potreba za političkim feminizmom, razvojem teorije i strategije za preuzimanjem moći iz ruku muškaraca. Ono što će se dogoditi jest da će pokret za oslobođenje žena biti pretvoren u društveno prihvatljivu alternativu Cehovima žena pod njihovim nosovima, a onda će biti prekasno.

Slijedeći problem je „Spare Rib/Rezervno rebro" (feministički časopis, prim.prev.). Etos kolektiva Spare Rib očito je da se izbjegne teorija ili zapravo „radikalizam", budući da je časopis namijenjen širokom spektru žena i ohrabrivanju žena da se priključe pokretu. Zbog toga Spare Rib postaje blag i prostodušan, a gnjev i mržnja prema muškarcima – na kojima je izvorno počivala sva energija pokreta – potpuno su izostavljeni.

Potreba za teorijom

Moj drugi razlog za potrebu revolucionarnog feminizma je nedostatak teorije u pokretu za oslobođenje žena. Postoji ogromna sumnja u teoriju kao muški izum, te da pisanje o osobnim, životnim stilovima i spolnim ulogama samo po sebi predstavlja teoriju. U međuvremenu, socijalističke feministkinje proizvode teoriju koja je adaptacija marksizma, i zaista one to čine s tako plodnom snagom da se čini kao da su ispunile jaz nedostatka teorije i strategije za feministkinje. Ja, međutim, ne smatram da jesu. Ranije su upravo „radikalne feministkinje" proizvele teoriju o razlozima – povijesnim, psihoanalitičkim, itd. – ugnjetavanja žena, i na temelju svoje analize pokušale predložiti koju strategiju žene trebaju usvojiti da bi ugnjetavanje okončale. Možda one još uvijek postoje, ali ono što rade nije više vidljivo i čini se da su otišle u hibernaciju. Pri ulasku u pokret za oslobođenje žena uzbudljivo je čitati o

radikalnom feminizmu, ali je teško pronaći bilo koju ženu koja se upravo zalaže i objašnjava radikalnu feminističku teoriju.

Zapravo, termin "radikalni feminizam" sada se koristi za pokrivanje tako širokog spektra pozicija da ga ne smatram naročito korisnim za opisivanje revolucionarne feminističke pozicije. Revolucionarna politika govori o moći. To uključuje koncept moći koji je u rukama određene skupine u društvu i koristi se za iskorištavanje i kontrolu druge skupine ili skupina. To uključuje odlučnost da se oduzme moć vladajućoj skupini i da se okonča njihova dominacija. To zahtijeva identifikaciju vladajuće skupine, osnove njezine moći, njezine metode kontrole, njene interese, njezin povijesni razvoj, njezine slabosti i najbolje metode za uništenje njezine moći.

Potrebna nam je teorija da bismo mogle shvatiti što su konstruktivni i potencijalno revolucionarni zahtjevi za žene. Ona nam je potrebna da ne bismo samo strpale u isti koš sav spektar naizgled feminističkih zahtjeva koji su do sada traženi, kao jednako važnih. Moramo znati gdje da stavimo svoj naglasak kako bismo razotkrile/razobličile i posramile interese i slabosti muškaraca, prisilile ih da zauzmu stajalište i razotkriju svoje pozicije. Takvo pitanje može biti očinstvo, ili potpuna ženska kontrola nad rađanjem.

Osnova revolucionarne feminističke teorije

Postati revolucionarna feministkinja ne zahtijeva napuštanje socijalizma. Kao revolucionarna feministkinja, ja vidim postojanje dvaju klasnih sistema: jedan je sustav ekonomskih klasa koji se temelji na odnosu ljudi prema proizvodnji, drugi je sustav spolnih klasa koji se temelji na odnosu ljudi prema reprodukciji. Kao ženu, drugi klasni sistem je onaj koji me najviše ugnjetava i koji dominira i zagađuje moje svakodnevno postojanje, kroz moj strah noću na ulici, poglede, geste i komentare muškaraca u svakom kontaktu s njima, itd. Da bih bila socijalistička feministkinja, morala bih prihvatiti jedinstvo interesa između mene i grupe muškaraca i prihvatiti da moj strah i poniženje dolaze/izviru iz kapitalizma, a ne muškaraca, a to ne mogu.

Da bih se konstruirala revolucionarna feministička teorija, ključna je koncentracija na reprodukciju. Međutim ni na koji način nije dovoljno da revolucionarne lijeve grupe održe radionice o „seksualnosti" ili „obitelji". One moraju govoriti o toj zastrašujućoj i teškoj temi, „reprodukciji." Ekonomska klasa mogla bi biti eliminirana u socijalističkom društvu budućnosti. Sin direktora ICI-a koji je odgojen na viječničkom imanju Lambeth podsjećao bi na sve druge koji su odrasli na tom imanju. Boja kože kao podjela bi se eliminirala pretvaranjem svijet u ogromni „melting pot" (mjesto uzajamnog prožimanja). Ali razlike između muškaraca i žena ne mogu se eliminirati. Ženska tijela su tvornice u kojima se proizvode djeca i onaj tko kontrolira te tvornice kontrolira reprodukciju života i budućnost same ljudske rase.

Patrijarhat, vladavina muškaraca, postoji od davnih vremena ljudske povijesti, za što imamo dokaze (prije društva ekonomskih klasa). On se temelji ne samo na iskorištavanju žena kao klase, već i na vlasništvu i kontroli njihove reproduktivne moći. Bez obzira na to koliko 'podruštvujemo' brigu o djeci i koliko su čišćenja zahoda muškarci prisiljeni činiti, reprodukcija će i dalje biti ženska funkcija. Bila sam uznemirena kad sam na socijalističkoj feminističkoj radionici čula o poželjnosti 'podruštveljenja' naših tijela. Za čiju korist? Muškarci već kontroliraju naša tijela i mogli bi to i dalje radosno činiti u budućnosti u ime „socijalizacije", 'podruštvljenja' naših tijela i kolektivnog vlasništva nad djecom.

Gore navedene ideje su dio rasprave oko ideje o spolnoj klasi i namijenjene su promoviranju rasprave. Ako sam nekoga povrijedila, to je bilo u nadi da ću provocirati raspravu. Moj je cilj da se snažni politički feminizam može razviti oko revolucionarne teorije tako da ženski pokret za oslobođenje može ostati pokret OSLOBOĐENJA; također bih voljela vidjeti kako se razvija čitava mreža žena koje su zainteresirane za raspravu o ovim idejama obzirom da ukoliko si revolucionarna feministkinja možeš biti vrlo usamljena i frustrirana, čak i ako si dio pokreta za oslobođenje žena.

Tekst je objavljen na:
https://finnmackay.wordpress.com/articles-i-like/the-need-for-revolutionary-feminism-by-sheila-jeffreys-1977/

Prevela Nela Pamuković

prilozi

Prilog 1 – Autorke

Andrea Dworkin/Andrea Dvorkin (26.09.1946.–09.04.2005.) – američka radikalna feministkinja, autorka deset knjiga feminističke teorije; Mržnja prema ženi, 1974, Naša krv, 1976, Pornografija: muškarci koji poseduju žene, 1981, Žene desnice, 1983, Seksualni odnos, 1987, Pisma iz Ratnog područja, 1989, Život i smrt, 1997, Žrtveni jarac, 2000, Slomljeno srce, 2002. Najpoznatija po svojoj kritici pornografije.

Ann MacKinnon/En Makinon – biografija nepoznata.

Anne Koedt/En Ked (1941.) – bila je aktivna u Njujorškim radikalnim ženama i Feministkinjama. Jedna od osnivačica Njujorških radikalnih feministkinja. Autorka je poznatog članka Mit o vaginalnom orgazmu. Učestvovala je u protestu protiv izbora za mis Amerike, 1968. Bila je urednica Beleški iz treće godine, 1971. Zajedno sa Anitom Ripon i Elen Levin, uredila je knjigu Radikalni feminizam, 1973.

Anonimous Realesbian/Anonimna prava lezbejka – biografija nepoznata.

Audre Lorde/Odri Lord (18.02.1934. – 17.11.1992.) – afroamerička spisateljica, feministkinja, i aktivistkinja za građanska prava. Autorka više knjiga poezije i proze. Zajedno sa Barbarom Smit i Čeri Moragom, osnovala je 1980. godine Kuhinjski sto: izdavačku kuću obojenih žena.

Barbara Deming/Barbara Deming (23.07.1917.–02.08.1982.) – američka feministkinja, aktivistkinja antiratnog i pokreta za građanska prava. Kao srednjoškolka priključila se Kvekerima. Putovala je u Indiju, pa u Vijetnam, u Hanoj. Od šesnaeste godine bila je autovana lezbejka. Učestvovala je u brojnim protestima zbog čega je često bila hapšena i zatvarana. Osnovala je Fond za žene, 1975. godine, koji daje podršku umetnicama i feministkinjama. Autorka je brojnih tekstova i knjiga.

Barbara Lipschutz/Barbara Lipšuc – lezbejsko feministička pesnikinja.

Barbara Love/Barbara Lav (1937.) – američka feministička spisateljica i lezbejska aktivistkinja. Urednica je knjige Feministkinja koje su promenile Ameriku (1963–1975). Bila je članica Radikalnih lezbejki, a sa Elizabet Šankin osnovala je grupu Matrijarhinje.

Barbara Smith/Barbara Smit (1946.)– američka lezbejska feministkinja i socijalistkinja. Bila je volonterka u Kongresu za rasnu jednakost, aktivistkinja u Studentima za demokratsko društvo, i pokretu za građanska prava. Prisustvovala je prvoj nacionalnoj crnoj feminističkoj organizaciji, 1973. u Njujorku. Jedna od osnovačica Kolektiva reke Kombahi, 1974. godine.

Barbara Solomon/Barbara Solomon – biografija nepoznata.

Bernice Mennis/Bernis Menis – biografija nepoznata.

Betty Peters/Beti Piters – biografija nepoznata.

Carol Adams/Kerol Adams (1951.) – američka spisateljica, feministkinja veganka i borkinja za prava životinja. Autorka je knjiga: Seksualna politika mesa (1990.) i Pornografija mesa (2004.); u kojima povezuje ugnjetavanje žena sa ugnjetavanjem ne-ljudskih bića.

Cassandra George/Kasandra Džordž – biografija nepoznata.

Catherine Tinker/Ketrin Tinker – biografija nepoznata.

Charlotte Bunch/Šarlot Banč (13.10.1944.) – američka feministkinja i aktivistkinja. Bila je aktivna u antiratnom i pokretu za građanska prava. Jedna od osnivačica lezbejskog separatističkog kolektiva Furije. Zajedno sa Ritom Mej Braun urednica feminističkog časopisa Quest/Traganje. Autorka mnogih eseja, koji se mogu naći u knjigama Izgradnja feminističke teorije, 1982. i Strastvene politike, 1987. Osnivačica Centra za globalno vođstvo žena, na Rutgers univerzitetu, 1989. Pokretačica globalne kampanje 16 dana aktivizma protiv nasilja prema ženama.

Christine Mimichild/Kristina Mimičajld – biografija nepoznata.

Christine Pierce/Kristina Pirs – biografija nepoznata.

Cordova Jeanne/Žana Kordova (1948.) – bila je predsednica prve lezbejske organizacije Kćeri Bilitise, u Los Anđelesu. Uređivala je bilten, koji je prerastao u časopis The Lersbian tide/Lezbejski talas, čija je urednica bila do 1980. Bila je organizatorka prve nacionalne lezbejske konferencije, koja je održana u Los Anđelesu, 1973.

Debra Curties/Debra Kertis – biografija nepoznata.

Del Martin/Del Martin (05.05.1921.–27.08.2008.) – zajedno sa svojom partnerkom Filis Lajon, osnovala je prvu lezbejsku grupu u Americi, Kćeri Bilitise, u San Francisku, 1955. Bila je prva autovana lezbejka koja je ušla u Nacionalnu organizaciju za žene, 1967. Autorka knjiga: Lezbejka/žena, 1972, Lezbejska ljubav i oslobođenje, 1973. i Zlostavljana žena, 1979.

Diana Russell/Dajana Rasel (06. 11. 1938.) – feministička spisateljica i aktivistkinja, autorka 15 knjiga o kojima piše o muškom nasilju prema ženama, a koje uključuju i: Politika silovanja: perspektiva žrtve, 1974, Seksualna eksploatacija: silovanje, seksualno zlostavljanje dece i uznemiravanje na radnom mestu, 1984, Tajna trauma: incest u životima devojaka i žena, 1986, Silovanje u braku, 1990, Protiv pornografije: dokaz povrede, 1993, Feministički pogled na pornografiju, 1993, Opasne veze: pornografija, mizoginija i silovanje, 1998. Kourednica dve knjige o femicidu: Politika ubijanja žena (sa Džil Radford, 1992.) i Femicid u globalnoj perspektivi (sa Robertom Harms, 2001.). Organizatorka prvog Međunarodnog suda o zločinima prema ženama, u Briselu, u martu 1976.

Donna Martin/Dona Martin – biografija nepoznata.

Donna Smith/Dona Smit – biografija nepoznata.

Dorothy Dean/Doroti Din – biografija nepoznata.

Elana Dykewomon/Elena Dajkvomon (11.10.1949.) – lezbejska aktivistkinja, separatistkinja, bila je urednica lezbejskog feminističkog časopisa Grešna mudrost (1987–1995).

Elandria Henderson/Elandrija Henderson – biografija nepoznata.

Ella Szekely/Ela Sekeli – biografija nepoznata.

Ellen Shumsky/Elen Šamski – lezbejska feministička aktivistkinja, fotografkinja, psihoterapeutkinja. Bila je članica Ljubičaste napasti, kasnije Radikalnih lezbejki.

Forfreedom, Ann/Ana za slobodu (1947.) – rođena kao Herschfang. Bila je pokretačica prvog kursa ženskih studija, na univerzitetu u Kaliforniji, 1969, dok je 1970. učestvovala u osnivanju prvog ženskog centra u Los Anđelesu.

Gay Liberation Front/Front za oslobođenje homoseksualnih osoba – ime velikog broja grupa za oslobođenje homoseksulnih osoba, od koji je prva formirana u Njujorku, jula 1969. godine, odmah nakon Stonvola. Grupe su sebe tako nazivale po ugledu na Alžirski nacionalni oslobodilački front i Vijetnamski nacionalni oslobodilački front. Grupa se pored borbe protiv homofobije, takođe borila i protiv rasizma, militarizma i seksizma. Grupa je zbog unutrašnjih nesuglasica prestala da postoji 1973. godine.

Griffo, Michela/Mišela Grifo (1947.) – umetnica i aktivistkinja, koja je kritikovala Nacionalnu organizaciju za žene, jer je bila homofobična, rasistička i klasistička. Ona je zajedno sa Ritom Mej Braun i Suzan Valuci, podnela ostavku u NOW, 1970. Bila je u grupi Ljubičasta napast, učestvovala u osnivanju Radikalnih lezbejki, u Njujorku. Bila je aktivna u Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba. Povukla se iz ženskog pokreta, 1976.

Guter Dyke collective/Lezbejski kolektiv Šljam – biografija nepoznata.

Irene Nodel/Ajrin Nodel – biografija nepoznata.

Jean Hasler/Džin Hasler – biografija nepoznata.

Jill Johnston/Džil Džonston (17.05.1929.–18.09.2010.) – američka feministička autorka i lezbejska separatistkinja. Njena najpoznatija knjiga jeste Lezbejska nacija: feminističko rešenje, 1973.

Judith Grova/Džudit Grova – biografija nepoznata.

Julia Penelope Stanley/Džulija Penelopi Stenli (19.06.1941.–19.01.2013.) – Američka lingvistkinja, filozofkinja, feministkinja i aktivistkinja. Godine 1959. izbačena je sa dva univerziteta na Floridi zbog svog lezbejstva. Bila je u grupi žena koja je učestvovala u osnivanju Lezbejske arhive. Jako puno je radila na polju lezbejskih studija i promovisala ih na univerzitetima širom zemlje. Zajedno sa Sarom Lusijom Hogland, uredila je knjigu Samo za lezbejke: separatistička antologija 1988.

Karen Hagberg/Karen Hagberg – biografija nepoznata.

Karla Jay/Karla Džej (22.02.1947.) – predavala je ženske studije u periodu (1974–2009). Učestvovala je u studentskim demonstracijama 1968. na univerzitetu Kolumbija, u Njujorku. Priključila se grupi Redstokings, 1969. kao i Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba. Učestvovala je u protestu Ljubičasta napast, 1970. Uredila je više knjiga iz gej i lezbejskih studija.

Leeds Revolutionary Feminist Group/Revolucionarna feministička grupa iz Lidsa – Grupa je osnovana u gradu Lidsu u Velikoj Britaniji 1977. godine. Članice grupe, između ostalih, bile su Šila Džefris i Džuli Bindel. Grupa je 12. novembra 1977. godine organizovala prvi marš Reclaim the night/Vratimo noć, povodom slučaja takozvanog silovatelja iz Jorkšira, koji je tokom pet godina silovao i ubio 13 žena i devojaka. Grupa je 1979. objavila pamflet Političko lezbejstvo: Slučaj protiv heteroseksualnosti, a 1981. i brošuru Ljubav je tvoj neprijatelj: debata između heteroseksualnog feminizma i političkog lezbejstva.

Lois Hart/Lois Hart – učestvovala je u akciji Ljubičasta napast i bila aktivna u Radikalnim lezbejkama.

Lucia Valeska/Lusija Valeska – biografija nepoznata.

Marilyn Frye/Merilin Fraj (1941.) – američka filozofkinja i radikalna feministička teoretičarka. Autorka je dve knjige: Politike stvarnosti: eseji o feminističkoj teoriji, 1983. i Dobroćudna devica: eseji o feminizmu, 1992.

Martha Shelley/Marta Šeli (27.12.1943.) – rođena Altman, u Njujorku. Kao studentkinja učestvovala je u protestima protiv rata u Vijetnamu. U novembru 1976. priključila se organizaciji Kćeri Bilitise, a kasnije je postala predsednica. Tada je skrivajući se od FBI uzela prezime Šeli. U noći između 27. i 28. juna 1969. godine, bila je ispred bara Stonvol in u Grinič vilidžu, gde je učestvovala u pobuni protiv policijskog nasilja. Jedna od osnivačica Fronta za oslobođenje homoseksualnih osoba, u kome je pisala za časopis Come out/Izađi. Godine 1970. učestvovala je u protestu Ljubičasta napast, na Drugom kongresu za ujedinjenje žena, 1. maja 1970. godine u Njujorku.

Mary Daly/Meri Dejli (16.10.1928.-03.01.2010.) – američka radikalna feministička filozofkinja, i teološkinja, profesorka na univerzitetu u Bostonu. Autorka više knjiga feminističke teorije, među kojima su i: Crkva i drugi pol, 1968, Iza Boga Oca: prema filozofiji oslobođenja žena, 1973, Gin/ekologija: metaetika radikalnog feminizma, 1978, Čista požuda: elementarna feministička filozofija, 1984.

Mary Jane Lupton/Meri Džejn Lapton – biografija nepoznata.

Mary/Meri – biografija nepoznata.

Nancy Lehmann/Nensi Lejman – biografija nepoznata.

Nikki Dark/Niki Dark – biografija nepoznata.

Nova Clite/Nova Klit – biografija nepoznata.

Phyllis Lyon/Filis Lajon (10. 11. 1924.) – zajedno sa svojom partnerkom Del Martin osnivačica prve lezbejske organizacije u SAD, Kćeri Bilitise. Zajedno sa njom, članica Nacionalne organizacije za žene. Zajedno sa njom napisala knjige: Lezbejka/Žena (1972.), o lezbejskom životu u modernoj Americi i Lezbejska ljubav i oslobođenje (1973.), o lezbejskoj i seksualnoj slobodi.

Revolutionary Lesbians/Revolucionarne lezbejke – biografija nepoznata.

Rita Mae Brown/Rita Mej Braun (28.11.1944.) – Američka spisateljica, aktivistkinja, feministkinja i lezbejka. Rođena je u američkoj saveznoj državi Pensilvanija, odrasla je kao siroče, jedno vreme je živela kao beskućnica u Njujorku. Sada živi na svom ranču u američkoj saveznoj državi Virdžinija. U proleće 1964. godine, postaje aktivna u pokretu za građanska prava afroameričkog stanovništva, zbog čega je bila izbačena sa univerziteta na Floridi. Kasnije je bila aktivna u antiratnom, feminističkom i lezbejskom pokretu, kao i pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba. Bila je aktivna u feminističkoj grupi Redstokings, iz koje se povukla jer grupa nije bila zainteresovana za pitanje lezbejstva. Potom se pridružila Frontu za oslobođenje homoseksualnih osoba, ali je to bila dominantno muška grupa. Bila je aktivna u Nacionalnoj organizaciji za žene, ali ju je napustila januara 1970. godine, jer je liderka organizacije Beti Fridan rekla da su lezbejke ljubičasta napast za feministički pokret. Učestvovala je u akciji Ljubičasta napast, na Drugom kongresu za ujedinjenje žena, 1. maja 1970. godine, i bila jedna od potpisnica dokumenta Žena identifikovana ženom, koji će postatit manifest Radikalnih lezbejki. Zajedno sa još jedanaest žena osnovala je lezbejsku sepratističku grupu Furije, decembra 1971. godine, u Vašingtonu. Učestvovala je u izradi časopisa Motiv, 1972. godine, koji je bio posvećen pitanju lezbejstva, kao i deset brojeva časopisa Furije. Zajedno sa Šarlotom Banč uredila je dvadeset brojeva lezbejskog časopisa Traganje (1976-1982).

Robin Garrett/Robin Garet – biografija nepoznata.

Robin Morgan/Robin Morgan (29.01.1941.) – američka feministkinja, aktivistkinja, pesnikinja. Poznata kao autorka tri antologije: Sestrinstvo je moćno, 1970, Sestrinstvo je globalno, 1984. i Sestrinstvo

je zauvek, 2003. Ranih šesdesetih godina učestvovala je u antiratnom i pokretu za građanska prava. Aktivistkinja Njujorških radikalnih žena, jedna od organizatorki protesta protiv izbora za Mis Amerike, 1968. Osnivačica Ženske međunarodne zavere iz pakla.

Rosalie Nichols/Rozali Nikols – biografija nepoznata.

Sally Gearhart/Sali Girhart – biografija nepoznata.

Sara Ann Ketchum/Sara En Kečum – biografija nepoznata.

Sarah Begus/Sara Begus – biografija nepoznata.

Schwing, Lee/Li Šving (1952.) – pridružila se feminističkim novinama Off our backs/Sjaši, 1971. u Vašingtonu. Bila je cimerka sa Koletom Rid, sa kojom će ući u lezbejski separatistički kolektiv Furije.

Sheila Jeffreys/Šila Džefriz (13. 05. 1948.) – bivša profesorka politički nauka na univerzitetu u Melburnu. Jedna od aktivistkinja Revolucionarne feminističke grupe iz Lidsa, u Velikoj Britaniji. Lezbejska feministkinja, koja je autorka 10 knjiga iz feminističke teorije: Antiklimaks: feministička perspektiva seksualne revolucije, 1990, Lezbejska jeres: feministička perspektiva lezbejske feminističke revolucije, 1993, Usedelica i njeni neprijatelji: feminizam i seksualnost (1880–1930), 1997, Raspakivanje kvir politika: lezbejska feministička perspektiva, 2003, Lepota i mizoginija: štetne kulturne prakse na zapadu, 2005, Ideja prostitucije, 2008, Industrija vagina, 2009, Muška vlast: religija i pomračenje ženskih prava u svetskoj politici, 2012, Rod povređuje: feministička analiza politike transseksualnosti, 2014, Lezbejska revolucija: lezbejski feminizam u Ujedinjenom kraljevstvu (1970–1990), 2018.

Sidney Abbot/Sidni Abot (11.07.1937.–15.04.2015.) – američka feministkinja i lezbejska aktivistkinja. Bila je članica Ljubičaste napasti. Zajedno sa svojom partnerkom Barbarom Lav autorka knjige Sapfo je bila prava žena: oslobođeni pogled na lezbejstvo (1971.)

Sue Katz/Su Kac – bila je aktivna u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba.

Susan Edwards/Suzan Edvards – biografija nepoznata.

Susan Cavin/Suzan Kejvin (19.03.1948.) – autorka knjige Poreklo lezbejki, 1985. godine. Dugo godina je predavala ženske studije na univerzitetu u Vermontu, a kasnije i na univerzitetu Rutgers. Bila je urednica lezbejskih novina Tribad.

Susan Hawthorne/Suzan Hotorn (30.11.1951.) – spisateljica, pesnikinja i izdavačica. Zajedno sa svojom partnerkom Renatom Klajn, osnivačica radikalno feminističke izdavačke kuće Spinifeks pres, 1991. godine u Australiji.

Susan Silveroman/Suzan Silvervuman – bila je aktivna i u pokretu za oslobođenje žena i u pokretu za oslobođenje homoseksualnih osoba.

Susan Williamson/Suzan Vilijamson – biografija nepoznata.

The Class Workshop/Klasna radionica – grupu su u zimu 1970. godine, u Njujorku, osnovale članice Feministkinja: Pamela Kiron i Barbara Mehrof, a druge članice su bile: Irena Peslikis, Linda Feldman, Džudi Difet, Džudi Tibo, Ina Klausen, Pegi Doerti.

The Combahee River Collective/Kolektiv reke Kombahi (1974–1980) – crna feministička lezbejska organizacija u Bostonu, koja je objavila Saopštenje Kolektiva reke Kombahi. Kolektiv je osnovalo 12 žena, a među njima i sestre Barbara i Beverli Smit. Kolektiv je uzeo ime po mestu gde se u Južnoj Karolini odigrala vojna operacija tokom Američkog građanskog rata, između 1. i 2. juna 1863. godine, kada je abolicionistkinja i odbegla ropkinja Harijet Tubman, spasila više od 750 robova.

Those Women/Te žene – Grupu su u februaru 1971. godine u Vašingtonu osnovale one žene koje će godinu dana kasnije osnovati feminističko separatistički kolektiv Furije.

Ti-Grace Atkinson/Ti Grejs Etkinson (09.11.1938.) – američka radikalna feministkinja i filozofkinja. Pridružila se Nacionalnoj organizaciji za žene, 1967. i postala predsednica ogranka u Njujorku. Kasnije je napustila organizaciju i osnovala Feministkinje, 1968. koje će napustiti 1970. Bila je članica grupe Kćeri Bilitise i zagovarala političko lezbejstvo. Njena knjiga Amazonska odiseja je objavljena 1974. Godine 2013. zajedno sa Kerol Heniš, Kejti Saračajld i Kejti Skerburg je napisala pismo Zabranjeni diskurs: ućutkivanje feminističke kritike roda, koje je potpisalo 48 radikalnih feministkinja iz sedam zemalja.

Yvette Laracuente/Ivet Larakuente – biografija nepoznata.

Prilog 2 - Izvori i literatura

I Časopisi:

Amazon Quarterly: A Lesbian Feminist Art Journal, Okland, Kalifornija (01.09.1972.-01.03.1975.)

Aint I a Woman: a Midwest Newspaper of Women's Liberation, Ajova (26.06.1970.-02.05.1974.)

Black Belt Woman: The Magazine of Women in the Martial Arts and Sel-defense, Masačusets (01.09.1975.-01.07.1976.)

Gay Flames: A Bulletin of the Homophile Movement, Njujork, Njujork (01.09.1970.-19.02.1971.)

The Ladder, Daughters of Bilitis, San Francisko, Kalifornija (1960.-1972.)

Lavender Vision: for the Gay Women's Community, Kembridž, Masačusets (01.01.1970.-01.05.1971.)

The Lesbian tide, Daughters of Bilitis, Los Anđeles, Kalifornija (01.08.1971.-01.01.1974.)

The Lesbian Tide: A Feminist Lesbian Publication, written by and for the Rising Tide of Women Today, Los Anđeles, Kalifornija (01.08.1971.-01.05.1980.)

Lesbian Connection: A National Lesbian Forum - News and Ideas for by and about Lesbians, Mičigen (01.01.1974.-01.11.1989.)

Lesbians Voices, Sisters of Sappha, Santa Klara, Kalifornija (1974.-1981.)

Come out: A Newspaper by and for the Gay Community, Njujork, Njujork (14.11.1969.-01.01.1972.)

No More Fun and Games: A Journal of Female Liberation, Kembridž, Masačusets (01.10.1968.-01.05.1973.)

Notes from the Third Year, Njujork, 1971.

Sisters, Daughters of Bilitis, San Francisko, Kalifornija (1970.-1975.)

The Second Wave: A Magazine of the New Feminism, Kembridž, Masačusets (01.03.1971.-01.06.1983.)

Motive: On the Liberation of Women, Nešvil, Tenesi (01.03.1969.)

Women: A Journal of Liberation, Baltimor, Merilend (01.10.1969.-1983.)

Off Our Backs: A Woman's News-Journal, Vašington (27.02.1970.-01.02.1976.)

Detroit Gay Liberator, Detroit, Mičigen (01.11.1970.-01.02.1971.)

Spectre: Paper of Revolutionary Lesbians, Mičigen (01.06.1971.-01.02.1972.)

The Furies: Lesbian/Feminist Mountly, Vašington (01.01.1972.-01.05.1973.)

Motive: Lesbian/Feminist Issue, Atlanta, Džordžija (01.01.1972.)

Her-self: Community Women's Newspaper, Mičigen (01.04.1972.-01.12.1976.)

The Gay Alternative, Filadelfija, Pensilvanija (01.12.1972.-01.04.1976.)

Dyke and Gorgones, Berkli, Kalifornija (01.05.1973.)

The Gay Liberator, Detroit, Mičigen (01.09.1971.-01.04.1976.)

Dyke, Njujork (01.12.1975.-02.06.1978.)

Country Women, Kalifornija (01.03.1973.-01.03.1979.)

Quest: Feminist Quarterly, Vašington (01.07.1974.-01.01.1982.)

The Amazon, Milvoki, Viskonsin (01.05.1972.-01.02.1984.)

Sinister Wisdom (01.07.1976.-01.01.1996.)

Lavender Woman: A Lesbian Newspaper, Čikaago (01.11.1971.-01.07.1976.)

Heresies: Feminist Publication on Art and Politics, Njujork (01.01.1977.-01.01.1993.)

II Knjige:

Alice Echols, **Daring to be Bad: Radical Feminism in America,** 1989.

All the Women Are White, All the Blacks Are Men, But Some of Us Are Brave: Black Women's Studies, 1982.

Andrea Dworkin, **Our Blood,** 1976.

Barbara A. Crow, **Radical Feminism: A Documentary Reader,** 2000.

Betty Friedan, **Life So Far,** 2000.

Bonnie Zimmerman, **The Safe See of Women,** 1990.

Charllote Buch, **Pasion Politics,** 1987.

Gina Covina; Laurel Galana, **The Lesbian Reader,** 1975.

Growing Up Gay: A Youth Liberation Pamphlet, 1976.

International Tribunal on Crimes Against Women, 1976.

Janice Raymond, **A Passion for Friends: Toward a Philosophy of Female Affection,** 1986.

Karla Jay, **Tales of the Lavender Menace,** 1999.

Laura Lederer, **Take Back the Night,** 1979.

Leeds Revolutionary Feminist Group, **Love Your Enemy?: The Debate Between Heterosexual Feminism and Political Lesbianism,** 1981.

Lillian Federman, **Odd Girls and Twilight Lovers: A History of Lesbian Life in Twentieth-Century America,** 1991.

Linda Gordon and Rosalyn Baxandall, **Dear Sisters: Dispatches From The Women's Liberation Movement,** 2001.

Louie Crew, **The Gay Academic,** 1978.

Marcia Gallo, **Different Daughters: A History of the Daughters of Bilitis and the Rise of the Lesbian Rights Movements,** 2006.

Marilyn Frye, **Politics of Reality: Essays in feminist theory,** 1983.

Mary Daly, **Beyond Good the Father: Toward Women's Liberation,** 1973.

Mary Daly, **Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism,** 1978.

Notes from the third year, 1971.

On the Problem of Man: Two feminist conferences, 1982.

Sharon Bishop and Marjorie Weinzweig, **Philosophy and Women,** 1979.

Sheila Jeffreys, **The Lesbian Heresy a Feminist Perspective on the Lesbian Sexual Revolution,** 1993.

Sheila Jeffreys, **The Lesbian Revolution: Lesbian Feminism in UK (1970-1990)**

Sheila Jeffreys, **Unpacking Queer Politics: a Lesbian Feminist Perspective,** 2003.

Sneja Gunew, **A Reader in Feminist Knowledge**, 1991.

Šarlota Perkins Gilman, **Njena zemlja**, Štrik, Beograd, 2013.

Ti Grace Atkinson, **Amazon Odisey**, 1974.

Vivian Gornick and Barbara Moran, **Woman in Sexist Society: Studies in Power and Powerlessness**, 1971.

III Internet izvori:

http://historyisaweapon.org/defcon1/newtonq.html

http://voices.revealdigital.com/cgi-bin/independentvoices?a=cl&cl=CL1&e=————-en-20—1—txt-txIN————————-1

http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sfbagals/

https://archive.org/

https://finnmackay.wordpress.com/articles-i-like/the-need-for-revolutionary-feminism-by-sheila-jeffreys-1977/

https://web.archive.org/web/20051120022127/http://undelete.org/library/library020.html

https://arsfemina.de/woman-sexist-society/womens-liberation-lesbian-plot

http://historyisaweapon.com/defcon1/combrivercoll.html

https://peacenews.info/node/7610/anger%EF%BB%BF

https://peacenews.info/node/3611/revolution-and-equilibrium

Biografije urednice/ka:

Nela Pamuković (1959.)

Od 1987. godine ativistkinja Ženske grupe Trešnjevka te jugoslavenske feminističke mreže i učesnica tri jugoslovenska feministička skupa. Kao članica Ženske grupe Trešnjevka suosnivačica prve SOS linije (1988) i Skloništa za žene žrtve nasilja (1990). Aktivistkinja prve lezbejske grupe u Hrvatskoj Lila inicijativa od 1989. godine. Aktivistkinja u Antiratnoj kampanji Hrvatske od 1991., a od 1992. jedna od osnivačica i koordinatorica Centra za žene žrtve rata – Rosa. Od 1997. jedna od osnivačica i koordinatorica lezbejske grupe Kontra u okviru koje je i jedna od osnivačica LGBT Pride-a u Zagrebu i članica organizacionog odbora (2002–2006). Jedna od predstavnica Hrvatske u Evropskom ženskom lobiju, gdje se bori protiv prostitucije i trgovanja ženama. Predaje u Centru za ženske studije u Zagrebu o historiji lezbijskog i feminističkog pokreta.

Zajedno sa Mojcom Dobnikar uredila zbirku dokumenata sa jugoslovenskih feminističkih skupova Ja, ti, one za nas, 2009. godine.

Zajedno sa Milošević Uroševićem uredila čitanku Oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi (1968–1980), 2019. godine.

Duboko vjeruje da feminizam može da bude i uvek jeste samo radikalni, ili nije feminizam.

Miloš Urošević (1983.)

Polnu nepravdu koju muškarci nanose ženama počeo da oseća od onog trenutka kada je još kao dečak, prolazeći autoputem ispred Beograda, video kako pored puta stoje prostituisane žene. Iako tada nije znao za feminizam, osetio je tugu i pomislio da je to velika nepravda i da to ne treba da bude tako. Za feminizam se zainteresovao dok je bio u srednjoj školi, pohađajući događaje koje su organizovale Žene u akciji, u Velikoj Plani. Feministički aktivista postao kroz feministička-antimilitarističku organizaciju Žene u crnom u Beogradu, gde protestuje zahtevajući nadu za sve ugnjetene. Radikalni feminizam upoznao kroz lik i delo Andree Dvorkin, kada se zemlja pomerila i od tada pa na dalje stoji u toj tački. Kao i ona „ne veruje da je mučenje muškaraca u zatvorima gore od mučenja žena u krevetima“.

Zajedno sa Sanjom Pavlović, 2017. uredio čitanku Oslobođenje žena: feministički tekstovi (1964–1975), a sa Nelom Pamuković, 2019. čitanku Oslobođenje lezbejki: feministički tekstovi (1968–1980).

Sestre, ne oklevajmo.
Kad, gde ćemo se sastati?
Zajedno idemo,
Crne, bele, smeđe i crvene,
Okrenućemo iz pravaca
Jednom utrtih od muškaraca.
Sa zastavom feminizma
Ponosno razmotanom,
Marširaćemo sjedinjene
I stvoriti novi svet.

Betsi Vorior, *Napredak* (novembar 1973)

Beograd, 2019.